I 29031

2022

SECȚIA DE FILOLOGIE, LITERATURĂ ȘI ARTE

LIMBA ROMÂNĂ

XXXIX

DIN CUPRINS:

● Către cititori ● GH. CHIVU, Exista un stil ştiinţific şi tehnic în limba română veche? ● GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, Gramaticile şi eficienţa lor în învăţământ ● I. COTEANU, Atestări de cuvinte româneşti în secolul al VI-lea? ● MARIUS SALA, „Geologie" lingvistică ● ION GHEŢIE, *Lume* „lumină" ● MIOARA AVRAM, *Ortoepie, ortografie* şi familiile lor ● GH. BOLOCAN, Probleme ale standardizării hidronimelor ● O frază dificilă (MIHAI I. OPRESCU, GR. BRÂNCUŞ, MIOARA AVRAM)

1/1990

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

46

- IIII 2005

IIII 2014

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ROMPRESFILATELIA — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de Roumanie sera adressée à : ROMPRESFILATELIA — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12-201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret nr. 12
R - 79638 Bucureşti
Telefon : 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei nr. 125
R-79717 Bucureşti
Telefon : 50 76 80, int. 176

TOPONIMIE

:AN, Probleme ale standardizării hidronimelor 45

:U, Hidronimul *Dunăre* 49

DIALECTOLOGIE

: SARAMANDU, Pentru un atlas al atlaselor lingvistice regionale 57

COMENTARII

EŢIE, Din nou despre sediul braşovean al tipografiei coresiene 69

ÎNTREBĂRI ŞI RĂSPUNSURI

dificilă (MIHAI I. OPRESCU, GR. BRÂNCUŞ, MIOARA AVRAM) 73

RECENZII

A POP, VICTORIA MOLDOVAN, ILEANA MUREŞAN, *Româna în 15 lecţii.* Curs intensiv de limba română. Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, 1989 (Flora Şuteu) 79

NOTE BIBLIOGRAFICE

IANA NEŢ, *O poetică a atmosferei.* Rochia de moar (Andrei Bantaş), p. 83; *Scrisori către Ovid Densusianu,* vol. IV (Violeta Barbu), p. 83; ***Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*** (Gh. Chivu), p. 84; ZAMFIRA MIHAIL, *Aspecte de civilizaţie materială rurală românească în secolele XIV—XV pe baza cercetărilor etnolingvistice* (Marius Sala), p. 84; WOLFGANG DAHMEN, *Latein und Romanisch und die Versuche zur Verschriftung des Aromunischen zu Anfang des 19. Jahrhunderts* (Victoria Popovici), p. 85; STEFAN SIENERTH, *Beiträge zur rumäniendeutschen Literaturgeschichte* (Violeta Barbu), p. 85.

CRONICĂ

AMELIA STAN, „Probleme de etimologie" (Bucureşti, 22—23 iunie 1989) 87

AN MÂRZA, A V-a Sesiune anuală de comunicări ştiinţifice a Seminarului de cercetări interdisciplinare (Dej, 24—25 iunie 1989) 88

AGDALENA POPESCU-MARIN, Al XIX-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică (Santiago de Compostela, 4—9 septembrie 1989) 89

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 1—92, Bucureşti, 1990

I 29031

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA R

Anul XXXIX 1990

SUMAR

CĂTRE CITITORI . . . . . .

CULTURĂ ŞI LIMBĂ

GH. CHIVU, Exista un stil ştiinţific şi tehnic în limba română ve
I. COTEANU, *Promovabilitate, promovare* sau a m î n d o u ă? Se v
românește? *A fi solidar lui...* sau *a fi solidar cu...*? . . . . .
LAURA VASILIU, *A fi solidar lui... A se preocupa* . . . . . .

GRAMATICĂ

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, Gramaticile şi eficienţa lor în înv
EMANUEL VASILIU, Note asupra semnificaţiei unor părţi de vorbire :
adjectivul . . . . . .

ISTORIA LIMBII

I. COTEANU, Atestări de cuvinte românești în secolul al VI-lea? . . . .
MARIUS SALA, „Geologie" lingvistică . . . . . .
ION ŞTEFAN, O variantă morfologică a cuvîntului *metaforă* . . . . . .

BIBLIOGRAFIA IDEILOR

VIOLETA BARBU, Vechi mărturii despre limba română. I. *Torna, torna, fratre*

VIAŢA CUVINTELOR

ION GHEŢIE, *Lume* „lumină" . . . . . .
VIRGIL NESTORESCU, *Chei. Grohot* . . . . . .
MIOARA AVRAM, *Românean. Ortoepie, ortografie* şi familiile lor . . . . . .

47219

CĂTRE CITITORI

Făcînd o analiză amănunțită a profilului revistei noastre în strînsă legătură cu dezvoltarea cercetărilor de lingvistică, pe de o parte, iar pe de alta, cu interesul arătat limbii române în contextul actual al culturii naționale, Consiliul redacțional a luat hotărîrea ca, începînd cu numărul de față, să lărgească și să reorienteze tematica revistei, să intensifice informarea cititorilor săi, să urmărească noile tendințe ale limbii, în raport cu normele ei fundamentale și să răspundă astfel, pe cît va fi cu putință, tuturor celor dornici de a cunoaște în profunzime problemele limbii române și de a-și perfecționa folosirea ei.

Accentul pus în zilele noastre pe dezvoltarea tehnicii și științelor, ca factori absolut necesari pentru continuarea procesului general de îmbunătățire a condițiilor de muncă și de viață, a dat naștere la multe și mari schimbări de atitudine și de mentalitate. Oricine e înzestrat cu puțin spirit de observație nu poate să nu vadă consecințele acestor schimbări în însăși limba română, limba fiind forma cea mai importantă a culturii unui popor. De aceea, a studia cu mijloacele lingvisticii moderne mișcarea determinată de fenomenele amintite înseamnă a sublinia și, cînd se ivește ocazia, a sprijini evoluția lor. Acest lucru este cu atît mai necesar, cu cît mijloacele de informare în masă asupra mersului înainte al științelor, al tehnicii, al aspectelor foarte variate și foarte complexe din viața politică, socială, economică și culturală au astăzi ecouri aproape spontane în mintea și în felul nostru de a ne exprima. A le cerceta cu ajutorul științei limbii constituie nu numai o datorie de cronicar care le înregistrează, ci și o obligație educativă, cu toate implicațiile ei, ușor de întrevăzut, începînd de la învățămînt și continuînd pînă la cele mai înalte trepte ale culturii.

Spre deosebire de celelalte publicații periodice ale Academiei Române, revista noastră are obligația prin însuși caracterul ei;

— de a POPULARIZA rezultatele cele mai de seamă ale cercetării din domeniul limbii române, dar și din al acelei lingvistici generale care are, într-un fel sau altul, implicații în studiul limbii române:

— de a ORIENTA și încuraja în funcție de cele arătate mai sus cercetările privind știința limbii, în special cînd în atenția acestor cercetări se află limba română;

— de a OGLINDI în coloanele sale preocupările publicului larg față de limba națională, de istoria, de tendințele și de direcțiile ei de dezvoltare;

— de a contribui la EDUCAȚIA lingvistică a celor care-și perfecționează prin studiu folosirea limbii române naționale în toate domeniile vieții.

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 3—4, București, 1990

De multă vreme, limba română a atras atenția savanților din diverse părți ale lumii, care au studiat-o fie pentru ea, fie în relație cu limbile romanice și de alte origini. Impresionați de forța lăuntrică a limbii noastre, cei mai buni dintre ei s-au referit la ea ca la unul dintre principalele izvoare ale lingvisticii comparate, ale celei romanice îndeosebi. Operele și părerile lor nu sînt însă totdeauna cunoscute publicului larg. Ele se află însă și astăzi în atenția specialiștilor care au inițiat un atlas lingvistic al limbilor romanice, precum și un atlas al limbilor Europei Atlas Linguarum Europae, *amîndouă incluzînd bineînțeles româna. Va trebui să nu le neglijăm, cu atît mai mult cu cît, datorită poziției României în lume, mii de tineri vin să studieze în țara noastră, ne învață limba și o pun în legătură, cum este și de așteptat, cu propriul lor idiom. Specialiștii noștri au elaborat pentru ei metode de învățare rapidă, cele mai multe avînd — evident — caracter practic. Româna a devenit astfel, după terminologia internațională în uz, limbă-țintă. Este o experiență a lingvisticii naționale pe care, de asemenea, revista noastră nu o va lăsa deoparte.*

Consiliul redacțional și-a propus să nu piardă din vedere nici aspectele limbii române ca instrument al artei literare, cu atît mai mult cu cît proza, poezia și dramaturgia manifestă o vădită predilecție pentru noi modalități de exprimare artistică nu numai în domeniul sintaxei, ci și în acela al semanticii. Se scrie literatură sub imperiul rafinării, adesea foarte subtile, a posibilităților estetice ale limbii, artiștii scrisului remodelîndu-le, cîteodată într-un chip îndrăzneț și foarte sugestiv. În bună parte aceste înnoiri sînt și un reflex individual al modului de înțelegere a abordării actuale a problemelor de limbă, în primul rînd al teoriilor avînd în centrul lor conceptul de text, reflex care însă nu este străin nici de discuțiile referitoare la gramatică, fie ea tradițională, generativă, transformațională sau de alt tip.

Spre a rezolva sarcini atît de variate și de complexe, sprijinul activ al colaboratorilor este necesar mai mult decît oricînd. Sperăm ca ei să aprobe ținuta actuală a revistei noastre și s-o sprijine efectiv.

Consiliul redacțional dorește și să stimuleze discuțiile, dînd posibilitatea cititorilor să-și exprime dorințele, să-și arate preferințele și să-și manifeste la nevoie nedumeririle, expunîndu-și propriul lor punct de vedere, indiferent dacă în dezbatere se vor afla chestiuni foarte delicate uneori, cum sînt bunăoară cele de ortografie, de etimologie, de punctuație, de analiză gramaticală și altele de acest gen.

CONSILIUL DE CONDUCERE AL REVISTEI

Gh. Chivu

EXISTA UN STIL ŞTIINŢIFIC ŞI TEHNIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHE?

1. Dintre stilurile fundamentale ale limbii române literare [1], stilului ştiinţific şi tehnic i se atribuie cea mai mică vechime. Luînd ca puncte de reper structura românei contemporane şi ştiinţa actuală, majoritatea cercetărilor plasează începuturile acestei variante funcţionale în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Atunci ar fi început să se constituie, în unele domenii de activitate, vocabulare de specialitate în care pot fi recunoscuţi cîţiva termeni ştiinţifici contemporani [2]. Acestora li se vor adăuga, la finele secolului şi, mai ales, în primele decenii de după 1800, o serie de particularităţi sintactice şi de organizare a textului, pentru ca abia în jurul anului 1850 să se poată vorbi, potrivit opiniei curente, de un stil ştiinţific al limbii române literare [3].

În totală discordanţă cu celelalte variante funcţionale ale scrisului literar românesc, stilul ştiinţific s-ar fi constituit deci abia în perioada modernă a limbii noastre de cultură. Continuînd raţionamentul impus de această opinie, ar rezulta fie că, în vechea română literară, au fost scrise numai texte beletristice şi juridico-administrative (textele ştiinţifice, puţin numeroase în ansamblu, rămînînd să fie redactate doar în limbile de cultură europene), fie că scrierile ştiinţifice şi tehnice cunoscute nu au un stil specific. (În această ultimă ipoteză stilul ştiinţific şi tehnic s-ar subsuma sau stilului beletristic al limbii române vechi, sau celui juridic-administrativ.)

2. Prima ipoteză avansată îşi dovedeşte lipsa de valabilitate la o cît de sumară parcurgere a datelor cunoscute cu privire la cartea veche românească.

Din epoca 1640—1780 au fost păstrate numeroase scrieri consacrate geografiei, lingvisticii, filozofiei, istoriei, medicinei şi matematicii [4]. Pri-

[1] Din bibliografia foarte bogată consacrată problemei stilurilor limbii române literare, a se vedea, în primul rînd, I. Coteanu, *Structura stilistică a limbii*, în *Elemente de lingvistică structurală*, Bucureşti, 1967, p. 211—221; Paula Diaconescu, *Structura stilistică a limbii. Stilurile funcţionale ale limbii române literare moderne*, în SCL, XXV, 1974, nr. 3, p. 229—242. Pentru alte studii şi pentru o sinteză a discuţiilor, vezi Ion Gheţie, *Introducere în studiul limbii române literare*, Bucureşti, 1982, p. 157—163.

[2] J. Byck, *Vocabularul ştiinţific şi tehnic în limba română din secolul al XVIII-lea*, în SCL, V, 1954, nr. 1—2, p. 31—43; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962.

[3] N. A. Ursu, *Crearea stilului ştiinţific*, în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, I, [Bucureşti], 1969, p. 128—156.

[4] Vezi, pentru detalii privind scrierile geografice, lingvistice, medicale, matematice şi filozofice, Gh. Chivu, *Stilul celor mai vechi texte ştiinţifice româneşti*, I—V, în LR, XXIX, 1980, nr. 2, p. 111—122; XXX, 1981, nr. 1, p. 45—60; nr. 2, p. 139—147; nr. 3, p. 221—231; nr. 5, p. 505—514.

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 5—13, Bucureşti, 1990

matul îl deţin, din punct de vedere cronologic, textele geografice (prin cunoscuta *Geografie a Ardealului* [5], urmată, în jurul anului 1700, de *Povestea ţărilor şi a împărăţiilor cîte-s în pămîntul Asiei* şi de o *Cozmografie*) şi cele lingvistice (prin cele două copii, prima din 1672—1673, ale traducerii *Gramaticii slavoneşti* a lui Meletie Smotriţki). Lor li s-a adăugat, la sfîrşitul deceniului al nouălea al secolului al XVII-lea, prima lucrare filozofică autentică, traducerea lucrării lui (Pseudo-)Josephus Flavius, *Despre raţiunea dominantă*, inclusă în *Biblia de la Bucureşti*, iar în 1698 *Divanul* lui Dimitrie Cantemir. În aceeaşi epocă apar primele texte ştiinţifice consacrate istoriei poporului român, datorate în primul rînd lui Dimitrie Cantemir (*Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*), dar şi lui Constantin Cantacuzino (*Istoria Ţării Rumâneşti*) sau Miron Costin (*De neamul moldovenilor, Istorie de crăiia ungurească*). În jurul anului 1750 a început traducerea scrierilor medicale culte. (Primei lucrări de acest gen, *Alegerile lui Ippocrat*, versiune a cunoscutelor *Aforisme* ale medicului elin, i se vor alătura, peste două decenii, cele două părţi ale primului tratat românesc de medicină, *Meşteşugul doftoriei* şi *Meşteşugul doftoricesc*.) Se traduc noi scrieri geografice din italiană (*Cosmografia, adecă izvodirea lumii*), engleză (*Gheografia noauă*) sau franceză (*Pentru descoperirea a multor împărăţii şi locuri*). Se redactează două *Gramatici rumâneşti* (a lui Dimitrie Eustatievici şi a lui Macarie), ambele pregătite să vadă lumina tiparului. În 1777 se tipăreşte, în sfîrşit, un prim manual consacrat special matematicii (*Ducere de mîna către aritmetica sau socoteala*).

Textelor consacrate diverselor domenii ale ştiinţei li se alătură o serie de lucrări de tip tehnic. Dintre textele tehnice laice, de regulă manuscrise (în vreme ce lucrările destinate cultului erau, de obicei, tipărite), cele mai multe au drept scop practicarea medicinei (colecţiile de reţete) sau prezicerea viitorului (*Rujdeniţa, Gromovnicul, Foletul Novel*, tradus de Ioan Românul la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi începutul celui următor, şi capitolele *Învăţătura planitelor* şi *Spunere la casnici* din *Calendarul* tipărit la Braşov în 1733). Capitolul intitulat *Pentru seminţe* din ultima tipăritură citată şi *Cartea întru carea să scriu mîncările*, copiată de Mihai logofăt în 1749, conţin indicaţii utile pentru practicarea agriculturii, respectiv pentru gastronomie. În sfîrşit, *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi şi nouă a preaînălţatului domn*, datorată logofătului Gheorgachi, este o lucrare descriptivă specială menită să fixeze în scris ceremonialul curţii domneşti.

3. Pornind la verificarea celei de a doua ipoteze, referitoare la inexistenţa unor caracteristici proprii în textele cu conţinut ştiinţific sau tehnic, ne adresăm în primul rînd vocabularului, compartimentul în care un eventual stil tehnico-ştiinţific s-ar deosebi cel mai mult de stilurile beletristic sau juridic-administrativ.

Constatăm astfel, fără mare dificultate, că fiecare dintre domeniile ilustrate de textele prezentate anterior are un vocabular specific, mai mult

[5] Referitor la cel mai vechi text geografic românesc, *Geografia Ardealului*, Ion Coteanu afirmă că „nu este vorba în realitate de o geografie", întrucît „textul nu se deosebeşte de acele pasaje din cronici în care se descriu locuri ori regiuni legate de istorie" (*Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)*, [Bucureşti], 1981, p. 188).

sau mai puţin cuprinzător, mai mult sau mai puţin diferenţiat de lexicul utilizat de ştiinţa sau tehnica populară corespunzătoare [6].

Astfel, în scrierile cu conţinut geografic sînt utilizaţi o serie de termeni specifici celor trei „feluri de despărţiri" ale geografiei, „fisicească", „politicească" şi „matematicească" (*Întîia învăţătură*): *acrotirion* „promontoriu", *corn* „peninsulă", *golf*, *istmus*, *mare*, *ochian*, *portmus* „strîmtoare", *văzduh* „climă"; *cetate*, *descălecătură* „colonie", *oraş*, *republică*, *scaun*, *ţinut*; *antipodes*, *crivăţ* „nord", *diastimă* „distanţă", *magnet*, *polos*, *stare* „poziţie", *tropic*, *unghi* etc.

Termenii specifici scrierilor lingvistice, obţinuţi de regulă prin calc, se referă la ortografie, fonetică, morfologie, sintaxă şi poetică, considerate toate părţi constitutive ale gramaticii, şi numai în mod cu totul excepţional la lexicologie şi semantică, motivul trebuind căutat, desigur, în primul rînd în scopul şi nivelul lucrărilor cercetate: *dreaptă scrisoare (scriere)* „ortografie", *prosodii*, *slove*; *diftonghi*, *(slove) glasnice* „vocale", *(slove) împreună-glasnice (glăsuitoare)* „consoane", *lovire* „accent", *slov(e)nire* „silabă"; *cădere* „caz", *etimologhie* „morfologie", *înjugare* „conjugare", *neam* „gen", *număr*, *plecare* „declinare", *zălog* „diateză"; *cuvînt* „propoziţie", *încheiere* „acord", *înţelegere* „frază", *sintaxis*; *pasul (piciorul) stihului*, *poetică*, *stih* etc.

Terminologia specifică scrierilor medicale este extrem de bogată şi neaşteptat de unitară, indiferent dacă sursele cercetate aparţin medicinei populare sau celei ştiinţifice: *artirie*, *băşică*, *cărnuri* „muşchi", *inimă* „stomac", *organ*, *vînă*; *apoplexie*, *carchin*, *disenterie*, *frigurile de a patra zi*, *idropică*, *lienterie*, *podagrie*, *rană*, *scorbut*, *umădătură* „secreţie", *vătămătură*; *alifie*, *balsam*, *curăţenie* „purgativ", *dieta*, *fiertură*, *himiceşti mistuite* „mixturi chimice", *laxativ*, *pilulă*, *slobozirea sîngelui* „flebotomie", *ungvento*, *vomitorium* etc.

Terminologia prezentă în *Ducere de mîna cătră aritmetica* are, ca şi terminologia medicală, două componente, una populară şi una savantă, prezente în toate sferele semantice specifice: *aritmetică*, *număr (numer)*, *ţifră*; *adunare*, *cercare*, *împărţire*, *înmulţire*, *reducţie*, *rezolvire*, *scoatere*; *adirui*, *divide*, *împărţi*, *înmulţi*, *multiplica*, *număra (numera)*; *divizor*, *factor*, *product*, *sumă* etc.

Vocabularul specific scrierilor filozofice este, în ansamblu, mai puţin bogat decît celelalte şi are în componenţă puţine neologisme şi mai multe calcuri: *arhetip*, *bunătate* „virtute", *ceinţă* „esenţă", *dialexis*, *dogmă*, *fiinţă* „existenţă", *filosofie*, *gînd* „raţiune", *materie*, *pricină*, *răsunare* „armonie", *siloghismuş*, *substare* „esenţă", *ştiinţa cea privitoare* „filozofia teoretică" etc.

Puţin individualizată şi nu totdeauna specifică (vezi mai ales numele de popoare şi de populaţii) este, în sfîrşit, terminologia utilizată în scrierile istorice: *istorie*; *hronograf*, *hronolog*, *istoric*; *a istori*; *alani*, *alemani*,

[6] Pentru terminologiile prezentate mai jos, vezi pe larg N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, p. 15—16, 55—59, 89, 139—299; Gh. Chivu, *Stilul celor mai vechi texte ştiinţifice româneşti*, I—V, în LR, XXIX, 1980, nr. 2, p. 115—118; XXX, 1981, nr. 1, p. 46—53; nr. 2, p. 139—141; nr. 3, p. 222—226; nr. 5, p. 509—510; idem, *Stilurile limbii române literare în perioada 1532—1640. III. Stilul textelor ştiinţifice şi tehnice*, în LR, XXXV, 1986, nr. 2, p. 113—114.

bastarni, *dachi*, *elini*, *gheti*, *gotthi*, *romani*, *valahi*; *cetate*, *împărăţie*, *nărod*, *ţară*; *hatman*, *împărat* etc.

Dintre scrierile de tip tehnic, cele consacrate astrologiei au, în ciuda faptului că provin din medii culturale diferite, o terminologie destul de unitară: *astrolog*, *astronom*; *almanac*, *calendar*, *prognostie*; *Mocroş*, *Vărsător de ploaie (de apă)* sau *Adăpători*, *Peşti* sau *Peşte*, *Berbeci* sau *Berbece*, *Juneţia*, *Taur*, sau *Viţăl*, *Geamăn* sau *Gemini*, *Rac*, *Leu*, *Fată*, *Fecioară* sau *Vergură*, *Homot* sau *Cumpănă*, *Scorpie*, *Stereliţ*, *Vînător* sau *Săgetători*, *Cozirog*, *Inorog* sau *Corn de capră*; *Iupiter*, *Luna*, *Mars*, *Mercurius*, *Saturnus*, *Soare*, *Venus* etc.

Terminologia utilizată de singurul text gastronomic păstrat din epoca cercetată, *Cartea întru carea să scriu mîncările*, cuprinde, ca şi terminologia întîlnită în scrierile medicale, nume de plante, legume şi fructe (comestibile, desigur, nu medicale), respectiv nume de substanţe chimice (de uz gospodăresc şi culinar): *anason*, *boranză*, *caisie*, *dafin*, *galangă*, *izmă*, *lămîie*, *migdală*, *năramză*, *pimpinelă*, *scorţişoară*; *amono*, *belgioin*, *colofănio*, *fier*, *moscos*, *pucioasă*, *silitră*, *şofran*, *unt de tartariu*, *zahar* etc.

Sînt însă vocabularele ilustrate aici cu totul sumar specifice pentru un stil tehnico-ştiinţific? Privindu-le ca un tot, este evident că ele diferă atît de lexicul utilizat în stilul beletristic, cît şi de cel caracteristic stilului juridic-administrativ. Răspunsul este afirmativ şi la o analiză de detaliu, în primul rînd pentru scrierile lingvistice, medicale, matematice şi pentru cele consacrate astrologiei sau gastronomiei. Textele geografice şi cele istorice se apropie însă mult, din punct de vedere lexical, de vechile noastre cronici, considerate, de majoritatea specialiştilor, scrieri beletristice. Scrierile filozotice (cu excepţia notabilă a *Divanului* lui Dimitrie Cantemir) şi cele consacrate practicii religioase par a nu se deosebi nici ele prea mult de textele de cult destinate lecturii. (Datorită în primul rînd unui vocabular relativ unitar se vorbeşte uneori chiar de un stil propriu textelor bisericeşti.) Această asemănare, mai mult sau mai puţin evidentă, a vocabularului cîtorva dintre scrierile de care ne ocupăm cu cel al unor texte aparţinînd stilului beletristic nu poate constitui însă, după opinia noastră, dovada inexistenţei unui stil ştiinţific şi tehnic în limba română veche. Ea poate rezulta din abordarea unor subiecte comune şi poate indica, cel mult, o apropiere a domeniilor sau o similitudine (uneori chiar identitate) a metodelor de investigaţie, nedevenite încă specifice.

4. În acelaşi sens pledează o serie largă de particularităţi morfologice şi sintactice semnalate, evident, şi în ultimele tipuri de texte aduse în discuţie, nu doar în cele care au deja terminologii bine conturate.

La nivel morfologic se impune atenţiei frecvenţa formelor verbale de persoana a III-a singular (folosite din ce în ce mai mult la reflexivul impersonal) şi de persoana I plural (pluralul autorului), în textele ştiinţifice, respectiv a formelor verbale de persoana a II-a singular (uneori şi plural) cu valoare de generalitate, în textele sau în pasajele cu caracter tehnic. Sînt ilustrative în acest sens cîteva contexte, extrase primul din *Gramatica* lui Dimitrie Eustatievici, al doilea din *Ducerea de mîna către aritmetica* şi ultimul din *Cartea întru carea să scriu mîncările*: „Pentru cunoaşterea împreunării glasnicilor cu cele împreună-glasnice să cuvine bine a lua aminte ca cele ce să cade a fi scrise în rînd să nu să scrie deasupra, pentru că numai fiind soglasnice mai multe într-o lovire din acelea oareşicarele să scrie

deasupra, iară fiind cuvîntul din sloveniri din doua slove, nu mai multe, deasupra nici una nu are loc" ; „Cînd putem noi toate numerile ceale ce să pun înainte după pravile a le zice, nu va fi atunce cu truda acele pe rînd bine a le scrie, precum să va zice după numerul 12, supt 1" ; „Ia racii, pune-i a moiu în oţet să stea 2—3 ceasuri, apoi scoate-i de-i pune într-o tingire, puindu-le oţet o parte şi 2 părţi de apă şi o ceapă mare întreagă, şi-i fiiarbe, decii pune-le şi cimbir curat şi tăiat mărunt, sare şi piper".

După cum se poate observa şi din pasajele reproduse anterior, la nivelul sintaxei, structura de regulă lineară a frazei şi caracterul stereotip al unora dintre formulările existente în textele tehnice fac ca subînţelegerea sau nedeterminarea subiectului şi elipsa predicatului verbal să fie relativ frecvente în acest tip de izvoare. Fenomenul nu este constatat însă în scrierile ştiinţifice, unde prezenţa celor două părţi principale de propoziţie este obligatorie pentru asigurarea preciziei şi claritătii exprimării.

Fraza scrierilor tehnice are, în majoritatea situaţiilor, o structură simplă, realizată în primul rînd prin coordonare, în vreme ce fraza scrierilor ştiinţifice, mai elaborată, cuprinde mai multe subordonate. Propoziţiile principale sînt, de regulă, enunţiative. Interogativele didactice (din manuale) sau retorice (din scrierile filozofice), puţin numeroase în ansamblu, sînt caracteristice pentru textele ştiinţifice. Dintre subordonate, temporalele şi condiţionalele sînt frecvente în textele de tip tehnic, unde indică momentul sau condiţia săvîrşirii unei acţiuni, în vreme ce atributivele (în special de tip descriptiv) tind să devină specifice scrierilor ştiinţifice.

Ultimul tip de texte amintit este caracterizat şi printr-o serie de structuri sintactice ce vor fi păstrate, cu transformările cerute de evoluţia ulterioară a limbii, pînă astăzi. Ne referim la *definiţie*, *explicaţie*, *exemplificare*, *clasificare* şi *regulă*, comune tuturor scrierilor cercetate. Specifice textelor lingvistice şi matematice, aflate încă la nivelul unor manuale, sînt apoi *exerciţiile*, respectiv *problemele*. Textele istorice şi filozofice conţin *citate* şi *comentarii*, iar lucrările consacrate medicinei şi gastronomiei, *reţete*.

5. Organizarea sintactică potrivit structurilor enumerate este un prim mod de introducere a rigorii în limba scrierilor ştiinţifice şi tehnice, rigoare cerută de un anumit mod de gîndire şi de o anumită atitudine în legătură cu ideile ce trebuie comunicate. Necesitatea de a asigura o rapidă informare a cititorului, de a da fluenţă textului şi de a evita repetiţiile are apoi ca urmare crearea „cărţilor", a părţilor, a capitolelor şi paragrafelor. Aceloraşi scopuri le sînt consacraţi indicii (de autori, de cuvinte şi de materii), semnalaţi, pentru prima dată în scrisul românesc vechi, în *Hronicul* lui Dimitrie Cantemir (*Catastihul istoricilor, gheografilor, filosofilor, poeticilor şi a altor oameni învăţaţi, ellini, latini şi de alte neamuri, a cărora numere să pomenesc şi mărturiile li să aduc într-acest Hronic*, respectiv *Scara a lucr⟨u⟩rilor şi a cuvintelor, carile sînt mai de însămnat în acest Hronic*). Rol similar au tabelele sinoptice, notele şi trimiterile (la surse sau corelative), introduse în text sau plasate pe marginea, respectiv în subsolul paginilor.

Subsolul în sine, ca parte a textului, este o modalitate de organizare a materiei specifică textelor ştiinţifice.

Caracteristice pentru scrierile cercetate sînt, în sfîrşit, semnele grafice speciale, utilizate fie în organizarea propriu-zisă a materiei (semnul

de paragraf, semnul sau cifra care indică nota), fie ca parte componentă a unor anumite tipuri de lucrări (semnele prozodice, semnele matematice, simbolurile substanţelor chimice).

6. Coroborarea tuturor particularităţilor lingvistice sau de organizare a materiei prezentate — cu constatarea că în perioada imediat următoare mijlocului secolului al XVIII-lea existau în scrisul vechi românesc lucrări reprezentative pentru diverse domenii ale ştiinţei sau activităţii practice — nu poate duce, credem, decît la o singură încheiere : în limba română veche exista un stil ştiinţific şi tehnic diferit de celelalte două variante funcţionale cunoscute (beletristic şi juridic-administrativ).

Constituit, în varianta sa ştiinţifică, în jurul anului 1750, dar existînd, în varianta sa tehnică, încă din perioada anterioară anului 1640, stilul ştiinţific şi tehnic al limbii române vechi va suferi, desigur, în etapele următoare, schimbări fundamentale. Mutaţiile structurale cunoscute din cadrul stilului beletristic şi juridic-administrativ se vor produce şi aici o dată cu modernizarea limbii noastre de cultură.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

I. Coteanu

Promovabilitate, promovare sau amîndouă ?

Promovabil înseamnă „care poate fi promovat, care are calitatea de a fi promovat", după cum *lăudabil* înseamnă „care poate fi lăudat" sau „care are însuşirea de a putea fi lăudat", *manevrabil* „care poate fi manevrat" etc.

Promovabilitate, fiind făcut din *promovabil*, înseamnă prin urmare „ceea ce are însuşirea de a putea fi promovat, calitatea de a putea fi promovat".

Din ce în ce mai des auzim şi citim însă formule ca „procentul de promovabilitate a elevilor (sau studenţilor) a fost de...", ceea ce în bună limbă românească este totuna cu a spune că „procentul celor care ar fi putut (sau au avut posibilitatea) să promoveze a fost de..."

În realitate, *promovabilitate* se foloseşte cu sensul de „promovare", cum se vede din exprimări ca „procentul de promovabilitate în anul şcolar încheiat a fost de...". Un spirit analitic şi care ştie totodată de unde provine *promovabilitate* e înclinat să creadă, dacă nu crede chiar, că procentul amintit nu arată, de exemplu, cîţi elevi au trecut clasa, ci cîţi ar fi putut numai s-o treacă. El aşteaptă, eventual, să afle cîţi dintre aceştia au şi trecut-o, deci care a fost procentul de *promovare* sau, şi mai limpede procentul celor *promovaţi*.

Cînd se vorbește așadar de procentul sau de nivelul de *promovabilitate*, trebuie să nu se uite că acest nivel sau procent reprezintă un lucru diferit de procentul de *promovare* sau de *promovați*.

Se va menține **aflui** în românește?

În limbajul românesc și-a făcut nu de mult apariția un verb nou: *a aflui*. Unii l-au și salutat ca pe un oaspe util al vocabularului nostru tehnic. El este fără îndoială înrudit cu verbul francez *affluer*, dar mai ales cu substantivul românesc *afluență*.

Nu însă la originea acestui cuvînt ne oprim acum, ci la viitoarea lui soartă în limba română.

A aflui este deocamdată un verb șchiop, adică, în termeni de specialitate, defectiv. De aceea, perspectiva de a se menține și a se răspîndi în vorbirea românească ni se pare foarte redusă. Forme ca cea de perfect compus sau de infinitiv (*a afluit*, *afluire*) vor fi eventual primite, deși *afluire* se va izbi de *afluență* și între *o mare afluire* și *o mare afluență*, e aproape sigur că ultima va avea cîștig de cauză. Ce se va întîmpla însă, nu cu perfectul simplu, care e neutilizat în limbajul tehnicienilor, ci cu mai-mult-ca-perfectul *afluisem*, *afluiseși*, *afluise* etc. sau cu un viitor de felul lui *am să afluiesc*, *ai să afluiești*, *are să afluiască* etc.?

O ultimă întrebare — adresată de data aceasta în mod special tehnicienilor: nu există oare și un mod mai elegant de a exprima ideea de „a veni, a pătrunde în cantitate mare?" E mai potrivit oare să se spună *afluirea* apei, de exemplu, decît *afluența* apei?

A fi solidar lui... sau a fi solidar cu...?

Citim într-o publicație literară că (autorul despre care se vorbește) *e solidar colegilor săi de generație* („România literară", 28. IX. 1989, pag. 4).

A fi solidar se construiește de obicei cu prepoziția *cu*, nu cu dativul. În cazul de față, după cîte se pare, teama de cacofonie a dus la schimbarea — — sperăm cu totul accidentală — a regimului gramatical al sintagmei *a fi solidar cu*. Dar este oare o cacofonie întîlnirea dintre *cu* și *co-* din *a fi solidar cu colegii*? Dacă împingem lucrurile pe acest făgaș, ce vom face cu *cucurigu*, *de* exemplu, cu *cucoș* și cu alte cuvinte ca acestea? Sînt toate cacofonii?

Septembrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Laura Vasiliu

A fi solidar lui...

La explicația oferită de prof. Ion Coteanu aici mai sus pentru regimul în dativ al sintagmei *a fi solidar*, explicație valabilă pentru cazul particular reprezentat de complementul **cu** *colegii*, cred că se poate adăuga o explicație mai generală, și anume : exemplul menționat poate fi încadrat în fenomenul mai larg al folosirii dativului în situații în care uzul tradițional recomandă construcții prepoziționale.

Fenomenul a fost remarcat (se pare, pentru prima oară) și studiat de Iorgu Iordan în 1939 [1]. Autorul citat l-a considerat o inovație a perioadei de după primul război mondial, caracteristică pentru limba literară și datorată scriitorilor tineri. Această caracterizare se bazează pe analiza unei colecții foarte bogate de exemple, grupate după termenul regent (verbe, participii, adjective etc., mai ales neologisme) și după prepoziția înlocuită.

Ulterior [2], Iorgu Iordan a revenit, cu exemple noi, asupra construcțiilor cu dativul la verbele și adjectivele cu regim prepozițional. Fenomenul a fost înregistrat în Gramatica Academiei [3] și, de asemenea, s-au ocupat de el Al. Graur [4] și Mioara Avram [5].

Solidar (sau *(a se) solidariza*) nu apar nici în lista prezentată inițial de Iorgu Iordan și nici în celelalte studii menționate. Deci construcția *solidar* + dativul pare să fie de dată foarte recentă.

Apar însă, în listele menționate, verbe și adjective pentru care, acum, regimul în dativ nu mai pare forțat. De ex. : *a se ralia*, *conform*, *exterior*, *similar*, *străin*, *vecin* [6]. Deci regimul în dativ al unor verbe și adjective care în perioade mai vechi aveau exclusiv regim prepozițional are oarecare vechime în limbă. S-ar putea spune că a reușit să se impună în cîteva cazuri (chiar dacă acestea sînt foarte puține).

A se preocupa

Acum aproape șaizeci de ani [1], Al. Graur condamna formula : *nu o dată ne-a preocupat această chestiune*. Întrucît *a preocupa* înseamnă „a ocupa în mod constant" [s.n.], nu se poate vorbi de o chestiune care să preocupe (pe cineva) o singură dată. Așadar ignorarea caracterului durativ al lui *a preocupa* ducea la construirea lui cu determinante nepotrivite.

[1] *L'emploi du datif en roumain actuel*, în BL VII, 1939, p. 29—64.
[2] În *Limba română actuală*, București, 1947, p. 284—287 ; *Tendințe sintactice în limba română actuală*, în SCL XVII, 1966, p. 615.
[3] Ed. a II-a, 1966, vol. I, p. 77.
[4] *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 298—299.
[5] *Gramatica pentru toți*, București, 1986, p. 46.
[6] Toate la Iorgu Iordan, *lucr. cit.* din BL.

[1] În „Adevărul" din 27. I. 1932, republicat în *Puțină gramatică*, [I], 1987, p. 89.

În timpul din urmă, se pare că *a preocupa* în forma pronominală a devenit unul din cuvintele foarte des întrebuințate în limbajul prețios. Astfel, în loc să se spună : *ne ocupăm de dezvoltarea...*, auzim : **ne preocupăm** *de dezvoltarea secției de cărăușie* (Audiența radio, ian. 1986).

Distincția semantică dintre *a se ocupa* (de ceva sau de cineva) și *a se preocupa* (de ceva sau de cineva), dacă există în realitate, este foarte fină și greu de formulat [2]. Pe lîngă aceasta, contextul particular menționat mai sus nu este suficient de concludent. De aceea nu ne vom pronunța asupra corectitudinii din punct de vedere semantic a folosirii lui *a se preocupa* în exemplul dat.

Lărgirea numărului celor care îl folosesc duce, așa cum se întîmplă uneori, la neglijarea tiparelor consacrate (fiind vorba de un împrumut, e vorba, în primul rînd, de tiparele împreună cu care a fost luat din limba de origine). Așa se face că, în aceeași emisiune la care ne-am referit mai sus, s-a spus și : *ne preocupăm* **pentru** *dezvoltarea secției de...* Așadar prepoziția *de*, regimul obligatoriu al lui *a se preocupa*, este înlocuită prin *pentru*. Sau, într-un interviu, tot la radio (mai, 1980), persoana intervievată este întrebată : *Ce lucrați?* **Cu** *ce vă preocupați?* Aici a avut loc o contaminare între structurile *a se preocupa de...* și *a se ocupa cu...*

Dar procesul de distanțare de modele merge mai departe : verbul în discuție ajunge să fie folosit absolut (fără obiect exprimat) : *Un coleg de-al meu mai mare* **se preocupa** *de asta* [e vorba de un joc] *și eu nu prea înțelegeam. Și atunci* **m-am preocupat** *și am înțeles* (Radio-club, ian. 1986). Sau : *Nu* **ne-am preocupat**. *Dacă* **ne preocupam**, *puteam să facem și grajduri, puteam să populăm și cu porci* (Radioprogramul satelor, oct. 1989).

Cred că dereglarea regimului prepozițional al verbului *a se preocupa* reflectă și o deviere semantică : mi se pare că în ultimele două contexte *a se preocupa* înseamnă „a-și bate capul (cu ceva)", sens diferit de cel înregistrat în dicționare [3].

Septembrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[2] Vezi, de exemplu, DLR s.v. *preocupa* 3. : refl. „a se interesa în mod deosebit de cineva sau de ceva" ; s.v. *ocupa* II : refl. „a lucra sau a studia într-un anumit domeniu, a se îndeletnici cu ceva ; a se interesa, a se îngriji, a urmări îndeaproape, a acorda atenție".

[3] Vezi nota 2 și definiția expresiei *a-și bate capul* : „a se gîndi intens, a se strădui spre a soluționa o problemă" (DEX).

Gabriela Pană Dindelegan

GRAMATICILE ŞI EFICIENŢA LOR ÎN ÎNVĂŢĂMÎNT

1. Specifică lingvisticii moderne este, după cum se ştie, o d i v e r s i f i c a r e a perspectivelor din care sînt privite faptele de limbă (deci, de la o perspectivă de analiză strictă, cum s-a întîmplat decenii de-a rîndul, s-a trecut spre perspective noi, în stare să nuanţeze şi să lărgească modul de înţelegere a funcţionării limbii, pe detalii şi pe ansamblu). De aici s-au născut tipurile de gramatici (transformaţionale, dar şi altele), tipuri care nu se neagă unele pe altele, ci se completează reciproc, luminînd fiecare alte aspecte din funcţionarea extrem de complexă şi de nuanţată a fenomenelor lingvistice. Necesitatea diversificării perspectivelor a apărut din cauză că nu exista un model (un tip de gramatică) atît de cuprinzător, încît să poată da seama de funcţionarea de ansamblu a limbii. Unele gramatici sînt mai adecvate studiului enunţului, altele — studiului enunţării. Prin urmare, din punct de vedere teoretic, asistăm la o diversificare a perspectivelor, a gramaticilor, concepute ca sisteme ordonate de reguli. Dar chiar şi din punctul de vedere al unui singur model, asistăm la o remaniere, la o îmbogăţire, în sensul încorporării într-un model mai vechi a unor idei şi teorii care cu timpul şi-au demonstrat valabilitatea. Totul vizează o creştere a puterii descriptive şi explicative a modelului (a gramaticii). Momentul actual se caracterizează deci printr-o mare d e s c h i d e r e spre tot ce poate aduce întărirea capacităţii descriptive şi explicative a gramaticii.

2. În comparaţie cu alte discipline de învăţămînt, gramatica şcolară a rămas tributară tradiţiei. N i m i c nu pare să se fi schimbat în conceperea gramaticii şcolare de cel puţin cincizeci de ani încoace. Aşa se explică de ce obiectivele ei sînt în exclusivitate analitice, adică se ocupă numai de segmentarea enunţului şi de clasificarea segmentelor, considerînd că acestea sînt cele mai importante, dacă nu singurele, sarcini ale gramaticii. Ca urmare, scopul studierii sintaxei în şcoală a rămas în exclusivitate înarmarea elevilor cu tehnica analizei sintactice (= tehnica de segmentare a textului în propoziţii şi a propoziţiilor în părţi de propoziţie şi de identificare a diverselor propoziţii şi părţi de propoziţie). Se pierde din vedere că, dincolo de clasificări, sintaxa înseamnă formarea de propoziţii şi fraze din cuvintele unei limbi, înseamnă deci reguli de construcţie care constau din indicarea atît a libertăţilor de construcţie, cît şi a restricţiilor pe care cuvintele, în combinarea lor, şi le impun unele altora.

Lipsiţi de această perspectivă combinatorie (generativă), mulţi elevi rămîn descumpăniţi în faţa cerinţei de a forma ei înşişi enunţuri chiar foarte simple (construiesc adesea propoziţii şi fraze stîngace, dacă nu artificiale). Inutil li se enumeră toate posibilităţile de exprimare a unei

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 15—20, Bucureşti, 1990

părți de propoziție, dacă nu li se atrage atenția că ele nu se folosesc în relație cu orice termen regent, că orice termen regent selectează numai ceea ce satisface regulile lui de combinare. La analiza completivei directe, de exemplu, găsim următoarea indicație privind elementele introductive ale acestei subordonate : „conjuncții, adesea conjuncția *că*, pronume interogative-relative, adverbe relative" și următorul model de construcție :

Elevii știu *că...*
să...
dacă...
de ce...
cine...
care...
cîți...
unde...
cînd...
pe unde...
pe cînd...,

de unde rezultă impresia falsă că toate elementele de relație de mai sus sînt oricînd posibile. Asemenea indicații ar trebui însoțite obligatoriu de menționarea condițiilor contextuale de utilizare a fiecărui element introductiv sau măcar de menționarea faptului că numai unele regente tranzitive admit pe *că* sau pe *să*, că numai unele verbe tranzitive admit conjuncția *dacă*, pe care o selectează în contextul unei interogative totale din vorbire indirectă etc. Numai astfel faptele de inventar se transformă în elemente gramaticale active, în măsură să asigure elevului înțelegerea mecanismului de a construi o completivă directă și să-i dea, totodată, posibilitatea de a alcătui el însuși corect o asemenea completivă. În acest moment al învățării, ar trebui să intervină și elemente de sintaxă normativă (de exemplu, observația că cele două conjuncții *că* și *să* se exclud din același context, construcții de tipul : *El mi-a spus că să mă duc* fiind neacceptate de normele literare, sau observația că, exceptînd propozițiile finale și consecutive, conjuncțiile *să* și *ca să* se exclud din aceeași poziție, construcții ca : *El mi-a spus ca să plec* fiind nerecomandabile, sau indicația că în vecinătatea conjuncției *că* se exclude apariția unui element interogativ sau a unui element exclamativ, construcții ca : *El mi-a spus că ce frumoasă ești*, *El m-a întrebat că de ce nu lucrez* fiind neliterare).

Concepția analitică este evidentă și în ponderea pe care o ocupă tipurile de exerciții de construcție în ansamblul exercițiilor propuse. Exercițiile „de segmentare" (sau „de împărțire") și „de recunoaștere" (sau „de identificare") sînt covîrșitoare. Cele de construcție sînt, dimpotrivă, sporadice și insuficient susținute teoretic. Se propun, de exemplu, construcții de propoziții cu o topică variată a subiectului, fără a se oferi indicațiile necesare asupra condițiilor contextuale în care topica postpusă este cea normală, față de alte situații în care topica postpusă este posibilă stilistic. În consecință, elevul este tentat să inverseze aceeași construcție *(Ion aleargă — Aleargă Ion)* și să ignoreze faptul că postpunerea este normală în cazul subiectelor nonanimate și al regentelor impersonale (ex. *Îmi trebuie o carte*).

Capitolul de sintaxă studiat în școală are lipsuri și sub aspectul urmăririi relațiilor sintactice și semantice dintre structuri (dintre îmbinările mai largi de cuvinte), deci a relațiilor de sinonimie sintactică, de omonimie sintactică și, implicit, a reflexului semantic al omonimiei : ambiguitatea. În absența unor indicații de acest tip, elevul nu înțelege cum funcționează limba în mod real, de ce și în ce condiții de la un tip de structură se ajunge la altul, sinonim sau parțial sinonim, sau de ce și în ce condiții aceeași construcție este interpretabilă în mai multe feluri. Din acest tip de sintaxă nu rezultă că limba este și domeniul ambiguităților și al sinonimiilor sintactice, deci al „imperfecțiunilor" de corespondență dintre planul expresiei (cel sintactic, în cazul nostru) și planul conținutului (cel semantic).

Cîteva încercări de introducere a ideii de relație dintre construcții apar în subcapitolul *Contragerea și expansiunea*, dar, spre deosebire de celelalte capitole, care abundă în detalii, acesta este încă sumar. Se menționează, de exemplu, ca modalitate de contragere, „eliminarea verbului predicativ din subordonată", fără comentarii și fără exemple. Situația depredicativizării este extrem de importantă ca aspect al relațiilor dintre structurile sintactice, dar este și foarte amplă, acoperind construcții dintre cele mai variate. Nominalizarea prin orice formă verbală nepersonală (gerunziu, infinitiv, participiu, supin), construcțiile cu element predicativ suplimentar, toate tipurile de atribute circumstanțiale rezultă dintr-o pierdere a predicației sau, în unele cazuri, o pierdere a copulativului.

Absolutizarea concepției formal analitice înseamnă, sub alt aspect, neluarea în seamă a faptului că pentru o situație concretă de comunicare există și o anumită *adecvare* stilistică și situațională. Comunicarea se realizează oral sau în scris, ca o comunicare solemnă sau mai puțin solemnă — familiară — , ca o comunicare într-un anumit domeniu de activitate : un domeniu al muncii științifice sau al relațiilor administrative etc.

Lipsiți de această perspectivă a adecvării comunicării în funcție de condițiile concrete de utilizare a limbii și de scopul (intenția) cu care este utilizată, elevii nu înțeleg de obicei cerința de a scrie „altfel" decît vorbesc, de a scrie „altfel" la fizică, la chimie și la biologie decît la literatură, chiar dacă subiectul pe care îl au de tratat este asemănător, de a scrie „altfel" o scrisoare decît un proces-verbal sau o cerere. Elevii nu vor înțelege pe Caragiale, unde inadecvarea stilistică și situațională, ca și alunecarea de la un registru stilistic sau situațional la altul reprezintă o sursă de comic atît de frecventă.

3. Concluzia care se desprinde din această scurtă analiză a studiului gramaticii în școală se poate extinde oricînd și la celelalte domenii ale învățării limbii române. Modernizarea predării limbii române în școală trebuie să fie, după părerea noastră, m a i p r o f u n d ă decît corectarea unui aspect sau a altuia din manuale, mai profundă decît detalierea sau chiar clarificarea unor aspecte izolate, mai profundă decît introducerea unor informații „la zi", dacă prin ele se înțelege introducerea a cît mai numeroase și nesemnificative detalii. Modernizarea trebuie să înceapă, în primul rînd, cu concepția asupra gramaticii înseși și asupra rostului predării ei în școală.

Gramatica școlară n-ar avea decît de cîștigat dacă, în locul rigidității actuale din studiul gramaticii și al absolutizării unui tip de analiză, în locul atitudinii mecaniciste înguste, s-ar realiza o deschidere spre alte

perspective, introducîndu-se, după necesităţi, elemente din *altă* sau *alte* modalităţi de descriere, toate conlucrînd la aprofundarea fenomenelor lingvistice, la înţelegerea mai adîncă a funcţionării limbii, în scopul utilizării ei cît mai corecte, mai nuanţate şi mai adecvate (stilistic şi situaţional), în scopul folosirii ei cît mai eficiente.

Octombrie 1989

Facultatea de Filologie
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

Emanuel Vasiliu

NOTE ASUPRA SEMNIFICAŢIEI UNOR PĂRŢI DE VORBIRE: SUBSTANTIVUL ŞI ADJECTIVUL

1. Observaţiile care urmează ne-au fost prilejuite de reexaminarea mai multor definiţii tradiţionale date unor părţi de vorbire. După cum se ştie, în definirea părţilor de vorbire se folosesc, în mod tradiţional, criterii gramaticale şi criterii semantice.

Cele de mai jos nu trebuie înţelese ca rezultatul intenţiei de a prezenta un „studiu critic" asupra elementelor semantice care intervin în mod tradiţional în definirea părţilor de vorbire, ci trebuie înţelese, exact în sensul indicat în titlu, ca *succesiune de note*.

2. *Noţiunile de „obiect", „calitate" şi „însuşire"*. Termenii menţionaţi în titlul acestui paragraf ne-au atras atenţia întrucît figurează în definiţiile date în GLR I [1], p. 55 (§ **52**), 114 (§ **117**), substantivului şi, respectiv, adjectivului.

Substantivul este definit (*lucr. cit.*, p. 55) semantic ca denumind „obiecte în sens foarte larg, adică fiinţe, lucruri, fenomene, acţiuni, însuşiri, relaţii".

Despre adjectiv, se spune (*lucr. cit.*, p. 114) că „exprimă o calitate a unui obiect acordîndu-se cu substantivul care exprimă numele acelui obiect".

1° Prima observaţie pe care o facem priveşte faptul că, printre „obiectele în sens foarte larg", în GLR I, p. 55, se înregistrează şi *însuşirile*. Or, în lipsa unei convenţii terminologice explicite, este foarte greu — dacă nu chiar imposibil — să facem distincţia între *însuşiri* (denumite de substantive) şi *calităţi* (denumite de adjective). Este clar că, fără o convenţie prin care să se stabilească diferenţa de sens dintre *însuşire* şi *calitate*, nu putem spune decît că o categorie de substantive, anume acelea care denumesc *însuşiri*, este *semantic identică* cu adjectivele sau, altfel spus, că între

[1] *Gramatica limbii române*. Vol. I. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită. Tiraj nou. Bucureşti Editura Academiei, 1966.

substantivele care denumesc *însușiri* și adjective nu există nici o diferență de ordin semantic. Concret : semnificația unui cuvînt ca *frumusețe* este de același tip cu aceea a unui cuvînt ca *frumos*. Ni se pare că o astfel de concluzie se află în evident dezacord cu intuiția lingvistică a oricărui vorbitor de limbă română.

2° Pe de altă parte, în această ordine de idei, ni se pare indicat să punem în lumină un aspect care nu apare cu evidență decît din compararea celor două definiții citate : ceea ce deosebește sensul unui adjectiv de sensul unui substantiv care numește o însușire (= calitate) nu este altceva decît modul în care „însușirea" (= calitatea) este *concepută* : în cazul adjectivelor, conform definiției citate, calitatea este concepută *ca aparținînd obiectului* (desemnat de substantivul determinat) ; în cazul „abstractelor calității", calitatea este concepută oarecum „în sine", adică în mod independent de (orice) obiect, adică este asimilată „obiectelor" propriu-zise [2]. Deosebirea menționată poate fi considerată de natură semantică, nu gramaticală. Opoziția calitate „în sine"/calitate „în obiect" este, după cum se observă, corelată cu o diferență de ordin *formal* (distincția substantiv/adjectiv trebuie considerată ca fiind de natură formală), ceea ce înseamnă că este relevantă din punct de vedere structural .

3° Noțiunea de „obiect în sens foarte larg" a fost, probabil, introdusă în definiția substantivului ca urmare a intenției de a face ca substantive de tipul *frumusețe*, *tinerețe* etc. să fie subsumabile caracterizării semantice a substantivului ca „parte de vorbire care denumește obiecte". Astfel, ideea că „substantivul denumește obiecte" este salvată. Cu toate acestea, „salvarea" definiției presupune adoptarea unui punct de vedere foarte controversat : este vorba de faptul că, în momentul în care facem dintr-o *însușire* un *obiect* (mai concret spus : considerăm că *frumusețe* se referă la un *obiect* care nu diferă în mod esențial de un „obiect" ca acela denumit prin cuvîntul *pisică*), nu facem decît să „reificăm" însușirile, adică nu facem decît să introducem un simplu „produs" al minții omenești (cum este „însușirea" detașată de obiectele care o posedă) în ordinea lucrurilor materiale, existente dincolo de conștiința noastră.

4° Se admite, de obicei, că ceea ce face ca un semn oarecare să „denumească" un obiect (sau o clasă de obiecte) este un element de natură mentală : „conceptul" sau „ideea" sau „imaginea" pe care o deținem în raport cu obiectul respectiv. Dacă admitem că „obiectul " denumit de un substantiv ca *tinerețe* este *însușirea* la care se referă cuvîntul aici în discuție, ne putem întreba care este, în acest caz, „elementul mental" („conceptul", „ideea" sau „imaginea") pe care îl deținem în legătură cu acest obiect ? Nu putem admite cu ușurință ideea că un substantiv ca cel la care ne referim nu-și denumește obiectul prin intermediul unei entități mentale (ca toate celelalte substantive), după cum nu putem admite (fără a contrazice definiția) ideea că un substantiv ca cel pe care-l discutăm nu denumește un obiect.

În ce privește adjectivele, ne putem pune următoarea întrebare : se deosebește adjectivul de substantiv prin aceea că ultimul denumește

[2] Cu privire la substantivele care denumesc „însușiri", în GLR I, p. 30, se spune : „substantivul exprimă însușirea considerată ca obiect (abstract) de sine stătător". Aceasta spre deosebire de adjectiv, care „exprimă o însușire *a unui obiect*" [s.n., E. V.].

obiecte în timp ce primul nu denumește decît „calități ale obiectelor" (desemnate de substantivele determinate)? Răspunsul ni se pare a fi negativ : se poate considera că adjectivul denumește (prin intermediul calității) tot obiecte, anume pe acelea care dețin calitatea exprimată de adjectiv. Mai concret : obiectele denumite de un adjectiv ca *verde* sînt toate obiectele caracterizate prin calitatea de a fi verzi. Ideea se bazează pe faptul că adjectivul nu denumește pur și simplu calități, ci calități *ale obiectelor*. Adoptînd acest punct de vedere excludem posibilitatea de a înțelege adjectivul ca nume „al calității în sine", deci al calității „reificate".

Cele discutate aici sub 1°—4° arată că întrebuințarea formulării „obiect în sens foarte larg" în definiția substantivului antrenează după sine complicații nedorite de cei care au formulat definiția și care ar trebui avute în vedere atunci cînd se evaluează sistemul de definiții (tradiționale) ale gramaticii.

3. În § **2.** am semnalat cîteva inconveniente ale modului în care sînt caracterizate semantic substantivele și adjectivele. Sub 1° ne-am oprit asupra implicațiilor *ontologice* pe care le are noțiunea de „obiect în sens foarte larg". Cele arătate pun în evidență faptul că definiția semantică a substantivului (mai exact : ideea de „obiect în sens foarte larg") se bazează de fapt pe o ontologie identică cu aceea *a limbii* : definiția implică o *reificare a însușirilor*, tot așa cum limba, prin „abstractele calității", transformă în obiecte calitățile (= însușirile) pe care le denumesc substantivele din această categorie.

Credem că discuția de sub 2° este de natură să pună în evidență faptul că identitatea dintre *ontologia teoriei limbii* și *ontologia limbii* nu este necesară. Mai mult : se poate spune că tocmai separarea celor două ontologii face posibilă distincția clară între adjective și „abstractele calității". Căci cele arătate sub 2° conduc la concluzia că limba *își creează* propria ei ontologie, diferită de ontologia teoriei limbajului. Se poate observa că, în cazul în care ontologia asumată de teorie ar fi identică cu ontologia limbii, o astfel de caracterizare semantică (ca cea de sub 2°) a „abstractelor calității" ar fi lipsită de sens.

4. Mulți au sentimentul că se mișcă pe un teren sigur atunci cînd folosesc „limbajul tradițional" al gramaticii. Acest sentiment de siguranță provine, credem, pe de o parte, din faptul că, de-a lungul a zeci și chiar sute de ani, oamenii (gramatici, profesori, școlari etc.) s-au folosit de acest limbaj pentru a descrie faptele de limbă într-un mod care poate să dea oricui o idee despre ce este un anumit fapt gramatical. Pe de altă parte, sentimentul de siguranță provine din aceea că — cel puțin în aparență — toată lumea cunoaște sensul cuvintelor folosite în acest limbaj : toată lumea știe ce este o *proprietate*, o *calitate*, o *însușire*, toată lumea știe ce înseamnă a *(de)numi*, ce înseamnă un *obiect* etc.

Intenția notelor de mai sus a fost aceea de a înlătura sentimentul prea acut de „siguranță" pe care l-am amintit aici, mai sus. De aceea am atras atenția asupra faptului că, deși consacrat prin „tradiție" și prin „uz", „limbajul tradițional" al gramaticii ascunde de multe ori nebănuite capcane. Pentru a le putea evita, e necesară mai întîi de toate o critică aprofundată a ceea ce am numit „limbajul tradițional" al gramaticii.

Octombrie 1989

Facultatea de Filologie
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

I. Coteanu

ATESTĂRI DE CUVINTE ROMÂNEȘTI ÎN SECOLUL AL VI-LEA?

Istoricul grec Procopius (născut la sfîrșitul secolului al V-lea și mort în anul 560) a înregistrat în scrierile sale cîteva nume de locuri care au făcut pe A. D. Xenopol să le considere în *Istoria românilor*, Iași, vol. I, 1893, p. 444, drept dovezi ale romanizării Traciei, caracterizîndu-le ca latinești, deși ele apar la Procopius în grafie grecească, unele avînd, cum se va arăta mai jos, și terminații grecești. Alexandru Philippide le-a reluat în *Originea românilor*, Iași, vol. I, 1923, p. 763, declarîndu-se mult mai circumspect decît A. D. Xenopol, în special în privința cîtorva, rău înțelese de A. D. Xenopol, cum afirmă A. Philippide.

După părerea noastră, numele în discuție merită să revenim asupra lor.

În ordine alfabetică și cu transliterația din coloana a doua adoptată aici de noi, iar în coloana a treia cu interpretarea dată de Xenopol și admisă parțial de Philippide, ele sînt următoarele 21 :

	Αλτίνα	Altína	Altina
	Αργεντάρεξ	Arghentáres	Argintari
	Αρίνα	Arína	Arina
	Βέρσανα	Bérsana	Bîrsana
5.	Γεμελλομοῦντε	Ghemellomoúnte	Gemelo-munte
	Δουρβουλίη	Dourboulíe	Turbure
	Δουσμάνες	Dousmánes	Dușmani
	Κοβέγκιλες	Cobénchiles	Cobencile
	Κλεισοῦρα	Cleisoúra	Clisura
10.	Λαβούτσα	Laboútsa	Lăbuța
	Λουποφόντανα	Loupofóntana	Lupu-fîntîna
	Λούτσολο	Loútsolo	Luțul
	Μαβροβάλλε	Mabrobálle	Mavrovale
	Ουλμετῶν	Oulmetòn	Ulmet
15.	Πρεσίδια	Presídia	Presidiu
	Σκάρες	Scáres	Scara
	Σκεπτεκάσας	Scheptecásas	Șepte-case
	Στένες	Sténes	Stîna
	Στρογγες	Strónghes	Strunga
20.	Τρεδετιτιλίους	Tredetitilíous	Treizeci-de-tei[1]
	Τσερτσενούτσας	Tsertsenoútsas	Țerțănuța

Interpretările sînt, fără îndoială, discutabile. De ce, bunăoară, γε este citit ca *ğ* în *Arghentáres*, *Ghemellomoúnte*, dar ca *g* în *Strónghes*? De ce *beta* este citit ca *b* în *Bérsana*, *Cobénchiles* și *Laboútsa*, dar ca *v* în *Mabro-*

[1] De fapt, „Treisprezece tei", vezi nota 2, p. 22.

bálle? La prima întrebare se poate răspunde prin aceea că greaca nu a avut și nu are pe *ğ*, sau — și mai aproape de realitate, după părerea noastră — , că lat. *g* + *e* nu devenise încă *ğ*. Cît despre *beta*, citit cînd *b*, cînd *v*, s-ar putea invoca ezitarea bine cunoscută dintre cele două sunete în latina tîrzie, în care ne întîmpină și forme ca *bobis* pentru *vobis*. S-ar admite așadar, măcar în principiu, lecturile *Bérsana* și *Mavroválle*; mai greu s-ar justifica însă *Cobénchiles* și *Laboútsa*, pentru care nu avem nici un punct de sprijin, căci, cum remarcă A. Philippide în locul mai înainte citat, nu numai că nu toate cele 21 de nume nu erau din Tracia, lucrau secundar pentru ceea ce urmărim aici, ci și etimologia propusă de A. D. Xenopol pentru *Clisura* e greșită, cuvîntul acesta fiind grecesc, nu latinesc : „Apoi — zice el — afară de aceia, ce caracter latin au cuvintele *bărsana*, *cobencile* (ce-i aceea?) *lăbuța*, *dușmani*?" Într-adevăr, dacă *Laboútsa* (citit ca *lăbuța*) și *Dousmánes* (citit ca *dușmani*) sînt ceea ce presupunea A. D. Xenopol, ele nu-și au loc între cuvintele de origine latinească. *Lăbuța* și *dușmani* nici nu existau atunci în vorbirea din sudul Dunării. Ele nu pătrund în partea aceasta a teritoriului romanic decît peste cîteva bune sute de ani. Prin urmare, nici *Laboútsa*, nici *Dousmánes* nu pot fi citite cum a făcut-o A. D. Xenopol. La interpretarea lui *Bérsana* ca *Bîrsana* (*bărsana*, la A. Philippide), ne vom opri mai încolo.

Lăsînd deocamdată la o parte unele toponime dintre cele 21 înregistrate de Procopius, toate în cartea lui *De aedificiis*, trebuie să recunoaștem că sînt cîteva, într-adevăr, tulburătoare pentru latina din secolul al VI-lea. În situația aceasta este în primul rînd *Scheptecásas*. Dacă el reprezintă un compus, avînd în prima parte numeralul latin *septem*, atunci e foarte probabil că scrierea *schepte*, adoptată de Procopius, înregistrează momentul de trecere a lui *s* latin urmat de *e* accentuat într-un *s* palatalizat, ceva între *s* și *ș*, sunet pe care istoricul grec neavîndu-l în limba lui, l-a reprodus prin *sch*(e); ar fi trebuit transpus eventual într-o transcriere mai riguroasă prin *ski*(e).

Tredetitilíous nu reprezintă însă un toponim avînd înțelesul de „Treizeci-[de]-tei", ci „Treisprezece tei" [2]. El constituie dovada că în secolul al VI-lea, cînd l-a înregistrat Procopius, *d* din lat. *tredecim* nu trecuse încă la *dz*. O asemenea concluzie trebuie privită însă cu rezerve, fiindcă în același *tredecim* este și *ci* care, la data amintită, era probabil pronunțat *č*. Neavînd în greacă pe *č*, Procopius ar fi trebuit să-l redea prin *ts* (ț), acesta fiind reflexul obișnuit al lui *č* în greacă pînă astăzi. Există însă și altă posibilitate. Procopius știa și latinește, chiar dacă latina nu era limba lui maternă. Or, în latina învățată din carte sau de la cunoscătorii cultivați ai ei, *tredecim* se pronunța după regulile vechi, adică *tredekim*. Scrierea lui *ki* prin *ti* ar putea să fie așadar un reflex al acestui *k'i*, și nu unul datorat pronunțării populare.

Trei dintre cele 21 de toponime pledează de asemenea în favoarea ideii că Procopius le-ar fi putut interpreta în felul său. Acestea sînt *Ghemellomoúnte*, *Loupofóntana* și *Mabrobálle*, pe ultimul citindu-l ca *Mavrovale*.

[2] *Tredeti* nu doate fi un reflex al lat. *triginta* „trezeci", ci al lat. *tredecim* „treisprezece". Lectura „Treizeci-[de]-tei" este, evident, o scăpare a autorilor citați.

În *Ghemellomoúnte* avem, după toate probabilităţile, pe *munte*, în *Loupofóntana* pe *lup* şi pe *fontana*, ultimul cunoscut încă din secolul al IV-lea ca apelativ, dar şi ca antroponim, *Fontana* fiind în inscripţii numele zeiţei izvoarelor. În *Mavrovale* figurează în chip indiscutabil *vale*. *Munte* şi *vale* pot fi deci omologate, ca să spunem astfel, drept forme existente ca atare încă din secolul al VI-lea, o atestare care nu este de neglijat pentru limba română.

După cum se vede, structura sintactică a acestor trei toponime nu corespunde însă cu modul latinesc de formare a cuvintelor compuse, căci în latină determinantul se aşază d u p ă determinat ca, de exemplu, în *Pons Aluti*, localitate din Dacia romană. În greacă şi în tracă, aşezarea este inversă. Un *Loupofóntana* ar fi arătat după sistemul limbii latine *Fontana lupi*. *Mavrovále* şi *Ghemellomoúnte* sînt în aceeaşi situaţie.

Este posibilă şi o interpretare mai simplă, scoţînd din cauză intervenţia personală a lui Procopius. Cele trei toponime ar fi atunci c a l c u r i făcute de vorbitorii latinei din greacă sau din tracă, precum sugerează în chip evident *Mavrovále*, care nu-i decît *Valea Neagră*, eventual traducerea unui trac *Crisos* care, ca nume de rîu, însemna (rîul) *Negru*.

Structura despre care am vorbit mai are o caracteristică, aceea că *o* din primul element al compusului nu trebuie raportat la cazul gramatical, *o* nefiind decît indice al compunerii. Prin urmare, nici *lupo* din *Lupofontana*, nici grec. *mavro* „negru" din *Mavrovale* şi, bineînţeles, nici *Ghemello* din *Ghemellomoúnte* nu sînt în dativ.

Bérsana este probabil trac. Albanezul *vërz* duce spre această concluzie. Era deci cu putinţă să se fi pronunţat chiar cu *V-*, deci *Bérsana* să fi fost un toponim foarte vechi. După *V-* va fi urmat un sunet între *î* şi *ă*, redat în mod firesc de un vorbitor al limbii greceşti printr-un *e*. Sufixul este însă latino-romanic.

Nu ne putem pronunţa deocamdată asupra lui *Dourboulíe*, care e greu însă să fie *Turbure*. Finalul trimite mai degrabă la un toponim în *-ia*, cum arată şi accentul, dar radicalul rămîne enigmatic. *Laboútsa* ar putea avea în prima parte prepoziţia *la*, dar *boútsa* sau *voútsa* (care sunau în mod sigur *buţa* sau *vuţa*) nu trimit la ceva identificabil, afară doar dacă nu sînt antroponime, ceea ce ar trebui însă demonstrat. Nici *Loútsolo* nu e descifrabil. Să fi fost şi el antroponim (un derivat de la *Lucius*, foarte frecvent în latină)?

Sténes seamănă atît de bine cu *Stîne*, încît tentaţia de a-l include în forma din urmă e foarte puternică, é fiind ca şi în *Bersana* un fel de *î*.

Strónghes e greu să fie însă echivalat cu *Strungă*, între altele fiindcă *ó* nu pare să fi avut valoare de *u*, de vreme ce Procopius a notat consecvent pe *u* prin *ou*, vezi *mounte*, *Cleisoura* ş.c.l.

Dintre cele 21 de toponime, 9 se sfîrşesc în *s*, 7 în *a*, 2 în *e* (epsilon), 1 în *o*, 1 în *e* (eta) şi 1 în *n*. Toate terminaţiile corespund cu structura cuvîntului în greacă, ceea ce înseamnă că toponimele în discuţie au fost adoptate la acest sistem.

În încheiere, putem spune aşadar că *bîrsana*, *munte*, *şepte*, *stînă* *vale* sînt atestate în formele discutate încă din secolul al VI-lea, la Procopius.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru H

Marius Sala

„GEOLOGIE" LINGVISTICĂ

Termenul de geologie lingvistică se folosește de obicei pentru studiul diverselor straturi succesive ale unei limbi care urcă pînă la limba-bază. În cazul limbii române geologia lingvistică poate însemna analiza soartei diverselor cuvinte latinești, existente sau dispărute.

Limba română, ca limbă romanică ce continuă direct limba latină, a păstrat numeroase cuvinte latinești. Există o serie de astfel de cuvinte, păstrate în toate limbile romanice (*an*, *apă*, *arc*, *argint* etc.). Altele, cele mai multe, s-au transmis românei și anumitor limbi romanice (*ac*, *adormi*, *aluat* etc.), iar un număr restrîns, de aproximativ 100 (*ager*, *ajutor*, *ceață*, *cîntec* etc.), există numai în română. Vrem să atragem atenția aici asupra unor cuvinte latinești pe care româna nu le mai are astăzi, dar care au existat în trecut, anume termenii latinești a căror existență în limba română este dovedită numai indirect.

Dintre dovezile oferite de limba română amintim, pentru început, cazul unor cuvinte care sînt atestate numai prin derivate formate cu ajutorul unor sufixe nelatinești. Un astfel de sufix este *-uș(ă)*, care a servit la derivarea unor cuvinte ca *auș* „bătrîn, strămoș", frecvent în aromână și regional în dacoromână < lat. *avus*, *cătuș(ă)* „pisică", frecvent în aromână și meglenoromână și păstrat, cu acest sens, regional, în dacoromână < lat. *cattus*, *căuș* < lat. *cavus*, *lăpuș* „brusture", regional în dacoromână < lat. *lappa*, *mătușă* < lat. *amita*, *păpușă* < lat. *pappus*. Deci, pornind de la aceste cuvinte, se poate presupune că termenii latinești *avus*, *cattus*, *cavus*, *lappa*, *amita*, *pappus* au existat și în română, la fel ca în alte limbi romanice, dar că au dispărut.

Sînt și alte urme indirecte care dovedesc existența în limba română din trecut a unor cuvinte latinești. Astfel, termenul *măzăriche* ne arată, așa cum a precizat S. Pușcariu, că alături de *lentem* devenit *linte* trebuie să fi existat și diminutivul *lenticula*, păstrat și în it. *lenticchia*, fr. *lentille*. Numai dacă presupunem existența lui *lenticula* putem explica, după modelul *linte—*lințiche* (< lat. *lenticula*), derivarea de la cuvîntul autohton *mazăre* a diminutivului *măzăriche*, fiindcă alte derivate din care s-ar fi putut detașa un sufix *-iche* nu existau în română.

În sfîrșit, este posibil ca urmele unui termen latin dispărut din română să le găsim în unele limbi cu care româna a fost în contact și în care să fi fost împrumutat din română. Un astfel de exemplu a dat Zamfira Mihail, care a arătat cum româna a moștenit termenul latinesc *gunna*, dar că acesta s-a pierdut, păstrîndu-se numai în unele toponime din R. S. F. Iugoslavia, ca *Faraguna*, de origine română, și în cuvîntul sîrbocroat *gunj*. Această supoziție este întărită și de faptul că într-un act redactat în slavonă (1424—1431), provenit de la Dan al II-lea către vameșii din Dîmbovița și Rucăr, prin care se arată ce vamă să se perceapă brașovenilor,

se indică „guna 1 ban". Cum termenul *guna* nu s-a folosit în slavona de cancelarie, este clar că este vorba de un cuvînt românesc în acest act.

Septembrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Ion Ștefan

O VARIANTĂ MORFOLOGICĂ A CUVÎNTULUI *METAFORĂ*

Potrivit exemplelor date în DLR, prima atestare a cuvîntului *metaforă* ar fi cea din *Gramatica fizicii*, lucrare rămasă în manuscris, traducere din italiană a lui Amfilohie Hotiniul, de pe la 1790 : „Astronomii au numit prin metaforă... luna". În realitate, cea dintîi atestare a cuvîntului datează din 1787 și se găsește în gramatica lui Ienăchiță Văcărescu. A fost o destul de lungă perioadă în cultura noastră, cînd gramaticile cuprindeau și un capitol consacrat unor noțiuni de poetică. Și Ienăchiță Văcărescu acordă un spațiu versificației în gramatica sa, într-un capitol în care definește și metafora.

Un dicționar tezaur trebuie să cuprindă toate variantele atestate ale unui cuvînt. De aceea, semnalăm o lacună a DLR, care constă în faptul că nu este notată o variantă a cuvîntului *metaforă*, o formă oxitonă, cu terminația *-a*, după model grecesc, *metaforá*, cunoscută pînă pe la 1840. Aducem aici exemple din scrierile a trei autori, bine cunoscuți, doi din Muntenia și unul din Moldova. Chiar prima atestare a termenului are formă oxitonă. În gramatica sa, Ienăchiță Văcărescu dă ca titlu al unui subcapitol sintagma *Pentru metafora și aligorie* [1]. Deci *metafora* este aici o formă gramaticală fără articol. Tot nearticulată este forma cuvîntului în definiția pe care autorul o dă metaforei. După ce precizează că „aligorie iaste a asemăna arătarea ce vei să faci... cu vreo istorie trecută, care să să asemene cu pricina ce vei să arăți întocmai", adaugă : „*metafora* iaste a arăta pricina ce vei să zici și să scrii, închipuită întocmai asupra, sau a vreunei vite, sau a vreunei ape, sau a vreunui element sau a vreunei păsări sau vreunei flori sau pom sau copaciu sau firea sau mișcarea sau fapta să se asemene cu cugetul arătării ce vei să faci [2]. Surprinde sursa grecească a cuvîntului la Ienăchiță Văcărescu, care a încercat să introducă în limba noastră neologisme sub aspect italienizant. Dar în gramatica lui, poetul s-a orientat după model italian numai în prima ei parte, cea de a doua, rezer-

[1] Poeții Văcărești, *Opere*, București, Editura Minerva, 1982, p. 169.

[2] *Ibidem*. Definiția nu este prea clară, dar reiese din text că metafora se bazează pe o analogie între două obiecte. Caracterizînd explicația lui Văcărescu, O. Densusianu spune : „Rar definiție mai naivă decît aceasta" (*Opere*, vol. III, București, Editura Minerva, 1977 p. 315).

vată poeticii, fiind redactată, cum precizează specialiștii, după izvor grecesc [3]. Ienăchiță Văcărescu folosește termenul *metaforă* și în lucrarea următoare, a cărei redactare a început-o, se pare, în 1788, despre istoria împăraților otomani, cuvîntul avînd însă, la plural, forma actuală : „istorici... cari au scris cu atîtea frumoase tejnișuri și istilehuri sau *metafore* și idiotisme și potriviri la cuvinte și la ziceri" [4]. Deci scriitorul cunoștea și cuvîntul corespunzător turcesc pentru metaforă, *tejniș*.

Mai cuprinzătoare sînt aspectele morfologice ale cuvîntului la C. Conachi, în lucrarea *Meșteșugul stihurilor românești*, scrisă după izvoare grecești, pe la începutul secolului al XIX-lea și publicată postum. În definiția dată acestui trop, el spune că „*metafora* se numește la stihuri a potrivi lucrare streină, bunăoar zicînd *amoriul arde*, cuvîntul *arde* este *metafora* către amori, pentru că numai focului îi dat să arză [5]". Forma cu articol enclitic a cuvîntului *metafora*, deci cu accentul pe ultima silabă, este, prin analogie cu *basma*, *cazma* și alte substantive din această categorie, *metaforaua*, pe care o întîlnim în același text : „Deci dar pe lîngă canoanele știute urmează stihurile cu *metafora* : a) Atît o parte, cît și ceilaltă parte între lucrurile ce rudește *metaforaua* să nu aibă împotrivire la firea lor, căci să strică stihul. b) Cuvîntul ce va mijloci într-acele două lucruri streine ce încheie *metaforaua* trebuie să fie o urmare firească ori a unuia, ori a altuia din lucruri, căci altfel rămîne ra *metaforaua* [6]". Prin urmare, Conachi se referă aici la însușirea comună care mijlocește comparația, a celor două obiecte puse în relație. În această variantă morfologică, cuvîntul este încadrat în grupa substantivelor cu pluralul în *-ale*, ca *basma* — *basmale* : „asămăluirea este nedespărțită, unită cu *metaforaua*, cunoscîndu-se... cum că asămăluirea este o adunătură de *metaforale*, carele adunătură are potrivire cu pricina cea adevărată". „Rămîne, dar, să zicem că asămăluirea și *metaforalele* nu pot să fie împotrivite cu pricina cea adevărată, adică di pricum este lumina cu întunericul..., căldura cu răceala și așa mai departe [7]". Tot oxitonă este forma cuvîntului *metaforă* în gramatica din 1840 a lui Iordache Golescu : „*Metaforá*, adică după asemănare, să zice cînd vrînd să arătăm un obraz sau altceva asemănăm înțelegerea acelui nume (cu care facem acea arătare) cu altă înțelegere, cum cînd zicem : *Înțelepciunea este comoara faptelor bune*, la această vorbă, înțelegerea numelui *comoară* (ce se dă numai la avere) o asemănăm cu dobîndirea faptelor bune, ca cînd am zice : dobîndirea faptelor bune este înțelepciune [8]".

[3] Cf. Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, București, Editura Minerva, 1971, p. 508. În seria de cuvinte de proveniență grecească la scriitorul nostru, se citează și *metaforă*.

[4] *Tezaur de monumente istorice*, II, p. 246 ; cf. și Poeții Văcărești, *op. cit.*, p. 186.

[5] C. Conachi, *Scrieri alese*, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 25.

[6] *Ibidem*. Un exemplu de metaforă „rea" este pentru Conachi cel din versurile următoare : *Fulgerînd cu doi ochi verzi/ Și sufletul îmi dezmerzi*. Scriitorul comentează : „Cuvîntul *fulgerînd*, cu toate că este lucru strein la puterea ochilor și ar putea face o *metaforă* minunată, dar fiindcă nu se potrivește cu firea cuvîntului *dezmerzi*, *metaforaua* rămîne greșită, pentru că firea fulgerului este de a omorî, ori de a înfricoșa, iar firea cuvîntului *dezmerzi* nici una nici alta nu cuprinde" (*op. cit.*, p. 25).

[7] *Op. cit.*, p. 27.

[8] *Observații sau băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, București, 1840, p. 241.

Menţionăm că, în *Dicţionarul limbii române*, A. T. Laurian şi I. C. Massim ortografiază cuvîntul în două feluri, după modelul latin, *metaphoră* şi după cel grecesc, *metaforă*.

În DLR se dau ca izvoare ale pătrunderii termenului *metaforă* în română limbile latină, italiană şi franceză. Lista trebuie însă completată, cum am văzut, cu limba greacă, de unde ne-a venit varianta oxitonă.

Unii autori de manuale de retorică şi stilistică din secolul trecut notează, alături de *metaforă*, un sinonim, *strămutare* [9], de fapt un calc după etimonul grecesc, cu o utilizare foarte restrînsă.

Noiembrie 1989 *Bucureşti, Piaţa Naţiunile Unite nr. 3—5*

[9] Iosif Tempea, *Stilistica limbii române*, Sibiu, 1876, p. 26.

Violeta Barbu

VECHI MĂRTURII DESPRE LIMBA ROMÂNĂ

I. *TORNA, TORNA, FRATRE* (1)

1.1. Adevărată „problemă homerică" a istoriei limbii române, două pasaje din cronicarii bizantini Teofilact Simocata și Teofan au polarizat istoriografia și lingvistica română și străină, vreme de peste două secole. Ele au fost interpretate de unii cercetători fie drept cea mai veche urmă a strămânei, fie ca o prețioasă atestare a limbii populației romanizate de la sudul Dunării, iar de alții drept o simplă comandă militară latinească, obișnuită în Imperiul bizantin în secolul al VI-lea.

Deși adus în discuție ca mostră de latină vulgară încă de la sfîrșitul veacului al XVI-lea [1], pasajul τόρνα, τόρνα, φράτρε n-a fost atașat la dosarul istoriei limbii române decît în 1774. De atunci și pînă astăzi acest dosar nu încetează să se îmbogățească la acest capitol cu piese noi. Răsfoindu-l în cele ce urmează, vom încerca să oferim o imagine pe cît se poate exactă a modului în care cele două teorii ce s-au dezvoltat și ramificat pe seama acestui pasaj s-au stimulat ori s-au exclus reciproc.

1. 2. Primul pasaj luat în discuție, (ρε)τόρνα, (ρε)τόρνα, apare în opera istoricului bizantin Teofilact Simocata, care a elaborat între anii 630 și 640 o cronică a domniei împăratului Mauricius (582—602). În cursul campaniei duse în Tracia de generalul bizantin Comentiolus împotriva avarilor, are loc următorul episod [2] : „În adevăr, după ce soarele și-a arătat spatele sumbrei nopți și lampa prea frumoasă și dătătoare de lumină acoperindu-și strălucirea a cedat puterii nopții, unul dintre animalele de povară și-a scuturat sarcina de pe el. Se întîmplase însă ca stăpînul lui să meargă înainte. Dar cei care veneau în urmă și vedeau animalul de povară tîrînd în dezordine sarcina după el, strigară la stăpîn să se întoarcă și să îndrepte povara de pe animal. Ei bine, acest lucru a fost pricina tulburării ordinei în oștire și a făcut să înceapă fuga înapoi ; căci mulțimea auzea glasul și cele spuse erau luate greșit drept un semnal care se părea că era pentru fugă (cf. καὶ παράσημον ἦν τὸ λεγόμενον, καὶ φυγὴν ἐδοκει δηλοῦν), ca și cum dușmanii s-ar fi ivit în apropiere de ei mai repede decît orice închipuire. S-a produs o foarte mare învălmășeală în armată și mult zgomot ;

[1] Propoziția a fost citată mai întîi de către Justus Lipsius, *De recta pronunciatione latinae linguae dialogus*, Antverpiae, 1586, și încă de șapte ori pînă în 1739, în alte opere. Pentru toate acestea v. G. C. Lepschy, *Giusto Lipsio e il volgare nel VI secole (torna, torna, frater et l'Instrumentum plenariae sententiae)*, în „Studi mediolatini e volgari", VIII, 1965, p. 296—307, apud Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*, trad. rom., București, 1977, p. 454.

[2] Am utilizat pentru textul original și pentru traducere *Fontes historiae daco-romanae*, II, București, 1970, p. 538—539. Textul grecesc reproduce ediția Carolus De Boor (1887) ; traducerea românească aparține lui Virgil Popescu.

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 29—35, București, 1990

fiecare striga tare să se întoarne și se îndemnau unul pe altul în limba băștinașă[3] (cf. ἐπιχωριῳ τε γλωττῃ) să se întoarcă înapoi, grăind cu foarte mare tulburare *torna, torna* (cf. τόρνα, τόρνα) « întoarce-te, întoarce-te », ca și cum li s-ar fi ivit pe neașteptate o luptă în timpul nopții".

Confruntarea din 587 reapare sub pana lui Teofan care, între anii 810 și 814, a înfățișat evenimentele petrecute în intervalul 284—813 sub forma unei *Cronografii*. După cum se poate constata din lectura secvenței, detaliile sînt comprimate, în schimb sintagma rostită de protagoniștii episodului se îmbogățește cu un cuvînt nou [4] : „Un animal de povară aruncase sarcina de pe el și cineva a strigat spre stăpînul animalului să îndrepte sarcina, zicîndu-i în limba maternă (cf. τῇ πατρῴᾳ φωνῇ) : *torna, torna, frater* [5] („întoarce-te, întoarce-te, frate !"). Stăpînul catîrului n-a auzit glasul, dar l-au auzit oștenii și, crezînd că sînt înfrînți de dușmani, o luară la fugă strigînd în gura mare : *torna, torna* („întoarce-te, întoarce-te")".

2.1. Primul savant care a utilizat aceste mărturii în sprijinul tezei că, încă de la sfîrșitul secolului al VI-lea, în Tracia se vorbea o limbă „vlahă" (*Wlachisch*) a fost Johann Thunmann, în *Untersuchungen über die Geschichte der Östlichen europäischen Völker*, Leipzig, 1774, p. 342. Thunmann susține că populația aromânească folosește încă aceleași cuvinte, „τορνα φρατρε", ca să atragă cuiva atenția că un animal a căzut sau și-a pierdut povara [6]. Este aceasta o a doua prioritate ce se cuvine restituită învățatului austriac.

2.2. Deși polemizează energic cu restul opiniilor susținute de Thunmann în chestiunea vlahilor sud-dunăreni, istoricul elvețian Franz Joseph Sulzer îi admite totuși afirmațiile referitoare la pasajul din Teofilact [7]. Există însă, după el, o mare deosebire între felul în care vorbeau valahii în secolul al VI-lea și situația lingvistică de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

2.3. Martor al acestei polemici, Gheorghe Șincai introduce sintagma în discuție în istoriografia românească [8]. Pentru cărturarul ardelean, cercetător metodic al izvoarelor antice și medievale, simpla juxtapunere a expresiilor τόρνα φράτρε și „întoarnă, frate" conduce la un adevăr ce pare de domeniul evidenței : o parte din soldații lui Comentiolus erau „niaoși români", iar limba lor era românească. Dincolo de modul tranșant de a rezolva problema, intervenția lui Șincai a introdus în discuție și a consacrat, pentru învățații români ce i-au urmat, variantele τόρνα (preferată lui ρετόρνα din alte manuscrise) și φράτρε (preferată lui φρατερ).

2.4. Nemenționată pînă acum în bibliografia problemei de care ne ocupăm, luarea de poziție a lui Timotei Cipariu aduce totuși în dezbatere elemente noi [9]. Ca și Gheorghe Șincai, Cipariu optează și el pentru varianta φράτρε, motivînd-o filologic pe baza confruntării locurilor paralele din trei ediții ale textului lui Teofilact (Bonn, Paris și Veneția). Colaționarea manuscriselor citate în aparatul acestor ediții îl îndreptățește să creadă că forma φράτερ este o latinizare ulterioară a lui φράτρε, operată pro-

[3] Cf. Teofilact Simocata, *Istorie bizantină*, trad. H. Mihăescu, București, 1985, p. 54, „limba țării" ; v. *infra* **2.10**.

[4] Pasajul a fost reprodus după *Fontes*, p. 604—605 ; textul grecesc utilizează ediția din 1883 a lui C. De Boor, iar traducerea aparține lui H. Mihăescu.

[5] Am reprodus lecțiunea adoptată de De Boor și de editorii români.

[6] Informatorul autorului este un oarecare profesor Tzechani.

[7] *Geschichte des transalpinischen Daciens*, vol. II, Wien, 1781, p. 40—41.

[8] *Opere*, I, *Hronica românilor*, tom I, ed. F. Fugariu, București, 1968, p. 178—179.

[9] Timotei Cipariu, *Crestomație sau Analecte literare*, vol. I, Blaj, 1858, p. XII—XIV.

babil de unii dintre copiștii ulteriori și în mod sigur de traducătorul în latină al operei lui Teofilact, Anastasie bibliotecarul. Totodată, Cipariu este primul care atrage atenția asupra unei expresii ce avea să devină și ea, peste un veac, obiect de controversă : „ei strigau în limba ținutului de acolo (ἐπιχωριῳ τε γλωττῃ)" [10].

2.5. Din motive de oportunism, pentru că îi serveau teoriei sale privitoare la formarea poporului român și a limbii sale la sudul Dunării, istoricul austriac Robert Rösler a admis cele două pasaje din cronicarii bizantini ca pe niște dovezi ale existenței unei populații romanizate în Haemus [11]. După disputa dintre Thunmann și Sulzer, cea care i-a angajat pe Rösler și A.D. Xenopol constituie al doilea prilej de a relua, într-un cadru amplu, concluziile legate de cele mai adînci urme ale limbii române. Astfel, în *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinții românilor în Dacia traiană* [12], Xenopol invocă pasajul din Teofan, sub data greșită 579, cu convingerea nestrămutată că ne aflăm în fața unor vestigii străvechi de limbă românească ; această opinie revine în opera istoricului în 1891 [13] și 1896 [14].

2.6. Lucrurile au luat însă o întorsătură neașteptată o dată cu intervenția celebrului savant ceh Konstantin Jireček [15]. Regăsind în tratatul de tactică militară atribuit lui Mauricius (*Strategicon*) cuvîntul *torna* „întoarce-te ! stînga-mprejur !", printre comenzile în limba latină utilizate în armata bizantină la începutul veacului al VII-lea, Jireček a conchis că nimic nu ne mai îndrituiește să păstrăm acest pasaj în rîndul mărturiilor despre limba română [16]. Valoarea probantă a atestării lui τόρνα în *Strategicon* este indubitabilă : tratatul a fost elaborat la numai cîteva decenii după înfruntarea dintre Comentiolus și hanul avar [17].

2.7. Demonstrația lui Jireček a apărut convingătoare contemporanilor lui români : Ovid Densusianu [18] în 1901, Nicolae Iorga în 1905 [19] și 1915 [20], Demosthene Russo [21] în 1912, care au adoptat-o, bizuindu-se pe autoritatea științifică a lui Jireček. Nici savanții străini ai vremii

[10] *Ibidem*, p. XIII.

[11] *Romänische Studien*, Leipzig, 1871, p. 106, și *Dacier und Rumänen* ; Stz. d. K. Akad. d. Wissen. Phil.-hist. Kl., 53, 1886, Wien, p. 57, unde se afirmă că valahii trăiau în sudul Dunării încă din secolul al VI-lea.

[12] În „Revista de istorie, arheologie și filologie", II, 1883, p. 83—139.

[13] *L'empire valaho-bulgare*, în „Revue historique", 47, 1891, p. 278.

[14] *Histoire des Roumains*, Paris, 1896, vol. I, p. 242.

[15] Într-o primă intervenție, în 1876 *(Geschichte der Bulgaren)*, istoricul ceh urmează opiniile învățaților anteriori.

[16] *Über die Vlachen von Moglena*, în „Archiv für slawische Philologie", XV, 1893, p. 98—99, și *Die Romanen in der Städten Dalmaciens während des Mittelalters*, I, în „Denkschriften der Wiener Akademie der Wissenschaften", Phil.-hist. Kl., XLVIII, 1901, p. 18; aceeași observație, fără vreun ecou în polemica ce ne interesează, fusese făcută încă din 1818 de către A. W. Schlegel, *Observations sur la langue et la littérature provençales*, apud. E. Coseriu, *Theophylactus, II, 15. Ein Beitrag zur Deutung von* τόρνα, τόρνα φράτρε, în „Analele Științifice ale Univ. Al. I. Cuza din Iași", Secț. Lingv., XXVIII—XXIX, 1982—1983, p. 25.

[17] Cf. D. M. Pippidi, *Note de lectură*, în „Studii clasice", XIII, 1971, p. 178, unde se propune ca termen *post quem* sfîrșitul sec. al VII-lea.

[18] *Histoire de la langue roumaine*, I, Paris, 1901, p. 390.

[19] *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen*, I, Gotha, 1905, p. 106.

[20] În „Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe Sud-Orientale", II, 1915, p. 116—117.

[21] *Elenizmul în România*, București, 1912, p. 20.

n-au făcut excepție : istoricul ceh Karel Kadlec [22], cercetător al comunităților vlahe din Slovacia, sau Emil Fischer [23], care vorbește despre un „jargon traco-latin" anterior formării limbii române primitive. Și, cum se întîmplă de atîtea ori pe terenul teoriilor științifice, o părere este consfințită și capătă girul unanimității, atîta vreme cît nu se deschid drumuri noi de investigație.

2.8. Punctul vulnerabil al demonstrației lui Konstantin Jireček, faptul că φράτρε rămîne neexplicat, a fost sesizat abia în 1923. Într-o amplă notă din tratatul său despre *Originea românilor* [24], Al. Philippide optează pentru lecțiunile ρετόρνα și φράτρε. Alegerea lui a fost astfel îndreptată din motive ușor de înțeles : nici unul dintre cele două cuvinte nu mai putea fi astfel interpretat din perspectiva *Strategiconului* lui Mauricius. Celelalte două premise de la care pleacă demonstrația lingvistului ieșean sînt : a) replicile au fost adresate de către un soldat altui soldat, b) trupele lui Comentiolus au fost recrutate dintre barbarii mercenari și populația romanizată a Peninsulei Balcanice. Din acest moment, originea etnică a ostașilor lui Comentiolus va deveni unul din punctele în jurul căruia discuțiile vor gravita, incitate și de precizările ἐπιχώριος γλῶσσα „limba locului" și πατρῴᾳ φωνῇ „limba părintească" din cele două opere, expresii readuse de Philippide în centrul atenției.

2.9. Într-adevăr, după doisprezece ani de la apariția răspunsului lui Philippide, răstimp în care nu mai reținem, ca notabilă, decît părerea lui Petăr Mutafčiev, care nu aduce însă nimic nou [25], H. Zilliacus repune problema în aceiași termeni etnolingvistici ca și Philippide. Deși autorul lucrării *Zum Kampf der Weltsprachen im Oströmischen Reich* [26] este invocat adesea ca o voce autorizată în problema confruntării dintre greacă și latină în sud-estul Europei, nimeni n-a observat, nici chiar Al. Rosetti, care-l reproduce pe larg pe Zilliacus [27], că raționamentul acestuia este, de fapt, circular. În capitolul care examinează difuzarea latinei în Tracia, regiune de unde proveneau trupele lui Comentiolus, nu există nici un alt argument în afară de *torna, torna, fratre* ! pentru a susține prezența elementului tracic *romanizat* în armata bizantină și faptul că limba în care se dădeau comenzile militare, latina, era cunoscută ostașilor. Premisa devine deci concluzie, iar concluzia premisă.

2.10. Pledoaria lui Al. Philippide a servit ca punct de plecare și cercetătorului grec G. Kolias [28]. Care este cu adevărat sensul expresiilor ἐπιχώριος γλῶσσα din Teofilact și πατρῴᾳ φωνῇ din Teofan ? Înseamnă ele, într-adevăr, cum au crezut Cipariu și Philippide, „limba băștinașă, limba ținutului" și, respectiv, „limba părintească", adică un alt idiom decît latina și greaca, vorbite în Imperiul bizantin ? Răspunsul găsit de Kolias, pe baza unor exemple culese din scriitorii bizantini anteriori secolului al VI-lea (Cassius Dio, Iulian Apostatul) și chiar din

[22] *Valaši a valašské právo v zemich slovanskych a uherských*, Praze, 1916, p. 14.
[23] *Die Herkunft der Rumänen*, Bamberg, 1904, p. 84.
[24] Iași, 1923, p. 507—508.
[25] *Bulgares et Roumains dans l'histoire des Pays Danubiens*, Sofia, 1932, p. 149—150.
[26] Helsinki, 1935, p. 130.
[27] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1986, p. 592.
[28] Τόρνα, ἐπιχώριος γλῶσσα, în Ἐπετηρις Ἑταιρειας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, XIV, 1938, p. 295—299.

Teofilact Simocata, susține că cele două perifraze denumesc, de fiecare dată, limba latină și introduc, cel mai adesea, o glosă latină la un termen grecesc. Celelalte afirmații ale lui Kolias nu sînt noi [29], cu o singură excepție : verbul *torna* a fost moștenit nu numai în limbile romanice, ci a pătruns și în sîrbă.

2.11. Cu luarea de poziție a istoriografiei maghiare se încheie, în primii ani ai deceniului al cincilea, o a doua etapă din existența, atît de lungă, a acestei probleme. Atinsă pe scurt în tratatul de istorie a românilor elaborat de L. Gáldi și L. Mákkai în 1940 [30], chestiunea importanței acestor pasaje pentru vechimea limbii noastre este reluată, un an mai tîrziu, de către aceeași echipă [31], în spiritul celor afirmate de Kolias. Însemnătatea chestiunii era însă prea evidentă pentru ca ea să nu fie supusă unui examen critic special. O va face M. Gyóni în 1942 [32], adăugînd argumentelor lui Kolias următoarele încheieri : 1. formele ρετόρνα și φράτρε, așa cum rezultă din studiul locurilor paralele ale ediției întocmite de De Boor, apar în manuscrise mai noi și trebuie în consecință scoase din discuție ; 2. prelucrînd și scurtînd relatarea lui Teofilact, Teofan este răspunzător de adaosul φράτερ, operat deci în secolul al IX-lea ; 3. poziția latinei ca limbă de comandă militară în veacul al VI-lea în Imperiul bizantin explică suficient de bine termenul τόρνα.

2.12. Repliindu-se în spatele argumentelor lui Al. Philippide, istoriografia românească le-a reiterat ori de cîte ori a socotit necesar [33]. În lipsa unei reactualizări, teoria din 1923 devenea din ce în ce mai mult o prejudecată. În 1956 însă, P. Ș. Năsturel are curajul de a redeschide dosarul problemei [34]. Înarmat cu facsimilele manuscriselor de prim rang ale celor două opere, completate zece ani mai tîrziu și cu alte fotocopii [35], P. Ș. Năsturel dă o replică filologică opiniilor lui M. Gyóni. Nu încape îndoială că lecțiunea τόρνα este cea care merită să fie reținută, de vreme ce manuscrisul care o conține (*Vat. gr.* 977) este și cel mai vechi și cel mai bun (manuscris de bază al ediției De Boor). Acest criteriu nu este însă aplicat în mod consecvent. În ciuda faptului că φράτρε apare numai în manuscrisele unei anumite ramuri, considerate de De Boor ca foarte corupte, P. Ș. Năsturel nu acceptă abandonarea acestei forme. Menținerea lui φράτρε, în numele principiului *lectior difficilior*, este justificată prin prezența sa, dacă nu în manuscrisul cel mai bun, atunci măcar în cel mai vechi (*Paris. regius* 1711). Din păcate, nici răspunsul pregătit obiecției lui Gyóni pe marginea absenței cuvîntului φράτερ (φράτρε) din opera lui Teofilact

[29] Cuvîntul φράτερ este un adaos de copist, iar τόρνα, termen de comandă atestat în *Strategicon*.

[30] *Geschichte des Rumänen*, Budapest, 1940, p. 112.

[31] *A románok története különös tekintettel az erdélyi románokra*, în „A Magy. Tört. Társ. Könyvei", VI, Budapest, 1941, p. 30—31, 404—405.

[32] *Az állítólagos legrégibb román nyelvemlék*, în „Egyetemes Philologiai Közlöny", LXVI, 1942, p. 1—11.

[33] V. de pildă Gh. I. Brătianu, *Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain*, Bucarest, 1942, p. 91—92, C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, I, București, 1942, p. 253 etc.

[34] *„Torna, torna, fratre". O problemă de istorie și de lingvistică*, în „Studii și cercetări de istorie veche", VII, 1956, p. 179—188.

[35] Idem, *Quelques mots de plus à propos du „torna, torna" de Théophylacte et du „torna, torna, fratre" de Théophane*, în „Byzantino-Bulgarica", II, 1966, p. 217—222.

nu este mai convingător, căci Năsturel propune un scenariu ce nu rezistă probei critice. Dacă Teofan a avut la îndemînă, așa cum își imaginează P. Ș. Năsturel, un manuscris al *Istoriei* lui Teofilact care îl conținea pe φράτερ, cum se face totuși că o astfel de copie nu a lăsat urme în nici una din ramurile tradiției manuscrise ale operei? Ceea ce dă de gîndit este însă altceva: bizantinologul sesizează pentru prima dată faptul că strigătul adresat catîrgiului se deosebea, din punct de vedere fonetic (παρηχεῖται), de ostășescul *torna*. De aici, reconstituirea lui **toarnă*, ca posibilă formă străromânească, întocmai cum toponimul Καλβομοῦντις, pomenit în context, îi apare autorului drept o formă fonetică „curat românească". În concluzie, termenul τόρνα este și cuvînt viu, din graiul populației străromâne, și comandă militară. La această teză subscrie, în 1964, I. Glodariu [36]. În plus, cercetătorul clujean readuce în discuție, după Pericle Papahagi [37] — și, fără s-o știe, după Thunmann — , sensul special pe care verbul *tornu* îl are în dialectul aromânesc, în expresia *múla toarnă*, glosată astfel de către Tache Papahagi: „catîrul răstoarnă; una din cele două poveri încărcate pe catîr se lasă mai jos și stă să răstoarne samarul cu întreaga lui încărcătură" [38].

2.13. În acest context, numai o temeinică analiză lingvistică însumînd atestările diacronice și sincronice ale celor doi termeni, corelată cu o bună cunoaștere a fenomenului difuzării latinei în sud-estul european, putea să aducă un spor de lumină. Am caracterizat, de fapt, studiul lui Haralambie Mihăescu apărut în 1976 [39]. Autorul demonstrează, mai întîi, că limba latină a supraviețuit în Bizanț nu numai în armată, prin termenii de comandă, ci și în ceremonialul imperial, și aceasta pînă tîrziu, în secolul al X-lea. Astfel, numeroase și convingătoare exemple ni-l arată pe *frater* utilizat în stilul epistolar, în limbajul administrativ — de unde este alungat printr-o ordonanță, în inscripții funerare, mai ales din Panonia [40]. În aceste epitafuri, ridicate în cinstea unor ofițeri sau soldați, *frater* e folosit la vocativ, întotdeauna cu valoare afectivă, avînd sensul de „tovarăș de arme". O precizare însă: „nicăieri nu apare atestat sensul tehnic generalizat" al termenului, acela de „camarad de arme, comiliton". Pasajul, așa cum este redat de Teofan, nu poate fi, prin urmare, decît o mostră de limbă vorbită și nu o comandă militară. Care este însă valoarea sa probatorie pentru problema romanizării Traciei și pentru istoria timpurie a limbii române? Cum inscripțiile grecești din Tracia le covîrșesc, ca număr, pe cele latine [41], iar trupele lui Comentiolus ar fi avut o bază de recrutare itinerantă, rezultă, în viziunea lui H. Mihăescu, că episodul narat de Teofilact și Teofan este fără relevanță atît pentru romanitatea tracică, cît și pentru o „arheologie" a limbii române.

2.14. Dacă structura de rezistență a studiului lui H. Mihăescu o formă spectrul atestărilor celor doi termeni, τόρνα și φράτρε, noutatea

[36] În legătură cu „*torna, torna, fratre*", în „Acta Musei Napocensis", I, 1964, p. 483—488.

[37] *Numiri etnice la aromâni*, în „Mem. Acad. Rom.", Secț. lit., seria III, tom III, mem. 4, 1925, p. 4—5.

[38] *Dicționarul dialectului aromân*, București, 1974, s.v. *tornu*, cf. s.v. *arăstornu* și *Introducere*, p. 45—52.

[39] Τόρνα, τόρνα φράτρε, în „Byzantina", VIII, 1976, p. 23—35.

[40] *Ibidem*, p. 34.

[41] Idem, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, Paris — București, 1978, p. 142.

abordării lui Eugen Coseriu [42] provine din perspectiva lingvistică şi semantică în care sînt analizate texte ce nu păreau a mai ascunde vreo taină : *Istoria* lui Teofilact Simocata şi *Strategiconul* lui Mauriciu. Pe pista întrevăzută deja de N. Iorga şi P. Ş. Năsturel, E. Coseriu păşeşte cu prudenţă pentru a demonta mecanismul substituirilor semantice succesive pe care le dezvăluie pasajul II, 15 din Teofilact. Aşadar, din cei trei termeni τόρνα cîţi se pot bănui — 1. τόρνα$_1$, strigat de camarad stăpînului catîrului; 2. τόρνα$_2$, cuvîntul, înţeles de cei mai mulţi drept un semnal de fugă; 3. τόρνα$_3$, cuvîntul pe care apoi şi l-au strigat unul altuia — numai cel din urmă este consemnat de Teofilact. Între τόρνα$_1$, şi τόρνα$_2$, nu poate exista identitate fonetică şi nici semantică, căci cel de-al doilea, în calitate de comandă militară, însemna, potrivit *Strategiconului*, nu „stînga-mprejur !", cum se considerase îndeobşte. În tratatul atribuit lui Mauricius, el apare întovărăşit de comanda *mina*, după ce se ordonase în prealabil retragerea cu ajutorul termenului *cede*. Reiese deci că statutul de comandă militară al lui τόρνα trebuie scos din discuţie, de vreme ce tratatul îl glosează astfel : „întoarce-te cu faţa către duşman şi atacă !". Şi între τόρνα$_1$ şi τόρνα$_3$ a avut loc o mutaţie semantică, pentru explicarea căreia E. Coseriu utilizează opoziţia sens/semnificaţie (Sinn/Bedeutung). În concluzie, — zice Coşeriu — ambele comenzi făceau parte din limba uzuală a trupelor lui Comentiolus. Această limbă επιχώριος γλώσσα nu este în mod obligatoriu latina [43], ci limba persoanelor şi a ţinutului despre care este vorba în context. În studiul lui E. Coseriu rămîne însă neexprimată relaţia, eventuală, dintre vorbele culese de Teofilact şi începuturile limbii române.

2.15. Această relaţie a fost valorizată de Ion Coteanu [44], care identifică expresia citată de Teofilact cu o „probă de limbă" aromânească, „ceea ce duce la reducerea simţitoare a perioadei de timp în care aromâna şi dacoromâna au constituit un singur grai sau dialect al limbii latine" (secolele *IV—VII*).

Noiembrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[42] V. *supra* n. 16.

[43] Cf. H. Mihăescu, *Torna, torna, fratre*, p. 28—29, cu încă 14 atestări ale expresiei în intervalul 600—1000.

[44] În *Morfologia numelui în protoromână*, Bucureşti, 1969, p. 22.

abordării lui Eugen Coseriu [42] provine din perspectiva lingvistică şi semantică în care sînt analizate texte ce nu păreau a mai ascunde vreo taină: *Istoria* lui Teofilact Simocata şi *Strategiconul* lui Mauriciu. Pe pista întrevăzută deja de N. Iorga şi P. Ş. Năsturel, E. Coseriu păşeşte cu prudenţă pentru a demonta mecanismul substituirilor semantice succesive pe care le dezvăluie pasajul II, 15 din Teofilact. Aşadar, din cei trei termeni τόρνα cîţi se pot bănui — 1. τόρνα$_1$, strigat de camarad stăpînului catîrului; 2. τόρνα$_2$, cuvîntul, înţeles de cei mai mulţi drept un semnal de fugă; 3. τόρνα$_3$, cuvîntul pe care apoi şi l-au strigat unul altuia — numai cel din urmă este consemnat de Teofilact. Între τόρνα$_1$, şi τόρνα$_2$, nu poate exista identitate fonetică şi nici semantică, căci cel de-al doilea, în calitate de comandă militară, însemna, potrivit *Strategiconului*, nu „stînga-mprejur!", cum se considerase îndeobşte. În tratatul atribuit lui Mauricius, el apare întovărăşit de comanda *mina*, după ce se ordonase în prealabil retragerea cu ajutorul termenului *cede*. Reiese deci că statutul de comandă militară al lui τόρνα trebuie scos din discuţie, de vreme ce tratatul îl glosează astfel: „întoarce-te cu faţa către duşman şi atacă!". Şi între τόρνα$_1$ şi τόρνα$_3$ a avut loc o mutaţie semantică, pentru explicarea căreia E. Coseriu utilizează opoziţia sens/semnificaţie (Sinn/Bedeutung). În concluzie, — zice Coşeriu — ambele comenzi făceau parte din limba uzuală a trupelor lui Comentiolus. Această limbă επιχώριος γλώσσα nu este în mod obligatoriu latina [43], ci limba persoanelor şi a ţinutului despre care este vorba în context. În studiul lui E. Coseriu rămîne însă neexprimată relaţia, eventuală, dintre vorbele culese de Teofilact şi începuturile limbii române.

2.15. Această relaţie a fost valorizată de Ion Coteanu [44], care identifică expresia citată de Teofilact cu o „probă de limbă" aromânească, „ceea ce duce la reducerea simţitoare a perioadei de timp în care aromâna şi dacoromâna au constituit un singur grai sau dialect al limbii latine" (secolele *IV—VII*).

Noiembrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[42] V. *supra* n. 16.

[43] Cf. H. Mihăescu, *Torna, torna, fratre*, p. 28—29, cu încă 14 atestări ale expresiei în intervalul 600—1000.

[44] În *Morfologia numelui în proloromână*, Bucureşti, 1969, p. 22.

Ion Gheție

Lume „lumină"

După cum se știe, sensul originar al cuvîntului *lume* este „lumină" (lat. *lumen* „idem"). El este atestat, destul de rar, în psaltirile secolului al XVI-lea, cu precădere în versiunile rotacizante (DHLR, II, p. 452—453). În limba veche se mai întîlnește, sporadic, la cronicari (CDDE). Dicționarele (CDDE, CADE, DLRLC) îl înregistrează, apoi, în textele secolului al XIX-lea, la Conachi, Creangă, Ispirescu și Pop-Reteganul)[1]. Sensul se regăsește și în sintagma *lumea ochiului* (sau *ochilor*) „pupilă", pentru care deținem înregistrări din psaltirile secolului al XVI-lea și din Coșbuc (DHLR, II, p. 453, DLRLC).

În vara anului 1976, am auzit în comuna Beliș, județul Cluj, localitate din Munții Apuseni, situată la peste 1200 de metri altitudine, expresia, folosită întotdeauna exclamativ, *se întunecă lumea* !, cu sensul de „e prăpăd, nenorocire, te apucă groaza", marcînd reacția subiectului vorbitor față de un eveniment foarte dezagreabil, care depășește limitele tolerabile și provoacă indignare, consternare, mînie. După cum ușor se vede, avem a face cu conservarea înțelesului originar al lui *lume*. Spre această concluzie ne îndreaptă și citatul din Creangă : *Cînd dă iar de Ivan, i se întunecă lumea înaintea ochilor* (DLRLC), în care distingem o îmbinare frazeologică foarte apropiată de cea consemnată de noi și aflată, probabil, la originea acesteia. *A i se întuneca* (*cuiva*) *lumea înaintea ochilor* înseamnă, de fapt, „a i se face negru înaintea ochilor (de necaz, mînie, furie)". De comparat în această privință și *i se întunecă lumea înaintea ochilor* (I. Pop-Reteganul) și *nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz* (Creangă), ambele citate de CDDE.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Virgil Nestorescu

Chei

S.n. cu sensurile : 1. „Construcție amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea și descărcarea vapoarelor, servind, totodată, la consolidarea malului și la apărarea acestuia de acțiunea apelor ; *p. ext.*

[1] Nu și la Eminescu, citat în DLRLC cu expresia *a ieși la lumea largă* (*Ah! unde-i vremea ceea cînd cu cercom un vad Să ies la lumea largă*), în care *lumea* are sensul „monde", și nu „lumière" (vezi în această privință *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, București, 1963, s.v.).

stradă de-a lungul şi la marginea unei asemenea construcţii; loc înălţat şi pietruit de-a lungul unui rîu ce trece printr-un oraş". 2. „Platformă construită în lungul unei linii ferate, pentru a uşura încărcarea şi descărcarea vagoanelor; *p. ext.* peron" este considerat în toate dicţionarele noastre, cu o singură excepţie, ca provenind din fr. *quai*. Numai DEX îi atribuie o dublă etimologie: bg. *кей* şi fr. *quai*. Unele date privitoare la raportul dintre rom. *chei* şi bg. *кей* împiedică menţinerea unei asemenea soluţii etimologice.

Mai întîi, trebuie precizat că explicaţia din DEX reprezintă un punct de vedere exprimat de Al. Graur (cf. *Etimologii româneşti*, Bucureşti, 1963, p. 70—71), menit să înlăture dificultăţile de ordin formal pe care le ridică rom. *chei* faţă de fr. *quai*. Argumentul principal se bazează pe constatarea că „fr. *quai* trebuia să devină în româneşte *cheu*, la fel cu cuvintele avînd terminaţie similară: *laquais* > *lacheu*, *remblai* > *rambleu*, *portmonnaie* > *portmoneu*". Afirmaţia este justă, dar nu mai este susţinută de fapte, cum vom vedea mai jos, şi mai ales de aserţiunea că „*chei* este forma cea mai veche şi în orice caz singura populară".

Pornind de la această premisă, Al. Graur consideră necesar ca „originea formei *chei* să fie căutată într-o limbă slavă (cf. bg. *кей*), care a tratat cuvîntul ca pe cele de origine greacă în -αῖος, -εῖος (cf. bg. *фарисей*, *юдей*, *Андрей*)". În realitate, forma *cheu* este tot atît de veche în limba română ca şi forma *chei*, aşa cum rezultă din consultarea lucrărilor lexicografice din secolul al XIX-lea. Prima înregistrare a cuvîntului se găseşte la P. Poenaru, F. Aaron şi G. Hill, *Vocabular francezo-român* (1841), sub *quai*, în forma *keiš* (=*cheiu*), cu glosarea următoare: „Loc înălţat şi de obşte aşternut cu pietri, în lungul unei gîrle, între gîrle şi între case, pentru a face drumul mai bun şi pentru a opri apa de a se revărsa; locul de la un port de mare unde se încarcă şi se descarcă mărfile". În dicţionarul explicativ al lui Negulici (1848) întîlnim forma curioasă *kaiš* (=*caiu*), cu traducerea fr. *quai* şi cu definiţia simplificată: „(Uliţa) strada de pe marginea unei ape dintr-o cetate". Modul cum este scris, care nu mai apare în vreo altă lucrare lexicografică ulterioară, arată că la acea epocă cuvîntul nu era bine însuşit şi că în grafia lui se simte forma etimonului.

Ceva mai tîrziu, în 1852, la T. Stamati, în *Vocabulariu de limba germană şi română*, apare sub *kai* traducerea românească *keu* (=cheu) „ţărmurele petruit (pe la rîuri)". Aceeaşi formă *cheu* este reluată la Pontbriant (1862) sau în *Enciclopedia română* (1898), coexistînd cu *chei*. Este interesant de remarcat că, multă vreme după aceea, majoritatea dicţionarelor au preferat forma *cheu*, în timp ce *chei* era considerată variantă (TIKTIN, ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, CADE, SCRIBAN). Numai în DA forma de bază este *chei* (*cheu* fiind acum variantă), formă susţinută de un citat din I. Ghica (1889). Ţinînd seama de evoluţia limbii, DM şi DEX înregistrează cuvîntul-titlu *chei*, formă care s-a impus în limba literară.

Din cele de mai sus constatăm că ambele forme ale cuvîntului sînt cunoscute într-o perioadă cînd încă nu se instituise regula adaptării cuvintelor franceze cu *e* final accentuat la categoria substantivelor cu terminaţia *-eu*. De altfel, oscilaţii în această privinţă apar şi mai tîrziu, cînd unele cuvinte nu se supun normei, ci redau în româneşte grafia originară, ca, de exemplu, *minerai*, variantă învechită a lui *minereu* (< fr. *minerai*).

Ion Gheție

Lume „lumină"

După cum se știe, sensul originar al cuvîntului *lume* este „lumină" (lat. *lumen* „idem"). El este atestat, destul de rar, în psaltirile secolului al XVI-lea, cu precădere în versiunile rotacizante (DHLR, II, p. 452—453). În limba veche se mai întîlnește, sporadic, la cronicari (CDDE). Dicționarele (CDDE, CADE, DLRLC) îl înregistrează, apoi, în textele secolului al XIX-lea, la Conachi, Creangă, Ispirescu și Pop-Reteganul)[1]. Sensul se regăsește și în sintagma *lumea ochiului* (sau *ochilor*) „pupilă", pentru care deținem înregistrări din psaltirile secolului al XVI-lea și din Coșbuc (DHLR, II, p. 453, DLRLC).

În vara anului 1976, am auzit în comuna Beliș, județul Cluj, localitate din Munții Apuseni, situată la peste 1200 de metri altitudine, expresia, folosită întotdeauna exclamativ, *se întunecă lumea* !, cu sensul de „e prăpăd, nenorocire, te apucă groaza", marcînd reacția subiectului vorbitor față de un eveniment foarte dezagreabil, care depășește limitele tolerabile și provoacă indignare, consternare, mînie. După cum ușor se vede, avem a face cu conservarea înțelesului originar al lui *lume*. Spre această concluzie ne îndreaptă și citatul din Creangă : *Cînd dă iar de Ivan, i se întunecă lumea înaintea ochilor* (DLRLC), în care distingem o îmbinare frazeologică foarte apropiată de cea consemnată de noi și aflată, probabil, la originea acesteia. *A i se întuneca* (*cuiva*) *lumea înaintea ochilor* înseamnă, de fapt, „a i se face negru înaintea ochilor (de necaz, mînie, furie)". De comparat în această privință și *i se întunecă lumea înaintea ochilor* (I. Pop-Reteganul) și *nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz* (Creangă), ambele citate de CDDE.

Octombrie 1989 *Institutul de Lingvistică*
București, str. Spiru Haret nr. 12

Virgil Nestorescu

Chei

S.n. cu sensurile : 1. „Construcție amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea și descărcarea vapoarelor, servind, totodată, la consolidarea malului și la apărarea acestuia de acțiunea apelor ; *p. ext.*

[1] Nu și la Eminescu, citat în DLRLC cu expresia *a ieși la lumea largă* (*Ah! unde-i vremea cea cînd cu cercam un vad Să ies la lumea largă*), în care *lumea* are sensul „monde", și nu „lumière" (vezi în această privința *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, București, 1968, s.v.).

stradă de-a lungul și la marginea unei asemenea construcții; loc înălțat și pietruit de-a lungul unui rîu ce trece printr-un oraș". 2. „Platformă construită în lungul unei linii ferate, pentru a ușura încărcarea și descărcarea vagoanelor; *p. ext.* peron" este considerat în toate dicționarele noastre, cu o singură excepție, ca provenind din fr. ***quai***. Numai DEX îi atribuie o dublă etimologie: bg. *кеѫ* și fr. ***quai***. Unele date privitoare la raportul dintre rom. *chei* și bg. *кеѫ* împiedică menținerea unei asemenea soluții etimologice.

Mai întîi, trebuie precizat că explicația din DEX reprezintă un punct de vedere exprimat de Al. Graur (cf. *Etimologii românești*, București, 1963, p. 70—71), menit să înlăture dificultățile de ordin formal pe care le ridică rom. *chei* față de fr. ***quai***. Argumentul principal se bazează pe constatarea că „fr. ***quai*** trebuia să devină în românește *cheu*, la fel cu cuvintele avînd terminație similară: *laquais* > *lacheu*, *remblai* > *rambleu*, *portmonnaie* > *portmoneu*". Afirmația este justă, dar nu mai este susținută de fapte, cum vom vedea mai jos, și mai ales de aserțiunea că „*chei* este forma cea mai veche și în orice caz singura populară".

Pornind de la această premisă, Al. Graur consideră necesar ca „originea formei *chei* să fie căutată într-o limbă slavă (cf. bg. *кеѫ*), care a tratat cuvîntul ca pe cele de origine greacă în -αῖος, -εῖος (cf. bg. *ѳарuceѫ*, *юдеѫ*, *Аѫдреѫ*)". În realitate, forma *cheu* este tot atît de veche în limba română ca și forma *chei*, așa cum rezultă din consultarea lucrărilor lexicografice din secolul al XIX-lea. Prima înregistrare a cuvîntului se găsește la P. Poenaru, F. Aaron și G. Hill, *Vocabular francezo-român* (1841), sub ***quai***, în forma *keiš* (=*cheiu*), cu glosarea următoare: „Loc înălțat și de obște așternut cu pietri, în lungul unei gîrle, între gîrle și între case, pentru a face drumul mai bun și pentru a opri apa de a se revărsa; locul de la un port de mare unde se încarcă și se descarcă mărfile". În dicționarul explicativ al lui Negulici (1848) întîlnim forma curioasă *kaiš* (=*caiu*), cu traducerea fr. ***quai*** și cu definiția simplificată: „(Ulița) strada de pe marginea unei ape dintr-o cetate". Modul cum este scris, care nu mai apare în vreo altă lucrare lexicografică ulterioară, arată că la acea epocă cuvîntul nu era bine însușit și că în grafia lui se simte forma etimonului.

Ceva mai tîrziu, în 1852, la T. Stamati, în *Vocabulariu de limba germană și română*, apare sub *kai* traducerea românească *keu* (=cheu) „țărmurele petruit (pe la rîuri)". Aceeași formă *cheu* este reluată la Pontbriant (1862) sau în *Enciclopedia română* (1898), coexistînd cu *chei*. Este interesant de remarcat că, multă vreme după aceea, majoritatea dicționarelor au preferat forma *cheu*, în timp ce *chei* era considerată variantă (TIKTIN, ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, CADE, SCRIBAN). Numai în DA forma de bază este *chei* (*cheu* fiind acum variantă), formă susținută de un citat din I. Ghica (1889). Ținînd seama de evoluția limbii, DM și DEX înregistrează cuvîntul-titlu *chei*, formă care s-a impus în limba literară.

Din cele de mai sus constatăm că ambele forme ale cuvîntului sînt cunoscute într-o perioadă cînd încă nu se instituise regula adaptării cuvintelor franceze cu *e* final accentuat la categoria substantivelor cu terminația *-eu*. De altfel, oscilații în această privință apar și mai tîrziu, cînd unele cuvinte nu se supun normei, ci redau în românește grafia originară, ca, de exemplu, *minerai*, variantă învechită a lui *minereu* (< fr. *minerai*).

Un proces asemănător se poate admite și în cazul lui *chei*, intrat în limba română în prima jumătate a secolului trecut, cînd numeroase neologisme din sfera discutată aici nu făceau parte din vocabularul limbii române.

În legătură cu bg. *кей* trebuie spus că, după datele oferite de lexicografia bulgară, nu era cunoscut în secolul al XIX-lea, căci nu figurează în dicționarul-tezaur al lui N. Gerov. Este înregistrat mai tîrziu în dicționarele moderne ale acestei limbi, ca sinonim parțial al autohtonului *пристанище* și al lui *кей* (< it.), avînd înțelesurile : 1. „Loc în port unde se opresc navele". 2. „Bulevard pe malul unei ape" (cf. *Bălgarski tălkoven rečnik*, Sofia, 1956). Din punctul de vedere al originii este considerat fie ca împrumut din fr. *quai*, fie ca împrumut din germ., austr. *kai*.

Atestarea tîrzie a bg. *кей* față de rom. *chei*, cît și semantica sa mai redusă fac cu neputință apropierea celor două cuvinte pe plan etimologic în sensul indicat în DEX. În concluzie, rămîne ca singur etimon fr. *quai*, așa cum îl dau vechile noastre dicționare.

Grohot

S.n. (var. *gróhotă* — s.f.) apare cu definiții variate în lucrările lexicografice care îl înregistrează. În DA îl găsim cu sensurile : 1. „Grămadă de pietre (Valea Jiului, Munții Apuseni)". 2. „Ruine astupate cu pămînt (Viciu, GL.)". În CADE, sub *grohot* [2], sinonim cu *grohotiș*, este dat sensul „Grămadă de bolovani adunați laolaltă de pe un loc arător sau năruiți dintr-un munte". La SCRIBAN, *grohot*, cu mențiunea (în Vest), este glosat astfel : „Dărîmătură, surpătură de deal, de munte ; grohotiș". În DM sînt reunite sub *grohot* două sensuri : „grohăit" și „grohotiș". La CIORANESCU, *grohot* „grămadă de pietre ; pietriș" este tratat sub *groh* interj. În sfîrșit, în DEX cuvîntul este considerat ca sinonim al lui *grohotiș* „îngrămădire de bucăți de rocă colțuroase și de dimensiuni variabile, rezultate din dezagregarea stîncilor și prăvălite din munți sau aduse de ghețari".

Din explicațiile etimologice diferite care se dau acestui cuvînt reținem următoarele :

a) Este o formație onomatopeică (DA, CIORANESCU, DEX). În DA se consideră că *grohot* este „onomatopee care se găsește și la slavi", făcîndu-se trimiteri la rus. *gruchnutьsja*„a se nărui cu zgomot", *grochotatь* „a arunca cu zgomot", ucr. *hruchnuty*, *hrochnuti*, scr. *grohotati* etc. și precizîndu-se că *grohot* „era zgomotul produs de pietrele care se năruiau sau se aruncau în grămadă".

În DEX formularea este mai prudentă : „probabil formație onomatopeică", dar la CIORANESCU este privit fără echivoc ca derivat de la onomatopeea *groh*, alături de un șir întreg de cuvinte, ca : *grohăi*, *grohăni*, *grohotiș*, *grohăială* etc.

Împotriva acestei explicații se poate obiecta simplu că onomatopeea *groh* nu este în limba română legată de „imitarea căderii cu zgomot a pietrelor", ci numai de „sunetele caracteristice scoase de porc" (cf. DEX).

b) Este un împrumut din v. sl. *grohotŭ* (CIHAC, CADE, SCRIBAN); ultimul dicţionar trimite şi la scr., rus. *grohot*, cu sensul de „hohot".

Cuvîntul v. sl. *grohotŭ* „zgomot" nu explică decît parţial cuvîntul românesc şi numai dacă lărgim înţelesul etimonului, dînd cuvîntului *zgomot* nuanţa de *năruire*, cum sugerează în această privinţă SCRIBAN.

c) Este derivat postverbal al lui *grohoti* (DM), care provine (după acelaşi dicţionar) din v. sl. *grohotati*. Posibilitatea de a considera pe *grohot* ca derivat deverbal este redusă, deoarece ar trebui să dovedim că *grohoti* este mai vechi în limbă. Judecînd după atestările de care dispunem, lucrurile stau exact invers, căci *grohot* apare în toponimia minoră încă din secolul al XVI-lea (a. 1521, sub forma гроѫтѣ; cf. DERS), în timp ce *grohoti* pare mult mai nou, putînd fi, dimpotrivă, format din *grohot* (cf. CADE).

Rezumînd cele spuse înainte, se poate conchide că *grohot* este un cuvînt independent, neavînd nimic comun cu *grohăit*, şi, mai mult decît probabil, nu derivă din *grohoti*. Asupra imposibilităţii de a-l privi ca fiind formaţie onomatopeică nu este cazul să revenim.

După părerea noastră, *grohot* nu este cuvînt apărut pe căi interne ale limbii române, ci este de origine slavă. El se găseşte în aceeaşi formă în bulgară şi în sîrbocroată: bg. (dial.) *epoxom* (sau *epoxoma*) înseamnă „grămadă de pietre mari" sau „pietre mărunte pe văi, care se rostogolesc producînd zgomot" (date obţinute din *Arhiva dialectală a limbii bulgare*, aflată la Institutul de Limbă Bulgară din Sofia; cf. şi N. Gerov, I) şi scr. *grohot*, „grămadă de pietre; pietre ce se rostogolesc pe partea abruptă a unui munte; pietre mărunte, pietriş" (cf. RJAZU).

Ambele cuvinte slave provin de la rădăcina onomatopeică *groh-*, la care s-a adăugat sufixul *-otŭ* (cf. v. sl. *grohotŭ*, rus. dial. *grohot*), după cum precizează Petar Skok, în *Etimologijski rječnik hrvatskoga srpskoga jezika*, I, Zagreb, 1971—1972.

Pe plan semantic corespondenţa dintre rom. *grohot* şi bg., scr. *grohot* este deplină, fapt care nu mai trebuie ignorat de acum înainte.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

Mioara Avram

Românean

Dicţionarele înregistrează din familia numelui nostru etnic, *român (-ă)*, cuvintele *românaş*, *româncă*, *româncuţă*, *rômânel*, *românesc*—şi *nerômânesc*—, *româneşte*, *(a) români*, *românică*, *românie*, *românime*, *românism*, *românit*, *românitate*, *(a) româniza*, *românizare*, *românizat*, *românofil*,

Un proces asemănător se poate admite și în cazul lui *chei*, intrat în limba română în prima jumătate a secolului trecut, cînd numeroase neologisme din sfera discutată aici nu făceau parte din vocabularul limbii române.

În legătură cu bg. *кей* trebuie spus că, după datele oferite de lexicografia bulgară, nu era cunoscut în secolul al XIX-lea, căci nu figurează în dicționarul-tezaur al lui N. Gerov. Este înregistrat mai tîrziu în dicționarele moderne ale acestei limbi, ca sinonim parțial al autohtonului *пристанище* și al lui *скела* (< it.), avînd înțelesurile : 1. „Loc în port unde se opresc navele". 2. „Bulevard pe malul unei ape" (cf. *Bălgarski tălkoven rečnik*, Sofia, 1956). Din punctul de vedere al originii este considerat fie ca împrumut din fr. *quai*, fie ca împrumut din germ., austr. *kai*.

Atestarea tîrzie a bg. *кей* față de rom. *chei*, cît și semantica sa mai redusă fac cu neputință apropierea celor două cuvinte pe plan etimologic în sensul indicat în DEX. În concluzie, rămîne ca singur etimon fr. *quai*, așa cum îl dau vechile noastre dicționare.

Grohot

S.n. (var. *gróhotă* — s.f.) apare cu definiții variate în lucrările lexicografice care îl înregistrează. În DA îl găsim cu sensurile : 1. „Grămadă de pietre (Valea Jiului, Munții Apuseni)". 2. „Ruine astupate cu pămînt (Viciu, GL.)". În CADE, sub *grohot* [2], sinonim cu *grohotiș*, este dat sensul „Grămadă de bolovani adunați laolaltă de pe un loc arător sau năruiți dintr-un munte". La SCRIBAN, *grohot*, cu mențiunea (în Vest), este glosat astfel : „Dărîmătură, surpătură de deal, de munte ; grohotiș". În DM sînt reunite sub *grohot* două sensuri : „grohăit" și „grohotiș". La CIORANESCU, *grohot* „grămadă de pietre ; pietriș" este tratat sub *groh* interj. În sfîrșit, în DEX cuvîntul este considerat ca sinonim al lui *grohotiș* „îngrămădire de bucăți de rocă colțuroase și de dimensiuni variabile, rezultate din dezagregarea stîncilor și prăvălite din munți sau aduse de ghețari".

Din explicațiile etimologice diferite care se dau acestui cuvînt reținem următoarele :

a) Este o formație onomatopeică (DA, CIORANESCU, DEX). În DA se consideră că *grohot* este „onomatopee care se găsește și la slavi", făcîndu-se trimiteri la rus. *gruchnutьsja*„a se năruí cu zgomot", *grochotatь* „a arunca cu zgomot", ucr. *hruchnuty*, *hrochnuti*, scr. *grohotati* etc. și precizîndu-se că *grohot* „era zgomotul produs de pietrele care se năruiau sau se aruncau în grămadă".

În DEX formularea este mai prudentă : „probabil formație onomatopeică", dar la CIORANESCU este privit fără echivoc ca derivat de la onomatopeea *groh*, alături de un șir întreg de cuvinte, ca : *grohăi*, *grohăni*, *grohotiș*, *grohăială* etc.

Împotriva acestei explicații se poate obiecta simplu că onomatopeea *groh* nu este în limba română legată de „imitarea căderii cu zgomot a pietrelor", ci numai de „sunetele caracteristice scoase de porc" (cf. DEX).

b) Este un împrumut din v. sl. *grohotŭ* (CIHAC, CADE, SCRIBAN); ultimul dicţionar trimite şi la scr., rus. *grohot*, cu sensul de „hohot".

Cuvîntul v. sl. *grohotŭ* „zgomot" nu explică decît parţial cuvîntul românesc şi numai dacă lărgim înţelesul etimonului, dînd cuvîntului *zgomot* nuanţa de *năruire*, cum sugerează în această privinţă SCRIBAN.

c) Este derivat postverbal al lui *grohoti* (DM), care provine (după acelaşi dicţionar) din v. sl. *grohotati*. Posibilitatea de a considera pe *grohot* ca derivat deverbal este redusă, deoarece ar trebui să dovedim că *grohoti* este mai vechi în limbă. Judecînd după atestările de care dispunem, lucrurile stau exact invers, căci *grohot* apare în toponimia minoră încă din secolul al XVI-lea (a. 1521, sub forma гроχотѣ; cf. DERS), în timp ce *grohoti* pare mult mai nou, putînd fi, dimpotrivă, format din *grohot* (cf. CADE).

Rezumînd cele spuse înainte, se poate conchide că *grohot* este un cuvînt independent, neavînd nimic comun cu *grohăit*, şi, mai mult decît probabil, nu derivă din *grohoti*. Asupra imposibilităţii de a-l privi ca fiind formaţie onomatopeică nu este cazul să revenim.

După părerea noastră, *grohot* nu este cuvînt apărut pe căi interne ale limbii române, ci este de origine slavă. El se găseşte în aceeaşi formă în bulgară şi în sîrbocroată: bg. (dial.) *zpoxom* (sau *zpoxoma*) înseamnă „grămadă de pietre mari" sau „pietre mărunte pe văi, care se rostogolesc producînd zgomot" (date obţinute din *Arhiva dialectală a limbii bulgare*, aflată la Institutul de Limbă Bulgară din Sofia; cf. şi N. Gerov, I) şi scr. *grohot*, „grămadă de pietre; pietre ce se rostogolesc pe partea abruptă a unui munte; pietre mărunte, pietriş" (cf. RJAZU).

Ambele cuvinte slave provin de la rădăcina onomatopeică *groh-*, la care s-a adăugat sufixul *-otŭ* (cf. v. sl. *grohotŭ*, rus. dial. *grohot*), după cum precizează Petar Skok, în *Etimologijski rječnik hrvatskoga srpskoga jezika*, I, Zagreb, 1971—1972.

Pe plan semantic corespondenţa dintre rom. *grohot* şi bg., scr. *grohot* este deplină, fapt care nu mai trebuie ignorat de acum înainte.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

Mioara Avram

Românean

Dicţionarele înregistrează din familia numelui nostru etnic, *român (-ă)*, cuvintele *românaş*, *româncă*, *româncuţă*, *românel*, *românesc*—şi *neromânesc*—, *românește*, *(a) români*, *românică*, *românie*, *românime*, *românism*, *românit*, *românitate*, *(a) româniza*, *românizare*, *românizat*, *românofil*,

rumâneț și *aromân*, *dacoromân*, *istroromân*, *macedoromân*, *meglenoromân* (cu derivatele celor din urmă), *protoromână*, *străromână*; membri recenți ai acestei familii, neincluși încă în dicționare, sînt termenii *românist* și *românistică*.

Familia lui *român* a mai avut însă un membru, ignorat atît de dicționare (inclusiv de DLR tomul IX, *Litera R*, București, 1975), cît și de lucrarea lui Vasile Arvinte *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, 1983. Este vorba de **românean** adj. și s.m. cu sensul „muntean, (persoană) din Țara Românească sau Muntenia". Cuvîntul a fost folosit, în secolul trecut, de personalități de prim ordin ale culturii noastre naționale: Timotei Cipariu, Aron Pumnul și Mihai Eminescu, ceea ce îi asigură dreptul de a figura într-un dicționar tezaur al limbii române.

La Timotei Cipariu am întîlnit cuvîntul *românean*, ca adjectiv, în forma de masculin-neutru singular nearticulat, scris etimologic *romanianu*, în *Crestomație sau Analecte literare*, Blaj, 1858, în subtitlul capitolului *Secolul XVII. B. Românean* (p.141), care se opune celor consacrate aceluiași secol, dar altor provincii: *A. Transilvan* (p. 83), respectiv *C. Moldovean* (p. 203); vezi și *Scara* de la p. 257 (în ediția îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, *Opere*, vol. I, București, 1987, cuvîntul apare la p. 355 și 475). Tot ca adjectiv se găsește acest cuvînt la A. Pumnul, *Lepturariu rumânesc...*, tomul IV, partea 2, Viena, 1865, p. 105, în îmbinarea *poet rumînieann*, ca unică informație despre Constantin Viișoreanu.

Mihai Eminescu folosește același cuvînt, ca substantiv, în forma de masculin plural articulat, de două ori în textul fragmentar din ms. 2257 publicat postum sub titlul *Studii asupra pronunției* și datat din 1870—1871: „Românenii zic *națiune*, ardelenii *năciune* etc." (p. 53^{v}) și „Românimea toată zice: *șînă, șî, țînă, țîpă, zîuă, zînă*. Românenii zic curat și clar: *șină, și, țină, țipă, ziuă, zină*" (p. 54^{v}; în ediția academică *Opere*, vol. IX, *Publicistică 1870—1877*, București, 1980, p. 451 și 452, cu o notă a editorilor la a doua apariție: „termenul e folosit în chip evident pentru românii din Țara Românească, ca și într-unul dintre fragmentele de pe 53 v"). În același text M. Eminescu folosește sinonimele *muntenii* (tot de două ori) și *românii din Muntenia* (o dată), iar în opoziție cu „pronunția moldovenească" vorbește de „cea din Țara Românească"; numele propriu *România* apare tot aici într-un context în care e clară numai opoziția cu Ardealul, fără a rezulta dacă sfera sa se reduce la Muntenia sau cuprinde și Moldova (pentru sensul „Muntenia" cf. însă poezia din 1869 *La moartea principelui Știrbei*, în care Barbu Știrbei, domnitor al Țării Românești între 1849 și 1856, este numit „domnul României").

Românean „muntean, (persoană) din Muntenia" este, desigur, un derivat cu sufixul *-ean* (*-ian* de la T. Cipariu e pur grafic, cf. *moldovianu* la același autor), specific pentru numele de locuitori. Derivatul este legat de două nume istorice ale provinciei Muntenia sau Valahia: *Țara Românească* (sau *Țara Română*) și *România* (frecvent cu acest sens între 1833 și 1870, după cum demonstrează V. Arvinte; folosit ca atare de T. Cipariu, în cartea citată, la p. XXII, de exemplu); formația este însă relativ neobișnuită, dînd impresia că pornește direct de la *român*. Varianta lui A. Pumnul, cu *i-a*, reprezintă derivatul normal de la *România (Rumânia)*.

În ce privește aspectul semantic, trebuie observat, de altfel, că și *român*, și *(a) români* au avut (și) cîte un sens limitat la apartenența de

Muntenia care nu sînt consemnate în dicționare, nici măcar în DLR, deși sînt cunoscute cel puțin din celebrul pasaj în care munteanul Ion Eliade Rădulescu se adresa, în 1837, moldoveanului C. Negruzzi : „Pot zice în bună voie mulți moldoveni că domnia ta în multe locuri rumânești și mulți rumâni cum că moldovenești, dar acela e rumân și moldovean adevărat care totdeodată e și rumân, și moldovean" (vezi *Bibliografia analitică a limbii române literare 1788—1866*, București, 1972, p. 42). Pentru *român* cf. — la același autor — și „Limba rumânească se desparte și ea în deosebite dialecte, însă limba bisericească este tot aceea și la rumâni, și la moldoveni, și la transilvăneni" (Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, ediție de Ion Popescu-Sireteanu, București, 1973, p. 95), alături de „Scriitorii bisericești munteni și moldoveni și ungureni poci zice că au avut și au tot o limbă sau dialect" (*ibidem*, p. 123).

Ortoepie, ortografie și familiile lor

Istoria termenilor lingvistici *ortoepie*, *ortografie* și a derivatelor lor este incomplet prezentată în DLR (*Litera O*, București, 1969) sub diverse aspecte comune — prime atestări, variante, surse etimologice, sinonime —, la care se adaugă unele particulare : absența unui amănunt de ordin semantic în cazul cuvîntului *ortoepie* și absența unui derivat din familia cuvîntului *ortografie*. Semnalările din nota de față își propun să contribuie la mai buna cunoaștere a acestei istorii. Precizez că multe dintre ele provin din lucrări care nu figurează în bibliografia DLR. Am lărgit aria informației utilizate nu numai pentru a reconstitui istoria mai exactă a unor cuvinte, ci și pentru a sublinia vechimea și continuitatea preocupărilor din domeniile denumite.

Ortoepie. După DLR prima atestare a substantivului *ortoepie* ar data abia din 1851, prin dicționarul lui Stamati, iar cea mai veche apariție într-un text propriu-zis ar fi din 1881 („Familia"), după care, exceptînd cîteva trimiteri la dicționare din jurul anului 1900, urmează un citat din 1953. Cuvîntul este înregistrat fără sinonime și fără variante, iar etimonul indicat este exclusiv fr. *orthoépie*.

Termenul *ortoepie* fusese folosit însă, de diverși autori, cu mai multe decenii înaintea inserării sale în dicționarul lui Stamati. Cea mai veche atestare cunoscută de mine este cea de la G. Șincai, din textul românesc al lucrării *Prima principia latinae grammatices... adjecta valachica lingua*, Blaj, 1783 : *Orthoepiá e învatiatura de á spune fiesce quárea littera dupa sunetulu sau* (pasaj reprodus de T. Cipariu în *Principie de limbă și de scriptură*, Blaj, 1866, p. 316) ; de remarcat varianta grafică *orthoepie*. La C. Diaconovici-Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822, p. 1 și 3 (în ediția Olimpiei Șerban și a lui E. Dorcescu, Timișoara, 1973, p. 37, 38) cuvîntul apare în varianta de accentuare *ortoépie*, cu glosarea etimologică „grăirea dreaptă". Prezența termenului la autorii citați impune completarea surselor etimologice cu lat. *orthoepia*, gr. ὀρθοεπια, poate și germ. *Orthoepie*, pentru ultimul autor și cu o sursă slavă cerută de varianta de accentuare. Cuvîntul *ortoepie* se întîlnește și în prefața gra-

rumânеț și *aromân*, *dacoromân*, *istroromân*, *macedoromân*, *meglenoromân* (cu derivatele celor din urmă), *protoromână*, *străromână*; membri recenți ai acestei familii, neincluși încă în dicționare, sînt termenii *românist* și *românistică*.

Familia lui *român* a mai avut însă un membru, ignorat atît de dicționare (inclusiv de DLR tomul IX, *Litera R*, București, 1975), cît și de lucrarea lui Vasile Arvinte *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, 1983. Este vorba de **românean** adj. și s.m. cu sensul „muntean, (persoană) din Țara Românească sau Muntenia". Cuvîntul a fost folosit, în secolul trecut, de personalități de prim ordin ale culturii noastre naționale : Timotei Cipariu, Aron Pumnul și Mihai Eminescu, ceea ce îi asigură dreptul de a figura într-un dicționar tezaur al limbii române.

La Timotei Cipariu am întîlnit cuvîntul *românean*, ca adjectiv, în forma de masculin-neutru singular nearticulat, scris etimologic *romanianu*, în *Crestomație sau Analecte literare*, Blaj, 1858, în subtitlul capitolului *Secolul XVII. B. Românean* (p.141), care se opune celor consacrate aceluiași secol, dar altor provincii : *A. Transilvan* (p. 83), respectiv *C. Moldovean* (p. 203) ; vezi și *Scara* de la p. 257 (în ediția îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, *Opere*, vol. I, București, 1987, cuvîntul apare la p. 355 și 475). Tot ca adjectiv se găsește acest cuvînt la A. Pumnul, *Lepturariu rumânesc...*, tomul IV, partea 2, Viena, 1865, p. 105, în îmbinarea *poet rumînieann*, ca unică informație despre Constantin Viișoreanu.

Mihai Eminescu folosește același cuvînt, ca substantiv, în forma de masculin plural articulat, de două ori în textul fragmentar din ms. 2257 publicat postum sub titlul *Studii asupra pronunției* și datat din 1870—1871 : „Românenii zic *națiune*, ardelenii *năciune* etc." (p. 53^{v}) și „Românimea toată zice : *șînă, șî, țînă, țîpă, zîuă, zînă*. Românenii zic curat și clar : *șină, și, țină, țipă, ziuă, zină*" (p. 54^{v} ; în ediția academică *Opere*, vol. IX, *Publicistică 1870—1877*, București, 1980, p. 451 și 452, cu o notă a editorilor la a doua apariție : „termenul e folosit în chip evident pentru românii din Țara Românească, ca și într-unul dintre fragmentele de pe 53 v"). În același text M. Eminescu folosește sinonimele *muntenii* (tot de două ori) și *românii din Muntenia* (o dată), iar în opoziție cu „pronunția moldovenească" vorbește de „cea din Țara Românească" ; numele propriu *România* apare tot aici într-un context în care e clară numai opoziția cu Ardealul, fără a rezulta dacă sfera sa se reduce la Muntenia sau cuprinde și Moldova (pentru sensul „Muntenia" cf. însă poezia din 1869 *La moartea principelui Știrbei*, în care Barbu Știrbei, domnitor al Țării Românești între 1849 și 1856, este numit „domnul României").

Românean „muntean, (persoană) din Muntenia" este, desigur, un derivat cu sufixul *-ean* (*-ian* de la T. Cipariu e pur grafic, cf. *moldovianu* la același autor), specific pentru numele de locuitori. Derivatul este legat de două nume istorice ale provinciei Muntenia sau Valahia : *Țara Românească* (sau *Țara Română*) și *România* (frecvent cu acest sens între 1833 și 1870, după cum demonstrează V. Arvinte ; folosit ca atare de T. Cipariu, în cartea citată, la p. XXII, de exemplu) ; formația este însă relativ neobișnuită, dînd impresia că pornește direct de la *român*. Varianta lui A. Pumnul, cu *i-a*, reprezintă derivatul normal de la *România (Rumânia)*.

În ce privește aspectul semantic, trebuie observat, de altfel, că și *român*, și *(a) români* au avut (și) cîte un sens limitat la apartenența de

Muntenia care nu sînt consemnate în dicționare, nici măcar în DLR, deși sînt cunoscute cel puțin din celebrul pasaj în care munteanul Ion Eliade Rădulescu se adresa, în 1837, moldoveanului C. Negruzzi : „Pot zice în bună voie mulți moldoveni că domnia ta în multe locuri rumânește și mulți rumâni cum că moldovenești, dar acela e rumân și moldovean adevărat care totdeodată e și rumân, și moldovean" (vezi *Bibliografia analitică a limbii române literare 1788—1866*, București, 1972, p. 42). Pentru *român* cf. — la același autor — și „Limba rumânească se desparte și ea în deosebite dialecte, însă limba bisericească este tot aceea și la rumâni, și la moldoveni, și la transilvăneni" (Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, ediție de Ion Popescu-Sireteanu, București, 1973, p. 95), alături de „Scriitorii bisericești munteni și moldoveni și ungureni poci zice că au avut și au tot o limbă sau dialect" (*ibidem*, p. 123).

Ortoepie, ortografie și familiile lor

Istoria termenilor lingvistici *ortoepie*, *ortografie* și a derivatelor lor este incomplet prezentată în DLR (*Litera O*, București, 1969) sub diverse aspecte comune — prime atestări, variante, surse etimologice, sinonime —, la care se adaugă unele particulare : absența unui amănunt de ordin semantic în cazul cuvîntului *ortoepie* și absența unui derivat din familia cuvîntului *ortografie*. Semnalările din nota de față își propun să contribuie la mai buna cunoaștere a acestei istorii. Precizez că multe dintre ele provin din lucrări care nu figurează în bibliografia DLR. Am lărgit aria informației utilizate nu numai pentru a reconstitui istoria mai exactă a unor cuvinte, ci și pentru a sublinia vechimea și continuitatea preocupărilor din domeniile denumite.

Ortoepie. După DLR prima atestare a substantivului *ortoepie* ar data abia din 1851, prin dicționarul lui Stamati, iar cea mai veche apariție într-un text propriu-zis ar fi din 1881 („Familia"), după care, exceptînd cîteva trimiteri la dicționare din jurul anului 1900, urmează un citat din 1953. Cuvîntul este înregistrat fără sinonime și fără variante, iar etimonul indicat este exclusiv fr. *orthoépie*.

Termenul *ortoepie* fusese folosit însă, de diverși autori, cu mai multe decenii înaintea inserării sale în dicționarul lui Stamati. Cea mai veche atestare cunoscută de mine este cea de la G. Șincai, din textul românesc al lucrării *Prima principia latinae grammatices... adjecta valachica lingua*, Blaj, 1783 : *Orthoepiá e învatiatura de á spune fiesecquárea littera dupa sunetulu sau* (pasaj reprodus de T. Cipariu în *Principie de limbă și de scriptură*, Blaj, 1866, p. 316) ; de remarcat varianta grafică *orthoepie*. La C. Diaconovici-Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822, p. 1 și 3 (în ediția Olimpiei Șerban și a lui E. Dorcescu, Timișoara, 1973, p. 37, 38) cuvîntul apare în varianta de accentuare *ortoépie*, cu glosarea etimologică „grăirea dreaptă". Prezența termenului la autorii citați impune completarea surselor etimologice cu lat. *orthoepia*, gr. ὀρθοεπια, poate și germ. *Orthoepie*, pentru ultimul autor și cu o sursă slavă cerută de varianta de accentuare. Cuvîntul *ortoepie* se întîlnește și în prefața gra-

maticii din 1828 a lui Ion Eliade Rădulescu, care traduce titlul lucrării lui Nicolae Maniu (de) Montan *Orthoepia latina, latino-valachica, hungarica, germanica et serbo-valachica*, Sibiu, 1826, drept *o ortoepie latinească, românească, nemțească* și *ungurească* (p. XVIII ; în ediția Valeriei Guțu Romalo, București, 1980, p. 38—39 și 549). Tot înainte de 1851 cuvîntul este folosit și de Gh. Săulescu, *Grammatică românească sau observații grămăticești asupra limbei românești*, vol. I, Iași, 1833, în grafia *ortoepie* (p. 1) și *orthoepie* (p. 2), iar la puțin timp după 1851 de T. Cipariu, *Compendiu de gramateca limbei române*, Blaj, 1855, p. 3.

Între 1851 și 1881 este important să se consemneze existența termenului la M. Eminescu, într-un articol publicat în 1877, în care se dau și două îmbinări echivalente — *bună rostire* și *dreaptă rostire* — : *E drept că o ortoepie românească, o carte despre buna rostire lipsește, dar nu lipsește rostirea vie a claselor culte, nu lipsește limba scrisă, a cărei dreaptă rostire este fixată de două sute de ani și mai bine* (*Opere* IX, București, 1980, p. 338).

Înainte de sfîrșitul secolului cuvîntul se găsește și în gramaticile lui H. Tiktin (*Gramatica română* . . ., vol. I, Iași, 1891) și I. Manliu (*Gramatica istorică și comparativă a limbii române pentru cursul superior*, București, 1894, p. 106).

Deși prezintă mai puțin interes istoric, consider că și hiatul dintre dicționarul lui Alexi din 1906 și „Limba română" din 1953 ar fi trebuit înlăturat, cel puțin prin trimiteri la opera lui S. Pușcariu (vezi, de exemplu, prefața la S. Pușcariu și T. Naum, *Îndreptar și vocabular ortografic*, București, 1932, sau articolul *Rostiri și forme șovăitoare* din „Revista Fundațiilor Regale" 1936, reprodus în *Cercetări și studii*, București, 1974); cf. și broșura lui Iosif Popovici *Ortoepia și fonetica*, Cluj, 1923.

Ca sinonime, vechi și artificiale, ar fi trebuit menționate *bineleginţă* și *binecetinţă*, creații ale lui A. Pumnul (în gramatica lui V. Ianoviciu, Viena, 1851), dacă nu și *dreptogrăire* (folosit de Săulescu numai ca explicație a structurii termenului internațional).

Luarea în considerație a vechilor gramatici sugerează și completarea definiției din DLR — valabilă pentru accepția modernă a termenului — cu informații asupra conceperii acestui domeniu exclusiv în legătură cu scrierea, ca un „sistem al regulilor de citire corectă", ceea ce explică și creațiile sinonime ale lui A. Pumnul.

Singurul derivat al cuvîntului *ortoepie* este adjectivul **ortoepic**, pentru care DLR are o primă atestare prin dicționarul lui Scriban (1939), iar citate abia din 1953. Adjectivul datează, de fapt, din secolul trecut, găsindu-se la H. Tiktin, în prefața gramaticii sale din 1891 : *asupra chestiunii ortoepice* și la L. Șăineanu, în *Istoria filologiei române*, București, 1892 : *preocupări ortografice și ortoepice* (p. 121), *regulele ortoepice* (p. 122), *lecțiune ortoepică* (p. 133). Cît despre circulația lui interbelică, ea este susținută de prezența la S. Pușcariu, în aceleași lucrări menționate anterior pentru substantivul de bază.

Ortografie. Cea mai veche atestare din DLR (*Cosmografia* din 1766) este mai nouă cu un secol decît cea reală în stadiul actual al cunoștințelor : cuvîntul figurează în gramatica slavo-română a lui Staicu, manuscris din jurul anului 1660 (vezi D. Strungaru, în „Romanoslavica" IV, 1960, p. 299 303), și, cam în aceeași perioadă, într-o prefață la traducerea lui N

Milescu a *Vechiului Testament* (ms. 4389, f. 1^{v}: vezi *Biblia 1688 Pars I Genesis*, Iași, 1988, p. 165). Merită să fie semnalată, de asemenea, prezența termenului și la D. Eustatievici, în prima gramatică a limbii române, manuscris din 1757 (vezi ediția lui N. A. Ursu, București, 1969, p. 12). Pînă la 1810, de cînd sînt atestările din DLR următoare celei din 1766, cuvîntul se întîlnește în toate gramaticile românești și ar fi trebuit înregistrat măcar din prima gramatică tipărită a limbii române, gramatica lui Ienăchiță Văcărescu din 1787.

DLR consemnează varianta grafică *orthografie* (nu însă și *orthographie*, pentru care vezi G. Șincai, *loc. cit.*), dar nu și varianta fonetică — de accentuare — *ortográfie*, existentă la D. Eustatievici, *loc. cit.* (cf. și *orthográfia* în ms. 4389; la Staicu cercetătorul citat nu indică accentuarea, dar ea trebuie să fi fost aceeași). Această variantă de accentuare, cît și formația primilor autori la care este atestat cuvîntul impun adăugarea unui etimon slav la cele trei admise în DLR : ngr. ὀρθογραφία, lat. *orthographia*, germ. *Orthographie*.

La termenul aici în discuție surprinde absența sinonimelor *binescriitură* și *scriemînt* (ambele la A. Pumnul); cf. și *binescriere* (I. Maiorescu, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" I, 1838, p. 178, în *Bibliografia analitică a limbii române literare 1788—1866*, București, 1972, p. 52) și *dreptoscriere* (Săulescu, *lucr. cit.*, p. 2), ultimele numai ca explicație a termenului realmente folosit.

Din familia cuvîntului *ortografie* figurează în DLR adjectivele *ortografic* și *ortograficesc*, adverbul *ortograficește*, verbul (*a*) *ortografia* și substantivele *ortograf* m. și *ortografiere* f. (unele dintre ele cu cîte o singură atestare). Lipsește însă substantivul masculin **ortografist** „specialist în ortografie" (= ortograf), „creator de sistem ortografic", folosit — poate, și creat—de T. Cipariu (vezi *Principie...*, p. 295, 297, *Gramateca limbei române*, Partea I *Analitica*, București, 1869, p. 149 și seria de articole intitulate *Gramatiștii și ortografiștii români* din „Arhivu pentru filologie și istorie" 1869—1870), reluat apoi și de B. P. Hasdeu, *Rapsodii gramaticale*, în „Lumina" (Iași), 1863 (vezi *Studii de lingvistică și filologie*, ediție de Gr. Brâncuș, București, 1988, vol. I, p. 53), de I. Presbiterulu, *Vechii gramatiști și ortografiști romani de oriente* ..., în „Lumina" (Arad), 1873—1874 (pentru ultimele două trimiteri vezi *Ortografia limbii române. Cercetare bibliografică*, București, 1970, p. 133 și 145, 149), de Romulus Ionașcu, în *Sistemele ortografice cu litere latine în limba română*, Focșani, 1889, p. 12, 13, 15, 17 etc., iar în zilele noastre de Carmen-Gabriela Pamfil (*Notă asupra ediției*, în Timotei Cipariu, *Opere*, I, București, 1987, p. XXXVII).

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Gh. Bolocan

PROBLEME ALE STANDARDIZĂRII HIDRONIMELOR

Una dintre lucrările de mare interes pentru toponimia românească este *Atlasul Cadastrului Apelor din Republica Socialistă România*, 1964, cu o ultimă ediție intitulată *Atlasul secării apelor din Republica Socialistă România*, datînd din 1972.

Atlasul Cadastrului (în continuare A.C.) cuprinde cel mai bogat inventar al numelor de ape pînă la data apariției sale.

În A.C., toponimia se compune din trei părți distincte : un volum care cuprinde hărțile diverselor bazine hidrografice și un volum format din *Tabele cu date asupra rețelei hidrografice* și *Index alfabetic*. Pe hărțile acestui atlas apar pentru 4295 de unități hidrografice tot atîtea denumiri, iar în *Index* 5735. Sînt incluse în *Index* și denumirile paralele ale multor cursuri de apă din întreaga țară, denumiri incluse și în *Tabelele* anexe (în paranteză după fiecare denumire considerată principală). Pe baza indexului altabetic am alcătuit un index invers al denumirilor cuprinse în atlas. Analizate după finală, se observă că denumirile cu final vocalic reprezintă pe întreaga țară 69% , cele cu final consonantic 31%. Prin urmare, numărul hidronimelor terminate în vocală este de 2,26 mai mare decît cel al hidronimelor terminate în consoană la scara întregii țări.

O diferență mai mare se observă la numele de sate : cele cu finalul în vocală reprezintă 77%, iar cele cu finalul consonantic 23%. (Calculul a fost făcut pe baza *Indicatorului localităților din R.S.R.*)

Am efectuat în continuare o statistică pe baza aceluiași criteriu, comparînd de data aceasta situațiile din Transilvania cu cele din restul țării. Din totalul numelor de ape din bazinele Tisa, Criș, Someș, Mureș, Olt, 51% au final vocalic, iar 49% final consonantic. În restul teritoriului țării denumirile cu final vocalic sînt de 76%, iar cu final consonantic numai de 24%.

Numele de sate cu final vocalic în zona transilvăneană este de 32%, iar cele cu final consonantic de 68%. Pentru restul țării, numele de sate cu final vocalic sînt în proporție de 86%, iar cele cu final consonantic de 14%. Pe scurt spus, atît numele de ape, cît și cele de sate au în Transilvania, după sursele care ne-au stat la dispoziție, un pronunțat caracter consonantic, iar în restul teritoriului țării un pronunțat caracter vocalic.

Cum se explică această mare diferență?

a) În zona de sud și est a țării majoritatea numelor de sate au la bază nume de grup (terminate în *-ești*, *-eni*, *ani*, *-oi*, *-ii*, *-ari* etc.

b) În aceeași zonă sufixele *-a*, *-eanca* (*-anca*), *-easca*, *-easa*, *-ica*, *-ea*, *-cea*, *-oaia*, *-ița*, *-oasa* etc. au o mare productivitate ;

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 45—56, București, 1990

c) Majoritatea toponimelor care au la bază apelative de gen masculin sînt articulate cu *-u*. Tot articulate sînt în cea mai mare parte denumirile de sate şi ape care în ultimă instanţă au la bază un antroponim. În zona de nord ponderea indicilor enumeraţi mai sus este sensibil mai mică.

O menţiune specială trebuie făcută în privinţa denumirilor-diminutive. În zona nordică, pentru diminutive este preferat sufixul *-el* (*Idicel*, *Slănicel*, *Vlănicel*, *Dobricel*, *Hididel*, *Geoagel*, *Sălbăgel*, *Blăjel*, *Călimănel*, *Ocolişel*, *Romoşel* etc.), pe cînd în sud sufixul *-iţa* are o productivitate mult mai mare.

d) Cea mai mare parte a denumirilor care au la bază un apelativ, articulate în sud, sînt în nord nearticulate (*Aniniş*, *Făget*, *Alun*, *Stejar*, *Brad*, *Grind*, *Greabăn*, *Curpăn*, *Carpen*, *Ponor*, *Brădişor*, *Izvor*, *Cărpiniş*, *Păltiniş*, *Aluniş* etc.).

e) Numele cu final consonantic în *Indexul A.C.* se înmulţesc şi datorită trecerii unor nume din categoria compuselor, prin suprimarea genericului *vale*, *pîrîu* etc., în categoria numelor simple (*Pietros*, *Ascuns*, *Sterminos*, *Tinos*, *Întors* etc.). Asupra acestui lucru vom reveni mai jos.

Practic, autorii au desfiinţat categoria numelor compuse sau, după altă terminologie, a toponimelor cu structură analitică. În *Introducere* la *Index* se spune că „s-au adoptat denumirile la nominativ : *Buda* în loc de *v.* [*valea p.* [*pîrîul*] *Budei*". Din exemplele pe care le vom cita mai jos se poate lesne observa însă că nici acest criteriu care trebuie, de fapt, respins, nu este respectat. Cred că în toate cazurile notate de mine, termenul al doilea din toponimele de tipul *Valea Voii*, *Valea Budei* etc. este un toponim. Prin urmare, nu *Buda*, *Voia*, care sînt sate, ci *Valea Voii* „Valea care trece prin Voia, prin Buda etc.". Localnicii folosesc, cu siguranţă, numai termenul comun. În cele mai multe cazuri autorii A.C.-ului elimină apelativul, genericul, păstrînd toponimul, sau în unele cazuri antroponimul, la genitiv singular sau plural. Iată un număr de exemple : *Voinii*, *Văii*, *Tăieturii*, *Poienii*, *Morii*, *Salchii*, *Băii*, *Prejbei*, *Cetăţii*, *Pietrei*, *Dolii*, *Denei*, *Şesei*, *Odăii*, *Albinei*, *Tonii*, *Glivii* etc. Este păstrat apelativul numai în : *Pîrîul Popii*, *Cracul Crucii*. Iată şi alte toponime la genitiv : *Porcului*, *Stîngului*, *Negrului*, *Calului*, *Dracului*, *Satului*, *Boului*, *Fierului*, *Ursului* etc. Cele mai numeroase sînt încă la genitiv plural : *Rîpelor*, *Ţiganilor*, *Curpenilor*, *Lăpugilor*, *Ruşilor*, *Muşcanilor*, *Luncanilor*, *Florilor*, *Caselor*, *Fînaţelor*, *Caprelor*, *Cărbunarilor*, *Groşeştilor* etc. Un număr redus de exemple apare pe hărţi cu articolul proclitic *lui* : *Valea lui Sinui*, *Valea lui Bibaţ*, *Valea lui Şarpe*. În *Index* aceste toponime trebuie căutate la : *Sinui*, *Bibaţ*, *Şarpe*.

Toponimele analitice care au pe locul al doilea un adjectiv, în linii generale, păstrează apelativul (termenul I) : *Valea Mare*, *Pîrîul Alb*, *Pîrîul Blond*, dar trebuie căutate în *Index* la : *Mare*, *Alb*, *Blond*.

Unele adjective sînt notate în toate cele trei secţiuni fără apelativ (*Cald*, *Pietros*, *Sterminos*, *Rece* etc.). Făcînd operaţia de întregire a numelor trunchiate am stabilit pentru bazinul Mureş-Aranca 194 de nume compuse din totalul de 765 de hidronime ale acestui bazin, adică 25%.

Structura *apelativ + toponim în nominativ* se întîlneşte în bazinul studiat o singură dată (*Groapa*, *Feldioara*). Sînt înregistrate în grupa aceasta de toponime cîteva modele cu prepoziţii. În *Index* toate sînt redate de la coadă spre cap : *Valea de către Lechinţa* = Lechinţa (Valea de către),

Valea spre Sardu=*Sardu* (Valea spre), *Valea din Mijloc*=Mijloc (Valea din), *Valea Caldă Mare* = Caldă Mare (Valea). Toate compusele cu *Mare* sînt grupate la adjectivul *mare*, în afară de cele care au ca prim element un toponim *(Hurdigaşul Mare)* etc. Operaţia chirurgicală, făcută sever la această grupă de toponime, din cîte mi-am dat seama, nu este necesară nici pe hartă şi în nici un caz în *Tabele* sau în *Index*. Apelativele *vale*, *pîrîu* se folosesc pe teren, ce-i drept, fără reguli precise. Uneori, ambele apelative se întîlnesc pe teritoriul aceluiaşi sat. Cei care dau denumirile adoptă soluţia sintactică *Vale* + ..., *Pîrîu* + ... pentru evitarea unui lanţ omonimic care, în multe cazuri, este foarte lung.

Folosindu-se de hărţile topografice, autorii A.C.-ului au eliminat multe apelative din structura analitică a numelor de ape. În această situaţie sînt nu numai apelativele *vale*, *pîrîu*, ci şi multe alte cuvinte care nu fac parte din terminologia specifică a numelor de ape sau sînt cuvinte folosite limitat la un anumit teritoriu, intrate în limba română pe căi diferite şi din limbi diferite. Iată cîteva exemple : *albie*, *copaie*, *corobaie*, *cotoviste*, *dălbină*, *dîlboacă*, *jăgaş*, *hăgău*, *hoagă*, *hodobaie*, *hortopină*, *poclină*, *ponor*, *rîpă*, *scochină*, *tău*, *vălie*, *văgăună*, *viroagă* etc. În *Atlas* au fost păstrate uneori numai cîteva apelative ca : *fîneaţă*, *obcină*, *vale*, *pîrîu*, *rîu*, *apă*, *groapă*, *luncă*, *crac*, *odaie*.

Diferenţele statistice constatate provin, după cum reiese din observaţiile de mai sus, pe de o parte dintr-o diferenţă de structură obiectiv existentă, iar pe de altă parte din schimbările operate, dintr-un motiv sau altul, la un mare număr de hidronime.

O problemă care trebuie analizată cu deosebită atenţie este aceea a două sau mai multe denumiri pentru o singură apă : un pîrîu ca *Argetoaia* (de 46 de km) are în A.C. şi denumirile *Salcia*, *Valea Mare*. Dar, în fapt, mai are încă cinci : *Drincea*, *Brîgleasa*, *Ţînţaru*, *Matca*, *Valea lui Pătru*. Toate, afară de *Valea Mare*, sînt numele satelor prin care trece pîrîul. Nu există o singură denumire adoptată de locuitorii satelor care se înşiră de-a lungul ei. Din A.C. reiese că mai mult de 60% din apele marcate pe hărţi au două sau mai multe denumiri. Aproape ca regulă generală, cel puţin una din denumiri este şi nume de sat. Cea mai mare parte dintre ele se explică prin trecerea numelui de ape la localităţi, procesul invers — trecerea denumirii de la localităţi la ape—se întîlneşte şi el, dar într-o măsură mai mică. Împărţirea toponimelor în diverse grupe (hidronime, oiconime, oronime etc.) nu are motivare din punct de vedere lingvistic. Există însă la unele grupe de toponime o corespondenţă dintre obiect şi denumire. Astfel : *Tulburea*, *Repedea*, *Limpedea*, *Răchitoasa* etc. sînt, evident, nume de apă.

Dintre puţinii indici formali care diferenţiază grupele de toponime, cei mai mulţi se întîlnesc la numele de sate. Amintim formarea numelor de sate cu sufixele *-eşti*, *-eni*, *-easca*, *-oaia*, *-eanca*, *-easa*. Cu sufixele *-easca* şi *-eanca* se pot forma însă şi nume de ape de la oiconime în *-eşti*, *-eni*. Aşa avem : *Arceasca* < *Arceşti*, *Arvăteasca* < *Arvăteşti*, *Conţeasca* < *Conţeşti*, *Corbeasca* < *Corbeşti*, *Hăuzeasca* < *Hăuzeşti*, *Budişteanca* < *Budişteni*, *Bujoreanca* < *Bujoreni*, *Gîrniceanca* < *Gîrniceni*, *Rădeanca* < *Rădeni*. Cu sufixul *-oaia* se formează nume de ape de la oiconime nesufixate : *Breboaia* < *Brebu*, *Berchezoaia* < *Berchez*.

Probleme mai dificile se ridică la hidronimele care conţin sufixul *-ău*, un sufix cu valori diverse şi cu origine diferită. Sînt aproape 100 de hidro-

nime în *-ău*, acoperite integral de 300 de oiconime. O parte din numele de sate în *-ău* au și forma în *-ov* (*Cricău/Cricov*). S-ar putea ca în cazul lor să avem de a face cu transformarea, pe teren românesc, a sufixului slav *-ov* în *-ău*, fiind prezent un raport de apartenență.

În multe cazuri de coincidență între numele de sate și numele de ape se constată că satele sînt așezate aproape de vărsare, ceea ce demonstrează, pe de o parte, că denumirea este relativ nouă, iar pe de altă parte, că transferul s-a făcut de la sat la apă. Iată cîteva exemple : *Asău, Barcău, Beregsău, Beretău, Bicău, Caraslău, Cergău, Cîlnău, Cracău, Cricău, Dobîrlău, Falcău, Gîrbău, Jirnău, Lipău, Lisnău, Mocău, Motnău, Orbău, Pănătău, Sadău, Șugău, Tarcău, Tazlău, Trascău, Vărbilău, Vilnău, Zăbrătău.*

O temă slavă par a avea : *Cricău, Jirnău, Otăsău, Sadău, Socolău, Tazlău, Vărbilău* etc., altele provenind din maghiară sau dintr-un cuvînt de origine maghiară, ca *Cergău*, de pildă, care poate fi format și de la apelativul *cergău*.

Se pot stabili unele reguli și în cazul în care denumirea se extinde, este transferată de la hidronim la oiconim.

Materialele de care dispunem pentru cunoașterea denumirilor de ape sînt extrem de sărace și uneori de calitate discutabilă. Înregistrările numelor de ape au fost făcute din timpuri mai vechi de geografi în atlase, hărți, monografii. În numele multiple ale cursurilor de apă geografii au văzut, și continuă să vadă încă, un impediment în elaborarea hărților. De aceea în cazurile în care apele au mai multe denumiri, ei au optat în favoarea denumirii de la vărsare.

Metoda prezintă însă unele inconveniente. Se poate întîmpla ca, din punct de vedere istoric și lingvistic, alt nume să fie mai semnificativ, iar cel de pe cursul mijlociu al apei să fie mai frecvent, deci și mai cunoscut. Cercetînd sub acest aspect situația din bazinul Mureșului, constatăm că dintr-un total de 711 hidronime, cele 326 de nume de ape comune cu cele de sate se repartizează, în funcție de locul de amplasare a satului pe cursul apei, după cum urmează: sate așezate la vărsare 76, pe cursul mijlociu 153, la izvor 97.

Observațiile sumare făcute mai sus s-au referit numai la cîteva probleme de principiu. O analiză amănunțită realizată cu eforturi conjugate de către toponomaști (lingviști, geografi și istorici) este absolut necesară. Lucrările cartografice cu profil și scopuri diferite trebuie, după părerea noastră, să aibă o parte comună, și aceasta se referă la denumirile obiectelor reprezentate pe hartă.

În acest domeniu diferențele pot fi numai de ordin cantitativ. A.C., în soluțiile adoptate la prezentarea denumirilor obiectelor hidrografice, este foarte diferit de o altă lucrare de interes național, apărută cam în aceeași perioadă, și anume *Atlasul geografic al R. S. România*. Diferențele dintre cele două lucrări sînt net în defavoarea primei. O cercetare și a hărților topografice, mai vechi sau mai noi, în privința denumirilor, pune în evidență și alte deficiențe produse de lipsa de coordonare a activității unor instituții diferite. Denumirile trebuie adunate de pe teren pe baza unor instrucțiuni unice, indiferent de destinația care li se dă într-o lucrare sau alta. Ele sînt, de fapt, alfabetul hărții.

O primă cerință pentru cei însărcinați cu reglementarea numelor din teritoriul țării este să-și precizeze alfabetul.

Înregistrarea întregului material lingvistic în lucrările cu caracter național este obligatorie, nu numai în anexe, ci și pe hărți. Acțiunea de standardizare a denumirilor geografice cerută de diverse necesități nu poate fi concepută ca o înlocuire a unui sistem complex prin altul mai simplu. Soluțiile care se vor elabora nu pot fi impuse în orice situații. Textul rezultat ca urmare a standardizării va fi doar mai scurt, dar scris cu același alfabet.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

TOPONIMIE — DISCUȚII

I. Ionescu

HIDRONIMUL *DUNĂRE*

Teritoriul daco-moesic de formare a limbii și a poporului române străbătut de marele fluviu al Europei Centrale, numit de Napoleon „regele rîurilor europene" [1], pentru care românii au un nume care este numai al lor, *Dunăre*, „cu siguranță moștenit de la populația autohtonă daco-moesică" [2]. Prin elementul final *-re*, el se deosebește de numele celtic adoptat de romani : *Danubius*, *Danuvius* (la Caesar), de greci : *Danuvis* (Δάνουβις). *Dunavis* (Δούναβις la Pseudo-Caesar din Nazianz), în gotică : **Dōnawi*, **Dūnawi* (N), *Dūnaujai* (D), în vechea slavă : *Dunavŭ*. Numele germanice și slave ale *Dunării* se explică „pornindu-se de la cazul oblic *dānav-* (sl. *Dunav-*, din germanică; cf. s.-cr. *Dűnâj*, ung. *Duna*). Forma latină pleacă de asemenea de la *dānav-*, din care s-a refăcut un *Dānus-*, *Dānuv-* ; *Danuvius* este rezultatul unei contaminări a acestor forme, cu *fluvius*. Forma românească conține sufixul *-ris*, de origine tracă" [3].

Cum românii din sudul fluviului nu cunosc, ca și celelalte popoare balcanice, decît forma fără *-re* final (ar. *Dunav* și *Duna*), numele lung de *Dunăre*, afirmă Sextil Pușcariu, n-a putut fi adus din dreapta fluviului. „El a continuat să trăiască, în stînga fluviului, în gura dacilor romanizați" [4], fără ca numele să fi fost, cum se afirmă, „transmis prin slavi, întru-

[1] Nicolae Popp, *Fluviul Dunărea*, București, 1985, p. 13.

[2] Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 243.

[3] Vasile Pârvan, *Considerații asupra unor nume de rîuri daco-scitice*, București, 1923, p. 16 ș.u.; Max Förster, *Der Name der Donau*, în „Zeitschrift für slavische Philologie", I, p. 1 ș.u. și 418; A. Stender-Peterson, *Slavisch-germanische Lehnwortkunde*, Göteborg, 1927, p. 345 ș.u.; P. Skok, în „Slavia", VII, 1928—1929, p. 722 ș.u.; Al. Rosetti, *Melanges de linguistique et de philologie*, Copenhague — București, 1947, p. 363—364; V. Kiparski, *Die germeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen*, Helsinki, 1934, p. 195 ș.u.; Kretschmer, în „Glotta", XXIV, 1936, p. 1 ș.u., apud Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1986, p. 217—218.

[4] Sextil Pușcariu, *Cercetări și studii*, București, 1974, p. 429.

cît vocalismul său înfățișează transformări care se explică prin slavă" [5]. Vocala *u* din prima silabă a numelui *Dunăre* nu este nevoie să fie explicată prin filiera slavă, afirmă Emil Petrovici, fiindcă un *o* urmat de nazală în elementele latine și autohtone ale limbii române a devenit fără excepție *u* (de ex. lat. *pono* > *pun*; *sonitus* > *sunet*; *bonus* > *bun* etc.), iar *o* în locul unui *i*.-e. **a* (i. -e. **danu*) a constituit o evoluție daco-moesică tîrzie, pe care o regăsim și în albaneză [6]. O dovadă, în plus, că nu avem a face cu influența slavă în numele românesc *Dunăre*, este faptul că, în plin teritoriu slav, numele cursului inferior al Hebrului, *Marisia*, a devenit în bulgară *Maritsa*, cu *a* neschimbat, pe cînd dac. *Marisos*, *Marisia* a devenit în românește *Mureș*. O influență maghiară, presupusă de unii cercetători, este exclusă, fiindcă fenomenul s-a petrecut și în afara Transilvaniei : *Lotru* < *Latron*, la sudul Carpaților, *Oltina* < *Altina* în Dobrogea [7].

Strabon (63 î.e.n. — 19 e.n.) ne-a transmis în *Geografia* sa (VII, 3, 13, C. 304) informații prețioase despre *Dunăre* : „Ei (= geto-dacii) numeau Danubius partea superioară a fluviului și cea dinspre izvoare pînă la cataracte. Ținuturile de aici se află, în cea mai mare parte, în stăpînirea dacilor. Partea inferioară a fluviului, pînă la Pont — de-a lungul căreia trăiesc geții —, ei o numesc Istru. Dacii au aceeași limbă ca și geții" [8].

O altă informație din antichitate despre *Dunăre* ne-a fost transmisă de gramaticul Servius, un glosator al lui Vergilius, în legătură cu practica religioasă a geto-dacilor ca, atunci cînd porneau la război, să bea apă din *Dunăre*, după un anumit ritual, „ca pe un vin sfințit și să jure că nu se vor întoarce la căminurile lor decît după ce au ucis pe dușmani" [9].

Fluviul geto-dacilor, cu numele *Dunari(s)* pentru cursul mijlociu și superior și *Istru* pentru cursul inferior, a fost considerat un fuviu sacru, ca și alte fluvii din antichitate (Nilul, Gangele etc.), și a fost reprezentat antropomorf pe Columna lui Traian la Roma. Împăratul însuși, la trecerea Dunării în Dacia, la Drobeta, i-a adus jertfă [10].

Ținînd seama de aceste informații istorico-literare păstrate din antichitate, vom căuta să reluăm spinoasa problemă etimologică a hidronimului *Dunăre*, care este de „o importanță covîrșitoare pentru trecutul poporului nostru" [11].

[5] Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 217.

[6] Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 243; Vl. Georgiev, *Sur l'ethnogenèse des peuples balkaniques le dace, l'albanais et le roumain*, în „Studii clasice", III, 1961, p. 25; idem, *Zur dakischen Hydronymie*, în *Acta antiqua Academiae Scientiarium Hungariae*, X, 1962, fasc. 1—3, p. 115—117; Cicerone Poghirc, *Considération sur les éléments autochtones de la langue roumaine*, în RRL, XII, 1967, nr. 1, p. 24—25; idem, *Limba română în lumina lingvisticii indoeuropene*, Universitatea din București, Seria lingvistică, 11, p. 23.

[7] George Giuglea, *Cuvinte românești și romanice*, București, 1983, p. 356—360.

[8] *Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 239; N. Iorga, *Istoria românilor*, București, 1988, p. 150—151; 155.

[9] Servii Gram., în *Vergilii Bucolica et Georgica commentarii* (ed. G. Thilo), vol. III, 1, p. 317, și Anonymi, *Brevis Expos. Verg. Bucolicarum, op. cit.*, vol. III, 2, p. 317, apud *Istoria României*, I, București, 1960, p. 334.

[10] Radu Vulpe, *Columna lui Traian. Monument al etnogenezei românilor*, București, 1988, p. 24; A. Papadopol-Calimah, *Dunărea în literatură și în tradițiuni*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul VII, 1886, secțiunea II, p. 309—377; Vere Gordon Childe, *The Danube in Prehistory*, 1929; Paul Simionescu, *Reminiscences mythologiques concernant le Danube*, în *Rumanian Studies*, vol. III, 1973—1975, p. 191—203.

[11] Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933, p. 576.

Studiul cel mai cuprinzător dedicat problemei respective din partea cercetătorilor români — în același timp și unul din cele mai avizate studii din literatura universală de specialitate — este cel al lui G. Ivănescu, *Origine pré-indoeuropéenne des noms du Danube* [12], care are meritul de a aduce critic în discuție întreaga literatură a problemei pînă la data publicării studiului său. De la început, cercetătorul recunoaște existența unei înrudiri între numele românesc *Dunăre*, lat. *Danuvius* și ger. *Donau*, admisă de totdeauna, „bien que l'élément final *-re* du mot roumain souleve une difficulté insurmontable" [13].

În realitate, elementul final *-re* nu ridică o dificultate de „neînvins" și, cum vom arăta, el ne ajută la explicarea etimologică cerută, în primul rînd. Toți cercetătorii de pînă acum au pornit de la explicarea primului element : *Dana-*, *Dona-*, *Dună-* (cu *on* > *un*) [14]. Tema *Dāna-*, mult discutată, a fost considerată fie iranică, fie celtică sau traco-dacă, iar G. Ivănescu o consideră preindo-europeană. În avestică (limba iranică a redacției sasanide a Avestei) se întîlnește forma *dānu* („träufelnde Flüssigkeit, Tau, Nebel"), iar forma intermediară este în osetă *dōn* („Fluss") [15], care ar explica etimologia primului element din numele *Danuvius*, *Donau*, *Dunăre*.

G. Ivănescu afirmă că în limba georgiană se găsește *den* (apă, fluviu) și *dena*, nume de acțiune (a curge). Un nume de acțiune (participiul prezent) în *-are* (cf. georgianul *mdinare*) pare a fi termenul care se găsește la baza românescului *Dunăre*, mai exact a hidronimului trac **Donaris*. Prezența în Europa a unui termen de genul acesta nu surprinde, afirmă G. Ivănescu, fiindcă popoarele caucaziene au emigrat în Europa în epoca preistorică, înaintea migrației indo-europene, și ar explica prezența lui *Don* în teritoriul irlandez, jafeții stabilindu-se în Bretagne în epoca neolitică. Expansiunea acestui nume către apus nu s-ar explica prin sciți, „cum s-a făcut pînă în prezent, ci prin jafeți" [16].

Vasile Pârvan afirmase că rădăcina iraniană *dāna-* avea și varianta scito-sarmatică *dōna-* (cf. osset. *dōn*). Și germanii și scito-sarmații dădeau deci deopotrivă dacilor forma necesară pentru a ajunge la *duna-* dacic. Sensul pe care îl adaugă sufixul *-ri(s)*, pe care îl întîlnește și în alte numiri de rîuri de pe teritoriul traco-dac, în *Naparis* (Ialomița), *Sagaris* sau *Sangaris*, *Magaris*, este în general un determinant intensificativ al rădăcinii, în cazul nostru : *Dúna-ri-s* „rîul prin excelență, rîul mai mare decît celelalte" [17]. Explicația de „rîul *mare*" pentru românescul *Dunăre* a fost acceptată și de Ernst Gamillscheg [18]. Aceeași explicație, formulată „*apă mare*", pentru

[12] Publicat în *Contributions onomastiques*, București, 1958, p. 125—137.

[13] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 125; idem, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 263.

[14] *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1969, p. 362.

[15] Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 218 : „Oseta, limbă iranică vorbită azi în Caucaz, continuă alana, vorbită în evul mediu, iar alana, la rîndul ei, este o formă mai recentă a scitei, care alcătuia, pe vremuri, grupul de nord al dialectelor iranice".

[16] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 132.

[17] Vasile Pârvan, *Considerații asupra unor nume de rîuri daco-scitice*, p. 21—22; Nicolae Drăganu, *op. cit.*, p. 578; 580—581.

[18] Ernst Gamillscheg, *Zum Donaunamen*, în „Zeitschrift für slavische Philologie", III, 1926, p. 149—154, în traducerea lui Sextil Pușcariu în „Dacoromania", anul V (1927 — 1928), 1929, p. 799—800.

Dunăre, este trecută și în *Dicționarul limbii române literare contemporane* (1956, vol. II, p. 185).

Julius Pokorny reține următoarea analiză etimologică pentru radicalul indo-european *dā-*, de care trebuie ținut seama : „*dā-*, flüssig, fliessen ; *dānu* — f., Fluss ; av. *dā-nu-* f. Fluss, Strom ; osset. *don*, Wasser, Fluss ; russ. FIN *Don*, gracisierter skyth. TIN Τανάϊς; die russ. FIN *Dniepr* und *Dniestr*, alt *Danapris* und *Danastius* aus skyth. **Dānu apara*, hinter Fluss und *Danu nazdya* —, vorderer Fluss ; av. VN *Dānavō* Pl., Flussanwohner" [19].

Radicalul *dā-* înseamnă : *flüssig, fliessen* (= curgător, a curge). Același înțeles îl are în indo-europeană și *reie-, rī* : *bewegen, fliessen* (= a mișca, a curge) [20]. Este exclus ca două elemente componente în același nume compus, *Dana-ri(s)*, să însemneze aceeași noțiune („*a curge*", „fluviu, rîu"), și atunci se impune căutată o altă justificare etimologică.

Ținînd seama că în * *Dōnawi*, * *Dūnawi*, *-awa* (got. ahwa) înseamnă „rîu" [21], în *Danuvius* avem (*flu*)*vius*, iar *Dana-ri(s)*, *Duna-ri(s)* păstrează pe *-ri(s)*, care înseamnă tot „rîu", „fluviu", a curge" ; deducem că *-ri(s)* nu are rolul de sufix și nici nu există o formă flexionară verbală terminată în *-are*, ci este un cuvînt vechi traco-dac, din grupa indo-europeană satem, pe cînd *awa* (*ahwa*) și (*flu*)*vius*, forma contaminată de la *dānaw-*, fac parte din grupa indo-europeană centum.

În limba română, i.-e. *-ri* a evoluat normal, cu *ĭ* > *e*, de unde avem : *Dánari* > *Dúnăre*, ca în *Márisos* > *Múreș*, cu *a* > *u* și cu *s(i)* > *š* [22].

În continuare, vom căuta să urmărim explicația primului element component : *Dāna-*.

Mircea Eliade, referindu-se la hidronimul *Dunăre*, a atras atenția că „textele celților insulari aduc precizări semnificative. Mama zeilor era o zeiță : *Danu* în Irlanda, *Don* în Țara Galilor" [23]. J. de Vries afirmă că la celți zeii descindeau dintr-o ancestrală *Dana* [24]. Anne Ross menționează că Anu și Danu, mamele sfinte din mitologia irlandeză primară, își găsesc paralela în Don, mama anumitor divinități din Țara Galilor [25]. În Irlanda, Anu sau Danu este comemorată în literaturile primare ca mamă a zeilor [26]. Sanctuare rituale închinate Zeiței Mame, înconjurate de ziduri, par a fi prezente în rămășițele descoperite tîrziu din La Tène în regiunea Dunării de Sus și în groapa rituală de la Holzhausen [27].

[19] Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, 1959, I, p. 175.

[20] *Ibidem*, p. 862; Lucia Wald—Dan Slușanschi, *Introducere în studiul limbii și culturii indoeuropene*, București, 1987, p. 280.

[21] Nicolae Drăganu, *op. cit.*, p. 578; Iulius Pokorny, *op. cit.*, p. 78 : *au̯(e)* — „fliessen".

[22] *Istoria limbii române*, II, p. 361—362.

[23] Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, București, 1986, vol. II, p. 146.

[24] J. de Vries, *La religion des Celtes*, Paris, 1963, p. 147.

[25] Anne Ross, *Pagan celtic britain*, London — New York, 1967, p. 227.

[26] *Ibidem*, p. 359.

[27] *Ibidem*, p. 40. A se vedea și Paul Marie Duval, *Les dieux de la Gaule*, Paris, 1957; Dumitru Berciu, *Lumea celților*, București, 1970, p. 189—211; Henri Hubert, *Celții și civilizația celtică*, traducere de Matilda Banu și George Anania, București, 1983; *The Celts in Central Europe* (grupaj de articole consacrate celților), Székesfehérvár, 1975, dintre care menționăm: I. H. Crișan, *La nécropole de Fîntînele et son importance pour le problème des Celtes de l'Europe Centrale*, p. 185—186; J. Németi, *Contributions concernant le faciès latènien du Nord-Ouest de la Roumanie à la lumière de découvertes celtiques de Pișcolt (Dépt. de Satu Mare)*, p. 187—190; Myles Dillon and Nora K. Chadwick, *The Celtic realms*, p. 186—187.

J. Przyluski menționează că Marea Zeiță, mama zeilor, zeița irlandeză *Dana*, a fost adorată de un popor preindo-european în Europa [28], cultul ei fiind moștenit și de indo-europenii nou-veniți. Pentru celți, zeii reprezentau întruchipări ale forțelor naturii [29]. *Dana* va fi fost întruchipată și adorată atunci în apele celui mai mare fluviu al Europei Centrale. L-au adorat și celții și germanii și romanii și geto-dacii, ca o moștenire comună preindo-europeană cultic-religioasă, și l-au numit „fluviul Dana" sau „fluviul Marii Zeițe Dana" : **Dānaw*, **Dōnawi*, **Dūnawi* (N), *Danuvius*, **Dánari*, **Dónari*, **Dúnari*, adică *fluviul sacru*.

Istorie, faptele s-au petrecut atunci cînd populațiile venite dinspre stepele nord-pontice de limbă indo-europeană i-au asimilat în cursul secolelor pe autohtoni, adică la începutul epocii bronzului, circa 2000 de ani î.e.n. Atunci întregul spațiu carpato-danubiano-pontic a fost locuit de triburi numite proto-tracice, strămoșii direcți ai tracilor, dintre traci făcînd parte și geto-dacii. Populațiile venite dinspre est și nord-est, la care creșterea vitelor și păstoritul jucau un rol mult mai mare decît agricultura, erau străine de cultul fertilității și al fecundității. În această perioadă, de la cultul chtonian al fecundității, întrupat în Zeița Mamă, s-a trecut la un cult uranian al soarelui, proces ce începuse deja încă din perioada neolitică [30]. Se admite că separarea și cristalizarea triburilor indo-europene la sfîrșitul mileniului II î.e.n. a produs și separarea lingvistică și etnică [31].

Cultul Marii Zeițe a fost descoperit pe teritoriul țării noastre la populațiile neolitice și eneolitice din spațiul carpato-danubiano-pontic, ca și în tot sud-estul Europei [32]. Amintim așezarea de la Parța, din Banat, aparținînd culturii Vinča din neoliticul dezvoltat [33], sanctuarul descoperit la Căscioarele, în Muntenia, lîngă Dunăre, într-un strat al fazei Spanțov al culturii Boian din ultima etapă a neoliticului dezvoltat, sanctuarul din aceeași perioadă într-o așezare de la Poduri a culturii Precucuteni din Moldova, cel de la Ghelăiești tot din Moldova, aparținînd culturii Cucuteni, sau altarele de lut ars descoperite la Trușești în Moldova, într-o așezare din faza veche a culturii Cucuteni [34]. Pătrunderea triburilor culturii Cernavodă I în etapa finală a eneoliticului a zdruncinat din temelii echilibrul vechilor așezări și a oprit evoluția multora dintre culturile eneolitice autohtone de pe teritoriul României pînă dincolo de Porțile de Fier ale Dunării și totodată la sud de marele fluviu, în Bulgaria și Iugoslavia, iar triburile venite ulterior tot dinspre stepele nord-pontice au fost autoarele unora dintre transformările care au inițiat o nouă etapă a dezvoltării societății omenești din spațiul carpato-danubiano-pontic. O caracteristică a multora dintre populațiile acestei epoci este răspîndirea ritului funerar de incinerație, indicînd schimbarea credințelor religioase și la geto-daci. Cultul fecundității

[28] J. Przyluski, *La grande déesse*, Paris, 1950, p. 37.

[29] Dumitru Berciu, *op. cit.*, p. 189.

[30] Vladimir Dumitrescu — Alexandru Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988, p. 57 ; Eugen Comșa, *Neoliticul din România*, București 1982 ; idem, *Curentele sudice în neoliticul României*, în „Revista de istorie", *XXXVI*, 1983, nr. 5, p. 478—496.

[31] Vladimir Dumitrescu — Alexandru Vulpe, *op. cit.*, p. 64.

[32] *Ibidem*, p. 46.

[33] Gheorghe Lazarovici, *Ce ne dezvăluie sanctuarul neolitic de la Parța?*, în „Magazin storic", XXIII, 1989, nr. 2 (263), februarie, p. 13—14.

[34] Vladimir Dumitrescu — Alexandru Vulpe, *op. cit.*, p. 46—49.

și implicit al divinității feminine, al Marei Zeițe, a fost părăsit, iar cultul uranian s-a generalizat și l-a înlocuit pe cel chtonian [35].

În această epocă istorică de cristalizare a triburilor indo-europene la sfîrșitul mileniului al II-lea î.e.n., cînd s-a produs și separarea lingvistică și etnică, putem constata prezența în grupul limbilor indo-europene satem și centum a hidronimului **Dánari*, ** Dónari*, ** Dōnawi* > *Danuvius*, nume compus din două elemente lingvistice: *Dána-*, preindo-european, moștenit, și *-ri* > *re* și *awa* (*ahwa*), de unde și contaminarea în latină (*flu*)*vius*, din indo-europeană.

Amintirea și cinstirea Zeiței Mame n-a încetat însă în epoca bronzului și nici mai tîrziu, pînă în vremea geto-dacilor care adorau Dunărea și o implorau pentru ajutor cînd plecau în războaie. Prezența Danei ca mamă a zeilor, considerată ca tronînd din timpuri imemorabile, a continuat să supraviețuiască în special în părțile de apus ale Europei, îndeosebi în Irlanda și în Galia, iar prezența sa concretă a supraviețuit în numele marelui fluviu, pe care popoarele riverane l-au cinstit în antichitate cu atributele unui zeu [36].

Se poate ridica obiecția că întîlnim la indo-europeni radicalele **dhen-* și *dā-* (dē-) („laufen, rennen, rinnen; flüssig, fliessen"), de unde *dānu-* („Fluss"), iar rădăcina **dhen-* e prezentă și în georgiană, *den-*, *din-*, *di-*, *dena*, cu flexiune verbală, *mdinare*. „În timp ce indo-iranienii au împrumutat un nume comun (*dānu-*), celții și tracii au împrumutat un hidronim" [37].

Considerăm că este vorba de un aspect de omonimie semantică. *Dana*, Marea Zeiță a fecundității, mama zeilor din epoca neolitică și eneolitică, avea sensul „dătătoare de viață", rol pe care îl are și apa curgătoare (rîurile, fluviile), apa fiind principiul primordial al vieții, folosită și în cultul morților pentru a asigura nemurirea [38], și acest aspect a fost reținut în irano-indo-europeană: *dānu-*, *dōn* („Fluss").

Menționăm că în afară de irano-indo-europeană întîlnim cuvîntul și în ebraică, limba semită primitivă înrudindu-se cu indo-europeana primitivă [39]. În ebraică avem verbul *din* („a judeca, a face dreptate"), cu formele flexionare la feminin *dan*, *dana*, plural *danu*. În *Biblie* întîlnim antroponimele *Dan* și *Dina* [40]. A judeca pentru a face dreptate este o caracteristică a conducătorului, învestit, în cazul de față, cu atribute divine. Este vorba deci de o altă omonimie semantică.

În sumeriană, o altă limbă veche înrudită cu indo-europeana primitivă, avem cuvîntul *dannu* „puternic" [41]. Noțiunea „puternic" este un

[35] *Ibidem*, p. 64.

[36] A se vedea A. Papadopol-Calimah, *Dunărea în literatură și în tradițiuni*; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, 1985, p. 463—465.

[37] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 132.

[38] André Parrot, *Le „Refrigerium" dans l'au de là*, Paris, 1937; Mircea Eliade, *„Locum refrigerii..."*, în „Zalmoxis", I, 1938, p. 203—208; Ion Ionescu, *Continuitate geto-dacă*, în „Noi tracii", XVII, 1988, nr. 168, p. 7—8; Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, 1983, p. 54—57.

[39] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 135.

[40] *Facerea*, XXX, 6, 21.

[41] Henri Limet, *L'anthroponymie sumerienne dans les documents de la 3e dynastie d'Ur*, Paris, 1968, p. 222; *The assyrian dictionary of the Oriental Institute of Chicago* (C A D),Chicago, 1956; A. Deimel, *Sumerisches Lexikon*, II. Teil, Rome, 1928.

atribut al zeilor, de unde deducem o altă omonimie semantică pentru Zeița Mamă, *Dana*. În explicația etimologică a hidronimului *Dunăre* nu mai putem merge numai pe o singură ipoteză, cea a radicalului irano-indo-european *dhen-*, *dā-* (dē-) *dānu-*, susținută de G. Ivănescu și, în general, de majoritatea cercetătorilor acestei probleme.

În încheiere aducem un argument concludent de ordin etnografic. Romulus Vulcănescu afirmă că „Cele mai vechi mențiuni de *topogeneză sacră* relative la pămîntul Daciei anteromane sînt *hidronimele mitice*" [42], din care face parte, în primul rînd, *hidronimul Dunăre*, considerat din antichitate ca „*fluviu sacru prin excelență*, pe marginea căruia *tracii conspiră, se cuminică, jură și abjură în vreme de pace și de război*" [43]. Acest obicei, azi transfigurat, a fost remarcat și în unele practici rituale în care se folosește apa, în clisura Dunării, în cercetările de teren efectuate de membri ai grupului de cercetări complexe „Porțile de Fier" [44]. În Hațeg, întîlnim numele apei curgătoare *Dunărica*, „socotit de tradiția locală un *rîuleț sfînt*" [45]. Impresionează această constatare a continuității tradiției în conștiința poporului român pînă în zilele noastre. Și, cum afirmă tot Romulus Vulcănescu, „În conștiința mitică a poporului român Dunărea este înfățișată atît ca un *fluviu sacru*, ca o *divinitate acvatică* (asemeni celor antice) cît și ca un *hotar mirific*. Ca fluviu sacru și ca divinitate acvatică poate asculta, dialoga cu cei ce-i solicită ajutorul, dar și poate apără și răzbuna pe daci, daco-romani și români împotriva dușmanilor lor seculari sau accidentali. Caracterul ei sacru de fluviu protector reiese din legendele, baladele și poveștile despre Dunăre" [46]. Dunărea, „cu întreaga ei rețea de ape ce converg în Carpați face deci *parte integrantă și inalienabilă din coordonatele unității indestructibile, permanent vii* a integrității teritoriale a României", dar ea face parte și din însăși ființa psihică a poporului român, din concepția sa „despre viață și lume" [47], din vremea prototracilor și pînă în zilele noastre, adică de circa 4000 de ani.

Dánari, fluviul sacru, fluviul *Marii Zeițe Dana*, mama zeilor în neolitic și eneolitic, păstrat în limba română prin prototracul *-ri* > *re* „rîu, fluviu" : *Dunăre*, este certificatul existenței poporului român pe pămîntul carpato-dunăreano-pontic, pe care s-a născut și-l locuiește din vremea prototracilor și pînă astăzi. A spus-o cu claritate și imparțialitate și lingvistul german Ernst Gamillscheg, a cărui afirmație se impune și aici : „Dacă am admite că romanii colonizați în Dacia și urmașii lor s-ar fi pierdut fără urmă sau ar fi emigrat spre sud și vest, nu am înțelege cum s-ar fi putut păstra numele **Donaris* [48], împrumutat de la traci. Aromânii, care s-au despărțit de dacoromâni cam pe la anul 1000 au reîmprumutat numele

[42] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, p. 463.

[43] *Ibidem*, p. 464.

[44] *Atlasul complex „Porțile de Fier"*, București, 1972, cartogramă p. 119, text p 242/3 — 243/2, apud Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, p. 464.

[45] *Ibidem*, p. 464.

[46] *Ibidem*, p. 476.

[47] *Ibidem*, p. 476—477.

[48] În realitate *Dánari(s)*.

Dunării din vechiul turcesc *Duna*; tot astfel albanezii, care au trăit timp îndelungat cu românii nordici. Numele vechi ar fi trebuit să dispară și la dacoromâni, dacă s-ar fi întors numai după multe secole în ținuturile locuite de strămoșii lor, unde în răstimp se pierduse orice reminiscență despre tracii împăratului Traian. Numele Dunării a fost auzit și împrumutat de părinții romani ai românilor prin regiunea Porților de Fier și s-a păstrat acolo în continuitate neîntreruptă" [49].

Aprilie 1989

București, str. Parincia nr. 2

[49]. Ernst Gamillscheg, *Zum Donaunamen*, apud Sextil Pușcariu în „Dacoromania", V, 1929, și Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, p. 153—154.

Nicolae Saramandu

PENTRU UN ATLAS AL ATLASELOR LINGVISTICE REGIONALE

Supunem discuției, în expunerea de față, problema elaborării unui *atlas al atlaselor lingvistice regionale* sau a unei s i n t e z e a *Noului atlas lingvistic român pe regiuni (NALR — sinteză)*. Realizarea unei asemenea lucrări ar satisface o dorință îndreptățită și o nevoie exprimată de multă vreme (mai ales oral) de către autorii atlaselor lingvistice regionale [1], și nu numai de către aceștia, de a avea o imagine globală asupra dacoromânei actuale, compusă din imaginile parțiale pe care le oferă cele șapte atlase lingvistice regionale realizate pe provincii istorice.

Nevoia hărților de ansamblu este determinată, printre altele, de faptul că ceea ce, la nivel regional, poate apărea ca nesemnificativ (este cazul, de exemplu, al formelor unice în unele provincii), capătă semnificație la nivel național. Această constatare poate fi, într-un fel, generalizată, căci orice fenomen regional dobîndește o nouă importanță cînd este încadrat într-un context mai larg.

Așa cum s-a spus cu numeroase ocazii, atlasele lingvistice regionale, cu o rețea de localități mult mai deasă decît ALR I și ALR II, conțin un material dialectal de o varietate și o bogăție fără precedent (răspunsuri la peste 2 500 de întrebări, din aproape o mie de localități), într-o notație fonetică riguroasă. Consultarea acestui material este indispensabilă pentru delimitarea și caracterizarea unităților regionale (geografice), de mai mare sau mai mică întindere, ale dacoromânei. Publicînd integral materialul cules, autorii atlaselor lingvistice regionale pun la dispoziția specialiștilor r e z u l t a t u l c o m p l e t al unei anchete.

După cum se știe, *Atlasul lingvistic român (ALR)*, inițiat de Sextil Pușcariu, s-a publicat în două părți sub direcția lui Emil Petrovici. Din *ALR I* au apărut două volume (în 1938 și 1942). Din *ALR II* a apărut un volum în 1940, publicarea continuînd, după război, cu încă șapte volume (1956—1972). Din seria atlaselor lingvistice regionale s-au tipărit, pînă în prezent, la Editura Academiei : *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, vol. I—V, 1967—1984, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, vol. I—III, 1969—1973, *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, vol. I, 1980, *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, vol. I, 1987.

Anchetele de teren pentru atlasele lingvistice regionale s-au desfășurat la o distanță în timp de aproximativ trei decenii față de cele întreprinse de Sever Pop și Emil Petrovici pentru ALR I și, respectiv, ALR II.

[1] Vezi V. Arvinte, *Atlasele lingvistice regionale românești. Pe marginea* **Noului atlas lingvistic român pe regiuni. Banat**, I, în SCL, XXXII, 1982, nr. 4, p. 354.

Confruntarea rezultatelor celor două anchete pune în evidență unele modificări produse în graiuri, ca rezultat, îndeosebi, al influenței limbii literare, dar și al contactului dintre vorbitorii unor graiuri diferite.

Este evident că, pe lîngă dorința de a avea o imagine globală, există și curiozitatea de a vedea ce constatări se desprind din compararea materialului din NALR cu cel din ALR.

Avînd în vedere cele expuse mai sus, am întocmit un număr de hărți, pe baza răspunsurilor la șase întrebări din *Chestionarul noului atlas lingvistic român*, pentru care există hărți corespondente fie în ALR I, fie în ALR II (uneori, în ambele atlase), astfel încît a fost posibilă compararea rezultatelor anchetelor recente cu cele efectuate cu peste trei decenii în urmă.

Întrebările au fost alese în așa fel încît să ofere date pentru diverse compartimente ale limbii : fonetică (și fonologie), morfologie, lexic. Am reprezentat pe aceeași planșă rezultatele ambelor anchete : harta mare am întocmit-o pe baza NALR, cea mică (din stînga, sus) — pe baza ALR. Pentru NALR materialul dialectal provine din surse publicate (volumele tipărite din atlasele regionale *Oltenia*, *Maramureș*, *Banat*, *Moldova* și *Bucovina*) și nepublicate (atlasele regionale *Muntenia și Dobrogea*, *Transilvania*, *Crișana* și, parțial, *Moldova și Bucovina* [2]).

Precizăm că, pentru claritatea reprezentării, am ilustrat, pe fiecare hartă, în general, un singur fenomen, simplificînd, uneori, realitatea dialectală, prin renunțarea la variantele fonetice, la unele forme lexicale etc.

Trebuie să spunem, de la început, că hărțile atlasului-sinteză, care vor fi h ă r ț i d e s i m b o l u r i, nu înlocuiesc hărțile din atlasele lingvistice regionale (unde sînt înregistrate integral, în notație fonetică, formele culese pe teren), a căror consultare rămîne indispensabilă pentru cunoașterea în amănunt a realității dialectale din diferite zone ale țării.

În ciuda dinamicii faptelor de limbă, care este un proces natural și permanent, compararea datelor din NALR cu cele din ALR pune în evidență, în general, *stabilitatea* ariilor dialectale. Acest lucru era, într-un fel, de așteptat, datorită atît intervalului de timp relativ scurt care s-a scurs între cele două anchete, cît și faptului, îndeobște cunoscut, că graiurile își continuă existența și evoluția în paralel cu limba literară, în ciuda interferențelor reciproce. Conturul ariilor dialectale se modifică în mod diferit și în ritm diferit pentru fiecare fenomen în parte, în funcție de diverși factori lingvistici și extralingvistici.

[2] Cele șase hărți ilustrative le-am realizat pe baza răspunsurilor la următoarele întrebări din *Chestionarul NALR* (menționăm, între paranteze, numărul hărților sau al planșelor din *ALR* și din seria atlaselor lingvistice regionale apărute pînă în prezent): *145. FAȚĂ* (ALR I 22, ALR II MN 6936, ALRM I 35, ALRM II 83 ; NALR : Olt. I MN pl. 2, Mar. I 50, Ban. I 44, Mold.-Bucov. I MN pl. 9), *162. MUSTAȚĂ* (ALRM I 39, ALR II 44; NALR : Olt. I 55, Mar. I 61, Ban. I 59, Mold.-Bucov. I 41), *243. UMFLU* (ALR s.n. 1903, ALRM s.n. 1484; NALR : Olt. V 877, Ban. I 65), 253. BUZĂ (ALR II MN 6860, ALRM II 29—31 ; NALR : Olt. I 74, Mar. I 82, Ban. I 71, Mold.-Bucov. I pl. 15—16), *312. PÎNTECE* (ALR I 42, ALR II MN 2211—2212, ALRM I 60, ALRM II 121—122 ; NALR : Olt. I 103, Ban. I 113, Mold.-Bucov. I 75), *388. GENUNCHI* (ALR I 57, ALRM I 86—88 ; NALR : Olt. I MN pl. 9, Ban. I 128, Mold.-Bucov. I 86). Mulțumim, și pe această cale, colegilor din București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara pentru bunăvoința cu care ne-au pus la dispoziție unele materiale din volume ale atlaselor lingvistice regionale aflate în manuscris.

Am reprezentat, pe prima hartă, forma de plural *buze*, delimitînd cu linie punctată regiunile — aflate în discontinuitate geografică — din Banat și, respectiv, nordul Crișanei, Maramureș, nordul Moldovei, unde s-a păstrat africata *ḑ* (pl. *buḑă*). Compararea ariilor, pe baza ALR și, respectiv, NALR, pune în evidență o extindere a rostirii *buze*, ceea ce era de așteptat, avînd în vedere că această formă este sprijinită de limba literară. Se observă că ariile unde se păstrează *ḑ* sînt mai rezistente la extinderea fonetismului *e* (pentru *ă*), forma de plural *buḑe* fiind cu totul excepțională. Această constatare ne dă o indicație asupra mecanismului și cronologiei unor schimbări fonetice : *ă* (provenit din *e*, după consoane „dure") e mai ușor înlocuit cu *e* după *z* decît după *ḑ* (deci, după trecerea, în cazul de față, a lui *ḑ* la *z*).

Cam aceleași arii delimitează și forma de plural *fețe*, curentă în graiurile dacoromâne sud-estice și în limba literară, în celelalte graiuri întîlnindu-se *față*. Situația actuală este aproape identică cu cea din trecut, reflectată de ALR, ceea ce ne face să ne gîndim la un paralelism între africata surdă *ț* și corespondenta ei sonoră *ḑ*, în ceea ce privește tratamentul vocalelor care urmează după ele : vocala *ă* se păstrează, în general, după *ḑ*, fiind înlocuită cu *e* mai ales după *z* (vezi mai sus). (Un fenomen similar nu se produce, însă, în cazul africatei surde *ț*, care, în română, nu se transformă în fricativă [3]).

Dacoromâna se împarte în două mari arii dialectale, atunci cînd urmărim repartiția cuvîntului mustață : una sudică (unde apare forma *mustață*, ca în limba literară), care cuprinde — în afara Munteniei, Olteniei și Dobrogei — cea mai mare parte a Banatului, sud-estul Transilvaniei, sudul Moldovei și unele arii izolate în Crișana, și alta nordică (unde se rostește *musteață*), care cuprinde restul graiurilor. Comparația cu ALR relevă o oarecare extindere a formei din aria sudică, *mustață*, sprijinită de limba literară.

Următoarele trei hărți — *burtă*, *genunchi* și *umflu* — întăresc constatările privind stabilitatea ariilor, cu o oarecare extindere a formelor caracteristice graiurilor sud-estice, atunci cînd ele sînt sprijinite de limba literară : *umflu* (față de *îmflu*), *burtă* (față de *pîntece*, *foale* etc.). Nu aceeași este situația formei *genunchi*, generală în Moldova (*ẑenunk* ; *ĝenunk*), care, deși este sprijinită de limba literară, nu a cîștigat teren în graiurile sud-estice, unde se păstrează *ĝenuk*.

Constatarea situației din graiurile actuale ale dacoromânei este prima fază a abordării, într-o perspectivă largă, a problematicii complexe privind structura graiurilor, evoluția ariilor, identificarea zonelor din care au pornit inovațiile, pătrunderea neologismelor etc. Este evident că o asemenea problematică nu poate fi abordată în condiții optime decît avînd la îndemînă un instrument de lucru adecvat, adică *un atlas care să ofere imaginea de ansamblu a dacoromânei actuale*.

Studiile de mai mare sau mai mică întindere, ca și o serie de teze de doctorat recente (unele dintre ele, tipărite), elaborate pe baza NALR

[3] Comparația între cele două serii de atlase nu se poate face la nivel lexical : *obraz* apare într-o arie prea întinsă în ALR, în comparație cu NALR, unde predomină *față*, pentru a nu bănui că diferențele neobișnuit de mari nu se datoresc modului diferit în care s-a pus întrebarea.

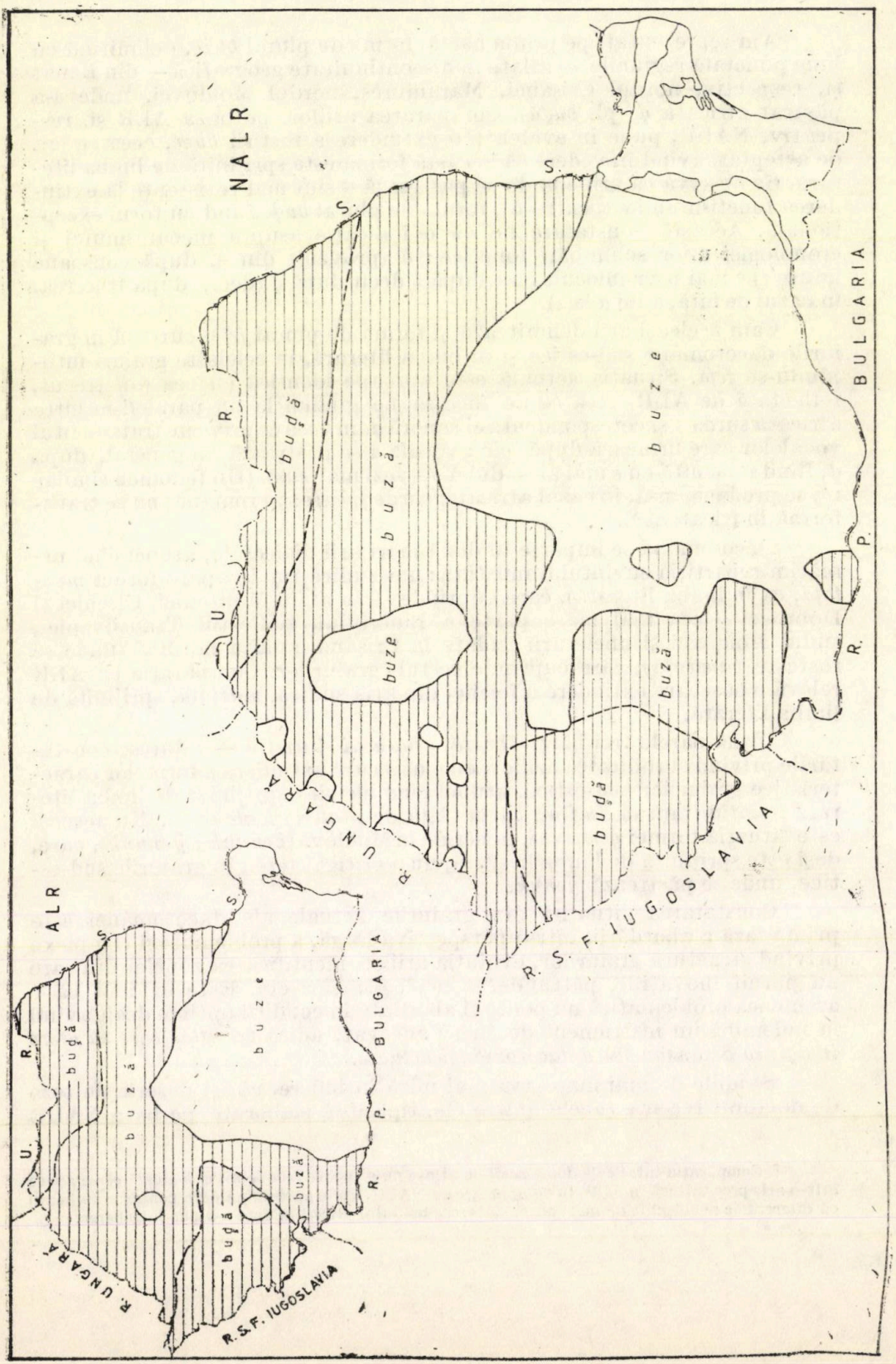
NALR
ALR
BULGARIA
R. UNGARĂ
R. S. F. IUGOSLAVIA
buză
buze
buḑă
U.
R.
P.
S.

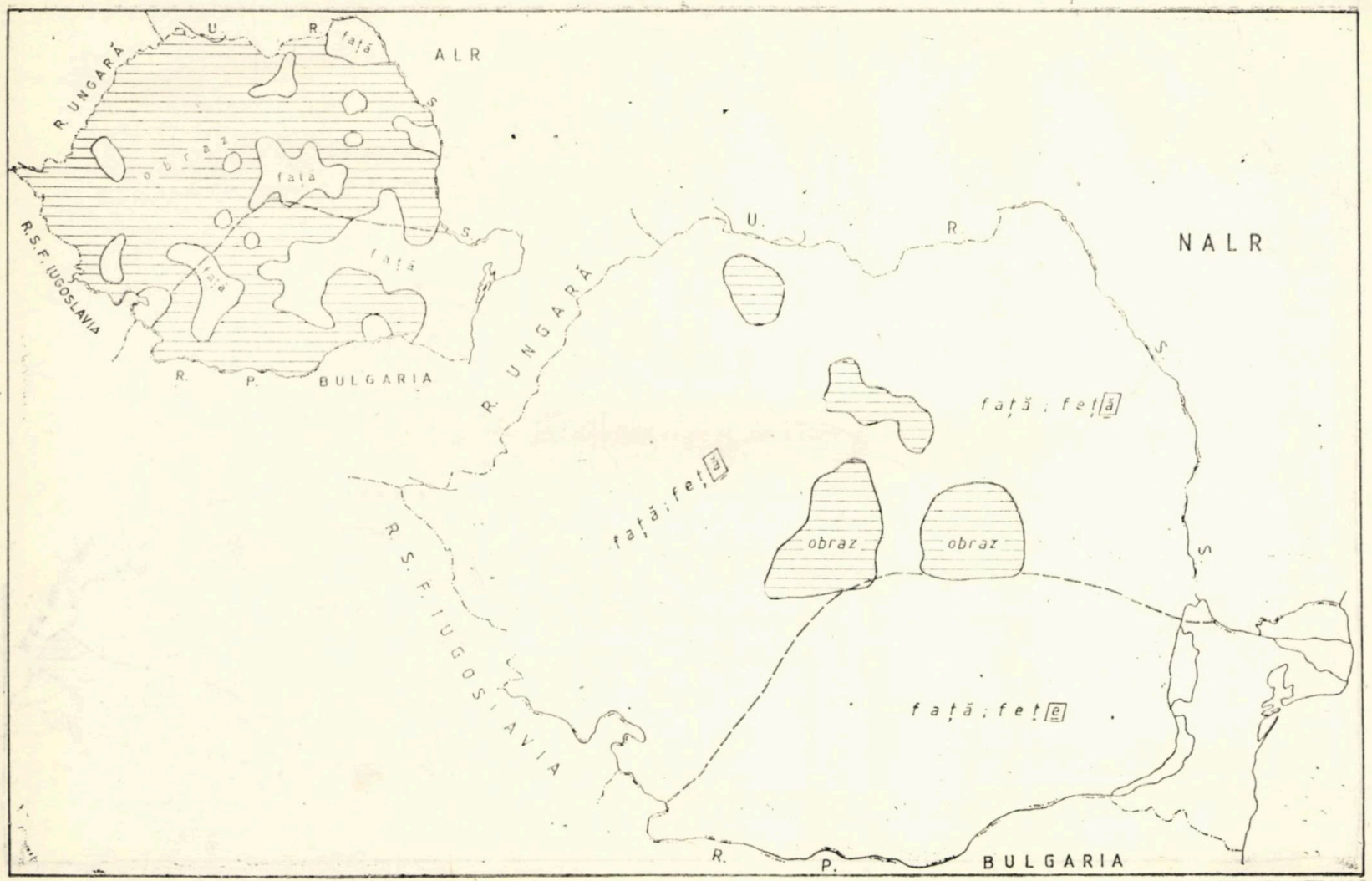
ALR
U.
R.
S.
R. UNGARĂ
obraz
faţă
R.S.F. IUGOSLAVIA
R. P. BULGARIA
NALR
faţă ; feţă
faţă ; feţe
faţă ; feţe

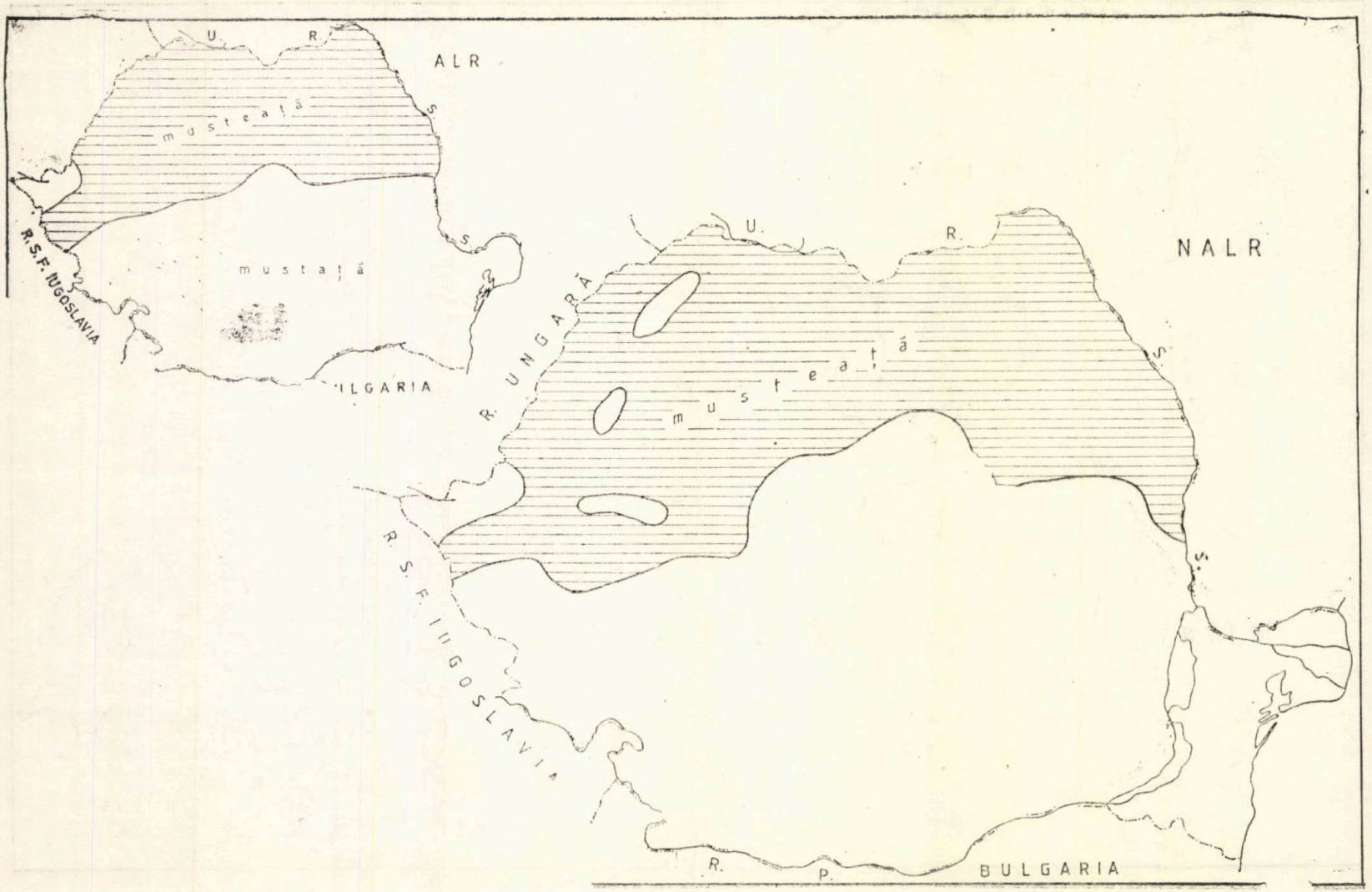
U. R.
ALR
S.
S.
mustață
mustață
R.S.F. IUGOSLAVIA
ULGARIA
R. UNGARĂ
U.
R.
NALR
S.
mustață
mustață
S.
R.S.F. IUGOSLAVIA
R. P.
BULGARIA

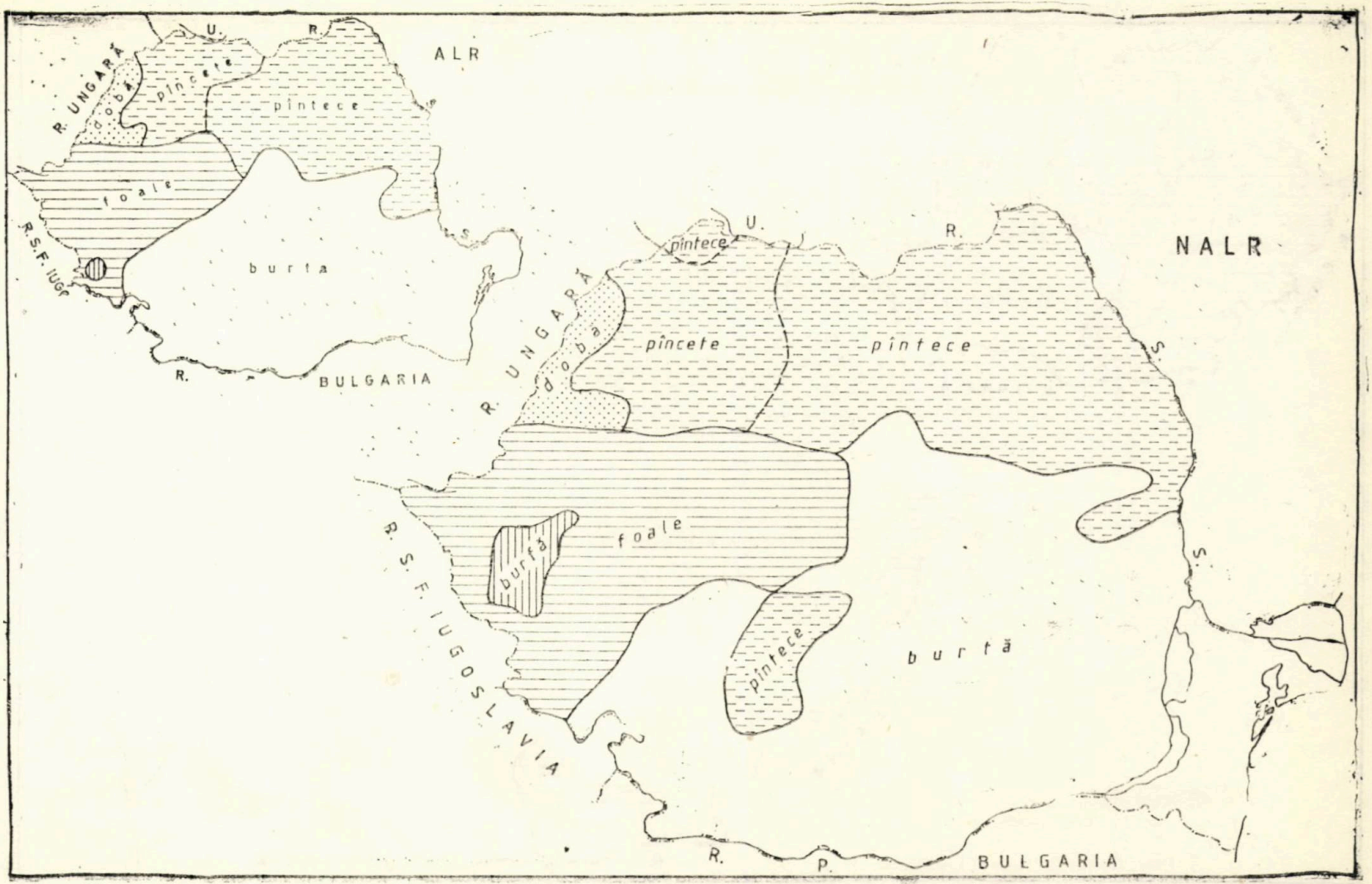
ALR
U.
R.
R. UNGARĂ
doba
pincele
pintece
foale
burta
R.S.F. IUGOSLAVIA
R.
BULGARIA
S.
NALR
pintece
pincete
pintece
R. UNGARĂ
doba
foale
burta
R.S.F. IUGOSLAVIA
pintece
burtă
S.
R.
P.
BULGARIA

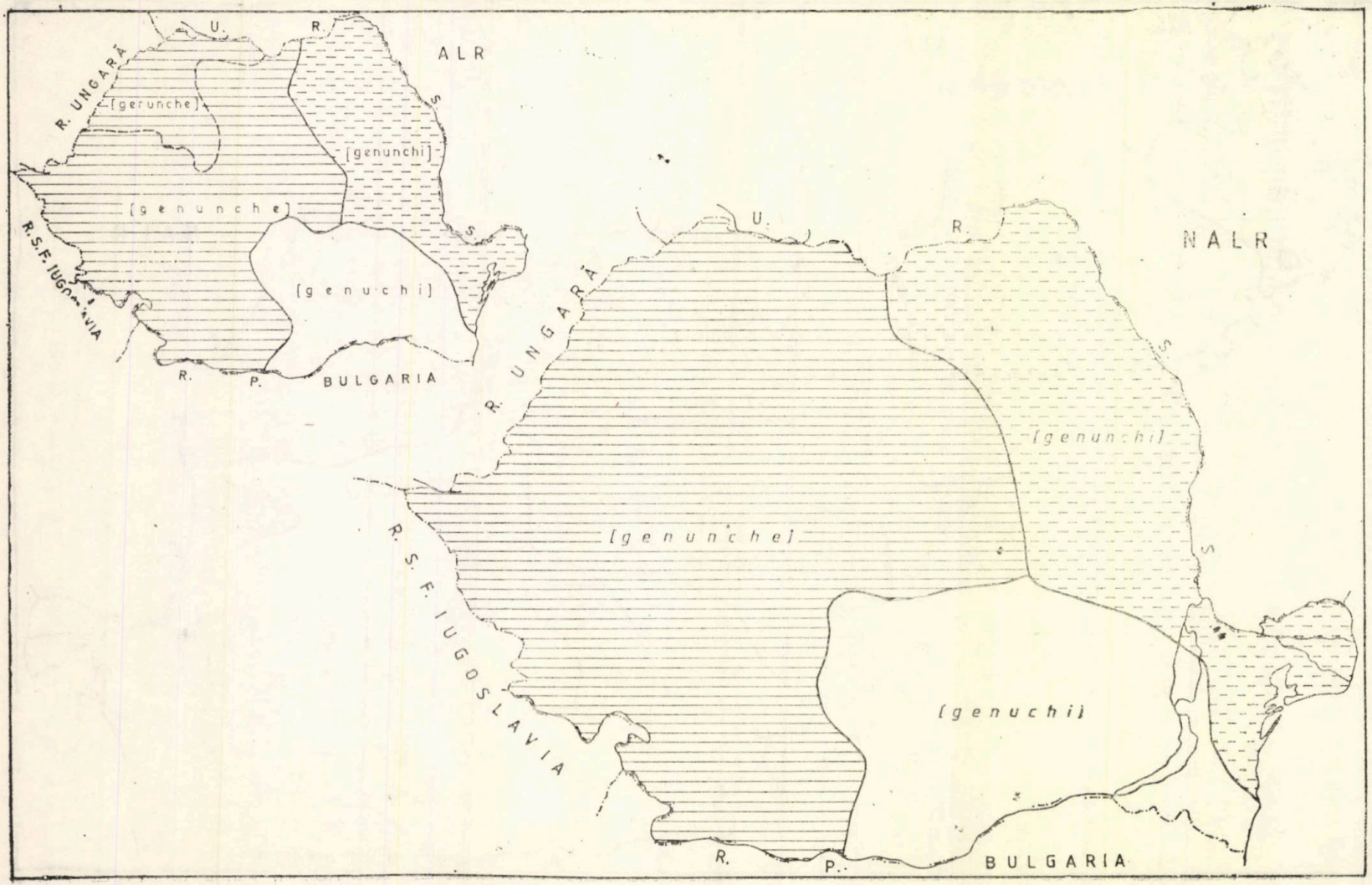
ALR
U.
R.
R. UNGARĂ
[gerunche]
[genunchi]
[g e n u n c h e]
[g e n u·c h i]
R.S.F. IUGOSLAVIA
R. P. BULGARIA
NALR
U.
R.
R. UNGARĂ
[genunchi]
[g e n u n c h e]
R.S.F. IUGOSLAVIA
[genuchi]
R. P. BULGARIA

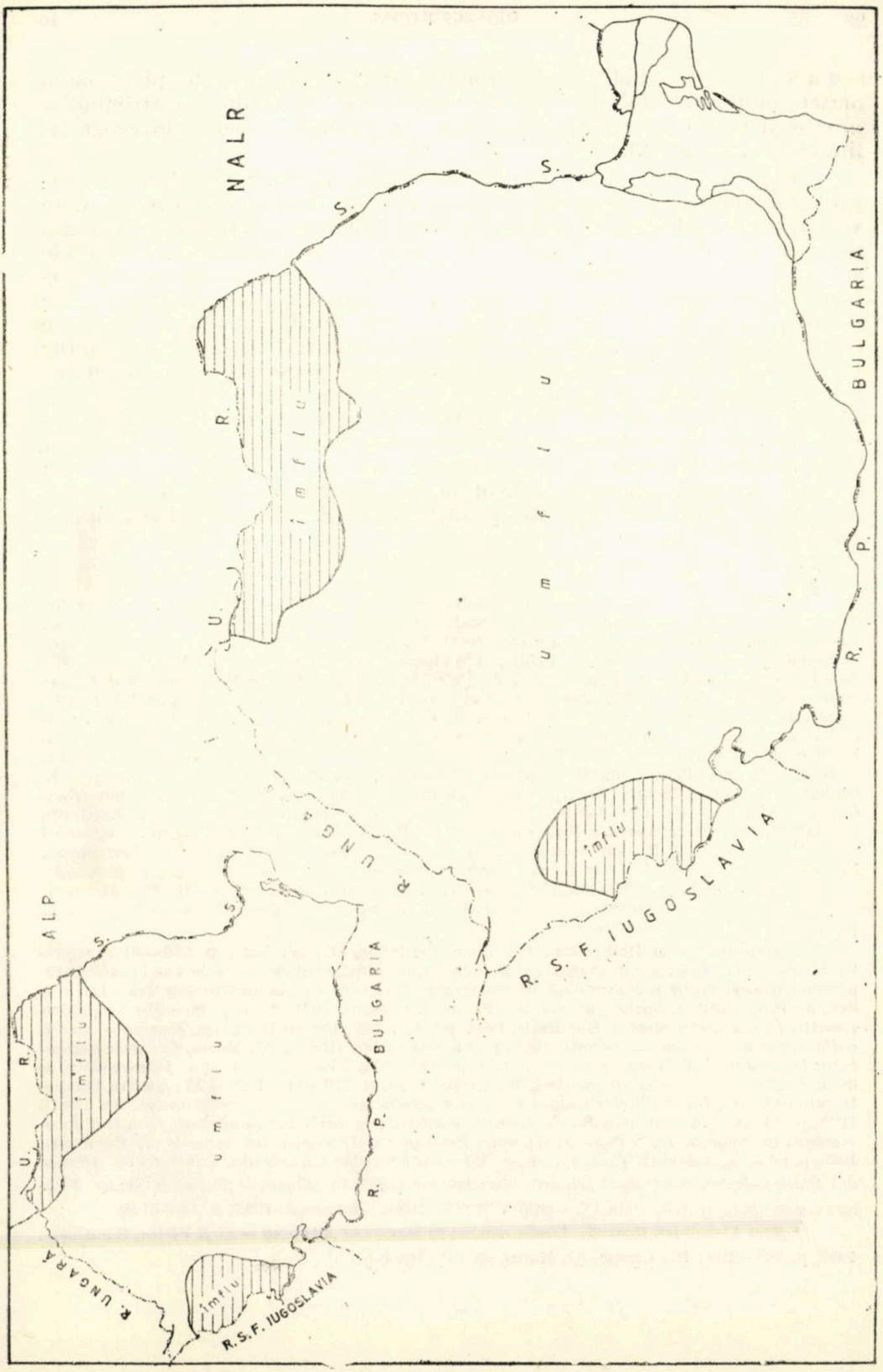
NALR
S.
S.
BULGARIA
R.
P.
U.
R.
imflu
umflu
R. UNGARA
imflu
R. S. F. IUGOSLAVIA
ALP
S.
S.
BULGARIA
R.
P.
U.
R.
imflu
umflu
R. UNGARA
imflu
R. S. F. IUGOSLAVIA

sau a unor anchete individuale suplimentare, au pus în evidență valoarea materialului dialectal din atlasele lingvistice regionale, contribuind la progresul cercetărilor de dialectologie, în general, al celor de geografie lingvistică, în special.

În ceea ce privește structura dialectală a dacoromânei, două constatări se desprind tot mai clar pe baza acestor contribuții recente. Este vorba, în primul rînd, de încercarea de a delimita unități dialectale mai mici în cadrul unităților mai mari, recunoscute anterior (așa-numitele subdialecte), de a identifica noi unități geografice, îndeosebi în aria graiurilor transcarpatice (din Transilvania, Crișana etc.), și de a contesta, pe această bază, clasificările cunoscute și chiar existența unor subdialecte (de exemplu, a celui maramureșean) [4]. În al doilea rînd, capătă un contur tot mai clar ideea că variantele dialectale (geografice) ale dacoromânei își relevă apartenența la două mari grupuri de graiuri (numite, de unii, „tipuri") : *grupul sud-estic*, mai redus ca întindere și mai unitar (care cuprinde, în principal, Muntenia, dar și zone învecinate din Oltenia, sud-estul Transilvaniei, Dobrogea), și *grupul nord-vestic*, mai întins și mai puțin unitar [5]. Această repartiție a dacoromânei reflectă o structură dialectală anterioară, conturată deja de primele atestări scrise ale dacoromânei (secolul al XVI-lea) [6].

[4] Pe linia inaugurată, la sfîrșitul secolului trecut, de H. Tiktin și M. Gaster, graiurile din Transilvania au fost recunoscute din nou, recent, ca unitate dialectală distinctă : cf. G. Ivănescu, *Les subdivisions territoriales du roumain*, în *Actes du XXIIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, II, Québec, 1976, p. 175 ; idem, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 37, 44—45 ; Vasile Frățilă, *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor*, Timișoara, 1982, p. 263, 266—268 ; Vasile D. Țâra, *Despre structura dialectală a dacoromânei*, în vol. *Materiale și cercetări dialectale*, II, Cluj-Napoca, 1983, p. 361—362 (unde „subdialectele de tip transilvănean" sînt încadrate în dialectul de tip nordic"); Maria Marin, Bogdan Marinescu, *Graiurile din Transilvania*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, 1984, p. 354—390. Pentru unitatea graiului oșean, cf. Vasile D. Țâra, *op. cit.*, p. 361 (încadrat în „subdialectele de tip transilvănean") și Dorin Uriței, *Graiul din Țara Oașului*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, 1984, p. 390 — 398. Existența subdialectului maramureșean a fost contestată de P. Neiescu, unul din autorii atlasului lingvistic regional al Maramureșului (cf. *Cu privire la repartiția dialectală a dacoromânei*, în *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, II, București, 1971, p. 297—302); înaintea sa, I. Coteanu vorbise de *graiul din Maramureș*, căruia nu-i acorda statutul de subdialect (cf. *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 111—113).

[5] Stabilită de Al. Philippide (cf. *Originea românilor*, II, Iași, 1927, p. 389—405), repartiția dacoromânei în aceste două mari grupuri dialectale a fost, ulterior, acceptată sau confirmată, pentru perioada veche și cea actuală, în numeroase lucrări, pe care le menționăm fără a intra în detalii : Iorgu Iordan, *Graiul putnean*, în „Ethnos", Focșani, 1941, nr. 1, p. 90—91 ; Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 582—583 ; Emanuel Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, 1968, p. 140—193 ; Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 320—374, 349—350 ; Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Probleme de dialectologie română*, București, 1976, p. 110—111, 122—125 ; Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismelor*, București, 1978, p. 46 ; Nicolae Saramandu, *Contribuție la delimitarea graiurilor muntenești în cadrul dacoromânei*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*, seria B. 2, București, 1983, p. 69—72 ; Vasile D. Țâra, *op. cit.*, p. 361—362 ; Nicolae Saramandu, *Concepția lui Alexandru Philippide despre cele două „tipuri" dialectale românești*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, seria IV, tomul V (1983—1984), București, 1984, p. 146—148.

[6] Vezi Alexandru Rosetti, *Limba română în secolele al XIII-lea — al XVI-lea*, București, 1956, p. 188—189 ; Ion Gheție, Al. Mareș, *op. cit., loc. cit.*

Repartiția dacoromânei în două mari unități dialectale rezultă, de altfel, chiar din datele oferite de ALE, pe care E. Petrovici și-a întemeiat cunoscuta clasificare a dacoromânei în 4 (5) subdialecte [7].

Întreaga problematică legată de structura dialectală a dacoromânei și, într-o perspectivă mai largă, a raporturilor cu celelalte dialecte trebuie să fie readusă în discuție pe baza datelor recente, cuprinse în atlasele lingvistice regionale. O asemenea operație va fi mult înlesnită de elaborarea și publicarea unui atlas al acestor atlase, a unui atlas-sinteză, a cărui necesitate am susținut-o în expunerea de față.

Cum va arăta acest nou atlas? La această întrebare vor răspunde autorii atlaselor regionale de îndată ce vor fi convinși de necesitatea și utilitatea realizării lui.

Octombrie 1989

Institutul de Fonetică și Dialectologie
București, str. Nikos Beloiannis nr. 25

[7] Cf. Ion Gheție, *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne. Criterii de stabilire a structurii dialectale a unei limbi*, în SCL, XV, 1964, nr. 3, p. 342—344.

Ion Gheție

DIN NOU DESPRE SEDIUL BRAȘOVEAN AL TIPOGRAFIEI CORESIENE

1. În numărul 1/1989 al revistei noastre, am susținut că tipografia diaconului Coresi și-a avut sediul în cetatea Brașovului, adică în centrul fortificat al orașului, și nu în cartierul suburban al Șcheilor, situat în afara zidurilor cetății, așa cum a susținut (mergînd pe urmele lui P. P. Panaitescu) V. Oltean. În acest scop am adus o serie de mărturii din epocă, invocate, de altfel, și de alți cercetători, și am combătut totodată, punct cu punct, argumentele prezentate de V. Oltean în susținerea opiniei D-sale. Ceream, cu acest prilej, să fie îndepărtată placa memorială plasată la intrarea în complexul muzeal din Șchei, în care se afirmă că tipografia lui Coresi a funcționat în acest loc [1].

Articolul nostru s-a bucurat, se pare, de un oarecare interes în rîndul publicului atent la problemele vechii culturi românești [2]. Recent, el a fost semnalat de dr. Antonie Plămădeală într-o notă adăpostită de coloanele „Telegrafului român" din Sibiu [3]. Deși declară „nu vrem să intrăm ca parte în controversă", autorul nu pare a fi convins de temeinicia argumentației noastre. După ce-i cere lui V. Oltean o replică „exhaustivă și din nou argumentată", D-sa arată că „pentru schimbarea plăcii argumentele ar trebui să fie directe" (în alt loc se vorbește de „argumente directe, sigure"). Ce se înțelege însă prin „argumente directe, sigure", pe care, e de presupus, noi nu le-am fi prezentat? Autorul ne-o spune îndată : „adică să avem o dovadă evidentă, nominală, precisă că tipografia diaconului era în *cetate, în cutare loc*". Dr. Antonie Plămădeală ne cere, așadar, să înaintăm un fel de certificat din care să rezulte că imprimeria coresiană funcționa în Cetate, pe cutare stradă și, eventual, la cutare număr. Nu credem că un asemenea act va fi produs de cineva în favoarea localizării fie în Cetate, fie în Șchei a tipografiei lui Coresi, din pur motiv că e foarte puțin probabil ca el să fi existat vreodată.

În articolul nostru am menționat o serie de texte din secolul al XVI-lea, *semnate de însuși diaconul Coresi*, în care acesta declară cît se poate de clar că sediul tipografiei sale era în Cetate. Nu le mai reluăm aici pentru a nu încărca expunerea. Subliniem totuși că în *Preadislovia Cazaniei a II-a*, după ce arată că lucrarea a fost tipărită „în cetatea ținutului... în Brașov", Coresi precizează că popii Iane și Mihai, traducătorii textului, locuiau în Șcheii „de lîngă cetatea Brașovului". Există oare probe mai „directe" și mai „precise" privitoare la sediul tipografiei lui Coresi decît propriile sale declarații? E de imaginat vreun motiv pentru

[1] *Sediul brașovean al tipografiei lui Coresi*, în LR, XXXVIII, 1989, nr. 1, p. 47—49.

[2] Cf. „Karpatenrundschau", XXII (XXXIII), 1989, nr. 18 (1981), p. 4—5.

[3] *Semnalăm... semnalăm...*, în „Telegraful român", 137, 1989, nr. 19—20, p. 4.

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 69—71, București, 1990

care diaconul ar fi escamotat adevărul, „mutînd" sediul propriei tipografii din Şchei în Cetate? Precizările din *Cazania a II-a* spulberă orice îndoială în privinţa confuziei (presupuse de V. Oltean) pe care Coresi ar fi făcut-o între cetatea Braşovului şi suburbiile sale (printre care figurau şi Şcheii).

(Iată însă şi o dovadă „indirectă" în sprijinul convingerilor noastre, la care nu ne-am referit în articolul din 1989. Se ştie că materialele tipografiei coresiene au fost descoperite în 1865 în pivniţele unei imprimerii din Cetate, care nu era alta decît succesoarea atelierului tipografic al lui Honterus [4].)

Faţă de aceste dovezi incontestabile, V. Oltean nu aduce absolut nici un argument valabil în favoarea localizării propuse de D-sa. Ar rămîne de discutat numai afirmaţiile lui Şerban Coresi cuprinse în epilogul *Liturghierului* slavon din 1588. După ce se arată că tipăritura s-a realizat în „minunata cetate a Braşovului", sînt date numele celor ce s-au ostenit pentru scoaterea la lumină a cărţii : „Eu păcătosul Şerban, fiul diaconului Coresi, isprăvitoriul [= diortositorul, revizorul] pop Miha[i] din aceeaşi cetate braşovenească" [5].

Cuvintele lui Şerban Coresi se pretează discuţiei. După V. Oltean şi dr. Antonie Plămădeală, ele ar pune în evidenţă faptul că şi Şcheii (unde îşi avea reşedinţa popa Mihai) ar fi făcut parte din cetatea Braşovului, dar, după toate cele spuse mai sus (ca şi în articolul nostru precedent), un asemenea punct de vedere nu se susţine. Aşa cum arătam acolo, la mijloc ar putea fi o confuzie. G. Nussbächer consideră că menţionarea popii Mihai ca locuind „în aceeaşi cetate braşovenească" s-ar datora împrejurării că preotul român era salariatul Cetăţii pentru traducerea şi redactarea corespondenţei oficiale în limbile română şi slavonă [6]. După părerea noastră, din comoditate, Şerban Coresi, care locuia în Cetate, n-a mai menţionat domiciliul colaboratorului său (Şcheii), atribuindu-i şi lui calitatea de „cetăţean" (adică de locuitor al Cetăţii). Oricum, informaţia se referă la perioada postcoresiană şi nu poate fi pusă în legătură cu tipăriturile diaconului.

În încheierea notei, dr. Antonie Plămădeală propune ca, în cazul că nici V. Oltean, nici subsemnatul nu vom prezenta argumente „directe, sigure", să se menţioneze pe placa de la complexul muzeal din Şchei : „Se presupune că aici... etc.". Ar fi oare corect „să presupunem" că sediul imprimeriei coresiene a fost în Şchei, cînd însuşi diaconul ne asigură, în repetate rînduri, că şi-a desfăşurat activitatea în interiorul zidurilor Cetăţii?

Rîndurile de faţă, ca şi precedentele nu intenţionează să diminueze şi cu atît mai puţin să nege meritele cultural-religioase ale preoţilor români din Şchei, pe care le-am subliniat noi înşine într-un articol mai vechi [7]. Ne întrebăm însă dacă acestor merite *reale* e nevoie să li se adauge un altul *iluzoriu*?

[4] N. Sulică, *„Minunata cetate a Braşovului" — Cărturarii braşoveni ai secolului al XVI-lea, ca etitori ai limbii noastre literare*, Braşov, 1943, p. 42, Fr. Páll, *Cu privire la activitatea de tipograf a lui Coresi (O ştire nouă)*, în SCB, III, 1960, p. 270.

[5] Textul e scris în slavonă. Traducerea o dăm după BRV, I, p. 100.

[6] *Contribuţii privind activitatea tipografică a diaconului Coresi*, în *Din cronici şi din hrisoave. Contribuţii la istoria Transilvaniei*, Bucureşti, 1987, p. 164.

[7] *Activitatea de traducere şi tipărire a cărţii româneşti la Braşov la sfîrşitul secolului al XVI-lea*, în LR, XXIV, 1975, nr. 6, p. 609—615.

2. După scrierea rîndurilor de mai sus, ne-a căzut în mînă răspunsul lui V. Oltean, publicat în „Astra", sub titlul *Cînd nu vedem pădurea din pricina copacilor* [8]. În loc de a ne servi o replică „exhaustivă și din nou argumentată", cum i-o ceruse dr. A. Plămădeală, autorul întreprinde o lungă diatribă, aflată aproape permanent alături de subiectul real al unei posibile discuții. Într-adevăr, în loc de a se opri numai asupra chestiunii sediului brașovean al tiparniței coresiene, D-sa se lansează într-o detaliată și inutilă critică a opiniilor noastre (concretizate în lucrări semnate uneori împreună cu Al. Mareș) privitoare la viața culturală a Brașovului din secolul al XVI-lea. Se vorbește astfel, pe rînd, despre procesul lui Coresi din 1570, despre activitatea popii Bratul, despre caracterul ortodox sau protestant al *Catehismului* lui Coresi, despre raporturile diaconului cu Reforma și altele, probleme pe care nu le-am atins în lucrarea noastră și care nu au nici o legătură cu stabilirea locului unde a funcționat imprimeria coresiană. Replica lui V. Oltean se transformă într-o pledoarie pentru însemnătatea activității desfășurate de preoții din Șchei, ceea ce noi n-am negat niciodată, ci, dimpotrivă, am susținut cu toată convingerea într-un articol (citat mai sus) pe care autorul nu-l cunoaște. În asemenea împrejurări, ne putem întreba care sînt, în realitate, copacii și care e pădurea, ca să ne folosim de limbajul paremiologic al lui V. Oltean.

În cele două-trei alineate consacrate problemei în litigiu (sediul tipografiei coresiene), V. Oltean nu face decît să reia, în fond, vechile argumente, comițînd totodată erori elementare [9], precum și interpretări abuzive ale spuselor noastre [10]. În aceste condiții, nu ne rămîne altceva de făcut decît să punem punct controversei cu V. Oltean, care riscă să se transforme într-un dialog al surzilor, fără vreun folos nici unuia dintre noi și cu atît mai puțin cititorilor.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[8] „Astra", 1989, nr. 9, p. 12.

[9] Pasajul „iară cine va mînca pîne spurcată sau carne sau va bea apă din vas de jidovi sau de la latini..." nu face parte din *Catehismul* coresian, cum susține V. Oltean.

[10] Noi n-am afirmat că textele precoresiene din Șchei ar fi „fără importanță". Invocarea lor ca argument pentru localizarea în Șchei a tipografiei lui Coresi (ceea ce e cu totul altceva) a fost socotită de noi ca lipsită de însemnătate (vezi p. 49 a articolului nostru).

O FRAZĂ DIFICILĂ

În fraza de mai jos sînt unele construcții (îndeosebi o propoziție) care au dat naștere la interpretări diferite. Revista noastră a primit două scrisori în care cititorii ne cer părerea : una de la I. Popa, profesor în Caracal, jud. Olt, a doua de la Mihai I. Oprescu, profesor în Drăgășani, jud. Vîlcea. Aceasta din urmă nu se limitează la punerea problemelor, ci conține și propuneri de rezolvare a lor.

Fraza în discuție este următoarea :

„Agripina... s-ar fi trîntit întreagă în omătul ce fierbea la nodurile Iablanicioarei și ar fi secat șuvoiul dintr-o sorbire, dar mai avea atîta minte să cugete că ar fi rămas pe loc trăsnită, copiii s-ar fi prăpădit și osteneala ei de pînă atunci ar fi fost de prisos".

Mihai I. Oprescu scrie următoarele :

Această frază are unele propoziții subordonate cu funcții multiple. Este vorba de subordonata *să cugete* și subordonatele *că ar fi rămas pe loc trăsnită, copiii s-ar fi prăpădit și osteneala ei de pînă atunci ar fi fost de prisos.*

1. Subordonata *să cugete* este o finală dacă se are în vedere cu ce scop avea Agripina minte, dar este și o atributivă dacă considerăm că determină substantivul *minte* [1]. Aceeași propoziție are însă și o sensibilă nuanță consecutivă, determinată de prezența corelativului *atîta* (provenit din *atît)*, care de obicei apare în relație cu *încît*, conjuncție subînțeleasă în textul la care ne referim.

A exclude definitiv două din cele trei nuanțe înseamnă a desconsidera complexitatea relațiilor sintactice reale, perfect coerente. De aceea considerăm arbitrară soluția unilaterală potrivit căreia *să cugete* ar fi doar subordonată finală.

2. Analizînd și cele trei subordonate care determină verbul *să cugete*, constatăm că ele constituie ceea ce Gramatica Academiei numește „cate-

[1] Asemenea subordonate care sînt concomitent finale și atributive apar și în alte fraze din lecturile incluse în manualele școlare :
a. manualul de limba și literatura română pentru clasa a VI-a, poezia *Toma Alimoș* : „Mă privește și m-ascultă/ N-are gură să-mi răspundă".
. manualul pentru clasa a VIII-a, *Neamul Șoimăreștilor* de M. Sadoveanu : „Abia avu putere ă se stăpînească".

LR, anul XXXIX, nr. 1, p. 73—78, București, 1990

gorie la limita dintre completivele directe şi indirecte" [2], în cadrul căreia interpretarea de completivă directă „satisface mai bine înţelesul" [3].

Justificăm această afirmaţie apelînd la sensul cuvîntului *a cugeta*, verb explicat în *Dicţionarul general al limbii române* prin „a se gîndi", care solicită, conform precizărilor la care ne-am referit din Gramatica Academiei o propoziţie subordonată care este concomitent completivă directă şi indirectă [4]. Pe planul propoziţiei, verbul *a cugeta* acceptă complementul direct: *cuget ceva*, şi indirect: *cuget la ceva* [5], ambele complemente avînd, pe planul frazei, o corespondenţă care le reprezintă concomitent. Aşa că şi soluţia de a accepta doar funcţia de completive indirecte a celor trei propoziţii subordonate este injustă pe plan ştiinţific. N-ar fi lipsit de interes ca şi programele şcolare de limba română să prevadă studiul subordonatelor cu funcţii multiple, în care s-ar încadra şi propoziţiile la care ne-am referit în acest material.

August 1989

Şcoala nr. 1
Drăgăşani

În continuare reproducem încă două puncte de vedere.

Gr. Brâncuş:

1. Într-adevăr, interpretarea felului propoziţiei *să cugete* creează unele nedumeriri, în sensul că această propoziţie poate fi considerată consecutivă sau finală (lăsăm de o parte ipoteza, mai greu de susţinut, că ar putea fi şi atributivă).

Circumstanţiala consecutivă arată rezultatul unei acţiuni sau al unei însuşiri exprimate în regentă. De regulă, ea se introduce prin *încît*, *că*, *de* şi prezintă o concordanţă temporală cu regenta, căreia îi poate impune un corelativ de felul *aşa de*, *atît de*. Aceste trăsături, evident generale, nu se potrivesc propoziţiei în discuţie. Adjectivul *atîta* din regentă nu este suficient pentru marcarea raportului consecutiv; el nici nu este aici un element corelativ al consecutivei. O lectură a textului ne obligă să punem accentul pe verbul *avea*, nu pe secvenţa *atîta minte*, ceea ce reprezintă un indiciu sigur că raportul este final (comp. cu: *Au venit atîţia oameni, că nu mai aveau loc în sală*, unde intonaţia particulară priveşte adjectivul *atîţia*, căci raportul dintre propoziţii este consecutiv).

O situaţie limită reprezintă consecutiva introdusă prin *să* (deci cu verbul predicat la conjunctiv, mod specific propoziţiilor de scop). Confuzia

[2] *Gramatica limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române vol. al II-lea, p. 287.

[3] *Ibidem*, p. 288.

[4] Deşi în dicţionarul respectiv *a cugeta* este înregistrat ca verb intranzitiv, acelaşi dicţionar îi conferă totuşi şi sensul tranzitiv de *a lua în considerare*.

[5] Subordonata concomitent completivă directă şi indirectă este cerută şi de verbul *a privi*, ca în următoarele fraze din *Neamul Şoimăreştilor* de M. Sadoveanu:
a. „Iar bătrînii, rezemaţi în toiegele lor, grăiau încet, privind *cum trec peste lăcaşurile veşnice fire lungi şi argintii de mătasa-morţilor*".
b. „În urmă, numai unchеşul Mihu se urni din loc, se apropie de boier, îl privi *cum zăcea în balta-i de sînge*".
c. „... şi priveau *cum trec fără încetare brăzdare cu şase boi...*"
Acelaşi aspect este explicat şi exemplificat în Gramatica Academiei, vol. al II-lea, p. 152.

dintre consecutive şi finale se înlătură, în acest caz, prin contragere : *pentru (spre) a cugeta*, construcţie infinitivală cu prepoziţii caracteristice raportului final (circumstanţialul consecutiv exprimat printr-o construcţie infinitivală e mai rar).

Propoziţia *să cugete* răspunde la întrebarea *în ce scop?* Pentru consecutive, după cum se ştie, nu se pot pune întrebări.

La consecutive topica este fixă, pe cînd la finale, relativ liberă : *Ca să cugete (că ar fi rămas)... mai avea atîta minte.*

De obicei, consecutiva încheie o comunicare, pe cînd finala poate admite un adaos de determinări, ca în cazul propoziţiei *să cugete*, complinită de un şir format din trei obiective indirecte.

Iată, prin urmare, argumente suficiente pentru interpretarea ca circumstanţială de scop a propoziţiei *să cugete*.

2. În fraza dată, locuţiunea *de prisos* are valoare adjectivală ; ea este echivalentă semantic cu adjectivele *inutil*, *zadarnic*, *nefolositor*, care se acordă cu substantivul *osteneala*. În construcţii impersonale sau cînd se referă în exclusivitate la verbe, *de prisos* are valoare adverbială, ca în exemplele : *E de prisos* să mai adaug... ; *N-am socotit de prisos* a vorbi... (cf. DLR, s. *prisos*, unde se dau numeroase citate fără să fie însă grupate după cele două valori).

Octombrie 1989

Facultatea de Filologie
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

Mioara Avram :

1. Spre deosebire de colegul meu Gr. Brâncuş, consider că propoziţia subordonată *să cugete* este c o n s e c u t i v ă şi nu finală.

Argumentarea mea este în primul rînd de ordin semantic sau funcţional, privind conţinutul exprimat. Subordonata în discuţie exprimă consecinţa firească a posedării facultăţii de a raţiona (atribuită în regentă subiectului), acţiunea dedusă din existenţa/conservarea acestei facultăţi, şi nicidecum scopul în vederea căruia exista facultatea respectivă. Un om are sau nu are minte = raţiune (suficientă), este sau nu lucid într-o anumită împrejurare ; dacă este lucid, nu este cu scopul sau intenţia de a cugeta, ci posibilitatea cugetării decurge din starea lui de luciditate.

După cum se ştie, propoziţia consecutivă corespunde în subordonare propoziţiei coordonate conclusive, ceea ce oferă şansa unei verificări prin substituţie : *mai avea (atîta) minte să cugete = mai avea (atîta) minte, deci cugeta.* Pe de altă parte, în cadrul subordonării raportul consecutiv reprezintă inversul celui cauzal, de unde o nouă modalitate de verificare : *mai avea (atîta) minte să cugete = pentru că mai avea (atîta) minte cugeta.*

Argumentele semantice sînt cele mai importante întrucît din punct de vedere formal construcţia celor două specii de subordonate circumstanţiale puse în discuţie prezintă aspecte comune : elementul introductiv *să* şi modul conjunctiv se întîlnesc atît la finale, cît şi la consecutive. Cele două subordonate au în comun şi alte elemente introductive (toate cele folosite în propoziţiile finale pot apărea şi în consecutive : *ca să, pentru*

ca să şi *de*), dar consecutiva are şi elemente specifice care pot ajuta, prin încercări de substituire, la clarificarea unor soluţii. În fraza noastră posibilitatea substituirii lui *să* prin locuţiunea specifică *încît să (avea atîta minte încît să cugete...)* confirmă natura consecutivă a propoziţiei introduse prin *să*.

În schimb, substituirea subordonatei prin construcţii infinitivale cu prepoziţia *pentru* sau *spre* — propusă aici de colegul meu — nu aduce nici o clarificare, dat fiind că aceste construcţii nu caracterizează în mod exclusiv raportul final (la care se înregistrează numai frecvenţa cea mai ridicată). Ele pot avea şi valoare consecutivă, după cum a arătat pe larg Elena Berea Găgeanu (LR XXXIII, 1984, nr. 1, p. 5—6), cu referire şi la alţi cercetători. Constat acum că în *Gramatica pentru toţi* (Bucureşti, 1986, p. 310) am dat ca exemplu de complement circumstanţial consecutiv o construcţie foarte asemănătoare cu segmentul de frază acum în discuţie : *E suficient de inteligentă pentru* sau *spre a înţelege*.

Dacă subordonata în sine nu are o construcţie distinctă, un indiciu de formă se găseşte în regenta ei : corelativul adjectival *atît*, aic. cu sensul „suficient, destul".

Observaţia cu privire la accentuarea corelativelor unei consecutive este interesantă, dar, pe de o parte, nu cred că e vorba de o condiţie *sine qua non* (de altfel nestatuată în manuale), iar, pe de alta, în regenta respectivă nu se poate spune că *atîta* este lipsit de accent sintactic, chiar dacă forţa acestuia este mai mare pe verbul *avea*. Pentru comparaţie ne putem gîndi la exemple ca *Mai avea atîţia bani încît să-şi poată cumpăra o pîine*; *Mai ştia atîtea cuvinte încît să traducă fără dicţionar un text ştiinţific*.

Primul argument referitor la topică, în speţă la posibilitatea antepunerii subordonatei cu *(ca) să*, pare singurul tulburător, deoarece propoziţia consecutivă este unanim descrisă ca avînd topică fixă, limitată la postpunere, în conformitate cu principiul logic după care cauza precedă efectul. Fără a pune în discuţie gramaticalitatea topicii inversate de colegul meu pentru demonstraţie, atrag atenţia asupra faptului că pentru complementul consecutiv se cunosc situaţii de antepunere (de exemplu : *Spre bucuria tuturor, a reuşit*). Ele permit presupunerea că şi regula invocată pentru propoziţia consecutivă are excepţii, neglijate pînă acum, legate de anumite tipuri de propoziţii consecutive. În general topica şi în special cea a propoziţiilor subordonate sînt departe de a fi fost studiate în toate amănuntele. Chiar în stadiul actual al cunoştinţelor însă nu sînt de acord cu afirmaţia din al doilea argument din acest domeniu, conform căreia între consecutivă şi finală ar exista deosebirea că prima încheie o comunicare, pe cînd cealaltă presupune un adaos. Pentru consecutive care nu încheie o frază şi sînt urmate de cîte o propoziţie care le e subordonată vezi în *Gramatica* Academiei II, p. 316, citatele din Camil Petrescu, O. I 96, Brătescu-Voineşti, I. 66, Călinescu, S. N. 162, Vlahuţă, N. 111, iar la p. 317 citatele din Slavici *(Amintiri)*, Negruzzi, S. I 143 şi Alecsandri, T. 993.

Cu aceasta am încheiat argumentarea în favoarea statutului consecutiv al subordonatei *să cugete* din fraza supusă analizei. Mi se pare însă necesar să discut şi cum e posibilă confuzia între propoziţiile consecutive şi cele finale, asupra căreia am atras atenţia în gramatica mea din 1986 (p. 357). Confuzia între cele două specii de subordonate — atît de diferite în definiţiile lor — se produce în mod special în construcţii cu elemente

introductive nespecifice, anume la subordonatele introduse prin *să*, *ca să*, *pentru ca să*. Ea poate să apară totuşi, mai rar, şi la consecutive bine marcate prin conjuncţie şi corelativ, de exemplu : *O ascunsesem atît de bine, încît să nu se vadă*. Explicaţia stă în faptul că propoziţiile consecutive construite cu conjunctivul nu prezintă ca real rezultatul exprimat, ci numai ca ceva posibil, apropiindu-se prin aceasta de raportul de scop, care este considerat în unele lucrări „o consecinţă voită" (*Grammaire Larousse du XXe siècle*, Paris, 1936, p. 111). De aceea unii cercetători (şi eu însămi în *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română*, Bucureşti, 1960, p. 142 ş.u.) numesc consecutive finale — în opoziţie cu celelalte, numite reale sau propriu-zise — toate consecutivele construite cu conjunctivul sau numai o parte dintre ele (Ştefania Popescu, în LL X, 1965, p. 248—272) ; în această denumire esenţială este prima calificare, deci încadrarea la consecutive, aşa cum cauzalele condiţionale constituie o specie a propoziţiei cauzale, iar atributivele circumstanţiale o specie a propoziţiei atributive.

În legătură cu ultimele propoziţii menţionate precizez că în ipoteza interpretării subordonatei *să cugete* drept atributivă — interpretare mai puţin probabilă în lumina programei şcolare — , această atributivă ar fi circumstanţială şi anume atributivă consecutivă.

2. Cu privire la celelalte două probleme ivite în analiza frazei supuse discuţiei sînt de acord cu soluţiile date aici de Gr. Brâncuş pentru locuţiunea *de prisos* (în contextul dat) şi de M. Oprescu pentru propoziţiile completive dependente de *să cugete*.

Octombrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

Gr. Brâncuş :

Întrucît colega Mioara Avram s-a referit la afirmaţiile pe care le-am făcut în pagina precedentă, sînt dator cu un răspuns.

Din capul locului trebuie să spun că argumentele invocate pentru interpretarea ca subordonată consecutivă a propoziţiei *să cugete* nu rezistă la analiza faptelor.

1. După părerea mea, explicaţia Mioarei Avram, redată în termenii psihologiei, impune în planul real al limbii o frază construită astfel : *Omul are minte ca să cugete* (= *Mintea o are omul ca să cugete*). Raportul dintre aceste propoziţii (posibile şi în topică inversă) este, evident, final, nu consecutiv.

2. Echivalările cu o concluzivă şi o cauzală, avînd verbul la imperfect (ca în propoziţia regentă), sînt întru totul corecte numai pentru tipul reprezentativ de consecutive, tip în care se realizează o corespondenţă temporală cu regenta (de exemplu : *Avea minte, încît cugeta*), dar nu aceasta e situaţia frazei în discuţie.

3. Valoarea fundamentală a prepoziţiilor *pentru* şi *spre* cu infinitivul este de a exprima scopul, destinaţia ; funcţia consecutivă a acestor construcţii se întîlneşte rar. În exemplul nostru, poate apărea şi topica inversă : *Pentru (spre) a cugeta că... Agripina mai avea atîta minte.*

4. Fraza *Mai avea atîţia bani încît să-şi poată cumpăra o pîine*, construită de Mioara Avram pentru a dovedi că şi în cazul raportului consecutiv accentul sintactic poate afecta verbul din regentă, ar trebui, după părerea mea, corectată în felul următor : *Mai avea atîţia bani cît să-şi poată cumpăra o pîine* (*cît*, nu *încît*) ; la fel, fraza cealaltă. Bineînţeles că în acest caz nu se mai poate vorbi de consecutivă.

5. Cît priveşte topica subordonatelor consecutive, Mioara Avram admite unele abateri de la regulă, „excepţii neglijate pînă acum" în cercetările de sintaxă. Ce temei are atunci afirmaţia categorică din propria sa *Gramatică pentru toţi*, p. 357 : „Topica propoziţiei consecutive este fixă : ea este aşezată totdeauna după regentă" ?

Noiembrie 1989

Facultatea de Filologie
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

LIANA POP, VICTORIA MOLDOVAN, ILEANA MUREȘAN, **Româna în 15 lecții.** Curs intensiv de limba română. Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, 1989, 210 p.

Manualul tinerelor specialiste clujene atrage atenția, în primul rînd, prin titlul mai mult decît îmbietor (cine nu se bucură să învețe o limbă străină în răstimpul pe care îl presupun „15 lecții" !), titlu prezentat pe copertă într-o formă grafică modernă, atrăgătoare, care abandonează tiparele prea cuminți și prea uniforme ale manualelor de limba română pentru străini apărute la noi pînă acum. Important este însă faptul că și concepția care stă la baza alcătuirii manualului este modernă. Lecțiile înglobează cele mai necesare acte de vorbire în învățarea unei limbi (după aprecierea autoarelor, exprimată în *Cuvînt înainte*, p. 1, apreciere la care subscriu). Aceste *acte de vorbire* — care, bineînțeles, depășesc cu mult numărul lecțiilor (după o numărătoare nu tocmai exactă — se va vedea mai jos de ce — actele de vorbire care se pot însuși prin acest manual sînt cam 70) — apar întotdeauna legate de anumite *situații de comunicare*. Intenția autoarelor a fost să realizeze un manual în care accentul să cadă pe crearea unor automatisme verbale în deprinderea cărora memorarea regulilor gramaticale și a formelor aferente să se producă, ca să spunem așa, pe nesimțite. În acest scop, în fiecare lecție, după texte — mai ales schimburi de replici, amplificate progresiv spre finalul manualului — urmează numeroase exerciții. Variate ca alcătuire, acestea sînt astfel concepute încît unele să determine învățarea structurilor și a formelor, prin repetare automată, iar altele (de testare) să permită, prin sarcinile lor de lucru, constînd din selectarea structurilor și a formelor adecvate într-un context, aprecierea gradului de fixare a automatismelor formate prin exercițiile de repetare.

Impresia pe care o produce manualul la lectură este deosebit de plăcută. Simplitatea și naturalețea dialogurilor sau a textelor monologale sînt remarcabile și denotă un simț aparte al expunerii spontane și atractive. Remarcabile sînt și strategia didactică a lecțiilor și ingeniozitatea cu care se îmbină în text utilul cu plăcutul. Manualul oferă un model deosebit de instructiv pentru orice fel de curs intensiv avînd ca limbă-țintă româna ; bineînțeles că mă refer exclusiv la cursurile intensive din prima treaptă de învățare și am în vedere numai învățarea cu profesor.

Manualul este instructiv și prin neîmplinirile sale. Și ele îndeamnă la reflecție. De aceea mi se pare oportun să le discut mai îndelung.

Deși promite prin titlu că realizează predarea românei în 15 lecții, manualul conține și o materie de predare care ar putea constitui o a 16-a lecție. Este vorba de ceea ce se găsește în primele 15 pagini ale manualului, după introducere (*Cuvînt înainte*) și după lista de abrevieri. La început se dă o pagină cu alfabetul limbii române, reprodus în majuscule de tipar (fără literele mici corespunzătoare !), în majuscule și litere mici de mînă. Urmează o altă pagină conținînd informații destul de diferite despre anumite litere și grupuri de litere, exemplificate prin 1—6 cuvinte în care acestea apar. Despre *k*, *q*, *w* și *y* (ultimele trei nefiind cuprinse în alfabetul reprodus pe pagina anterioară !) se spune, între paranteze rotunde, cum sînt numite ca litere — (ka), (chiu) etc. Despre *ce*, *ci*, *ge*, *gi*, *che*, *chi*, *ghe*, *ghi* și *x* se spune, tot între paranteze rotunde, ce valori fonetice au, folosindu-se în acest scop, pentru grupurile de litere enumerate, semnele fonetice corespunzătoare. Nu s-a risipit însă o prea mare grijă pentru acuratețea transcrierii. Semioclusivele prepalatale și oclusivele palatale sînt exemplificate prin cuvinte în care, cu excepția lui *ceas*, *e* și *i* din componența grupului au valoare silabică, ceea ce nu rezultă în nici un fel din transcrierea fonetică. Despre *â* se arată, prin cele șase cuvinte în care este exemplificat, că apare numai în familia cuvîntului *român* (dacă un cursant nu este capabil să facă această deducție, este sigur că va fi ajutat de profesor !). În sfîrșit, după acestea urmează 13 pagini care poartă titlul *Fonetica* și cuprind liste de cuvinte prin care sînt ilustrate vocalele, consoanele, diftongii și triftongii limbii române. Totul are un statut cam incert din punct de vedere didactic. Faptul că *Fonetica* se încheie cu 8 exerciții pentru anumite opoziții fonologice între desinențe și pentru anumite alternanțe (că se urmăresc tipuri funcțional diferite de opoziții fonologice este în mod periculos ignorat în sumar, unde se dă informația *Alternanțe. Exerciții*) dovedește că autoarele au gîndit totuși și această parte ca pe o lecție. Altfel rămîne inexplicabil de ce nu s-a inclus alfabetul și fonetica în compendiul de la sfîrșitul manualului, căruia i se putea da titlul de *Compendiu de fonetică și gramatică*. În afară de aceasta, apar în paginile în discuție confuzii devenite aproape

tradiționale dintre *e* semn diacritic în *geam*, *ceașcă* sau *gheață*, *e* semivocală în *fereastră* și *e* vocală în *ghem*, *înghețată*, *zece* și *deget*, dintre *i* semn diacritic în *ochi*, *urechi*, *unghi*, *triunghi* și *i* vocală în *chimie*, *ghiocel* și *dintre o* cu valoarea *u̯* în *oameni* și *o* cu valoarea *o̯* în *soare* (v. p. 8—10). Dar acestea sînt amănunte ! Observația generală care trebuie făcută cu privire la partea introductivă a manualului este că ea cere din partea profesorului mult spirit critic și discernămînt în sistematizarea materiei pe care o presupune formarea deprinderilor de citire corectă a alfabetului românesc (care începînd din 1982 nu mai are numai 28 de litere, cum rezultă din manual la p. 4 și 87, ci 31 !), nu numai pentru a evita confuzii ca cele semnalate mai sus, dar și pentru a descifra corect anumite echivalențe între literele alfabetului și unele semne fonetice reproduse cu evidente greșeli de dactilografiere : *k* în loc de *ḱ* și *g* în loc de *ǵ* (la p. 9), *i̯o̯a* în loc de *i̯o̯a* (la p.11). În ceea ce privește absența din manual a oricăror indicații de ortografie și punctuație, aceasta se poate pune pe seama faptului că s-a urmărit cu preponderență exprimarea orală (deși manualul cuprinde în lecții și exerciții pentru alcătuirea unei scrisori !). Profesorul care predă după acest manual trebuie să completeze lecțiile cu propriile sale exerciții de ortografie și punctuație, mai ales pentru a-l face pe cursant conștient de regulile pe care manualul le aplică, dar nu le explică.

Trecînd acum la conținutul lecțiilor, trebuie să mărturisesc că, deși prima observație pe care manualul mi-a impus-o este de natură teoretică : distincția dintre *actul de comunicare* și *situația de comunicare*, mă îndoiesc de utilitatea, pentru didactică, a dezvoltării unei discuții critice, în acest sens, din perspectiva lingvisticii generale. De aceea mă voi rezuma la prezentarea cîtorva observații concrete, ca bază de reflecție pentru autoare, în eventualitatea unei reeditări a manualului.

Din prefața lucrării aflăm că „actele verbale" sînt „notate în lecții prin litere majuscule : A, B, C etc." (p. 1). Urmărind în cuprinsul lecțiilor aceste majuscule am constatat că ele însoțesc două feluri distincte de texte.Unele apar pe lîngă *actele de vorbire* propriu-zise, a căror formulă de sinteză ar fi *Ce/cum spunem cînd...*" salutăm, facem cunoștință cu cineva, cerem ceva" etc. Altele nu însoțesc acte de vorbire, ci descrieri ale unei *situații de comunicare*, cu formula de sinteză *Ce facem cînd...* „ne ducem la restaurant" (p. 36), „...la magazin"(p.45), „ ...la poștă"(p.54), „... la medic" (p. 104—106) sau „...în oraș" (p. 113), ori *cînd* „...ne sculăm dimineața" (p. 82). De aceea am exprimat, la începutul recenziei, oarecare rezerve cu privire la numărul actelor de vorbire cuprinse în manual. Ele nu pot fi numărate după majusculele date de autoare, întrucît cu aceste majuscule sînt marcate, uneori, nu actele, ci situațiile în care se actualizează, de fapt, un „pachet" de acte verbale diferite. Aceasta, pe de o parte ! De exemplu : în situația numită de autoare *Ce facem la medic?*, notată cu A în lecția 9, considerată deci un singur act verbal, sînt cuprinse, de fapt, variante ale unor acte-tip luate în considerare ca atare, deci ca acte-tip, în alte lecții. Astfel, pentru enunțurile rezumate de autoare în situația *la medic* în forma *Spunem ce ne doare* și *Spunem ce alte simptome avem* — enunțuri de tipul „mă doare capul" — găsim corespondente perfecte în E de la lecția 3, sub titlul *Cum exprimăm o stare* : „mi-e rău". Mi se pare evident că „mă doare capul" nu este, ca act de vorbire, decît o variantă din aceeași clasă cu „mi-e rău". Ambele exprimă o stare. Dovada o oferă chiar manualul, care include enunțurile „mi se face rău (/foame/sete/ greață...) destul de des" în situația *La medic*, fără să le coreleze însă cu cele care exprimă o stare. Mai mult decît atît, alături de „mă doare capul" nu apare „mi-e rău", în schimb apar enunțuri ca „de ieri" sau „de vreo două săptămîni", care ar fi trebuit înseriate alături de „la ora 8" (p. 22), „după ce mîncăm" (p. 69) sau „de o săptămînă" (p. 59), cuprinse în clasa actelor prin care se exprimă timpul. Exemplele ar putea continua !

Pe de altă parte, nu putem preciza numărul actelor cuprinse în manual și fiindcă uneori sînt considerate acte-tip unele enunțuri care de fapt nu sînt decît variante formale ale unor tipuri deja studiate. Astfel, la lecția 1, apare sub B *Cum cerem ceva* („Un bilet, vă rog !"), pus foarte corect alături de C de la lecția 2 („Dați-mi cheia, vă rog"), în schimb „Vă rog să-mi dați o franzelă mare" apare în lecția 4 (p. 47) ca alt act-tip *Cum spunem cînd avem nevoie de ceva*. Mi-aș permite să afirm că și enunțurile „ce să fac?", „ce medicamente (trebuie) să iau?", „ce îmi prescrieți?" din situația *La medic*, cînd *se cer sfaturi*, sînt tot actualizări ale actului *Cum cerem ceva*, în formă interogativă însă.

Observații cu privire la sistematizareaa actelor de vorbire și la corelarea lor de la o lecție la alta se pot face multe, tocmai fiindcă, prin noutatea lui în didactica românească, subiectul este deosebit de incitant, dar am convingerea că felul discutabil în care apare în manual distincția dintre actul de vorbire și situația de comunicare nu impietează decît în prea mică măsură asupra desfășurării procesului didactic, al cărui scop principal este acela de a forma automatisme verbale. Depinde de abilitatea profesorului ca aceste automatisme să fie apoi integrate în mod conștient de elev în toate situațiile în care de fapt

se potrivesc. În acest sens, ar fi fost ideal dacă profesorului i-ar fi fost stimulată abilitatea printr-o introducere explicativă mai amplă și printr-un glosar final, cu trimiteri exacte la locul în care fiecare cuvînt din manual este introdus în lecție pentru a fi învățat.

Manualul se încheie cu un *Compendiu de gramatică*, organizat în 73 de paragrafe, cuprinzînd mai ales elemente de morfologie. Din păcate acest compendiu nu mai demonstrează aceeași stăpînire a materiei pe care am remarcat-o în alcătuirea textelor și a exercițiilor din manual. Aici apar numeroase și flagrante omisiuni și inexactități. Autoarele n-au considerat necesar să menționeze nicăieri omonimiile atît de caracteristice morfologiei românești, nici măcar pentru a caracteriza neutrul ca al treilea gen în limba română sau pentru a sistematiza flexiunea nominală și pe cea verbală. În aceste condiții, unele părți de vorbire sînt descrise în tabele ca avînd numai două genuri : articolul hotărît și adjectivul (v. p. 163 și 168). Despre *slugă*, *santinelă* și *gazdă* se spune că sînt ocupații bărbătești (p. 166). Despre monosilabicele neutre se afirmă că formează, în totalitate, pluralul în *-uri*, deși *ac* este cuprins în vocabularul manualului. Lipsește clasa adjectivelor cu 5 forme : *tot*, *diferit*, *mult* (p. 169). Se vorbește despre adjective masculine, feminine și neutre (p. 169). *Lui* și *lor* apar în tabelul pronumelor posesive alături de *meu*, *tău*, *său* etc. (p. 172). La pronumele personal se vorbește de forme *lungi* și *scurte* (p. 170). Etc. etc. ! Întregul compendiu necesită o atentă revizie și completare pe baza studiilor de morfologie structurală și a unor cărți fundamentale pentru stadiul actual al gramaticii românești, cum este *Gramatica pentru toți* a Mioarei Avram.

Ideea de a se trimite de la lecțiile manualului la paragrafele compendiului gramatical este foarte bună și contribuie la atractivitatea textului propriu-zis al manualului. Acesta apare astfel mai cursiv și mai aerisit. Nu lipsesc însă nici aici inadvertențele. Apare foarte frecvent trimiterea la paragraful 6 din compendiu, paragraf care nu există decît sub forma 6a și 6b (v., de ex., p. 12). Frecvent se trimite la 5, în loc de 5a (v., de ex., p. 13).

În fine, trebuie, cu neplăcere, să semnalez afirmațiile contradictorii și inexacte din lecția penultimă, care, din alt punct de vedere, excelează, ca și lecția ultimă, printr-un text monologal și prin exerciții de o exemplară cursivitate și cu o simplitate foarte bine articulată didactic. La p. 147 se afirmă că „la venirea slavilor, procesul de formare a poporului român și a limbii române era încheiat" (deci, după cum se poate deduce, deși nu se spune, este vorba de secolul VI). La p. 149 se afirmă că „putem vorbi despre poporul român și despre limba română cam prin secolul IX", pentru ca pe pagina următoare să se susțină că prin „secolul al VIII-lea existau deja documente în limba română"(? !).

Observațiile critice pe marginea manualului expuse aici nu sînt puține și nu aș spune în mod curtenitor-ipocrit că sînt minore. Este păcat că o lucrare elaborată cu mult talent se ofilește sub povara lucrului făcut, la un moment dat, în prea mare grabă. Este păcat, cu atît mai mult cu cît este sigur că autoarele au depus eforturi pentru a gîndi și a alcătui într-o formă inovatoare acest manual și chiar pentru a depăși „limitele posibilului" nostru printr-o ilustrare grafică, realizată cu imaginație, în forme foarte simpatice, de ing. Gheorghe Mureșanu. Probabil că o recenzare promptă a primei ediții a acestui manual (1985), ca să nu mai vorbesc de manualul mai dezvoltat elaborat de aceleași autoare (în colaborare cu Doina Prunea) în 1979 (*Curs intensiv de limba română*. Cartea A—B. 2 volume de 206 și, respectiv, 121 p.), le-ar fi dat semnatarelor lucrării convingerea că munca le este luată în considerare și le-ar fi îndemnat la o atenție sporită. Dar niciodată nu este prea tîrziu ! Manualul recenzat aici merită să fie reeditat, într-o formă atent revizuită și completată, în mod obligatoriu și cu un glosar final, eventual, chiar cu traducerea cuvintelor din acest glosar, ca și a explicațiilor din compendiu, într-o limbă de largă circulație. Felicitările amestecate cu reproșuri cuprinse în rîndurile de față este de dorit să le dea autoarelor un impuls constructiv în această direcție.

FLORA ȘUTEU

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Noiembrie 1989

MARIANA NEȚ, **O poetică a atmosferei, Rochia de moar,** București, Editura Univers, 1989, 364 p.

Reliefîndu-și imediat alcătuirea metodică și bunul echilibru al planurilor urmărite, lucrarea Marianei Neț începe cu o definire a termenilor folosiți în limbajul curent și în cel al criticii literare, detaliază premisele expuse într-un capitol de pragmatică apoi, într-un capitol mai larg consacrat retoricii, trece de la atitudinile receptorului, de la atmosferă și convenție la emițător și receptor, lume și text, la atmosfera ca lume intermediară, ca proiecție a subiectivității, a personajelor și a emblemelor. Capitolul *Semantică* este consacrat mitului, legendei, ritualului — deci simbolizării — ca treaptă necesară în generarea atmosferei, cu explicațiile și ilustrările respective. Capitolul IV, *Grade de lumi, grade de atmosferă*, definește și explică nivelele de importanță și subliniere a atmosferei. Capitolele următoare sînt consacrate „parodiei și atmosferei" (subliniind rezultatele discrepanței între perspective) și apoi „atmosferei de limbaj" — o scurtă trecere în revistă a elementelor lingvistice care contribuie la redarea atmosferei.

Mariana Neț consacră aproape o treime din carte ilustrării afirmațiilor și generalizărilor sale : se analizează „mecanismul povestirii — generator de atmosferă în *Hanu Ancuței* de Mihail Sadoveanu", apoi „Micul infern al fericirii conjugale sau atmosfera ca supapă a melodramei", în *Orașul nostru* de Thornton Wilder, și prologul la un roman de Alexandre Dumas, *Colierul Reginei*, sub eticheta „ludicul ca mod de existență".

După expunerea teoretică, bogată în idei distilate sau potențate, după explicitarea și exemplificarea lor, după riguroasele analize ale unor texte românești și străine — cuprinzînd și comentarii asupra felului cum traducerile redau sau, dimpotrivă, trădează atmosfera cărților —, autoarea prezintă în anexe și lista operelor din care a extras citatele și textele fragmentelor analizate.

O poetică a atmosferei, cu subtitlul *Rochia de moar*, care ne trimite la primele romane ale lui George Călinescu și la poeziile legate de ele, este o carte agreabilă și cu interesante sugestii de interpretare din perspectiva pragmaticii a unor fenomene din literatura beletristică.

ANDREI BANTAȘ

Scrisori către Ovid Densusianu, vol. IV. Ediție îngrijită, introducere, note, tabel cronologic și indici de LIVIU ONU, ILEANA VÎRTOSU și MARIA RAFAILĂ, sub redacția lui LIVIU ONU, București, Editura Minerva, 1989, 294 p.

„Comoara pe care avem s-o dezgropăm e încă atît de mare că nu-i nevoie să ne batem după un bănuț ce s-a rostogolit pe jos", scria, în 1904, Sextil Pușcariu lui Ovid Densusianu. Prinși cu toată pasiunea și energia în aducerea la lumină a comorii limbii românești, Sextil Pușcariu, Tache Papahagi, Iosif Popovici, Alexandru Procopovici, Perpessicius au lăsat în paginile corespondenței lor cu Ovid Densusianu căldura acestor căutări. Sîntem în fața mărturiei unei generații despre anii care au precedat lucrul la *Dicționarul academic al limbii române*, despre mersul anchetelor dialectale întreprinse de Tache Papahagi în munții Apuseni, în zona Sibiului sau în Oltenia, despre proiectele lui Perpessicius de a studia dialectul și obiceiurile găgăuzilor dobrogeni, despre pregătirile, în 1925, ale primului Congres al filologilor români, iar în 1927, ale celui al presei latine —, speranțe, promisiuni, eforturi eficiente, deziluzii. Deasupra tuturor acestora, personalitatea lingvistului și filologului Ovid Densusianu. Iată-l mai întîi ca tînăr romanist angajat în sarcina delicată a întocmirii ediției unui cîntec de gestă din secolul al XII-lea (*La prise de Cordres et de Sebille*), sub îndrumarea unui maestru celebru, care-și va face din discipol un partener de egală competență în disputele științifice : Gaston Paris, semnatarul a zece scrisori. Iată-l apoi ca romanist experimentat, devenind pionierul studiului limbii basce în această parte a Europei : corespondența cu Paul Picamilh.

Cele aproape o sută de scrisori trimise de Pompiliu Păltânea ni-l dezvăluie pe Densusianu, militantul ardent al cauzei latinității, care, vreme de patru decenii, prin eforturi energice, a promovat relațiile literare, filologice și lingvistice cu Franța, cu profit real

pentru ambele culturi. În sfîrșit, iată-l pe redutabilul lingvist, veghind cu autoritatea șefului de școală la călăuzirea întregii activități desfășurate în acest domeniu de colaboratorii, discipolii sau adversarii săi. Mărturie stau scrisorile ce-i sînt adresate de Tache Papahagi, Perpessicius, Alex. Procopovici, Iosif Popovici, Sextil Pușcariu, ei înșiși figuri de primă mărime ale lingvisticii și filologiei noastre și, în egală măsură, caractere puternice.

Prin osteneala coordonatorului ediției, Liviu Onu, fiecare din semnatarii scrisorilor beneficiază nu numai de o conștiincioasă fișă bibliografică, ci și de pertinente observații lingvistice, stilistice și ortografice, consemnînd îndeosebi particularități neliterare (fonetisme populare, forme hipercorecte, inadvertențe ortografice), dar și fonetisme de epocă, cele mai numeroase din categoria neologismelor provenind din limba franceză. Astfel, la dispoziția istoriei limbii literare, a istoriei ortografiei și a sociolingvisticii se află un material prețios și, mai ales, sistematizat. Garanția utilizării viitoare a acestui material este dată de acuratețea transcrierii și de consecvența cu care sînt aplicate principiile de restituire a textelor.

Atît de fidel recompusă și dincolo de inerentele-i asperități, imaginea celei dintîi mari generații de lingviști, așa cum se conturează din acest volum, poartă în ea mesajul solidarității în numele idealului comun : cunoașterea științifică a limbii românești.

VIOLETA BARBU

Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament. Tipărită întîia oară la 1688, în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, domnul Țării Românești. Retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988, XXIII+987[+3] p.+933 facsimile

Monument de primă mărime al scrisului i vechi românesc, *Biblia de la București* a văzut recent lumina tiparului într-o ediție modernă, a cărei apariție a fost menită să cinstească împlinirea a 300 de ani de la tipărirea primei traduceri integrale a *Bibliei* în limba română.

Volumul, apărut la inițiativa și sub patronajul Patriarhiei, este rodul muncii asidue, desfășurate timp de aproape doi ani de un grup relativ restrîns de filologi, literați și clerici, al cărui nucleu a fost format din I. C. Chițimia (coordonator), Al. Ciurea, Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Mihai Mitu, Alexandra Moraru, Mihai Moraru, Pandele Olteanu, Dan Simonescu și Florentina Zgraon. El se deschide cu un *Cuvînt înainte* semnat de Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Urmează ediția propriu-zisă, formată din transcrierea fonetică interpretativă a textului și din reproducerea facsimilată integrală a vechii tipărituri bucureștene. *Glosarul*, întocmit de Anca Cristina Gherman, selectează o serie de termeni sau sintagme a căror înțelegere este dificilă pentru cititorul contemporan. *Notele*, redactate de autorii transcrierilor și corelate de Mihai Moraru, conțin glose, emendări și comentarii filologice privind textul editat. În *Notă asupra ediției*, Alexandra Moraru aduce precizări asupra modalităților de transcriere utilizate. În sfîrșit, în studiul intitulat *Un monument de valoare literară perenă— „Biblia lui Șerban Cantacuzino" (1688)*, I. C. Chițimia subliniază importanța tipăriturii acum reeditate și încearcă să plaseze apariția ei în contextul mișcării culturale desfășurate în țările române la finele secolului al XVII-lea.

Act de cultură cu multiple semnificații, retipărirea în condiții grafice de excepție a *Bibliei de la București* pune la dispoziția specialiștilor un text mai mult comentat decît cunoscut. Studii viitoare vor elucida, avînd acum la dispoziție prima transcriere integrală cu litere latine, dublată de reproducerea fotografică a originalului, multe din problemele pe care acest vechi monument literar românesc le ridică. Ne referim, spre exemplu, la paternitatea traducerii, respectiv la rolul acestei vechi cărți muntenești în procesul de modernizare și de unificare a limbii noastre literare.

GH. CHIVU

ZAMFIRA MIHAIL, **Aspecte de civilizație materială rurală românească în secolele XIV—XV pe baza cercetărilor etnolingvistice**, în „Revista de istorie", XXXIX, 1986, 3, p. 670—679

Pentru cunoașterea corectă a istoriei cuvintelor românești care denumesc obiecte de civilizație materială este absolut necesară studierea detaliată a culturii și civilizației poporului român. Acest articol este un bun exemplu de analiză a civilizației satului românesc din seco-

lele XIV—XV cu implicații asupra istoriei cuvintelor *moară, piuă, viltoare*, ca sinonim al lui *piuă*, termeni care continuă lat. *mola*, **pilla, vultoris*. Mai găsim considerații cu privire la un cuvînt *gună* „stofă cu mițe", dispărut astăzi, ce continuă lat. *gunna*. Interesante sînt și observațiile despre alți termeni din domeniul civilizației tehnice. Se detașează remarcile referitoare la relațiile dintre *piuă, viltoare* și sinonimele lor *știează, dîrste*, primul termen foarte vechi și bine reprezentat în documentele slavone, cel de-al doilea absent, ceea ce îi permite autoarei să emită presupunerea că este vorba de un împrumut tîrziu, poate ulterior secolelor XIV—XV, care nu a intrat prin intermediul limbii scrise.

MARIUS SALA

WOLFGANG DAHMEN, **Latein und Romanisch und die Versuche zur Verschriftung des Aromunischen zu Anfang des 19. Jahrhunderts**, în Wolfgang Dahmen/Günter Holtus/ Johannes Kramer/ Michael Metzeltin (Hrsg.), **Latein und Romanisch. Romanistisches Kolloquium I**, Tübingen, Gunter Narr, 1987, p. 40—52

Articolul lui W. Dahmen analizează momentele semnificative în constituirea scrierii aromâne : listele de cuvinte ale lui Kavallioti și Daniil Moscopoleanul, Νεα παιδαγογια a lui Const. Ucuta (scrieri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), cărțile lui Gh. Const. Roja și Mihail Boiagi (începutul secolului al XIX-lea). Analiza lui Dahmen are ca obiect desprinderea aromânei de influența greacă și orientarea ei către dacoromână. Astfel, Kavallioti și Daniil sînt încă reprezentanți ai curentului filogrec ; Ucuta folosește încă un alfabet grec cu semne diacritice pentru sunetele specifice aromâne. Sub influența Școlii Ardelene, Roja propune o scriere aromână etimologizantă și orientarea către dacoromână. Gramatica aromână a lui Boiagi propune folosirea alfabetului latin cu combinații de semne și semne diacritice pentru sunetele specifice.

Scurta prezentare a lui W. Dahmen se încheie cu o încercare de a explica de ce, în ciuda faptului că sistemul ortografic al lui Boiagi era pe deplin acceptabil, nu există pînă astăzi o scriere aromână unitară : una dintre principalele cauze este, în opinia autorului, orientarea culturală către România, care a impus o tradiție a preluării ortografiei dacoromâne, parțial cu păstrarea unor semne grecești pentru sunetele specifice.

VICTORIA POPOVICI

STEFAN SIENERTH, **Beiträge zur rumäniendeutschen Literaturgeschichte**, Cluj-Napoca Dacia Verlag, 1989, 156 p.

După apariția, în 1984, a volumului *Geschichte der siebenbürgisch-deutschen Literatur. Von den Anfängen bis zum Ausgang des sechzehnten Jahrhunderts*, Stefan Sienerth își prelungește cercetarea asupra producției literare germane din Transilvania, asupra circulației ei și a relațiilor cu culturile română și maghiară în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Primele cinci capitole ale cărții urmăresc plasarea corectă a literaturii ardelene de expresie germană în contextul umanismului și barocului european. Pentru aceasta, necesare sînt : analiza spațiului istoric care a generat-o, a surselor, a influențelor externe (române și maghiare), a materialului de lectură, a activității editoriale autohtone și, în sfîrșit, a rolului decisiv jucat de sistemul educațional.

Astfel circumscris, materialul literar, explorat în prealabil după metodele mai noi ale comparatismului, istoriei mentalităților și sociologiei lecturii, este apoi minuțios înfățișat în formula clasică a genurilor și speciilor literare : lirica, epica și proza. Orientarea metodologică a autorului se dovedește a fi justă, de vreme ce tocmai umanismului și barocului li se datorează consolidarea unor formule literare specifice, intens cultivate în epocă : epitafurile, epitalamurile, versurile ocazionale de album (*Stammbuchverse*), cronicile, jurnalele, proza de călătorie etc.

Pentru știrile mai puțin cunoscute specialiștilor români, ne vom opri, aici, asupra capitolului consacrat interferențelor literare și lingvistice româno-saxone în secolul al XVII-lea. Reprezentativi pentru spațiul cultural trilingv în care s-au format sînt poeții Laurentius Wagner și Petrus Wolff, autori ai unor poezii în limba română. Semnalată mai întîi de către Gernot Nussbächer în 1985, poezia lui Laurentius Wagner a fost scrisă în 1677, în timp ce textul lui Wolff, aflat încă în manuscris în Biblioteca Muzeului Bruckenthal, patru ani mai tîrziu. Contemporani deci cu Dosoftei și Valentinus Franck von Francken-

stein, cei doi scriitori vor trebui amintiți de acum înainte ori de cîte ori va fi studiat începutul versificației românești.

În atenția lingviștilor și mai ales a acelora ce se ocupă de evoluția stilurilor limbii literare, ar putea să stea formulele de jurămînt românești, datate la sfîrșitul secolului al XVII-lea, scrise pe ultima filă dintr-un exemplar al tipăriturii *Statuta jurium municipalium Saxonum in Transylvania* (1583), provenit din Biblioteca Liceului Evanghelic din Sighișoara. Ele demonstrează grija municipalității săsești ca în relațiile administrativ-judecătorești, românii din pămînturile crăiești să-și folosească limba maternă.

Studiind numeroasele interferențe literare dintre cronicarii români și istoricii sași, Sienerth remarcă pe bună dreptate că înrîurirea literaturii cronicărești saxone asupra operei istorice a popii Vasile din Șcheii Brașovului este vădită. Nu tot aceleași sînt raporturile dintre două traduceri contemporane din Ovidiu : cea datorată lui Valentinus Franck von Franckenstein și cea realizată de Miron Costin. Împotriva opiniei lui Horst Fassel, Stefan Sienerth consideră cele două versiuni ca absolut independente.

Dincolo de apropieri de acest tip, tratate ca atare într-un capitol special, cartea lui Stefan Sienerth oferă, la o lectură atentă, și alte posibile paralelisme între cele două culturi : germană și română. Rămîne în sarcina cercetărilor ulterioare să le formuleze în chip explicit.

VIOLETA BARBU

„PROBLEME DE ETIMOLOGIE"

(București, 22—23 iunie 1989)

Lucrările acestui seminar științific organizat la Institutul de Lingvistică din București au fost conduse de acad. I. Coteanu. Specialiști din centrele universitare București și Timișoara au prezentat (în paisprezece comunicări) rezultatele unor cercetări din perspectivă etimologică asupra limbii române și a altor limbi. Au fost semnalate fapte și fenomene neanalizate sau insuficient analizate anterior — relevante într-o abordare lingvistică diacronică —, s-au formulat interpretări proprii, în urma aplicării unor metode tradiționale (metoda comparativă istorică, geografia lingvistică, metoda așa-numită „Wörter und Sachen" etc.) și moderne (teoria cîmpurilor semantice). Concluziile au cuprins numeroase sugestii pentru elaborarea *Dicționarului etimologic al limbii române*.

Unele comunicări au avut ca obiect originea unor cuvinte românești din fondul latinesc moștenit. Jana Matei, *Rom.* **frămînta** < *lat.* **fermentare** *sau* **fragmentare**?, a susținut că la baza verbului rom. *frămînta* se află lat. *fermentare*, păstrat exclusiv în limba română; argumentele aduse au fost în majoritate de ordin semantic: această etimologie justifică toate sensurile rom. *frămînta*, explică evoluția cîmpului semantic al „panificației" în concordanță cu realitatea extralingvistică; de asemenea, a fost semnalat un cuvînt latinesc atestat *fermentarium*, cu sensul „vas pentru frămîntat pîine". Vasile Frățilă, *Două relicve latinești din graiurile din Transilvania*, **pecori și volta**, a încadrat aceste cuvinte regionale în categoria elementelor latinești moștenite: *pecori* (substantiv feminin plural pentru care autorul a înregistrat o singură atestare într-o culegere de folclor aparținînd lui D. Șandru) < lat. *pecora*; *a (se) volta* < lat. *voltare*. Mihai Mitu, *Etimologia toponimului* **Cigmău** (*jud. Hunedoara*), a propus explicarea rom. *Cigmău* prin dac. **Zeugma*, probabil un nume de localitate dat de către romani (folosind un cuvînt împrumutat în latină din greacă) după modelul toponimului lat. *Zeugma*, atestat în mai multe zone ale imperiului.

Cei mai mulți autori s-au referit la aspecte ale raporturilor dintre limba română și limbi cu care a venit în contact. Cătălina Vătășescu, *Dicționarul etimologic al limbii albaneze de E. Çabej (aspecte interesînd limba română)*, a discutat conținutul unor referiri la cuvinte românești (*arătă, bucur* etc.), cîteva soluții etimologice propuse în special pentru termeni din aromână etc.; pe baza inventarului lexical oferit de dicționar a arătat că tratamentul grupurilor consonantice și accentuarea sînt aceleași în cuvintele românești și albaneze împrumutate din slavă. Ion Robciuc, *Etimologii românești*, a examinat cuvinte vechi cu etimologie controversată; *desétnic* (cu variantele *desătnic, deseátnic*) a fost explicat prin slavonă, variantele muntenești *méseț, méseță, mésiță* prin slavona mediobulgară, iar cele moldovenești *misăț, misăță* prin slavona ucraineană; adjectivul *scrupós* a fost analizat de autor în *crupos* (sinonim cu *scrupos*) și prefixul *s-* cu valoare nedeterminată; *volóhi* este considerat împrumut din ucraineană. Lia Brad-Chisacof, *Despre unele cuvinte românești cu etimologii grecești discutabile*, a semnalat existența unui corespondent turc al rom. *papară*, cu același sens (vezi explicația din DLR prin bulgară, cf. neogreacă); a raportat rom. *pică*, din locuțiunea *a purta pică*, la un cuvînt neogrecesc avînd sensul „furie, ură" (în DLR se face trimitere la un cuvînt german) etc.; autoarea a recomandat circumspecție în stabilirea raporturilor dintre limbile română și neogreacă pe baza consultării dicționarelor neogrecești, dată fiind insuficienta rigoare științifică a acestora. Emil Suciu, *Etimologii vechi osmanlîi*, a pus în discuție elemente lexicale românești de origine turcă, pe care dicționarele limbii române le raportează la forme literare sau populare ale limbii turce actuale (*boccea, borangic* — cu variantele *burangic, burungic* — etc.); pornind de la realitatea că limba română nu a avut contact direct cu turca modernă, autorul a propus explicarea acestor termeni prin cuvinte turcești învechite, populare sau dialectale; de asemenea, a susținut ipoteza că unele sensuri ale cuvintelor românești împrumutate din turcă sînt etimologice (*birlic* „as" etc.). Zamfira Mihail, *Etimologia unor termeni din domeniul mineritului*, a examinat elemente românești regionale de vocabular tehnic prin confruntare cu corespondentele echivalente semantic din limbi sud-dunărene; de exemplu, a indicat pentru *știoalnă* (*știolnă*) (explicat în DLR prin maghiară și ucraineană, cf. germană) un etimon german, semnalînd existența termenului și în limbile bulgară și

sîrbocroată. Andrei Bantaș, *Cîteva observații asupra etimologiilor englezești în limba română*, a prezentat tipuri de greșeli, pe de o parte în adaptarea neologismelor de origine engleză (*dropsuri*, cu pluralul dublu marcat, prin desinențele engl. *-s* și rom. *-uri* etc.), iar pe de altă parte în utilizarea cuvintelor românești după modelul corespondentelor lor din engleză (rom. *număr* „serie" sub influența engl. *number* etc.); autorul a subliniat necesitatea de a se indica în dicționarele românești sensul etimoanelor și de a se marca etimonul fiecărui sens împrumutat în română din altă limbă.

Al. Ionașcu, în *Note etimologice* : *rom.* **baie** *și* **băl, bălai, bălan**, s-a referit la elemente atît moștenite, cît și împrumutate ; a susținut cu argumente proprii etimologia directă din latină a rom. *baie* (ipoteză formulată de Hasdeu ș.a.), existența unui rom. **beal, bal* de origine paleoslavă, cu evoluția **beal, bal* > *bălan, bălai* > (prin derivare regresivă) *băl,-ă* ; *bălaie* este un derivat vechi cu sufixul substantival *-aie* de la *băl*.

În unele comunicări, contribuția autorilor a constat mai ales în explicarea unor fenomene de evoluție petrecute în interiorul limbii române. Andrei Avram, *Substituirea lui* **po-** *cu* **to-** *în limba română și unele probleme de etimologie*, a semnalat și a discutat exemple neanalizate în bibliografia problemei și înregistrate în DLR cu etimologie necunoscută (*tojera, tologi, tonoh, tonoveală*) ; delimitîndu-și punctul de vedere de cel al altor cercetători, a explicat substituția *p-/t-* la inițială de cuvînt nu independent de contextul fonetic, ci numai în vecinătatea imediată a vocalei *o*. Maria Sitaru, *Termeni ornitologici românești — cinteză* (și *cincidă* etc.), *stîrc* ș.a. —, a relevat raporturile dintre sensul fundamental (etimologic) și sensurile derivate în limba literară și/sau în graiuri, necesitatea colaborării lingviștilor cu specialiști din alte domenii pentru înregistrarea corectă a sensului termenilor tehnici, implicațiile pe care le are asupra uzului înregistrarea inexactă a sensurilor în dicționare etc.

Două dintre comunicări au cuprins observații asupra unor lucrări lexicografice străine. Oana Sălișteanu-Cristea, *Variante sau dublete etimologice? Observații pe marginea dicționarelor etimologice italiene*, a examinat variante lexicale italienești pentru care în dicționare ale limbii italiene se indică greșit o etimologie unică (*coccodrillo — crocodilo* etc.). Aurelia Mihailovici a prezentat trei dicționare recente ale limbii franceze, în special sub aspectul principiilor teoretice și metodologice aplicabile în studiul limbii române.

Intervențiile pe marginea comunicărilor s-au referit la aspecte atît generale — necesitatea de a nu limita studiul la istoria cuvintelor izolate, ci de a avea în vedere evoluția cîmpurilor semantice la nivelul întregii Romanii (Marius Sala) — , cît și particulare — influența modelului romanic în adaptarea împrumuturilor din engleză la sistemul limbii române (I. Coteanu) ; atestarea în DLR a unei forme de plural *pecuri* de la singularul *păc*, s.v. *păcure* „(turmă de) oi, animale, vite", cu etimologie latină : *pecus, -oris* (Mioara Avram) etc.

Seminarul a reprezentat un schimb de opinii util prin noutatea interpretărilor propuse cu referire la un material faptic variat, prin caracterul just, competent, riguros al argumentărilor, prin asimilarea critică a unei bibliografii de referință vaste.

Iulie 1989

CAMELIA STAN

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

A V-A SESIUNE ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE A SEMINARULUI DE CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE

(Dej, 24—25 iunie 1989)

A cincea reuniune anuală a seminarului, organizat de Casa municipală de cultură și Liceul „Andrei Mureșanu" de la Dej, sub egida Asociației Oamenilor de știință, a marcat împlinirea a zece ani de activitate. În cadrul sesiunii s-au prezentat o conferință și mai multe comunicări.

În conferința *„Semnul arbitrar" și gîndirea lingvistică a antichității*, a profesorului dr. docent Emanuel Vasiliu, de la Universitatea din București, ideile lui F. de Saussure au fost raportate la concepția lui Platon cu privire la natura convențională sau „naturală" a numelui și la ideile lui Aristotel cu privire la relația „sunet-nume-simbol". F. de Saussure se încadrează deci

în aceeași „paradigmă de gîndire" cu cei doi filozofi ai antichității, diferențele fiind mult mai puțin profunde decît par la prima vedere.

Profesorul Iosif Bâtiu, în comunicarea *Din activitatea eminescologului Ion Scurtu*, a prezentat aspecte din activitatea istoricului, criticului literar și publicistului Ion Scurtu (1877—1922), luptător pentru promovarea culturii și literaturii române. S-a numărat printre primii eminescologi români, profesînd o critică de nuanță semănătoristă, sub influența ideilor lui N. Iorga.

Informații privitoare la Simion Ștefan a adus profesorul Kiss Francisc pe baze documentare. Din analiza critică a unei adnotări de pe un manuscris slavon din secolul al XVI-lea se constată faptul că Simion Ștefan s-a născut într-o familie de intelectuali din părțile Năsăudului.

Economistul Augustin Munteanu a vorbit despre *Traci, latini și geto-daci*, trecînd în revistă o serie de populații din al treilea și al doilea mileniu înainte de era noastră, așa cum apar ele în surse antice, surse care, după părerea lui Aug. Munteanu, sînt mai apropiate între ele decît par la prima vedere.

Problemele rebusiste în publicațiile pentru elevi au fost urmărite de prof. Nicolae Șut, care a pledat pentru respectarea regulilor de compunere și de cultivare a limbii.

Prof. Dan Mârza, în comunicarea *Structurală legică și stiluri funcționale*, a încercat stabilirea unor caracteristici ale structurii logice a textului în funcție de încadrarea acestuia într-unul din stilurile funcționale ale limbii. S-a exemplificat prin texte aparținînd stilului științific și celui publicistic.

Celelalte comunicări au prezentat probleme teoretice, aplicative sau metodice-pedagogice de filozofie, logică, ontologie (Delia Rusu, Gheorghe Siminel, Leon Birnbaum, Nicolae Meșter), istorie și arheologie (Florica Bojescul, Petru Codoreanu), biologie (Gheorghe Isă), etnologie (Augustin Pădureanu), inginerie tehnologică (Vasile Tămaș). Unele dintre aceste comunicări, cum ar fi *Structura și legea de identitate a universurilor imaginabile* (Gheorghe Siminel) și *Unele paradoxuri și stări paradoxale* (Leon Birnbaum), prin problemele fundamentale pe care le abordează, pot avea aplicații și în domeniul lingvisticii.

Sesiunea a cuprins și un colocviu de *Interdisciplinaritate și inventică*, reunind grupele pe cercetare teoretică și tehnologică din Dej.

Domeniile sau problemele abordate, metodele folosite, discuțiile ample și stimulative pentru participanți au adoptat adesea un util punct de vedere interdisciplinar.

August 1989

DAN MÂRZA
Dej, Liceul „Andrei Mureșanu"

AL XIX-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE LINGVISTICĂ ȘI FILOLOGIE ROMANICĂ

(Santiago de Compostela, 4—9 septembrie 1989)

Între 4 și 9 septembrie 1989 a avut loc în orașul galician Santiago de Compostela din Spania cel de al XIX-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică, organizat de universitatea locală sub conducerea competentă a prof. Ramón Lorenzo. Congresul a avut drept scop, ca și cele precedente, promovarea studiilor de romanistică de orice fel și a facilitat întîlnirea specialiștilor și schimbul de opinii.

Congresul a reunit peste 1000 de specialiști din 33 de țări, printre care și România. În cadrul celor 11 secții (Lingvistică teoretică și lingvistică sincronică ; Lexicologie și metalexicografie ; Lingvistică pragmatică și sociolingvistică ; Dialectologie și geografie lingvistică ; Gramatică istorică și istoria limbii ; Galiciană ; „Romania nova" ; Onomastică ; Filologie medievală și renascentistă ; Istoria lingvisticii și filologiei romanice ; Lucrări în curs și programe de cercetare naționale și internaționale), la mesele rotunde și în ședințele plenare s-au prezentat peste 500 de contribuții privitoare la limbile romanice.

Cele trei rapoarte generale din ședințele plenare au reflectat în mare orientarea congresului : prof. Gerold Hilty a vorbit despre locul galicienei între limbile romanice, prof. Alberto Varvaro, despre stadiul actual și perspectivele lingvisticii romanice, iar prof. Cesare Segre, despre metodologia editării textelor.

Cele mai numeroase comunicări s-au ocupat de limbile iberoromanice, lucru explicabil şi prin componenţa naţională a participanţilor (360 din Spania, 81 din Portugalia), şi prin locul de desfăşurare a congresului ; pe al doilea loc s-a situat franceza. O importanţă deosebită s-a acordat idiomului galician, care se conturează tot mai mult ca independent de castiliană.

Limba română a format obiectul de studiu a 12 comunicări, prezentate atît de români, cît şi de străini. Cele mai multe au discutat anumite particularităţi gramaticale româneşti (Sanda Şora, *L'imparfait roumain;* Liliana Tasmowski-de Ryck, *Les démonstratifs roumains en contexte* ; Carmen Dobrovie-Sorin, *Le système auxiliaire du roumain : de la morphologie à la syntaxe*), uneori comparate cu situaţiile similare din alte limbi romanice (Olga Galaţanu, *Les connecteurs pragmatiques en roumain et en fraçais;* Maria Iliescu, *Problèmes du groupe nominal en roumain et en fraçais* ; Domniţa Sîrbu-Dumitrescu, *Un modelo de análisis sintáctico de las preguntas eco en español y rumano*). Alte contribuţii au avut în vedere probleme legate de istoria limbii (Ion Coja, *Romanité ethnique et romanité linguistique;* Alexandre Niculescu, *Les humanistes italiens ont-ils vraiment découvert la Dacia des roumains*?) sau a lingvisticii româneşti (Rudolf Windisch, *Lazăr Şăineanu et les débuts de la recherche sémasiologique dans la Romania*). S-au mai tratat unele chestiuni de sociolingvistică cu aplicaţie la limba noastră (Valeriu Rusu, *Dialecte et identité culturelle*), de onomastică (Christian Ionescu, *Les patronymiques suffixés en espagnol, portugais, et roumain*) şi de ortoepie (Ana Tătaru, *Despre primul dicţionar de pronunţare a limbii române*). Menţionăm că ultima comunicare citată de noi a fost singura ţinută în limba română.

Limba română a fost adusă în discuţie şi în unele comunicări vizînd alte limbi romanice, ca şi la unele mese rotunde (de pildă la cele intitulate *Ordinea cuvintelor în limbile romanice* şi *Atlasul lingvistic romanic*) sau în rapoartele prezentate în şedinţele plenare.

Lingviştii români au prezentat la congres şi comunicări privitoare la alte limbi romanice (Magdalena Popescu-Marin, Tudora Şandru-Olteanu, Valeria Neagu), la fenomene fonetice comune mai multor limbi romanice (Dorin Uriţescu) sau la lucrări de cercetare comparativă iniţiate în ţara noastră (Marius Sala, în colaborare cu Sanda Reinheimer-Rîpeanu).

De un real interes s-a bucurat cartea românească de lingvistică romanică şi românistică din cadrul expoziţiei de la sediul congresului. Au fost expuse peste 100 de volume, precum şi numerele speciale dedicate acestui eveniment internaţional ale publicaţiilor româneşti de specialitate : „Studii şi cercetări lingvistice", „Revue roumaine de linguistique", „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane".

Şcoala lingvistică din ţara noastră a fost prezentă şi prin telegrama trimisă la congres de către decanul de vîrstă al lingvisticii româneşti şi romanice, singurul membru fondator în viaţă al Societăţii de Lingvistică Romanică, acad. Al. Rosetti. Telegrama lingvistului român a fost citită de preşedintele Societăţii de Lingvistică Romanică, prof. M. Pfister, în şedinţa de deschidere.

Octombrie 1989

MAGDALENA POPESCU-MARIN
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Spiru Haret 12
RO-79638 Bucureşti, ROMÂNIA

Fondat în 1952
Six issues every year

Editor in Chief : I. Coteanu

Assistant Editor : Flora Şuteu

Editorial Board :

Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors :

Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography etymology, onomastics and philology ; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews.The journal also publishes review articles, bibliographical notes, chronicles. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania.

Editorial address : Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Spiru Haret 12, RO-79638 Bucureşti 1, ROMANIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to : ROMPRESFILATELIA — Sectorul Export-Import Presă, P.O. Box 12-201, telex 10376 prsfi r, RO-78014 Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

„Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie ; articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultaţii şi recenzii.

Revista publică bibliografia anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică din ţara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultaţii şi recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la maşină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, în tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2(două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R-79717 Bucureşti, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliță)**, 1982, 380 p., 75 lei; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom X, partea 1, litera **S (s — selăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera **S (seladă — semințărie)**, 1987, 304 p., 64 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom VIII **(1986)**, 1987, 262 p., 21 lei; tom IX **(1987)**, 1989, 196 p., 16,50 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII **(1985)**, 1986, 160 p., 15,50 lei; tom XXIV **(1986)**, 1987, 186 p., 17 lei; tom XXV **(1987)**, 1988, 176 p., 17,50 lei; tom XXVI **(1988)**, 1989, 168 p., 17 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice. Antologie** (coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică** [vol. I], 1987, 226 p., 16 lei; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX-S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, 1184 p., 400 lei.

RM — ISSN — 0025 — 3523

LR, ANUL XXXIX, nr. 1, p. 1—92, București, 1990

42 200

UNIVERSUL, cd. 1768

Lei 20

I 29032

- - 2022

SECȚIA DE FILOLOGIE, LITERATURĂ ȘI ARTE

LIMBA ROMÂNĂ

XXXIX

DIN CUPRINS:

● I. COTEANU, Terminologia tehnico-științifică. Aspecte, probleme ● I. GHEȚIE, Cea dintîi carte moldovenească scrisă în grai muntean ● DOINA COBEȚ, Prima gramatică franceză tradusă în limba română ● GR. BRÂNCUȘ, Un tip special de interogativă în balada populară ● MIHAI MARTA, Poezia Văcăreștilor și o posibilă 'artă poetică' ● VIOLETA BARBU, Vechi mărturii despre limba română. I. „Torna, torna, fratre" (2)

2/1990

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie Roumaine sera adresée à: ROMPRESFILATELIA — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, télex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
Str. Spiru Haret nr. 12
R—79 638 Bucureşti
Telefon: 14 26 80 sau 15 74 30,
int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei nr. 125
R—79 717 Bucureşti
Telefon 50 76 80, int. 129

I 29032

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIX 1990 Nr. 2 martie — aprilie

SUMAR

CULTURĂ ȘI LIMBĂ

I. COTEANU, Terminologia tehnico-științifică. Aspecte, probleme 95
ADRIANA STOICHIȚOIU, Categorii ale vocabularului într-un manual de anatomie: implicații didactice 100
MARIUS SALA, Cele mai vechi aspecte onomasiologice ale lexicului latinesc moștenit de română 104

VIAȚA CUVINTELOR

I. COTEANU, Cuvinte care bat la poarta limbii române 109
MIOARA AVRAM, *Fișet* 111
LAURA VASILIU, *Productiv. Tonus* 113
I. IONESCU, *Sarmizegetusa* 114
LUCREȚIA MAREȘ, *A aneantiza. Staulele Floriilor* 119

FILOLOGIE

ION GHEȚIE, Cea dintîi carte moldovenească scrisă în grai muntean 121
DOINA COBEȚ, Prima gramatică franceză tradusă în limba română 125

GRAMATICĂ

I. COTEANU, Adjectivul poate fi definit? 131
GR. BRÂNCUȘ, Un tip special de interogativă în balada populară 133

STILISTICĂ

MIHAI MARTA, Poezia Văcărești și o posibilă 'artă poetică' 139

BIBLIOGRAFIA IDEILOR

VIOLETA BARBU, Vechi mărturii despre limba română. I. „Torna, torna, fratre..." (2) 143

47220

COMENTARII

MIRELA TEODORESCU și ION GHEȚIE, *Legenda Duminicii* din *Manuscrisul de la Ieud* — text din secolul al XIV-lea? 149

RECENZII

G. G. NEAMȚU, *Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii/distincții*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989 (Camelia Stan) 151

Limba română în *Enciclopedia limbilor romanice*, coordonator Marius Sala, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989 (Victoria Popovici) 153

DUMITRU VELCIU, *Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1709. Pseudo-Nicolae Costin (Studiu critic)*, București, Editura Minerva, 1989 (Florentina Zgraon) . . 155

Noul Testament, tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan, mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Emilian, episcop al Alba Iuliei, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988 (Alexandru Mareș) 157

NOTE BIBLIOGRAFICE

Formarea cuvintelor în limba română, vol. III. *Sufixele*, 1. *Derivarea verbală*, de Laura Vasiliu (Valeria Guțu Romalo), p. 161; „Revista noastră", XVIII (serie nouă), nr. 146—148, aprilie—iunie 1989 (Andra Șerbănescu), p. 161; „Limbă și literatură", 1989, nr. 2 (Andra Șerbănescu), p. 162

I. Coteanu

TERMINOLOGIA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ. ASPECTE, PROBLEME

Lui Andrei Avram,
la aniversară

Vom încerca în cele ce urmează să înfățișăm pe scurt cîteva dintre aspectele și problemele terminologiei tehnico-științifice, fără altă pretenție decît de a schița unele consecințe pe care le aduce cu sine dezvoltarea impetuoasă din ultima vreme a științelor și tehnicii. Va fi vorba, așadar, numai de acele fenomene care au legătură directă cu terminologiile de specialitate. O serie de experiențe proprii și de discuții cu diverși specialiști ne-a determinat să începem cu precizarea accepției termenului t e h n i c ă, presupunînd că celălalt element al terminologiei pe care o prezentăm este de bine, de rău cunoscut. Vom folosi, prin urmare, această noțiune în accepția de „totalitate a procedeelor destinate producerii unei opere, lucrări etc. sau obținerii unui rezultat determinat". Prin t e r m i n o l o g i e înțelegem „totalitatea de cuvinte speciale de care se servesc științele, arta, cercetarea și profesiunile în genere, dar și un cercetător sau un grup de cercetători".

Pornim deocamdată de la cîteva aspecte sociale de la noi, legate de necesitățile instructiv-educative care izvorăsc din procesul de transformare radicală a societății în toate domeniile. După cum se știe, un foarte mare număr de muncitori sînt în prezent în situația de a fi cuprinși în diferite forme de reciclare, recalificare și policalificare profesională, iar în viitor numărul lor se va ridica fără îndoială. Este unul din efectele revoluției. Aceasta înseamnă, între altele, și în mod deosebit în problema care ne preocupă aici, instituirea unui dialog între specialiștii de înaltă calificare și toți cei angajați în procesul de restructurare a diferitelor ramuri ale industriei, agriculturii, creșterii animalelor, comerțului etc. Dialogul trebuie împins pînă la ultimele consecințe ale înțelegerii v a l o r i i exacte a cuvintelor, formulelor și expresiilor utilizate în limbajele tehnico-științifice, potrivit, bine-înțeles, cu domeniul respectiv.

Paralel cu reciclarea, reprofilarea și policalificarea celor aflați în producție, are loc pregătirea viitoarelor cadre. Învățămîntul general cu 12 clase va cuprinde peste cinci milioane și jumătate de elevi, dintre care 90 la sută probabil în școli industriale, agroindustriale, silvice, economice etc. Ei vor deveni la vremea lor muncitori și tehnicieni, a căror educație trebuie să-i facă să înțeleagă foarte bine și să dorească fără nici o rezervă modernizarea metodelor și tehnicilor din ramurile de specialitate pe care le învață în școală. Și în cazul lor se impune deci, cu toată atenția, învățarea în așa fel a limbajelor de

LR, XXXIX, nr. 2, p. 95—108, București, 1990

specialitate, încît, de la manuale și pînă la contactul cu termenii uzuali pe care îi întîlnesc în practica productivă, aceste limbaje să le devină familiare.

Se pune, desigur, întrebarea ce pot face specialiștii în domeniul limbii în direcția rezolvării cît mai multor probleme ca cele aduse aici în discuție. În primul rînd, ei ar trebui să analizeze în ce măsură limbajele tehnico-științifice sînt accesibile, în ce măsură corespund cu spiritul limbii române și, eventual, ce îmbunătățiri li se pot aduce. Specialiștii în domeniul limbii nu au însă capacitatea de a hotărî singuri asupra limbajelor de specialitate. Ei au nevoie de oamenii de știință și de tehnicienii din diferite ramuri pentru ca, împreună, să ia decizii acolo unde va fi necesar. Se știe că cercetătorii limbii nu inventează cuvinte noi decît, firește, în domeniul lor. În aceeași privință ei nu se deosebesc de ceilalți specialiști decît prin faptul că au studiat și regulile pe baza cărora se pot construi cuvinte noi în spiritul limbii.

Volumul de termeni tehnici și științifici existent la sfîrșitul secolului nostru este enorm. După unele calcule, se consideră că ar fi peste două milioane și jumătate, în timp ce în dicționarele cele mai mari ale limbilor moderne de largă circulație figurează maximum 300 000 de cuvinte [1], inclusiv unii termeni tehnici.

Numai în domeniul botanicii sînt 350 000 de specii vegetale, după unii chiar 500 000 [2], iar în al zoologiei peste 1 000 000 de animale descrise, indiferent dacă numele lor este alcătuit dintr-un singur cuvînt sau din mai multe. În *Nomenclatura chimiei organice, după regulile elaborate de Uniunea Internațională de Chimie Pură* [3] am numărat, la indice, peste 1 300 de termeni. Din prefața lucrării rezultă pe de o parte că adaptarea termenilor de uz internațional a ridicat mai multe dificultăți: care să fie, de exemplu, genul gramatical al unor termeni ca *etan*, *benzen*, *naftalină*, *azulenă*, *perilen*, *clorură*, *bromură*, *cianură* etc., unii ca *etana* apărînd în trecut și la feminin? După părerea autorului prefeței, prof. dr. doc. ing. Alexandru T. Balaban, toate hidrocarburile aromatice s-ar cuveni să fie în limba română de genul masculin, indiferent de faptul că în alte limbi ele au alt gen. Înclinația diverșilor specialiști pentru genul masculin este mai veche. Datorită ei, elementele care asigură producerea curentului electric în acumulatoarele de automobile poartă numele de *elemenți*, astăzi generalizat. Tot datorită aceleiași înclinații, pe lîngă *robinete*, din limbajul uzual, s-a ivit pluralul *robineți*, preferat de tehnicieni. Poate și de aceea *robot*, devenind la plural *roboți*, a și fost cu atîta plăcere personificat în literatura științifico-fantastică. Nu e el masculin?

Specialiștii în chimie au stat la îndoială și în legătură cu scrierea lui *h-*, întrebîndu-se dacă mai trebuie păstrat în cuvinte ca *hidrogen*,

[1] Zygmunt Stoberski, *Vers la transnationalisation de la terminologie spécialisée*, Varsovie, 1989, Organisation Internationale d'Unification des Néologismes Terminologiques, Banque Mondiale des Termes Internationaux, p. 13.

[2] *Cod internațional de nomenclatură botanică și cod internațional pentru nomenclatura plantelor cultivate*, traduse și prevăzute cu studii introductive de C. Váczy, București, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 69.

[3] Sub îngrijirea și adaptarea dr. ing. D. Purdela, adaptarea nomenclaturii IUPAC la limba română sub redacția prof. dr. doc. ing. Alexandru T. Balaban, membru corespondent al Academiei R.S.R., București, Editura Academiei R.S.R., 1986. Se pot consulta pentru aceeași problemă și *Nomenclatura chimiei anorganice* din 1977, precum și *Nomenclatura brochimiei* din 1984, apărute ambele la aceeași editură.

homomorf, *heterociclu* etc., căci *h*-ul nu se pronunță, iar în italiană nici nu se scrie, *idrogeno* fiind în această limbă grafia obișnuită pentru *hidrogen*. S-ar mai fi putut aduce în sprijinul acestei păreri scrierea *omonimie*, *omogen*, *omolog*, dar nu și *hipodrom*. Deocamdată, în chimie, a învins *h*-ul, respectîndu-se regulile ortografiei în vigoare, după cum a cîștigat și *-z*-ul în termeni ca *lizină*, *izobutan* etc., cu toate că în limbile romanice astfel de cuvinte se scriu cu *-s-*. Nu ne vom opri acum la alte probleme similare din domeniul menționat, fiindcă am socotit mai util să dăm și un exemplu de alt tip. În *Cod internațional de nomenclatură botanică și cod internațional pentru nomenclatura plantelor cultivate*, la capitolul III, în care se stabilesc regulile privitoare la nomenclatura taxonilor după rangul lor, se spune că numele încrengăturii taxonilor de rang superior familiei ar trebui să se termine în *phyta*, iar dacă este vorba despre *fungi*, să se termine în *mycota* [4]. Primul, *phyta*, este pluralul v. grec. *phyton*, însemnînd mai ales „plante cultivate". Celălalt, *mycota*, este o adaptare după toate aparențele analogică a v. grec. *mykes*, *myketos* „ciupercă". În sfîrșit, *fungi* este pluralul lat. *fungus*, cu înțelesul tot de „ciupercă". *Taxon* este format, desigur, din *taxonomie*, dar într-un mod care surprinde pe lingvist, fiindcă partea finală a lui *taxonomie* este v. grec. *nomos*, avînd înțelesul de „împărțire, distribuție", iar *taxis* din aceeași limbă înseamnă „aranjare, ordine" [5]. *Taxonomie* ca atare este împrumutat, fără îndoială, din franceză. Surpriza constă în modul în care a fost despărțit acest ultim cuvînt, căci *taxon* a luat, dacă putem spune astfel, în mod abuziv *n*-ul din *nomie* [6]. Acesta nu este însă singurul caz de formare insolită de termeni tehnici. Astfel, pentru noțiunea de ciuperci, din cuvîntul vechi grecesc *mykes*, *-etos* s-au extras trei elemente de compunere, unul în poziție finală, *-micete*, și două în poziție inițială : *miceto-* și *mico-* ; *miceto-* din pluralul, iar *mico-* din singularul cuvîntului vechi grecesc, ceea ce a dus, de exemplu, la *micetogeneză*, pe de o parte, și la *micoterapie*, pe de alta. Cele două din urmă apar la fel în franceză și în engleză, bineînțeles cu ortografiile de rigoare. Cuvîntul latinesc *folium* „frunză" a fost adoptat de franceză, engleză și română ca element inițial de compunere a termenilor tehnici din botanică, agronomie și zootehnie. Iată-l însă utilizat și în poziție finală, dar ca adjectiv în forma *folien*, pe care latina nu o mai justifică : „...*trebuie să avem în cultură cel puțin 60%* trifoliene, *care ne asigură un aport proteic mult mai mare decît celelalte furaje...*" [7].

Am putea recurge încă la foarte multe exemple. Ne referim acum la unul din domeniul filozofiei, la *reism*, cuvînt format prin anii '30 de filozoful polonez T. Kotarbinski, cu înțelesul general de „substratul ultim al lumii (sînt) lucrurile concrete, materiale", concepție denumită uneori și *concretism*. Cuvîntul a fost format de la lat. *res*, *-i*.

Se vede limpede, credem, că terminologiile au caracter c o n v e n ț i o n a l, adică reprezintă fie cuvinte existente adoptate, cărora li se

[4] *Op. cit.*, p. 126.

[5] Vezi Nicolae Andrei, *Dicționar etimologic de termeni științifici (Elemente de compunere greco-latine)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, sub *-nomie*.

[6] Nu este însă imposibil să fi acționat asupra finalului terminațiile din *electron*, *neutron*, *proton*.

[7] În „Revista economică", nr. 20 din 19.V.1989, p. 13.

atribuie semnificații speciale, determinate în ultimă instanță de domeniul de utilizare, fie cuvinte noi — neologisme terminologice —, formate potrivit cu părerea specialiștilor interesați sau chiar a unuia singur, cînd el este autorul unei teorii, al unei descoperiri, invenții etc. Din această cauză, terminologiile prezintă față de vocabularul uzual două particularități mai importante : sînt relativ închise, presupunînd cunoașterea referințelor de specialitate instituite de creatorii lor, și au sisteme proprii de formare a termenilor adoptați, sisteme asupra cărora adesea se iau decizii prin consens, cum reiese cu toată claritatea mai ales din regulile formulate în unele nomenclaturi.

Spunînd că terminologiile au caracter relativ închis, n-am exclus posibilitatea ca unele dintre cuvintele și formulările lor să pătrundă în limbajul uzual, după cum nu am exclus nici posibilitatea opusă, căci, de exemplu, *gheară* din *gheară extractoare* intră în terminologia tehnică la rînd cu alte formații. Mai importantă ni se pare însă pătrunderea termenilor tehnici în limbajul uzual, unde după modelul lor se fac uneori cuvinte care nu au în realitate caracterul acesta. Astfel, după *bibliotecă*, *pinacotecă*, eventual *cartotecă*, s-au format în mai multe limbi *filmotecă*, *fonotecă*, toate conținînd în a doua lor parte cuvîntul grecesc *tekhe*, cu înțelesul inițial de „ladă, cutie, magazie" și, prin extensie, „colecție". Dar, pe lîngă acestea, care sînt bine formate, a apărut și *cinematecă*, a cărui structură formală respectă regula, dar nu și structura internă, căci *cinematecă* nu înseamnă „colecție de cinematografe". El a fost construit, probabil, după *filmotecă* prin asociere de idei și analogie de formă. În limbi cu alte modalități de structurare a împrumuturilor, cum e, de exemplu, maghiara, *bibliotecă* a fost calchiat în *könivtár*, *tár* fiind termen atît pentru depozit, cît și pentru „colecție", dulapului pentru cărți, tot *bibliotecă* în românește, spunîndu-i-se *konivszekrény*, printr-un cuvînt a cărui ultimă parte, *szekrény*, denumește și un „dulap".

Cu acest ultim exemplu atingem una dintre problemele de mare actualitate : traducerea terminologiilor. Nu e nevoie de o prea lungă argumentare spre a ne imagina ce reprezintă echivalarea a peste două milioane și jumătate de unități terminologice dintr-o limbă în alta. În primul rînd este necesar ca traducerea să se realizeze prin specialiștii din domeniul luat în considerație. Ei trebuie să dispună nu numai de termenii necesari, ci și de variantele uzuale, precum și de tipurile de enunțuri caracteristice domeniului. Așa se explică și formarea unor comitete internaționale care pun în discuție traducerea tehnico-științifică, unele dintre aceste comitete fiind afiliate la UNESCO. Așa se explică și interesul unor asociații ca *Union Latine*, care editează și o publicație periodică [8] dedicată informării și discutării problematicii legate pe de o parte de traducerea tehnico-științifică și pe de alta de constituirea unor bănci de date în care să se înmagazineze cu mijloacele calculatoarelor electronice întregul fond internațional de termeni tehnico-științifici. În sfîrșit, tot prin intermediul UNESCO, se discută o chestiune de mare importanță : uniformizarea neologismelor tehnico-științifice, cu scopul de a sprijini nu numai schimbul de informații, ci și ajutorarea țărilor în curs de dez-

[8] Intitulată *Terminometro*, din care au apărut pînă acum 4 numere.

voltare, prin punerea la dispoziția lor a instrumentelor lexicale necesare progresului tehnico-științific.

Fără îndoială că acțiunile menționate sînt de un real folos, mai ales dacă nu se pierde însă din vedere faptul că terminologiile includ și aspecte general-abstracte ale relațiilor la care s-au oprit autorii lor. Cine a emis, de exemplu, teoria conexiunilor inverse din cibernetică a avut în minte o schemă logico-matematică a relațiilor dintre organul de comandă al unui sistem informațional și organul de execuție al aceluiași sistem. Pus în situația de a transpune în practică acest sistem, tehnicianul are nevoie de o serie de amănunte despre construirea aparatelor cu autoreglare de tipul celui imaginat de teoretician și numai atunci convexiunea inversă poate lua formă concretă. Prin urmare, teoreticianul abstractizează, pe cînd tehnicianul trebuie să concretizeze, ceea ce el nu va putea să facă decît după ce a pătruns în concepția celui care a construit mental sistemul. El trebuie să pornească de la concept, să-l desfacă în noțiuni și apoi să-și imagineze posibilitatea de realizare practică a ceea ce și-a imaginat.

Tehnicianul însuși, ajuns la rezultatul scontat, îl exprimă în terminologia de specialitate, ca în următorul fragment extras din prezentarea succintă a unui televizor „Electronica" de tip nou : „Acest circuit realizează toată *procesarea de semnal mic* necesară într-un televizor. Televizorul este de asemenea echipat cu un *filtru cu undă de suprafață* care asigură în totalitate caracteristica de trecere necesară pentru *etajul de frecvență intermediară*..." [9].

Ultima chestiune asupra căreia am crezut că se cuvine să mai atragem atenția cititorului nu privește structura propriu-zisă și nici volumul terminologiilor, ci posibilitatea deprinderii lor, altfel spus cum să se asigure însușirea lor. Experiența didactică, raportată și la analiza unor manuale de învățămînt, a scos în evidență un lucru în aparență foarte simplu, dar cu soluții deocamdată în mare măsură discutabile : dozarea terminologiei în manuale. Datorită presiunii exercitate astăzi asupra tuturora de creșterea vertiginoasă a cantității de informație tehnico-științifică, tendința multor autori de manuale este de a introduce mai mulți termeni de specialitate decît, psihologic vorbind, pot fi asimilați într-un timp determinat. Aici se disting două aspecte principale. Unul este recunoașterea cuvîntului sau a formulei tehnico-științifice ca făcînd parte din limba română. Astfel, dacă vom întreba o sută de persoane ce este o *tobă de eșapament*, vom primi răspunsuri convenabile, în sensul că obiectul în cauză nu va fi confundat cu un carburator, cu o plantă sau cu o piesă de îmbrăcăminte. Dacă însă acelorași persoane li se va pune întrebarea ce este *fiabilitatea*, numărul de răspusuri va scădea brusc. Faptul se datorează, firește, caracterului abstract al noțiunii de *fiabilitate* în comparație cu *tobă de eșapament*, deși, probabil, toți cei interogați vor socoti că *fiabilitatea* este un cuvînt din limba română [10].

Al doilea aspect decurge din precedentul. Cerînd acelorași persoane care au convingerea că știu ce este o *tobă de eșapament* să-i facă o scurtă descriere, se va constata că, în marea lor majoritate, ele vor înfățișa la-

[9] „Revista economică", cit., p. 15.

[10] Vezi în legătură cu acest cuvînt articolele: Flora Șuteu, *Un neologism recent:* fiabilitate, în LR, XXIX, 1980, nr. 5, p. 557—558, G. C. Rusu, Fiabilitate *și „constelația" sa*, în LR, XXX, 1981, nr. 5, p. 567—569.

tura exterioară a obiectului, cei mai mulți neputînd să explice din ce este făcută partea care nu se vede și nici rostul funcțional mai important decît acela de a lăsa să iasă gazele arse în afara habitaclului unui automobil. Noțiunea este, prin urmare, v a g ă. În schimb, în cazul lui *fiabilitate*, noțiunea, pentru unii, nu este reprezentabilă, deci, cu alte cuvinte, pentru ei rămîne o necunoscută. Spre a o face să atingă măcar nivelul celeilalte, trecînd pe treapta unei reprezentări mentale vagi, mai bună, evident, decît nimic, sînt necesare tehnici pedagogice adaptate la cantitatea de cuvinte și noțiuni disponibile la cel pe care intenționăm să-l lămurim ce este *fiabilitatea*. Mai mult ca sigur însă că efortul pedagogic va fi cu atît mai dificil, cu cît subiectul supus învățării va ști mai puține cuvinte. De aici decurge, între altele, necesitatea ca un termen ca *fiabilitate* să nu fie introdus în procesul de învățare decît atunci cînd există certitudinea că-l putem deține, fie și sumar, cu ajutorul cuvintelor de care dispune subiectul supus procesului de învățare.

Aceasta este doar un exemplu. Implicațiile pedagogice de detaliu sînt multiple, dar asupra lor urmează să se pronunțe specialiștii în metodică.

Decembrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Adriana Stoichițoiu

CATEGORII ALE VOCABULARULUI ÎNTR-UN MANUAL DE ANATOMIE: IMPLICAȚII DIDACTICE

1. Observațiile de față pornesc de la premisa că stabilirea unei mai bune corelații între i n f o r m a ț i a ș t i i n ț i f i c ă și i n f o r m a ț i a l i n g v i s t i c ă inclusă în manualele școlare poate contribui la reducerea efectelor așa-numitului „impact terminologic" [1].

Întrucît cunoașterea trăsăturilor definitorii ale discursului specializat reprezintă o condiție esențială pentru elaborarea materialelor didactice destinate predării/învățării disciplinelor științifice și tehnice, ne propunem în cele ce urmează examinarea a patru categorii lexicale (nivele sau straturi terminologice) identificate într-un manual de anatomie [2]: lexicul comun [LC]; lexicul științific general [LȘtG]; lexicul

[1] „Trebuie să se caute, așadar, echilibrul cel mai convenabil între terminologie și concepte, între cuvinte și noțiuni, dînd însă precădere conceptelor și relațiilor dintre ele, căci, după părerea noastră, rostul învățării nu este reproducerea formală a unor propoziții cu sens din manuale, ci modelarea și dezvoltarea gîndirii științifice a celor supuși procesului de învățare" (I. Coteanu, *Din nou despre impactul terminologiei tehnico-științifice*, în LR, XXXVI, 1978, 3, p. 91; pentru problemele terminologiei tehnico-științifice din manualele școlare, vezi și grupajul de articole din LL, 1988, vol. I, p. 100—132.

[2] Elisabeta Mândrușca, Mihai Peteanu, *Anatomia, fiziologia și igiena omului. Manual pentru clasa a VII-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1988, 120 p.

de specialitate [LSp]; lexicul tehnic [LT]. Diferența dintre LSp și LT este dată de gradul de specializare și de circulația termenilor.

Analiza pe care o propunem se va concentra asupra funcționalității fiecărei categorii lexicale în cadrul textului științific. Ne propunem, de asemenea, evidențierea raporturilor ce se stabilesc în plan paradigmatic și sintagmatic între termeni aparținînd diverselor categorii, deoarece cunoașterea și „exploatarea didactică" a acestor raporturi de către autorii de manuale poate spori accesibilitatea informației științifice, asigurînd totodată asimilarea conștientă, temeinică atît a noțiunilor, cît și a terminologiilor corespunzătoare.

2. Existența unei zone de suprapunere a lexicului comun al limbii cu vocabularele de specialitate este un fapt unanim recunoscut. În cazul textului științific de tip didactic această zonă este mai extinsă din nevoia de a facilita receptarea informației științifice noi prin transmiterea ei cu ajutorul vocabularului uzual [3].

2.1. Categoria cuvintelor din LC include două straturi lexicale:

2.1.1. Cuvinte de uz popular și familiar: *bășicuță* (p. 106), *cheag* (p. 56), *junghi* (p. 100), *limbric* (p. 46), *omușor* (p. 27), *sudoare* (p. 111).

2.1.2. Cuvinte din lexicul curent al limbii literare utilizate: (a) cu accepția lor comună: *boală* (p. 5), *dinte* (p. 81), *infectare* (p. 44), *inimă* (p. 65), *respirație* (p. 84), *tratament* (p. 86); (b) cu sensuri specifice domeniilor anatomiei și fiziologiei, realizate independent (*afecțiune*, p. 80; *bazin*, p. 113; *erupție*, p. 103) sau în sintagme specializate (*canal toracic*, p. 70; *pulpă dentară*, p. 57; *suc digestiv*, p. 22; *vas de sînge*, p. 56).

În această categorie pot fi incluse și cuvinte din LC utilizate ca elemente ale metalimbajului descriptiv: *cîrlig* (p. 112), *cocoloș* (p. 27), *pîlnie* (p. 112), *solz* (p. 103), *șanț* (p. 92), *ventuză* (p. 112). Utilizarea prea frecventă a cuvintelor din această categorie sub formă diminutivală (*cămăruță*, p. 58; *căpăcel*, p. 91; *corpușor*, *foiță*. p. 8; *perișor*, *tubușor*, p. 35), neavînd o temeinică justificare funcțională, trebuie evitată, deoarece alterează caracterul neutru, obiectiv al discursului științific.

Probleme deosebite pentru învățarea terminologiei pun cuvintele polisemantice din **2.1.2.**, care dezvoltă mai multe sensuri specializate proprii diferitelor discipline științifice (vezi, de exemplu, *accident*, înregistrat în DEX cu sensuri distincte în filozofie, geografie, lingvistică, muzică și medicină, cel din urmă fiind actualizat în manualul de anatomie: „*accidente* grave, de tipul infarctului miocardic", p. 79).

Corectitudinea însușirii de către elevi a cuvintelor polisemantice din LC utilizate ca termeni ai LSp și, implicit, a noțiunilor desemnate de aceștia depinde de modul cum manualul pune în evidență și elucidează sensurile specializate condiționate contextual [4]. Astfel, cuvîntul *tub*, utilizat, de regulă, în limbajul anatomic cu sensul său comun (*tub colector*, p. 112), are un sens specializat în sintagma *tub digestiv*, care de-

[3] Cf. Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 111.

[4] Cf. Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte și sensuri. Polisemia, sinonimia, antonimia prin exerciții*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 40.

semnează totalitatea organelor în care are loc digestia (p. 23). Sensuri condiționate contextual apar și în cazul verbelor *a circula* (p. 58), *a iriga* (p. 61) și *a recolta* (p. 57) relative la *sînge*, în cazul adjectivului *injectat* referitor la *ochi* (p. 104) etc.

2.2. Termenii din LȘtG (comuni mai multor științe) apar independent în manualul de anatomie (*echilibru*, p. 57; *energie*, *materie*, p. 120; *a se comprima*, *a se dilata*, p. 68; *structură*, p. 9) sau inserați în sintagme aparținînd LSp: *agent patogen* (p. 84), *aparat circulator* (p. 69), *focar de infecție* (p. 55). În această categorie intră și numeroși termeni utilizați în metalimbaj: *concav*, *longitudinal*, *cilindric*, *circular* (p. 113).

2.3. *LSp* cuprinde cuvinte și sintagme specifice terminologiei respective, avînd caracter monoreferențial și monosemantic: *apendicită* (p. 48), *cerebral*, *cardiac* (p. 79), *profilaxie* (p. 4), *vaccin* (p. 85), *cavitate bucală* (p. 27), *hipertensiune arterială* (p. 80).

2.4. *LT* include cuvinte strict specializate, aparținînd nomenclaturilor: *diapedeză*, *fagocitoză* (p. 55), *epiglotă* (p. 91), *hemostază* (p. 81), *hil* (p. 113), *nefron* (p. 112), *rinoree* (p. 100). Numeroși termeni ai LT sînt compuse savante: *carbohemoglobină*, *oxihemoglobină* (p. 55), (*orificiu*) *atrioventricular* (p. 60), (*mucoasă*) *faringo-traheală* (p. 86).

În această categorie pot fi incluse și așa-numitele „metafore terminologice", realizate prin actualizarea unor sensuri conotative ale cuvintelor din LC inserate în sintagme specializate: *arbore circulator* (p. 60), *cîrjă aortică* (p. 60), *piramidă renală* (p. 112), *piatră dentară* (p. 28).

3. Aprecierea funcționalității celor patru categorii lexicale în economia manualului, din perspectiva corelației informație științifică — informație lingvistică, relevă faptul că un manual de anatomie de nivel elementar ar trebui să evite folosirea excesivă a termenilor din categoriile extreme („populari" și „tehnici"), întrucît ambele categorii duc la supraîncărcarea elevilor cu un „balast terminologic", căruia nu îi corespunde un cîștig proporțional în plan cognitiv, dat fiind că termenii respectivi nu desemnează concepte sau noțiuni esențiale. De exemplu, unii termeni „populari" apar ca nefuncționali în condițiile în care ei dublează în manual termeni sinonimi din lexicul limbii literare actuale: *sudoare* (p. 111) — *transpirație* (p. 116).

Cauza principală a supraîncărcării este aglomerarea termenilor strict specializați din LT, avînd adesea o unică apariție în manual: *glomerul* (p. 112), *inapetență* (p. 104), *maculă* (p. 106), *spută* (p. 102), *tuberculină* (p. 103).

Deși limbajele de specialitate exclud din principiu sinonimia, considerată un factor generator de ambiguitate, discursul științific de tip didactic recurge frecvent la glosarea prin sinonime pentru a stabili echivalențe între informația lingvistică preexistentă și cea nouă.

Pentru ca echivalarea să fie funcțională este necesar ca elevii să cunoască sensul termenului prin care se explică (cerință nesatisfăcută în situațiile de sinonimie perfectă care includ termeni din aceeași catego-

rie lexicală : „*giardioza* sau *lambliaza* este produsă de un protozoar numit *giardia* sau *lamblia*...", p. 46).

De certă utilitate didactică este introducerea termenilor din LSp sau din LT pe baza relației de sinonimie stabilite cu cuvinte ale LC : *mestecare* (*masticație*), p. 26 ; *prevenire* (*profilaxie*), p. 110 ; *pungă cu puroi* (*granulom*), *stare de leșin sau lipotimie*, p. 83.

Pe lîngă evidente avantaje, glosarea prin sinonime „în sens larg" prezintă riscuri datorate caracterului imperfect al relației, îndeosebi sub aspectul distribuției (al utilizărilor contextuale). Astfel de sinonimii realizate contextual sînt *contracție — sistolă*, *relaxare — diastolă* (p. 64), valabilă numai cu referire la activitatea inimii, *presiune — tensiune* (p. 66), cu referire la circulația sîngelui (față de o altă sinonimie contextuală : *apăsare cu degetul — presiune digitală*, p. 81).

Dat fiind că sinonimia este în primul rînd un fapt de uz, „conștientizarea" restricțiilor de utilizare contextuală a termenilor considerați sinonimi este o condiție importantă pentru o bună „învățare lexicală" a terminologiilor [5]. De pildă, sinonimia *cavitate — cutie* funcționează în limbajul anatomiei numai în colocația *cavitate* (*cutie*) *toracică* (p. 7), substituția nefiind posibilă în alte situații (cf. *cavitate bucală*, p. 23 ; *cavitate nazală*, p. 97).

Un procedeu specific textului didactic menit să reducă riscurile glosării exclusiv prin sinonime este asocierea definiției cu indicarea sinonimului din LC : „Totalitatea actelor prin care bolul alimentar este trecut în faringe, străbate esofagul, ajungînd în stomac, constituie *deglutiția* (*înghițirea*)" (p. 27).

În cazul termenilor de specialitate din aceeași sferă semantică, modalitatea cea mai eficientă de elucidare a sensului și de asigurare a monosemantismului este definirea relațională de tip enciclopedic, care evidențiază notele comune și cele distinctive prin raportare la sistemul conceptual al disciplinei respective (vezi, de ex., definirea corelată a termenilor *aparat — sistem*, p. 11 ; *lipotimie — sincopă*, p. 83 ; *zgomot — suflu*, p. 65).

4. În încheierea acestor succinte observații privind categoriile lexicului științific, subliniem rolul important care revine profesorului de limba română (și, desigur, manualului respectiv) în formarea la elevi a capacității de receptare și de producere a discursului specializat [6]. În acest sens, asocierea procedeelor semanticii teoretice (descriptive) cu cele ale semanticii „aplicate" (normative) poate fi utilă atît pentru aprofundarea cunoștințelor asupra limbii materne, cît și pentru însușirea pe baze logice a terminologiilor.

Decembrie 1989

Facultatea de Filologie
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

[5] Cf. Angela Bidu Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *op. cit.*, p. 117.

[6] Vezi, în acest sens, Adriana Stoichițoiu, *Implicații didactice ale relației lexic comun—lexic specializat*, în LL, 1989, vol. II, p. 248—255.

Mariu Sala

CELE MAI VECHI ASPECTE ONOMASIOLOGICE ALE LEXICULUI LATINESC MOȘTENIT DE ROMÂNĂ

Cele mai vechi aspecte onomasiologice ale lexicului latinesc moștenit de română pot fi surpinse analizînd lexicul românei comune, adică al perioadei de comunitate a celor patru dialecte românești (dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân). Considerăm că aparține acestei perioade orice cuvînt latinesc moștenit de unul sau mai multe dialecte românești. Trebuie să observăm, în același timp, că lexicul românei comune avea, pe lîngă cuvintele moștenite, și unii termeni din substratul traco-dac, precum și o serie de elemente vechi slave, anume cele care există în cele patru dialecte românești.

În cele ce urmează încercăm o prezentare onomasiologică a unei părți a vocabularului românei comune, în care, pornind de la elementele latinești — cele mai numeroase —, arătăm raportul dintre acestea și elementele traco-dace și vechi slave. În măsura posibilului, subliniem diversele relații de sinonimie existente între termenii latinești și cei împrumutați. Stabilirea exactă a gradului de sinonimie prezintă multe dificultăți, determinate în primul rînd de faptul că nu se cunoaște sensul cuvintelor din româna comună și mai ales toată încărcătura lor semantică (de exemplu, la cuvintele latinești nu se poate ști măsura în care păstrau încă sensurile originare sau dacă evoluaseră spre unele sensuri existente în româna de mai tîrziu). Această problemă are și implicații practice pentru încadrarea cuvintelor respective într-o anumită clasă onomasiologică sau chiar în mai multe. În general, ne-am orientat după sensul etimologic, cu excepția situațiilor în care unele dezvoltări semantice au fost admise pentru faza latinei carpato-dunărene. Cuvintele polisemantice apar în clasificarea de față de obicei într-un singur loc, și anume la sensul fundamental. În unele situații a fost necesar să le luăm în considerare în două locuri, în special atunci cînd este vorba de ilustrarea unor relații semantice diferite (de ex. *muiere* a fost inclus și la clasa sex, și la clasa familie). Procedeul urmat în cazul cuvintelor polisemantice explică deci atît unele aparente absențe de la anumite clase, cît și unele aparente repetiții.

Din examinarea clasificării onomasiologice rezultă că, în general, la toate clasele cuvintele latinești predomină, atît din punct de vedere cantitativ, cît și calitativ. Repartiția cuvintelor noi pe domenii lexicale arată că, de obicei, acestea fac parte din domeniile bine reprezentate și prin elemente latinești moștenite, care continuă să constituie fondul predominant, și anume în domeniile referitoare la noțiunile uzuale, legate de om și natură. Deși pentru această epocă nu există informații directe cu privire la felul cum s-a produs adoptarea cuvintelor din graiurile traco-dace și din slavă, se presupune (uneori se pot aduce chiar dovezi indirecte) cum au fost utilizate noile cuvinte. Adoptate din diverse motive (denumirea unor realități specifice — nume de animale și de

plante —, expresivitate etc.), aceste cuvinte au funcţionat, în cea mai mare parte a cazurilor, ca sinonime ale unor cuvinte latineşti (care uneori aveau şi sinonime latineşti), deci au fost variante libere ale acestora (aşa trebuie să se fi petrecut lucrurile cu termenii din traco-dacă *moşu*, *malu*, care au circulat, primul alături de *auşu* <lat. *auus* şi de *bătrînu* < lat. *ueteranus*, iar al doilea alături de *ţărmure* <lat. *terminus*, poate şi alături de *rîpă*, cu sensul etimologic <lat. *ripa*, vezi dubla denumire a provinciei *Dacia Ripensis* şi *Dacia Maluensis*). Alteori, termenii noi au fost folosiţi numai cu anumite sensuri, în timp ce sinonimele latineşti erau folosite cu altele (de exemplu, cuvîntul traco-dac *cremene* alături de cuvîntul latinesc *piatră*). Ulterior, în perioade greu de precizat, cuvintele împrumutate au eliminat vechile cuvinte latineşti (este cazul lui *moş*, citat mai sus, care a înlocuit pe *auş*, păstrat astăzi numai regional, în dacoromână şi în aromână; în alte situaţii, astăzi se păstrează numai termenul traco-dac, fără să existe vreo indicaţie despre cuvîntul latinesc, ca în cazul lui *brusture*, cuvînt care a eliminat sinonimul latinesc *lappa*, păstrat în toate celelalte limbi romanice, iar în română numai sub forma derivatului *lăpuş*). La fel s-au petrecut lucrurile mai tîrziu cu termenii împrumutaţi din vechea slavă, despre care se poate spune că au intrat în româna comună, dar se pot face greu precizări cu privire la epoca înlocuirii vechilor cuvinte latineşti (în româna comună sau mai tîrziu).

În clasificarea care urmează şi care se referă la terminologia relativă la om nu este cuprins întreg inventarul lexical care poate fi presupus ca existent în româna comună. Ne-am rezumat la cuvintele cu etimologie sigură şi clară pentru a ilustra clasele respective. Nu am reţinut în general derivatele (cu unele excepţii, cînd derivatul are o poziţie importantă din punct de vedere formal sau semantic). Cît priveşte aspectul formal al cuvintelor, am dat formele actuale şi nu formele reconstruite.

Prezentăm în continuare terminologia referitoare la **om**, în care am urmat îndeaproape clasele propuse pentru latina dunăreană de I. Fischer în I. Coteanu (red. resp.), *Istoria limbii române*, vol. II, Bucureşti, 1969, p. 129— 141.

Termenul generic *omu* este latinesc.

Sex şi vîrstă: Cuvintele *auş* 'bătrîn', *bărbat*, *bătrîn*, *famen*, *fată* (*făt*), *fecior*, *june*, *muiere*, *pup(ă)* (ar.: 'copil'), *tînăr*, *vergură*, *vie* 'a trăi' sînt latineşti. Alături de acestea, româna comună avea termeni din limba traco-dacă (*ghiuj*, *moş*) şi din slavă (*babă*, *lele*; *ghiuj*, *moş* şi *babă* erau sinonime ale lui *bătrîn*, *bătrînă*). Probabil din aceeaşi epocă sînt *trăi*, care a funcţionat ca sinonim al lui *vie* (ultimul fiind dispărut astăzi, dar păstrat în dacoromână pînă în secolul al XVI-lea; cf. şi *învia*) şi *vîrstă*.

Părţile corpului: Termenul generic *corp*.

Capul: *barbă*, *bucă*, *cap*, *căpăţînă*, *cerbice*, *creier*, *dinte*, *falcă*, *faţă*, *frunte*, *geană*, *gingie*, *gură*, *limbă*, *măseauă*, *mustaţă*, *nări*, *nas*, *ochi*, *părat* 'cerul gurii', *păr*, *sprînceană*, *tîmplă*, *ţeastă*, *ureche*.

Trunchiul şi organele interne: *inimă*, *buric*, *coastă*, *dos*, *fiere*, *ficat*, *foale*, *ie*, *maţă*, *mătrice*, *măruntaie*, *noadă*, *pîntece*, *piept*, *plămîn*, *rinichi*, *sînt*, *spată*, *spinare*, *suoară*, *ţîţă*, *umăr*, *ţîţă*, *umăr*, *vintre*.

Membrele: *arm*, *braţ*, *călcîi*, *coapsă*, *cot*, *deget*, *genunchi*, *mădular*, *mînă*, *palmă*, *picior*, *policar*, *pulpă*, *pumn*, *stîng*, *talpă*, *unghie*.

Diverse: *carne*, *măduvă*, *muşchi*, *os*, *piele*, *sînge*, *vînă*.

Cuvintelor latinești li s-au adăugat cuvinte adoptate din traco-dacă (*buză*, *burtă*, *ciuf*, *grumaz*, *gușă*) și din slavă (*cosiță*, *gleznă*, *trup*). Dintre ele unele erau în relație de sinonimie cu cuvinte de origine latină : *foale* — *pîntece* — *burtă*, *coadă* — *cosiță*, *corp* — *trup*.

Funcțiile organelor corpului și îngrijirea lui.

Termenii privind : organele de simț : *asculta*, *auzi*, *boace*, *gusta*, *simți*, *spune*, *vedea*, *zice*,

respirația : *căsca*, *răsufla*, *strănuta*, *sufla*,

nutriția, digestia și eliminarea : *ajuna*, *arumica* (ar. : 'a ronțăi'), *asuda*, *bale*, *bășică*, *bea*, *flămînd*, *foame*, *înghiți*, *lacrimă*, *linge*, *mesteca*, *mînca*, *muc*, *saț*, *sătul*, *sătura*, *screme*, *sete*, *sorbi*, *spreame* (ar. : 'a screme'), *sudoare*, *suge*,

procreația, creșterea copilului : *cunu* (ar. : 'leagăn'), *dezmierda*, *îngreca* 'a lăsa însărcinată', *întrica* (ar. : 'a da de mîncare unui copil mic'), *legăna*, *naște*,

odihna, veghea : *adormi*, *culca*, *deștepta*, *dormi*, *mînca*, *mîneca* 'a se scula devreme', *răposa*, *scula*, *somn*, *veghia*, *vis*,

îngrijirea corpului : *deapir* (ar. : 'a smulge părul'), *înota*, *la*, *mătreață*, *pieptene*, *scălda*, *spăla*, *șcl'imura* (ar. : (despre copiii mici) 'a plînge încet') sînt de origine latină. În aceeași epocă par să fi circulat și cîteva cuvinte slave, ca *glas* și *grăi*, amîndouă avînd sinonime latinești : *glas* — *boace* (cf. *a (se) boci*, frecvent și azi), *grăi* — *zice*, *spune*.

Viața afectivă : Cuvintele *bășeare* (ar. : 'a săruta'), *blînd*, *cumeta*, *cumpăt*, *cuteza*, *deșidera*, *duios*, *dor*, *ferice*, *îndura*, *întărîta*, *mîngîia*, *mira*, *pănăta*, *păs*, *păsa*, *păți*, *plăcea*, *plînge*, *pregeta*, *pupa*, *rîde*, *rușine*, *săruta*, *spaimă*, *spăimînta*, *speria*, *suferi*, *suflet*, *supere*, *suspina*, *teme*, *trist*, *urî*, *vrea* sînt toate latinești. Alături de acestea existau termenul de substrat *bucurie*, cu familia sa bogată, și probabil termenii slavi *drag*, *milă*, *voie* (*nevoie*) și *frică* din greacă.

Activitatea intelectuală : *adevăr*, *crede*, *cugeta*, *deștept*, *înțelege*, *învăța*, *minte*, *părea*, *pricepe*, *ști*, *uita*, termeni latinești, alături de care circulau termeni slavi, ca *greși* 'a uita', sens păstrat în aromână.

Starea fizică :

Termenii pentru : sănătate : *sănătate*, *sănătos*, *sîn*,

suferință fizică, boală și moarte : *ceață* (pe ochi), *durea*, *duroare*, *dureros*, *fiavră*, *fior*, *furuncel*, *geamăt*, *geme*, *greață*, *îneca*, *leșina*, *lingoare*, *limbric*, *lînged*, *mătrice*, *moarte*, *muri*, *neg*, *pană* (ar. : 'perdea pe ochi'), *pecingine*, *puroi*, *pușol'e* (ar. : 'ciumă'), *puștea*, *scabie*, *sugel*, *tuse*, *tuși*, *ucide*, *ulcior*, *voame*, *zăcea*,

defecte fizice : *mînc* 'ciung', *mut*, *orb*, *plăpînd*, *șchiopătat*, *șchiop*, *surd*

sînt latinești. La numărul mare de cuvinte latinești se adaugă cîteva cuvinte împrumutate din slava veche (*gîngav*, *gîrbov*, *lene*, *rană*, *slab*, *știrb*).

Îmbrăcăminte, încălţăminte, podoabe:

Termenii pentru : piesele de îmbrăcăminte : *brace*, *brăciri*, *cămaşă*, *ie*, *mînecă*, *sarică*, *veşmînt*,

încălţăminte : *(în)călţăminte*,

podoabe : *brăţare*, *cercel*, *cunună*, *inel*, *mărgeauă*,

accesorii : *ac*, *aţă*, *balţ*, *bată*, *chingă*, *cureauă*, *faşă*, *foarfece*, *hiulă* (ar.), *fir*, *ghem*, *stringl'e* (ar. : 'sforicică cu care se strîng cioarecii'),

acţiuni : *cinge*, *coase*, *descălţa*, *desculţ*, *îmbrăca*, *încălţa*, *însura*, *înveşti* 'a îmbrăca', *învoalbe* 'a înveli', *sufleca*, *sumete* sînt latineşti. Alături de aceste cuvinte circulau un număr relativ mare de cuvinte din traco-dacă (*brîu*, *căciulă*) şi slavă (*cîrpă*, *clin*, *cojoc*, *croi*, *izmeană*, *nojiţă*, *opincă*, *poală*). Unele dintre acestea erau în relaţie de sinonimie cu termenii latineşti : *brîu — brăciri*, *cureauă* ; *sarică — cojoc*.

Alimentaţia:

Numele pentru : mese : *cină* (şi *cina*), *ospăţ*, *prînz* (şi *prîndzi*),

principalele mîncăruri şi materii prime : *afreaţă* (ar. : 'turtă nedospită coaptă pe cărbuni'), *aluat*, *carne grasă* sau *macră*, *cîrnaţ*, *cir*, *fărină*, *frupt*, *lard* 'slănină', *leptare* (ar. : 'mîncare preparată cu lapte'), *merinde*, *mişină* 'provizii pentru iarnă'), *moare*, *osînză*, *papă*, *pîine*, *pisat*, *plăcintă*, *sare*, *seu*, *turtă*, *unt(ură)*, *vipt*, *zeamă*,

băuturi : *must*, *puşcă* (ar. : 'oţet'), *vin*, *vinaţ*,

prepararea mîncărurilor : *asfinge* (ar. : (despre aluat) 'a creşte'), *coace*, *desfinge* (ar. : 'a frămînta aluatul a doua oară'), *fierbe*, *frămînta*, *frige*, *meşte* (v. rom., ar. : 'a pune de băut, a pregăti o băutură'), *pisa*, *soage*,

principalele instrumente : *căţin(ă)* (ar. : 'strachină'), *căpisteare* (ar. : 'albie mică pentru făină'), *căuc*, *cuptor*, *cuţit*, *furnu* (ar. : 'cuptor'), *grătar*, *lingură*, *misură* (ar. : 'strachină'), *vas*

sînt latineşti. La acestea trebuie adăugat verbul *mînca*, amintit mai sus la funcţiile organelor corpului, şi derivatul *mîncare*, termen generic creat de la *mînca*, la fel ca în alte limbi romanice (cf. fr. *nourriture — nourrir*, sp. *comida — comer*), alături de care funcţiona ca sinonim cuvîntul de origine slavă *hrană*. De aceeaşi origine sînt *blid*, *drojdie* şi *slănină*, sinonime ale cuvintelor latineşti *căţină*, *aluat* şi *lard*. Din slavă mai sînt *chiseliţă*, *colac*, *ploscă*, *sită*, *tărîţe*. De origine nesigură este *smîntînă*.

Locuinţa:

Termenii pentru : casă şi anexele ei : *casă*, *cătin* (ar. : 'cheie'), *celar*, *cheie*, *cui*, *curte*, *fereastră*, *mur*, *perete*, *penură* (ar. : 'cui'), *poartă*, *scară*, *tindă*, *treaptă*, *tulă* (ar. : 'ţiglă'), *uşă*, mobilier şi alte obiecte din casă : *căpătîi*, *cătenare* (ar. : 'lacăt'), *luminare*, *masă*, *pat*, *pătură*, *scaun*, *strat* 'pat' sînt de origine latină. Alături de ei mai circulau termeni din substrat (*argea*, *colibă*, *gard*, *vatră*) şi din slavă (*grădină*, *grindă*, *ogradă*, *pivniţă*, *poliţă*, *prag*, *straşină*) ; *mătură*, probabil din aceeaşi epocă, are o origine obscură.

Familia:

Numele generice *femeie* 'familie' (atestat cu acest sens în sec. al XVI-lea în dacoromână, păstrat în aromână) şi *gintu*,

termenii pentru rude de sînge : *auș*, *cusurin* (ar. : 'văr'), *fată*, *fie*, *fiu*, *frate*, *geamăn*, *mamă*, *mătușă*, *nepot*, *oarfăn* (ar. : „orfan"), *părinte*, *soră*, *tată*, *unchi*, *văr*,

rude de alianță : *cumnat*, *cuscru*, *fiastru*, *ginere*, *mărit*, (ar. : 'soț'), *muiere*, *noră*, *nuiarcă* 'mamă vitregă', *socru*, *soț*, *vitreg*

și termenii privind căsătoria (*cumătru*, *fin*, *însura*, *mărita*, *mire*, *nuntă*, *nun*, *peți*, *văduv*)

sînt de origine latină. Fac excepție *copil* (cu etimologie mult discutată [1]), sinonim al lui *fiu*, și *maică*, *maștеră*, *nevastă* (din slavă), sinonime ale lui *mamă*, *nuiarcă*, respectiv *muiere*.

Ianuarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[1] Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia și limba română, Principii — probleme*, București, 1987, p. 79—87.

I. Coteanu

CUVINTE CARE BAT LA POARTA LIMBII ROMÂNE

Toate limbile pământului sînt, cum se știe, în mișcare neîntreruptă, ceea ce nu le împiedică să rămînă mereu ele însele, chiar atunci cînd vocabularul lor crește repede, îmbogățindu-se cu noi și noi cuvinte. De cele mai multe ori, acestea vin sau ca niște călători care cer găzduire, sau ca nou-născuți care-și caută loc în lumea lexicală a limbii. Și unele, și celelalte sînt de obicei aduse de mînă, ca să spunem așa, de protectorii sau de nașii lor, căci ei doar le cunosc, lor le sună bine, socotindu-le frumoase și demne de a sta alături de celelalte. Faptul că impresiile lor nu se potrivesc totdeauna cu ale celorlalți este, fără îndoială, supărător, și ar fi ușor de trecut cu vederea dacă asemenea cuvinte n-ar trezi în mintea unora o simpatie exagerată și n-ar fi adoptate fără rezerve, deși nu toate o merită.

Notele care urmează privesc limba română, nu persoanele. De aceea nu are însemnătate cine anume împinge în vocabularul românesc un cuvînt sau altul. E posibil chiar ca uzul să dea unora din cele de mai jos, cu timpul, certificate de bună purtare, deși ni s-a părut că în fața lor nu se cuvine să închidem ochii.

Începem cu un nou-venit, cu

acoladică din contextul: „[...] ideea [... este] *acoladică* în fapt pentru întreaga lui operă poetică și eseistică" (R. lit., 2.XI. 1989, p. 27).

Format în mod clar de la *acoladă*, acest adjectiv vrea să ne spună că *ideea* în discuție este ca o „acoladă", „în forma unei acolade". Dar a cărei acolade? A celei care numește faptul de a îmbrățișa pe cineva trecîndu-i brațele în jurul gîtului printr-un gest prietenesc ori solemn? A acoladei care constă din atingerea cu latul sabiei a umărului unui cavaler, urmată de o scurtă îmbrățișare, cum era obiceiul în anumite împrejurări la feudali? Ori, poate, e acolada ca semn grafic? S-ar părea că, în fapt, nu e nici una, nici alta, ci presupunerea celui care a făcut cuvîntul că *acoladă* înseamnă, la urma urmelor, doar „îmbrățișare", dar nu oricum, ci în înțelesul metaforic, „ideea" în cauză *îmbrățișînd* „în fapt", cum se spune în locul amintit, „întreaga operă poetică și eseistică" a celui vizat.

Dacă *acoladic* e inventat pe de-a-ntregul, următorul,

acuzat din contextul: „[...] denivelările prea *acuzate* sînt lesne de recunoscut" (R. lit., 2.XI.1989, p. 22), e jumătate pe franțuzește, jumătate pe românește. E jumătate pe românește, fiindcă dicționarele noastre înregistsază verbul *(a) acuza*, cu un sens căruia i se zice „franțuzism", adică tocmai cel cuprins în adjectivul *acuzat* de mai sus, „a arăta, a vădi, a manifesta". Prin urmare, *denivelările prea acuzate* sînt denivelările prea vădite și ele — zice citatul — *sînt lesne de recunoscut*. S-ar putea oare altfel?

LR, XXXIX, nr. 2, p. 109—120, București, 1990

Iată acum încă un cuvînt, tot adjectiv, venit, pare-se, și el de curînd pe lume, **desțărat**, care se recomandă pe sine însuși în : ,,vaierul acelor *desțărați* fără voie" (R. lit., 2.XI.1989, p. 27). A fost făcut, cum se vede ușor, din *țară*, inventat probabil pentru a da deoparte pe *exilat*, deși acesta e termenul curent. Cum însă în locul citat este vorba de exilații de după revoluția din 1848, *desțărați* a putut face să creadă pe cel care l-a construit că aduce formulării sale un iz arhaizant.

amphionică. Aflăm din R. lit., 2.XI.1989, p. 22, că se poate vorbi despre ,,[o permanență a] gîndirii *amphionice*".

Adjectivul în cauză este făcut, pare-se pentru prima dată în limba noastră, cu sufixul *-ic, -ică*, la fel, de exemplu, ca *socratic* sau *orfic* (pe care nu-l scriem însă *orphic*, deși vine de la *Orpheus*). Și la baza lui *amphionic* stă un nume propriu, grecesc, numele lui *Amphion*. În mitologia vechilor greci, *Amphion* era fiul lui Zeus și al Antiopei, fata regelui Tebei. Cucerită în timpul somnului de Zeus, ea a născut apoi doi băieți, al doilea fiind *Zethos*, ajuns și el apoi rege al Tebei. Cu ajutorul unei lire fermecate dăruite de Hermes, Amphion, muzicant și poet, a făcut să se ridice în chip miraculos pietrele din jurul Tebei și să se așeze singure într-un zid temeinic de apărare a cetății. *Gîndirea amfionică* va fi avînd deci pentru autorul acestei expresii întreaga implicație mitologică a personalității de constructor prin puterea de miracol a muzicii și poeziei lui Amphion?

Adjectivul nu spune însă decît că gîndirea este ,,ca a lui Amphion" sau ,,de felul celei lui Amphion". Pentru cine nu este familiarizat cu mitologia grecească, poate chiar și pentru cei care nu știu decît latura anecdotică a întîmplării rezumate de noi mai sus, gîndirea lui Amphion rămîne bineînțeles o enigmă.

Un caz invers — de modernizare — este acela al lui

purificant, îmbinat cu *altitudine* în : ,,se transferă la altitudinea *purificantă* a stratosferei" (R. lit., 2.XI.1989, p. 24). Acesta are cel puțin calitatea că e ușor de echivalat cu mai vechiul și mai bine cunoscutul *purificator*, însemnînd, exact ca și *purificant*, ,,care purifică". *Purificator* n-ar mai fi dat însă nimănui bătaie de cap, căci este un derivat transparent de la *purifica*, mai degrabă decît o copie a cuvîntului francez *purificateur*, pe cînd *purificant* rămîne o născocire.

Dintre cuvintele nemaiîntîlnite pînă acum sau care lasă măcar această impresie am ales și substantivul

observanță din : ,,[...] e ludic, dar numai prin jocul *observanței* caleidoscopice" (R. lit., 2.XI.1989, p. 24). *Observanță* nu e înregistrat de dicționarele limbii române, dar, în forma *observance*, se găsește în dicționarele limbii franceze și în cele ale limbii engleze. În franceză, mai toate sensurile lui privesc respectarea și îndeplinirea unor reguli de cult religios. Foarte rar, el se folosește însă și în afara domeniului religios. Dar, după cîte se pare, nu cu fr. *observance* are de-a face *observanța* (caleidoscopică), ci este sau o inovație, sau, mai curînd, un ecou al engl. *observance*, care nu mai păstrează în englezește prea strînse legături cu domeniul clerical. Ca formă, *observanță* a fost probabil adaptat după *alianță*, *alternanță*, *ordonanță*, *toleranță* și altele ca acestea, eventual chiar după foarte rar întîlnitul *inobservanță*. Numai că, deși lui *alianță*, *alternanță* și multora ca ele le corespunde cîte un verb (*alia*, *alterna*, *ordona* etc.), ele nu au fost

făcute în românește direct de la verbele corespunzătoare, seria *alia — alianță, alterna — alternanță, concorda — concordanță, ignora — ignoranță* etc. e numai în aparență responsabilă de formele în *-anță*, căci ele nu provin din verbul similar. Singurul exemplu ce ar putea fi adus în sprijinul derivării lui *observanță* din *observa* este *cutezanță* (din *cuteza*); *speranță*, oricît pare de curios, nu derivă din *spera*, neputînd fi depărțit de ital. *speranza*.

Poziția vizibil singulară a lui *observanță* — ca sens și ca formă — duce la concluzia că e o copie a engl. *observance*. Cît de folositoare — urmează să se vadă în viitor.

Dacă — de bine, de rău — *observanță* și-a găsit o rudă îndepărtată și nu prea sigură,

personanță din „*personanța* Dunării" (R. lit. 21.IX.1989, p. 24) rămîne singur. Ce înseamnă? Greu de spus. Întîi ne-a trimis cu gîndul la un soi de cîntec al fluviului, la o **sonanță* a lui, *personanță* semănînd atît de bine cu *asonanță*! Dar **sonanță* nu există. Bănuind că e vreun termen tehnic din geografie, am cerut ajutor de la un geograf binevoitor și priceput. El s-a mirat, și-a cerut iertare și ... n-a știut! *Personanța* nu putea fi așadar, cum ne-a trecut prin minte prima dată, vreo melodie străbătînd fără știrea nimănui prin (din cauza lui *per*) apele Dunării.

Contextul: „Axă geografică a spațiului european, Dunărea [...] e o *personanță* a mitologiei eminesciene", ne face să credem că e nici mai mult, nici mai puțin decît o *personalitate*, dar cum să faci din Dunăre o personalitate? Foarte simplu: schimbi sufixul și din *persoană* scoți *personanță*! O personalitate cu rezonanță? Cine-l înțelege, bine de bine, cine nu ..., îl privește!

În sfîrșit, un adjectiv nou format, cu șanse de a se răspîndi cu timpul este:

utilajist. L-am întîlnit în „Magazinul" din 11.XI.1989, p. 10, în formularea: „Despre [G.T.], excelent maistru *utilajist*, se poate spune [...] că ...".

Din cauză că substantivul *utilaj* numește atît totalitatea sculelor dintr-un atelier, dintr-o fabrică sau uzină, cît și întreaga aparatură folosită în procesul muncii, vechiul *sculer* „muncitor care face sau repară scule" nu mai corespunde cu noua situație, un *utilajist* avînd un cîmp de obligații mult mai întins decît un *sculer*. *Utilajist* a apărut deci dintr-o nevoie reală în lumea tehnicienilor.

Decembrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Mioara Avram

Fișet

Deși curent în limba actuală, cel puțin în limbajul administrativ, numele bine cunoscutei piese de mobilier existente în birourile și arhivele tuturor instituțiilor și întreprinderilor „dulap metalic cu închizătoare

de siguranță" nu este înregistrat în nici un dicționar românesc, nici măcar în cele speciale de neologisme. Poate că explicația acestei absențe bizare stă (și) în dificultatea de rezolvare a problemelor de scriere (*fișet* sau *fichet*?) și a altor aspecte normative.

Scrierea cuvîntului *fișet* cu *ch* pronunțat [ș] îi face pe mulți să fie convinși de originea lui franceză și probabil că aceștia vor fi surprinși să afle că în dicționarele limbii franceze nu se găsește decît un cuvînt *fichet* cu alt sens („fișă mică, jeton"). Cuvîntul nostru provine totuși din limba franceză, dar nu dintr-un corespondent cu aceeași valoare de substantiv comun, ca în limba română, ci dintr-un nume propriu de persoană. *Fichet* (pronunțat [fișé]) este industriașul care a conceput și a fabricat cel dintîi, la începutul secolului al XIX-lea, mobile de acest fel (vezi *Larousse du XXe siècle* en six tomes, Paris, 1929, s.v. *coffre-fort*); plăcuța cu numele fabricantului, aplicată la loc vizibil pe toate exemplarele, a favorizat impunerea acestui nume în memoria celor care se foloseau de obiect și care au transformat numele propriu de persoană cu funcție de marcă a fabricii în numele obiectului însuși.

Proveniența dintr-un nume propriu ar putea să constituie un argument pentru menținerea scrierii etimologice, în ciuda discordanței cu pronunțarea, ca la *diesel*, de exemplu; în acest caz însă cuvîntul ar trebui să reproducă integral pronunțarea franceză, deci să fie rostit [fișé] (variantă existentă la unii vorbitori în vîrstă) și astfel discordanța cu pronunțarea ar fi dublă. Dar pronunțarea cu [ș] este un argument pentru scrierea corespunzătoare (românizată) nu numai în virtutea concordanței dintre scriere și pronunțare, ci și pentru că această pronunțare a creat cuvîntului o formă internă, vorbitorii români identificînd aici o rădăcină raportabilă la cuvîntul *fișă*, ca în *fișier*, iar pronunțarea lui *t* final a dus și la identificarea sufixului neologic *-et*, cunoscut din cuvinte ca *dublet*, *duet*, *falset*.

Avînd de ales între varianta neadaptată — scrisă *fichet*, dar pronunțată [fișé], a cărei pronunțare ar prezenta dificultăți sporite la forma de plural, cu *t* grafic devenit intervocalic : *fichet-uri*, pronunțat [fișéuri] — și varianta adaptată — scrisă și pronunțată *fișet* (cu pluralul *fișeturi*) —, înclin pentru ultima soluție, care reflectă evoluția cuvîntului în limba română.

În absența unor reglementări ortografice și ortoepice oficiale, e tolerabilă, desigur, și varianta cu scriere etimologică *fichet*, dar numai pentru varianta orală cu pronunțare franceză integrală (cu *t* mut); pentru varianta orală [fișet], cu *t* final pronunțat, contrar limbii franceze, scrierea cu *ch* este un hibrid fără nici o justificare, după cum scrierea cu *ș* nu este adecvată pentru pronunțarea de tip franțuzesc, cu *t* mut. Total nejustificată este grafia nefonetică, dar și neetimologică, *fischet* (pentru care vezi, de exemplu, „Adevărul" 1990, nr. 58, p. 1, col. 2).

Grafia *fișet* este singura care corespunde pronunțării românești actuale și care exclude posibilitatea lecturii greșite a cuvîntului în discuție (nu numai în privința lui *t* mut, ci și — mai ales — a grupului de litere *ch* + *e*).

Decembrie 1989 *Institutul de Lingvistică*
București, str. Spiru Haret nr. 12

Laura Vasiliu

Productiv

Într-o emisiune radiofonică am remarcat construcția: *probleme* **productive** (mai 1987[1]) în care cuvîntul *productiv* are sensul „de producție".

În mod evident, întrebuințarea adjectivului subliniat contrazice sensul cu care el e înregistrat în dicționarele românești și cu care e folosit în mod curent în limba literară: „care produce (mult); care dă randament; rentabil", v. DEX. Sensul pe care *productiv*, împrumut din franceză, îl are în română continuă sensul pe care cuvîntul îl are în limba de origine.

Sensul care se detașează din contextul menționat mai sus se datorește unei reanalizări (reetimologizări) a formației[2]: *productiv*, în franceză, derivat savant din lat. *productus*, participiul perfect al lui *producere*, analizabil în română prin *produce*, este raportat aici, în mod greșit, la *producție*[3]. Această analiză, care nu corespunde structurii și istoriei cuvîntului, a dus la apariția, în română, a sensului nou sus-menționat.

Mă întreb ce șanse de supraviețuire și de răspîndire are această întrebuințare. Orientîndu-mă după soarta unor cuvinte similare, precum *problematic*, înregistrat de Iorgu Iordan cu sensul „referitor la, privitor la probleme" în diverse reviste din 1962, 1963 și 1964[4] și folosit astfel și astăzi (vezi *arie* **problematică** „arie de probleme", oct. 1989), cred că șansele de răspîndire ale acestei întrebuințări sînt mari. Această presupunere e sprijinită și de faptul că *productiv* e format cu sufixul *-iv*, foarte puternic în limba contemporană atît prin formații împrumutate, cît și prin derivații interne[5].

Tonus

O poziție izolată, în sensul că nu se întîlnește frecvent și nici nu se poate încadra într-o serie, pare să aibă întrebuințarea [cuvîntului *tonus* în propoziția următoare: *știe să povestească cu un* **tonus** *moldovenesc* (febr.

[1] Toate exmplele sînt luate din diverse emisiuni de radio. Notăm numai data emisiunii.

[2] Ocupîndu-se de situații de acest fel, Iorgu Iordan (*Cuvinte românești cu dublă derivare*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 409) le încadrează într-un fenomen, foarte sugestiv numit „dublă derivare", prin care „unul și același cuvînt [e vorba de împrumuturi] ajunge să aibă un înțeles nou, nu însă pe calea obișnuită a modificării semantice, mai mult ori mai puțin inevitabilă, ci printr-o nouă derivare".

[3] Schema acestei analize reia, în aceiași termeni, analiza operată — incorect — asupra derivatului *constructiv* și reflectată în întrebuințarea lui cu sensul „de construcții". Exemplul (*mare complex constructiv*) este prezentat de Iorgu Iordan (*lucr. cit.*, p. 410).

Din punct de vedere semantic, analiza e similară cu cea care a dus la folosirea lui *lucrativ* „rentabil" cu sensul „de lucru, activ, eficient"; vezi Mioara Avram, *Contribuții la studierea derivării cu* **-iv**, în SMFC IV, 1967, 105—106.

[4] *Lucr. cit.*, p. 411.

[5] Vezi Iorgu Iordan, *Sufixul românesc* **-iv**, SCL, XI, 1960, 179—188; (II), SCL, XIV, 1963, 299—312; Mioara Avram, *lucr. cit.*

1984). Să fie vorba aici de o „stare ... de ușoară tensiune ...; stare ... de excitație ...", corespunzătoare termenului *tonus* din fiziologie? Ori de sensul lui figurat: „energie", vigoare"? [6] Cred că în contextul dat nu poate fi admisă o asemenea interpretare.

Avem a face și aici cu o analiză pe teren românesc: *tonus*, termen tehnic latinesc (intrat în latină din greacă) împrumutat de română prin filieră franceză [7], a fost, probabil, raportat la și considerat, în mod nejustificat, sinonim cu *ton* „sunet ...; inflexiune, intonație ..." [8], împrumutat tot din franceză (*ton*, provenit din același lat. *tonus*), dar având un număr mare de sensuri și o mare răspîndire (în limba literară).

Ianuarie 1990 *București, Intr. Lucaci nr. 3*

I. Ionescu

Sarmizegetusa

Pentru numele capitalei puternicului stat geto-dac din perioada sa de glorie, secolul I î.e.n. — I e.n., numită și *Sarmizegetusa Regia* sau *Sarmizegéthusa to basíleion*, la geograful antic Strabon (*Geographia*, VII, 3, 5, C. 298) *Kogaionon*, aflată la o altitudine de circa 1250 m, în muntele Godeanu din lanțul Munților Orăștiei, poate acel munte sacru al dacilor, nu avem încă o etimologie admisă unanim.

Cum afirma I. I. Russu, toponimul *Sarmizegetusa* „prezintă specifice aspecte fonetice și morfologice autentic indo-europene de tip arhaic, dovadă că el are rădăcini adînc înfipte în graiul celor ce l-au dat, în tradițiile de viață și în sistemele lor de construcție a așezărilor civile și militare" [1].

În secolul trecut, W. Tomaschek considera cuvîntul *Sarmizegetusa* alcătuit din trei lexeme: *Zarmya* 'palat', *zeget* sau *jagat* — *jigat* 'mișcător' și *-usa*, *-asa* 'strălucitor', deci 'palat ce-și revarsă lumina asupra mișcătoarelor' [2].

Vasile Pârvan afirma că *Sarmizegetusa* „a trebuit să aibă o origine istorică politică și deci o denumire în legătură cu fundatorul, un vechi rege dacic, al cărui nume va fi fost *Zarmos* sau *Sarmos*" și, în subsidiar,

[6] Vezi DEX, s.v.
[7] Vezi DEX, DLR.
[8] Vezi DEX, s.v.

[1] I. I. Russu, *Sarmizegetusa, capitala daco-geților*, în „Revista istorică română", vol. XIV, fasc. III, 1944, extras, București, 1945, p. 395.

[2] W. Tomaschek, *Les restes de la langue dace*, Louvain, 1883, p. 20: „D'après les lois phonétiques de l'éranien, on pourrait expliquer le nom comme désignant le palais qui illumine le monde de la vie; de *Zarmya-*, sanscrit *harmya*, palais, *Zegeth*, sanscrit *jagat*, *jigat* (part. réd. de la rac. *gâ*, aller), ce qui este mobile, et *-usa -osa*, qui illumine, rayonne, brûle. Je serai heureux d'entendre une explication meilleure!"

adăuga : „Dacă nu cumva avem aici de fapt chiar numele zeului getic *Zalmos(Zalmoxis, Zalmozis)*" [3].

După N. Densușianu, *Sarmizegetusa* însemna „cetatea cu turnuri" [4].

Un studiu special i-a consacrat toponimului *Sarmizegetusa* I. I. Russu într-un articol din 1936 [5]. Articolul i-a fost însă criticat și respins de C. Daicoviciu [6], G. Ștefan [7] și G. Pascu [8]. I. I. Russu a revenit asupra studiului său în 1944 cu date și completări, căutînd să răspundă și criticilor ce i s-au adus.

Mai întîi, I. I. Russu a atras atunci atenția că „Cercetarea trebuie începută de la problema așezării capitalei dacice, căutînd a stabili ce e de înțeles, sau mai bine zis ce poate să se înțeleagă prin localitatea al cărei nume urmează să fie explicat, întrucît e neîndoielnic că există o strînsă legătură între valoarea semantică a numelui și caracterul topografic și arhitectonic al vreunei localități care a avut rolul de reședință a regilor daci" [9], toate cetățile dacice fiind așezate „pe înălțimi amenajate prin lucrări *în vîrful unui munte* sau al unei proeminențe dominînd terenul dimprejur", cum afirma istoricul roman Florus : *Daci montibus inhaerent* (II, 28, 18) [10]. Observația este cît se poate de justă și de ea trebuie să se țină seama obligatoriu în analiza etimologică ce se face.

În analiza etimologică a toponimului urmărit, o greutate o constituie varietatea formelor grafice întîlnite în textele literare, cu *Z* sau cu *S*, ca la Ptolemaeus (Geogr. III, 8, 4) : Ζαρμιζεγέθουσα το βασίλειον și var. Ζαρμεζεγεθουσα, Ζαρμιγέθουσα, dar și Σαρμιζεγέθουσα, Σαρμισεγεθουσα Σαρμιζέτεγέθουσα sau Ζαρμισογέθουσα (VII, II, 4), *Sarmategte* (*Tab. Peut.*), *Sarmazege* (*Geogr. Rav.*) etc. [11].

I. I. Russu consideră că „forma corectă și original daco-getică a numelui era *Zermizegetusa*" [12], alcătuit din două teme nominale (două elemente radicale) cu două (respectiv trei) elemente sufixale : *Zer-mi-zeg-e-tu-sa*, fiind o compoziție nominală de tip arhaic indo-european, în care, potrivit uzului comun, al doilea element e determinat de primul, ca în *Germisara* ('caldă' + 'apă'). Astfel, „elementul al doilea fiind principalul în compoziție, cu el trebuie începută explicarea etimologică a numelui, căci (după sistemul toponimic traco-dacic)-*Zeg-e-tu-sa* exprimă noțiunea de „localitate, așezare" („sat", resp. „cetate"), în funcție de felul construcției (materialul și tehnica arhitectonică) și de natura generală a

[3] Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 264.

[4] G. Giuglea, *N. Densușianu*, în „Dacoromania", Cluj, 1927—1928, p. 898. Pericle Papahagi căuta să explice „*Zarmizegetusa* cu ajutorul limbii albaneze", în „Țara noastră", XI, 1932, Nr. 97, 8 august. A se vedea și Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933, p. 250, 270.

[5] I. I. Russu, în „Anuarul Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj", vol. II, 1933—1935, Cluj, 1936, p. 169—175.

[6] C. Daicoviciu, *Observații cu privire la noua etimologie a Sarmizegetusei*, în „Anuarul Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj", vol. II (1933—1935), Cluj, 1936, p. 176—180.

[7] În „Revista istorică română", IX, 1939, p. 391.

[8] În „Revista critică", Iași, XIII, 1939, p. 60.

[9] I. I. Russu, *Sarmizegetusa, capitala daco-geților*, p. 380.

[10] *Ibidem*, p. 383.

[11] Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 263—264; I. I. Russu, *op. cit.*, la nota 3, p. 383; Dimiter Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 176.

[12] I. I. Russu, *op. cit.*, la nota 3, p. 390.

localității respective (civilă sau militară)" [13]. Ca urmare, afirmă I. I. Russu, orice *z* tracic și dacic din cuvintele indo-europene are la bază un *ĝ(h)*. Elementul *-zeg-e(-t-)* vine, prin urmare, din faza indo-europeană * *ĝeg(h)*, care este de fapt rădăcina nominală cunoscută din limbile germanice și baltice, **ĝêg(h)-*, *ğŏg(h)-*, cu sensul de 'ramură, par, stîlp, tufiș'. În dacicul *-Zeg-e-tu-*, rădăcina e prelungită cu determinativul *-e-t-* cu sensul aproximativ de 'prevăzut cu—' sau 'făcut cu (din) ceva', deci caracter adjectival, tema *-zeg-e-t-* fiind inițial o formație adjectivală denominativă. Al doilea element morfologic în tema *zegetu-sa* e sufixul local frecvent în toponime traco-dacice, ca : *Arisa*, *Pimasa*, *Cendreisa*, *Geupasa* etc. Ceva mai complicată, consideră I. I. Russu, e încercarea de a determina rostul și apartenența etimologică a primului element alcătuitor, *Zermi-*, care este considerată tot o formație nominală (adjectiv sau substantiv). Dar și aici spiranta sonoră traco-dacică rezultă dintr-un indo-european **ĝ(h)*, care presupune un radical de forma **ĝ(h)er-* și elementul sufixal *-m-*. Elementul *Zermi-* **ĝher-mi-* ar exprima tocmai acest lucru : vîrf de munte, pe culmi stîncoase, radicalul **ĝher-* avînd sensul de „stîncă, piatră, înălțime, pantă de munte". Totuși, adaugă I. I. Russu, explicarea etimologică a primului element radical din *Sarmizegetusa* nu e concludentă în aceeași măsură ca a celui de al doilea și s-ar putea ca cercetările arheologice și lingvistice mai aprofundate să aducă în viitor mai multă lumină [14]. În concluzie, I. I. Russu afirmă că „fără a avea pretenția de a formula o « traducere » românească literară, numele daco-getic *Zermizegetusa* (*Sarmizegetusa*) avea însemnarea de « cetate (localitate?) de *palisade* (construită) pe *înălțime* (sau stîncă) ». Forma primitivă a numelui era deci *Zermi-zege-t-*, indo-europeanul **ĝher-mo-* + *ĝeg(h)e-t-*, compoziție de tip străvechi indo-european" [15].

C. Daicoviciu a respins de la început etimologia propusă de I. I. Russu în grafia *Zermizegetusa*, arătînd : „Numele localității ne apare *constant* și, după părerea mea, *corect* în zecile și zecile de inscripții *oficiale* și *private* din Dacia (și Illyricum), adică în patria acestui nume, numai cu *S* inițial, ca *Sarmiz-* (o singură dată *Sarmis-*, în 7742)" [16]. Partea a doua a numelui (*-zege-sege*), derivată de I. I. Russu din indo-europeanul **dheiĝh* —, arată C. Daicoviciu, a dat, cum se știe, în limba tracă δίζος, δίζα, și nu *zege* ; în ce privește partea a treia, *-tusa*, considerată de I. I., Russu ca provenind din două sufixe : *-tu* și *-sa*, Daicoviciu susține că este greu de acceptat prezența amîndurora într-un singur nume și admite mai curînd că ea nu este sufix, „ci face parte dintr-un element component al numelui : *-Zeget(u)*, *Zegeth(u)*, tocmai fiindcă apare și cu dentala aspirată, pe cînd suf. *-t(a)* sînt toate neaspirate". Consideră, în concluzie, că problema respectivă „va mai trebui reluată și studiată amănunțit, înainte de a putea afirma ceva definitiv" [17].

[13] *Ibidem*.

[14] *Ibidem*, p. 391—394.

[15] *Ibidem*, p. 394; idem, *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 167: *Sarmi-zege-tusa* „cetatea de palisadă pe stîncă"(?).

[16] C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 176.

[17] *Ibidem*, p. 179—180.

În 1986 am reluat analiza etimologică a toponimului *Sarmizegetusa* cu „interpretări noi" [18], asupra cărora revenim cu unele completări. Am arătat că toponimul respectiv este un nume propriu compus din trei elemente lexicale : *Sarmi-zege(i)-tusa*. Primul element lexical îl întîlnim în cele două limbi înrudite cu geto-daca, în lituaniană : *sirmas*, *sarma*, și în letonă : *sarma*, *serma* (= 'Reif, Rauhfrost, Rauhreif' [19] : s. *Reif* = = 'brumă, chiciură' ; *reif* adj. = 'copt' ; adj. *rauh* = 'aspru', s. *Frost* = 'ger'). În sumeriană, limbă înrudită cu indo-europeana primitivă, se întîlnește în orașul Umma de lîngă orașul Ur, capitala Sumerului, vechiul ținut din sudul Mesopotamiei, zeul solar local cu numele *Sara* și numele *Šara-me-a* [20]. La evrei, limba semită fiind înrudită cu indo-europeana primitivă, întîlnim personajul cunoscut *Șara* (= 'însorita, frumoasa'). La hitiți, popor indo-european care a migrat în Asia Mică, cum se consideră, din ținuturile carpato-istro-pontice înainte de mileniul al II-lea î.e.n. și și-a întemeiat în Anatolia imperiul pe la 1900 î.e.n., regele Suppiluliuma I (1388 — 1347) [21], cel mai mare rege hitit, purta diadema solară și apare frecvent pe reliefurile de piatră protejat de soarele *Sarma*, din capul panteonului hitit [22]. Tînărul zeu solar se numea la hitiți *Sarma* și soția sa era zeița *Mezulla*, iar ei aveau un zeu lunar numit *Appu*, zeul arcaș, zeul porților, numit *Appul-una*, *Aplu(n)* la etrusci, fratele zeului solar *Sarma*. În Grecia, înrudit cu *Appul-una*, avem pe *Apollon*, zeul de la Delos și Delphy, iar în Dacia păstrăm toponimul *Apullon* [23], cetatea tribului geto-dac *Apulli*, etimologic poate „arcașii".

La *Sarmizegetusa* este de presupus existența unui centru religios de timpuriu, care a constituit unul din factorii activi ai întemeierii centrului politic, economic, militar, administrativ și religios al uniunilor triburilor geto-dacice, considerat de geto-daci „incinta sacră", „Muntele sfînt", eventual acel *Kogaionon*. Pe terasa a XI-a de la *Sarmizegetusa*, în imediata apropiere a *sanctuarului mare rotund*, se află *soarele de piatră*, compus din 10 lespezi dispuse în formă de raze în jurul unui disc central, cu diametrul total de aproape 7 m și cu o grosime de 30 cm, așezat pe o temelie de blocuri calcaroase [24]. Este o dovadă clară că aici se adora soarele și, raportîndu-ne la indo-europenii hitiți, el va fi purtat și la geto-daci tot numele *Sarma*, care este de fapt primul element lexical al toponimului *Sarmizegetusa*.

Al doilea element lexical , *-zege-*, îl întîlnim în sumeriană sub forma *sig* ('favorabil') [25] și în indo-europeană : *seĝh-*, *seĝhi- seĝhu-*, *seĝh-*, *seĝuh-*

[18] Ion Ionescu, *Etimologia toponimului „Sarmizegetusa". Interpretări noi*, în „Noi Tracii", an. XV, nr. 138, mai, 1986, p. 7—12.

[19] Alois Walde — Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, Berlin — Leipzig, 1930, I. Band, p. 409.

[20] Henri Limet, *L'anthroponymie sumérienne dans les documents de la 3-e dynastie d'Ur*, Paris, 1968, p. 118—119; A. Deimel, *Sumerisches Lexikon*, Roma, 1928.

[21] G. Contenau, *La civilisatione des Hittites et des Hurrites du Mitanni*, Paris, 1948, p. 191; V. Zamarovsky, *Din tainele Imperiului hitit*, Editura Junimea, Iași, 1980, cu o postfață de Ariton Vraciu; Dr. Gabriel Iliescu, *Spațiul carpato-istoro-pontic leagănul originar al hitiților*, în „Noi Tracii", an. XIV, nr. 132, noiembrie 1985, p. 14—22.

[22] G. Contenau, *op. cit.*, p. 120.

[23] Dr. Gabriel Iliescu, *op. cit.*

[24] C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, *Sarmizegetusa*, București, 1962, p. 34; H. Daicoviciu, *Dacii*, ed. a 2-a, 1972, p. 277—279; Ioan Rodean, *Enigmele pietrelor de la Sarmizegetusa*, București, 1984, p. 14.

[25] Henri Limet, *op. cit.*, p. 293.

('einen im Kampf überwältigen; Kraft ‚voll' = 'a învinge, a birui în luptă, putere, forță, plin (de)') [26]. Cuvîntul se păstrează în germană: *Sieg* (= 'izbîndă, biruință', cu *s* rostit *z*) și în gotă: *Sigis*, de unde antroponimul *Sigismund*. În geto-dacă, alternanța *s* — *z* este un fenomen cunoscut, întîlnit și în grafia Ζαρμισεγεθοῦσα la Ptolemaeus (*Geogr.* III, 8, 4; VIII, II, 4).

Al treilea element lexical, *-tusa*, îl avem în indo-europeană *tūša-h* ('Zipfel, Troddel' = 'vîrf, moț, colț, țugui') [27]. Elementul lexical *-tuša* îl întîlnim și în numele capitalei de pe înălțime a hitiților: *Hattušaš* [28], și el completează triada unității lexicale a toponimului *Sarmizegetusa* în cadrul său geografic, la care se referea I. I. Russu, cu sensul de: 'cetatea de pe înălțimea sau vîrful de munte al soarelui atotputernic (biruitor, învingător)' (se înțelege, asupra nopții, întunericului și asupra morții). În soarele nemuritor — *Sarma* — credeau daco-geții „nemuritori" (Herodot IV, 94).

După analiza noastră etimologică, toponimul *Sarmizegetusa* avea în limba înaintașilor geto-daci semnificația 'Vîrful de munte al soarelui biruitor (învingător, atotputernic)', adică 'incinta sacră' sau 'Muntele sfînt', acel *Kogaionon* la Strabon. Toponimul ne transmite astfel un document de limbă geto-dacă, poate cel mai cuprinzător din cîte păstrăm pînă astăzi.

Ion Horațiu Crișan afirmă „că descoperirile arheologice ne arată existența la geto-daci a unui zeu al soarelui, fără să-i cunoaștem numele, a cărui cinstire începe încă în epoca bronzului și va continua pînă cel puțin în sec. II—III e.n." [29].

Raportîndu-ne la hitiții indo-europeni, ca și la sumerieni, la numele ce-l dădeau zeului-soare, putem afirma că și zeul-soare adorat de geto-daci se numea *Sarma*, nume pe care-l păstrează toponimul *Sarmizegetusa*. Forma *Sarmi-* o considerăm o formă flexionară în genitiv.

Ne este de înțeles acum prezența permanentă a motivului solar în arta populară românească pe toată aria daco-română, ca și cultul solar, care „este o *dominantă mitică* proprie spiritualității pre-, proto- și române" [30].

Ianuarie 1990 *București, str. Parincea nr. 2*

[26] Alois Walde — Julius Pokorny, *op. cit.*, p. 888; *ibidem*, II. Band, 1927, p. 481, 482.

[27] *Ibidem*, I. Band, p. 707.

[28] G. Contenau, *op. cit.*; V. Zamarovsky, *op. cit.*

[29] Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, 1986, p. 405. În 1926, Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor a descoperit în nordul comunei Baia de Fier din jud. Gorj, în peștera Pîrcălabu, schița a două personaje pictate parietal ca adoratori ai soarelui. „Peștera Pîrcălabu ar fi locul unde acest cult al soarelui trebuie să fi fost practicat de locuitori". Pentru prima dată avem aici identificată o peșteră, un adevărat templu închinat adorării soarelui din epoca bronzului pe teritoriul României (Marin Cîrciumaru, *Mărturii ale artei rupestre preistorice în România*, București, 1987, p. 66—67; I. Ionescu, *Peșterile rupestre, cele mai vechi monumente religioase de pe teritoriul României*, în „Noi Tracii", an. XVIII, nr. 176, iunie 1989, p. 16).

[30] Romulus Vulcănescu, *Mitologia română*, București, 1985, p. 367—378; V., de asemenea, Ion Mușlea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui B. P. Hasdeu*, București, 1970, p. 117—119; Paul Petrescu, *Imagini ale soarelui în arta populară*, în „Studii și cercetări de istoria artei", an. X, 1963, nr. 1, p. 112; Ion Ionescu, *Tezaurul traco-getic de la Craiova*, în „Noi Tracii", an. XIV, nr. 126, mai 1985, p. 7—15; Maria Comșa, *Signes solaires sur les bols gétiques imités d'après les coupes délienness*, în „Traco-Dacica", tom. IX, 1988, nr. 1—2, p. 83—100.

Lucreția Mareș

A aneantiza

Verbul *a aneantiza* a apărut în scrisul românesc în ultimii zeci-cinsprezece ani, dar a fost rar folosit pînă de curînd. Este format după fr. *anéantir* (un derivat de la substantivul *néant*), însemnînd deci „a face să intre în neant, a distruge în întregime" („a distruge total", spune DEX-S, singurul dicționar care-l înregistrează) [1]. Sensul a fost preluat, firește, și de limba română. Contextele următoare sînt edificatoare: *Capacitatea de a săvîrși Răul după ce au aneantizat Binele printr-un joc cinic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 41, 16/4. *Cantitatea de spectacole fără relief ... aneantizînd, uneori, scrieri din fondul dramatic național peren* ... Ib., 1990, nr. 1, 16/1. S-a format și derivatul *aneantizare*: *Paradoxala situație a scriitorului de limbă idiș după aneantizarea comunităților care o vorbeau.* Ib., 1989, nr. 6, 22/1. *Indicau ... simptomele cele mai grave ale aneantizării.* Ib., 1990, nr. 3, 11/3. Dar necunoașterea exactă a sensului a dus la folosirea lui *aneantizare* determinat de adjectivele *complet, integral, total.* Întrebuințarea unui termen nou, al cărui sens a fost asimilat parțial (considerat, probabil, sinonim cu „distrugere" sau „dispariție") a dus la realizarea unui pleonasm semantic [2]. Ar fi fost corect *totala distrugere*, de exemplu, dar nu și *totala aneantizare*, de vreme ce *total* este inclus în sensul lui *aneantizare*. De altfel nici termeni ca *nimici* sau *extermina, lichida, suprima*, care l-ar putea înlocui în unele contexte, nu suportă, fără aceeași consecință, determinări de felul celor de mai sus.

Semnalarea erorii în cazul verbului *aneantiza* (și a derivatului *aneantizare*), al cărui sens, se pare, nu este încă îndeajuns de bine fixat în limbă, este necesară cu atît mai mult, cu cît el are toate șansele să se impună și să supraviețuiască. Se cuvine prin urmare să fie bine cunoscut, ca o garanție a folosirii lui corecte.

Staulele Floriilor

În LR, XXXVI, 1987, nr. 1, p. 70—78, Radu Constantinescu publică cîteva texte vechi inedite în articolul *Pravile românești din secolul al XVII-lea.* Cuvintele asupra cărora autorul a avut unele îndoieli de lecțiune sînt urmate aici de semnul exclamării inclus între paranteze rotunde.

Printre pravilele publicate se află și seriile penitențiale din Codicele de la Dragomirna, tradus, probabil, înainte de 1660, în care cuvîntul *staule* din sintagma *staule Florii* apare ca incert. Iată contextul: „Iară în postul cel mare să mănă(n)ce pește nu//mai de patru ori: întăi să(m)bătă și dumenec(ă) de postu și în dzua crucii și în Blagovéștenie

[1] Este menționat și de Laura Vasiliu în *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al III-lea. *Sufixele.* 1. *Derivarea verbală*, Editura Academiei, 1989, p. 67, 78.

[2] Greșeli de același tip au fost discutate deseori în presă și în studii de specialitate. Semnalăm lucrarea Mioarei Avram, *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, 1987, p. 222—233.

și în staule (!) Florii". Sînt enumerate deci, foarte clar și coerent, zilele de dezlegare la pește din postul Paștelui.

Ce înseamnă *staule Florii*? Dicționarele explicative mai noi nu înregistrează s.v. *staul* un sens lămuritor, dar CADE și SCRIBAN, D. includ sintagma *Staulele Floriilor* glosată „Florii", cu o atestare din N. Costin. DLR ms., aflat la Institutul de Lingvistică din București, aduce atestări și precizări noi. În textele vechi, din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, provenite din toate zonele țării, *staul*, cuvînt moștenit din lat. **stablum*, este folosit și cu sensul de „biserică" și chiar „credință religioasă". Pentru sintagma menționată, alături de citatul din N. COSTIN, LET. II, 44/28 (*Au venit veste în zioa de Staule Floriilor, april 8, cum este domnia țării dată lui Constantin feciorul Ducăi Vodă*) și de trimiteri la cele două dicționare amintite mai sus, se dă o atestare din T. PAPAHAGI, M. 233 (*Staurile Florilor*), precum și lămurirea din MARIAN, S. R. II, 257 : *Sub cuvîntul Staurile Florilor ... ori Staulele Florilor ... se înțelege dumineca cea de pe urmă din păresimi*. Un bogat material oferă *Atlasul lingvistic român*. La întrebarea 621 „Floriile" din ALR I s-a răspuns cu *Staoru Florii*, *Stauole cu Florile*, *Staulile* (sau *Staole*, *Staurile* ș.a.) *Florilor* în 12 puncte localizate compact în Maramureș și prin Crișana și nordul Transilvaniei. Cum celelalte izvoare provin din Moldova, mai precis din nordul Moldovei, se formează o arie mai largă în partea de nord a țării, în care este atestată, în limba veche și populară, sintagma *Staulele Florilor* (sau *Floriilor*). Prin urmare pravila glăsuiește că „în postul cel mare" se mănîncă pește și în „Staule Florii", adică în Duminica Floriilor.

Pe baza atestărilor de mai sus, putem spune că prezența sintagmei *Staule Florii* în textul pravilei de la Dragomirna, deci din nordul Moldovei, nu numai că nu este „suspectă", ci devine chiar cea mai veche atestare cunoscută pînă acum.

Ianuarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Ion Gheție

CEA DINTÎI CARTE MOLDOVENEASCĂ SCRISĂ ÎN GRAI MUNTEAN

Lui Andrei Avram,
la 60 ani

Într-un articol publicat mai de mult în revista noastră [1], am susținut, întemeindu-ne pe probe, că în jurul anului 1750 tipăriturile moldovenești (ca și cele ardelenești, de altfel) încep să fie scrise în conformitate cu normele variantei literare muntenești. Constatarea ne-a permis să vorbim despre o primă unificare a românei literare, realizată la nivelul cărților tipărite. Cea dintîi carte moldovenească scrisă în grai muntean întîlnită de noi a fost *Liturghierul* apărut la Iași în 1747, în atelierul lui Duca Sotiriovici din Thasos. Întreprinzînd o comparație între acest text și *Liturghierul* imprimat la București în 1728, am ajuns la concluzia că tipăritura din 1747 este o reproducere, cuvînt de cuvînt, a liturghiei muntene, realizată cu o asemenea fidelitate, încît paginile, rîndurile și chiar locul cuvintelor în rînd sînt aceleași ca în *Liturghierul* bucureștean. Reimprimînd aidoma textul muntean, tipograful de la Iași a reținut, totodată, absolut toate particularitățile de limbă ale originalului, ceea ce a făcut ca *Liturghierul* moldovean să apară învești mîntat, de la un capăt la altul, în haină munteană [2].

Cu aceleași concluzii s-a încheiat cercetarea altor cărți ieșene ieșite la lumină după 1747, cu unica excepție a *Molitvenicului* din 1749, care însă a fost lucrat în tipografia Mitropoliei Moldovei, aflată sub conducerea vechiului meșter Ieremia Marcovici [3].

Nu de mult, Rodica Popescu a atras atenția asupra unei cărți fără început și fără sfîrșit, aflată în depozitul Bibliotecii Academiei și nesemnalată în *Bibliografia românească veche* [4]. Volumul, de format mic (14 × × 9 cm), are oglinda zațului de 8,5 × 6 cm și cîte 12 rînduri pe pagină.

[1] *Contribuții la problema unificării limbii române literare. Momentul 1750*, în LR, XX 1971, nr. 2, p. 113—124.

[2] *Ibidem*, p. 116—117; vezi și lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 388—389.

[3] Vezi *Contribuții la problema unificării limbii române literare. Momentul 1750*, p. 117—119, *Baza dialectală a românei literare*, p. 390—392; vezi și Alexandra Roman, *Psaltirile românești din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea. Probleme de filiație*, în LR, XXIII, 1974, nr. 3, p. 233—242, Magdalena Georgescu, *Contribuții la problema unificării limbii literare. Despre edițiile succesive ale* **Molitvenicului** *în secolul al XVIII-lea*, în LR, XXIV, 1975, nr. 6, p. 609—615.

[4] Rodica Popescu, *Contribuții la Bibliografia românească veche (1746)*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare și valorificare*. București, 1983, p. 273—278.

El cuprinde *Rugăciunile dimineții*, precum și rugăciuni pentru fiecare din zilele săptămînii, o *Rugăciune în toate zilele săptămînii către Născătoarea de Dumnezeu*, o *Rugăciune mai înainte de mărturisire* și o *Altă rugăciune către preasfînta de Dumnezeu Născătoare* (p. 1—88). Pe următoarele 8 file, nenumerotate, apare o *Învățătură cum și cu ce socoteală să cade ca să între creștinul în biserică*. În cea de a treia secțiune a cărții, întîlnim *Rugăciunile dumnezăiești slujbi* (cu numerotare aparte, de la 1 la 96), după care, pe 16 file nenumerotate, urmează *Cinstitul Paraclis a preacuvioasei Paraschevii, Sfinții care să prăznuiesc preste tot anul* (cu numerotarea 89—102) și o pascalie (p. 103—130) [5].

Conținutul cărții o îndreptățește pe autoare să presupună că, după toate probabilitățile, titlul ei a fost *Sinopsis*. D-sa consideră că tipăritura a apărut în 1746, ținînd seama de faptul că pascalia începe cu anul 7254 (=1746), iar în lucrarea lui P. P. Aaron, *Păstoriceasca Poslanie*, apărută la Blaj în 1760, e amintit un *Sinopsis* ieșean din 1746. Cît privește oficina tipografică unde a fost realizat volumul, Rodica Popescu conchide, pe baza unei minuțioase comparații a corpului de litere, a vinietelor și a colontitlurilor, că ea a fost atelierul de la Iași al lui Duca Sotiriovici din Thasos [6].

Considerînd corectă demonstrația autoarei, nu ne putem uni cu părerea D-sale că Duca Sotiriovici ar fi fost nu numai tipograful, ci și traducătorul cărții [7]. Așa cum se arată, de altfel, și în lucrare, rugăciunile din prima parte reproduc, cu unele mărunte deosebiri, *Rugăciunile în toate zilele săptămînii*, apărute la Tîrgoviște în 1712, așa cum rezultă din scurtele pasaje alăturate mai jos :

Rugăciune de luni	*Rugăciune de luni*
O, vecinice Dumnezeule, Doamne Isuse Hristoase, cu adîncă și mare smerenie a inimii mele cunosc și mărturisesc cum că greșăsc în toate zilele dumnezeieștii tale dragoste.	O, vecinice Dumnezeule, Doamne Isuse Hristoase, cu adîncă și marea smerenie a inimii mele cunosc și mărturisesc cum că greșesc în toate zilele dumnezeieștii tale dragoste.
(*Rugăciuni în toate zilele săptămînii*, Tîrgoviște, 1712, f. 5^{v})	(*Sinopsis*, Iași, 1746, p. 28)

Or, Duca Sotiriovici nu s-a stabilit în Moldova mai devreme de 1739 [8]. Ne îndoim, de asemenea, că transpunerea în românește a celorlalte texte din volum s-ar datora tipografului grec, chiar dacă „era împodobit cu învățătura elinească și latinească și de alte, știind bine și limba moldovenească, întru care poate să tălmăcească orice carte" [9]. Mai înainte de a iscăli această opinie, ar trebui cercetate *Sinopsisurile*, *Molitvenicele* și *Antologhioanele* muntenești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea,

[5] *Ibidem*, p. 276.
[6] *Ibidem*, p. 273—274, 277.
[7] *Ibidem*, p. 274, 277.
[8] Vezi C. A. Stoide, *Duca tipograful de la Thassos*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol» din Iași", XXI, 1984, p. 391—392.
[9] Rodica Popescu, *op. cit.*, p. 273—274.

pentru a se stabili dacă ele nu constituie sursa unora din textele tipărite la Iași în 1746 (o excepție ar putea face, eventual, *Paraclisul Sfintei Paraschiva*).

Parcurgînd paginile textelor incluse în cărticică ieșeană din 1746, am observat prezența unui număr considerabil de particularități lingvistice de coloratură munteană. Ele ar putea fi socotite normale atîta timp cît cunoaștem proveniența munteană a originalelor, certă pentru primul text, probabilă pentru celelalte. În realitate, aproape toate tipăriturile moldovenești din secolul al XVIII-lea, anterioare anului 1746, redau întocmai sau cu intervenții neînsemnate lucrări apărute în Țara Românească, ajustîndu-le însă în ceea ce privește limba normelor variantei literare moldovenești. *Sinopsisul* din 1746 este primul text imprimat în Moldova în care se respectă nu numai conținutul modelelor muntene, ci și normele pe care ele le promovează [10].

Ne vom opri, în continuare, asupra principalelor trăsături care caracterizează în secolul al XVIII-lea varianta literară munteană, pentru a observa dacă și în ce măsură ele sînt reluate în opera ieșită din tipografia lui Duca Sotiriovici din Thasos [11]:

a) *ă* protonic păstrat: *păcatul* (I, 14), *au spălat* (I, 56), *vrăjmașii* (I, 32) etc.;

b) *e* medial aton păstrat: *carele* (II, 66), *faptele* (II, 51), *oamenilor* (II, 76), *pomenire* (II, 66), *relelor* (I, 48), *sîngele* (I, 53), *ai venit* (II, 47). Exemplele cu *-e-> i* apar destul de des, fără a fi însă majoritare: *buzile* (II, 47), *mărturisești-mă* (II, 45; urmat de *-mă, -i* din *mărturisești-* trebuie socotit medial, nu final), *nașterea* (I, 47), *pohtile* (I, 47);

c) *e* final păstrat: *să cuvine* (I, 14), *pace* (II, 53), *rugăciunile* (I, 30), *tine* (II, 49) etc.; cf. însă, o singură dată, *acesti* (< *aceste*; II, 43);

d) *-ea* păstrat: *avea* (I, 50), *cea* (II, 45), *mea* (I, 35, *vedea* (I, 15), *veri vrea* (I, 49) etc.;

e) *-îi-* în *mîinele* (I, 47), *mîinile* (I, 34, 52, II, 65), *pîine* (II, 57), *pîinii* (II, 69); cf., o dată, *pîne* (I, 55);

f) *f* nealterat: *fie* (II, 55), *fierbinte* (II, 43), *fierbinți* (I, 54), *fiștecărui* (I, 75), *firii* (II, 67) etc.

g) labiale moi: *trupească* (II, 57), *vameșul* (II,61) dar *să mă izbăvăsc* (II, 69), *mulțămăsc* (I, 32), *priimăsc* (I, 34);

h) *z* este general: *n-au căzut* (I, 15), *luminează* (I, 56), *vînzătorul* (I, 47), *zăceam* (I, 14) *zice* (II, 43), *zile* (II, 46) etc.;

i) *j* apare curent: *vei ajuta* (I, 15), *ajutoriul* (I, 75), *batjocuri* (I, 63), *judecate* (I, 17), *judecătoriul* (I, 67) etc.; cf. însă, pe alocuri, și exemple cu *ğ*: *agiutoriul* (I, 33), *gioi* (I, 52), *gios* (I, 63);

j) *s, z, ț* moi: *asemene* (I, 61), *buze* (pl.; I, 50), *curățenie* (I, 55), *Dumnezeului* (I, 32), *înțelepciunea* (I, 17), *mărturisirea* (II, 42), *sfinților* (II, 43), *zidirea* (I, 29), *zile* (II, 46) etc.; se întîlnesc, mai rar, și grafii

[10] Vezi lucrarea noastră *Din nou despre „Momentul 1750" în procesul de unificare a românei literare*, în LR, XXXVI, 1987, nr. 5, p. 404.

[11] În trimiterile de mai jos, I se referă la rugăciunile din prima secțiune a cărții, reproduse după *Rugăciunile în toate zilele săptămînii*, Tîrgoviște, 1712, II la *Rugăciunile dumnezeieștii slujbi*, al căror original nu a fost încă identificat.

reflectînd durificarea consoanelor *s* și *z* : *asămenea* (I, 57), *Dumnezăul* (I, 14, 16 etc.), *mărturisăsc* (II, 47), *păzăsc* (I, 18);

k) *ș, j* moi (+ *e, i*) : *covîrșesc* (I, 68), *greșim* (I, 73), *grije* (I, 37, II, 75), *jidovii* (I, 51), *slujitori* (I, 31) etc.;

l) *ș* dur (+ *ă*) : *greșalile* (I, 54, II, 57), *șapte* (I, 50); cf. și *așa* (I, 14); n-am întîlnit exemple cu *j* (+ *ă*) de tipul *slujaște*;

m) articolul posesiv variabil : **al** *împăraților* (II, 64), **al** *sfințeniei* (I, 45), **al** *sfinților* (II, 64), **ale** *mele* (I, 18), **ale** *tale* (II, 43); cf. **a**[l] *părintelui* (II, 43);

n) forme verbale iotacizate : *să crez* (I, 16), *să poci* (I, 15), *să puiu* (I, 29), *să simț* (I, 15) etc.[12].

După cum se vede, tipograful textelor din *Sinopsis* respectă îndeaproape normele literare ale originalelor alcătuite în Țara Românească. Se întîlnesc, totuși, cazuri cînd, alături de rostirile sau formele muntene, preponderente, apar (uneori, rar, alteori, ceva mai des) și corespondentele lor moldovenești. E vorba de „scăpări" ale culegătorului sau diortositorului, care notau, în virtutea obișnuinței, sunetele sau formele pe care fuseseră deprinși să le scrie pînă atunci. Numai în două cazuri constatăm, datorită aceleiași conformări (involuntare) față de prescripțiile codului literar moldovean, modificări mai importante ale normelor. Astfel, *ș, j* moi (*covîrșesc, slujitori*) sînt singurii consemnați în *Sinopsis*, în timp ce în textele religioase muntene *ș* și *j* moi se află în variație liber cu *ș, j* duri (cu predominarea celor dintîi). De remarcat apoi că rostirea dură a labialelor (trei exemple) se întîlnește mai des decît rostirea lor moale (două exemple), singura admisă de varianta literară din Țara Românească. E adevărat că numărul atestărilor notate de noi în paginile parcurse este prea mic pentru a ne permite să tragem o concluzie categorică.

Oricum, se poate afirma că numărul „excepțiilor" este sensibil mai ridicat decît în *Liturghierul* ieșean din 1747 și în celelalte cărți moldovene ce i-au urmat [13]. Faptul e în măsură să ne indice că receptarea normei muntene în scrisul literar moldovenesc a avut loc treptat, concomitent cu depășirea unor inerente dificultăți. Avem totuși dreptul să susținem că *Sinopsisul* ieșean din 1746 este cea dintîi carte moldovenească scrisă în grai muntean. Este de sperat că în viitor să fie descoperite și lucrările tipărite de Duca Sotiriovici în anii 1744 și 1745, după *Psaltirea* din 1743 (conformă, încă, normelor locale). Sînt doi ani decisivi petru destinul variantei literare moldovenești și pentru procesul de unificare a limbii române literare [14].

Decembrie 1989

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[12] Lista particularităților reținute este cea avută în vedere în lucrările noastre menționate în nota 1. Nu am întîlnit exemple cu *r* moale sau dur (+ *ă*) de tipul *urăște/uraște*.

[13] Vezi *Baza dialectală a românei literare*, p. 394.

[14] De observat că în anii 1744—1745 apar la Rădăuți *Catavasierul*, *Liturghierul* (cu cîntările slave și tipicul românesc) și *Ceaslovul*, toate reproducînd originale muntenești, dar conformîndu-se normelor literare locale.

Doina Cobeț

PRIMA GRAMATICĂ FRANCEZĂ TRADUSĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Primele contacte ale culturii românești în curs de modernizare cu limba și cultura franceză au avut loc în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea [1]. De atunci datează primele traduceri românești din limba franceză, cele mai numeroase fiind făcute în Moldova, de către unii apropiați ai cercului iluminist al lui Leon Gheuca, fost episcop la Roman (1768—1786), apoi mitropolit la Iași (1786—1789), dintre care cunoscut este numai Gherasim, arhidiacon, apoi arhimandrit la mitropolia din Iași [2], și de dătre Alecu Beldiman [3]. În aceeași perioadă a fost realizată și prima traducere românească a unei gramatici a limbii franceze, cu text paralel în franceză și română, aflată în ms. *1595* de la Biblioteca Academiei Române. Intitulat *Abrégé des principes de la grammaire françoise par monsieur Restaut. Nouvelle édition, augmentée des principes généraux de l'ortographe françoise auxquels on a ajuté quelques letters à l'usage de ceux qui veulent se former un stile epistolaire propre au commerce, ouvraje utile à le jeunesse*, manuscrisul nu cuprinde nici o mențiune privitoare la traducător sau la data ori locul efectuării traducerii [4].

Pierre Restaut, autorul acestei prime gramatici franceze traduse la noi, publică în anul 1730 o lucrare intitulată *Principes généraux et raisonnés de la grammaire française*, de mare succes în Franța. În anul 1732 alcătuiește un „abrégé" al acestei gramatici, care a avut numeroase ediții, cu largă circulație atît în Franța, cît și în alte țări [5].

La Biblioteca Academiei Române există o ediție din anul 1771, intitulată *Abrégé des principes de la grammaire françoise par Mr Restaut. Nouvelle édition. Augmentée des principes généraux de l'ortographe et d'un abrégé des principes de la langue françoise*, à Lausanne, M. DCC.LXXI. Comparînd textul francez din ms. *1595* cu această ediție, am constatat că ele sînt identice, cu o singură excepție care se constată în partea finală a subtitlului. Se poate ca în ms. *1595* să fi fost folosită o altă ediție, ela-

[1] Vezi Al. Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 383; Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 189; Ana Goldiș Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Dijon, 1973, p. 18.

[2] Vezi N. A. Ursu, *Cine este Gherasim, traducătorul lui Voltaire (la 1792)?*, în „Cronica", XXI, 1986, nr. 1, p. 6. Cf. și N. A. Ursu, *Un scriitor român necunoscut din secolul al XVIII-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» din Iași", XXIII, 1968, partea 1, p. 239—254.

[3] Vezi N. A. Ursu, *Traduceri necunoscute din tinerețea lui Alecu Beldiman*, în LR, XXV, 1986, nr. 2, p. 116—126.

[4] Gabriel Ștrempel, în *Catalogul manuscriselor românești*, B. A. R., *1—1600*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 278, o datează la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

[5] Vezi *Larousse du Xe siècle*, en six volumes, publié sous la direction de Paul Augé, Tome cinquième, Paris, 1932, p. 1040.

borată în Franța pentru cei care studiau comerțul, despre care însă nu avem nici o informație.

Gramatica din ms. *1595* provine din biblioteca mitropolitului Moldovei Iosif Naniescu (1875—1901). Pe foaia de titlu, în partea de jos, se găsește o însemnare de posesor ocazional, în limba greacă : „și aceasta, printre altele, este a lui Lavrentie ierodiaconul". Pe verso-ul foii de titlu se află cîteva fragmente de rugăciuni și încercări de condei nesemnificative, tot în limba greacă. Începînd cu f.2^{r} textul este prezetat pe două coloane, în franceză și în română. În traducerea românească, titlul gramaticii franceze este : *Scurtare începăturilor grăitoarei franțozești.*

O deosebită importanță pentru datarea și localizarea manuscrisului prezintă ultima pagină, f. 80^{v}, pe care există diverse însemnări și încercări de condei în românește. Printre acestea se găsește și următorul text : *Cercare condeiului. Leon cu mila lui D[u]mnezeu arhiepiscop și mitropolit Moldovei.* Este vorba de Leon Gheuca, fostul episcop de Roman, apoi mitropolit al Moldovei, unul dintre reprezentanții de seamă ai mișcării iluministe din Moldova, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Ultimele cercetări privind activitatea acestui prelat cărturar au evidențiat diverse aspecte interesante ale preocupărilor lui culturale din perioada episcopatului de la Roman [6]. Lui Leon Gheuca, cunoscător al limbii și literaturii franceze, i s-a atribuit traducerea cărții *Despre știința stihiilor unde să cuprindi și alte științe* [7], „antologie tipic iluministă realizată în spiritul enciclopedic al timpului" [8], și a romanului lui Fénelon, *Întîmplările lui Telemac* [9].

În legătură cu textul citat de pe f. 80^{v} a manuscrisului se pune întrebarea dacă încercarea de condei respectivă este autograful lui Leon Gheuca. Comparînd grafia acestui text cu aceea a unor semnături ale lui Leon Gheuca în calitate de episcop la Roman și de mitropolit al Moldovei, aflate într-o serie de documente [10], precum și cu grafia unor încercări de condei similare aflate pe foaia de gardă a manuscrisului 29/1858 de la biblioteca mănăstirii Putna [11], între care și textul : *Leon, cu mila lui Dumnezeu, arhiepiscop Romanului*, am ajuns la concluzia că încercarea de condei de pe f. 80^{v} a ms. *1595* de la Biblioteca Academiei Române reprezintă autograful lui Leon Gheuca. Așadar, ea a putut fi făcută în anii 1786—1789, cînd Leon Gheuca era mitropolit. Este puțin probabil însă că traducerea gramaticii lui Restaut s-a făcut în cursul acestor trei ani, la Iași. Mult mai probabil, ea a fost efectuată în timpul episcopatului

[6] Vezi Ileana Vîrtosu, *Un manuscris românesc al* Întîmplărilor lui Telemac *de Fénelon: filieră, localizare, datare, paternitate*, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 25—36. Informații cu privire la viața și activitatea lui Leon Gheuca se găsesc și la Al. Duțu, *op. cit.*, passim.

[7] Ms. *194* de la Biblioteca Academiei Române, apud Ileana Vîrtosu, *art. cit.*, p. 34.

[8] Al. Duțu, *op. cit.*, p. 240.

[9] Ms. *1576* de la Biblioteca Academiei Române, apud Ileana Vîrtosu, *art. cit.*, p. 33.

[10] Vezi Arhivele Statului București, fond Doc. ist., XV/79, scrisoare din 20 decembrie 1770, fond Episcopia Romanului, XI/16, scrisoare din 9 mai 1776, fond mănăstirea Aron Vodă, III/1 și 2, acte din 20 februarie și 23 aprilie 1789, și Arhivele Statului Iași, fond Epitropia Sf. Spiridon, XLVIII/22, scrisoare din 12 iulie 1779. Fotocopiile acestor pocumente ne-au fost puse la dispoziție, cu amabilitate, de dr. N. A. Ursu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

[11] Care conține *Viețile sfinților* pe luna septembrie, traduse de dascălul Evloghie de la Școala Domnească din Iași și copiate de fiul său Gheorghe, probabil în anul 1758.

lui Leon Gheuca la Roman, iar mai tîrziu mitropolitul Leon şi-a încercat condeiul pe ultima pagină a acestui manuscris pe care îl avea în biblioteca sa. Faptul că terminologia gramaticală folosită în manuscris are un aspect greoi, fiind alcătuită din foarte multe calcuri şi termeni greceşti, poate constitui o dovadă că traducerea s-a făcut înainte de anul 1787, cînd apare gramatica lui Ienăchiţă Văcărescu, *Observaţii sau băgări dă seamă asupra regulelor şi orînduielelor gramaticii rumâneşti*. Un cărturar ca Leon Gheuca, aflat în strînse relaţii culturale cu cei mai mulţi dintre cărturarii de la Rîmnic, nu se putea să nu fi intrat imediat în posesia acestei gramatici, care reprezenta un eveniment cultural deosebit de important pentru acea epocă, fiind prima gramatică a limbii române tipărită în româneşte. Această lucrare ar fi fost, desigur, folosită ca model pentru traducerea termenilor gramaticali de către traducătorul (sau traducătorii) gramaticii lui Restaut.

La o lectură atentă a manuscrisului se poate constata că acesta nu este scris de o singură persoană. În cuprinsul lui se disting mai multe tipuri de scris. Traducerea a fost făcută, probabil, de un grup de tineri din anturajul lui Leon Gheuca, pe cînd era episcop la Roman. În sprijinul acestei supoziţii stă şi mărturia cărturarului sîrb Dositei Obradovici, care a petrecut primăvara şi vara anului 1782 în casa episcopului, la Roman. Într-o scrisoare către un preot Haralambie cărturarul sîrb afirmă că Leon Gheuca era un bun cunoscător al limbii franceze şi că tinerii boieri moldoveni cunoşteau foarte bine neogreaca şi franceza [12]. Aşadar, această primă gramatică franceză tradusă în româneşte este o lucrare colectivă, realizată probabil la recomandarea şi sub îndrumarea lui Leon Gheuca, de mai multe persoane apropiate lui, interesate să-şi însuşească limba franceză.

Efectuarea traducerii în Moldova este dovedită şi de prezenţa în text a unor particularităţi lingvistice moldoveneşti, dintre care semnalăm pe cele mai caracteristice :

1. menţinerea africatei *ğ* : *giudecată* (f. 4^{v}), *giudecă* (f. 3^{r}) etc. ;

2. reducerea diftongului accentuat *eá* la *é* în formele analogice : *a avé* (f. 46^{v}), *a mé* (f. 35^{r}), *eu sfîrşém* (f. 40) etc. ;

3. *e* aton, medial sau final, trecut la *i* : *carile* (f. 7^{v}), *cariva* (f. 12^{v}), *fimeiesc* (f. 6^{v}, 78^{r}), *oari* (f. 12^{r}), *să puni* (f. 10^{v}) ;

4. velarizarea lui *e*, precedat de consoanele dure *s*, *ş*, *ţ*, *z* : *asămănare* (f. 16^{r}, 77^{v}), *casăle* (f. 15^{r}) *chinisăşti* (f. 22^{r}), *însămnător* (f. 13^{v}), *mişălie* (f. 3^{v}), *osăbiri* (f. 13^{r}, 36^{v}), *să reazămă* (f. 5^{r}), *schimatisăsc* (f. 61^{v}), *sfîrşăsc* (f. 30^{v}), *şasă* (f. 10^{r}), etc. ;

5. velarizarea diftongului accentuat *éa* la *á*, precedat de consoanele dure *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *m* : *franţuzască* (f. 2^{r}, 16^{v}), *împărţală* (f. 17^{v}, 23^{r}), *numască* (f. 7^{v}), *umezală* (f. 11^{r}) etc.

Aceste regionalisme moldoveneşti, frecvente în text, lipsesc cu totul din porţiunea aflată pe foile 40^{r}—43^{r}, care cuprinde o parte din capitolul despre pronume. În schimb, numai aici, se întîlnesc forme ca : *pănume* „pronume" (f. 40^{r}, 41^{v}, 42^{r}, ceilalţi traducători ai acestui capitol folosind termenul grecesc *antonimie*) şi *totdauna* (f. 40^{r}, 42^{r}, faţă de

[12] Apud Ileana Vîrtosu, *art. cit.*, p. 33.

totdeauna sau *totdeuna* din restul manuscrisului), specifice graiului muntenesc. Probabil traducătorul acestei părți din manuscris era originar din Muntenia.

Cele 80 de file ale manuscrisului cuprind primele zece capitole din gramatica franceză, ultimul capitol fiind neterminat : cap. I. : *De la grammaire en général, des mots, des syllabes et des lettres — A grăitoari*[i] *de obște, slovelor, slovenirilor și graielor* (d. 2^{r}—6^{r}); cap. II : *Du genre, du nombre et du cas — Neamul, numeror* [sic !] *și pentru cădere, care se cheamă grecește ptosis* (f. 6^{v}—7^{v}); cap. III : *Du nom — Pentru nume* (f. 7^{v}—17^{r}); cap. IV : *Des articles — Pentru artra* (f. 17^{v}—26^{r}); cap. V : *Du pronom — Pentru antonimie* (f. 26^{r}—43^{r}); cap. VI : *Du verbe — Pentru rima sau graiu* (f. 43^{v}—75^{r}); cap. VII : *Du participe — Pentru metoxi* (f. 75^{r}—76^{v}); cap. VIII : *De l'adverbe — Pentru epirima* (f. 76^{v}—78^{v}); cap. IX : *De la proposition — Pentru protesis* (f. 78^{v}—79^{v}); cap. X : *De la conjonction — Pentru sindexmos* (f. 79^{v} — 80^{r}). Traducerea urmează întocmai textul francez, iar exemplele și paradigmele franceze sînt traduse în limba română. Din acest motiv, se observă ca trăsătură generală a manuscrisului neconcordanța dintre definiții, reguli și clasificări, care sînt ale limbii franceze, și exemplele care nu le ilustrează, deoarece reprezintă traducerea celor din textul francez.

În ceea ce privește terminologia gramaticală, cum am afirmat mai înainte, traducătorii folosesc numeroase calcuri, care amintesc de cele din primele gramatici românești, ale lui Eustatievici și Macarie : *cădere* „caz" (g. 6^{v}), *(cădere) numitoare* „nominativ" (f. 7^{r}), *(cădere) născătoare* „genitiv" (ibid.), *(cădere) dătătoare* „dativ" (ibid.), *(cădere) pricinuitoare* „acuzativ" (ibid.), *(cădere) chemătoare* „vocativ" (ibid.), *(cădere) luătoare* „ablativ" (ibid.), *covîrșitor* „superlativ" (f. 17^{r}), *glăsuitoare* „vocală" (f. 2^{v}, 5^{r}), *grai* „verb" (f. 6^{r}), *încheietură* „articol" (ibid.), *înglăsuitoare* „consoană" (f. 2^{r}), *înjugare împreună* „conjugare" (f. 45^{r}), *neam* „gen" (f. 6^{v}), *număr de singurătate* „singular" (f. 7^{r}), *număr de mulțime* „plural" (ibid.), *tărie* „accent" (f. 4^{r}), *tărie încunjurată* „accent circumflex" (ibid.), *trepte de asămănare* „grade de comparație" (f. 16^{r}) etc.

Nefiind creată încă terminologia gramaticală românească, traducătorii apelează frecvent la termenii grecești : *antonimie* „pronume" <gr. ἀντωνυμία (f. 26^{r}), *teticon* „grad pozitiv" < gr. θετικὸν (f. 16^{r}), *enicos* „singular" < gr. ἑνικός (f. 56^{r}), *epirima* „adverb" < gr. ἐπίῤῥημα (f. 75^{r}), *iperteticon* „superlativ" < gr. ὑπερθετικόν (f. 16^{r}), *ipotacticon* „subjonctiv" < gr. ὑποτακτικόν (f. 49^{v}), *metoxi* „participiu" < gr. μετόξη (f. 75^{r}), [*nume*] *epiteton* „adjectiv" < gr. τὸ ἐπίθετον (f. 7^{v}), [*nume*] *usiasticon* „substantiv" < gr. τὸ οὐσιαστικόν (ibid.), *parohimenon* „preterit" < gr. [χρόνος] παρωχημένον (f. 45^{v}), *plitinticos* „plural" < gr. πληθυντικός (f. 56^{r}), *protesis* „prepoziție" < gr. πρόθετις (f. 78^{v}), *ptosis* „caz" < gr. πτῶσις (f. 6^{v}), *rima* „verb" < gr. ῥῆμα (f. 43^{v}), *simfon* „consoană" < gr. σύμφωνον (f. 11^{v}), *sindexmos* „conjuncție" < gr. σύνδεσμος (f. 79^{v}), *singriticon* „comparativ" < gr. συνκριτικόν (f. 16^{r}) etc. Prezența acestor termeni grecești în textul gramaticii se explică prin cultura grecească a traducătorilor și prin faptul că ei și-au format terminologia gramaticală prin intermediul limbii grecești, limbă prin care s-a învățat mai întîi franceza la noi. Alteori, traducătorii mențin în textul românesc termenul gramatical francez, fără a-l încadra în sistemul morfologic al limbii ro

mâne. Astfel se procedează în capitolul despre verb, unde denumirile timpurilor şi ale modurilor sînt frecvent transcrise cu pronunţia franceză în chirilică : *futur* (f. 49[r]), *fiutur pase* (f. 52[v]), *imparfe* (f. 53[r]), *plus că parfe* (f. 52[v]).

Încercări de adaptare a termenilor francezi sînt foarte rare, fapt care nu surprinde, deoarece ne aflăm abia la începutul perioadei de influnţă latino-romanică asupra limbii române. Nu simplul contact cu o limbă duce la impunerea unui împrumut, ci numai un mediu cultural bine conturat, o cultură asimilată facilitează apariţia şi menţinerea neologismului. Aşa se explică lipsa aproape totală din acest text a neologismelor de provenienţă franceză şi prezenţa celor greceşti, datorate existenţei tradiţiei unei culturi greceşti în mediile culturale româneşti. Totuşi în această gramatică apar primele atestări pentru termenii gramaticali *pronume*, în variantele *prenume* (f. 40[r]), *pănume* (ibid., f. 41[v], 42[r]), şi *viitor*, în vaianta *viitoriu* (f. 49[r]), forme care se vor impune în limba română abia prin gramaticile din secolul al XIX-lea.

În concluzie, ms. *1595*, intitulat *Scurtare începăturilor grăitoarei franţozeşti*, este prima încercare cunoscută pînă în prezent de a traduce o gramatică franceză în limba română, care are, în primul rînd, o deosebită importanţă documentară, deoarece s-a realizat cu peste patru decenii înainte de publicarea primelor gramatici franţuzeşti[13] în limba română[13], în perioada de început a influenţei culturii franceze asupra culturii şi limbii române.

Decembrie 1989

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor
Iaşi, str. T. Codrescu nr. 2

[13] Prima gramatică franceză tradusă în limba română (după M. Fournier) este *Gramatecă franţuzească* a lui Grigore Pleşoianu, tipărită la Sibiu, în anul 1830. Cu doi ani înainte, în 1828, acelaşi Pleşoianu publică un manual, cu un evident caracter enciclopedic, alcătuit din 54 de capitole care cuprind noţiuni elementare din diferite ştiinţe, intitulat *Cele dintîi cunoştinţe pentru trebuinţa copiilor care încep a citi*, traduse din franţozeşte şi adăogate de.... Această lucrare, tradusă şi adaptată după P. Blanchard, nu este, aşa cum susţine Aurel Nicolescu în studiul introductiv la *Morfo-sintaxa limbii române. Cercetare bibliografică* (B.C.U.B.), Bucureşti, 1973, „o gramatică privitoare la *ambele limbi: franceza şi româna*" [s.n.] (p. CXXXIV). Numai capitolul 49, *Oarecare începuturi de gramatică cu toate părţile cuvîntului* (p. 126—139), cuprinde noţiuni gramaticale, care au în vedere, în exclusivitate, limba română. Acest capitol reprezintă, aşa cum s-a mai spus, o gramatică elementară a limbii române, elaborată de Gr. Pleşoianu pentru elevii începători (vezi, spre exemplu, R. Ionaşcu, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluţiunea studiului gramaticei limbei române de la 1757 pînă astăzi*, Iaşi, 1914; *Morfo-sintaxa limbii române...*, p. CXXXIV, p. 28). Înaintea publicării primei gramatici a limbii franceze în româneşte de Gr. Pleşoianu, a mai fost tradusă în limba română o gramatică franceză, în anul 1828. Este vorba de *Gramatica limbii franţozăşti* a comisului Ionică Tăutu, rămasă în manuscris. Această traducere după lucrarea lui Gh. P. Girault-Duvivier *Grammaire des grammaires ou analyse raisonnée des meilleurs traités sur la langue française* (1814), care conţine numai capitolele referitoare la fonetică şi la substantiv, a fost considerată pînă acum cea mai veche gramatică franceză tradusă în limba română (cf. Dan Mănucă, *Gramatica manuscrisă a comisului Ionică Tăutu*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Filologie" (Iaşi). Anul X, 1959 fasc. 1—2, p. 140—144).

I. Coteanu

ADJECTIVUL POATE FI DEFINIT?

În *Note asupra semnificației unor părți de vorbire : substantivul și adjectivul* din numărul precedent al revistei noastre, prof. Em. Vasiliu pune în discuție felul în care sînt definite cele două părți de vorbire în *Gramatica limbii române*[1]. Chiar din modul sugerat de autor rezultă că problema depășește posibilitățile oricărei cărți de gramatică uzuală, atrăgînd după sine reflecții de filozofie a limbii și, implicit, de terminologie gramaticală. Am socotit deci util să ne oprim în continuare la aceste două aspecte, cu intenția de a găsi o cale care să convină amîndurora.

1. Din punct de vedere empiric, orice vorbitor al limbii sale materne deosebește substantivul de adjectiv, fără să știe neapărat ce definiție gramaticală au ele. E foarte puțin probabil ca, pentru un asemenea vorbitor de limbă română, între primul și al doilea cuvînt dintr-o serie ca următoarea să apară confuzii de utilizare: *acru — acreală, băț — bățos, drept — dreptate, frumos — frumusețe, mult — mulțime, strîmt — strîmtoare* etc. Metodele cu ajutorul cărora se demonstrează adevărul acestei afirmații sînt cele puse în mișcare prin întrebări simple caracteristice învățării elementare firește, în contexte potrivite ; de ex. : „Cum spui despre cineva care stă parcă a înghițit un băț?" S-ar părea așadar că, pînă a se ajunge la terminologia gramaticală, adică, în cazul nostru, la denumirea de a d j e c t i v și, eventual, la definirea lui, este suficient să se pună în opoziție un număr de adjective și de substantive cu același radical. Metoda, prin excelență intuitivă, arată că adjectivele calificative intră de la sine, ca să spunem așa, în competența gramaticală a oricui are în limba sa maternă adjective de acest fel și substantive. Mai dificil este să se asigure într-un chip asemănător deosebirea dintre adjectivele cu rol strict determinativ și cele calificative, fiindcă, exceptînd într-o oarecare măsură posesivele, primele sînt și pronume. E o greutate care se răzbună și în formularea unei definiții cît mai precise a adjectivului în genere.

2. Cum îl arată și numele, adjectivul este un „însoțitor", un „adaos". Grecii cei vechi i-au spus *epitheton*, adică „pus, așezat (*theton*) lîngă (*epi-*)" nume. De la ei l-au copiat romanii, *adjectivum* nefiind decît *ad-=epi-, jectivum=theton*, iar de la aceștia a pătruns în terminologia gramaticală a limbilor romanice, în engleză și în alte limbi, dar nu întocmai și în germană, unde i se zice *Eigenschaftswort* și *Beiwort*, doar ultimul fiind copiat după *adjectivum*.

Definițiile cele mai simple sînt sau sintactice, subliniind calitatea de „pus lîngă", sau semantice, subliniind faptul că adjectivul exprimă

[1] Vol. I, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Academiei, 1966, paragrafele 52 și 117.

„o proprietate, o calitate sau însușire a numelui", sau, în sfîrșit, îmbină criteriul sintactic și cel semantic, procedeu aplicat adjectivului de *Gramatica limbii române*, mai sus citată. În germană, *Eigenschaftswort* trimite evident la latura semantică, iar *Beiwort*, la cea sintactică.

3. Din perspectivă exclusiv sintactică, orice definiție a adjectivului este pentru limba română prea largă. Ea duce la confundarea lui cu articolul posesiv, cu cel adjectival, cu cel nehotărît și cu o serie de numerale. Din perspectivă exclusiv semantică, apar, pe lîngă unele confuzii semnalate de Em. Vasiliu, și alte inconveniente, de ex. imposibilitatea de a introduce printre proprietățile, calitățile sau însușirile numelui adjectivele demonstrative, relative, interogative, nehotărîte. În *orice* (om), *acest* (om), (femeia) *care* etc., determinările numelor nu exprimă proprietăți, însușiri, calități ale acestuia. Nici combinarea celor două perspective nu este pe deplin satisfăcătoare, fiindcă semantica îngustează automat cîmpul sintaxei.

Ar fi poate util ca în acest punct să deplasăm discuția, fie și numai pentru un timp, în domeniul logicii, mai exact spus, în domeniul relației extensiv-intensiv din cadrul noțiunii, pornind însă și de la acceptarea în prealabil a unei definiții a conceptului de „obiect". Dacă prin „obiect" înțelegem tot ce se opune „subiectului", adică „eului" ca agent în procesul cunoașterii, atunci, de vreme ce el nu poate cunoaște obiectele din jurul său decît în și prin practica social-istorică, avînd însă capacitatea intelectuală de a construi „obiecte", reale sau imaginate, orice asemenea obiect poartă nume și are specificul său, indiferent dacă este concret sau abstract. Orice „obiect" numit în modul arătat are în calitate de noțiune o extensiune reprezentînd o clasă sau, cu alte cuvinte, mulțimea a tot ce poate fi numit cu numele adoptat pentru noțiune. Astfel, „obiectul" *apă* este extins asupra apei potabile, asupra apei de mare, asupra celei de ploaie, asupra rîului, bălții, lacului etc., iar în intensiune conține toate notele care permit să se dea lucrurilor arătate numele de *apă*.

După cum ni se pare, la nivelul cel mai de sus al abstracțiunii, putem considera noțiunea însăși ca „obiect". În acest caz, în intensiunea ei va trebui să figureze, potrivit cu cele spuse mai sus despre relația dintre obiect și subiect, și notele care privesc apropierea, depărtarea, gradul de cunoaștere a subiectului față de mulțimea căreia el îi aplică numele dat noțiunii. Or, aceste note au ca expresie în limbă tocmai adjectivele posesive, relative, interogative, nehotărîte, o serie de numerale, inclusiv articolul.

4. Dacă se acceptă acest mod de a privi lucrurile, atunci, cu excepția articolului și a unor numerale, se poate porni în operația de definire a adjectivului de la ideea că această parte de vorbire este un auxiliar al numelui, avînd drept caracteristici principale faptul că poate indica fără ajutorul altor părți de vorbire (afară de copulă) ce calități sînt incluse în nume, iar pe de altă parte în ce raport se află numele cu vorbitorul, exceptînd însă articolul [2].

[2] Cît despre numeral, acesta este, după cum se știe, cînd în situație de adjectiv (*trei* creioane), cînd în aceea de substantiv (*o sută* de creioane). Din punctul de vedere adoptat aici, articolul nu este decît un adjectiv specializat.

Gr. Brâncuș

UN TIP SPECIAL DE INTEROGATIVĂ ÎN BALADA POPULARĂ

În textul celor mai multe balade populare apar din loc în loc propoziții interogative intercalate în narațiunea propriu-zisă, deci ca verbe la persoana a III-a. Iată cîteva exemple în contexte mai largi din antologia *Cîntece bătrînești*, întocmită de Al. I. Amzulescu și tipărită la Editura „Minerva" în 1974 :

La cerdacu lui Novac,
Lui Novac, Baba-Novac,
Frumoasă masă m-e-ntinsă
C-o făclie dalbă-aprinsă.
Dar la masă cine șade?
Șade bătrînu Novac
Cu frate-său Balabac.
Ei mi-și bea și mi-și mînca
Și cu bine petrecea.

Și mai departe :

Dar Ioviță ce făcea?
Iel la grajd că să ducea
Ușa, frate,-o descuia
Cu păretele-o răzma
Pe lîngă Șargu-mi trecea
Nici în samă nu-l băga.
. . . . . .
Pe Rădița mi-o vedea
. . . . . .
Și din gură-așa grăia:
— Rădițo, inima mea,
Dă-mi, frate,-o chită de flori
Că și io sîn[t] călător
Pe zi de cîte trei ori
Tot de-al dumitale dor.
Da' Rădița ce-mi făcea?
Cînd ușa că-mi auza
Pintre răzoare-o lua
'Ncepu flori de-mi a rupea
Și chită că le făcea.
. . . . . .
Dar Ioviță ce-mi făcea?
La flori nu se zăuita
Mîna-n brîu că-i sumeța
Și pe cal mi-o arunca
Și trăgea de să ducea.

Am citat din balada *Novac. Fata cadiului*. Interogative de acest fel (*Dar la masă cine șade?*, *Da' Rădița ce-mi făcea?*, *Dar Ioviță ce-mi făcea?*) apar cu o frecvență neobișnuit de mare în balade. De exemplu, în primele o sută de pagini ale antologiei din care am citat se află 110 versuri constituite din propoziții interogative de acest tip, ceea ce, evident, este foarte mult raportat la cele trei mii de versuri, cîte cuprinde această parte a cărții. Într-o variantă din Vîlcea la *Cîntecul lui Corbea* (v. Grigore G. Tocilescu și Christea N. Țapu, *Materialuri folcloristice*, Editura „Minerva", 1980, p. 181—185; în continuare: *Mat. folcl.*) sînt 32 de interogative la un total de 231 de versuri ale baladei.

Interogativele de acest fel, prin care se întrerupe pentru un moment cursivitatea narațiunii, nu t ebuie confundate cu interogativele propriu-zise din vorbirea directă a personajului. Să se compare, pentru aceasta, exemplele date mai sus cu cel următor:

El că mi-l striga:
— Noiaș
Purcăraș,
Cu porcii te-ai dus,
Tu nu mi-ai văzut
Un zid părăsit? (*Mat. folcl.*, p. 284)

Sintactic, propozițiile interogative de care ne ocupăm aici se conformează structurii dominante a versului baladei, adică au verbul, de obicei la imperfect, așezat la sfîrșit, în urma subiectului și a oricăror determinări. E posibil însă ca o determinare circumstanțială redată printr-o propoziție să apară după interogativă, ca în exemplul:

Dar Niculce ce-mi făcea
Cînd așa că-mi auzea? (*Mat. folcl.*, p. 136)

Se observă că postpunerea circumstanțialei devine un mijloc de a exprima caracterul necesar al determinării circumstanțiale, integrarea organică a acestei compliniri în natura interogativă a principalei.

Cît privește verbul predicativ, trebuie spus că acesta poate apărea, uneori, și la alt timp decît imperfectul, de exemplu la prezent:

La vale, la schilă,
Din jos de Brăilă,
Încarcă, mi se-ncarcă
Marfă mi se-ncarcă:
. . . . . .
Dar cine-mi *încarcă?*
Și cine-mi *descarcă?* (*Mat. folcl.*, p. 145)

De regulă, prezentul ne întîmpină în partea introductivă a baladei (v. exemple și la p. 138, 147, 174 din colecția citată); conținutul narativ propriu-zis se redă prin imperfect.

Termenul interogativ este, de obicei, un pronume obiect direct sau subiect și, mai rar, un adverb interogativ sau pronume cu alt rol sintactic (*cum*, *unde*, *cînd*, *care*, *cît*).

Aceste propoziții, distribuite, în aparență, neuniform în cuprinsul baladei, au funcțiuni stilistice foarte importante. După părerea noastră,

ele concură, mai întîi, la realizarea caracterului de t e x t a d r e s a t al producției epice, de text care, spre deosebire de cel liric, presupune un povestitor (sau cîntăreț) și un ascultător, și unul, și altul implicați etic în acțiunile și întîmplările eroului. În raport cu naratorul, valoarea etică a acestor propoziții rezultă nu numai din faptul că ele reprezintă intervenții personale ale acestuia în cursivitatea narațiunii, ci și din acela că, de cele mai multe ori, verbul este precedat de pronumele de persoana I în dativ cu forma neaccentuată exprimînd participarea morală la acțiune. Versuri de felul acestora :

Dar ce-*mi* vedea?
Ce flori *mi*-aduna?
Și-n gîndul lui ce-*mi* zicea?
Iar voinicu ce-*mi* făcea?

ne întîmpină cu o mare frecvență.

În unele balade, găsim exemple de redare a interogativei sub forma unei subordonate a verbului *a vedea* la persoana a II-a, marcă normală a adresării :

Să vezi Miu ce-mi făcea:
Cu fluieraşul cînta.
Vezi ciobanu ce-mi făcea:
La pădure cobora

(din volumul Angelei Dumitrescu, *N-ați auzit d-un jian, d-un haiduc de craiovean*, Craiova, 1967, p. 56, 57).

Adresarea se realizează și prin termeni ca *măre*, *frate*, *nene*, incluși în interogativă :

Și-apoi, *măre*, ce-mi făcea? (*ib.*, p. 65)
Dar ea, *măre*, ce vedea? (*ib.*, p. 90)
Cine, *frate*, că-l scotea
Tot din sat din Vișina? (*ib.*, p. 151)
Cine, *nene*, că sosea? (*ib.*, p. 307 ; v. și p. 95, 99, 164).

Un rol de seamă al interogativelor, care decurge, de fapt, din cel precedent, este și acela de a pregăti s u r p r i z a ascultătorului pentru evenimentele importante din baladă, adică pentru apariția eroilor și, mai ales, pentru acțiunile acestora și pentru oricare alte întîmplări legate de ei. Prin intermediul acestui tip de propoziții, interesul ascultătorului pentru narațiune crește la maximum. Iată două exemple ilustrative :

Pe luciu Dunării
Tare vine și-mi sosăște
Di-un caic negru, zmolit,
Cu catargu de argint,
Cu postav verde-nvălit
Ce n-am văzut de cînd sînt
Pe fața cestui pămînt.
Dar în caic cine-mi șade?
Șade Aga Bălăceanu
Cu Constantin Brâncoveanu.

Și mai departe :

Brâncoveanu ce-mi făcea?
Cu Bălăceanu-mi vorbea
Trei rogojini că-mi lua,
Cu cătran le cătrănea,
Cu chibritu foc le da,
Vîlva-n cer să ridica
Sultanu că mi-o vedea.

Foarte numeroase sînt interogativele cu verbul *a face* precedat de pronumele *ce* cu rol de obiect direct :

Dar Vidra *ce*-mi *făcea?*
Iară șarpile *ce făcea?*
Frățiorii *ce-mi făcea?*

Din 110 exemple, 61 au acest verb, ceea ce dovedește că intenția naratorului este de a capta atenția cu precădere asupra acțiunilor eroului.

Dăm în continuare o listă de exemple care au în centrul lor alte verbe decît *a face* ; acestea probează că interesul ascultătorului este îndreptat spre tot ceea ce ar putea reprezenta un element nou, neașteptat, surprinzător. Toate exemplele sînt din *Mat. folcl.* :

Dar ei ce-mi *vedea?* (p. 52)
Dar la masă ce-mi *mînca?* (p. 58)
De zestre ce-i *dăruia?* (p. 59)
El ce mi-și *grăia?* (p. 59)
Dar ea, măre, ce *zicea?* (p. 62)
Mai marele care *este?* (p. 124)
Dar în caic cine *este?* (p. 124)
Iar acolo ce-mi *punea?* (p. 150)
Dar ce demîncare-*aducea?* (p. 156)
Da' mireasa cum o *chema?* (p. 160)
Oltul pe unde-l *trecea?* (p. 161)
În gazdă unde *trăgea?* (p. 161)
Masu unde-l *ajungea?* (p. 162)
De pază cine mi-i *păzea?* (p. 172)
Dar ea, frate, cînd *pleca?* (p. 177)

Nu e lipsit de importanță să reținem și faptul că interesul naratorului de a declanșa surpriza la cei care ascultă se îndreaptă uneori și spre portretul personajului, ca în această admirabilă descriere a arapului, personaj grotesc din balada *Doicin bolnavul* :

Iar arapu cum ierea?
Că-mi e-n trup ca butia,
Capu lui, ca feldera,
Învălitoarea capului
Ca rotila plugului,
Ochii-n cap ca strachina,
Nasu lui tot ca plosca,
Buzăle, obezile,

Dinţi lui ca secera,
Limba lui ca lopata,
Măsele ca rîjniţa,
Picere, tinjelile,
Mîini ca putineiele,
Deştele ca drugile,
Unghile ca tezlele...

Dacă sînt construite cu verbe de zicere, interogativele reprezintă şi o modalitate de a introduce vorbirea directă. Observăm, de exemplu, că în variantele baladei *Ghiţă Cătănuţă* (în *Mat. folcl.*, p. 362—379) interogative ca :

Dar mîndruţa ce-mi zicea?
Dară Ghiţă ce-mi grăia?
Harambaşa ce-mi zicea?

alternează cu enunţiative de felul :

Şi din gură că-i zicea
Ea din gură că-mi grăia
Dară soacră-sa grăia
Biţă mîndrii că zicea.

Interogativele contribuie şi la o segmentare a textului, la o delimitare a momentelor importante care compun naraţiunea. Bineînţeles că această „analiză" este dictată de preferinţele rapsodului popular.

Am arătat mai sus că interogativele din naraţiunea baladei reprezintă unul din numeroasele mijloace de adresare şi de atragere a ascultătorului la o participare etică la faptele narate. În consecinţă, propoziţiile de acest tip ar putea fi numite interogative narative de adresare. Ele nu presupun un răspuns în cadrul unui dialog, ci punctează numai momentele importante, de mare intensitate, ale naraţiunii, menţinînd încordată atenţia ascultătorilor, interesul viu pentru faptele eroilor. Elementele interogative îşi găsesc răspuns în expunerea normală a povestitorului.

Procedeul acesta, ridicat la scară artistică în balada populară, se întîlneşte şi în basme. Iată unul din multele exemple care se pot da : „Ar hi fost un om bătrîn şi-o femeie, şi-a avut o fată şi-un băiat. *Ce meserie-avea ăl unchiaş* ? Pescar ! Toată ziua lua plasa şi să ducea dă pescuia... Într-una dă zile, *ce zice baba?*" (*Antologie de proză populară epică*, întocmită de O. Bîrlea, vol. I, 1966, p. 159).

Interogativele de acest tip se întîlnesc şi în limba populară vorbită, mai exact în limbajul popular expozitiv, de unde, probabil, s-au şi extins în limba producţiilor artistice epice, căpătînd valorile stilistice pe care le-am arătat aici. Ca exemplificare pentru limba vorbită redăm, în transcriere parţial literarizată, un scurt context din *Texte dialectale. Oltenia*, Bucureşti, 1967, p. 99 : „Am curat de porci, am curat de păsări, maică, le-am dat mîncare, am făcut şi io ceva pin casă pe-acolo .... Ei, să vedem *ce-am mai făcut* ? Am plecat la munc-aicea, la colectiv" (text din comuna Ghioroiu, jud. Vîlcea).

În încheiere, trebuie să arătăm că propoziții de acest fel sînt posibile în texte narative populare din orice limbă. Nu am întreprins pentru aceasta un studiu comparativ ; ne-am limitat doar la cîteva exemple din albaneză, limbă cu care româna are afinități foarte mari. Citățm din volumul *Këngë popullore legjendare*, Tiranë, 1955 :

Mjegulla shikon kalanë
Ku punojnë tre ustallarë
Ku punojnë eç'mur murojnë?
Murin e kalasë qytet. (p. 8)

(= Ceața acoperă cetatea / Unde lucrează trei meșteri / *Unde lucrează și ce zid zidesc?* / Zidul castelului-cetate) ;

Tash Halili ç'paska thanë?
„Shtatë vëllazën ne na ke..." (p. 36)

Atunci Halil ce-ar fi spus? / „Ne-ai avut pe noi șapte frați" ; *paska thanë* este la modul admirativ, modul surprizei, folosit de obicei în interogative).

Atëherë ç'ëm ban ky Siran Tin Alia? (p. 67)

(=*Atunci ce-mi face acest Siran Tin Alia?*)

Decembrie 1989

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

Mihai Marta

POEZIA VĂCĂREȘTILOR ȘI O POSIBILĂ 'ARTĂ POETICĂ'

Articolul nostru urmărește una din posibilele surse ale unui 'gen' paraliterar — amintirea (dedicația, 'suvenirul') —, care, pornind și de la creația poeților Văcărești, se constituie ca 'gen' individualizat al literaturii 'de consum' [1].

Literatura 'de consum', 'populară' (într-un alt sens decît 'folclorică'), 'paraliteratura', se caracterizează prin cîteva trăsături care pot fi identificate în producțiile de acest fel :

a. se comportă ca literatură anonimă, chiar dacă autorul este cunoscut ;

b. este direcționată, uzuală, cu intenționalitate, avînd manifestări ocazionale ;

c. deși ocazională, nu aparține folclorului legat de anumite momente ale existenței umane, deoarece nu devine rituală ;

d. aparține unei subculturi, cea orășenească ('urbană', 'suburbană', 'de mahala'), eterogenă ca surse și mod de manifestare, fapt care se reflectă în structură, forme și manifestări ;

e. are o puternică forță de difuziune, întreținînd relații intertextuale de receptare, prelucrare și transmitere, atît spre literatura tipărită, cît și spre cea orală ;

f. nu este orală decît în anumite 'genuri' — difuzarea în vederea reproducerii se face în scris (manuscris și tipar) ;

g. persistența mnemonică este deosebit de puternică, ceea ce implică crearea de numeroase variante.

Poezia Văcăreștilor se încadrează, în mare parte, în ceea ce începe să devină literatură 'de consum'. Această destinație este atestată de mărturisirile autorilor și de circulația ei în epocă și după, ca anonimă, prelucrată, reprodusă, imitată.

Trăsătura lingvistică pertinentă este dată de interferența lexicului comun, 'trivial', cu stilul 'înalt', căruia i se opune. Opoziția se constată pregnant la Iancu Văcărescu, a cărui producție, diversificată în privința conținutului, reflectă distincția amintită. Frecvența lexicului 'trivial' indică destinația textelor (Anexa, 1, 2, 3). De remarcat că, sub influența poeziei romantice, cuvîntul trivial va face loc termenului solemn, pompos, fără ca primul să fie cu desăvîrșire exclus.

[1] Mihaela Mancaș, *Specificul limbajului poetic premodern (Văcărești și Costache Conachi)*, în *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 vezi și Eugen Simion, *Dimineața poeților*, București, Editura Cartea Românească, 1980, Paul Zarifopol, *Publicul și arta lui Caragiale* și *Arta literară și simplă literatură*, în *Pentru arta literară*, vol. I, București, Editura Minerva, 1971, p. 190, 358—369.

Destinate circulației publice, anumite segmente din aceste producții vor fi detașate în vederea altui scop, devenind autonome (Anexa, 4, 6). Procedeul decupării va continua să îmbogățească 'genul', apelînd, în cursul timpului, tot la poezia cultă. Efectul, previzibil, este confuzia de valori, banalizarea mesajului, coborîrea nivelului de lectură la psihologia comună, nediferențiată, lipsită de individualizare.

Stilistic, se constată un limbaj figurativ sărac, dominat de comparație, epitetul ornant și obligatoriu, metafora aproape catahretică și a căror trăsătură comună este convenționalul. Se adaugă interogația, exclamația, interjecția, în totul mijloace poetizante agreate de o estetică majoritară. Se realizează o puternică stereotipie a figurilor de stil, care devin permutabile. Rezultatul este un grad maxim de generalizare, care definește mai ales compunerile care conțin 'cugetări', de fapt truisme care convin mentalității celei mai largi. Se creează un repertoriu gnomic ce confundă truismul cu profunzimea.

Formele versificate sînt, în cea mai mare parte, catrene cu structură binară, deseori realizată ca un paralelism. Sintactic, propoziția principală are ca determinanți frecvenți circumstanțiale de mod, de timp sau condiționale (Anexa, 2, 5, 6). Formulele mai mari de patru versuri sînt rare, datorită caracterului lor nepractic. Ideile exprimate în forma descrisă mai sus apar ca o succesiune de constatări sau analogii, legate de ideea de eros, cosmos, eternitate, perenitatea sau perisabilitatea memoriei, raportate la individ.

Figurile, constituite într-un repertoriu pauper (v. supra), tind către hiperbolizare, efect al consecvenței ideilor.

'Dedicația', 'amintirea', 'suvenirul' au ca suport albumul, ilustrata, portretul etc. și se constituie într-un corpus de semne, codificat, deci recognoscibil. Referentul este inclus 'ab initio' în semn ca un referent universal, ce trebuie identificat printr-un procedeu oarecare (v. infra). Pe de altă parte, referentul dispune de un număr nedefinit de semne, selecția fiind o operație subiectivă.

Lipsite de orice marcă, atît a emitentului, cît și a destinatarului, în uzul real emitentul și destinatarul se identifică, univoc, evitîndu-se orice fel de posibilitate de ambiguitate sau confuzie. Identificarea se face prin cîteva procedee :

1. textul este urmat de numele emitentului, destinatarul fiind individualizat extralingvistic prin însuși suportul textului (album, portret, caiet de amintiri etc.);

2. textul cuprinde într-una din secvențele sale un spațiu lăsat intenționat liber pentru a fi completat cu numele destinatarului (sau emitentului);

3. textul, mai rar, include o trăsătură, considerată unică, a destinatarului, prin substituirea unui cuvînt din text.

'Genul' dedicației are un mod propriu și, practic, unic de manifestare, între oralitate și tipar, forma manuscrisă și numai aceasta, explicabilă prin unicitatea destinatarului. Repertoriile, culegerile, manuscrise sau tipărite, au numai funcția de concentrare, conservare și difuzare.

Acest 'gen' paraliterar își are, cronologic, sorgintea în poezia premodernă, începînd cu producțiile Văcărești lor și continuînd, fără îndoială, cu contemporani și urmași, obscuri sau cunoscuți, mari sau minori.

'Genul' își constituie un stereotip semantic, prozodic și figurativ, a cărui persistență și tenacitate, în ciuda precarității estetice, nu se explică decît prin însăși motivarea de existență a 'genurilor' paraliterare : destinat unui uz și consum extraartistic, exprimării propriei individualități, altfel nediferențiată, atunci cînd circumstanța o pretinde în mod imperios.

Anexă[2] :

1. „Cînd un suspin te vădește,
Taina ce îți folosește ?
Crapă dar ș-o dă dă față
Dă te-i curăți de viață".

2. Inimi rupi d-om simțitor
Gîrle de lăcrămi varsă
Cînd te-aude cît ai dor
De pătimi cît ești arsă".

3. „Muta durere
Carea nu poate
Cu glas să zbiere
Să se arate".

4. Oglinda cînd ți-ar arăta
Întreagă frumusețea ta
Atunci și tu ca mine
Te-ai închina la tine".

5. „Cît e ziua de frumoasă
Lîng-o noapte întunecoasă
Atît ești tu-ntre toate
Hotărît și fără poate".

6. „Cum să-ntoarce după soare
Pururea această floare
Așa inima din mine
În veci umblă după tine".

7. „În cîte chipuri gîndu-ți schimbi
Oricît vei fi departe
Oriunde stai, unde te plimbi
Fă-n gîndu-ți să am parte".

8. „Cît îngeru dorește cer
Cît prunc pe mumă cere
Magnet pe pol, pe magnet fier
Iubesc mai în putere".

9. „Cînd va bate vîntul
Frunza va cădea
Tenismeană (sic !) bună
Tu te vei afla".

Decembrie 1989

Facultatea de Filologie
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

[2] Texte: Anexa 1—8 din *Poeții Văcărești. Versuri alese*, ediție îngrijită de Elena Piru. Cu o introducere de Al. Piru. București, Editura pentru Literatură, 1961; Anexa 9, text comunicat de Rodica Zafiu de la Institutul de Lingvistică din București.

Violeta Barbu

VECHI MĂRTURII DESPRE LIMBA ROMÂNĂ
I. „TORNA, TORNA, FRATRE . . .” (2)*

3.1. Am încercat să redăm schematic profilul istoric al unei probleme considerate a fi de importanţă majoră pentru istoria limbii noastre. Şi nu numai pentru ea. Atestările scrise ale limbilor romanice, dintre care cele mai vechi, *Glosele de la Reichenau* şi *Glosarul romanico-bavarez de la Kassel*, datează din secolul al VIII-lea şi respectiv al IX-lea, şi-ar fi găsit în sintagma din Teofilact, II, 15, un cap de serie. De altfel, în această dublă calitate, pasajul este discutat şi în *Enciclopedia limbilor romanice* [1]. Bilanţul succint întocmit în articolul ce îi este consacrat în lucrarea menţionată, ca şi cel pe care l-au oferit înseşi paginile din numărul trecut, arată limpede că timp de două secole sintagma din opera lui Teofilact a concentrat atenţia unui evantai de nume ilustre ale lingvisticii şi istoriografiei europene. Haralambie Mihăescu însuşi este un exemplu semnificativ : după cum mărturiseşte în prefaţa traducerii pe care a publicat-o în 1985 la opera *Istoria bizantină* a lui Teofilact Simocata, transcrierea textului grecesc (încă inedită) şi tălmăcirea românească s-au născut din dorinţa de a risipi taina celor trei cuvinte [2]. Sînt toate acestea de ajuns ca să descurajeze şi pe cei mai temerari cercetători. Ar însemna să nu ne însuşim apelul său final la prudenţă dacă ne-am aventura pe un teren atît de alunecos. De aceea, cele cîteva observaţii mărunte care vor urma nu sînt decît nişte modeste ipoteze pe marginea argumentelor şi contraargumentelor filologice, lingvistice şi istorice formulate deja.

3.2. Absenţa cuvîntului φράτρε din textul lui Teofilact nu poate fi eludată, credem, aşa cum propune P. Ş. Năsturel [3], la adăpostul unei ipotetice copii necunoscute care să-l conţină. Experienţa editorială din ultimul secol arată că, în majoritatea copleşitoare a ediţiilor de texte clasice sau bizantine, progresul realizat de ediţiile moderne este redus. Un editor contemporan reuşeşte să aducă în plus faţă de predecesorii săi, de obicei, doar un număr de emendări. Rareori, cum este cazul transcrierii (inedite) realizate de H. Mihăescu după textul lui Teofilact, a treia după cea a lui De Boor, se mai pune la contribuţie o altă copie necunoscută, şi aceasta însă de rang secund în ceea ce priveşte stabilirea textului de bază. Or, pînă în 1985 nu se descoperise încă manuscrisul bănuit de P. Ş.

* Partea întîi a acestui articol a apărut în LR, XXXIX, 1990, nr. 1, p. 29—35.

[1] Mioara Avram, s.v. *Torna, torna, fratre*, în *Enciclopedia limbilor romanice*, Marius Sala (coordonator), Bucureşti, 1989, p. 310—311.

[2] Teofilact Simocata, *Istorie bizantină*, trad., introducere şi indice de H. Mihăescu, Bucureşti, 1985, p. 6.

[3] „*Torna, torna, fratre*”. *O problemă de istorie şi de lingvistică*, în „Studii şi cercetări de istorie veche”, VII, 1958, p. 184.

Năsturel și, dat fiind modul de lucru al lui Teofan, e greu de presupus că el ar exista. Sîntem în fața unui istoric care stilizează și comprimă în chip masiv sursele pe care le pune la contribuție. Este mai mult ca sigur că studierea amănunțită a raportului dintre cele două opere istorice, una semnată de Teofilact și cealaltă de Teofan — și nu așteptarea apariției *ex machina* a unui manuscris —, ar putea aduce o lumină nouă asupra cuvîntului φράτρε. Pînă atunci, ne mărginim aici la cîteva sugestii :

a. Poziția lui Teofilact în rîndul scriitorilor bizantini de pînă în veacul al X-lea este definită prin numărul mare de informații unice, proprii numai operei sale [4]. Deși autorul nu-și dezvăluie decît rareori izvoarele, cercetările mai noi au arătat că, pentru campaniile împotriva slavilor și avarilor, au fost introduse în operă însemnări zilnice de epocă și chiar jurnale de campanie [5], deci documente de primă mînă. Cu totul alta a fost însă maniera de lucru a lui Teofan. Deși studiile privind izvoarele *Cronografiei* pentru perioada 400—600 sînt pînă acum sporadice, s-a putut conchide totuși, urmărindu-se cîte o singură sursă, că Teofan își prelua materialul indirect, prin mijlocirea unor prelucrări tîrzii [6].

b. Descrierea campaniei lui Comentiolus este comprimată de Teofan la aproape un sfert din țesătura ei faptică, așa cum este înfățișată de Teofilact, care rămîne pînă astăzi izvorul principal pentru acest eveniment [7].

c. Chiar în primele pasaje ale narațiunii sale, Teofan comite o inadvertență : cifra de 4 000 de oameni, cunoscută de Teofilact [8], urcă brusc la 40 000 [9] !

d. Cu toate că evenimentele sînt rezumate parcimonios de către Teofan, o expresie este împrumutată *tale quale* din stilul retoric al lui Teofilact, generînd un contrast izbitor cu sobrietatea generală a tonului *Cronografiei* : „După această ispravă, *la îndemnul unui demon răutăcios*, el n-a mai fost în stare să-și stăpînească fericirea și nu s-a unit cu Comentiolus" (Teofilact, II, 11, 12) [10]; „ ... dar, *la îndemnurile unui demon răusfătuitor*, nu s-a întors la comandantul său" (Teofan [11]). Ni se pare că aceasta demonstrează că, pentru campania lui Comentiolus, izvorul avut în față de Teofan a fost *Istoria* lui Teofilact.

Este firesc atunci să ne întrebăm dacă nu era necesar pînă acum mai mult discernămînt cînd adaosurile și diferențele dintre cele două pasaje erau antrenate în discuție oarecum nedistinct, proiectîndu-se o prelucrare din secolul al IX-lea peste o informație din veacul al VI-lea. Două sînt

[4] Herbert Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, I, München, 1978, p. 317.

[5] H. W. Haussig, *Theophylakts Exkurs über die skytischen Völker*, în „Byzantion" 23, 1953, p. 275—462.

[6] H. Hunger, *op. cit.*, p. 337 cu bibliografie.

[7] Cf. Ion Nestor, *La pénétration des Slaves dans la Peninsule Balkanique et la Grèce continentale*, în „Revue des Etudes Sud-Est Européennes", I, 1963, nr. 1—2, p. 56. Datele cronologice ale campaniei bizantine împotriva slavilor și avarilor au fost deformate de Teofan, v. G. Labuda, *Chronologie des guerres de Byzance contre les Avares et les Slaves à la fin du VIe siècle*, în „Byzantinoslavica", XI, 1950, nr. 2, p. 167—173.

[8] *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, București, 1970, p. 535.

[9] *Ibidem*, p. 603.

[10] Teofilact Simocata, trad. H. Mihăescu, p. 50.

[11] *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, p. 605.

deosebirile mai importante dintre cele două secvențe : 1. complet absent la Teofilact, strigătul adresat catîrgiului apare la Teofan sub forma τόρνα, τόρνα, φράτρε ; 2. cei care l-au auzit au fost soldații, și nu catîrgiul. Dezvoltînd în chip logic afirmațiile lui Teofan de sub 2. ar rezulta că soldații se aflau foarte aproape sau chiar amestecați cu cei care aveau grijă de bagaje. Or, aceasta contravine tuturor regulilor de întocmire a oștirii bizantine recomandate în *Strategicon*, reguli ce prevedeau separarea netă a formațiunilor de luptă de corpul τοῦλδος (oameni și animale de povară) [12]. Nu întîmplător, Teofilact nu pomenește în cursul episodului pe soldați ca atare, arătînd doar că zvonul s-a propagat din om în om în restul armatei. Textul *Istoriei* mai oferă încă două detalii care, completate cu datele furnizate de *Strategicon*, sînt în măsură să dea o imagine mai exactă asupra faptelor : generalul Comentiolus își așezase oastea într-o singură linie de bătaie [13] și ordonase înaintarea în timpul nopții [14]. În astfel de situații, regula era ca trupele τοῦλδος să fie așezate în mijlocul dispozitivului [15], iar înaintarea să nu se facă în formație obișnuită de linie, ci în șiruri [16]. Nu este de neglijat nici informația referitoare la efectivul acestor trupe auxiliare : 4 000 față de 6 000 de combatanți. Asupra moralului auxiliarilor, cu totul scăzut, se insistă în repetate rînduri și, mai ales, într-un discurs al unuia dintre comandanții de cete, rostit în ajunul bătăliei [17].

Credem că această sumară reconstituire a împrejurărilor demonstrează veridicitatea scenariului lui Teofilact și, dimpotrivă, inconsistența celui prelucrat de Teofan. De aici, mai multe consecințe :

a. Repetînd apelul τόρνα, τόρνα de două ori în expunerea sa, o dată ca o chemare adresată unui catîrgiu de tovarășul său, iar a doua oară ca îndemn strigat de un soldat altor soldați, Teofan a simțit nevoia să le diferențieze, adăugînd celui dintîi cuvîntul φράτρε, spre a-i conferi un caracter colocvial.

Împreună cu Carolus de Boor și Haralambie Mihăescu, am optat pentru lecțiunea φράτερ, preferînd-o lui φσάτρε, „cuvîntul martor", exploatat pînă acum „din punct de vedere fonetic și gramatical ca formă de vocativ neconformă cu norma limbii latine" [18]. Întemeindu-și alegerea pe un criteriu filologic, cei doi editori au acordat credit manuscriselor ce oferă în ansamblu cele mai bune lecțiuni, codice dintre care *Vat. gr. 154* (sec. XII) a fost ales drept manuscris de bază. Deși formată din manuscrise mai vechi decît acesta, ramura din care fac parte codicele ce-l conțin pe φράτρε — *Paris. regius 1711* (sec. XI) și *Vat. gr. 978* (sec. XI—XII) — s-a dovedit a fi foarte coruptă. În această situație, P. Ș. Năsturel a adus în sprijinul lecțiunii φράτρε un principiu clasic în tehnica

[12] Mauricius, *Arta militară*, ed. și trad. H. Mihăescu, București, 1970, p. 235; „în mers, oștenii să nu se amestece cu lucrurile și ființele însoțitoare, mai ales cînd așteaptă să întîlnească dușmanul", p. 195.

[13] Teofilact Simocata, trad. H. Mihăescu, p. 53.

[14] *Ibidem*, loc. cit.

[15] Mauricius, *Arta militară*, p. 155.

[16] *Ibidem*, p. 229.

[17] Teofilact Simocata, trad. H. Mihăescu, p. 53—54.

[18] Mioara Avram, *op. cit.*, p. 311.

emendărilor : *lectio difficilior praeferenda faciliori* [19], plecînd de la presupunerea că o formă obscură poate da naștere alteia mai clare, dar nu și contrariul. Numai că această recomandare nu trebuie transformată într-o axiomă, în știința atît de suplă a restituirii unui text. Pentru a o pune în practică, ar trebui să ne imaginăm că scribii care au transcris codicele din ramura coruptă în care se păstrează φράτρε au dat dovadă de ignoranță și neatenție pe tot parcursul travaliului și de maximă fidelitate și spirit de discernămînt tocmai în fața unui pasaj latinesc. Or, deși numărul termenilor latini conservați în literatura bizantină este relativ mare, 3 000 după estimările lui H. Mihăescu[20], tocmai la redarea lor scribii bizantini comiteau cele mai multe erori ; un exemplu ilustrativ îl oferă tradiția manuscrisă a operei *Strategicon* a lui Mauriciu, cea mai bogată în terminologie militară latină [21].

Criteriile filologice îndreptățesc deci lecțiunea φράτερ. Istoria limbii confirmă însă această alegere ? Care est, în fond, valoarea de martor a formei φράτρε întrebuințată pentru vocativ ? Exemplele culese de H. Mihăescu din literatura bizantină de expresie grecească din secolele IV—V indică folosirea exclusivă a formei literare : φράτερ [22] ; la Jordanes, care scrie în latină în secolul al VI-lea, aceeași preferință [23].

Trebuie interogate, firește, și inscripțiile, mult mai generoase decît literatura sub raportul conservării unor fenomene caracteristice limbii vorbite. Or, pe această mărturie s-au întemeiat deja cercetătorii ce-au afirmat tendința substantivului *frater* (parisilabic de declinarea a treia) de a adopta, ca formă de nominativ, în loc de *frater*, tema cazurilor oblice, *fratre*, tendință caracteristică latinei tîrzii sud-dunărene. Tratatul de *Istoria limbii române* [24] și *Manualul de lingvistică romanică* [25] indică, ambele fără alte lămuriri, inscripțiile din Dacia ca sursă pentru afirmația de mai

[19] P. Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 182. În filologia românească, cel care a pledat pentru folosirea cu prudență a acestui principiu a fost D. Russo, *Studii istorice greco-române*, II, București, 1939, p. 590: „copistul care găsește în original o expresiune clară nu e probabil că o va înlocui cu una obscură, din contra, găsind una greu de înțeles va căuta să puie în locul ei una clară". Numai că acesta e doar unul din sensurile posibile în care poate să evolueze un text transmis de-a lungul timpului și depinde, la urma urmei, de un factor subiectiv: gradul de cultură, experiența și corectitudinea copistului, care nu sînt, de regulă, la cel mai înalt nivel. De aceea, e tot atît de adevărat că neștiința, neatenția și o mulțime de alte cauze (pentru a căror clasificare v. Louis Havet, *Manuel de critique verbale appliquée aux textes latins*, Paris, 1911, p. 119—123), pot să conducă într-o direcție exact opusă, la alterarea unui text, mai ales în porțiuni scrise într-o altă limbă decît cea a copistului. Însăși existența în manuscris a unei *lectio difficilior* presupune un proces de corupere care l-a precedat pe cel de limpezire a textului.

[20] V. H. Mihăescu, *Les éléments latins des Tactica-Strategicon de Maurice-Ubricius et leurs échos en néo-grec*, în „Revue des Etudes Sud-Est Européennes", VI, 1968, nr. 3, p. 481—482.

[21] Idem, *Les termes de commandement militaires latins dans le Strategicon de Maurice*, în „Revue de Lingvistique", XIV, 1969, nr. 3, p. 261—272, și Mauriciu, *Arta militară*, p. 107, n. 4: „Poruncile continuă să fie în limba latină: *mone, sta, ambula* etc. Ele sînt de obicei scurte, la persoana a doua a imperativului prezent. Copiștii manuscriselor nu le înțeleg și le transcriu în mod mecanic, uneori cu greșeli".

[22] *Torna, torna, fratre*, în „Byzantina", VIII, 1976, p. 33—34 (Cod. Just., Palladas etc.).

[23] H. Mihăescu, *La langue latine dans le Sud-Est de l'Europe*, București, 1978, p. 11.

[24] Vol. II, București, 1969, p. 53: „*fratre* și *matre* în loc de *frater* și *mater* în inscripții din Dacia".

[25] Vol. II, *Latina vulgară*, București, 1979, p. 112: „astfel în inscripțiile din Dacia se găsesc formele de nominativ *fratre* și *matre* în loc de *frater* și *mater*".

sus; prima lucrare precizează că în aceeași perioadă substantivul făcea parte, totuși, din tipul de declinare caracterizat prin nonidentitate de teme între nominativ și cazurile oblice [26].

Dar să lăsăm, pe rînd, sursele să-și spună cuvîntul. În sintezele lui H. Mihăescu, un singur exemplu de *fratre* = *frater* ilustrează deopotrivă metateza lui *r* și tendința de refacere a formei de nominativ prin analogie cu cazurile oblice [27]; exemplul este recoltat însă din epigrafia dalmatină [28]. Repertoriul inscripțiilor grecești și latine din secolele IV—XIII întocmit de Emilian Popescu prezintă atestări de nominativ ale lui *frater* întregite de editor [29], și deci fără valoare pentru istoria limbii. Nici parcurgerea a trei mii cinci sute de inscripții dacice [30], repertoriate în *Corpus Inscriptiorum Latinorum* (partea a treia), nu ne-a oferit decît exemple de nominativ cu forma *frater* (803, 807, 1448, 1579 etc.).

La capătul acestei scurte anchete se poate, credem, conchide că în inscripțiile de pe teritoriul Daciei și al Dobrogei de pînă în secolul al XIII-lea nu se cunosc, pînă în prezent, atestări epigrafice ale lui *fratre*, nici ca formă de nominativ și nici ca vocativ. Rezultă deci că unica mărturie a acestei variante ce a fost pusă în legătură cu istoria limbii române, cea din opera lui Teofan, nu poate căpăta, cel puțin în planul strict al probelor materiale, o confirmare epigrafică.

b. Discuțiile ar trebui purtate deci, așa cum procedează și Eugen Coseriu [31], exclusiv pe baza locului din Teofilact II, 15, nu numai cel mai vechi, dar și singurul vrednic de crezare.

c. Panica s-a produs în rîndul trupelor auxiliare, neobișnuit de numeroase și cu moralul foarte scăzut: atît τόρνα$_1$ cît și τόρνα$_3$ au fost pronunțate probabil de către oamenii de corvoadă din τοῦλδος și abia după aceea, din gură în gură, au ajuns la ostași. Subscriind demonstrației lui Eugen Coseriu, considerăm, și din acest punct de vedere, că ele aparțin limbii vorbite curent, și nu unei terminologii militare.

3.3. Începînd cu Al. Philippide și H. Zilliacus, s-a subliniat faptul că Imperiul Bizantin își recruta de preferință armatele din Tracia. Pe urmele lor, I. Glodariu presupune că trupele erau originare dintr-o zonă apropiată de Haemus, știut fiind că „aria operațiilor împotriva avarilor a cuprins o bună parte din jumătatea de nord a Peninsulei Balcanice" [32]. Faptul că armata era fără încetare în mers îl împiedică însă pe H. Mihăescu să admită că pasajul din Teofilact, chiar dacă depune mărturie despre o limbă vorbită, ar proba romanizarea Traciei. Într-adevăr, îi trebuiau argumente mult mai solide pentru a le contrapune realității afirmate de

[26] *Istoria limbii române*, II, p. 55, *fráter — frátre*.

[27] *Limba latină în provinciile dunărene ale imperiului roman*, București, 1960, p. 118, și *La langue latine*, p. 213, 222.

[28] CIL III, 4061, Poetovio (Dalmația).

[29] *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, p. 181.

[30] Am parcurs următoarele patru loturi de inscripții provenind din Dacia: 786—1640, 7624—8080, 12464—14469 și 26223—26288.

[31] E. Coseriu, *Theophylactus, II. 15. Ein Beitrag zur Deutung von* τόρνα, τόρνα, φράτρε, în „Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza din Iași. Secț. lingvistică", XXVIII—XXIX, 1982—1983, p. 25.

[32] I. Glodariu, *În legătură cu „torna, torna, fratre"*, în „Acta Musei Napocensis", I, 1964, p. 485.

raportul inscripţiilor în această provincie : 1645 greceşti contra 277 latine [33].

Dar dezlegarea acestei dileme ne este oferită chiar de Teofilact Simocata : „În anul acesta, Comentiolus a sosit la Anchialos şi a început a strînge oaste : el a ales oamenii cei mai vrednici şi a depărţit mulţimea inaptă pentru război. A constituit trei unităţi şi i-a aşezat în trei întocmiri de luptă ... numărul mulţimii luptătoare se ridica la şase mii, iar patru mii erau neputincioşi din cauza bicisniciei lor sufleteşti : comandantul le-a poruncit să păzească tabăra cu uneltele de luptă şi animalele de povară" [34].

Rezultă deci în mod clar că armata lui Comentiolus, atît trupele combatante, cît şi aşa-numitul τοῦλδος , a fost recrutată din colţul nord-estic al Traciei, dintr-o zonă care cuprinde segmentul oriental şi faţada maritimă a Haemusului. Dacă se poate eventual admite că cei şase mii de soldaţi erau încadraţi de veterani veniţi din alte regiuni ale Imperiului, precum bătrînul ostaş care înflăcărează armata printr-un discurs în care retorica patriotică romană joacă rolul predominant [35], este în schimb mai presus de îndoială că trupele auxiliare, din care făceau parte protagoniştii episodului, proveneau din zona de recrutare Anchialos (Pomorje). Decurge de aici că interpelarea adresată catîrgiului, ca şi strigătul repetat apoi din om în om făceau parte din limba vorbită a unei populaţii romanizate, locuind în această regiune a Balcanilor. Peste cinci secole, în 1094, cumanii, venind dinspre Dunăre, traversează munţii şi ajung sub zidurile Anchialosului după ce „au aflat de la vlahi potecile ce străbat clisurile" [36].

[33] H. Mihăescu, *La langue latine*, p. 142.
[34] Teofilact Simocata, trad. H. Mihăescu, p. 48.
[35] *Ibidem*, p. 52—53.
[36] *Fontes Historiae Daco-Romanae*, III, Bucureşti, 1975, p. 115—117.

Mirela Teodorescu și Ion Gheție

LEGENDA DUMINICII DIN *MANUSCRISUL DE LA IEUD* — TEXT DIN SECOLUL AL XIV-LEA?

În emisiunea *Caleidoscop*, prezentată la Televiziunea Română Liberă în ziua de 7 ianuarie 1990, a fost inclus un film mai vechi consacrat textului cunoscut sub numele de *Manuscrisul de la Ieud*. Dacă ideea de a prezenta această lucrare telespectatorilor trebuie salutată, nu putem însă să ne declarăm de acord cu informațiile eronate comunicate prin acest film, în cadrul unui „interviu", de o persoană lipsită de competență.

Textul la care s-a referit în emisiunea respectivă D. Șerbu a fost editat în anul 1977 de către autorii prezentei note [1]. În cuprinsul *Studiului filologic* al ediției amintite (p. 7—58) sînt consacrate spații largi tuturor problemelor ridicate de exegeza manuscrisului (însoțite de bibliografia la zi). În paragraful consacrat datării *Manuscrisului de la Ieud* sînt expuse opiniile specialiștilor asupra acestei probleme. A fost reținută, pe baza cercetării filigranologice a hîrtiei (metodă științifică larg utilizată în studiile din țară și din străinătate), singura datare posibilă : începutul secolului al XVII-lea [2]. După toate probabilitățile, copia celor trei texte ale manuscrisului (*Legenda Duminicii*, *Învățătură la Paști* și *Învățătură la cuminecătură*) a fost realizată în anii 1620—1630 (Al. Mareș se pronunță pentru intervalul 1621-1622—1633).

Opiniile formulate de D. Șerbu încă din 1977 sînt nefundate și prin urmare total eronate [3]. Anul 6900 (= 1391—1392), amintit în textul slavon al *Legendei Duminicii*, se referă la evenimentul narat (căderea pietrei din cer) și nu poate fi luat în considerație pentru datarea versiunii slavone (sau a celei românești) a *Legendei*, cum susține D. Șerbu. De altfel, data variază de la o copie la alta a textului : ea este 697 într-un manuscris al Bibliotecii Academiei și 1447 în altul [4]. Motivul pentru care manuscrisele (slavone) menționează ca dată a producerii evenimentului diverși ani, uneori foarte depărtați între ei, nu ne e cunoscut. Presupunerea că scribii (taducătorii) au notat prin 697, 1391—1392, 1447 etc. anii în care au realizat versiunile respective nu se susține, întrucît, procedînd astfel,

[1] Iată exact titlul ediției: *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei, 1977.

[2] Vezi Al. Mareș, *Datarea* **Manuscrisului de la Ieud**, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 306—311.

[3] A se vedea cele spuse în ediția *Manuscrisului de la Ieud* amintită, nota nr. 51, de la p. 26. Vezi și Al. Mareș, *Cînd au fost scrise textele românești manuscrise din „Codicele de la Ieud"*, în „Tribuna", XXI, 1977, nr. 23, p. 5; G. Mihăilă, *În legătură cu vechimea „Manuscrisului românesc din Codicele de la Ieud"*, în „România literară", X, 1977, nr. 26, p. 8.

[4] Vezi articolele lui Al. Mareș și G. Mihăilă citate în nota precedentă.

ei ar fi intrat în contradicție flagrantă cu afirmațiile din text potrivit cărora „poveaste fu *de demult* întru sfînta ceatate Ierusalimului" [5]. A afirma în 1391—1392 că evenimentul miraculos al căderii pietrei din cer, petrecut cu multă vreme în urmă, a avut totuși loc în ... 1391—1392 ar fi un nonsens.

Anii 1620—1630 stabiliți, cu aproximație, de Al. Mareș au în vedere scrierea (copierea) celor trei texte. Cît privește data la care au fost alcătuite originalele acestor traduceri, ea nu poate fi precizată prin mijloacele curente de datare. Nu este cu desăvîrșire exclus ca vechimea originalelor să fie mare, dar, din păcate, nu dispunem de mijloace științifice pentru a fundamenta asemenea supoziție. Nici limba celor trei texte nu e în măsură să furnizeze indicații în această privință, înainte de toate, din lipsa unor mijloace sigure de referință. Încercarea lui I. C. Chițimia de a dovedi, pe baza analizei limbii, că *Legenda* ar data din perioada începuturilor scrisului românesc nu a dus la nici un alt rezultat în absența oricăror argumente valabile [6].

Vom spune, în concluzie, că D. Șerbu s-a avîntat într-un domeniu în care, pentru a avansa opinii corecte, trebuie să te sprijini pe o foarte temeinică cunoaștere a problemelor abordate. D-sa nu posedă asemenea cunoștințe, nefiind un specialist în domeniul filologiei. El este, ne place să credem, un iubitor al textelor românești vechi, ceea ce e cu totul altceva. În filologie însă, ca, de altfel, în toate disciplinele științifice, nu se poate ajunge la rezultate valabile dacă pasiunea pentru disciplina respectivă nu se întemeiază pe o înaltă competență în materie [7].

Ar fi foarte potrivit dacă în programele Televiziunii Române Libere, ca și aiurea, s-ar pune punct practicii de a permite oricui să avanseze teorii „revoluționare" și s-ar lăsa pe seama oamenilor de știință să-și rezolve problemele de specialitate. Pentru că, va trebui să convenim, a sosit momentul să se curme, o dată pentru totdeauna, accesul neîngrădit al diletanților (cu aere de savanți) în domenii care le depășesc competența.

[5] *Manuscrisul de la Ieud*, f. 170r.

[6] Vezi în această privință articolul nostru *Opinii recente asupra* **Legendei Duminicii** *din* **Manuscrisul de la Ieud**, în LR, XXXIV, 1985, nr. 2, p. 136—139.

[7] D. Șerbu și-a permis să-l corecteze chiar pe Ion Bianu. Acesta ar fi interpretat eronat cele două slove cu valoare cifrică ≠ ѕц (= 6900) care apar după cuvintele slavone *vŭ lě(t)* (f. 170r) drept un cuvînt (!!). Nu ni se spune însă unde a fost consemnată această „greșeală" inadmisibilă, pe care nici măcar un student cu sumare cunoștințe de paleografie chirilică n-ar fi în stare să o facă!

G. G. NEAMȚU, **Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii/distincții**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, 336 p.

Recenta lucrare a lingvistului clujean G. G. Neamțu se adaugă bibliografiei îmbogățite în ultimii ani[1] a studiilor sincronice de gramatică a limbii române, destinate unui public larg.

Intenția autorului este de a alcătui un compendiu de gramatică util elevilor, profesorilor de limba română din învățământul mediu, studenților de la facultățile de filologie, în general celor interesați de studiul limbii care pornesc de la un fond preliminar de cunoștințe (p. 5).

Principiul de organizare a materialului este original: distincții/confuzii (acestea din urmă generatoare de greșeli) la nivelul analizei gramaticale tradiționale de tip școlar (p. 5, 8). Capitolele sau temele (T) sînt grupate în nouă secțiuni: *Substantive, cazuri* (p. 15—48), *Articole* (p. 49—62), *Pronume, adjective, numerale* (p. 63—98), *Legături intrapropoziționale* (p. 99—115), *Legături interpropoziționale* (p. 116—151), *Verbe, predicate* (p. 152—230), *Subiecte, atribute și subordonate corespondente* (p. 231—264), *Alte funcții și subordonate corespondente* (p. 265—302), *Varia* (p. 303—326). Volumul mai cuprinde o *Prefață* (p. 5—13) și o *Bibliografie* (p. 327—330). Selecția „temelor" are la bază conținutul programelor școlare. În plus sînt tratate unele construcții cu element predicativ suplimentar (p. 7). În afara distincțiilor indicate în titlurile capitolelor, se discută, de exemplu, aceea dintre funcție sintactică și caz (p. 21). Autorul menționează că a avut în vedere în special utilitatea didactică a lucrării; de aceea în examinarea faptelor de limbă a adoptat punctul de vedere general acceptat, iar în problemele controversate recomandă soluția cea mai simplă, noncontradictorie (p. 8). Cu toate acestea, unele interpretări pentru care optează sînt în mare măsură contestabile: de exemplu, faptul că substantivele la cazul vocativ ar fi de persoana a II-a (p. 34—35), subiectul inclus al interjecțiilor predicative (p. 236 ș.u.). Depășindu-se cadrul strict al gramaticii tradiționale, se utilizează izolat elemente transformaționale (p. 283—284), de teorie semantică a cazurilor (p. 185, 235) etc. Sporadic se fac referiri la limba veche, la alte varietăți ale limbii actuale decît cea literară (p. 43 etc.), la limbi străine (p. 44). Rolul formativ al lucrării constă în aceea că se examinează cauzele care determină anumite greșeli, se grupează informația în structuri argumentale, se oferă modele de raționament, se indică posibilitățile de verificare etc.

Formulăm în cele ce urmează cîteva observații, care nu scad valoarea cărții în ansamblu.

Astfel, semnalăm unele inexactități și/sau omisiuni de ordin gramatical. E necesar să se specifice că substantivele masculine și cele neutre au „o singură formă cazuală" (p. 18), însă în cadrul fiecărui număr, deci două forme flexionare, una pentru singular și alta pentru plural. Substantivele cu adjectiv posesiv conjunct apar la genitiv-dativ atît articulate proclitic (*lui nașă-sa* etc., p. 78), cît și, mai frecvent, cu forme speciale de posesiv, după modelul declinării substantivelor cu articol enclitic[2]: *soră-sii* etc. Acordul nu „generează calitatea de adjectiv" (p. 76), el poate fi un indiciu al acesteia. Nu orice unitate sintactică subordonată este omisibilă (p. 23); există verbe cu regim prepozițional care au complement obligatoriu exprimat (*consta în* **ceva**) etc. Contextul „cineva...ceva" propus pentru identificarea verbelor tranzitive (p. 173) conduce la concluzia greșită că toate tranzitivele au subiect cu trăsătura semantică [+ Uman]. Posibilitatea ca unele verbe (cele bitranzitive) să apară însoțite de două complemente în acuzativ este ilustrată cu o construcție oarecum forțată, cu șanse mici de a fi înregistrată în limbă: *Profesorul ascultă copiii lecția învățată* (p. 24). Mai frecvente — și singurele corecte — sînt structurile cu complementul direct al persoanei însoțit de marca *pe* și dublat prin pronume personal neaccentuat: *Profesorul* **îi** *ascultă* **pe copii** *lecția învățată*. Verbul *se uita* nu este „intranzitivizat" cu ajutorul pronumelui reflexiv în acuzativ

[1] Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982; Ștefania Popescu, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciții*, București, 1983; *Sinteze de limba română* (coord. Theodor Hristea), București, 1984; Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986, etc.

[2] Mioara Avram, *op. cit.*, p. 61.

(p. 174), ci intranzitiv (nu se utilizează tranzitiv, cu forme de diateza activă). În fraza: *Apostrofează pe care cum îl vede pe coridor, cum* nu este adverb relativ (p. 134), ci conjuncție, întrucît nu are sens lexical adverbial și funcție sintactică autonomă în subordonata *cum îl vede pe coridor*, pe care o introduce (v. distincția conjuncții/relative, p. 119—120). Restricția referitoare la numărul singular al substantivelor care se transformă prin conversiune în adverbe (p. 46) nu este obligatorie [3] (*Venea* **serile** *pe la noi*). Denumirea „complement direct anticipat/reluat" (p. 175 etc.) pentru pronumele personal neaccentuat din structurile cu dublare creează confuzia acestuia cu complementul direct „de bază". Pronumele personal *ne* din propoziția: *Ne trimit vederi* nu ilustrează situația „complement indirect, al cărui conținut gramatical îl reprezintă exprimarea obiectului căruia i se atribuie o acțiune". Din acest punct de vedere, exemplul dat nu este de același tip cu: **Îmi** *place muzica* (p. 41). Verbele *se fonda, se întemeia, se întrista, se șoca* nu se combină cu un complement indirect de tipul *pe cineva* (avînd trăsătura [+Uman], p. 267) sau cel puțin nu aceasta este construcția lor cea mai frecventă în limba literară. Unele exemple sînt ambigue din punctul de vedere al interpretării sintactice: în enunțul *S-a plictisit tot auzindu-l cum se lamentează*, gerunziul *auzind* are funcție de complement indirect (p. 269) sau de complement circumstanțial de cauză; în fraza *Ce n-aș da să mai am douăzeci de ani!*, subordonata introdusă prin conjuncția *să* (*să mai am douăzeci de ani*) este condițională (p. 147) sau finală; propoziția *dacă văzui* din fraza *Dacă văzui că nu-l interesează haina, o vîndui altcuiva* este circumstanțială de timp (p. 147) sau de cauză etc. Credem că ar fi bine ca exemplele ambigue sintactic să fie evitate într-o lucrare în care, din motive didactice, se preferă soluțiile de analiză unice. Adjectivul *mulți* apare nu numai antepus substantivului (*mulți copii*, p. 64), ci și postpus acestuia: *copii mulți*. În enunțul: *Propunerile au fost reținute și* [au fost reținute] *încă repede* (p. 194), ar fi mai bine ca adverbul *încă* să fie plasat înaintea parantezei, întrucît se referă la întreaga propoziție: [au fost reținute] *repede*.

În legătură cu anumite puncte de vedere care nu sînt general acceptate și care reprezintă chestiuni de interpretare, menționăm că recomandarea de a se atribui articolului hotărît proclitic *lui* genul substantivului (masculin sau feminin) pe care acesta îl însoțește (p. 51) este discutabilă și oarecum excesivă. Ni se pare mai corect să se admită că, articolul fiind, în această poziție, invariabil, nu se pune problema indicării genului. Aceeași observație o facem și cu referire la acordul adjectivelor pronominale invariabile, prin analogie cu cele variabile (p. 67). Considerăm că soluția potrivit căreia părțile de vorbire invariabile fac excepție de la acord este mai adecvată [4]. Opțiunea autorului pentru includerea verbului *părea* în inventarul „auxiliarelor predicative" (= verbelor copulative) nu este justificată nici cu argumente în text și nici prin trimitere la bibliografie (p. 162). Interpretarea verbelor însoțite de complement direct ca „intranzitivizate contextual" (p. 22) poate crea confuzii: nu se înțelege că este vorba despre imposibilitatea exprimării unui al doilea complement direct (v. p. 238 ș.u.) sau unui complement al întregului grup alcătuit din verb și obiectul său direct.

Sugerăm autorului unele specificări, cu scopul de a face mai clară expunerea, dat fiind că aceasta se adresează și unor cititori mai puțin avizați, de exemplu elevilor. La p. 207 (în capitolul *Nume predicativ/complement circumstanțial de mod*) se afirmă că „un complement nu se poate exprima prin adjectiv"; de fapt se are în vedere numai circumstanțialul de mod propriu-zis. (Vezi exemplul cu adjectiv în funcție de circumstanțial de mod comparativ — *mai mult mort* **decît viu** — etc. [5]). Ar fi utilă indicarea în exemple a părților de propoziție care nu constituie obiectul principal al comentariului, dar la care acesta se referă într-un fel sau altul (complementele directe în construcții cu verbe tranzitive determinate de o propoziție completivă indirectă, p. 275 etc.). La p. 240 trebuie sau indicată funcția sintactică a cuvintelor reproduse cu aldine în propozițiile: *Plăcîndu-i în mod deosebit* **limbile** *străine, s-a înscris la Universitatea Populară* (complement direct), *Ionel a ajuns la gară înainte de a pleca* **trenul** (subiect), sau inversată ordinea exemplelor, încît să corespundă cu cea anunțată în titlul capitolului: *Subiect/complement direct*. Ar fi bine să se explice sensul termenului *istorie derivativă* (p. 286), frecvent în gramaticile generativ-transformaționale, dar care nu este utilizat în școală.

Nu totdeauna formulările sînt suficient de riguroase și de exacte. O prepoziție nu „face parte din acuzativul substantivului" (p. 122), ea are un anumit regim cazual și se analizează împreună cu substantivul pe care îl însoțește. Între substantivul *fata* și

[3] *Gramatica limbii române*, I, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1963, p. 302 etc.

[4] *Idem*, I, p. 163 etc.

[5] *Idem*, I, p. 133—134 etc.

adjectivul posesiv *a ta* din secvența: *fata cea mică a ta* nu este intercalat „un cuvînt" (p. 77), ci un determinant (atribut) exprimat prin două cuvinte (articolul adjectival *cea* și adjectivul *mică*). „Falsă locuțiune prepoziționlă" nu înseamnă „≠ nu este locuțiune prepozițională" (p. 106), ci fie „≠ locuțiune prepozițională" (unde semnul ≠ exprimă nonidentitatea), fie „nu este locuțiune prepozițională", semnul ≠ și adverbul de negație *nu* nefiind coocurente în contextul dat.

Există și unele inconsecvențe. Comportamentul verbelor dublu tranzitive (care fac excepție de la cîteva restricții ale verbelor tranzitive în construcții cu complemente sau cu subordonate completive) se discută numai la capitolul T 82 *Completivă indirectă/completivă directă*, nu și la T 80 *Complement indirect/complement direct*. Nu totdeauna se fac trimiteri la bibliografie pentru situațiile care nu se discută, ci doar se menționează (de exemplu, elementul predicativ suplimentar cu expresie verbală, la T 84) etc.

Cîteva greșeli de amănunt sînt datorate desigur neatenției. Adjectivul posesiv corespunzător persoanei I în seria „mai mulți posesori" are la feminin singular forma *noastră*, nu *noastre* (p. 84). Substantivul *mașina* are în exemplul (1) *A stricat mașina de scris* funcție de complement direct, iar în exemplul (2) *S-a stricat mașina de scris* funcție de subiect, nu invers (p. 234). Ordinea corectă a elementelor în formula de sub IV, p. 266 este: V_{reg} [— pas]/V_{reg} [+ pas] ⇒ [+ CD]/[+ CI]. Combinarea verbului cu un pronume reflexiv în acuzativ reprezintă conținutul restricției a III-a, nu a IV-a (p. 268). În fraza: *Este părerea mea că ați greșit*, în care propoziția *că ați greșit* este subiectivă (p. 214), substantivul *părerea* nu ocupă poziția subiectului, ci pe cea a numelui predicativ. Secvența *amicul meu* nu constituie o parte de propoziție (p. 117), ci două: subiectul *amicul* și atributul *meu*.

Greșelile de tipar sînt numeroase, unele împiedicînd înțelegerea textului și creînd confuzii grave. Semnalăm autorului cîteva dintre acestea din urmă. *Un* și *o* sînt ambigue morfologic (articole nehotărîte/numerale cardinale) într-un enunț ca: *A scris părinților să-i trimită următoarele: un fier de călcat, două cutii de detergent, trei cămăși de bumbac și o pijama* (p. 319); indiferent cărei părți de vorbire aparțin, *un* și *o* trebuie să primească aici o interpretare comună: fie articole (atunci *o* se culege aldin), fie numerale (atunci *un* se culege cu cursive albe). Verbul *face* nu este „auxiliar predicativ" (p. 204); autorul s-a referit la *se face*. Predicatele în propozițiile de mai jos (p. 269) sînt următoarele: *este incapabil (Este incapabil a face un lucru util*; *este* trebuie cules spațiat, cu litere drepte), *sînt dispus (Sînt dispus a mă întoarce imediat*; *sînt* trebuie cules spațiat, cu litere drepte), *este (Îi este teamă a mai scoate un singur cuvînt*; *teamă* trebuie cules cu cursive).

Lucrarea profesorului G. G. Neamțu depășește scopul propus, de a fi un îndreptar explicativ al analizei gramaticale (la nivel elementar) și implicit de a oferi un model de gîndire în acest domeniu. Cartea ni se pare utilă și interesantă deopotrivă pentru specialiști prin modul de a pune problemele. De altfel, multe dintre teme au fost mai rar discutate ca atare în bibliografia de referință: distincțiile dintre numele predicativ multiplu și numele predicativ urmat de complement, dintre complementele, respectiv propozițiile circumstanțiale de scop și de loc; discutarea împreună a confuziilor produse în enunțuri cu punctuație prin două puncte este de asemenea mai puțin frecventă etc.

Decembrie 1989

CAMELIA STAN
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Limba română în Enciclopedia limbilor romanice, coordonator Marius Sala*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, 335 p.

Enciclopedia limbilor romanice (ELIR) își propune, după cum se precizează în introducere, „să ofere datele esențiale cu privire la idiomurile romanice prin intermediul a 947 de articole ordonate alfabetic"; informațiile fundamentale referitoare la structura, evoluția și specificitatea fiecărui idiom romanic (literar sau nu), sistematizate în articole-

* Autori: Mioara Avram, Jana Balacciu-Matei, Alexandra Cuniță, I. Fischer, Christian Ionescu, Coman Lupu, Sebastiana Popescu-Fischer, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Marius Sala, Oana Sălișteanu-Cristea, Ion Toma, Mariana Tuțescu, Laura Vasiliu, Ioana Vintilă Rădulescu.

titlu de tipul *franceză, română* etc., își află completări și aprofundări în articolele care au ca obiect principalele lor varietăți regionale, diacronice și diastratice, precum și în numeroasele articole comparatiste, în care sînt tratate chestiuni de fonetică și fonologie, morfologie, sintaxă, lexic și formarea cuvintelor în limbile romanice.

Dat fiind că, la fel ca în cazul tuturor limbilor romanice, o imagine completă asupra limbii române poate fi obținută numai prin lectura a mai bine de jumătate din ELIR, rîndurile de față au ca scop să indice direcția pe care trebuie s-o urmeze o lectură a enciclopediei din perspectivă românistă.

Datele fundamentale sînt sistematizate în articolul *română*, în care sînt tratate pe larg (în comparație cu problemele de structură, la care se revine în cursul altor articole) formarea limbii și a poporului român, formarea și structura limbii literare, istoricul ortografiei românești. Individualitatea fiecăruia dintre cele 4 mari dialecte românești face obiectul cîte unui articol aparte (*dacoromân, aromân, meglenoromân* și *istroromân*); elementele comune aromânei, meglenoromânei și istroromânei sînt reunite în articolul *sud-dunărean, român*. La rîndul lor, subdialectele a căror individualitate a fost recunoscută de cercetători sînt prezentate separat: *bănățean, crișean, maramureșean, moldovean, muntean, oltean, oșean* (subdialecte dacoromâne); *fărșerot, gopeșean-mulovițean, grămostean, moscopolean, muzăchear, olimpiot, pindean* (subdialecte aromâne); aproximativ pe același plan stă graiul *sărăcăcean*, grai grecesc cu numeroase elemente lexicale aromâne al unei populații cîndva aromâne. Varietățile diastratice prezentate în ELIR sînt argourile dacoromâne *gomofască, limba cîrîitorilor, păsărească, șmechereasca* și argoul grecesc cu bază aromână *bucureica*.

Precizări referitoare la formarea și evoluția limbii române și, implicit, la poziția ei în ansamblul Romaniei se găsesc în articolele (pe care le citățm în ordine cronologică) *Romania orientală*; *balcanoromanic, grup*; *protoromână* (către care trimit, cu scurte comentarii asupra terminologiei, articolele *română comună, română primitivă, română primitivă comună, străromână* și *tracoromanică*); **torna, torna, fratre**; *latino-român, text*; *slavoromân, text*, **Serisoarea lui Neacșu**, *rotacizant, text*. Perspectiva diacronică este completată de articolele referitoare la substratul *traco-dac* și la numeroasele influențe asupra limbii române, discutate proporțional cu aportul pe care l-au avut la dezvoltarea acesteia: influența *albaneză, bulgară, cumană, franceză, gepidă, germană, greacă medie* și *greacă modernă, italiană, latină, macedoneană, maghiară, pecenegă, polonă, rusă, săsească, slavă, slavă veche* (*bulgară veche*), *slavonă, șvăbească, turcă* (*osmanlie*), *țigănească, ucraineană*. Un articol este consacrat influenței pe care a exercitat-o româna asupra limbilor învecinate (*română, influență*). Trăsăturile comune limbii române și limbilor balcanice sînt prezentate în articolul *uniunea lingvistică balcanică*, care cuprinde și un istoric al acestui concept.

Numeroase aspecte ale structurii limbii române sînt puse în evidență de articolele de tip comparatist. Spre exemplu, caracterul mai conservator al românei în ce privește flexiunea cazuală e evidențiat în articolul mai general *caz* și în articolele *dativ, genitiv* și *vocativ*; dintre valorile cazurilor, *dativul locativ* este specific doar românei, iar *dativul etic* și *dativul posesiv* sînt frecvente în română și rare în celelalte limbi romanice. Româna este conservatoare și în raport cu categoria genului (vezi *gen, neutru*). În ce privește evoluția sistemului verbal, româna este singura care moștenește supinul (vezi *supin*) și cunoaște o evoluție specifică a mai mult ca perfectului conjunctiv latin (vezi *mai mult ca perfect*) etc.

În încheierea acestor rînduri am dori să semnalăm cîteva inadvertențe și să sugerăm anumite completări în vederea unei noi ediții a cărții. În articolul *acord* se afirmă că „în rom., adj. atribut (e vorba de adjectivul subordonat mai multor substantive, n.n.) se acordă cu ultimul subst. (*limba și literatura română*)"; româna cunoaște însă oscilații în acordarea adjectivului subordonat mai multor substantive; pentru evitarea ambiguităților, acesta poate sta și la plural, mai ales cînd cele două substantive sînt de gen diferit (*gardul și poarta văruite*; *am văzut un bărbat și o femeie murdari*). În articolul *auxiliare, verbe* (p. 45) se afirmă că româna nu moștenește pe *esse*, ci un verb latin cu sens analog, *fieri*; or, paradigma rom. *a fi* < *fieri* este supletivă, formele sale sintetice (prezent, imperfect, perfect simplu) continuînd pe lat. *esse*. În definiția cu care începe articolul *adversativă, coordonare* (p. 21) nu intră coordonarea a două părți de propoziție, ceea ce duce (p. 22) la afirmația că *ci* este o conjuncție adversativă puțin folosită azi în limba vorbită. Coordonarea a două părți de propoziție nu este discutată în legătură cu coordonarea *conclusivă* și *disjunctivă*; este în schimb comentată relativ pe larg în articolul *copulativă, coordonare*. În articolul *peiorative, sufixe* este citat sufixul lat. *-aster* > rom. *-astru*, cu exemplele *boiastră* și *fiastru*; nu este însă sigur că sufixul *-aster* a fost moștenit în română; *fiastru*, acum ieșit din uz, este continuatorul lat. *filiaster* și nu a reprezentat un termen peiorativ; *boiastră* are etimologie incertă. Completări ar necesita articolul *muzăchear*, singurul subdialect aromân înregistrat

ca articol aparte fără informații cu privire la structură. De asemenea, date fiind opiniile contradictorii despre originea ceangăilor și huțulilor (vezi *română*, *influență*), n-ar fi fost poate lipsit de interes să existe cîte un scurt articol referitor la graiurile lor (cu atît mai mult cu cît graiul săcăcean beneficiază de o tratare aparte).

VICTORIA POPOVICI

DUMITRU VELCIU, **Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1709. Pseudo-Nicolae Costin (Studiu critic)**, București, Editura Minerva, 1989, 290 p.

1. Ultima carte a lui D. Velciu are ca obiect paternitatea unei lucrări cunoscute astăzi „sub denumirea hibridă și apersonală de «Pseudo-Nicolae Costin»" (p. 90). Realizată în 1712, la cererea lui Nicolae Mavrocordat, prin punerea la contribuție a unor izvoade, în mare parte pierdute astăzi, cu o completare originală a autorului pentru anii 1693—1709, cronica în discuție ocupă un loc însemnat în istoriografia medievală moldovenească, fiind o scriere paralelă în raport cu celelalte patru continuări ale operei lui Miron Costin (post 1661): Pseudo-Al. Amiras, Pseudo-N. Muste, Anonimul Buhușesc, I. Neculce (vezi p. 114 și nota 165 de la p. 161). Observăm că între numele celebre ale cronicarilor Gr. Ureche, M. Costin, N. Costin și cel al lui I. Neculce, care ridică lucrarea de istoriografie la nivelul de valoare literară consacrată, în Moldova nu încetează activitatea alcătuitorilor de cronici, dar ei, deși nu puțini, rămîn anonimi. Cronica anilor 1661—1709, atribuită lui N. Costin, în calitate de compilator, de către M. Kogălniceanu cu ocazia editării ei în 1845, a fost pusă apoi în seama aceluiași N. Costin, ca autor de data aceasta, de către V. A. Urechia, N. Iorga, G. Călinescu, în timp ce Aron Densușianu, I. G. Sbiera, iar mai tîrziu G. Pascu și Constant Grecescu o consideră a fi operă de compilație a lui Axinte Uricariul. Este meritul lui C. Giurescu de a fi infirmat toate aceste ipoteze, restabilind adevărul, chiar dacă nu pune în loc un nume, ci doar pe copistul anonim însărcinat de Nicolae Mavrocordat să se ocupe de moștenirea literară a lui N. Costin. Părerea sa, însușită de S. Pușcariu, N. Cartojan, I. Șt. Petre, Șt. Ciobanu și de alți istorici literari contemporani, reținută și de tratatul academic de istorie a literaturii române, constituie punctul de plecare al investigației lui D. Velciu (vezi p. 7—34).

2. D. Velciu își propune ca, „pe baza unei aprofundate analize a conținutului cronicii, în strînsă corelare cu elemente documentare și de conjunctură pe care le oferă perioada contemporană redactării, valorificînd date și informații noi" (p. 5—6), să distingă în cuprinsul compilației contribuția fiecărui izvod, menționat în titlul sau în corpul lucrării, și mai ales să identifice persoana autorului, delimitînd intervențiile sale în partea compilată, ca și redacția originală a acestuia, cu calitățile ei literare. Cel mai vechi manuscris păstrat al cronicii (BCU — Iași, II-22), realizat în 1715, poartă semnătura de copist a lui Axinte Uricariul și nici o indicație cu privire la persoana celui ce a realizat cronica. Pentru acest loc alb în istoriografia moldovenească D. Velciu propune pe Sava Ieromonahul, copist de manuscrise al lui Nicolae Mavrocordat, contemporan cu Axinte Uricariul, dar mai puțin cunoscut decît acesta. Activitatea sa de copist și „prelucrător de manuscrise" (p. 40), ca și cea de diac, „confirmată documentar" (*ibidem*), se poate proba pentru perioada 1710—1727.

Acestei activități îi este consacrat în întregime capitolul al III-lea al cărții: *Autorul cronicii compilate*: *Sava Ieromonahul. Activitatea și personalitatea lui* (p. 35—85). D. Velciu discută aici nu numai scrierile autografe păstrate de la ieromonahul Sava (o copie a *Pravilei* din 1646 și trei documente — vezi p. 41—45, 63—65) sau unele copii nepăstrate, a căror realizare este dedusă pe baza prezenței numelui său în reproduceri ulterioare ale acestora (*Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii* de N. Costin, atribuit greșit tocmai de Sava lui M. Costin, și o compilație prescurtată de cronici moldovenești, a cărei redactare este atribuită lui Axinte Uricariul — vezi p. 45—63), ci și unele lucrări presupuse a avea legătură cu persoana sa, fie pe baza grafiei în cazul celor ajunse pînă în zilele noastre (documente nesemnate — vezi p. 65—66, 74; o copie a lucrării *De neamul moldovenilor*, care a aparținut lui Dimitrie Cantemir, aflată la Leningrad, atribuită pînă acum de către C. Giurescu lui Axinte Uricariul — vezi p. 66—71; una din cele două copii în care se păstrează izvodul lui Tudosie Dubău — vezi p. 73—74), fie pe baza intuiției în cazul celor definitiv pierdute (o copie a *Ceasornicului domnilor* în traducerea lui N. Costin, adusă de Nicolae Mavrocordat în Țara Românească — vezi p. 71—73; vezi și cele spuse despre capitolul al XI-lea al cărții, la p. 156—157).

3. D. Velciu consacră o parte considerabilă a lucrării studiului izvoadelor folosite, în măsură mai mare sau mai mică, la realizarea compilației (p. 86—199).

C. Giurescu demonstrase că letopisețul anilor 1661—1709 este o compilație bazată pe mai multe izvoade, între care rolul predominant revine celui al lui Vasile Demian, care, fapt notabil, este diferit de cel ce poartă numele lui Tudosie Dubău. Datorită îndoielilor pe care același cercetător le exprimă în scris șapte ani mai tîrziu cu privire la propriile sale concluzii, Vasile Demian și izvodul său nu mai intră în cîmpul de cercetare istoriografică. Este meritul lui D. Velciu de a impune definitiv în atenția specialiștilor numele și opera lui Vasile Demian. Autorul reia vechea cercetare a lui G. Giurescu, confirmă cu noi fapte documentare unele ipoteze, se distanțează în alte locuri, dar mai ales pune la contribuție o bogăție de date privind biografia lui Vasile Demian, care se constituie într-un adevărat roman de familie din evul mediu moldovenesc. Aceste informații își dovedesc utilitatea pe parcurs, căci, coroborate cu critica de text, ele sînt invocate pentru a stabili întinderea izvodului, atitudinea cronicarului față de faptele și persoanele aduse în discuție, ca și natura interpolărilor presupuse a aparține compilatorului Sava. Cronologic, Vasile Demian este cel dintîi care continuă opera lui Miron Costin, el fiind un „mărunt discipol" și un „prim epigon" (p. 148) al marelui cronicar.

Invocarea izvodului „lui Miron logofătul", despre care C. Giurescu a arătat că nu poate fi pus pe seama lui Miron Costin, se explică printr-o confuzie a redactorului cronicii din 1712, care avea a face cu o lucrare ce continua opera lui Miron Costin. D. Velciu admite această supoziție, dar anulează complet așa-zisul „izvod al lui Miron logofătul", căci cronica postmironească nu ar fi alta decît cea a lui Vasile Demian, transcrisă în continuarea operei lui Miron Costin, fără delimitarea izvoarelor.

Izvodul lui Tudosie Dubău, conservat ca atare pînă astăzi în două copii manuscrise, poartă numele înaltului dregător care a patronat realizarea lui. D. Velciu atribuie lui Axinte Uricariul redactarea acestui material, puțin folosit în compilația din 1712.

Izvodul costăchesc, cronică de familie a neamului Costăcheștilor (sau Gavriliețștilor), pierdut astăzi, a cărui existență a fost probată de C. A. Stoide, a fost inițiat, după D. Velciu, de către bătrînul Gavril Costache, și nu de fiul acestuia, Lupul Costache, cum presupunea C. A. Stoide, ceea ce face mai posibilă consultarea sa de către realizatorul compilației din 1712.

„Universalul" lui Petru cel Mare, invocat o singură dată în cuprinsul cronicii, anume în legătură cu lupta de la Poltava dintre ruși și suedezi, a fost identificat de către D. Velciu, cu sprijinul profesorului Gh. Bogaciu din U.R.S.S., și publicat încă din 1975 în „Revista de istorie". În contribuția de față, D. Velciu analizează unele aspecte ale traducerii lui în limba română și atribuie transpunerea din rusă în română, într-o primă formă, lui N. Costin.

4. Realizată pe baza acestor izvoade, prima și cea mai întinsă parte a cronicii (1661—1693) este o operă de compilație și prelucrare, nu una de copist. D. Velciu abordează cu minuție critica de text, în scopul delimitării interpolărilor compilatorului, care constau în adăugarea anilor de la Hristos (de obicei calculați greșit), date privind istoria bisericii Moldovei, comentarii cu caracter creștin-moralizator, citate biblice, rare imixtiuni în narrarea faptelor, unele expresii și cuvinte specifice (vezi, pentru toate acestea, p. 200—217). Partea originală a cronicii (1693—1709) este atribuită de D. Velciu aceluiași Sava Ieromonahul, în primul rînd pe baza existenței unor particularități stilistice comune întregii lucrări (vezi p. 217—236).

Fără a contesta nici ponderea elementului lingvistic în elucidarea unor chestiuni filologice majore, nici concluziile autorului, vom observa totuși că faptele de limbă invocate nu sînt deosebit de concludente, de vreme ce nu caracterizează exclusiv lucrările lui Sava Ieromonahul, ci sînt specifice scrisului literar românesc din perioada respectivă (*iară, ce, ci, deci, și așa* cu rol coordonator; întrebuințarea frecventă a gerunziului; structuri sau cuvinte de tipul *într-acestași an, într-același an, aievea, monarhi, osăbit de acestea*). Autorul are în vedere și frecvența acestora (care, iarăși, poate fi socotită relativă), dar și contextul mai larg în care s-a realizat cronica (circumstanțe obiective, care puteau favoriza munca modestului călugăr de la Mitropolia din Iași: mediul și formația sa de om al scrisului, implicarea instituției pe care o reprezenta în viața politică a țării, posibilitatea informației orale pentru partea originală a cronicii, eventual sprijinul mitropolitului Ghedeon).

5. D. Velciu atribuie lui Sava Ieromonahul și o primă transcriere a cronicii lui N. Costin cu privire la domnia lui Nicolae Mavrocordat (cea dintîi) și a lui Dimitrie Cantemir, copie nepăstrată, după care Axinte Uricariul ar fi executat-o, în 1715, pe cea mai veche cunoscută azi (BCU — Iași, II-22). Această nouă atribuire face obiectul capitolului al XI-lea (p. 237—241), care pare a scinda observațiile autorului din ultima secțiune a cărții (după prezentarea izvoadelor, deci după p. 200), consacrată analizei contribuției originale a lui Sava Ieromonahul (interpolări în partea compilată, aspecte stilis-

tice comune compilației și redacției proprii, valoarea cronicii). Ar fi fost mai potrivit ca aceste considerații să fie subsumate capitolului al III-lea al cărții, alături de altele similare (vezi și rezumatul nostru la p. 155).

6. Semnalăm aici două erori minore, care, de altfel, nu au implicații asupra demonstrațiilor filologice în cadrul cărora apar.

Prespre nu este o greșeală de tipar, cum se afirmă în nota 13 de la p. 76, ci, ca și *preste*, una din formele vechi ale prepoziției *peste* (vezi DLR, s.v.).

Urmărind marea familie a Murguleștilor cu care s-a înrudit prin căsătorie Vasile Demian, înțelegem că soția acestuia, Ilinca, era vară de gradul II cu Tudosie Dubău, fiu al Salomiei, după tabelul de la p. 98, iar după comentariul de la p. 99 al Nastasiei (ambele fiind fetele lui Irimie Murguleț).

7. Autorul subliniază în capitolul final al cărții (p. 242—250) importanța documentară a cronicii anilor 1661—1709, „variantă independentă" (p. 242) în raport cu celelalte patru lucrări care continuă letopisețul lui Miron Costin. Ea aduce pînă în zilele noastre izvodul lui Vasile Demian, altfel definitiv pierdut, ca și fragmente din cronica familiei lui Gavril Costache, de asemenea pierdută, și din „Universalul" lui Petru cel Mare, a cărui traducere în română nu ni s-a păstrat. Om al condeiului, dar cărturar modest, alcătuitorul cronicii păstrează o notă de obiectivitate în relatarea sa și reușește să imprime lucrării un caracter unitar, cu rare accente de realizare literară. Ecoul acestei cronici în istoriografia ulterioară a fost modest.

8. Este meritul lui D. Velciu de a-și fi propus ca, înarmat cu o documentare solidă, să abordeze destinul unor cărturari și lucrări de istoriografie medievală de gradul al II-lea, dacă putem spune așa, investigație deosebit de necesară, dar plină de mari riscuri la acest nivel, în condițiile în care informația, oricît de amplă, prezintă goluri, iar intuiția, de obicei, nu este socotită argument valabil. Sava Ieromonahul și Vasile Demian sînt nume pe care D. Velciu propune să le înscriem în galeria cronicarilor moldoveni, deși s-ar putea ca tocmai aceștia să fi fost vizați, cu aroganță, de N. Costin: „letopisețe pre urmă scrisă de o samă de boieri de țară" (p. 110).

Dar marea problemă pare să apară ... tocmai cînd se rezolvă toate problemele. Unele argumente, ca acelea lingvistice, de exemplu, nu par foarte convingătoare (considerate în sine). Alteori prezumția devine argument în faza următoare a demonstrației (vezi p. 226). Activitatea lui Sava Ieromonahul se interferează în prea multe puncte cu a lui Axinte Uricariul. Amîndurora li se atribuie noi lucrări (copii, compilații, redactări), iar transcrierea lucrării *De neamul moldovenilor* (cea păstrată la Leningrad), socotită pînă acum a fi realizată de Axinte Uricariul, este trecută tocmai sub numele lui Sava, și nu al altcuiva, cunoscut sau anonim.

Sînt gîndurile unui cititor care se recunoaște a fi departe de documentarea lui D. Velciu. Autorul, bine informat și avînd o opinie de ansamblu asupra faptelor, făcînd conexiuni între elemente de natură diferită, și-a adus o contribuție deosebit de serioasă la rezolvarea unor probleme nu insolubile, dar cu siguranță dificile. Cercetările viitoare vor porni în mod cert de la cartea sa, socotindu-i rezultatele fie definitive, fie ipoteze de lucru ce nu pot fi ignorate.

Decembrie 1989

FLORENTINA ZGRAON
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Noul Testament, *tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan mitropolitul Transilvaniei, reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Emilian, episcop al Alba Iuliei*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988, 907 p. + 663 facsimile + 43 ilustrații

Cînd ne referim la importanța *Noului Testament* de la Bălgrad (1648) pentru istoria culturii noastre, gîndul ne poartă imediat spre două aspecte pe care le evidențiază cercetarea acestui monument de limbă veche românească: calitatea superioară a traducerii, în raport cu transpunerile românești anterioare de cărți sacre, și efortul traducătorilor de a asigura accesibilitatea textului lor, prin lămurirea pasajelor obscure și a termenilor necunoscuți sau mai puțin cunoscuți, precum și prin încercarea lăudabilă, deși nu pe deplin izbutită, de a folosi o limbă înțeleasă în toate țările locuite de români. Faptul că o realizare de un nivel fără precedent pînă atunci a prins viață la Bălgrad nu poate fi desigur disociat de înrîuririle binefăcătoare ale culturii umaniste înstă-

pînite în orașele Transilvaniei și, îndeosebi, la curtea princiară. De altfel, nu ar fi exclus ca, în precizarea metodelor de lucru și în procurarea unora dintre izvoare (ne gîndim, în primul rînd, la cel latin), traducătorii să fi primit sprijinul superintendentului calvin Ștefan Katona Geleji, cel care, pînă la proba contrară, pare a fi jucat un anumit rol în aflarea traducătorului inițial (ieromonahul Selivestru) și în luarea deciziei de a se folosi, ca sursă principală a traducerii, o versiune grecească. Dincolo de acest aspect, nu îndeajuns clarificat, un lucru este bine stabilit: traducerea și tipărirea *Noului Testament* s-au datorat inițiativei principelui Gheorghe Rákoczi. Cartea pe care astăzi o legăm exclusiv de numele mitropolitului Simion Ștefan era înregistrată în unele medii cărturărești din secolul al XVI-lea sub denumirea *Tiștament de la Racoți*.

Meritul de a fi repus în circulație această însemnată traducere revine Editurii Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei. Impunătoarea ediție se deschide printr-un *Cuvînt înainte* al episcopului Emilian Birdaș (p. 7—30), urmat de *Studiul introductiv*, constituit din șase articole distincte, semnate de Nicolae Neaga, Virgil Cândea, Mircea Păcurariu, Grigore T. Marcu, Florica Dimitrescu, Eva și Iacob Mârza (p. 31—103), de *Nota asupra ediției*, alcătuită de Dalila-Lucia Aramă (p. 105—107), de reproducerea textului propriu-zis (p. 109—599), de *Transliterarea trimiterilor marginale* datorată lui Veniamin Micle (p. 600—601), de *Note* (p. 602—617) și de un *Glosar*, alcătuit de Dalila-Lucia Aramă (p. 618—632). Partea finală a ediției cuprinde traducerea în engleză, franceză și germană a *Cuvîntului înainte* (p. 633—699), rezumatele în aceleași limbi ale articolelor din componența *Studiului introductiv* (p. 700—723) și facsimilele corespunzătoare textului tipărit, reproduse la scara 1/2 (p. 725—903).

Despre felul în care s-au achitat editorii de dificila sarcină asumată se pot spune atît lucruri bune, cît și unele mai puțin bune. Meritoriu este, în primul rînd, faptul că ei au reușit, în urma colaționării exemplarelor consultate, să stabilească existența a două tiraje. Ultimul tiraj din punct de vedere cronologic, reprezentat de un singur exemplar (Biblioteca Sfîntului Sinod, cota II 5061), conține, față de exemplarele primului tiraj, 36 de deosebiri, care constau în îndreptarea unor mărunte greșeli, în completarea cîtorva omisiuni, dar și în adoptarea unor noi soluții de traducere; vezi p. 107. Profităm de această ocazie pentru a semnala prezența în biblioteca Institutului de Lingvistică din București a unui exemplar, cu cîteva prețioase semnături autografe ale lui Preda Brîncoveanu, care înregistrează 31 dintre cele 36 de particularități ale tirajului secund. Acest exemplar, fost odinioară în posesia Comisiei Monumentelor Istorice, aparține negreșit unui tiraj intermediar. Modificări de ultimă oră, printre altele, și în adoptarea unor noi variante de traducere, apar și în erata ediției originale, intitulată *Greșalele* (p. 598—599; vezi, de exemplu: *de răul* înlocuit prin *vicleanul*, Matei, VI, 13; *și șezu spri-nsu* înlocuit prin *și șezu spre însul*, Marcu, XI, 7; *pluguri de boi* înlocuit *prin părechi de boi*, Luca, XIV, 19; *loc gătit lui Dumnezău* înlocuit prin *loc gătit ei de la Dumnezău*, Apocalips, XII, 6), ceea ce dovedește că nu numai pe parcursul tipăririi, dar chiar după încheierea acestei acțiuni, editorii mai erau încă interesați de îmbunătățirea versiunii lor. În mod surprinzător, ediția modernă reproduce textul exemplarului Muzeului Unirii din Alba Iulia (nr. de inventar 3476), care aparține primului tiraj. Editorii aveau însă posibilitatea ca, folosindu-se de acest exemplar, considerat „cel mai complet și mai bine conservat" (p. 106), să preia în transcrierea lor lecțiunile diferite adoptate în al doilea tiraj. Se pare că o asemenea soluție a fost totuși avută în vedere, căci, după cum am constatat, în cîteva rînduri, mai exact în 6 dintre cele 36 de situații amintite, ei au adoptat, în mod tacit, lecțiunile caracteristice exemplarului din Biblioteca Sfîntului Sinod: p. 135 (Matei, X, 3), p. 178 (nota marginală la Marcu, II, 26), p. 285 (Ioan, VIII, 41), p. 355 (Fapte, XXIV, 11), p. 413 (Romani, II, 27) și p. 417 (Romani, VI, 11); pentru locurile menționate, cf. și p. 107. În privința greșelilor semnalate în erata ediției originale, se afirmă că „au fost îndreptate în text, cu excepția celor necorespunzătoare" (p. 106). Nu se precizează însă la care dintre îndreptările eratei s-a renunțat și cum s-a stabilit caracterul lor nejustificat.

Din *Cuvîntul înainte* (p. 27), și nu din *Nota asupra ediției*, cum ne-am fi așteptat, aflăm că transcrierea textului, efectuată de Ileana Zamfirescu, a fost ulterior verificată de Dalila-Lucia Aramă și Stella Nicolau. Pentru reproducerea textului „a fost folosită, în general, metoda transcrierii interpretative" (p. 105). Din informațiile sumare cuprinse în *Nota asupra ediției*, dar mai ales din sondajele noastre reisese că această operație se reduce, în bună măsură, la o echivalare mecanică a literelor chirilice prin literele latine corespunzătoare. De exemplu, ѕ la inițială de cuvînt sau de silabă (în corpul cuvîntului) a fost constant redat prin *e* (*erta*, p. 543, *eșiți* p. 543, *grăesc*, p. 301, *muerile*, p. 152). ѧ a fost peste tot echivalat prin *ia* (atît în *lăcuiașle*, p. 399, *muiarea*, p. 134, cît și în *aceastia*, p. 112, *cetatia*, p. 112 etc.), reduplicările de consoane au fost menținute (*Filipp*, p. 350, *Ioann*, p. 388, *Mattei*, p. 117 etc.), iericul a fost pretutindeni echi-

valat prin *i*, chiar şi într-o grafie ca църъ (III^{v}/21; reprodusă *fări*, p. 113), unde prezenţa sa nu se justifică; cf. şi църь (VI^{r}/2), reprodusă *fări* (p. 116), lecţiune, de asemenea, neavenită. Pentru grafiile de tipul шаѳ, цам sîntem avertizaţi că au fost reproduse „*şi-au*, *ţi-am*, deşi grafic *i* lipsea" (p. 106). În cazul de faţă nu avem însă a face cu o insuficienţă grafică, nenotarea lui *i*, ci cu redarea rostirii dure a consoanelor *ş* şi *ţ*. Nu îşi găseşte nici o motivare, într-un text de la jumătatea secolului al XVII-lea, redarea abrevierii ı̃с prin *Iisus*, scris cu doi *i* (p. 106). În schimb, pentru grafia мъріи тале (II^{r}/12, III^{r}/13, III^{v}/28) interpretarea cerută de context este *Mări⟨i⟩i Tale* sau chiar *Măriii Tale*, iar nu *Mării tale* (p. 111, 112, 113). Să mai notăm că în cazul abrevierilor ẽпкпь (289^{r}/29) şi ẽпкпзльзи (280^{v}/21), lecţiunile editorilor, *episcop* (p. 533) şi *episcopului* (p. 519), nu sînt singurele posibile, de vreme ce, alături de ẽпкопіи (264^{r}/9), în text întîlnim şi grafia ẽпикзпзльзи (287^{v}/26, marginal).

Sondajele efectuate în cîteva locuri ale ediţiei, prin confruntarea transcrierii cu facsimilele, dovedesc că textul a fost, în general, reprodus cu fidelitate, ceea ce constituie un evident merit al editorilor. Menţionăm totuşi cîteva inexactităţi şi omisiuni constatate: p. 109: *Mîntuitorului* (corect: *Mîntuitoriului*; cf. I^{r}/18—19: м̃тъ҃нторюлъ҃); p. 111: *Are domnii şi pre craii ...* (corect: *Pre domnii şi pre craii*; cf. II^{r}/14: Пре домніи ши пре краіи); p. 111, după *şi spanului săcuilor*, s-a omis contextul slavon ецеже и пр҃ѳ (II^{r}/9), a cărui traducere este însă semnalată la *Note*, p. 602, sub 1bis; p. 112: *israilteanii* (corect: *isra⟨i⟩lteanii*; cf. pe aceeaşi pagină *izrailteanilor*); p. 115: lecţiunea *În ⟨in⟩cepeniia* (corect: *Începeniia*; cf. V^{r}/5: ѵчепенїа) nu este justificată de context; p. 115: nu s-a notat cifra 1, corespunzătoare primului paragraf (cf. V^{r}/7); p. 118: s-a omis marginal indicarea filei 2^{r}; p. 258: *acest păhar î-i testamentomul* (corect: *acest păhar i* (sau *îi*) *testamentomul*; cf. 99^{r}/33—34: ачестъ пъхарьи тестаментомъ҃); p. 358: pentru *era⟨m⟩* şi *goniia⟨m⟩*, desinenţa *-m* nu trebuia restabilită, căci ера (169^{r}/33) şi гоніа (169^{v}/6) reproduc formele etimologice de imperfect pers. I sg.; p. 360: *Euriclidon* (corect: *Evriclidon*, formă sub care apare înregistrat în *Glosar*; cf. єѵроклидонь); p. 360 marginal: *cu vicol* (corect: *cu vicole*; cf. 170^{v}/28: кѣ виколе); p. 444, după indicaţia marginală *La greceaşte nu era*, nu s-a reprodus contextul *şi un Duh Sfînt pentru carele-s toate şi noi întru El* (reluarea părţii finale a versetului 6 din Corinteni, VIII; cf. 230^{r} marginal), înregistrat, în schimb, la *Note*, p. 612; p. 528: *va giudeca vii şi morţii* (corect: *va giudeca vi⟨i⟩i şi morţii*); p. 556: *din* pomul* (cf. *Note*; p. 617: * Tipărit: *dim*; corect: *dim pomul*, căci aici *n*> *m*, datorită labialei *p*); p. 599: s-a omis marginal indicarea filei 330^{v}.

Informaţiile care se dau în secţiunea *Transliterarea trimiterilor marginale* referitor la explicarea abrevierilor pentru sursele biblice, precum şi la unele detalii tehnice sînt binevenite, dar ar fi fost de dorit să le aflăm consemnate în *Nota asupra ediţiei*. Pentru că se vorbeşte despre transliterarea trimiterilor marginale (p. 600—601), ne-am fi aşteptat ca, în reproducerea acestora, editorii să apeleze la un sistem de echivalare a literelor chirilice diferit de cel utilizat la transcrierea textului propriu-zis. În realitate, este vorba de aplicarea aceluiaşi sistem de reproducere, în care singura modificare vizibilă o constituie neîntregirea abrevierilor în cazul surselor biblice (д҃ѣ = *Dean.*, ѥ҃рѣ = *Erem.* etc.); adoptarea acestei soluţii a fost probabil determinată de faptul că, în destule situaţii, nu se poate stabili dacă prescurtările reproduc o formă românească sau una slavonă. Totuşi unele cuvinte marginale (ѡ҃ги ,,mai sus" şi ѫ҃нн ,,mai jos", reproduse *niş.* şi, respectiv, *vij.*) sau chiar titluri de cărţi (К рн ,,Către romani", reprodus *C rim.*) sînt evident slavone şi, în consecinţă, trebuiau reproduse în forma din original, cum s-a procedat, de altfel, în cazul sintagmei marginale и про(ч) ,,şi celelalte" (vezi p. 248 şi 250); cf. şi indicaţiile tipiconale slavone reproduse constant prin litere chirilice. Textele slavone din anexa *Noului Testament* (321^{r}—329^{r}: Съборникъ двинадесѧтїи мцем ,,Sinaxarul celor 12 luni", апостолн и єѵгелїа ,,Apostolele şi evangheliile" etc.) au fost reproduse numai în traducere românească (p. 581—597).

Secţiunea *Note* înregistrează cuvintele greşit tipărite, repetiţiile, omisiunile (de regulă de cifre) şi traducerea termenilor şi contextelor slavone; la p. 611, am înregistrat şi o explicaţie a editorilor pe marginea unui context din *Predoslovia de Pavel şi de cărţile lui* (cf. p. 409). Reproducerea cuvintelor greşit tipărite prin litere latine, iar nu sub forma din original, nu constituie însă o soluţie satisfăcătoare; o indicaţie de tipul ,,Tipărit: *sia*" (p. 615) nu permite cititorului neavizat să-şi dea seama că forma respectivă este сѧ (272^{v}/20: скорнинд҃ сѧ), scrisă probabil sub influenţa reflexivului slavon сѧ. Semnalăm că, la p. 614, indicaţia ,,Tipărit: *aceastea*" este greşită, forma din original fiind ачестѣи (267^{r}/22).

În componența *Glosarului* au intrat, conform precizării de la p. 107, „arhaisme, regionalisme, forme flexionare ieșite din uz, precum și cuvinte ce reprezentau pentru acea vreme neologisme", și, am adăuga noi, unele nume proprii și nume geografice (*Diana, Galileiu, Italiia* etc.). Proporțiile *Glosarului* au crescut mult datorită semnalării unor termeni a căror înțelegere nu ridică nici o greutate pentru cititorul modern: **asultătoriu, așternut, corabie, eolo, credincios, credință, creștinătate, diiacon, Dumnezău** (cu variantele **Dumnedzău, Dumnedzeu**), **eretic, fagur, fulger, loc, nume, plugariu, șanțu** etc. Au rămas, în schimb, neînregistrați o serie de termeni mai puțin sau deloc cunoscuți în prezent, ca și alții care primesc, în funcție de context, sensuri deosebite de cele actuale. Notăm cîteva dintre exemplele întîlnite: **chimvol** (glosat marginal, p. 451: „canon sau harfă cu strune"), **eași** „ea însăși" (p. 118: „că uneori samnă evangheliia de iași"), **eluși,** „el însuși" (p. 502: „biruind pre iale, întru Eluși"), **fîrtăție** „înfrățire, legătură frățească" (p. 379: „răbdînd supărările cu dragostea fîrtăției"), **încrunta** „a sîngera" (p. 182, glosa marginală: „Încruntîndu-să"), **întărha** „a îngreuia; a asupri" (p. 238: „Vai și de voi . . . că întărhați oamenii"), **jărtăvnic** „altar" (p. 546, glosează termenul *sfinție*, de asemenea neinclus în *Glosar*), **măcena** „a martiriza (?)" (p. 496, glosează verbul *jărtvi*), **nemeni** „a nu socoti" (p. 464, glosează verbul *nepune* în contextul „nepuind lor greșalele"), **ostrov** „insulă" p. 499: „în acel ostrov al Rodosului"), **suna** (sens necunoscut; p. 528: „aduna-și-vor și e învățători, sunîndu-le urechile"; *sunîndu-le* este glosat marginal „Mîncîndu-i urechile", unde verbul *mînca*, de asemenea neînregistrat în *Glosar*, pare a fi întrebuințat în accepția „a produce o senzație de mîncărime"). În exemplul din urmă, ca și în altele însoțite sau nu de glose, precizarea sensului impune în mod obligatoriu raportarea la versiunile străine (greacă, latină și slavonă) utilizate de traducători. Din acest motiv, preluarea semnificațiilor atribuite cuvintelor în **Glosar** trebuie efectuată cu deosebită prudență. În acest sens, vom nota că **Hor,** considerat adverb și explicat „spre apus", este substantiv avînd semnificația „vînt din nord-vest" (Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, Tome II, Paris, 1938, p. 546), că **sardinov** nu este același lucru cu *sardonix* (p. 628; trebuia explicat „sardiu"; vezi DLR, s.v. *sardiu* și *sardonix*) și, în sfîrșit, că **urșenie (urșinie)** înseamnă „catifea", iar nu „satin de mătase". Semnalăm și unele cuvinte însoțite în *Glosar* numai de glosele traducătorilor, fără a li se mai preciza sensurile cumulate în text: **jălear, publican, raha, seehera** (corect **siehera**), **vison** etc. Procedeul nu este recomandabil, întrucît termenul din glosă nu este întotdeauna un sinonom perfect al termenului pe care îl glosează; vezi, de exemplu, **zdirii** (corect **zdirlia** „a zgîria") însoțit exclusiv de glosa „Încruntîndu-se"; pentru semnificația lui *încrunta*, vezi mai sus).

Spațiul nu ne permite să comentăm toate articolele din componența *Studiului introductiv*, deși o asemenea întreprindere nu ar fi fost lipsită de interes. Ne vom referi pe scurt numai la două dintre acestea. Articolul Floricăi Dimitrescu, o sinteză a contribuțiilor lingvistice consacrate pînă în prezent *Noului Testament* de la Bălgrad, este umbrit, în bună măsură, de unele preluări necritice (vezi, de exemplu, comentariul despre așa-zisele creații lexicale *voibinășie, învățătorisunîndu-le urechile* și *frățăție*, p. 95; în exemplele menționate avem a face cu lecțiuni greșite), precum și de o serie de afirmații inexacte sau contradictorii, din care reproducem două mostre: la p. 82, se susține, fără nici o bază documentară, că Gheorghe Rákoczi s-ar fi adresat lui „Matei Basarab pentru a înființa[i] o secție tipografică cu litere chirilice"; la p. 87, se afirmă în legătură cu „întorsura cea de mult" că atestă „existența unui model mai vechi", pentru ca, ceva mai departe, să aflăm că aceeași „întorsură" „se referă, mai mult decît probabil, la traducerea lui Silvestru" (p. 94). În sfîrșit, încercarea lui Virgil Cândea de a pune într-o lumină nouă figura mitropolitului Simion Ștefan (p. 41—56), considerat „«autorul moral» al acestei opere" (p. 52), se bizuie pe simple conjecturi și este în contradicție evidentă cu faptele precis înregistrate în documentele vremii.

La capătul acestor observații, considerăm că ediția ar fi avut mult de cîștigat sub raport calitativ dacă editorii ar fi fost sprijiniți în întreprinderea lor de un cunoscător al istoriei limbii române și, în egală măsură, al tehnicii editării textelor vechi.

Decembrie 1989

ALEXANDRU MAREȘ
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Formarea cuvintelor în limba română, vol. III. **Sufixele**, 1. **Derivarea verbală**, de Laura Vasiliu, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1989, 185 p.

Precedat de lucrări pregătitoare — *Dicţionarul invers* (1957) şi culegerile de *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (6 vol., 1959—1972), precum şi de alte articole şi studii —, amplul tratat de formare a cuvintelor, veche şi constantă preocupare a colectivului de gramatică al Institutului de Lingvistică din Bucureşti, a ajuns la cel de al treilea tom. Urmînd volumelor I, *Compunerea* (1970), avînd ca autoare pe Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, şi II, *Prefixele* (1978), alcătuit de un larg colectiv (Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficşinescu, Cristina Gherman, Finuţa Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu şi Laura Vasiliu), cel de al treilea, care deschide seria volumelor consacrate sufixării, procedeul de formare a cuvintelor ce s-a dovedit, în cursul istoriei limbii române, a fi cel mai productiv, este rezultatul cercetărilor unui singur autor — Laura Vasiliu.

Elaborată în cadrul aceluiaşi colectiv, de mult afirmat în lingvistica românească, *Derivarea verbală* adoptă concepţia şi modul de prezentare ale volumelor precedente ale tratatului. Ca structură, această lucrare cuprinde, ca şi volumul consacrat prefixelor, pe lîngă o cuprinzătoare *introducere*, în care sînt expuse problemele teoretice şi terminologice mai mult sau mai puţin proprii domeniului studiat, o serie de *studii monografice* înfăţişînd din perspectivă istorică şi actuală sufixele la care a recurs şi recurge limba română pentru a forma verbe; pe aceste monografii autoarea îşi întemeiază capitolele finale de sinteză referitoare la structura fonetică, distribuţia pe conjugări şi originea sufixelor verbale, categoria morfologică a bazelor selectate de aceste unităţi derivative şi semantica derivatelor rezultate din combinarea lor. Rezultatele principale ale cercetării privind distribuţia, originea şi productivitatea sînt prezentate, ca şi în volumul consacrat prefixelor, într-un *Tablou sinoptic* final, care cuprinde „sufixele şi derivatele verbale imediate din limba română". Înregistrarea în *indice* a afixelor, a elementelor de compunere şi a cuvintelor discutate în diversele capitole face din lucrare un instrument de lucru util şi uşor de consultat.

Legătura cu volumele precedente şi, mai ales, cu cele care urmează să apară este realizată printr-un capitol de *introducere în studiul sufixelor*, redactat de Mioara Avram, redactor responsabil, alături de regretatul acad. Al. Graur, al întregii serii de lucrări destinate a constitui tratatul de formare a cuvintelor în limba română.

Prin bogăţia faptelor discutate, prin larga informare bibliografică, ca şi prin rezultatele la care ajunge, *Derivarea verbală* se impune atenţiei tuturor celor care, din perspectiva teoretică a lingvistului sau filologului sau din cea practică, impusă de necesitatea de rezolvare a unor probleme concrete de comunicare sau de predare, sînt interesaţi de problemele derivării.

VALERIA GUŢU ROMALO

„Revista noastră", XVIII (serie nouă), nr. 146—148, aprilie—iunie 1989

Din mulţimea revistelor şcolare publicate la noi, „Revista noastră", a Liceului „Unirea" din Focşani, se detaşează prin longevitate (a fost fondată în 1912), prezentare grafică şi, nu în ultimul rînd, prin concepţia care stă la baza ei: alături de contribuţii ale profesorilor de liceu sau gimnaziu şi, semn al continuităţii între generaţii, alături de încercări în domeniu ale unor elevi talentaţi, se pot citi articolele unor personalităţi de prestigiu ale culturii noastre. Colectivul redacţional, alcătuit dintr-un număr relativ mare

de profesori și elevi (coordonator prof. Petrache Dima), selectează, de obicei, materialele în vederea alcătuirii unor numere (măcar parțial) tematice.

Numărul pe care îl prezentăm este dedicat centenarului Eminescu și cuprinde comunicările ținute cu această ocazie la sesiunea din noiembrie 1988 de la Focșani. Preocupările celor mai mulți dintre autori s-au îndreptat spre diferite laturi ale creației eminesciene. Reflecții pe marginea biografiei, documente literare inedite, aspecte ale receptării critice a lui Eminescu au fost, de asemenea, teme ale unor comunicări. Prin cîteva note se semnalează alte manifestări cu caracter omagial care au avut loc în oraș. Toate acestea sînt semnul actualității operei eminesciene și, nu în ultimul rînd, *O floare pe mormîntul Poetului* (Petrache Dima).

Articolele reținute în paginile revistei au un pronunțat caracter eseistic și interesează, în primul rînd, istoria și critica literară. Orientarea este spre o critică de tip tematic, impresionist, o. critică a motivelor, care preferă abordări de tip tradițional. Interdisciplinaritatea literaturâ — lingvistică este puțin prezentă în aceste studii, dar unele dintre ele i-ar putea interesa și pe lingviști. Acestora le reținem atenția cu următoarele titluri: Zoe Dumitrescu Bușulenga, **Sara pe deal** — *interpretare de text* (corelarea unor motive eminesciene cu modalitatea specifică de expresie din această poezie, o analiză de text cu largi deschideri spre întreaga operă), Ștefan Cazimir, *Umorul lui Eminescu* (o discuție teoretică privind categoria umorului liric, urmată de exemplificări pe text din care se extrag cîteva trăsături ale umorului în versurile eminesciene), *Tehnica exterioară în poezia lui Eminescu* (*I*) (articol nesemnat dintr-o greșeală de tipar, al cărui autor îl vom afla probabil în numărul viitor, cînd va fi continuarea; discutarea problemei anunțate în titlu pornește de la capitolele *Tehnica exterioară* din lucrarea lui G. Călinescu *Opera lui Eminescu* și *Armonia eminesciană* din cartea lui Tudor Vianu *Poesia lui Eminescu*. Acestor puncte de vedere exclusiv estetice autorul le adaugă reflecții pe marginea unor reguli prozodice în legătură cu ritmul, măsura, rima pe care „Eminescu le-a aplicat în exprimarea ideii poetice"), Laura Meșină, *Argument pentru o poetică a privirii* (se urmărește motivul privirii cu realizările lui particulare ca motiv al ochiului, al oglinzii, al razei reflectate și se relevă modalitățile de expresie în diferite poezii), Victor Știoleru, *Opera lui Eminescu în alte graiuri ale lumii* (o succintă bibliografie a celor mai bune traduceri din Eminescu în limbile de circulație mondială).

ANDRA ȘERBĂNESCU

„Limbă și literatură", 1989, nr. 2

Prezentul număr acordă un spațiu larg studiilor asupra operei eminesciene. Din multitudinea perspectivelor de interpretare, cîteva reține atenția lingviștilor în mod special prin faptul că se situează în zona de interferență dintre literatură și lingvistică: *Codrul și alte simboluri din* **Scrisoarea III** (Ștefan Badea), *M. Eminescu*: **Mai am un singur dor** (analiză de text de Al. Husar), *M. Eminescu în versiune cehă* (Tr. Ionescu-Nișcov). În *Eminescu și conștiința formei poetice* Ileana Oancea prezintă cîteva realizări ale exegezei eminesciene din perioada de formare a criticii literare moderne la noi (T. Maiorescu, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, D. Caracostea), privind semnificantul poetic, reflecția pe marginea acestor studii conducînd la surprinderea unor etape în evoluția stilisticii românești.

Tot un studiu de poetică, pe altă temă, de această dată, *Simbol și reprezentare în romanul* **Păsările** *de Al. Ivasiuc*, întreprinde Camelia-Felicia Drăghici. Este relevată construcția arhitectonică a narațiunii, în interiorul căreia autoarea sesizează o relație de limbaj între *eu* și univers, circumscrisă unei viziuni originale. Simbolul este discutat la nivel micro- și macrotextual și sînt prezentate tehnicile narative de reglare a simbolului, modalitățile discursive diverse relevînd „multiplicitatea totalizantă a expresiei simbolice".

Într-un articol de cultivare a limbii, *Conformitate și varietate în limba literară*, Ștefan Munteanu pornește de la accepția lui W. von Humboldt despre limbă ca „acțiune dirijată asupra altcuiva" și stabilește o relație între normă și coeficientul de utilizare personală a limbii, prezentînd cele două tendințe care decurg de aici: căderea în șablon și evitarea, prin diferite mijloace, a rutinei. Posibilitatea unui „echilibru între antiteze" o oferă în română existența a două straturi lexicale: unul arhaic, popular, celălalt modern, cult, selecția între termeni fiind acceptată de normele limbii literare actuale.

În articolul Mihaelei Mancaș publicat la rubrica ,,Mica enciclopedie a limbii române", anacolutul este definit ca o ,,neconcordanță între modelul logic și realizarea lui gramaticală" și este urmărit la nivelul categoriilor gramaticale de caz, persoană, număr sau la nivelul unor structuri mai ample. Prin câteva exemple este prezentat mecanismul care generează anacolutul și se insistă asupra factorilor lingvistici și psihologici care îl declanșează. O analiză în diacronie prezintă situația anacolutului în secolele al XVI-lea, al XVII-lea (puține atestări), al XVIII-lea (absența în textele de influență savantă, prezența în sintaxa populară a lui I. Neculce), evoluția lui în secolul al XIX-lea spre un procedeu stilistic de realizare a oralității (Ion Creangă) sau spre o modalitate de situare a personajelor în context sociocultural (I. L. Caragiale) și atracția spre construcția anacolutică din proza actuală.

La rubrica ,,Didactica modernă" au fost reținute două articole care îmbină aspectele teoretice de natură lingvistică cu cele practice. În *Exigențe ale dezvoltării competenței de comunicare la elevi* de Emanuela Crișan și Alexandru Crișan se preconizează o abordare de tip comunicativ a procesului de predare/învățare a limbii materne, de natură să modifice însuși conținutul conceptului tradițional de cultivare a limbii. În această accepție se are în vedere nu limba, ci ansamblul comunicării văzut în totalitatea componentelor sale: ,,cultivarea comunicării" (scrise și orale) în limba română. Pe baza unor exemple amănunțit comentate, autorii relevă necesitatea cunoașterii și asimilării de către elevi a mecanismelor complexe de adaptare a mesajelor emise la natura, scopul, contextul situațional concret al comunicării. Contribuția Adrianei Stoichițoiu *Implicații didactice ale relației lexic comun — lexic specializat* se înscrie în sfera preocupărilor mai largi inițiate de acad. I. Coteanu la Institutul de Lingvistică din București privind investigarea, de către un grup de cercetare interdisciplinar, a terminologiei tehnico-științifice din manualele școlare. Concepția care stă la baza acestor cercetări este că achiziția competenței științifice este condiționată de existența unei competențe lingvistice corespunzătoare, iar ca metodă se folosesc elemente de semantică modernă. În acest articol, atenția se concentrează asupra stilului științific de tip didactic din manualele de anatomie și fiziologie, prezentîndu-se mecanismele actualizării semantice a termenilor, rolul contextelor și al definițiilor enciclopedice în înțelegerea noțiunilor.

Pentru cei interesați de filologie și de istoria limbii literare (firește, nu numai pentru ei) semnalăm articolul lui Virgil Cândea *Secolul al XVII-lea: biruința scrisului românesc (I)*, iar pentru cei preocupați de etimologie și formarea cuvintelor, o recenzie la cartea lui Nicolae Andrei *Dicționar etimologic de termeni științifici. Elemente de compunere greco-latine*, semnată de Simion Dănilă.

Gheorghe Chivu aduce un ultim omagiu Marianei Costinescu (1943—1989), autoarea unor importante studii de filologie românească veche.

ANDRA ȘERBĂNESCU

LIMBA ROMANA

Spiru Haret 12
RO-79638 București 1
ROMÂNIA

Founded in 1952
Six issues every year

Editor in Chief : I. Coteanu
Assistant Editor : Flora Șuteu

Editorial Board :
Mioara Avram, Ion Gheție, Laura Vasiliu

Associate Editors :
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuș, Valeria Guțu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stilistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology ; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews, chronicles.
The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in our country.

Editorial address : Redacția revistei LIMBA ROMÂNĂ, Spiru Haret 12, RO-79638 București 1, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export — import presă, P.O. Box 12 201, telex 10376 prsfi r, RO-78014 București, Calea Griviței 64—66

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista ,,Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

R—79 717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P (**pogrijenie — presimțire**), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom XI, partea a 2-a, litera T (**t — tocăliță**), 1982, 379 p., 75 lei; tom XI, partea a 3-a, litera T (**tocăna — twist**), 1983, p. 377—764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera P (**presin — puzzolană**), 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom X, partea 1, litera S (**s — sclabuc**), 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera S (**scladă — semințărie**), 1987, 303 p., 64 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom III (**1981**), 1983, 238 p., 19,50 lei; tom IV (**1982—1983**), 1984, 192 p., 16,50 lei; tom V (**1983—1984**), 1984, 182 p., 15 lei; tom VI (**1984**), 1985, 176 p., 15 lei; tom VII (**1985**), 1986, 224 p., 19 lei; tom VIII (**1986**), 1987, 262 p., 21 lei; tom IX (**1987**), 1989, 196 p., 16,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1985, 169 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1986, 188 p., 17 lei; tom XXV, 1987, 176 p., 17,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice. Antologie** (coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, 1987, 226 p., 16 lei; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșură), 382 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX — S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1182 p., 400 lei.

RM — ISSN 0052—3523

LR, XXXIX, nr. 2, p. 93—164, București, 1990

UNIVERSUL, c.—2076

42 200

Lei 20

I29033

-- ... 2022

SECȚIA DE FILOLOGIE, LITERATURĂ ȘI ARTE

LIMBA ROMÂNĂ

XXXIX

DIN CUPRINS:

● I. COTEANU, Reflecții asupra limbii române ca formă a culturii naționale (I) ● ANGELA BIDU-VRĂNCEANU, Didactica lexicului ● MIOARA AVRAM, Reacții ortografice ● LAURA VASILIU, Morfologie și derivare ● IRINA PREDA, Sensuri noi neînregistrate în dicționarele generale ● ANDREEA VLĂDESCU, Funcțiile dramatice ale limbii la I. L. Caragiale și Eugen Ionescu ● CHRISTIAN IONESCU, Numele de familie românești ● VIOLETA BARBU, Mărturii despre limba română. II. Secolul al XV-lea (1)

3/1990

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

- IUL. 2005
2014

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Responsabil de număr : ION GHEŢIE

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ P.O. BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie Roumaine sera adressée à : „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, psrfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret nr. 12
R—79638 Bucureşti
Telefon : 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei 125
R—79717 Bucureşti
Telefon 50 76 80, int. 129

I 29033

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIX 1990 Nr. 3 mai — iunie

SUMAR

LINGVISTICĂ GENERALĂ

DANIELA ROVENȚA-FRUMUȘANI, Terminologie, coerență, nivele discursive în textul științific 167

CULTURĂ ȘI LIMBĂ

I. COTEANU, Reflecții asupra limbii române ca formă a culturii naționale (1) . . . 173
I. COTEANU, Despre popularizarea termenilor tehnico-științifici 178
ANGELA BIDU-VRĂNCEANU, Didactica lexicului (Pe marginea a două manuale de clasa a V-a) 181
MIOARA AVRAM, Reacții ortografice 186
LAURA VASILIU, Morfologie și derivare 190

VIAȚA CUVINTELOR

IRINA PREDA, Sensuri noi neînregistrate în dicționarele generale. Din nou pe marginea *Suplimentului* la DEX (DEX—S) (III) 197
ELENA TRIFAN, Observații asupra cuvintelor cu etimologie italiană în *Dicționarul de neologisme* 205
VALERIA GUȚU ROMALO, În legătură cu utilizarea actuală a cuvîntului *treabă* . . 212
VIRGIL NESTORESCU, *Babéte. Blat. Botuș (boloș). Cursoriu* 217

STILISTICĂ

ANDREEA VLĂDESCU, Funcțiile dramatice ale limbii la I. L. Caragiale și Eugen Ionescu 221

LIMBĂ LITERARĂ

LUCREȚIA MAREȘ, Regionalisme muntenești acceptate de limba română literară actuală (I) 229

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREȘ, Cîteva observații asupra *Tetraevanghelului* slavo-român de la Sibiu 235
ION GHEȚIE, Editarea poeziilor lui Gr. Alexandrescu și o chestiune de principiu 239

4722i

ONOMASTICĂ

CHRISTIAN IONESCU, Numele de familie românești 243

BIBLIOGRAFIA IDEILOR

VIOLETA BARBU, Mărturii despre limba română (II). Secolul al XV-lea (1) 249

RECENZII

LUIZA SECHE, MIRCEA SECHE, IRINA PREDA, *Dicționar de sinonime*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989 (Ariadna Ștefănescu). 255
Dialectologica, volum îngrijit de Nicolae Saramandu, București, Tipografia Universității București, 1989 (Camelia Stan) 258
LORENZO RENZI, *The Rumanian Article as a Balkanism*, în *Variatio linguarum*, Stuttgart, 1989 (Victoria Popovici) 260

NOTE BIBLIOGRAFICE

Dicționar german-român, ediția a II-a, p. 263.

Daniela Rovența-Frumușani

TERMINOLOGIE, COERENȚĂ, NIVELE DISCURSIVE ÎN TEXTUL ȘTIINȚIFIC

1.0. Terminologia ca știință în care interferează lingvistica, logica, ontologia, informatica, dar și teoria acțiunii sociale, are o diacronie destul de lungă, dacă ar fi să menționăm preocupările în acest domeniu ale lui R. Lullus, Leibniz, Linné sau Louis Bernard de Morveau, cu anticipări surprinzătoare ale problematicii celei mai actuale : „Les dénominations des entités qui forment l'objet d'une science ou d'un art qui sont sés matériaux, ses instruments, ses produits, constituent ce que l'on appelle sa langue propre. L'état de perfection de la langue annonce l'état de perfection de la science même ; ses progrès ne sont sûrs, ils ne peuvent êtrer rapides qu'autant que les idées sont représentées par des signes précis et déterminés, justes dans leur acception, simples dans leur expression, commodes dans l'usage, faciles à retenir, qui conservent autant qu'il est possible sans erreur l'analogie qui les rapproche, le système qui les définit et jusqu'à l'étymologie qui peut servir à les faire deviner'' (L. Bernard Guyton de Morveau apud Dahmen et alii, 1989, VIII).

Aceste preocupări și deziderate, de accesibilitate, adecvare și relevanță, de descriere și normare în domeniul terminologiei, au căpătat cu adevărat statut de știință în secolul XX, ca urmare a dezvoltării calculatoarelor, a stocării și prelucrării automate a informației, a înființării unui Centru Internațional de Informare în Terminologie (INFOTERM sub egida UNESCO), a publicării de reviste specializate, precum „Neoterm'' „Terminomètre'', „Terminologie et traduction'', „Terminologie'' etc.

Activitatea practică de elaborare și de instituire de termeni pentru noile domenii ale științei reprezintă, alături de cercetarea fundamentală și de cercetările aplicative punctuale, una din dimensiunile științei terminologice în plină expansiune la ora actuală (cf. și R. Goffin, *Les ouvrages terminographiques des Communautés Européennes*, în „Terminologie et traduction'', 1986, nr. 3, apud C. Schmitt, 1989 :206).

Cele două direcții în domeniul terminologiei : descriptivul și normativul (Ist Norm — norma statistică /vs/Soll Norm — norma vizată) acționează interferențial : pe de o parte, descrierea stadiului actual este o condiție firească a normării, iar pe de altă parte normarea terminologică nu poate fi evident creație *ex nihilo*.

1.1. Activitatea în domeniul terminologiei cuprinde atît elaborarea unor glosare pe domenii referențiale (dicționare monolingve, bilingve sau plurilingve), cît și analiza vocabularului dintr-un domeniu, prezentat din anumite puncte de vedere (din perspectivă didactică, din perspectiva autorului de manual, tratat sau articol de popularizare, din perspectiva lectorului acestor tipuri atît de diverse de texte științifice).

LR, XXXIX, nr. 3, p. 167–171, București, 1990

Ni se pare că cercetarea terminologică ar trebui să articuleze din perspectiva comunicării și a analizei discursului statica și dinamica semantică (alături de atomii unităților lexicale și dinamica discursivă globală). Din acest motiv am luat în discuție conceptul de coerență, specific textului, globalității.

2.0. Aprofundarea conceptului de coerență trebuie pusă în legătură cu apariția și dezvoltarea gramaticii textului, care a reprezentat o esențială schimbare de perspectivă asupra textului : după ce secole de-a rîndul filologia, retorica au promovat o atitudine analitică de detaliere a diverselor componente intrapropoziționale și intrafrastice, lingvistica modernă a resimțit nevoia de a aborda textul ca totalitate (M. Charolles, 1978, Beaugrande & Dressler, 1981, Van Dijk, 1977 etc.)

O importanță deosebită în cadrul teoriei textului o prezintă conceptul de competență, subcategorizat de C. Segre, M. Charolles în competență lingvistică (permițînd formularea de propoziții corecte), competență textuală (care prezidează constituirea unui text din reuniunea de propoziții coerente) și competență referențială (legată de cunoașterea domeniului de referință). Ni se pare că în cazul textului științific (mai ales în varianta sa didactică) a fost supralicitată componenta referențială și cea lingvistică, neglijîndu-se dimensiunea textuală a coerenței (realizată prin anaforizare, ordine discursivă, topică tematic orientată). Or, o problemă esențială a discursului științific o reprezintă construirea unei schematizări (imagini, reprezentări) coerente a referentului atît din punctul de vedere al formei conținutului, cît și din acela al formei expresiei.

2.1. Definim coerența drept proprietate de corelare a enunțurilor, de ordonare logică (reflex al decupajului referențial) și de integrare a sensurilor locale într-un sens global (cf. și Greimas — Courtès, 1979 : 42 pentru care coerența este interdependența părților unui întreg).

P. Schveiger (1984 :156) afirmă provenienta sintactică, semantică și pragmatică a condițiilor de coerență, condițiile sintactice avînd în vedere natura explicită sau implicită a conectorilor suprafeței discursive, condițiile semantice referindu-se la progresia tematică a mesajului, iar cele pragmatice fiind legate de tipul de text și de funcția dominantă.

În cele ce urmează ne vom ocupa cu precădere de disfuncțiile coerenței la nivel semantic și pragmatic, din perspectiva activității de interpretare textuală.

Avînd în vedere faptul că buna formare textuală din punctul de vedere al coerenței înseamnă : ratașarea la o temă unică („discourse topic''), armonizarea conectorilor, continuitatea registrului verbal (J. Petöfi, 1984 : 28), ni se pare importantă abordarea posibilităților de discoerență din perspectiva producerii/receptării textuale. Principalele abateri de la norma coerenței textuale (la nivel semantic și pragmatic) sînt :

i) dispersia subsecvențelor textuale care nu se articulează într-o temă unică ;
ii) construirea defectuoasă a progresiei temă/remă : fie informativitate minimă, redundanță, fie informativitate prea mult implicitată ;
iii) discontinuitatea registrului verbal.

Toate aceste disfuncții au fost corelate cu regulile coerenței formulate de Michel Charolles (1978) și testate pe un corpus constituit de manualele de geografie pentru ciclul primar și gimnazial.

2.2. Ni se pare important să subliniem faptul că ceea ce unui individ îi apare ca perfect coerent poate fi considerat de un altul drept lipsit de coerență, dat fiind că ei nu dispun de același set de cunoștințe enciclopedice („background knowledge"); ceea ce îi apare coerent emițătorului poate să-i pară receptorului incoerent (de pildă un text de manual cu prea multe cunoștințe implicite), situația inversă fiind de asemenea posibilă (un text incoerent pentru emițător devine coerent pentru receptor — conversația psihanalitică).

Admițînd două nivele de organizare textuală (micro- și macrostructurală), M. Charolles formulează patru reguli principale pentru aceste două ipostaze ale coerenței :

(A) *Metaregula de repetiție* (condiție necesară, nu și suficientă pentru ca o secvență să fie apreciată drept coerentă) este actualizată de pronominalizări, referențializări contextuale, substituții lexicale, relații referențiale în conformitate cu enciclopedia.

Vom exemplifica această regulă printr-o actualizare adecvată :

i) *Afluenții* pe care-i strînge pe pămîntul patriei noastre sînt numeroși. Cînd trec în cîmpie *unii din aceștia* (*Someșul*, *Crișul*, *Mureșul*) își lărgesc albiile. În scopul evitării inundațiilor, *aceste rîuri* au fost canalizate și îndiguite (*Geografia R.S.R.* — clasa a VIII-a, 1988 : 66)

ii) Partea centrală a Australiei are ape curgătoare numai în timpul ploilor, iar în restul timpului seacă—coreferință incorectă (Geografia clasa aVI-a, p. 111).

(B) *Metaregula de progresie* prevede introducerea în sintagmatica discursivă a unui raport optim între temă și remă, între continuitatea tematică și progresia rematică (un text nu poate repeta la infinit propria sa substanță, dar nici nu poate construi o progresie rematică doar din perspectiva emițătorului, fenomen care în discursul didactic înseamnă noncoerență sau pauză în inteligibilitatea textuală). Astfel, în :

i) Zona solurilor de silvostepă este formată din așa-numitele cernoziomuri spălate (levigate) (*Geografie*, clasa a VIII-a, 1988 :87) glosarea unui termen metaforic (spălat) cu un termen tehnic absolut necunoscut, departe de a facilita elucidarea face textul și mai enigmatic.

ii) Foarte răspîndite sînt solurile *podzolice* (*spodosoluri*) (id.p.88), în care ambii termeni rămîn neexplicați, neurmînd nici o parafrază explicativă sau definițională.

(C) *Metaregula de noncontradicție* prevede că, spre a fi coerent, un text nu trebuie să introducă în dezvoltarea sa nici un element care să contrazică o secvență anterioară sau un conținut deductibil din ea prin inferență. Pentru acest principiu de corectitutdine logică nu am găsit nici un caz de disfuncție.

(D) *Metaregula de relație*, de natură esențialmente pragmatică, se referă la faptul că acțiunile, evenimentele evocate trebuie să fie congruente și percepute ca atare de interpret și, adăugăm noi, congruente din punctul de vedere al nivelelor discursive. Nivelele sau registrele limbii sînt legate de diferențierea socială (limbaj standard/vs/limbaj popular/ /vs/argou) și funcțională (limbă comună, limbaj tehnico-științific, academic etc.) a limbii. Preluînd distincția școlii pragheze „praktisches Sach-

stil/theoretisches Fachstil'' (stilul practic al lucrurilor/stilul teoretic din specialitatea respectivă), C. Schmitt (1989) discută conceptul de *tehnolect* cu subcategorizarea : limbajul științelor teoretice/limbajul științelor experimentale/limbajul științelor aplicate și tehnice/limbajul producției materiale (clivaje marcate de diferențieri lexicale, sintactice, discursive). Mai nuanțată ni se pare clasificarea lui Gläser (apud Spillner, 1989), care distinge între : stil academic (al monografiilor, prelegerilor), stil popular (al revistelor de popularizare), stil didactic (în manuale), stil directiv (în fișe tehnice și moduri de utilizare) și stil practic (al conversației uzuale cu termeni de specialitate).

Problema care se pune este aceea a menținerii nivelului adoptat *ab initio*, evitîndu-se decalajele dintre un limbaj prea abstract teoretic și unul prea concret (cotidian).

Dacă se acceptă distincția metodologică *coerență conceptuală/coerență discursivă*, se poate afirma că cel de al doilea tip de coerență nu se actualizează întotdeauna în mod corect. Există numeroase cazuri de încălcare a omogenității discursive, legate de suprapunerea mai multor nivele discursive (cotidian, pueril, științific, într-o articulare care nu se justifică din perspectiva accesibilizării) ca în :

i) „Într-adevăr, dacă turistul *apucă* pe cărările umbroase, întîlnește în cale locuri ca în povești : *la* Cheile Bicazului, la Cheile Dîmbovicioarei sau la Cheile Turzii, *unde* omul zilelor noastre a zăgăzuit apele învolburate ale Bistriței la Bicaz, apele cristaline ale Argeșului, la Vidraru, ale Lotrului, la Vidra, ale Dunării, la Porțile de Fier, *unde* în *culcușurile ghețarilor* din vremuri s-au adunat apele ca lacrima ale lacurilor de munte din Retezat sau *Rodnei*'' (*Geografie*, clasa a IV-a, 1987, p. 123).

Lipsa de coerență sintactică (folosirea incorectă a conectorilor *la*, *unde*), complicarea enumerației este agravată de discontinuitatea vocilor discursive (— poetică, familiară, infantilă).

Alături de eterogenitatea nivelelor discursive apar și interferențe ale tipurilor de texte (la textul de bază — științific — apar sintagme caracteristice altor tipuri discursive : politic, cotidian — infra ii, iii) :

ii) Alizeele *se extind* vara și se *scurtează* iarna (*Geografie*, clasa a V-a, p. 93) ;

iii) Pe teritoriul Africii se *desfășoară* un ansamblu de munți și podișuri (*Geografie*, clasa a VI-a, p. 21).

Or, pentru a ajunge la performanțe productive superioare (generare de discursuri coerente, și nu doar răspunsuri punctuale la întrebări), elevul trebuie să beneficieze de *texte-model*, capabile să evidențieze macrostructura, etapele demersului (experiență, ipoteze, concluzii, teme de reflecție, sinteze etc.) într-un *flux enunțiativ omogen*.

Textul științific ca bisistem dependent de sistemul limbă și de sistemul știință și vizînd o dublă achiziție : lingvistică și enciclopedică, presupune un limbaj-lentilă (capabil să dezvăluie, și nu să opacizeze mesajul deja grevat de dificultatea transmiterii unor date neintuitive în fizică, matematică), și nu un limbaj-ecran, cum este cel rezultînd din difuncțiile coerenței și eterogenitatea nivelelor discursive.

BIBLIOGRAFIE

Beaugrande, Robert de & Dressler, Wolfgang, 1981 — *Introduction to Textlinguistics*, London, New York, Longman.

Charolles, Michel, 1978 — *Introduction aux problèmes de la cohérence des textes*, în „Langue Française", 38.

Coteanu, Ion, 1986 — *Cum vorbim despre text*, în *Analize de texte poetice. Antologie*, Bucureşti, Editura Academiei.

Dahmen, Wolfgang, Holtus, Günter, Kramer, Johannes, Metzelin, Michael (Hrsgb.) 1989 — *Technische Sprache und Technolekte in der Romania. Romanistisches Kolloquium*, Tübingen, Gunter Narr Verlag.

Dascălu, Crişu (ed.) 1987 — *Text, figură, coerenţă*, Universitatea din Timişoara.

Van Dijk, Teun, 1977 — *Text and Context*, London, New York, Longman.

Greimas — Courtès, 1979 — *Sémiotique. Dictionnaire raisoneé de la théorie du langage*, Paris, Hachette.

Petöfi, Janos, Hatakeyama Katsuhiko, Sözer Emel, 1984 — *Texte, connexité, cohérence*, în *Documents de Travail et Prépublications*. Urbino, serie A, nos 132—133—134.

Schmitt, Christian, 1989 — *Zur Ausbildung technischer Fachsprachen und Terminologien im heutigen Französisch*, în Dahmen et alii.

Schveiger, Paul, 1984 — *O introducere în semiotică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Segre, Cesare, 1986 — *Istorie — cultură — critică*, Bucureşti, Univers.

Spillner, Bernd, 1989 — *Stilelemente in fachsprachlichen Diskurs*, în Dahmen et alii.

TEXTE DE REFERINŢĂ

Geografie pentru clasa a III-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1989.

Geografia Republicii Socialiste România. Manual pentru clasa a IV-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1987.

Geografie generală şi geologie . Manual pentru clasa a V-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1987.

Geografie. Manual pentru clasa a VI-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1988.

Geografie. Manual pentru clasa a VII-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1988.

Geografia Republicii Socialiste România. Manual pentru clasa a VIII-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1988.

Ianuarie 1990

Liceul Electroaparataj
Bucureşti, str. Hamburului nr. 1

I. Coteanu

REFLECŢII ASUPRA LIMBII ROMÂNE CA FORMĂ A CULTURII NAŢIONALE (1)

A spune că limba este formă a culturii e un lucru care, la prima vedere, pare de la sine înţeles. Privit însă mai amănunţit, el pune în faţa noastră o serie de puncte de întrebare. Primul se află în însuşi conceptul de l i m b ă, definită de obicei ca „sistem de semne" sau, ceva mai exact, ca „sistem de semne articulate verbal", adaosul „verbal" avînd rostul de a deosebi limba de toate celelalte sisteme de semne prin care se poate comunica ceva. Sub aspectul de mai sus, limba este însă un concept valabil pentru orice grupare omenească şi dintr-o asemenea definiţie este deci cu neputinţă să se vadă ce caracteristici particulare are ea, nu numai ca formă a culturii în genere, ci şi ca înfăţişare concretă în timp şi în spaţiu. Este nevoie deci de precizări, de indicarea limbii la care ne referim, precizare care nu este însă nici ea suficientă, fiindcă orice limbă aflată pe o anumită treaptă de dezvoltare are v a r i a n t e (pe regiuni şi pe nivele social-culturale). Spunînd aşadar : română, albaneză, bulgară, cehă, daneză, engleză, franceză etc. nu sîntem scutiţi de a adăuga dacă avem în vedere varianta cultă, zisă şi literară, sau alta, eventual mai multe.

Varianta cultă este conştient elaborată, cu reguli fixate mai totdeauna de instituţii academice, reguli respectate atîta timp cît nu vin în contradicţie flagrantă cu evoluţia ideilor şi cunoştinţelor celor care le folosesc. Cînd apare contradicţia aceasta, regulile sînt modificate, chiar dacă cu greutate, mai ales în cazul limbilor reglementate de academii conservatoare, cu vechi tradiţii. Modificările sînt pînă la urmă acceptate, între altele şi pentru faptul că înseşi părerile despre limbă ca fenomen cultural s-au schimbat cu trecerea timpului. Ar trebui deci ca, între precizări, să intre şi cele referitoare la istoria variantei culte, şi, prin extindere, a oricărei variante, cu atît mai mult cu cît între ele au loc întrepătrunderi şi influenţe reciproce.

Prin formă a culturii înţelegem în cele ce urmează înfăţişarea luată în mintea unui grup uman de cunoştinţele lui despre natură şi societate, deci şi despre însăşi organizarea lui ca grup uman, altfel spus de cunoştinţele lui politice, ideologice, economice etc. Toate acţiunile, impresiile, gîndurile şi credinţele legate de modul în care grupul îşi procură hrana, îşi face îmbrăcămintea şi adăposturile se cuprind în exprimarea lui, căci sînt preocupările lui majore. Oricît s-ar dezvolta devenind teorii filozofice, descoperiri ştiinţifice etc., reflectarea lor în limbă într-un fel ori altul reprezintă consecinţa inerentă vieţii în comun, dar fără a fi, cum vom vedea, o oglindire mecanică, automată. Ca sistem de semne, determinat şi concretizat în timp şi în spaţiu, nici o limbă nu constituie un simplu depozit al datelor rezultate din experienţa socială. Ea este în acelaşi timp şi meca-

LR, XXXIX, nr. 3, p. 173—195, Bucureşti, 1990

nismul mental de asociere a acestor date, pe care fantezia vorbitorilor le poate lua și combina inedit, de unde rezultă adesea reprezentări noi ale lumii.

Societatea dă naștere însă și altor forme de cultură, științelor și artelor, care, în ultimă analiză, sînt tot sisteme de semne. În ce raport se află ele cu limba? Se află pe aceeași treaptă cu ea sau i se subordonează? Și, dacă i se subordonează, cum se petrece acest proces?

Toate celelalte forme ale culturii se deosebesc de limbă în două privințe; semnele lor sau nu sînt articulate verbal, chiar atunci cînd fac parte dintr-un cod, sau, dacă sînt astfel, depind de posibilitățile limbii date, acesta fiind cazul științelor, inclusiv al celor foarte abstracte. În al doilea rînd, semnele utilizate în alte forme ale culturii, exceptînd într-un fel categoria celor din științe, nu sînt obligatorii pentru întreaga societate, cum sînt semnele limbii. Luați separat, indivizii nu recurg la pictură, sculptură, muzică și nici la alte arte spre a se exprima, ci o fac numai în anumite împrejurări și în anumite stări de spirit. Chiar picturile rupestre, al căror țel era, după cîte se crede, de natură magică, nu pot fi concepute ca manifestări ale unui grup uman lipsit de inteligență verbală. Nu este firește ușor să ne dăm seama cît de apropiate erau reprezentările verbale de cele picturale, fiindcă acestea din urmă erau condiționate și de tehnica și instrumentele aflate la îndemîna artistului. Complicații asemănătoare se ivesc și pentru muzică. Totuși, măcar în limbile în care cantitatea vocalelor domina accentul tonic, de exemplu în latină și în elină pînă la o anumită dată, se poate accepta că ceea ce numim noi cîntat cînd avem în vedere scandarea versurilor din aceste limbi constituia și pentru vorbitorii lor un soi de muzică vocală, ușor de însoțit de acordurile unei lire, bunăoară.

Dintre arte, numai dansul pare a avea o mai mare autonomie, căci sugerează fără cuvinte o dorință sau o stare sufletească. La o analiză mai atentă, se observă însă că atît dansatorii, cît și spectatorii convertesc semnificațiile mișcărilor și gesturilor în imagini verbale, căci omul ca ființă socială nu recurge la dans spre a-și manifesta instincte nestăpînite, ci în urma unor reflecții, cum reiese foarte limpede chiar din dansurile rituale, destinate fie îmblînzirii unor forțe ale naturii închipuite ca zei, fie avînd alte intenții.

Dintre toate formele culturii, limba este așadar în mod indiscutabil cea mai cuprinzătoare și mai importantă codificare a felului în care omul se închipuie pe sine și lumea în care trăiește. E de așteptat deci ca o analiză bine organizată și bine condusă a acestei forme de cultură să ofere posibilitatea de a pune în lumină laturi și aspecte ale vieții sociale într-un chip nou, mai profund decît cel care rezultă din cercetarea altor modalități de manifestare a culturii în societate, mai ales în perioadele pentru care informațiile noastre sînt insuficiente. Ar trebui însă ca analiza să se întemeieze pe o metodă diferită de cea strict lingvistică, în sensul că, paralel cu datele despre starea limbii în perioada avută în vedere, să fie luate în considerație și toate aspectele legate de celelalte forme ale culturii, precum și situația concretă a modului de viață al comunității umane a cărei limbă o cercetăm. Analiza va trebui să fie deci din principiu interdisciplinară.

Pentru a ilustra, într-un mod sumar deocamdată, cerințele impuse de o asemenea metodă, ne vom servi în continuare de două exemple.

La sfîrşitul secolului al XVII-lea şi la începutul secolului al XVIII-lea, se ivesc în cultura românească semnele unor tendinţe noi. La 1698 apare *Divanul sau gîlceava înţeleptului cu lumea*, lucrare a unui tînăr umanist, cu multă ştiinţă de carte, căpătată în timpul îndelungat al şederii sale la Bizanţ ca fiu de domn şi ca garanţie pentru otomani a „cuminţeniei" tatălui său, Constantin. Tînărul e Dimitrie Cantemir, care se va urca şi el mai tîrziu pe tronul Moldovei. Este talentat, energic şi ambiţios. Cartea, o susţinută pledoarie filozofică reflectînd preocupările sale din vremea studiilor făcute la Bizanţ, este redactată după o anumită retorică la modă în societatea cultă din capitala Imperiului Otoman, retorică fără atracţie însă şi — cum prea bine se ştie — rămasă fără ecou printre contemporanii din capitala Moldovei ai lui Beizadea Dimitrie. De vină este, poate, şi teza pentru care pledează autorul, teză în mare măsură străină de preocupările celor care au la acea dată ştiinţă de carte şi recurg la scris, pentru că cel puţin două dintre ideile tînărului Cantemir nu se putea să nu irite pe clerici şi pe marii boieri. A lăsa a se înţelege că omul rămîne după păcatul originar numai cu lumina raţiunii [1] era, din punct de vedere religios, aproape o blasfemie. „Concepţia antropologică a Înţeleptului este desigur una creştină — observă Virgiliu Cândea —, dar desprinsă de mistica patristică şi evoluată spre raţionalismul protestant al secolelor XVI—XVII" [2], ceea ce firește nu avea nici pe departe darul de a atrage pe clerici, care, chiar în anul apariţiei *Divanului*, erau îndemnaţi insistent de patriarhul Ierusalimului ca slujba religioasă „să se citească toată pre limba slovinească sau eliniască, iar nu românește sau într-alt chip" [3]. Pe de altă parte, aluziile din carte la felul în care boierii acaparau pămînturile celor „acum în mare strînsoare fiind" nu cădeau deloc bine latifundiarilor vremii [4].

Indiferenţa contemporanilor faţă de cartea lui D. Cantemir seamănă cu o conspiraţie a tăcerii. Ea se realiza însă (fără dificultăţi) şi din cauza titlului cărţii. Într-adevăr, oricine compară scrisul lui Neculce ori al lui Dosoftei, deşi acesta nu mai era în viaţă la 1698, îşi dă foarte repede seama cît de ciudat va fi părut atunci modul în care tînărul filozof (D. Cantemir avea numai 25 de ani) mînuia fraza românească, ce efort se cerea cititorului să străbată prin lungimile şi inversiunile ei spre a ajunge în miezul gîndirii autorului. Desigur, din perspectiva de astăzi, ce a încercat D. Cantemir în *Divanul* este un pas curajos înainte spre iluminismul european, dar poate mult prea înainte pentru virtualii săi cititori. Limba de cultură a contemporanilor lui şi forma dată de el în *Divanul* se aflau aşadar în contradicţie, într-o nepotrivire mult prea adîncă spre a se putea închega pe baza ei un dialog între D. Cantemir şi societatea cultivată a vremii.

Al doilea exemplu priveşte primii cincizeci de ani de la începutul secolului al XIX-lea. Conflictele dintre imperiul ţarist şi cel otoman slăbesc monopolul turcesc şi ca urmare duc la înviorarea comerţului din

[1] P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, Viaţa şi opera*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 52—53.

[2] Virgil Cândea, *Studiu introductiv*, *Operele complete ale lui Dimitrie Cantemir*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 47.

[3] Iustin, arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei, *Cuvînt înainte* la *Dosoftei, Psaltirea în versuri*, ediţie critică de N.A. Ursu, Iaşi, 1974, p. XXI.

[4] P. P. Panaitescu, *loc. cit.*

țările române. Unii dintre cei mai avuți proprietari de pămînt se interesează de comerțul cu cereale prin fel de fel de misiți, prin vătafii de pe moșii și prin orice intermediari dibaci, apăruți ca din pămînt și care se pricep să tragă foloase devenind ei înșiși negustători. Se deschid „dughene" în orașe, prin tîrguri și sate. Albanezi, bulgari, greci, evrei, turci, atrași de posibilitățile de cîștig, se apucă de negoț, chiar din cel mai mărunt. Se deschid pentru nevoile comerțului mici ateliere și întreprinderi, se dezvoltă și se întăresc breslele. Noii îmbogățiți își construiesc locuințe arătoase. Administrația se întărește prin regulamente, dispoziții și legi noi. Se înființează școli de ingineri hotarnici la Iași și la București, unde se tipăresc și cele dintîi periodice în limba română, „Albina românească" la Iași, „Curierul românesc" la București, primul prin străduințele lui Gh. Asachi, al doilea prin cele ale lui I. Heliade Rădulescu. T. Cipariu scoate „Organul luminării", tipărit în întregime cu alfabet latin. N. Bălcescu și Aug. Treboniu Laurian publică o revistă de știință a istoriei, „Magazin istoric pentru Dacia". Încep, cu oarecare timiditate, dar încep, și reprezentații teatrale. Influențați de mișcările revoluționare din Occident, tinerii își propun „libertate și frăție" pentru toată lumea și formează asociații secrete ca să continue la timpul oportun acțiunea revoluționară de care țara avea nevoie. Literatura se eliberează treptat de tutela bisericii și se implică deschis în ideologia independenței naționale. Deși țărănimea, care ține în spate prin munca și produsele ei întregul edificiu social, nu este asociată direct în procesul transformărilor, ea speră într-o îmbunătățire printr-o visată reformă agrară.

Fața lumii românești se schimbă în mod vizibil și cu ea și fața limbii. Nevoia de termeni științifici devine imperioasă, ca să se poată învăța matematica, „loghica", „ritorica", geografia, morala etc., să se poată îmbunătăți creșterea animalelor, cultivarea pămîntului și chiar să se dea sfaturi pe înțelesul tuturora în legătură mai ales cu ultimele două activități, sfaturi la care transilvănenii țin foarte mult, ei fiind în această privință mai întreprinzători decît muntenii și moldovenii.

Tot de ei fusese pusă în discuție cu insistență și pricepere româna ca obiect de studiu.

În condițiile pe scurt prezentate aici mai mult spre a le reaminti, limba română trebuie să facă un adevărat salt spre a putea, ca formă a culturii naționale, să îmbrățișeze varietatea și complexitatea transformărilor care aveau loc într-un ritm atît de rapid în societatea românească pornită pe drumul ieșirii fără întîrziere din feudalism. Spre deosebire de ce se întîmplase cu un secol și mai bine în urmă cu *Divanul* lui D. Cantemir, acum în procesul de prefacere intră mai multă suflare românească și e foarte interesată de cum trebuie să spună cît mai bine ce are de spus. Oamenii țin să fie în pas cu vremea, să cunoască înțelesul cuvintelor noi, care pătrund sau se formează în număr mare, și să știe cum să-și formuleze ideile spre a fi urmate de semenii lor.

Progresul lingvistic reiese în toată plenitutdinea lui comparînd, de exemplu, scrisul lui Zilot Românul cu al lui Nicolae Bălcescu, poezia lui Ion Barac din *Arghir și Elena* cu *Mihaiada* lui I. H. Rădulescu, ca să nu mai vorbim de *Istoria prea puternicilor împărați ai Imperiului Otoman* a lui Ienăchiță Văcărescu și de orice scriere istorică a lui Aug. Treboniu Laurian. Pare că între ele s-a scurs un secol, cînd, de fapt, de abia dacă trecuseră două generații.

Din punctul de vedere al metodei, problema este însă puţin diferită. Ce s-ar întîmpla dacă nu am dispune de informaţiile privitoare la primele cinci decade ale secolului al XIX-lea? Ar putea atunci cercetătorul să reconstituie mişcarea de idei şi aspectele vieţii din perioada amintită numai pe baza analizei limbii? Să nu se uite că limba nu este o reflectare automată a vieţii.

Să presupunem, de exemplu, că cercetătorul întîlneşte într-un text o formulare de felul următor (născocită anume de noi pentru discuţia de faţă, dar foarte plauzibilă) : „A venit tinichigiul şi cere cusurul". Din cauza ultimului cuvînt, al cărui sens actual nu se potriveşte cu restul enunţului, formularea pare ciudată. *Cusur* poate însemna aici orice, fiind clar că el are totuşi alt înţeles decît cel de astăzi. Dacă ştim însă că, în secolul trecut, cînd un tinichigiu se tocmea cu cineva să-i facă sau să-i repare acoperişul casei, una dintre condiţiile contractului, verbal ori scris, era ca o parte din suma asupra căreia se cădea de acord să se plătească meşterului numai după prima ploaie de la terminarea lucrării, adică, de fapt, după controlul calităţii execuţiei, şi că această sumă se numea *cusur*, lucrurile se limpezesc şi enunţul nu mai are secrete. Trecerea la înţelesul de „defect", „hibă" a lui *cusur* este ceea ce în termenii semanticii tradiţionale se numeşte metonimie. Metonimia nu s-a petrecut însă în limba română, căci *cusur*, cuvînt de origine turcă, înseamnă în această limbă şi „defect", ca şi în bulgară, unde *кусур* are, pe lîngă înţelesul de „rest, rămăşiţă", şi pe acela de „defect". Numai în neogreacă, pare-se, termenul corespunzător înseamnă doar „defect". Larg răspîndit, aşadar, în sud-estul european, cuvîntul turcesc trimite, vrînd-nevrînd, la cercetarea unui anumit tip de relaţii economice, cel puţin pentru regiunile de la noi, unde găsim înţelesul de „rest, rămăţiţă (de plată)" al lui *cusur*. Un lucru *fără* cusur este acela pe care-l accepţi ca p e r f e c t din capul locului, fără a mai fi nevoie de altceva, condiţia *cusurului* însemnînd că beneficiarul se teme de posibile defecte. Cauza — teama de defect — a luat deci locul efectului — plata pentru lipsa oricărui defect. Acest proces metonimic ar rămîne însă indescifrabil dacă ar lipsi informaţiile referitoare la condiţiile unui contract în care figurează clauza cusurului.

Dar nu numai semantica ar pune în încurcătură pe cel care n-ar cunoaşte bine epoca. I. Gheţie a dovedit la timpul său că forma de plural a persoanei a III-a a imperfectului (*ei aflau, beau, cîntau* etc.) s-a impus în limba cultă în urma intervenţiei lui I. Heliade Rădulescu. Dacă el nu ar fi făcut-o, am spune şi am scrie ca odinioară şi cum se rosteşte şi astăzi în multe regiuni (ei *afla, bea, cînta* etc.), unde nu este nici un dezacord, cum şi-au închipuit unii necunoscători ai gramaticii istorice a limbii române, căci formele fără *-u* au rezultat în mod firesc din evoluţia formelor latineşti corespunzătoare. I. Heliade Rădulescu s-a sprijinit însă pe o inovaţie a graiurilor bănăţeneşti [5]. Cine nu ştie această istorie extralingvistică, de natură culturală, nu-şi poate explica miracolul apariţiei şi adoptării în limba cultă a formelor de imperfect cu *-u* la persoana a III-a plural.

[5] Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, *În legătură cu desinenţa* **-u** *a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ*, în SCL, XVI, 1965, nr. 1, p. 87—101, idem, *Asupra desinenţei* **-u** *a pers. 3 pl. a indicativului imperfect. Noi contribuţii*, în SCL, XVII, 1966, nr. 2, p. 175—183.

Din aceste exemple, care nu sînt de altminteri singurele, rezultă, credem, de ce am susținut că metoda care trebuie aplicată în studiul limbii ca formă a culturii este din principiu interdisciplinară.

Ianuarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

I. Coteanu

DESPRE POPULARIZAREA TERMENILOR TEHNICO-ȘTIINȚIFICI

Unul dintre cele mai bune și mai căutate periodice de popularizare a științei și tehnicii este săptămînalul „Magazinul"[1]. Această calitate ne-a determinat să urmărim în paginile sale modul în care sînt exprimate noutățile din domeniile atît de variate și de importante ale științei și tehnicii.

Din capul locului se cuvine să spunem că popularizarea reprezintă o foarte delicată operație de mînuire a terminologiei. Neștiind cîte cunoștințe de specialitate au cititorii, semnatarii diverselor articole, note etc. pot fi înclinați să explice cît mai mulți termeni în cursul expunerii, ceea ce îi stînjenește în mare măsură, între altele fiindcă, procedînd astfel, trebuie să lungească frazele. Dacă scriu avînd în vedere pe specialiștii din domeniul lor, îi pîndește primejdia de a nu fi pricepuți de ceilalți. Nu ne gîndim aici, firește, la un public ignorant, ci chiar la specialiști, căci și ei au nevoie să fie cît mai repede lămuriți cînd li se comunică noutăți din zone de cercetare diferite de cele în care lucrează. Se presupune deci că cititorul deține nivelul unui om cultivat, capabil să descifreze singur, la nevoie, cuvîntul ori cuvintele utilizate, iar, cînd nu reușește, știe să le caute cu răbdare în dicționar.

Asupra celor mai mulți autori se exercită însă o veritabilă atracție terminologică. Dacă, într-o notă, se întrebuințează *umectare* : „umectarea unui eșantion de sol" apoi *umiditate* : „umiditatea soluției nutritive folosite"[2], primul, care e livresc, pare să fi atras pe al doilea. În orice caz, ceea ce a determinat pe autor să nu spună „umezirea" unui eșantion de sol a fost, probabil, caracterul netehnic al lui *umezire*. Aceeași atracție explică și apariția lui *cochilă* pentru „cutia în care este incorporat" modelul unei piese de metal urmînd a fi turnată în această *cochilă*. *Cochilă* (plural : *cochile*) este o variantă a lui *cochilie*, care face impresie „tehnică", dar nu e destul de puternic detașată de forma *cochilie* (plural : *cochilii*), cum se vede chiar din folosirea amîndurora în același text : „ambele cochilii unindu-se apoi între ele", față de : „Un dispozitiv automat expediază cochilele în mașina de format"[3]. Dacă intenția a fost de a se arăta și în acest fel că cele două forme se întrebuințează în limbajul tehnicienilor în aceeași măsură, ea s-a realizat, deși nu în chip explicit.

[1] În note, M este prescurtarea numărului din 9.XII.1989 al revistei, iar cifra care urmează după M, indică pagina.
[2] M, 12.
[3] Id., *ib.*

Influenţa sursei de la baza unei referinţe este deseori cauza adoptării termenului tehnic, mai cu seamă cînd acesta e în curs de a se răspîndi, cum e *designul* din fraza : „Garnitura va fi compusă din 16 vagoane [. . .], vagoanele fiind construite din aliaj de aluminiu, iar *designul* exterior mult mai aerodinamic îmbunătăţeşte performanţa" [4]. Aici, bunăoară, nu vedem necesitatea termenului ; „forma lor exterioară, mult mai aerodinamică" ar fi servit ideea la fel de bine, dacă nu mai bine, căci dicţionarele noastre cele mai răspîndite n-au înregistrat încă pe *design* (cum nu l-au înregistrat nici cele mai curente dicţionare franceze şi engleze), între altele, fiindcă — la noi — trebuie să i se hotărască ortografia, iar ea nu va fi decît *dizain*, în care desigur specialiştii nu-şi vor recunoaşte o vreme termenul.

Şi mai instructive ne par formulările din foarte interesanta pagină „Brigada ştiinţifică » Magazin » în . . .", pagină unde putem citi între altele : „Cîte particule de tipul atomilor stabili cunoaştem astăzi ? În cadrul modelului conceput de fizica modernă sînt cuprinşi şase *quarkuri* cu proprietăţi foarte curioase, care se deosebesc prin « aromele » lor [. . .]. Se cunosc astfel *quarkul* « frumos », cel cu stranietate sau cei banali" [5]. *Quarc* (*quarcuri*), după ortografia adoptată pentru acest cuvînt, e particula ipotetică din care ar fi constituite particulele elementare. Bănuind, fără îndoială, că publicul său nu era la curent cu situaţia prezentată, autorul expunerii a recurs, cîteva rînduri mai departe, la o metaforă : „Aşadar, acestea sînt « pietrele » cu care putem, prin combinarea lor, alcătui lumea. Asupra acestor cărămizi ale lumii acţionează patru tipuri de forţe [. . .]" [6]. Neavînd idee de calitatea publicului care a participat la ceea ce „Magazinul", în pagina amintită, numeşte *Dialogul cunoaşterii în strategia formării omului nou*, e greu să ne pronunţăm asupra accesibilităţii formulărilor de mai sus, ca şi asupra eficacităţii metaforei, potrivit căreia noi putem alcătui lumea din „pietrele" şi „cărămizile" numite *quarcuri*, *leptoni*, *neutrini*. Lăsăm deocamdată deoparte pe *stranietate* din acelaşi fragment citat, evident livresc pentru „ciudăţenie", de vreme ce şi *straniu*, de la care a fost format, e socotit el însuşi livresc.

Şi *remanent* este livresc în formularea : „În aşteptare, milioane de tone de deşeuri toxice *remanente* (care nu se degradează) se acumulează de decenii în subsolul Terrei" [7]. În mod obişnuit, *remanent* se referă la cîmpurile electrice şi magnetice sau, mai rar, la imaginile care se păstrează în minte după trecerea unui timp de la perceperea lor vizuală. Semnificaţia dată între paranteze este nouă. Urmează să se vadă în viitor dacă se va adopta sau nu [8]. Aceeaşi soartă paşte şi pe *incinerator* (de la *incinera*) din *vase incineratoare*, folosit în acelaşi loc şi avînd înţelesul de „(nave speciale) care ard deşeurile vătămătoare", acum însă ca o inovaţie lingvistică a autorului în combinaţia menţionată sau, poate, copierea unei formule.

[4] Id., *ib.*
[5] M, 5.
[6] M, 6.
[7] M, 6.
[8] Id., *ib.* Îl regăsim în „Sănătatea" nr. 11/1989, p. 16, unde se propune dezinsecţia cabinelor de avion „cu aerosoli conţinînd insectivide, de preferat *remanente*, inofensive pentru pasageri".

Intenția de a explica termenii apare și pentru *lipozom*. După ce se arată că o echipă de geneticieni din domeniul biologiei plantelor „a realizat o metodă de grefă care recurge la *lipozomi*", apare întrebarea : „Ce sînt lipozomii ?" și, imediat, răspunsul, pe care-l redăm întocmai : „Aceștia apar ca picături extrem de fine de lipide preparate în laborator"[9], cuvîntul însuși, *lipozom* (*liposom*, în forma preferată de specialiști), este un compus savant din v. grec *lipos*, „grăsime, adipozitate, adipos, sebaceu"[10] și v. grec *-som/-somă* „granulă, granulație, corpuscul, organit"[11].

Termenul de specialitate are cîteodată o putere asemănătoare cu a unui adevărat magnet, ceea ce se ilustrează, credem, foarte bine prin *autonomie hidrică*, de care beneficiază cămila : „dromaderul pierde totuși — și suportă această pierdere foarte bine — pînă la 27% din masa corporală, ceea ce-i permite o autonomie hidrică de 7—12 zile"[12]. E, fără îndoială, corect spus, dar ce s-ar fi întîmplat dacă am fi citit că „pierderea pînă la 27% din greutate permite cămilelor să rabde de sete (sau să se lipsească de apă) de la 7 pînă la 12 zile"?[13]

Ca simpli cititori am fost încurcați aflînd că evacuarea apei din organism și a căldurii excedentare a corpului reprezintă o *strategie* : „Evaporarea apei, ca orice transfer dintr-o stare fizică în alta, consumă energie și astfel este evacuată căldura excedentară a corpului. Această *strategie* — pe care o cunoaște(m) foarte bine fiecare dintre noi — implică însă importante pierderi de lichide hidrice"[14]. Fie-ne îngăduit a mărturisi că nu ne-a dat prin gînd pînă la citirea acestei informații științifice că atunci cînd ne trece o transpirație îndeplinim sau se îndeplinește cu ființa noastră o *strategie*. Dar, poate, ne-am spus, n-om mai fi știind noi ce înseamnă *strategie*. Am deschis deci marile dicționare și am aflat că, în cel mai bun caz pentru utilizarea lui anterioară, prin acest cuvînt se înțelege ansamblul de măsuri (sau de tactici) prin folosirea ordonată a cărora se pot obține rezultate valoroase (importante, utile, eficace). Prin urmare, nici transpirația, nici alte pierderi de lichide hidrative n-au cum fi strategie.

Un cuvînt care se bucură astăzi de o mare răspîndire este (a) *focaliza*. El a însemnat mai întîi „acțiunea de a concentra razele de lumină, de căldură etc. într-un punct", căruia în franceză i se dă numele de *focal*, luat și de tehnicienii noștri în limbajul de specialitate, căci altfel i se zice *focar*. *Focaliza*, făcut după francezul *focaliser*, exprimă ideea de concentrare într-un *focal*, fie că avem de a face cu un fenomen de fizică, fie cu unul din medicină. „A concentra" (razele) într-un punct numit, cum am văzut, *focal*, presupune în subsidiar și ideea de „a îndrepta" razele către acel punct. Sensul acesta din urmă tinde să se adauge la cel strict tehnic, deo-

[9] M, 7.

[10] Nicolae Andrei, *Dicționar etimologic de termeni științifici*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, sub *lipos-*.

[11] Id., *ib.*, sub *som-/somă-*

[12] M, 7.

[13] Id., *ib.*

[14] M, 5.

camdată în mod accidental, cum arată întrebuinţarea verbului *focaliza* cu prepoziţia *către* dintr-un enunţ ca cel de mai jos : „Aici ei (este vorba despre ioni, n.n.) sînt focalizaţi cu un magnet către două direcţii care [...][15].

Decembrie 1989

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

Angela Bidu-Vrănceanu

DIDACTICA LEXICULUI
(Pe marginea a două manuale de clasa a V-a)

1. Vom discuta cîteva probleme ale terminologiei ştiinţifice folosite în manualele de botanică şi de geografie — geologie [1] de clasa a V-a. Elevii din această clasă se află în situaţia de a lua prima dată contact cu termeni şi concepte ştiinţifice a căror însuşire prezintă atît dificultăţi canitative, cît şi calitative. Aici am avut în vedere însă şi situaţia mai complexă, în felul ei, a celor care dirijează procesul de cunoaştere : profesorii de diferite specialităţi, inclusiv profesorii de limba română.

Cele două manuale luate în discuţie conţin un număr mare de termeni de specialitate care trimit la date referenţiale, nu totdeauna uşor accesibile elevului de clasa a V-a, căci el ia cunoştinţă în mod implicit şi de diferenţieri *stilistice*, a căror *conştientizare* are loc mai tîrziu [2], de abia în clasa a VIII-a. Termeni de specialitate apar însă încă din manualul de botanică (MB) şi din cel de geografie şi geologie (MGG), dar şi în unele texte literare [3]. Interpretarea cuvintelor respective se face în funcţie de locul în care apar, dar din perspective oarecum diferite. Dacă într-un text literar sensul termenilor de specialitate întîlniţi este considerat drept un aspect secundar, ceea ce am susţinut că nu e bine [4], explicarea lor riguroasă cînd apar într-un manual de specialitate implică însăşi *asimilarea* conceptelor denumite. Nici profesorul de specialitate, nici cel de limba română nu trebuie, după părerea noastră, să urmărească o *stocare mecanică* de elemente lexicale noi, indiferent de provenienţa lor. Se impune *corelarea* decodării exacte a termenilor ştiinţifici cu fixarea semnificaţiei prin utilizarea lor în contexte deosebite de cele din manual, în contexte gramaticale variate.

[15] M, 7.

[1] Trebuie să ţinem seama şi de faptul că elevii de clasa a V-a prezintă anumite particularităţi ale percepţiei (care e concret-senzorială).

[2] Schema reprezentării globale a variantelor stilistice funcţionale ale limbii române propusă de I. Coteanu 1973 : 50 ar putea fi preluată în parte într-un manual gimnazial de limba română. În MLR VIII problema stilurilor este numai parţial abordată.

[3] V. reportajul *Hunedoara* de Traian Coşovei în MLR VII.

[4] Ne referim la simpla explicare a sensului acestor cuvinte în subsolul paginii, fără alte detalii şi corelaţii, v. şi Bidu-Vrănceanu — Forăscu, 1988.

2. Aprecierile pe care le facem aici asupra *termenilor științifici* de specialitate din domeniile botanică și geografie — geologie se bazează pe analiza unui material concret extras din cîte 60 de pagini ale fiecărui manual citat [5]. Exemplele selectate vor fi discutate sub aspectul *accesibilității termenilor științifici* respectivi în procesul complex de „învățare lexicală" la care e supus elevul de clasa a V-a. „Învățarea lexicală", considerată de noi [6] ca o poziție de principiu față de însușirea sensurilor cuvintelor din vocabularul românesc cu ajutorul dicționarului (deci ca o problemă de semantică aplicată), va fi interpretată, în discuția de față, într-un sens mai restrîns, deoarece folosirea *dicționarelor* de către elevii de clasa a V-a nu intră încă în deprinderile lor intelectuale. Tocmai de aceea am introdus conceptul de accesibilitate *a termenilo tehnico-științifici*, concept care are în vedere, mai ales, *decodarea exactă* a acestor termeni așa cum apar ei în manualele gimnaziale. *Decodarea* (înțelegerea) terminologiei de bază este deci o primă condiție a unei *„învățări lexicale"*, într-o oarecare măsură încă pasivă pentru elevul de clasa a V-a. *Utilizarea adecvată*, activă, în enunțuri proprii, mai mult sau mai puțin apropiate de manual, verifică „învățarea lexicală" la acest nivel și o realizează pe o treaptă superioară. Înțelegem așadar „învățarea lexicală" ca pe o *acțiune didactică față de vocabularul de specialitate* mai ales [7]. Vocabularul elevilor s-ar putea îmbogăți nu numai ca *inventar pasiv*, ci și *activ*. Realizarea acestui deziderat depinde, credem, nu numai de particularitățile elevilor [8], de tehnicile de abordare folosite de profesori, ci și de o serie de *condiții obiective* pe care le îndeplinesc sau nu termenii de specialitate din manualele gimnaziale. Astfel, „învățarea lexicală" se poate face obiectiv mai convenabil dacă acești termeni îndeplinesc condiția accesibilității. Gradul de *accesibilitate* va fi stabilit după cîteva criterii unitare.

Circulația mai largă a termenilor de specialitate în limbajul literar-standard sau uzual facilitează, în mare, învățarea lor de către elevi. Ne referim atît la termeni științifici care provin din limbajul curent, căpătînd însă accepții diferite [9], cît și la posibilitatea ca termenii științifici să se deplaseze ei înșiși spre limba literară, datorită *importanței* pe care o prezintă anumite concepte în comunicare (a). *Definirea explicită*, cu termeni cunoscuți elevilor, prin elemente relevante date chiar de manuale, este o altă condiție a *accesibilității* (b). *Capacitatea virtuală* a termenilor științifici *de a apărea în limbajul elevilor* (*de a fi recunoscuți*) nu numai în contextele din manuale, ci și în situații de comunicare noi asigură „învățarea lexicală" în sens riguros și eficient (c).

În funcție de aceste criterii vom considera termenii științifici din manualele gimnaziale ca *accesibili*, *relativ* sau *mai puțin accesibili* și *inaccesibili*.

[5] În MB 60 p. se raportează la totalul de 165 p.

[6] V. Bidu-Vrănceanu 1986 : 276—309, unde se introduce conceptul de „învățare lexicală" și se aplică în diverse feluri.

[7] V. Coteanu 1986 : 20—21.

[8] Pentru analiza *Botanicii* din altă perspectivă, v. Mihai — Mititiuc 1987 : 44.

[9] Problema relației limbajelor speciale cu limbajul literar standard a fost discutată din perspective diverse, v. Coteanu — Forăscu — Bidu-Vrănceanu 1985 : 166—171 ; v. de asemenea Șoșa — Marinescu — Petre — Vasiliu 1987 : 179.

3. Examinînd *terminologia de specialitate* din MB și MGG din perspectiva criteriilor (a, b, c) enunțate anterior se pot face următoarele aprecieri :

3.1. În legătură cu **circulația** în MB apar următoarele situații :

3.1.1. Mulți termeni provin *din limbajul curent*, fiind însă utilizați *cu accepții specializate* în MB : *SCUFIE, NODURI, TEACĂ, SCOARȚĂ, TRANSPIRAȚIE, UMIDITATE* ș.a. În toate aceste cazuri, se poate face o *analogie* între *referenții generali* și *cei specializați științific*, ceea ce facilitează înțelegerea termenilor de către elevi (dacă se specifică atît asemănarea, cît și diferențele). De fapt, în aceste cazuri, *inventarul de termeni* nu e îmbogățit, ceea ce constituie un avantaj în condițiile „avalanșei" terminologice la care e supus elevul de clasa a V-a.

Alți *termeni științifici* fac parte din *limbajul literar standard*, de ex. : *ORGAN, VEGETAL, PETALĂ* ș.a. (MB) ; *STEA, PARALELĂ, SUBTERAN, A SE INFILTRA, INSULĂ, PENINSULĂ, PLANETĂ, SATELIT* ș.a. (MGG).

În aceeași categorie intră și *termenii abstracți* necesari în exprimarea științifică de orice fel, de ex. : *DIVIZIUNE, STRUCTURĂ, FUNDAMENTAL, EFICIENT, INTERDEPENDENȚĂ, ELABORAT FUNCȚIONAL, INDIVIDUALIZAT* ș.a. (MB) sau *A DECALA, TEMPERAT* (MGG) ș.a. În cazul termenilor care apar în mai multe științe, cum ar fi *DIVIZIUNE, SECȚIUNE* ș.a., este necesară *diferențierea sensului științific.*

3.1.2. Cum e și firesc, apar și termeni *strict specifici unei științe anume.* Au o circulație precis circumscrisă în domeniul botanicii : *ȚESUT COROLĂ, POLEN(IZA)(RE), CLOROFILĂ, GERMINAȚIE, INFLORESCENȚĂ, VACUOLE, LIMB, PEȚIOL, FOTOSINTEZĂ, PEDUNCUL, SEPALE, CALICIU, ANTERĂ, PISTIL, COC, SPIRILI, SAPROFITE, SPOR, COTILEDONATE, VASE LIBERIENE, MUGURI AXILARI.*

Substantivele compuse ca : *VASE LIBERIENE, MUGURI AXILARI* sînt mai greu de reținut. La fel și unele adjective mai abstracte, mai puțin sau deloc referențiale sînt mai puțin accesibile ca *PLURICELULAR, MULTICELULAR, PARAZITAR, SECRETOARE* ș. a.

Și MGG are numeroși termeni specifici științei respective : *LOLINE, CRATERE, GALAXIE, METEORIT, ECUATOR, EMISFERĂ, ECHINOCȚIU, SOLSTIȚIU, LITOSFERĂ, HIDROSFERĂ, LAVĂ, BANCHIZĂ, LAGUNĂ, STALACTITĂ, STALAGMITĂ, EOLIAN, ALUVIUNE* ș.a. Mai toți au referenți concreți, dar nu ușor reprezentabili, ceea ce îi face mai greu de identificat. În aceeași situație sînt și nume de materii ca *ANDEZIT, GRANIT, BAZALT, CAOLIN, NATURĂ, TURBĂ, LIGNIT, HUILĂ, ANTRACIT, ȘIST* ș.a. Și în cazul geografiei și geologiei adjectivele au caracter abstract, ca : *SEISMIC, ACVIFER, BISECT, CARSTIC* ș.a.

3.2. În ce privește *definirea termenilor de specialitate* se constată trei situații în MB și MGG : a) definirea prin sinonime, b) definirea prin parafrază și c) lipsa definiției.

a) Prin *sinonime* se definesc destul de puțini termeni științifici. În MB întîlnim (*VINIȘOARE*), *GERMINAȚIE* (*ÎNCOLȚIRE*) ; s-ar mai putea defini *ȚESUT* (*TEGUMENT*), *SECȚIUNE* (*TĂIETURĂ, DES-*

PĂRȚITURĂ ș.a. În MGG, definirea prin sinonime a termenilor speciali e mai rară : *CRATER* (*ADÎNCITURĂ*) ; uneori sinonimele sînt tot științifice, ceea ce complică definirea : minerale *NECRISTALIZATE* (*AMORFE*), roci *ERUPTIVE* (*MAGMATICE*).

b) *Definirea prin parafrază*, frecventă în MB, este mai succintă sau mai detaliată, dar contează dacă se face în termeni cunoscuți și relevanți. Vom discuta cîteva exemple : *EPIDERMĂ*, *STOMATĂ* (MB) și *CRATER*, *LITOSFERĂ*, *FREATIC* (MGG).

Termenul *EPIDERMĂ* este explicat în MB la lecția „despre alcătuirea internă a rădăcinii", unde se arată că, examinînd la microscop rădăcinile tinere, de la exterior spre interiorul lor, se observă „un strat de celule strîns lipite între ele cu perișori sugători numit *EPIDERMĂ*" (p. 15). Ca „strat superior de celule" apare definiția și la p. 26 (cu referire la „frunză"). Dicționarele preferă definirea ca „țesut protector al plantelor, așezat în exterior", definiție care s-ar fi putut da și în MB, mai ales că termenul ȚESUT fusese explicat și într-o lecție anterioară (p. 12). Rezolvarea în felul acesta era importantă și pentru că *EPIDERMĂ* reapare în definirea termenului *STOMATĂ* (p. 26), despre care se spune, între altele, că „se află printre celulele epidermei", că se prezintă în „perechi" și sub forma „unei mici deschizături", „prin care intră și iese aerul" (sau prin care se realizează „transpirația plantelor"). Explicația *STOMATEI* dată aici reține numai elementele relevante, spre deosebire de MB [10], unde este mult detaliată, în dezavantajul accesibilității și „învățării lexicale".

Termenul *CRATER*[11] este definit de MGG atît prin *ADÎNCITURĂ* (p. 9, 12), cît și prin parafrază (p. 13, 49), ceea ce ajută la fixarea lui. Parafrazele sînt mai lungi sau mai scurte și credem că cele care conțin prea multe detalii dau naștere la dificultăți, uneori și pentru adulți : „pe locul unde cad meteoriții se formează niște gropi, uneori adînci, denumite *CRATERE*, prin asemănare cu cele vulcanice" (p. 13) sau „*CRATERUL* este partea de sus a coșului vulcanului sau gura lui" (p. 49). A doua definiție (succintă) pare mai convenabilă, dar compararea ei cu prima duce la întrebarea dacă există *CRATERE* și fără vulcani (problemă pe care profesorul de specialitate o rezolvă firește cu ușurință). O definiție relativ concisă este convenabilă pentru elevii clasei a V-a numai dacă nu se folosesc elemente ambigue, ca la *LITOSFERĂ* „*învelișul solid* (subl. n.) al globului pămîntesc, pe care se sprijină *celelalte învelișuri*" (p. 35), unde ultima parte este neclară.

Mai defectuoasă ni se pare definirea indirectă, deductivă, tot prin elemente științifice, ca la *FREATIC* (p. 64) : „unele *strate acvifere* (subl. n.) sînt aproape de suprafața Pămîntului și apele lor pot fi atinse săpîndu-se fîntîni". Acestea sînt „ape FREATICE" (p. 64). Apele *FREATICE* ar fi deci apele „*din* fîntîni" sau „*de sub* fîntîni" ?

[10] V. MB, p. 26 definiția *STOMATEI* „printre *celulele epidermei* (subl. n.) se observă cîte *o pereche de celule* (subl. n.) *de forma unei boabe de fasole*, așezate cu scobitura *în față*, lăsînd între ele cîte o mică deschizătură, prin care *intră și iese aerul*". Cu adevărat relevantă este indicația referențială („ de forma unei boabe. . ."), alături de elementele reținute de noi.

[11] Deci cumulul de definiții sau chiar repetițiile nu sînt o deficiență, ci, dimpotrivă, un sprijin pentru „învățarea lexicală" a unui elev de clasa a V-a.

c) *Nedefinirea termenilor ştiinţifici* în manualele de specialitate este o situaţie cu consecinţe importante pentru interpretarea *accesibilităţii lor*. În paginile cercetate din cele două manuale, am constatat prezenţa a *numeroşi termeni nedefiniţi*. De exemplu, termenii chimici *ALBASTRU DE METIL*, *DIOXID DE CARBON* nu sînt definiţi şi nici nu ar fi uşor, dat fiind că studiul chimiei începe abia în clasa a VII-a (ar fi putut fi înlocuiţi prin termenii mai generali „substanţe (chimice)"). *CLOROFILĂ* nu e definit la p. 27, dar s-ar putea obţine o definiţie din cîteva elemente referenţiale, unele indicate chiar de MB — „Grăuncioare verzi". *MUGURI AXILARI*, nedefinit în MB, s-ar fi putut defini în mai multe feluri : referenţial — „pornesc de la *ramificaţia unei ramuri* (subl. n.) — , prin cvasisinonimie cu *SUBSUARĂ* sau prin opoziţia (antonimia) cu *MUGURI TERMINALI*.

3.3. Ultimul criteriu propus de noi pentru aprecierea *accesibilităţii* se referă la posibilităţile de *folosire reală şi adecvată* a termenilor ştiinţifici *dincolo de contextele din manuale*.

Este limpede că *termenii ştiinţifici nedefiniţi* sau *insuficient definiţi* nu pot intra în mod curent în limbajul elevilor, iar riscurile ar trebui prevăzute de profesorul de limba română, în primul rînd [12]. Puţini elevi ar putea face propoziţii dincolo de cele din manual cu termeni chiar relativ bine definiţi, ca *EPIDERMĂ*, *STOMATĂ*, *FREATIC*. Singurii care ar putea fi folosiţi activ în comunicare de către elevi sînt cei intraţi în limbajul literar standard, ca *STEA*, *PLANETĂ*, *VEGETAL*.

Dacă ar fi să ţinem seama de acest criteriu, s-ar părea că cei mai mulţi *termeni ştiinţifici din manualele clasei a V-a* nu pot face parte decît din *vocabularul pasiv*.

4. Dacă gradul de „accesibilitate" determină „învăţarea lexicală", numai termenii de sub **3.1.** şi **3.2.** răspund pozitiv condiţiilor de realizare a acestor situaţii. Pentru o acţiune didactică eficace ar fi necesară însă satisfacerea tuturor celor trei condiţii.

Rezultă că „învăţarea lexicală" se poate realiza *în trepte*, iar în clasa a V-a acest proces se plasează pe treapta inferioară (decodare, stocare parţială, utilizare activă foarte limitată). Numai *acţiunea didactică dincolo de manuale a profesorilor* de diferite specialităţi poate împinge „învăţarea lexicală" (aşa cum am înţeles-o aici) spre trepte superioare.

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrănceanu, A. 1986 — *Structura vocabularului limbii române contemporane, Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

Bidu-Vrănceanu, A. — Forăscu, N. 1988 — *Cuvinte şi sensuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988.

Coteanu, I. 1973 — *Stilistica funcţională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973.

Coteanu, I. — Forăscu, N. — Bidu-Vrănceanu, A. 1985 — *Limba română contemporană, Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1985.

Coteanu, I. 1986 — *Impactul terminologiei ştiinţifice în manualele şcalare*, în „Revista de pedagogie", 1986, nr. 4, p. 20—21.

[12] Trebuie preconizată folosirea dicţionarelor pentru căutarea cuvintelor necunoscute.

Mihai, Gh. — Mititiuc, M. 1987 — *Aspecte metodice privind predarea botanicii la studenții străini*, în *Consfătuirea pe țară a cadrelor didactice care predau la anul pregătitor*, Iași, TUI, 5—6 iunie, 1987 — Comunicări.

Șoșa, E. — Marinescu, I. — Petre, E. — Vasiliu, A. 1987 — *De la vocabularul uzual la cel specializat*, în *Consfătuirea pe țară a cadrelor didactice care predau la anul pregătitor*, Iași, TUI, 1987.

MB — Al. Dabija, A. Ionel, E. Sanielevici, *Botanica. Manual pentru clasa a V-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982.

MGG — N. Ionescu, I. Ionașcu, Gh. Teodorescu, *Geografia generală și geologie. Manual pentru clasa a V-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.

MLR V — A. Dumitrescu, V. Teodorescu, *Limba română. Manual pentru clasa a V-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.

MLR VII — M. Toma, *Limba română — Lecturi literare. Manual pentru clasa a VII-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.

MLR VIII — I. Popescu, *Limba română. Gramatică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982.

Decembrie 1989

Facultatea de Filologie
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

Mioara Avram

REACȚII ORTOGRAFICE

În ortografia limbii române — ca în majoritatea limbilor europene moderne, cu excepția limbii germane — , prin tradiție, folosirea inițialei majuscule sau minuscule la substantive este legată de distincția dintre substantivele proprii și cele comune. Distincția, morfologică și lexicală, urmează în general reguli stricte și numai în puține situații folosirea facultativă a inițialei majuscule la substantive comune ca *adevăr*, *libertate*, *mamă*, *om*, *patrie*, *revoluție* este investită cu valori stilistice[1]. În acest domeniu al scrierii cu un anumit fel de literă inițială acționează deci un principiu simbolic al ortografiei [2]. Deși limita dintre substantivele proprii și cele comune este uneori discutabilă [3], iar regulile ortografice ale naturii literei inițiale au prezentat în timp diverse oscilații la unele categorii onomasiologice sau formale, există categorii cu reguli ferme, definitiv stabilite și cunoscute de la nivelul elementar al deprinderii scrisului. Printre acestea figurează regula scrierii cu inițială majusculă a numelor de persoane. Fermitatea regulii, în sensul lipsei de oscilații în timp și de excepții, nu înseamnă însă că ea este și unanim respectată, că nu întîlnim abateri care constau în scrierea cu inițială minusculă a unor asemenea nume. De fapt, se constată două tipuri de abateri intenționate.

[1] Pentru aeestea vezi, în ultimul loc, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, 1982, p. XXVIII—XXXIII, și G. Beldescu, *Ortografia actuală a limbii române*, București, 1984, p. 96—110.

[2] Vezi Th. Hristea, în *Sinteze de limba română*, ediția a treia, București, 1984, p. 196—197.

[3] Pentru aceasta vezi, de exemplu, Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986, p 31.

1. Cine a fost atent şi la exprimare în aceste zile fierbinţi din ultimele luni şi a urmărit mai ales discuţiile publice purtate a observat, desigur, cît de mare este sensibilitatea în legătură cu diverse aspecte lingvistice ale trecutului şi ale prezentului : interdicţii şi reînvieri sau reabilitări de cuvinte şi sensuri, părăsirea unor clişee şi adoptarea altora etc. În scris sensibilitatea lingvistică se extinde la ortografie, în domeniul special al funcţiei simbolice a iniţialei majuscule sau minuscule. Una dintre primele reacţii spontane ale publiciştilor după înfrîngerea dictaturii — reacţie răspîndită aproape pînă la generalizare în presă, cu excepţia documentelor oficiale reproduse şi a cîtorva publicaţii culturale — a fost aceea de a scrie cu iniţială minusculă numele proprii ale persoanelor şi instituţiilor odioase legate de această dictatură : numele dictatorului şi al celor din clanul lui, numele partidului unic şi al organismelor sale de „înalt nivel", chiar în forma lor abreviată prin sigle (*p.c.r.*, *c.c.*, *c.p.ex.* sau *cepeex*) [4], acest fel de scriere sugerînd trecerea în rîndul substantivelor comune. Scrierea cu iniţială minusculă a numelor în cauză, în primul rînd a numelui fostului dictator, este, desigur, o reacţie firească la faptul că între formele de manifestare a cultului personalităţii sale au figurat şi procedee ortografice ca scrierea cu iniţială majusculă a pronumelor personale şi posesive referitoare la persoana sa sau a substantivului *Tovarăşul* prin care era desemnat eliptic, precum şi interdicţia de despărţire în silabe a numelui în texte multiplicate [5].

Această reacţie poate fi înţeleasă pînă la un punct şi pentru un anumit moment istoric, dar nu trebuie lăsată să se gramaticalizeze. Procedeul nu este totuşi decît un teribilism copilăresc, în acelaşi timp o formă facilă de marcare a atitudinii ostile faţă de reprezentanţii dictaturii şi implicit de adeziune la idealurile revoluţiei — atitudine subliniată uneori prin paranteze cu texte de tipul : *cu literă mică!* — şi o metodă primitivă de exorcizare [6]. Din acest punct de vedere apelul la iniţiale minuscule stă alături de alt procedeu, care nu este numai grafic şi la care intenţia de tabu este mai clară : evitarea menţionării aceloraşi nume de persoane prin reducerea lor la iniţiale, de exemplu *N.C.* sau *n.c.* pentru „Nicolae Ceauşescu" şi chiar (*procesul lui*) *b*, *d*, *m şi p* pentru „Bobu, Dincă, Mănescu şi Postelnicu". A ne lăsa antrenaţi în această practică teribilistă ar echivala cu preluarea în alt sens a regulilor efemere impuse de fosta propagandă ateistă, conform cărora numele de sărbători religioase şi chiar numele *Dumnezeu* (şi *Domnul* cu acelaşi înţeles), *Maica Domnului*, *Mesia*, *Mîntui-*

[4] De la publicist la publicist acest fel de scriere este aplicat la mai multe sau mai puţine nume de persoane : numai la cel al fostului dictator şi al soţiei sale ; şi la alţi membri marcanţi ai clanului lor ; la alte personaje antipatizate de cel care scrie.

[5] Cu privire la ultimele procedee menţionate trebuie spus că primul este permis de norme (vezi DOOM, p. XXXIII), supărătoare fiind motivaţia şi frecvenţa folosirii lui, care exprimă atitudinea semnatarilor, în timp ce al doilea era cu totul abuziv, fără nici un temei lingvistic.

[6] Cum a numit-o recent Andrei Cornea în articolul *Libertatea fricii* din „22" 1990, nr. 7, p. 5, col. 2 : „nu o dată, de aceea, se întîmplă ca omul stăpînit de ea [= de frică] să recurgă, pentru a se calma un moment, la metode simbolice de a exorciza răul ascuns, cum este acela [sic], ridicol şi primitiv, de a inova în ortografie, prin scrierea numelui lui Ceauşescu cu minusculă".

torul trebuiau scrise între 1953 și 1971, respectiv 1960 [7], cu inițiale minuscule, ceea ce nu era altceva decît o formă nedeclarată de misticism. Pe plan strict lingvistic adoptarea acestui procedeu înseamnă a ne lipsi de posibilitatea distincției grafice a situațiilor în care numele proprii de persoane devin într-adevăr substantive comune, denumind tipuri corespunzătoare unui personaj celebru (din istorie sau din literatură) : de exemplu, *ceaușești* „dictatori paranoici" (ca și *iudă — iude* sau *cațavenci*) față de *Ceaușești* „membrii familiei Ceaușescu" (ca și *Ioneștii*, *Bălenii*, *Vasiliii* etc.).

Antipatia sau distincția între bun și rău, pozitiv și negativ nu poate fi un criteriu de scriere diferită. Numele personajelor religioase și mitologice se scriu cu inițială majusculă indiferent dacă aparțin cultului la care aderă cel ce scrie și indiferent dacă întruchipează forțe ale binelui sau ale răului, dacă sînt personaje pozitive ca *Făt-Frumos* sau negative ca *Zmeul-Zmeilor* ori *Talpa-Iadului*. Scriem cu majusculă atît pe *Dumnezeu*, cît și pe *Satana* sau *Scaraoțchi*. Iar dacă *Satana* se scrie cu majusculă în presa actuală (vezi „Tineretul liber" 1990, nr. 36, p. 4, col. 3), poate fi scris cu majusculă și numele lui Ceaușescu, care este comparat cu Satana. În orice caz, anarhia ortografică actuală se oglindește nu numai în deosebirile de la o publicație la alta și de la un publicist la altul, ci și în tratamentul diferit acordat în același articol unor nume care ar trebui să se afle în aceeași situație : vezi în aceeași frază *ceaușescu* alături de *Ion Dincă* și *Lică Bărbulescu* (*acțiunea fiind dispusă de ceaușescu și supravegheată de Ion Dincă, Lică Bărbulescu și alții*, „Baricada" 1990, nr. 7, p. 8, col. 2) sau *elena ceaușescu* alături de *Elena Lupescu* și de *Nicușor* (*Se pare că „Elenele" celor ajunși prin hazardul istoriei în fruntea României au avut influențe nefaste* [...] *Este destul să ne referim* [...] *la cazul Elenei Lupescu, iubita lui Carol al II-lea sau al elenei ceaușescu, „umbra nefastă" a dictatorului; se pare că și „prințișorul" Nicușor ar fi „optat", în ultimul timp, tot pentru o „elenă"*, „Opus" 1990, nr. 2, p. 3, col. 4) ; reperele cele mai frapante sînt oferite de *Hitler* și *Stalin* !

În ciuda aparențelor, procedeul nu este, de altfel, o inovație ortografică a presei actuale, postrevoluționare. Avem mărturia lui Al. Graur [7] că el a fost folosit în polemicile din presa interbelică drept „un fel de a deprecia adversarul", deci nu are nici măcar meritul originalității. În zilele noastre procedeul a luat, desigur, proporții necunoscute în trecut, dar e de presupus că avem a face cu o modă trecătoare și că treptat se va intra (și) în normalitatea ortografică.

[7] Regulile au funcționat tacit, aceste cazuri nefigurînd în MDO (1953), dar au fost aplicate în lucrările normative din deceniul al șaselea (GLR[1] — vezi I 314 și compară cu GLR[2] I 223 —, DLRC, DM — s.v. *domn*, *dumnezeu*, *paști* ; compară cu DEX—) și chiar mai tîrziu (de exemplu, în DLR VI, 1965—1968, se scrie încă inițială minusculă la cuvintele *mesia*, *mîntuitor*, iar în DLR VIII 1, 1972, la cuvîntul *paști* ; în citatele din ultimul articol apar scrise astfel și *crăciun*, *florii*), iar prin influența acestora au persistat în practica editorială și după precizarea unor reglementări adecvate. ÎO[1](1960) introduce reguli ale scrierii cu inițiale majuscule a numelor proprii mitologice și religioase (exemplu : *Dumnezeu*, absent însă în Indexul de cuvinte, în care se scrie în continuare *mesia*) și a numelor de „sărbători naționale, revoluționare etc." : deși s-ar putea înțelege că în „etc." intră și sărbătorile religioase, în index se prevede scrierea „*paști* (sărbătoare creștină)". Situația se menține neschimbată în ÎO[2](1965), pentru *mesia* și în ÎO[3] (1971). În ÎO[3] se corectează scrierea „*Paști* (sărbătoare creștină)", iar în regulă specificarea sărbătorilor devine „calendaristice, naționale, revoluționare etc.", cu aceeași evitare a adjectivului *religioase*, care este menționat expres abia în DOOM.

Această modă ar putea reprezenta un element pozitiv dacă ar produce, la rîndul ei, altă reacţie, adică dacă ar avea ca efect indirect părăsirea celuilalt tip de abateri în scrierea numelor proprii, care are caracterul unei mode curente şi persistente.

2. Un fenomen faţă de care acţiunile de cultivare a limbii se dovedeşră ineficiente şi aproape dezarmaseră după o luptă fără succes este tendinţa din ce în ce mai răspîndită în publicistica şi publicitatea modernă de a scrie cu iniţială minusculă — în loc de majusculă, cum cer normele — diverse categorii de nume proprii : mai ales nume de persoane (la semnături în presă şi pe coperta sau/şi foaia de titlu), titluri de publicaţii (revistele *flacăra* — seria veche—şi *magazin istoric*, de exemplu) şi de opere literare, denumiri sau firme/embleme de magazine şi de instituţii (de exemplu, *editura meridiane*).

Aproape că nu exista o întîlnire a unor lingvişti cu cadre didactice sau elevi din învăţămîntul gimnazial şi liceal la care să nu se pună întrebări şi să nu se formuleze proteste în legătură cu acest procedeu de natură a crea confuzii. De la ascultătorii emisiunilor lingvistice radiofonice şi de la cititorii rubricilor similare din diverse publicaţii de asemenea s-au primit multe scrisori în acelaşi sens. Lingviştii [8] au criticat fără efect această modă, pe care Al. Graur [9] a numit-o — pe drept cuvînt — „o procedură anarhică".

Încălcarea normelor şi a uzului curent în situaţiile date era prezentată ca un procedeu estetic ţinînd de arta grafică ; el se înscria între grafiile neconformiste izvorîte din necesitatea de variaţie sau/şi dorinţa de originalitate, căreia i se datoreşte şi apelul la caractere tipografice rare, la folosirea unor litere modelate după alte alfabete, modificate în stil antropomorf ori zoomorf sau ornamentate în alte feluri, într-un cuvînt apelul la diverse artificii. Ca orice grafie deosebită de cea banală, şi aceasta era deci folosită cu scopul de a atrage atenţia asupra celor scrise altfel decît e normal şi normat. De bună seamă, însuşi acest efect artistic este discutabil, fiind în fapt anulat de banalizarea treptată a procedeului devenit manieră, dar nu acesta este principalul argument împotrivă. Argumentele de natură didactică referitoare la influenţa negativă pe care o pot avea aceste grafii asupra unora dispuşi să le imite în orice împrejurare nu i-au interesat din principiu pe practicanţii acestui procedeu. Argumentele lingvistice, care atrăgeau atenţia asupra riscului de anulare a distincţiei dintre substantivele proprii şi cele comune, în sensul receptării celor proprii drept comune, deci al minimalizării numelor proprii în cauză, erau respinse, susţinîndu-se că, dimpotrivă, procedeul duce, prin contrast, la reliefarea lor, deci la punerea în valoare. Faptul că se găseau autori care acceptau ca numele să le apară astfel părea să sprijine această interpretare, deşi, pe de altă parte, era evident că procedeul estetic de evitare a majusculelor avea totuşi limite, nefiind niciodată aplicat la nume de personalităţi oficiale [10].

[8] *Puţină gramatică*, vol. al II-lea, Bucureşti, 1988, p. 153.

[9] În primul rînd Al. Graur, în repetate rînduri, începînd din 1939 : vezi articolele din „Tempo" reproduse în *Puţină gramatică* II, p. 30 şi 74 ; la p. 153—154 un articol mai dezvoltat din „România literară" 1969 ; idem, *Mic tratat de ortografie*, Bucureşti, 1974, p. 100. Vezi şi Iorgu Iordan şi Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1978, p. 200—201.

[10] *Mic tratat de ortografie*, loc. cit.

Oricum, răspîndirea procedeului grafic în discuție părea să zdruncine poziția funcției simbolice a scrierii cu inițială majusculă ca marcă a numelor proprii.[11] Iată însă că evenimentele revoluționare prin care am trecut recent au dat un sprijin neașteptat acestei funcții simbolice a scrierii cu inițială majusculă sau minusculă a unui cuvînt, prin popularizarea procedeului descris sub 1. De data aceasta scrierea cu inițială minusculă a numelor proprii respective este un semn incontestabil de desconsiderare, de minimalizare, de depreciere sau degradare valorică prin sugerarea trecerii în rîndul substantivelor comune. Intenția peiorativă a acestui fel de a scrie este cu atît mai evidentă la scrierea, aparent hibridă, a numelor proprii de persoană în a căror structură antroponimul propriu-zis este însoțit de un alt nume propriu, întrucît la acesta din urmă se menține scrierea normală : este cazul unor nume compuse ca *gheorghiu-Dej* sau a numelui folosit cu porecla distinctivă *popescu-Dumnezeu* ; ele contrastează în mod clar cu procedeul grafic discutat, care excludea inițiala majusculă la orice nume propriu din structura unui titlu (îmi amintesc, de exemplu, de o carte de versuri pentru copii în care titlul *fiica dunării și-a mării* era integral scris cu minuscule, inclusiv la substantivul *Dunăre*).

Dat fiind că acum practica a demonstrat modul real de receptare în sens peiorativ a scrierii cu inițială minusculă a unui nume propriu, e de sperat că o consecință firească va fi aceea de a înceta folosirea aceluiași procedeu cu scopul opus, de evidențiere. În orice caz, folosirea lor simultană duce la confuzii nedorite, în special în situația numelor de persoane.

Chiar dacă pornesc din bune intenții, ambele procedee discutate constituie abateri de la normele ortografice. Respectarea normelor este obligatorie pentru oricine scrie — cu atît mai mult pentru cei care se adresează multor cititori — și nu trebuie să sufere influența unor considerente de ordin politic sau estetic.

Februarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Laura Vasiliu

Colegului și prietenului Andrei Avram, la aniversare

MORFOLOGIE ȘI DERIVARE

1. Ocupîndu-se de definirea raporturilor asociative în opoziție cu raporturile sintagmatice, F. de Saussure spune : „Tandis qu'un syntagme appelle tout de suite l'idée d'un ordre de succession et d'un nombre déterminé d'éléments, les termes d'une famille associative ne se présentent ni en nombre défini, ni dans un ordre déterminé"[1]. Așadar elementele care

[11] Vezi Al. Graur, *Puțină gramatică*, II, p. 154.

[1] *Cours de linguistique générale*, Paris, 1971, p. 175.

contractează raporturi asociative și, respectiv, sintagmatice (raporturi care stau la baza organizării oricărui sistem lingvistic) se disting între ele prin modul în care se comportă față de următoarele trăsături : ordinea succesiunii termenilor și caracterul determinat sau nedeterminat al numărului acestor termeni. Această caracterizare are drept primă consecință clasificarea laolaltă a paradigmelor flexionare (morfologia) și a seriilor de derivate [2] (formarea cuvintelor).

Examinarea în continuare a modului în care cele două tipuri de fenomene asociative se comportă față de cele două trăsături menționate îl conduce însă pe F. de Saussure la stabilirea unei distincții în interiorul ansamblului fenomenelor asociative : în opoziție cu ordinea succesiunii termenilor, care este întotdeauna nedeterminată, numărul termenilor este nedeterminat numai în cazul seriilor de derivate ; paradigmele flexionare au un număr determinat de termeni. Prin acest comportament morfologia se apropie de sintaxă și se distanțează de formarea cuvintelor.

Fără a se identifica cu modul de gîndire al lui F. de Saussure, o gramatică de tip clasic care aplică unele procedee puse în circulație de unele orientări moderne, așa cum este *Gramatica limbii române* [3], profesează o poziție care nu se deosebește în mod esențial de cea a lui F. de Saussure. În această gramatică se afirmă că formarea cuvintelor „este strîns legată și de vocabular (se formează cuvinte noi pornind de la cuvinte existente și cu scopul îmbogățirii vocabularului), dar și de gramatică (prin toate procedeele folosite)" [4]. Apropierea de morfologie este argumentată într-o manieră mai explicită atît prin caracterul de sistem pe care îl au ambele domenii, cît și prin faptul că „derivarea urmează reguli care se aplică în general la un grup mare de cuvinte, cărora le modifică întrebuințarea și sensul lexical în același fel" [5].

Consecvenți cu acest punct de vedere, autorii gramaticii menționate nu introduc în morfologie un capitol special consacrat formării cuvintelor, dar folosesc unele caracteristici ale cuvintelor derivate în descrierea unor părți de vorbire.

2. Pornind de la punctele de vedere și pozițiile amintite mai sus, vom încerca să examinăm (folosind exclusiv exemple din limba română) în ce ar putea consta și la ce consecințe ar putea duce o „gramatică a derivării" elaborată pe baza unui model morfologic.

Dacă admitem că gramatica este un ansamblu de reguli care se aplică pe un vocabular (finit)[6], atunci morfologia nu este nimic altceva decît un ansamblu de reguli care se aplică totalității flectivelor și „bazelor de flexiune". Dacă, mai departe, admitem că formarea cuvintelor este

[2] Exemplul de „familie asociativă" oferit de F. de Saussure (*loc. cit.*) este seria adjectivelor derivate în *-eux*.

[3] Atît ediția I, cît și ediția a II-a, tiraj nou, vol. I, București, 1954 și, respectiv, 1966.

[4] Ediția a II-a, p. 14. V. și *Formarea cuvintelor în limba română*, I, București, 1970, p. XIV—XV. V. aproximativ aceeași concepție la Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, București, 1985, p. 31, 32.

[5] Vezi *Gramatica...*, ed. a II-a, p. 19.

[6] O explicație mai amănunțită a acestui mod de a înțelege gramatica poate fi găsită la Emmon Bach, *An Introduction to Transformational Grammars*, New York, Chicago, San Francisco, 1964, p. 158.

similară cu morfologia prin modul ei de funcționare, atunci trebuie să admitem că ea este un ansamblu de reguli care se aplică pe un vocabular constituit din totalitatea derivativelor și a bazelor de derivare.

Morfologia concepută în maniera schițată mai sus se sprijină pe clasificarea tuturor elementelor vocabularului. Această clasificare trebuie să fie adecvată scopului ei, anume: să permită aplicarea fără dificultăți a regulilor morfologice. În consecință, cuvintele trebuie să fie grupate în clase riguroase după flectivele cu care se combină. Regulile urmează să stabilească relațiile dintre structura fonetică, precum și caracteristicile de gen, număr, conjugare etc., uneori și de sens, ale bazelor de flexiune și flective. Și, se știe, orice morfologie bine construită conține o clasificare de acest tip.

În mod analog, derivarea ar trebui să dispună de o clasificare riguroasă a bazelor de derivare pe care să se poată întemeia stabilirea regulilor prin care, pornindu-se de la bază, să se ajungă la cuvîntul format [7]. Așa cum, de exemplu, spunem despre o subclasă a bazelor de flexiune caracterizate prin genul feminin că au desinența *-e* la singular și *-i* la plural (eventual corelate între ele), ar trebui să se poată spune, de exemplu, despre o clasă de verbe caracterizată prin anume trăsături (fie ele fonetice, morfologice sau semantice), că se combină cu anumite sufixe specificabile în mod neambiguu.

3. Să vedem în ce măsură o asemenea situație se verifică pentru derivare examinînd un exemplu la care se recurge întotdeauna cînd se vorbește despre apropierea dintre formarea cuvintelor și morfologie. „După cum desinențele *-m*, *-ți* formează persoana I și a II-a plural a tuturor verbelor de conjugarea I, sufixul *-tor* poate forma de la a p r o a p e [subl. n.] orice verb numele celui care îndeplinește acțiunea" se spune în *Gramatica limbii române* [8].

Rezerva exprimată prin adverbul restrictiv subliniat marchează dintr-o dată distanța dintre ceea ce ar putea fi considerat regula derivării cu *-tor* și regula formării persoanelor 4 și 5 la toate verbele (nu numai cele de conjugarea I). Presupunem totuși că restricția se referă la un număr neinsemnat de cazuri care reprezintă abateri de la regulă. Altfel, ni se pare că formularea respectivă nu poate fi considerată a avea caracter de regulă, ci doar de descriere a unei situații.

Iată însă ce constatăm la un foarte sumar și întîmplător sondaj operat asupra derivatelor în *-tor* [9]. De la verbele *absolvi*, *călări*, *căsca*, *împrieteni*, *îndreptăți*, *îndurera*, *jumuli*, *pîrli*, *plescăi*, *spurca*, *vîrî*, toate verbe din limba comună, nu sînt înregistrate derivate în *-tor* nici în DI, nici în DEX sau DLR. De la *adăposti*, *adăuga*, *isprăvi*, *întîlni*, *plăcea*, *tăcea*, toate verbe frecvente în limba comună, sînt înregistrate derivate în DI,

[7] Nu invers, așa cum se procedează în mod obișnuit.

[8] Ediția I, p. 41. Unii cercetători (v., de ex., Alf Lombard, *Le verbe roumain*, Lund, 1954, vol. I, p. 8) consideră chiar că derivarea cu *-tor* este un fapt de morfologie.

[9] Sondajul pornește de la date oferite de *Dicționarul invers* (București, 1957) = DI, pe care le verifică în DEX și DLR.

în DA [10] și, respectiv, DLR [11], nici unul însă nu mai apare în DEX. Se poate presupune deci că sînt verbe, nu foarte puține, de la care nu s-au format, pînă acum, derivate în *-tor*.

La această observație se poate obiecta că, întrucît derivarea cu *-tor* este un procedeu deschis, asemenea formații pot apărea oricînd (v., de exemplu, *plescăitor*, comunicat oral); au caracter ocazional, și, de aceea, nu sînt înregistrate în dicționare. (Cred că formațiile înregistrate fără atestări susțin această obiecție.) Deci, neconsemnarea lor în dicționare nu este neapărat o dovadă a inexistenței lor, oricît de efemere. Totodată, ele pot apărea oricînd, cu mai multe ori mai puține șanse de a se menține în limbă. Putem deduce de aici că derivarea cu *-tor* este un procedeu similar cu formarea pluralului substantivelor, de exemplu, unde, dacă este necesar, se poate construi o formă de plural pentru un substantiv care nu e folosit în mod obișnuit la acest număr (de ex., *scherzo-uri* pentru *scherzo* s.n. înregistrat în DOOM fără plural).

4. Însă pentru a putea aprecia în ce măsură această similaritate este totală, credem că trebuie comparate fapte de tipul celor următoare:

— În formarea pluralului, de exemplu, alegerea desinențelor (în număr finit) este, de obicei, corelată cu alegerea unei anumite desinențe de singular, iar cazurile particulare deviante sînt înregistrate de gramatici în liste care tind să fie finite; v., de exemplu: substantivele feminine în *-e* fac pluralul prin palatalizarea consoanei tematice (*lume*, *lumi*) — fac excepție de la regulă substantivele în *-e* precedat de *io* sau de *e* [12] și cele în *-toare*, nume de persoane (*bătăi*, *familii*, *alei*, *învățătoare*) [13].

— În formarea derivatelor în *-tor*, posibilitățile de alegere a categoriei morfologice (s. sau/și adj.), a genului (m. sau n. [14]) corelat cu sensul de nume de agent sau de instrument al sufixului și, în cazul bazelor polisemantice, a sensului derivatului nu pot fi determinate în nici un fel, ceea ce nu înseamnă că ele se realizează toate întotdeauna. Astfel, *vînător* e numai s.m., *încîntător* și *înduioșător* numai adj., *văzător* adj. folosit și substantivat (m.), *viitor* adj. și s.n., *plantator* s.m. (și f.) și n., *iernător* s.n.; *căzător* adj. actualizează unul singur („a se deplasa de sus în jos") din cele 3 sensuri principale (cu 4 și, respectiv, 7 variante) ale lui *cădea*, *înecător* adj., numai unul din cele 4 sensuri ale lui *îneca* [15].

Alături de cele enumerate mai sus trebuie avut în vedere și faptul că derivatele în *-tor* constituie un exemplu rar, dacă nu chiar unic, în derivarea românească. Marea majoritate a sufixelor nu au posibilități nelimitate de formare a unei anumite clase de derivate, chiar atunci cînd despre ele se spune că prezintă un „sistem deschis" de derivare.

5. Un asemenea sufix este *-iza*, care derivă verbe cu predilecție de la teme nominale, în special adjectivale și în special neologice [16]. Vom în-

[10] Trei din patru fără atestări.

[11] *Plăcător* apare numai în DI.

[12] Aici nici n-ar putea fi vorba de palatalizarea consoanei tematice.

[13] V. *Gramatica...*, vol. I, ed. a II-a, p. 67—69; Valeria Guțu Romalo, *Morfologie structurală a limbii române*, București, 1968, p. 67.

[14] Lăsînd cu totul la o parte, pentru a nu complica prezentarea, derivatele care sînt și feminine sau exclusiv feminine.

[15] Pentru toate exemplele din acest alineat v. DEX.

[16] Vezi *Formarea cuvintelor în limba română*, III, București, 1989, p. 74, 80.

cerca să urmărim cum funcționează derivatele cu *-iza* pornind de la trei mici serii de posibile baze adjectivale și substantivale constituite pe criterii semantice :

— *dur, elastic, flexibil, rigid* și *efemer, etern, permanent, perpetuu, temporar*, cu trăsăturile „elasticitate" și, respectiv, „temporal", toate neologice[17]. Derivatele înregistrate sînt : *eterniza, permanentiza* (DI, DEX, DLR), *flexibiliza* (DI), *rigidiza* (DEX și, în DLR, *rigidizare*), *efemeriza* (BPh II, 1935, 224). De la *dur, elastic, perpetuu* și *temporar* nu sînt înregistrate derivate[18] ;

— numele de locuitori formate de la numele provinciilor românești : *ardelean, basarabean, bănățean, bucovinean, moldovean, muntean, oltean* și, alături de ele, *regățean*. Derivatele înregistrate sînt : *moldoveniza, muntenizа* (DI, DEX, DLR), *regățeniza* (DI, DLR), *ardeleniza* (DI).

După cum se vede, bazele din primele două serii sînt dintre cele predilecte ale sufixului, iar bazele din a treia, fără a avea această calitate, prezintă un număr relativ mare de derivate. Și totuși, nu de la toate bazele avute în vedere sînt înregistrate derivate în sursele noastre[19].

Iată și un exemplu constituit de un grup de sufixe care, fără a fi caracterizate ca prezentînd un „sistem deschis" de derivare, sînt foarte productive ca ansamblu. E vorba de sufixele diminutivale, pe care vom încerca să le urmărim în relațiile cu patru baze posibile, legate între ele, două cîte două, din punct de vedere semantic : *fată — băiat, mînă — picior*. Derivatele diminutivale de la aceste baze înregistrate în DA și, respectiv, DLR sînt :

— *fătucă, -uică, -uță, fetică, -işoară, -iță*
— *băiețaș, -el, -ică*
— *mînișoară, -ucă, -uriță* (DEX), *-uşică, -uşiță, -uşoară, -uță*
— *picioraș, -el, -uc, -uș, -uț*.

Considerînd totalul derivatelor de mai sus, remarcăm că ele actualizează majoritatea sufixelor diminutivale (unele și în formă compusă) din fondul vechi[20] : lipsesc cu totul trei, *-ice, -işcă, -uşcă*, iar unul , *-ior*, apare numai compus, *-i/uşor*. Fiecare bază însă se combină cu relativ puține sufixe, iar compararea între ele a seriilor de derivate de la cele două cupluri de baze arată că, cu puține excepții (*-el*(*-ică*) ; *-uț*(*-ă*), *-uc*(*-ă*)), sufixele atașate la una din bazele cuplului nu se repetă la cealaltă bază (așa cum ne-am fi așteptat)[21].

[17] Vezi Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică*, Timișoara, 1984, p. 128, 130. Am lăsat la o parte termenii non-neologici ai celor două serii: *moale, tare* și *pieritor, trecător, veșnic, vremelnic*, toate fără derivate în *-iza*.

[18] *Temporiza* are bază și sens diferit de ce ar fi trebuit să fie **temporariza*.

[19] Nu ne-am oprit asupra unor serii ca numele de culori (*alb, albastru* etc. s.n. și adj.) de la care nu e înregistrat nici un derivat în *-iza*. Aici procedeul productiv e derivarea imediată, adesea parasintetică: *albi, (în)roși, înverzi* etc.

[20] V. lista stabilită de Elena Carabulea în *Valorile sufixelor diminutivale substantivale*, SCL, XXVI, 1975, nr. 3, p. 256.

[21] I. Fischer (*Unele probleme ale formării cuvintelor în limba română*, SCL, V, 1954, nr. 3—4, p. 305) remarcă dificultățile pe care le ridică problema repartiției sufixelor ilustrînd situația cu sufixe diminutivale: „de ce se poate spune *cuțitaș, copilaș*, și nu *cuțitel, copilel* (deși *băiețaș* coexistă cu *băiețel*)?" Al. Graur (*Etimologii românești*, București, 1963, p. 39—40) vorbește despre repartiția acelorași sufixe diminutivale și analizează anumite cazuri concrete în care este exclusă apariția unor sufixe și obligatorie apariția altora.

Totodată atragem atenţia asupra faptului că, diminutivarea fiind un procedeu cu puternice conotaţii afective, derivate diminutivale, mai sau mult mai puţin efemere, pot apărea oricînd. Deci şi aici s-ar putea spune, raportîndu-ne la ansamblul sufixelor în discuţie, că derivarea diminutivală e un „sistem deschis".

6. Exemplele de sub **3.—5.**, deşi alese dintre elementele derivative cu cea mai mare productivitate, ne conduc, credem, la afirmaţia, provizorie, că predictabilitatea apariţiei unui derivat nou este mai slabă decît predictabilitatea unui termen nou într-o paradigmă morfologică [22].

O explicaţie destul de evidentă a gradului diferit de predictabilitate în cele două domenii credem că poate fi găsită în faptul că necesitatea formării de noi derivate e în general mai slabă decît necesitatea de a folosi formele flexionare.

O altă explicaţie poate fi găsită în multiplele implicaţii pe care le are în derivare semantica. Există, de exemplu, grupuri de sufixe cu acelaşi sens sau cu sens foarte asemănător, precum : sufixele diminutivale, colective, sufixele pentru nume de acţiuni (aici intervin şi sinonimele formate prin regresiune sau conversiune). Există, de asemenea, grupul mare al sufixelor verbale, slab individualizate din punct de vedere semantic şi, în plus, concurate, în ce priveşte formaţiile denominale, de derivarea imediată. Există numeroase sufixe polisemantice, ca să nu mai vorbim de faptul că bazele sînt şi ele, în mare parte, polisemantice. Toate aceste situaţii, oferind multiple opţiuni în alegerea sufixelor, constituie dificultăţi în posibilitatea de predicţie a unui nou derivat.

7. Prin formularea acestor (puţine) observaţii n-am urmărit altceva decît să atragem atenţia asupra faptului că stabilirea analogiilor dintre morfologie şi formarea cuvintelor este o temă de studiu care se aşteaptă cercetată.

Credem că în abordarea acestei teme trebuie pornit, aşa cum s-a făcut pentru morfologie, de la clasificarea foarte riguroasă a bazelor în corelaţie cu sufixele şi, totodată, de data aceasta în contrast cu morfologia, de la înregistrarea şi clasificarea derivatelor nerealizate.

Februarie 1990 *Bucureşti, Intrarea Lucaci nr. 3*

[22] Vezi Gabriele Stein, *The Place of Word-formation in Linguistic Description*, în *Perspektiven der Wortbildungsforschung*, ed. Herbert E. Brekle şi Dieter Kastovsky, Bonn, 1977, p. 219—235.

Irina Preda

SENSURI NOI NEÎNREGISTRATE ÎN DICȚIONARELE GENERALE. DIN NOU PE MARGINEA *SUPLIMENTULUI* LA DEX (DEX—S)[1]

III

Aftos apare în DEX numai în sintagma *febră aftoasă*; în realitate, cuvîntul are un sens medical mai larg, „care produce afte, cu afte", neînregistrat de DEX—S, dar întîlnit în VALNET, 61[2], în DN[3] și în M 21 V 1988, 5(„Celulele vor servi ca substrat . . . pentru virusul *aftos*"); semnalăm, la **ischemie**, și cazul invers, în care DEX—S consemnează termenul medical doar cu sensul lui general, „referitor la ischemie; provocat de ischemie", deși adjectivul este astăzi larg cunoscut numai în sintagma *cardiopatie ischemică*, boală de cord severă, pentru care dispunem de numeroase atestări publicistice („Diagnosticul: *cardiopatie ischemică* dureroasă", F 1 IV 1988, 8, cf. ib. 22 IV 1988, 18; „Factorii de risc pentru *cardiopatia ischemică*", M 23 IV 1988, 9, cf. ib. 9 IV 1988, 9, CA 1988, 11 III și 29 XI).

Ambiental a fost selectat în DEX—S exclusiv ca adjectiv, cu sensul „ambiant", însă cuvîntul circulă deopotrivă ca substantiv („mediu ambiant"), cum o poate demonstra un context ca: „*Ambientalul* a jucat un rol selectiv și preponderent în evoluția speciei" (M 5 III 1988, 8).

Ampulă apare în lista de cuvinte a DEX cu trei sensuri, primul fiind anatomic („organ de mers la echinoderme"); dar termenul mai are, în română, o accepție anatomică, „extremitate dilatată a unui canal" (DN[3]), preluată din franceză (v. ROBERT): „De îndată ce s-a produs fecun) dația, în *ampula* trompei uterine începe diviziunea oului" (CĂPRARU, 45).

Animație este prezent în DEX exlusiv cu sensul „mișcare continuă și zgomotoasă", însă termenul are încă două accepții curente în limba română, ambele din cinematografie: prima, în sintagma *film de animație*, ni se pare prea cunoscută spre a mai fi susținută cu izvoare (mai fiecare număr al revistei „Cinema" o citează); a doua desemnează „arta filmului de animație" („A șaptea artă bis — sau a opta artă — *animația*", C V 1988, 6, cf. ib. IV 1989, 7, V 1989, 6; revista „Cinema" avea o rubrică permanentă intitulată „Cronica *animației*"). Primul sens citat apare și în DN[3].

Pentru adjectivul **aplicat**, DEX—S adaugă un sens nou la cele existente în DEX („înzestrat, talentat", despre oameni); dar cuvîntul mai are o accepție, tot mai folosită în textele publicistice, „conform cu, adecvat, potrivit" („Portretele de dramaturgi impuneau o cuprindere mai *aplicată*", ROM. LIT. 19 V 1988, 16, cf. STS 5 V 1988, 4).

[1] După ce, în două numere ale revistei de față (LR, XXXVIII, 1989, nr. 2, p. 123 ș.u., și 5, p. 470 s. u.), am semnalat o serie de cuvinte noi absente din inventarul lexical al DEX — S, în cele ce urmează ne propunem să oferim o listă selectivă de *sensuri* omise (după opinia noastră, în mod nejustificat) în aceeași lucrare, sensuri întîlnite prin excelență în izvoare publicistice de largă audiență.

[2] Explicarea abrevierilor se află la sfîrșitul acestei prezentări.

LR, XXXIX, nr. 3, p. 197 — 219, București, 1990

Areolar nu are doar accepția matematică („care aparține ariei . . .''), înregistrată în DEX, ci și pe aceea anatomică „care aparține areolei, din regiunea areolei'', omisă în DEX—S ; o întîlnim în DN[3], precum și la CĂPRARU, 84 („Glandele *areolare*'').

Lipsește din DEX—S **as**, din terminologia tenisului de cîmp, desemnînd „ghemul (sau punctul) marcat direct din lovitura de serviciu'', sens consacrat în publicistică din vremea apogeului lui Ilie Năstase („Mingea . . . a trecut la doar cîțiva milimetri deasupra fileului . . . Un *as*'', AF 1986, 267).

La o serie de cuvinte-nume de discipline științifice înregistrate în DEX exclusiv ca substantive — **astrofizică, criminalistică, informatică** — nu s-a completat, în DEX—S, valoarea adjectivală și sensurile complementare, în egală măsură cunoscute în publicistică : *astrofizic* („60 de observații *astrofizice*'', AST 1984, 116), *criminalistic* („Tainele științei *criminalistice*'', APP 1987, 62), *informatic* („Perfecționarea sistemului *informatic* național'', CA 1988, 4 II ; „Un sistem *informatic* deschis'', M 23 IV 1988, 5, cf. ib. 21 V 1988, 6, 18 VI 1988, 2, F 27 V 1988, 20) ; dimpotrivă, în cazul lui **protetic**, înregistrat (în DEX) numai ca adjectiv, s-a omis în DEX—S substantivul-nume de disciplină *protetică* (pentru care a se vedea firma „Facultatea de Stomatologie . . . Clinica de *protetică* dentară'', de pe str. Progresului din București, precum și RL 27 XI 1988, 6).

Baladesc este consemnat în DEX—S ca adjectiv („de baladă''), însă cuvîntul apare (îndeosebi în cronicile literare) și ca substantiv („element specific baladei, specie literară ce cuprinde balada''), cu numeroase atestări recente din „România literară'' : „Sub specia *baladescului*, Coșbuc își are . . . un continuator'' (5 V 1988, 12, cf. ib. 1976, nr. 53, 10, 1977, nr. 42, 8 ; v. și V. ROM. VI 1974, 51).

În inventarul DEX—S a fost introdus (cu deplină îndreptățire) un sens nou, **tenișI**, glosat prin „încălțăminte pentru tenis'', dar lipsește din lucrare accepția simetrică **balerini** „încălțăminte femeiască ușoară și plată, asemănătoare pantofilor de dans'', dintr-un context ca : „Despre pantofii . . . numiți *balerini* v-am scris că ei pot fi colorați în oricare dintre nuanțele pastel'' (S 20 V 1988, 8) ; precizăm că sensul există în franceză (v. ROBERT), fiind înregistrat și în DN[3] (cu glosarea eronată „încălțăminte specială pentru dans'').

Blat[1] „foaie din aluat . . .'', inclus în lista de cuvinte a DEX—S, mai are un sens, relativ cunoscut, „suprafață (netedă) a unor obiecte'', regăsibil în germană („A întins-o [hîrtia] pe *blatul* de marmură roz al măsuței'', ȚOIU, 163, cf. 123).

La termenul **blitz** (prezent în DEX) s-a adăugat, în DEX—S, sintagma (excesiv de specială) *bliț secundar* (cu ortografia recomandată de DOOM), nu și sensul șahistic (cu mult mai cunoscut) dintr-un context ca : „Primul campionat al Franței la *bliț* (șah de 5 minute)'' (F 1 IV 1988, 23).

Credem că **breC**[1] din DEX („trăsură ușoară cu patru roți . . .'') trebuia îmbogățit, în DEX—S, cu sensul actual „tip de caroserie auto în formă de furgonetă, dar închisă cu geamuri în spate'' (ROBERT), pentru care avem zeci de atestări la rubricile de Vînzări și Cumpărări ale RL (de obicei cu grafiile *breack* și *break* : „Vînzări . . . Dacia *breack*'', RL 22 III 1988, 4 ; „Vînd Dacia 1410 *breack*'', ib. 28 III 1988, 4, cf. 12 VIII 198 8, 4). Acest sens apare consemnat în DN[3].

Mai consemnăm absența din inventarul DEX—S a sensului nou (și concret) al termenului **capacitate**, acela de „obiectiv industrial sau economic (cu un anumit profil)", frecvent în textele jurnalistice actuale. Iată un context edificator cu acest sens : „Există condiții pentru intrarea în funcțiune a noilor *capacități*" (RL 29 IV 1988, 3).

La accepția medicală a lui **capelină**, consemnată în DEX—S („bonetă sau bandă ... pentru imobilizarea fracturilor ..."), am fi adăugat-o pe aceea de „pălărie de damă cu boruri foarte largi" (ROBERT), sens primar și mai general existent într-un context ca : „Fata cu *capelină* și tînărul ei adorator" (ROM. LIT. 2 VI 1988, 9).

Carosabil se folosește în limba română nu doar ca adjectiv („destinat circulației vehiculelor rutiere"), așa cum apare în DEX, ci și cu valoare și sens de substantiv („parte a unei străzi destinată circulației vehiculelor") : „Pe *carosabil* găsește cîteva cioburi de far" (APP 1987, 83) ; „Rămăsese staționată pe *carosabil* o remorcă" (F 29 VII 1988, 8). Precizăm că această accepție există consemnată în DN[3].

La **cazuistic(ă)** a fost omis un sens medical astăzi de largă circulație „ansamblu de cazuri de boală de un anumit profil studiate și tratate de unul sau de mai mulți medici" : „Spitalul Fundeni se află în prima linie, prezentîndu-și concluziile și bogata *cazuistică*" (F 17 VI 1988, 16) ; „Situații ... întîlnite în *cazuistica* medico-legală din țara noastră" (AȘT 1984, 169).

Dactilogramă are nu doar sensul antropologic consemnat în DEX, ci și pe acela, mai cuprinzător, de „text dactilografiat" : „O *dactilogramă* de cîteva mii de pagini [a lucrării] fusese depusă de autor ... la Biblioteca Vaticanului" (ROM. LIT. 21 IV 1988, 12) ; „Cînd dădea un interviu, cerea *dactilograma*, corecta cu atenție" (ib. 9 XI 1989, 10).

Declanșator figurează în lista de cuvinte a DEX-ului doar ca piesă tehnică pentru „declanșarea mecanismelor", dar termenul are și un sens nespecilaizat, ca adjectiv, „care declanșează", absent în DEX—S : „Însemnările care urmează ... s-ar fi putut ... să nu fie scrise niciodată, dacă ar fi lipsit factorul *declanșator*" (ROM. LIT. 5 V 1988, 9).

Deconectant este selectat în DEX cu un sens farmaceutic ; în prezent el circulă în mod curent și cu accepția „distractiv", neconsemnată în inventarul DEX—S : „Filme *deconectante*" (C V 1988, 9) ; „Un spectacol *deconectant*" (RL 29 IV 1988, 2). DN[3] înregistrează acest sens.

Lipsește din DEX — ca și din DEX—S — sensul geografic (fundamental) pe care îl are termenul **depresionar** „cu depresiuni" („Țara Zarandului ... Relieful acestei țări este alcătuit dintr-o succesiune de ochiuri *depresionare*", CA 1988, 17 V), sens căruia i-a fost preferat unul meteorologic.

DEX—S include în lista sa de cuvinte substantivul **dicteu**, cu sensul (rar) „dictare" și cu sintagma *dicteu muzical* ; lipsește însă din cuprinsul articolului *dicteul automat*, sintagmă frecvent folosită în istoria și critica literară pentru a desemna tehnica „înregistrării fidele, mecanice a propriilor stări sufletești", specifică îndeosebi scriitorilor avangardiști ; o întîlnim încă la CĂLINESCU, I. 741 („Adrian Maniu e printre cei dintîi pionieri ai *dicteului automat*"), iar pentru epoca strict contemporană dispunem de numeroase atestări publicistice (v. de exemplu : „[De la] supra-

realiști ... a luat ... ceva din tehnica *dicteului automat*'', ROM. LIT. 4 VIII 1988, 10).

Un alt sens absent din DEX—S este cel al termenului **dicțiune** „(mod de) exprimare (scrisă) considerat sub raportul selectării și al proprietății termenilor'', și el specific criticii literare ; l-a folosit CĂLINESCU, I. 613 („[în] programul simbolismului ... chestiunea *dicțiunii* e secundară''), dar apare și în texte publicistice recente („O mai mare concentrare a *dicțiunii* ... [ar fi] în folosul timbrului liric al poetului'', ULICI, 51). Accepția se regăsește în franceză (v. ROBERT).

Disco nu este doar adjectiv, ca în DEX—S, ci și substantiv, cu sens propriu specific („Trebuie să se facă deosebirea între *disco* (cuvînt prescurtat din *discothèque*) și *disco* un stil muzical care ... a făcut furori'', AS 1986, 150 ; „O seară *disco*'', C V 1988, 10).

Orice iubitor al sportului de echipă știe că termenul **divizionar** circulă atît ca adjectiv („care aparține unei divizii''), cît și ca substantiv („formație care aparține unei divizii), dar DEX—S omite substantivul (dintr-un context ca : „Examene severe ... pentru *divizionarele* noastre'', SSF 29 IV 1988, 1).

Nici **dubla** din cinematografie („repetare a filmării unei scene'') nu figurează în inventarul semantic al DEX—S („La film ... tragi o *dublă*, două, trei, și dacă nu ți-a reușit ..., gata !'', C V 1988, 8).

Energizant apare în DEX—S exclusiv ca adjectiv („care dă energie''), însă cuvîntul circulă în mod curent și ca substantiv („substanță care stimulează energia'', din domeniul farmaceutic : „*Energizant* fizic și psihic'', VALNET, 122) ; și pentru simetricul **reconstituant** constatăm (în DEX) doar consemnarea valorii adjectivale a cuvîntului, deși el există deopotrivă ca substantiv („Arsenicul este un tonic și un *reconstituant*'', VALNET, 66).

DEX—S include în lista de cuvinte pe **eros** doar cu sensul lui psihanalitic („libido''), nu și pe acela de „dragoste, iubire ; iubire senzuală'', atestabil în numeroase texte de publicistică literară : „Atras de *eros*, de tanathos, de peisaj, de istorie'' (ROM. LIT. 28 IV 1988, 11) ; „*Erosul* țărănesc interpretat în « Balade și idile »'' (ib. 5 V 1988, 12, cf. 19 V 1988, 10, 21 VII 1988, 10, F 20 V 1988, 10, 27 V 1988, 10, STS 16 IV 1988, 9).

Evazionist, substantiv cu sens juridic în DEX, există și ca adjectiv, cu accepția nespecializată „care evadează'', neselectată în DEX—S : „Motivul vieții ca vis, al peregrinărilor imaginative, *evazioniste*'' (STS 5 VI 1988, 4).

Sensul etimologic al termenului **excelență** („calitatea de a fi excelent, admirabil, extrem de valoros'') este absent în DEX, ca și în DEX—S, deși criticii literari îl întrebuințează frecvent („*Excelența* informației'', L 1977, nr. 802, 6 ; „Arta literară atinge în aceste pagini *excelența*'', ROM. LIT. 14 III 1978, 8, cf. V. ROM. II 1974, 128). Acest sens apare și în DN[3].

Cît despre sensul nematematic al lui **exponențial** „reprezentativ'', omis atît din DEX, cît și din recentul DEX—S, el a devenit aproape un clișeu în cîmpul publicisticii actuale („Corpul de balet și soliștii săi reprezintă un al treilea compartiment *exponențial* al Operei Române din Timișoara'', F 18 III 1988, 14 ; „Un fapt de cultură *exponențial*'', ib. 15 VII 1988, 11 ; „Caracterul simbolic, *exponențial* al personajului'', STS 16 VII 1988, 9, cf. ib. 9 IV 1988, 4).

Nu apare în DEX—S nici sensul primordial (singurul propriu) al lui **fructifica** și **fructificare**: „Perioada dintre înflorire și *fructificare*" (M 9 IV 1988, 8); „*Fructificarea* aceasta continuă [a afinului] reprezintă ... o greutate serioasă pentru recoltare" (VALNET, 90).

Opera lexicografică amintită l-a reținut pe **generalist** numai ca substantiv („medic specialist în medicină generală..."), dar termenul circulă în egală măsură cu valoare (și sens) de adjectiv, în sintagma *medic generalist* („Numeroși chirurgi, *medici generaliști* și dentiști", LONDON, 46); într-un caz absolut similar — la *internist* — DEX a indicat ambele valori morfologice și semantice.

Genitor nu indică doar „planta sau animalul din care ia naștere un hibrid" (DEX—S), ci și „persoana care procreează, în raport cu cel procreat", sens de bază al etimonului francez (v. ROBERT): „Cei doi *genitori*, respectiv tatăl și mama, sînt sănătoși și nu transmit din patrimoniul lor genetic vreo trăsătură ereditară bolnavă" (CĂPRARU, 92).

Termenul nou **gonadotrop** (numele unui hormon), introdus în DEX—S, ar fi trebuit completat cu accepția complementară adjectivală („care aparține acestui hormon" — singura etimologică, v. ROBERT), existentă într-un context ca: „Urmare a unei inhibiții a funcției *gonadotrope*" (CĂPRARU, 82); tot astfel, **hipoacuzie**, înregistrat în DEX—S exclusiv ca substantiv, circulă curent cu valoare și sens de adjectiv („Grupa copiilor *hipoacuzici*", M 21 V 1988, 9); dimpotrivă, **hemoragic** și **inadaptat**, incluse în opera lexicografică citată doar ca adjective, puteau fi cu îndreptățire îmbogățite cu sensul lor substantival simetric: „Citronada este băutura predilectă ... a *hemoragicilor*" (VALNET, 170), respectiv „Un caz clasic de *inadaptat*" (PALER, 213).

Incita nu are doar sens negativ, cum se arată în DEX („a atița, a întărîta; a instiga la ..."), ci și unul pozitiv („a provoca un interes viu, stimulativ"), sens neselectat în DEX—S, deși el apare frecvent (îndeosebi în publicistica culturală) („Primul merit al cărții ... stă în puterea ei de a *incita*", L 1977, nr. 817, 3; „Puncte de vedere ... apte să *incite* la reale controverse literare", ROM. LIT. 21 XII 1977, 9; „Problema rolului jucat de particulele cosmice ... le-a *incitat* curiozitatea", M 2 XII 1988, 12). Nici **incitant** — termen nou introdus în DEX—S — nu reține valoarea pozitivă a verbului *incita*; o susținem aici cu mai multe contexte edificatoare: „Decorul ... nu este descriptiv, ci sugestiv, aerisit, *incitant*" (ROM. LIT. 7 IV 1988, 16); „*Incitante* opțiuni stilistice" (ib. 12 V 1988, 17); „Filme *incitante*" (ib. 19 V 1988, 17, cf. 26 V 1988, 9, F 1 VII 1988, 10, STS 16 VII 1988, 2).

Integrator apare în DEX și DEX—S cu sensuri specializate din domeniul tehnicii, matematicii și fizicii; în realitate, cuvîntul are (ca adjectiv) și o accepție generală, „care integrează, armonizează diverse elemente într-un ansamblu unitar", întîlnită de noi în mai multe izvoare publicistice: „Critica este *integratoare* prin excelență" (ROM. LIT. 5 V 1988, 9); „Viitorul ... este ... al viziunilor interdisciplinare și *integratoare*" (STS 12 III 1988, 3, cf. ib. 23 IV 1988, 9, F 22 VI 1988, 10).

Adjectivul **interzis** are în română și sensul (livresc, preluat din limba franceză) „uimit, uluit", neselectat în DEX și nici în DEX—S: („Doctorul a rămas *interzis* ..., cu gura căscată" (SÁBATO, 80).

În mod sistematic, adverbele care indică modul de execuție a unei bucăți muzicale (ori a unui grup de sunete) au drept pandant, în română, și o valoare substantivală, ce denumește compoziția astfel executată; DEX înregistrează ambele valori arătate la *allegro*, *andante*, *vibrato* etc.; dar cea de-a doua accepție lipsește din lucrare (ca și din DEX—S) pentru cuvinte întru totul similare: **legato** („Avea, ca trăsătură distinctivă a cîntului său, o anumită lentoare a *legato-urilor*", ROM. LIT. 31 III 1988, 18; „Regulile elementare ale unui *legato* perfect", RÉMY, 53), **glissando** („Un *glissando* ... departe de rigoarea unui portativ al lui Bach", F 6 V 1988, 14).

Ludic a fost inclus în lista de cuvinte a DEX—S exclusiv ca adjectiv („referitor la joc"), însă termenul are în egală măsură (ca în franceză) valoarea unui substantiv: „Copitele șugubețe ale *ludicului*" (L 1977, nr. 768, 2); „Totul e pus sub semnul *ludicului*" (ROM. LIT. 14 IV 1988, 16); „Mă joc explicit serios, fără să mai rîvnesc grația *ludicilor*" (PALER, 51).

Mărgăritărel nu este doar diminutivul lui *mărgăritar* și numele unei plante (v. DEX), el denumește și o boală de piele (numită popular „zăbale"): „*Mărgăritărelul* ... Este vorba de pete alburii ... localizate pe mucoasa gurii" (CĂPRARU, 166).

Substantivul **medalistică** („ramură a numismaticii ...", DEX) putea fi completat, în DEX—S, cu adjectivul complementar („O raritate *medalistică*", SAT [1988], 56; „Arta *medalistică*", ib.).

Merlot a fost înregistrat (în DEX) numai ca „soi de viță de vie ...", dar cuvîntul denumește (cine n-o știe?) și vinul obținut din acest soi („Un pahar de vin roșu, un *merlot* căruia soarele după-amiezii îi dă strălucirl de rubin", ROM. LIT. 7 VII 1988, 24, cf. DN[3]), sens neselectat în DEX—S; semnalăm că în cazuri absolut similare (la *fetească*, *risling* etc.) apar consemnate (în DEX) ambele accepții corelative.

Mimetic nu este legat doar de mimetismul animal, cum rezultă din DEX; are și sensul „care imită (în mod servil) un anumit model", preluat ca atare din franceză, prezent în izvoare publicistice: „Salvează demersu epic bacovian de capcana deriziunii *mimetice*" (ROM. LIT. 1977, nr. 43, 8); „Continuă, în forme autentic moderne (nu *mimetice*), o tradiție eminesciană" (ib. 9, cf. DN [3]). Cît despre **mimetism**, semantica lui depășește și ea domeniul biologic (v. DEX), denumind (pe linia lui *mimetic*) orice „imitație (servilă) a unui model (de prestigiu)", în contexte ca: „Impresia e ... de noutate și știut, dar niciodată de falsitate și *mimetism*" (L 1977, nr. 813, 2); „*Mimetismul* burgheziei ca clasă" (ROM. LIT. 1977, nr. 52, 9, cf. DN[3]); sensul (preluat din franceză) apare încă la CĂLINESCU, I. 743 („în « Parodii originale » de G. Topîrceanu avem de a face cu un *mimetism* superior").

Modelator, ordonator și **recuperator** apar în inventarul DEX-ului exclusiv ca substantive, cu sensuri tehnico-științifice; dar cei trei termeni au și statut de adjective, cu accepții nespecializate („care formează, modelează", respectiv „care organizează", „care recuperează"), toate absente din DEX—S („Forța *modelatoare* a exemplului înaintat", RL 29 IV 1988, 1; „Factori *ordonatori*", V. ROM. X 1975, 8; „Gîndire sintetică ... și *ordonatoare*", ROM. LIT. 1978, nr. 13, 5; „Un elogiu adus forței *recuperatoare* a iubirii", L 1977, nr. 814, 7; „O demitizare *recuperatoare*", STS 25 VI 1988, 9, cf. DN[3]).

Neavenit circulă nu doar în sintagma (cu sens juridic) *nul și neavenit* (DEX), ci și independent, cu sensul „nedorit, regretabil" : „**Aspecte** *neavenite* din peisajul fotbalistic" (F 17 VI 1988, 23).

Adjectivul **neavizat** din DEX—S are în egală măsură valoare de substantiv („persoană neinformată, nepregătită") : „Pentru un *neavizat* părea un șarlatan de bîlci" (SÁBATO, 70, cf. ib. 329).

Accepția cu care **palinologie** figurează în DEX („ramură a botanicii care studiază polenul și sporii") putea fi cu folos completată, în DEX—S, cu aceea (sensibil diferită) rezultînd din contextul : „*Palinologia* ... se ocupă de reconstituirea mediului fizic unde a evoluat omul și societatea omenească de la primele începuturi" (F 13 V 1988, 16).

La numeroasele sensuri cu care **planșă** apare în DEX, credem că DEX—S ar fi trebuit să mai adauge unul, din domeniul sportului, tot mai uzitat, „bandă specială de lemn în formă de schi mai scurt, care permite unei persoane deplasarea (prin tractare) pe suprafața apei" („Menținîndu-se pe *planșă*, continua să plutească înspre partea deschisă a oceanului", IVANKIN, 71 ; „Întocmai ca un schior ... luneca, o dată cu valul, pe *planșă*", ib., 72).

Statutul de substantiv al lui **referențial** („sistem de referință", DEX) putea fi completat, în DEX—S, cu acela de adjectiv („care se referă la ceva ; care constituie un sistem de referință") : „Diferă planurile *referențiale*" (ROM. LIT. 31 III 1988, 4) ; „Umanismul este centrul *referențial* al întregii gîndiri a lui " (ib. 7 IV 1988, 20, cf. DN[3]).

Rutier („care ține de drumuri și șosele ...", DEX) mai are un sens (substantival), din sport, bine consolidat în limba română, dar absent din DEX—S, „ciclist specializat în cursele pe șosea", împrumutat din franceză (v. ROBERT) : „Calcula pe loc dacă *rutierii* porniți în evadare sînt periculoși pentru poziția lui" (ASP 1985, 158, cf. DN[3]).

Lipsește din paginile DEX—S **scriitură** cu sensul „mod în care este scrisă o operă beletristică din punctul de vedere al expresivității, al profunzimii, al mesajului, al genului abordat", devenit clișeu în limbajul criticii literare : „Universului său tematic îi corespunde o *scriitură* aflată între ... supra și infrarealism" (L 1977, nr. 813, 2) ; „Spațiul *scriiturii* beletristice" (V. ROM. III 1974, 131) ; „Toate rigorile *scriiturii* realiste" (ib. IX 1974, 22). Acest sens apare și în DN[3].

La sensul „spectaculos" al lui **spectacular** — prezent în DEX — trebuia adăugat — în DEX—S — și acela legat de arta spectacolului, într-un context ca : „Teatrul constănțean și-a afirmat prezența în peisajul *spectacular* ... prin valoroase transfigurări scenice" (CONT. 18 III 1988, 5, cf. DN[3]).

Lipsește din DEX (ca și din DEX—S) cunoscuta sintagmă **stare de grație**, specifică limbajului criticii literare, denumind creația ori ipostaza poetică ; Dan Laurențiu a publicat, în 1976, o carte intitulată „Eseuri asupra *stării de grație*" ; a se vedea și : „Poezia este o *stare de grație* care se comunică" (L 1977, nr. 772, 6) ; „Căutarea *stării de grație*" (AMF. XI 1976, 378).

Nu apare în cele două opere lexicografice sensul fundamental (propriu) al lui **sticlos** „de sticlă" : „Comerțul cu amănuntul ... preia ambalajul *sticlos* de la populație" (RL 19 IV 1988, 5).

Stilist are un cunoscut sens din domeniul sportului, „(boxer) dotat cu o tehnică deosebită", absent și el din DEX și din DEX—S : „O adevărată lecție de box între doi *stiliști* pentru care pugilatul nu mai are nici o taină" (F 20 V 1988, 22).

A fost omisă accepția „uimitor, uluitor" a termenului **stupefiant**, prezentă în DN [3] și mereu întîlnită de noi în textele parcurse : „Concluzii *stupefiante*" (F 27 V 1988, 20) ; „Răspunsul este de-a dreptul *stupefiant*" (ib. 29 VII 1988, 7) ; „Progresul cunoașterii, cu ritmuri ... *stupefiante*" (M 2 VII 1988, 6, cf. ib. 18 VI 1988, 12, STS 19 III 1988, 3, AF 1986, 300, PALER, 239). Precizăm că în limba franceză (v. ROBERT) acest sens general precedă cu două secole pe acela de „narcotic", singurul înregistrat în DEX.

La adjectivul **video** „care se referă la sistemele de transmitere și de înregistrare a imaginii", consemnat de DEX—S, trebuia adăugat substantivul, astăzi arhicunoscut, desemnînd aparatul pentru înregistrarea și redarea videocasetelor, de care este plină rubrica de Vînzări și Cumpărări din RL („Cumpăr *video* Recorder nou", RL 15 III 1988, 6 ; „Cumpăr *video* Player și Drujba", ib. 22 III 1988, 4, cf. ib. 28 III 1988, 4), dar nu numai ea („Un monitor, o telecameră, două *video* (pentru înregistrare și replay)", AS 1986, 181).

Trei concluzii pot fi desprinse din această prezentare — prin forța lucrurilor, selectivă — a materialului semantic :

a) Peste o treime din semnalările noastre reprezintă sensuri noi rezultînd din schimbarea categoriei morfologice a unor cuvinte consemnate în DEX ori în DEX—S ; acest transfer pare a arăta tendința structurală a vocabularului românesc de a-și completa „perechile" morfologice mai mult sau mai puțin simetrice (adjectivele, valoarea substantivală ; substantivele, pe cea adjectivală) ; de această tendință ar trebui să țină seamă în mai mare măsură autorii DEX—S, cu ocazia completării inventarului semantic, la viitoarea ediție a lucrării lor.

b) Peste un sfert din valorile semantice noi semnalate mai sus, din izvoarele parcurse, reprezintă sensuri mai largi, nespecializate, ale unor termeni tehnico-științifici înregistrați ca atare în DEX și în DEX—S ; credem că aceste valori semantice mai largi vor contribui, în perspectivă, la întărirea poziției valorilor specializate, circumscrise, împreună cu care pot forma unități lexicale indisolubile.

c) Se confirmă, și sub aspect semantic, insuficienta excerptare a izvoarelor publicistice de către autorii DEX—S ; sperăm ca această insuficiență să fie sensibil remediată la reeditarea lucrării.

Observațiile noastre pe marginea inventarului lexico-semantic al DEX—S nu diminuează meritele de ansamblu ale lucrării. Indiscutabilul profesionalism al autorilor acestei opere lexicografice de referință ne îndreptățește să credem că ea va fi continuu îmbunătățită, la edițiile viitoare. Iată rațiunea pentru care ne-am îngăduit formularea observațiilor de față.

LISTA ABREVIERILOR

AF	*Almanah ,,Flacăra''.*
AL	*Almanahul literar.*
AMF.	,,Amfiteatru''
APP	*Almanah ,,Pentru patrie''.*
A. ROM. LIT.	*Almanah ,,România literară''.*
AS	*Almanahul ,,Săptămîna''.*
ASP	*Almanahul ,,Sportul''.*
AȘT 1984	*Almanah* [de] *știință și tehnică*, 1984.
C	,,Cinema''.
CA 1988	*Calendar* [de perete cu foi volante, pe anul] 1988.
CĂLINESCU, I.	G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Editura Fundațiilor, 1941.
CĂPRARU	E. și N. Căpraru, *Mama și copilul*, București, Editura Medicală, 1984.
CONT.	,,Contemporanul''.
DN^3	F. Marcu și C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, Editura Academiei RSR, 1978.
	,,Flacăra''.
IVANKIN	A. Ivankin, *Ultimul kamikaze*, București, Editura Meridiane, 1984.
L	,,Luceafărul''.
LONDON	Jack London, *Croazieră cu Snark*, București, Editura Meridiane, 1988.
M	,,Magazin''.
PALER	O. Paler, *Viața ca o coridă*, București, Cartea Românească, 1987.
RÉMY	P. J. Rémy, *Callas. O viață*, București, Editura Muzicală, 1988.
RL	,,România liberă''.
ROBERT	Paul Robert, *Dictionnaire... de la langue française*, Paris, 1967.
ROM. LIT.	,,România literară''.
S	,,Săptămîna culturală a Capitalei''.
SÁBATO	E Sábato, *Abaddon exterminatorul*, București, Editura Univers, 1986.
SAT [1988]	*Spectacol. Almanah ,,Tribuna''*, [1988].
SSF	,,Sportul''. Supliment fotbal.
STS	,,Scînteia tineretului''. Supliment literar-artistic.
ȚOIU	C. Țoiu, *Căderea în lume*. București, Cartea Românească, 1987.
ULICI	L. Ulici, *Prima verba (1973—1974)*, București, Editura Eminescu, 1975.
VALNET	J. Valnet, *Tratamentul bolilor prin legume...*, București, Editura Ceres, 1986.
V. ROM.	,,Viața românească''.

Decembrie 1989

Școala Generală nr. 134
București, str. Baicului nr. 4

Elena Trifan

OBSERVAȚII ASUPRA CUVINTELOR CU ETIMOLOGIE ITALIANĂ ÎN *DICȚIONARUL DE NEOLOGISME**

În urma confruntării etimoanelor italiene sau a cuvintelor italiene la care se fac trimiteri în DN_3 pentru anumiți termeni românești cu informațiile oferite de principalele dicționare ale limbii italiene[1], se impun cîteva constatări critice :

* Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, Editura Academiei, 1986, 1168 p.

[1] Carlo Battisti, Giovani Alessio, *Dizianario etimologica italiano*, vol. I—V, Firenze, 1950—1957 ; *Dizionario enciclopedico italiano*, vol. I—XII, Istituto della enciclopedia italiana, Roma, 1955—1961 ; Nicola Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, novissima edizione, (VIII) aggiornata ed adnotata, Bologna, 1961 ; Vaccaro Gennaro, *Dizionario delle parole nuovissime e difficili. Neologismi. Esotismi. Solecismi. Barbarismi. Regionalismi. Supplemento annuale a tutti i vocabolari della lingua italiana*, 2-a edizione, Roma, 1967 ; Alfredo Panzini, *Dizionario moderno delle parole che non si trovano negli altri dizionari*, settima edizione interamente rinnovata ; G. Devoto-Oli, *Dizionario della lingua italiana*, Firenze, Felice Le monnier, 1975.

I. Un număr destul de mare de etimoane italiene sînt greșit ortografiate, unele greșeli de ortografie avînd efect asupra etimologiei : etimonul cuvîntului românesc este un alt cuvînt italian.

Mofetă ; cf. it. *moffetta*, fr. *mofette*. Cuvîntul italian *moffetta* denumește însă o specie de dihor, cu sensul cuvîntului românesc fiind foarte puțin cunoscut. În limba italiană numai cu sensul de „emanație de gaze vulcanice'' este folosit cuvîntul *mofeta*, care alături de fr. *mofette* poate constitui etimonul cuvîntului *mofetă*.

Profilă (bot.) „bractee mică ; bracteolă'' ; < *fr. profile*, it. *profilo*. Cuvîntul italian *profilo* (< v. *profilare*) înseamnă „*profil*''. Alături de etimonul francez trebuie amintit cuvîntul italian *profillo* < *pro-* + *fillo*, care corespunde ca sens cuvîntului românesc.

Sart „frînghie care servește la fixarea și întărirea catargelor de bordurile navei'' în DN, DEX, DLRM și *Dicționarul marinăresc* [2] este explicat din it. *sarta*, iar în DLR din it. *sarta*, tc. *sart*, ngr. *exartia*. Cuvîntul it. *sarta*, fiind femininul lui *sarto* „croitor'', care provine din lat. *sartor* „croitor'', nu are decît sensul de „croitoreasă''. Cuvîntului românesc *sart* în italiană îi corespunde ca sens cuvîntul *sartia*, provenit din gr. tîrziu *exartia* „echipamentul navei''. Asemănarea perfectă de formă și de sens dintre cuvîntul turcesc *sart* și cel românesc îndreptățește, mai degrabă, etimologia turcească a acestui cuvînt. În sprijinul acesteia vine și afirmația lui Marius Sala : „Din motive de ordin fonetic, o serie de termeni marinărești din română pot fi considerați ca împrumutați din turcă, și nu din franceză sau italiană, așa cum se admite de obicei în dicționarele românești'' [3].

Scorpionide „ordin de arahnide cuprinzînd scorpionii ; (la sg.) animal din acest ordin'' cf. it. *scorpioide*. Trimiterea este total greșită, deoarece cuvîntul italian aparține botanicii și denumește „o inflorescență a cărei formă seamănă cu un scorpion''. Etimonul cuvîntului românesc este it. *scorpionidi*, alături de fr. *scorpionidées*.

Terțarolă „pînză mică de mărimea a treia care se strînge prin înfășurare, pentru a-i micșora suprafața, pe timp de furtună'' este explicat în DN și în *Dicționarul marinăresc* prin it. *terzaruola*, cuvînt specific domeniului militar, unde denumește „muniția sfărîmată folosită la tragerea cu mitralii''. Etimonul cuvîntului românesc este it. *terzarolo*, cu care se aseamănă nu numai ca formă, ci și ca înțeles.

II. Încălcarea principiului etimologic de corespondență a formei și a sensului în cazul următoarelor cuvinte :

Arlechin s.m. „personaj comic din vechile comedii populare italiene, care purta mască și un costum pestriț'' ; < it. *arlecchino*.

Arlechin s.n. „panoul lateral și draperia care limitează deschiderea scenei ; fiecare din reflectoarele laterale din fața scenei'' ; < it. *arlecchino*. Cuvîntul italian *arlecchino* corespunde ca sens numai substantivului mas-

[2] Ilie Manole — Gh. Ionescu, *Dicționar marinăresc*, București, Editura Albatros, 1982.
[3] Ion Coteanu — Marius Sala, *Etimologia și limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 145.

culin *arlechin*, nu și celui neutru, care are un corespondent în franceză, *arlequin*. Din această cauză propunem ca : s.m. *arlechin* < fr. *arlequin*, it. *arlecchino*, iar s.n. *arlechin* < fr. *arlequin*.

Franciscan s.m.f. „călugăr(iță) aparținînd unui ordin catolic fondat de Francesco d'Assisi în 1209 ; *adj.* care aparține acestui ordin" ; cf. it. *francesco*, fr. *franciscain*. Cuvîntul it. *francesco* este sinonim cu *francese* și înseamnă „francez". Etimonul lui *franciscan* este it. *francescano*, alături de fr. *franciscain*.

Impupare (biol.) „trecere din stadiul de larvă în stadiul de pupă" ; cf. it. *impopparsi*. Verbul it. *impopparsi* și corespondentul său fr. *empouper* sînt termeni marinărești și se folosesc cu referire la „o navă care merge înapoi din cauza vîntului potrivnic". Ele nu pot avea și sensul cuvîntului românesc, deoarece sînt derivate de la it. *poppa*, respectiv fr. *poupe*, care denumesc numai „partea dinapoi a unei nave", nu și *pupa* viermilor de mătase, care în it. se numește *ninfa*, *crissalide*, iar în fr. *pupe*.

Impupare este format în limba română din pref. *im-* + subst. *pupa* + + suf. *-re*.

A italieniza < it. *italianeggiare*, fr. *italieniser*. Din motive fonetice verbul it. *italianeggiare* trebuie înlocuit cu *italianizzare*.

Levată 1. „totalitatea cărților de joc pe care le strînge de pe masă cel care a cîștigat la un moment dat ; 2. cantitate de fire toarse aflată pe țevile mașinii de filat după înfășurarea acestora" ; < it. *levata*, fr. *levée*. Cuvîntul italian *levata* are însă sensurile : „ridicare, înălțare ; deșteptare ; ridicarea ancorei ; manifestație ostilă ; recrutare", ceea ce face imposibilă acceptarea sa ca etimon al cuvîntului românesc ; limba italiană folosește pentru exprimarea sensului 1 al cuvîntului românesc substantivul *data*, iar pentru sensul al doilea perifraza *quantità di filati nel subbio*. Așa cum se arată în DEX și DLRM, cuvîntul *levată* s-a format după fr. *levée*, fiind totuși necesară precizarea că acesta și-a adaptat forma la specificul limbii române, după modelul substantivelor românești terminate în *-ată* : *durată*, *cazemată* etc.

Molla cf. fr., it. *mollah*, ar. *maula* „domn". Apropierea de fr., it. *mollah* este o eroare, din cauza formei. Cuvîntul românesc provine din tc. *molla*, vezi și DEX și DLR. Limba italiană, pe lîngă cuvîntul *mollah*, îl are și pe *molla*, pătruns din limba turcă, ceea ce ar fi impus ca în cazul unei referiri la italiană aceasta să se facă la cuvîntul *molla*, nu la *mollah*.

Profundare „ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adîncime mare în raport cu diametrul" ; cf. it. *profondare*. Trimiterea este imposibi de acceptat din cauza sensurilor diferite ale celor două cuvinte, *profondare* însemnînd „a se scufunda", „a se adînci" etc. *Profundare* s-a format în română din adj. *profund* + suf. *-are*. Vezi și DLR.

Proiectant cf. it. *proiettante*. Cuvîntului românesc îi corespunde în italiană substantivul *progettista*, și nu *proiettante*, care este participiul prezent al verbului *proiettare*. Avînd în vedere forma, sensul și domeniul căruia îi aparține cuvîntul, ar trebui acceptat și în DN etimonul german *Projektant*, propus în DEX și DLR.

Rubricator „ansamblu de rubrici, fiecare alcătuită după un anumit criteriu, în care se clasifică un material variat"; cf. it. *rubricatore*, engl. *rubricator*. Trimiterea la italiană este iarăși greșită, deoarece it. *rubricatore* denumește numai persoana care marchează ceva cu roșu sau trece într-o rubrică.

Stafaj (arh.) „ornamentație, împodobire; amestec plastic cu piatră pentru decorații arhitecturale" cf. it. *staffa*, cu care nu se aseamănă însă nici ca formă, nici ca sens. După părerea noastră, *stafaj* provine din fr. *staff*, cu care are asemănare foarte mare de sens; și-a adaptat, probabil, forma după modelul altor substantive românești de origine franceză terminate în *-aj* : *finisaj*, *mulaj* etc.

Stamină „organ bărbătesc de reproducere al florii, care conține polenul"; cf. lat. *stamen*, fr. *étamine*, it. *stamigna*. Cuvîntul it. *stamigna* nu poate fi acceptat din cauza sensurilor pe care le are, „etamină", „pînză de sită", „haină de mort", iar it. *stame*, care corespunde ca sens cu termenul românesc, nu poate fi acceptat din cauza diferenței de formă. *Stamină* < lat. *stamen*; vezi și DEX și *Dicționarul de biologie vegetală*[4].

Stor „perdea pentru ferestre, care se ridică sau se lasă cu ajutorul unui resort sau cu o sfoară specială"; < fr. *store*, it. *stora*. Considerăm că ar fi fost suficient numai etimonul francez, deoarece it. *stora* este varianta septentrională a lui *stuoia*, care înseamnă „rogojină", „împletitură de trestie", (fig.) „sărăcie lucie", „mizerie", cuvîntului românesc *stor* corespunzîndu-i ca sens cu totul alte cuvinte italiene : *persiana*, *stoino*, *tendina che și alza a molla*.

Strată „registru contabil în care se înscriu toate operațiile economice ale unei întreprinderi"; < it. *strazza*, germ. *Strazze*. Din motive semantice nu poate fi acceptat decît etimonul german, deoarece cel italian înseamnă „briliant fals", „resturi de mătase". Cuvîntului românesc îi corespund în italiană termenii : *straccetto*, *stracciafoglio*, *registro contabile*.

Subordonator în sintagma *conjuncție subordonatoare* < *subordona* + + *tor*, cf. it. *subordinatore*. Cuvîntul *subordinatore* nu apare în nici unul din dicționarele italiene consultate, deoarece adjectivului românesc îi corespunde cuvîntul it. *subordinativo* și prin urmare trimiterea la italiană nu este necesară.

Teantropie cf. it. *teantropismo*, care nu apare în nici unul din dicționarele italiene consultate. Chiar dacă există în italiană, el nu poate fi acceptat din cauza formei. Etimonul cuvîntului românesc îl poate constitui fără nici o dificultate, it. *teantropia*.

Vacuumare „vidare, extragere a apei dintr-un beton proaspăt turnat cu ajutorul unor panouri în care s-a făcut vid, aplicate pe suprafața betonului" cf. it. *vacuare*, care nu are asemănare nici de formă, nici de sens cu termenul românesc. Un cuvînt asemănător cu cel românesc nu am găsit în dicționarele indicate în nota 1 și nici în dicționarele de domeniu consultate[5]. *Vacuumare* s-a format de la subst. *vacuum* + suf.*-are*.

[4] I. Popescu, Gh. Mohan, C. Pîrvu, *Dicționar de biologie vegetală*, București, 1974.

[5] *Dizionario enciclopedico di architettura e urbanistica*, diretto da Pado Portoghesi, Instituto Editoriale Romano, 1968; *Dicționar de construcții și materiale de construcții englez-român*, coord. acad. prof. dr. doc. ing. Dumitru Dumitrescu, București, Editura Tehnică, *Dicționar ilustrat de construcții și arhitectură român-francez*, coord. acad. Ștefan Bălan, București, Editura Tehnică; *Lexicon de construcții și arhitectură*, București, Editura Tehnică, 1988.

III. Neologisme la care etimonul italian nu se explică în nici un fel din două motive:

a) e l e a u e t i m o n u l î n a l t ă l i m b ă : *grandoare* cf.fr. *grandeur*, it. *grandore*; *lineal* cf. it. *lineal*, fr. *lineal*; *plus* < lat., fr., it. *plus*; *tertio* < lat., fr., it. *tertio*; *umanism* < fr. *humanisme*, cf. it. *umanismo*. Cuvintele italiene indicate în DN nu apar în nici unul din dicționarele consultate, deoarece neologismelor românești luate în discuție le corespund semantic alți termeni italieni: *grandoare — grandezza, magnificenza, fasto*; *lineal — regola, regolo, calamaio, regolo lungo il rullo inchiostratore, guida*; *plus — piu*; *terțio — terzo*; *umanism — umanesimo*. În ceea ce privește celelalte etimoane propuse pentru cuvintele românești, ele sînt reale, fiind totuși necesare unele precizări: *fluorizare* < fr. *fluoriser*; *grandoare* < < *fr. grandeur*; *lineal* < germ. *Lineal*, fr. *lineal*.

b) s-au format în limba română prin procedee interne; după afirmația lui Marius Sala, principiul explicației interne fiind prioritar în orice cercetare etimologică, „... înainte de a căuta explicarea originii unui cuvînt românesc prin împrumut, trebuie epuizate posibilitățile de a explica cuvîntul respectiv prin latină, care este continuată de limba română, sau prin mijloacele interne ale limbii (derivare, compunere)"[6].

Pentru următoarele cuvinte în DN se fac trimiteri la termeni italieni neînregistrați în nici unul din dicționarele italiene consultate: *efemeritate* cf. it. *efemerità*; *imparabilitate* cf. it. *imparabilità*; *inventivitate* cf. it. *inventività*; *lapidaritate* cf. it. *lapidarietà*; *obiectualitate* cf. it. *oggettualità*; *ocazionalitate* cf. it. *occasionalità*; *procesualitate* cf. it. *processualità*; *profitabilitate* cf. it. *profittabilità*; *serialitate* cf. it. *serialità*; *stranietate* cf. it. *stranietà*; *verbalitate* cf. it. *verbalità*; *verosimilitate* cf. *it. verosimilità*; *vizualitate* cf. it. *visualità*; *ironizator* cf. fr. *ironisateur*, it. *ironizzatore*; *orientator* cf. it. *orientatore*; *romanizator* cf. it. *romanizzatore*; *injustețe* cf. it. *ingiustezza*; *misionarism* cf. it *missionarismo*; *salmastricol* cf. it. *salmastricolo*; *taninos* cf. fr. *tannineux*, it. *tanninoso*; *ontolog* cf. it. *ontologo*. Chiar dacă absența acestor cuvinte din dicționare nu este o dovadă certă a inexistenței lor în limbă, apare totuși întrebarea de unde le-au luat autorii DN, din moment ce ele nu sînt înregistrate în nici una din lucrările lexicografice citate în lista bibliografică a acestui dicționar. Indiferent dacă aceste cuvinte există sau nu în italiană, ele nu exclud formarea cuvintelor românești prin procedeul derivării, în limba română: cele terminate în *-itate* prin adăugarea acestui sufix la adjectivul corespunzător; cele terminate în *-tor* din verbul respectiv și acest sufix; *injustețe* < *in-* + *justețe*; *misionarism* < *misionar* + *-ism*; *obiectual* < *obiect* + *-al*; *salmastricol* < < *salmastru* + *-icol*; *taninos* < *tanin* + *-os*; *ontolog* este un derivat regresiv de la *ontologie*.

Insuficiente sînt și explicațiile etimologice ce se dau în DN pentru următoarele cuvinte: *aprovare* — după it. *appruato*; *macaronar* cf. it. *maccheronaio*; *mahomedanism* cf. it. *maomettismo*, fr. *mahométisme*; *parfumier* cf. it. *parfumiere*; *a presupune* cf. fr. *presupposer*, it. *presupponere*. De fapt, aceste cuvinte s-au format în română prin calchierea unor modele

[6] Ion Coteanu — Marius Sala, *op. cit.*, p. 94.

străine : *aprovare* < pref. *a* + *prova* + suf.-*re*, după modelul formei de infinitiv a verbului it. *appruare*, și nu după modelul celei de participiu *appruato* indicată în DN ; *macaronar* < *macaroană* + suf. -*ar*, după it. *maccheronaio* ; *parfumier* < *parfum* + suf.-*er*, după it. *profumiere*, deoarece cuvîntului românesc *parfum* îi corespunde it. *profumo*, și nu *parfumo* ; *mahomedanism* < *mahomedan* + suf.-*ism*, după fr. *mahométanisme*. Trimiterea în DN la it. *maomettismo*, fr. *mahométisme* este o eroare, ele constituind, de fapt, etimoanele variantei *mahometism*.

Incomplete ni se par și explicațiile etimologice date pentru cuvintele : *nivelație* — după it. *livellazione*, *servodirecție* — după it. *servosterzo*, *a suplini* < it. *supplire*, fr. *suppléer*, cf. lat. *supplere*, în legătură cu care s-ar mai putea face următoarele precizări : *nivelație* < *nivela* + -*ție*, după it. *livellazione* ; *servodirecție* < *servo* + *direcție*, după it. *servosterzo* și că forma etimoanelor atribuite verbului *a suplini* s-a adaptat la specificul limbii române după modelul verbelor de tipul : *a împlini*, *a îndeplini* etc.

IV. Aceluiași cuvînt i se pot atribui etimologii diferite în funcție de sensurile pe care le are :

Balerin 1. „dansator într-un corp de balet ; 2. (la pl.) încălțăminte specială pentru dans" cf. it. *ballerino*. Cuvîntul *balerin* pentru primul sens poate fi asociat, într-adevăr, cu it. *ballerino*, iar pentru sensul al doilea cu it. *ballerina*, care are și sensul de „pantof decoltat cu toc jos, foarte flexibil și în general necăptușit".

Serial adj. „referitor la o serie ; în serie", s.n. „film care rulează în serii ; roman care apare pe fragmente succesive" ; cf. it. *seriale*, fr. *sériel*, engl. *serial* (*story*). Cuvîntul it. *seriale* corespunde ca sens numai adjectivului românesc, nu și substantivului neutru, pentru care italiana folosește cuvîntul de origine engleză *serial*, ceea ce impune înregistrarea cuvîntului românesc *serial* o dată ca adj. < it. *seriale*, fr. *sériel*, iar a doua oară ca s.n. < engl. *serial*(*story*).

Spiritual adj. „intelectual, sufletesc", „inteligent" ; s.n. „cîntec de cult protestant ..." specific negrilor nord-americani ; cf. fr. *spirituel*, it. *spirituale*, lat. *spiritualis*. Cuvîntul it. *spirituale* are numai sensurile adjectivului românesc, nu și pe acela de „cîntec de cult ..., pentru denumirea căruia italiana folosește substantivul de origine engleză *spiritual*. Din această cauză propunem ca adj. *spiritual* să fie explicat prin fr. *spirituel*, it. *spirituale*, iar s.n. *spiritual* prin engl. *spiritual*.

Truc 1. „manevră abilă de a face ceva mascînd realitatea ; șiretlic ; stratagemă ; artificiu ; 2. cărucior format dintr-un cadru montat pe două osii (care circulă în special pe o linie ferată)" ; < fr. *truc*, it. *trucco*, prov. *truc* = „lovitură". Cuvîntului *truc* îi corespund în italiană două cuvinte : pentru primul sens *trucco*, iar pentru sensul al doilea cuvîntul de origine engleză *truck*, ceea ce necesită următoarea diferențiere etimologică : *truc* cu primul sens să fie explicat din fr. *truc*, it. *trucco*, iar cu sensul al doilea din fr. *truc*, engl., it. *truck*.

V. Există și greșeli de ortografie care nu au repercusiuni asupra etimologiei. Le consemnăm aici, în continuare, atît pentru cititorii și utilizatorii dicționarului (mai puțin avizați în domeniul limbii italiene), cît și pentru a se opera corecturile necesare într-o viitoare ediție a dicționarului : *arboret* < it. *arboretto*, în loc de *arboreto* ; *arhaitate* < it. *arcaità*, în

loc de *arcaicità* ; *capucin* cf. it. *cappucino*, în loc de *cappuccino* ; *cavalet* < < it. *cavaletto*, în loc de *cavalletto* ; *contrafagot* < it. *contrafagotto*, în loc de *controfagotto* ; *contrarandă* cf. it. *contraranda*, în loc de *controranda* ; *creolină* cf. it. *creoline*, în loc de *creolina* ; *crucieră* < it. *cruciera*, în loc de *crociera* ; *dramatic* cf. it. *dramatico*, în loc de *drammatico* ; *descensiv* < it. *descensivo*, în loc de *discensivo* ; *destructibil* cf. it. *distructibile*, în loc de *distructtibile* ; *divertisment* < it. *divertismento*, în loc de *divertismento* ; *a domina* < it. *dominari*, în loc de *dominare* ; *drapel* cf. it. *drapello*, în loc de *drappello* ; *fugheță* < it. *fuggetta*, în loc de *fughetta* ; *fumarolă* < it. *fumaruolo*, în loc de *fumarola* ; *grațios* cf. it. *gracioso* în loc de *grazioso* ; *iluzoriu* cf. it. *ilusorio* în loc de *illusorio* ; *a improviza* < it. *improvisare*, în loc de *improvvisare* ; *indispoziție* cf. it. *indispositione*, în loc de *indisposizione* ; *inextingibil* cf. it. *inextinguibile*, în loc de *inestinguibile* ; *a intimida* cf. lat. *intimidare*, în loc de *intimidire* ; *intraductibil* cf. it. *intraductibile*, în loc de *intraducibile* ; *inuman* cf. it. *inumane*, în loc de *inumano* ; *inumerabil* cf. it. *inumerabile*, în loc de *innumerabile* ; *mandolină* cf. it. *mandolina*, în loc de *mandolino* ; *melodramatic* < it. *melodramatico*, în loc de *melodramatico* ; *menuet* cf. it. *menuetto*, în loc de *minuetto* ; *moleculă* cf. it. *molecula*, în loc de *molecola* ; *a mumifica* cf. it. *mumificare*, în loc de *mummificare* ; *naiadă* < it. *naiadi*, în loc de *naiade* ; *nimfomanie* cf. it. *nimfomania*, în loc de *ninfomania* ; *a oblitera* cf. it. *oblitterare*, în loc de *obliterare* ; *octet* cf. it. *otteto*, în loc de *ottetto* ; *ocurență* < it. *occorenza*, în loc de *occorrenza* ; *odontocete* < it. *odontaceti*, în loc de *odontoceti* ; *olandă* „pînză'' cf. it. *ollanda*, în loc de *olanda* ; *panaș* < it. *pennaccio*, în loc de *pennachio* ; *portofoliu* cf. it. *portafoglia*, în loc de *portafoglio* ; *prevalent* cf. it. *prevalent*, în loc de *prevalente* ; *prezumție* cf it. *presuntione*, în loc de *presunzioné* ; *program* < it. *programme*, în loc de *programma* ; *proluviu* cf. it. *proluvio*, în loc de *proluvie* ; *propelant* < it. *propellante*, în loc de *propellente* ; *protest* < it. *protesto*, în loc de *protesta* ; *progres* it. *progreso*, în loc de *progresso* ; *pretențios* cf. it. *pretenționoso*, în loc de *pretenzioso* ; *protonotariat* cf. it. *protonotariat*, în loc de *protonotariato* ; *rafaelesc* cf. it. *raffaelesco*, în loc de *raffaellesco* ; *rebeliune* cf. it. *rebelione*, în loc de *ribellione* ; *recompensator* cf. it. *recompensatore*, în loc de *ricompensatore* ; *rectitudine* cf. it. *rectitudine*, în loc de *rettitudine* ; *reformă* cf. it. *reforma*, în loc de *riforma* ; *regulamentar* cf. it. *regulamentare*, în loc de *regolamentare* ; *a reinfecta* < it. *reinffetare*, în loc de *reinfettare* ; *relație* cf. it. *relzione*, în loc de *relazione* ; *reprezentanță* cf. it. *representanza*, în loc de *rappresentanza* ; *republică* < it. *republica*, în loc de *republica* ; *resac* < it. *rissaca*, în loc de *risacca* ; *retiradă* < it. *retirata*, în loc de *ritirata* ; *retroactiv* < it. *rettroattivo*, în loc de *retroattivo* ; *a romaniza* cf. it. *romanizare*, în loc de *romanizare* ; *saltarella* < it. *saltarella*, în loc de *saltarello* ; *a salvgarda* cf. it. *salvguardare*, în loc de *salvaguardare* ; *sonet* cf. it. *sonnetto*, în loc de *sonetto* ; *spavan* < it. *spavano*, în loc de *spavanio*, sau *spavenio* ; *strapontină* cf. it. *strapontino*, în loc de *strapuntino* ; *sufit* < it. *soffita*, în loc de *soffitta* ; *teodicee* < it. *teodiceea*, în loc de *teodicea* ; *termoion* cf. it. *termoiono*, în loc de *termoione* ; *tindalizație* cf. it. *tindallizzazione*, în loc de *tindalizzazione* ; *transcedentism* cf. it. *transcedentismo*, în loc de *trascendentismo* ; *trecentist* < it. *trecentisto*, în loc de *trecentista* ; *tratative* < it. *tratative*, în loc de *trattative* ; *violonistic* cf. it. *violonistico*, în loc de *violinistico* ; *virtuoz* < it. *virtuose*, în loc de *virtuoso*.

În urma studierii etimologiilor italiene în DN se impun două concluzii :

1. Necesitatea luării în considerație a tuturor criteriilor de stabilire a etimologiei unui cuvînt, chiar și atunci cînd se fac numai paralele între cuvintele românești și cele italiene.

2. Acordarea unei mai mari importanțe principiului explicației interne, deoarece neologism nu înseamnă numai cuvînt împrumutat recent dintr-o altă limbă, ci și cuvînt format de curînd prin mijloace interne.

Dorim, de asemeni, să amintim caracterul relativ al observațiilor noastre etimologice, ele putînd fi confirmate sau infirmate în cadrul unor studii ulterioare mai aprofundate și mai competente.

Februarie 1990

Școala cu clasele I — VIII Ciorani
Județul Prahova

Valeria Guțu Romalo

ÎN LEGĂTURĂ CU UTILIZAREA ACTUALĂ A CUVÎNTULUI *TREABĂ*

1. Aparținînd fondului lexical vechi al limbii române, substantivul *treabă* are o bogată istorie, abundent atestată din cele mai vechi texte pînă astăzi, cum o dovedesc, de pildă, cele 4 pagini din *Dicționarul limbii române* alcătuit sub egida Academiei Române, care îi sînt consacrate[1]. Deși vechi și mult întrebuințat, *treabă* nu are decît un număr restrîns de derivate : diminutivele *treb(u)șoară*, *trebuliță* și formația verbală *a trebălui*[2]. În schimb, face parte din numeroase construcții fixate, expresii și locuțiuni.

2. Examinarea utilizării actuale a acestui cuvînt — căruia nu-i putem contesta apartenența la vocabularul a c t i v al limbii cotidiene standard : care nu e nici „învechit", nici „regional" sau „tehnic", nici nu aparține unui limbaj „special" — duce la constatarea că el există și este folosit mai ales în calitate de component al acestor structuri fixate ; îl folosim mult mai des recurgînd la combinații preexistente decît în grupări libere de cuvinte create în momentul comunicării. Formulările compatibile cu utilizarea ca entitate independentă a substantivului *treabă* (ca în bine cunoscutul vers eminescian *„De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?"*[3]) sînt, azi, reprezentate, mai ales în comunicarea neoficială[4], de contexte

[1] Cf. Academia Republicii Socialiste România, *Dicționarul limbii române* (DLR), Serie nouă, Tomul XI, Partea a III-a, *Litera T, Tocăna — Twist*, p. 537—540.

[2] *Treabă* aparține, ca și *netrebnic* (bază a formațiilor *netrebnicie*, cuvînt rar utilizat azi, și *a se netrebnici*, ieșit din uz), fondului de cuvinte slave vechi (cf. O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, Tome premier, *Les origines*, Paris, 1901, p. 256, 261, Al. Rosetti, *Istoria limbii române, de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 315, 320).

[3] Vezi și la I. Creangă : *trebi ale lui Dănilă Prepeleac.*

[4] Cf. Flora Șuteu, *Greșeli de stil*, în LR XXIX, 3, p. 273—274.

de tipul *Ce treabă mai e de făcut?*, *Are o treabă importantă în oraș*, *Și-a terminat* (*treaba*) *treburile pe ziua de azi*, de exemplu. Structurile fixate în care apare *treabă* sînt în schimb variate ca organizare și destul de numeroase : dicționarele curente înregistrează peste douăzeci de asemenea construcții, care, deși se deosebesc între ele sub aspectul frecvenței, aparțin, cele mai multe, uzului actual general.

Prin păstrarea, fie și limitată, a capacității de utilizare în combinații libere, *treabă* se deosebește de alte cuvinte avînd o mare vechime în limbă ca *aman*, *ghes*, *habar*, *hac*, *iveală*, *vileag* etc., care nu persistă în uz decît în calitate de elemente constitutive ale unor structuri fixate — ca *a veni de hac*, *a* (*nu*) *avea habar*, *a ieși la iveală*, *a da în vileag* — din care fac parte. Stricta dependență de grup explică dificultatea și uneori chiar imposibilitatea pe care o întîmpină atît vorbitorii, cît și lexicologii în a preciza semnificația acestor componente al căror uz actual se reduce la prezența lor în grupări (în unele cazuri într-o unică grupare) cu caracter locuționar. Izolarea, decuparea lor în interiorul grupului este pentru vorbitorii limbii actuale rezultatul indirect al recunoașterii celorlalte constituente ale grupului, care, folosite și în alte situații, își păstrează calitatea de unități lexicale independente.

În aceste condiții, unitățile lingvistice de tipul *habar*, *vileag* etc. reprezintă reziduuri lexicale, a căror existență în limbă este strict condiționată de apartenența la grupul fix.

Substantivul *treabă*, deși utilizat în limba actuală mai ales ca element component al unor grupări locuționare, își păstrează mult mai clar identitatea lexicală, ceea ce îi permite să participe la procesul evolutiv al limbii : împreună cu alte substantive se constituie sub aspect morfologic într-o clasă flexionară aparte, relativ recentă [5], caracterizată printr-o flexiune realizată prin trei forme distincte [6].

3. Diversele grupări fixate la a căror organizare participă *treabă* se deosebesc ca frecvență, dar și ca structură.

În cele mai multe cazuri avem a face cu construcții care se organizează în jurul unui centru v e r b a l ca : *a avea treabă*, *a se afla în treabă*, *a-și căuta de treabă*, *a-și face treaba/treabă*, *a-și face de treabă*, *a fi treaba/treabă*, *a se lua cu treaba*, *a-și vedea de treabă* sau cu combinații mai complexe ca *a nu-și* (*mai*) *vedea capul de treabă* (*de treburi*).

Mai puțin numeroase, dar foarte frecvente, sînt grupările cu caracter nominal, în care centrul este substantivul *treabă*, cf. *Treaba mea/ta/lor* etc.*!*, *Proastă* (*bună*) *treabă!*, *Ce mai treabă!*, grupări adeseori exclamative și funcționînd ca unități propoziționale. Un loc aparte au combinația *de treabă*, avînd statut de compus adjectival — ca și sinonimul său *cumsecade* (*om de treabă/om cumsecade*) — , și gruparea, analoagă ca structură, dar de uz mai restrîns, *cu treabă*, folosită cu rol adverbial (*Călătorește cu treabă.*).

[5] Cf. Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 160.

[6] Cf. Valeria Guțu Romalo, *Morfologie structurală a limbii române*, București, 1968, p. 73—74.

Participarea la alcătuirea unui n u m ă r m a r e de structuri fixate contribuie în aceeași măsură, ca și situațiile în care este utilizat în organizarea unor combinații libere, la situarea substantivului *treabă* ca unitate lexicală de sine stătătoare în cadrul limbii române contemporane.

4. În această calitate secvența fonică /tre̯ábă/ este asociată cu diverse sensuri [7], implicînd, în cele mai multe cazuri, semnificația „acțiune, activitate (ocupație)", pe care o regăsim atît în combinațiile libere din limba actuală (vezi, de pildă, exemplele de la 2), cît și în cele din textele vechi [8], dar și în grupările fixate, mai ales în cele în care *treabă* este asociat cu un verb (*a avea* ~, *a se afla în* ~, *a se pune pe* ~ etc.). În cele mai multe, participarea verbului la semnificația globală a grupării are ca efect situarea dintr-o perspectivă anumită a „acțiunii": în raport cu d e s f ă ș u r a r e a ei (combinația *a se pune pe treabă* are în vedere declanșarea, începutul acțiunii, grupurile *a-și căuta/ a-și vedea de treabă* scot în evidență durata, continuitatea ei) sau sub aspectul r e a l i t ă ț i i p a r t i c i p ă r i i la acțiune (cf. *a se afla în treabă*). În alte grupări activitatea este prezentată din perspectiva r e z u l t a t e l o r (*a face treabă, a-și face treaba, a se lua cu treaba*). În toate aceste grupări semnificația „acțiune, activitate" păstrează un grad superior de generalitate, compatibilă cu referirea la diverse forme de acțiune/activitate: *S-a pus pe treabă*, de exemplu, poate însemna, în funcție de context și de situația concretă, „a început s ă l u c r e z e/s ă î n v e ț e/s ă e x e r s e z e/s ă z u g r ă v e a s c ă" etc., etc.

Semnificația „acțiune" se atenuează în favoarea celei de „situație" în *a merge treaba, a se îngroșa treaba*, ca și în grupările care asociază substantivul cu verbele *a sta* și *a fi* determinate de *cum, așa* (cf. *Cum/Așa stă treaba, Așa a fost treaba.*). În ultimele grupări menționate, *treabă* tinde să devină echivalent al lui *problemă, chestiune*. Grupul *se vede treaba* — caracterizat în planul expresiei prin faptul că ambii constituenți (deci și verbul [9]) își pierd posibilitățile flexionare participînd cu o unică formă la organizarea construcției — nu mai este receptat decît ca purtător al unei semnificații globale („aparență, incertitudine"), în care contribuția semantică a celor două componente nu mai poate fi decelată.

În grupările nominale, semantica lui *treabă* gravitează în jurul semnificației „situație", „problemă" — cf. *grea/proastă treabă, ce mai treabă*. Foarte des întrebuințatul grup *de treabă* exprimă o apreciere morală pozitivă (cf. *om de treabă*), semnificație derivată din una mai veche, implicînd „abilitate, pricepere" și, ca atare, „utilitate", ca în *un diac . . . foarte de treabă de scrisoare* (M. Costin, apud DLR).

Grupat cu un determinant posesiv sau genitival și folosit, eventual, cu intonație exclamativă (*Treaba voastră!, Eu nu mă amestec.*, de exemplu) sau construit cu *a fi* (cf. *Nu e treaba mea/lui*), substantivul *treabă* servește ca expresie a „participării/neparticipării" la o situație dată, prin delimitarea domeniului de „interes" al conlocutorilor [10].

[7] În DEX sînt înregistrate șase sensuri avînd în vedere atît construcțiile libere, cît și grupările locuționare.

[8] Vezi numeroasele citate din DLR și H. Tiktin, *Rumänisch-deutches Wörterbuch*, București, 1924.

[9] În alte grupări cu aceeași structură verbul își păstrează flexiunea în condițiile invariabilității substantivului — cf. *Așa* este *treaba*, *Așa* a fost *treaba* etc.

[10] Glosată în dicționare prin (*mă, te, îl*) *privește/ interesează*.

Cum reiese din descrierea precedentă, componentul *treabă* participă la semnificația globală a structurilor discutate cu sensuri diferențiate, a căror izolare și identificare este cu atît mai dificilă cu cît caracterul fixat al grupului este mai pronunțat. (Gradul de coeziune al grupărilor își găsește expresia în reducerea libertății sintactice și a integrității morfologice a elementelor alcătuitoare. Astfel, în *se vede treaba* nici unul din componente nu-și modifică forma — verbul nu poate apărea la alt timp sau persoană, în cazul substantivului sînt abolite variațiile de număr și determinare, ambele își pierd capacitatea de a avea determinanți. În *treaba lor*, limitarea sintactică se manifestă diferit : prin prezența o b l i g a t o r i e a unui determinant, alegerea acestuia fiind însă foarte precis îngrădită, iar morfologic, compatibilitatea apariției substantivului este condiționată de utilizarea unei unice forme.)

5. Semnificația grupărilor fixate (sau libere) din care face parte *treabă* depinde deci de unitățile lexicale cu care este asociat substantivul și de gradul de fuziune a componentelor. Diferențe de semnificație se înregistrează însă și în folosirea uneia și aceleiași grupări, căci combinațiile locuționare, ca și cuvintele, sînt adeseori polisemantice. Variația semantică se corelează în unele cazuri cu schimbări afectînd structura tactică a grupului.

Așa, de pildă, construcția *a-și vedea de treabă* este compatibilă și cu semnificația mai 'difuză' (decît cea de „acțiune, activitate") „interes", „apartenență la un domeniu de preocupări". Utilizarea cu un determinant posesiv sau genitival — cf. *Să-și vadă de treaba lui*, de exemplu — are un efect relevant din punct de vedere semantic, avînd totodată ca rezultat slăbirea coeziunii sintactice a grupului : prezența determinantului induce selectarea formei articulate a lui *treabă*, actualizînd astfel statutul său de substantiv. Această semnificație se actualizează mai frecvent cînd grupul este folosit cu intenție imperativă, cf. *Vezi-ți de treabă.*, *Să-și vadă de treaba lui.*

Aceeași grupare utilizată în construcții negative (*a nu-și vedea de treabă*) este asociată frecvent în limba actuală și cu „aprecierea morală" : *Nu-și vede de treabă* înseamnă și „nu este serios" (nu numai „nu lucrează" sau „se amestecă în ce nu-l privește").

Semnificația „(ne)imixtiune, limitare la un domeniu de activitate sau de interes propriu cuiva" se degajă și în cazul combinațiilor cu *a fi* — cf. *E și treaba mea.*, *Nu e treaba lui.*

6. Lunga istorie a combinațiilor în care *treabă* este asociat cu *a avea*, atestate încă din cele mai vechi texte românești și foarte bine reprezentate și în limba actuală, înregistrează un număr destul de larg de variante, care se deosebesc ca structură, sub aspectul regimului sintactic, dar și ca sens.

Între grupările de uz mai limitat se numără *a avea de treabă*, pentru care cea mai tîrzie atestare menționată în DLR provine dintr-un text de Ion Ghica (*„Tu, de socoți că ai de treabă acolo stai și drege și lucrează cum te pricepi"*), precum și *a avea treabă*, construit cu conjunctivul și exprimînd ideea de necesitate — funcționînd deci ca echivalent semantic al lui *a trebui* —, ca în *„Un sat am cumpărat și am treabă să mă duc să-l văd"* (Varlaam apud DLR).

În schimb, grupul *a avea treabă*, întrebuințat fără determinant sau însoțit de o complinire introdusă prin *cu*, este în limba actuală poate cea mai activă dintre grupările locuționare verbale incluzînd substantivul *treabă*.

Ca expresie a „interesului", gruparea fixată *a avea treabă* [11] este utilizată astăzi, ca și în perioada anterioară, însoțită adeseori de interogativele *cine*, *ce* — cf. *Cine are treabă cu ei?*, *Ce treabă ai tu cu diferendele lor?* sau *„Ș-apoi cine treabă are?"*

Mai frecvent însă în limba actuală este *a avea treabă* utilizat ca echivalent semantic pentru *a fi ocupat*, semnificație globală a grupului, care nu implică decît indirect „activitatea" și în care nu se mai poate vorbi de un sens corelat numai cu componentul *treabă*. În mod firesc, construcția negativă — *a nu avea treabă* — exprimă „disponibilitatea", fiind sinonimă cu *a fi liber*. Cu același sens se întrebuințează și varianta *a nu avea nici o treabă*, în care prezența determinării *nici o* are ca efect slăbirea caracterului locuționar [12] al grupării și accentuarea semnificației „disponibilitate" în sensul „lipsei oricărei obligații de activitate".

Structura negativă în varianta simplă, fără determinant, care are statut locuționar clar, înregistrează în uzul actual o modificare semantică necondiționată de nici o schimbare a organizării, fiind întrebuințată cu sensul „a nu avea (a nu se teme de) neplăceri, dificultăți", ca în *Dacă ascultai și făceai cum ziceau ei, n-aveai treabă*. Apariția acestei semnificații, neconsemnate în dicționarele curente, indică o evoluție a construcției negative independentă de cea a utilizării afirmative și dovedește vitalitatea formațiilor locuționare din care face parte *treabă*.

7. Situațiile discutate de utilizare a lui *treabă* pun în evidență existența unui proces evolutiv, în care momentul actual este caracterizat prin preponderența întrebuințării substantivului în grupări locuționare; numărul și frecvența acestora, precum și prezența unei semnificații comune în interiorul sensului global al grupărilor, semnificații care pot fi corelate cu componentul comun (*treabă*), fac posibilă asimilarea acestuia cu substantivul *treabă*, unitate lexicală autonomă care participă la alcătuirea grupărilor libere.

Grupările fixate din care face parte acest substantiv se deosebesc între ele sub aspectul gradului de coeziune, care se manifestă în (in)compatibilitatea de adăugare a unor determinanți și în restrîngerea posibilităților flexionare ale componentelor, restrîngere a cărei limită o constituie reducerea la o formă unică (cf. *se vede treaba*).

Aceste grupări fixate sînt adeseori polisemantice, actualizarea diverselor sensuri fiind, în unele cazuri, condiționată de particularitățile contextului sintactic. Sub aspect semantic se separă grupările locuționare al căror sens global nu permite delimitarea contribuției diverselor componente de cele, mai numeroase, în care o anumită semnificație („acțiune, activitate", „interes" etc.) e corelată cu componentul *treabă*.

[11] Cf. *„De mi-i da o sărutare,/Nime-n lume n-o să știe,/Căci va fi sub pălărie — /Ș-apoi cine treabă are?"* (M. Eminescu, *Floare albastră*).

[12] Comp. și *are treabă/are o treabă*.

Limba actuală înregistrează preferințe pentru unele dintre grupările locuționare organizate în jurul acestui substantiv, precum și unele evoluții semantice care dovedesc vitalitatea acestor grupări.

Martie 1990

București, str. Brezoianu nr. 29B

Virgil Nestorescu

Lui Andrei Avram, la 60 de ani

Babéte

s.n. cu sensul „zglăvoacă (*Cottus gobio*)" este înregistrat în DEX — S fără etimologie. Dacă ținem seama de faptul că regional există cuvîntul *babă* s.f., alt nume pentru *zglăvoacă* (provenind din ucr., rus. *баба*), se poate presupune că *babete* s-a format de la acesta cu ajutorul sufixului *-ete*. Formații similare din aceeași sferă terminologică se mai cunosc; cf. *oblete*, variantă a lui *obleț*, rezultată prin schimbare de sufix.

Blat

s.n., utilizat argotic în expresia *a călători* (a merge) *pe blat* sau *a face blatul*, însemnînd „a călători fraudulos", este lăsat în DEX — S fără explicație etimologică. Nu facem decît să amintim că originea cuvîntului este de mult stabilită, așa cum a arătat B. Ungebaun, în articolul *Notes d'argot roumain*, BL, IX, 1941, p. 103—105, anume din rus. arg. *блат* „crimă; șmecherie", des folosit în expr. *по блату* „ilegal".

Botuș (botoș)

s.m., nume de încălțăminte cunoscut în mai multe regiuni și avînd forme și accente diferite, este înregistrat în majoritatea dicționarelor importante.

La CIHAC găsim *botuș*, *bătuș* (fără indicații asupra accentului), cu sensul „gheată de copil", considerat ca element slav, cu trimiteri pentru etimologie între altele la rus. *boty*, bg. *botuš*. La DDRF apare numai forma *botuș* (accent?), cu același înțeles ca la CIHAC. În DU întîlnim forma de plural *bótoși* „soi de opinci", cu indicația că provine din magh. *botos* „încălțăminte de pîslă". Cu aceeași etimologie îl înregistrează și TDRG: *bótăș*, *bótoș*, *bătuș*, *bótîș* „gheată ordinară, fără vîrf, făcută din pielea jupuită de pe picioarele de dinapoi ale vitelor; soi de sanda". În DA datele privind răspîndirea cuvîntului sînt mai numeroase: *bótîș* (Suceava), întrebuințat mai ales la plural, cu sensul „opinci în formă de papuc"; *bótuș* „încălțăminte turcească ce acoperă numai vîrful degetelor", pentru explicarea sa trimițîndu-se la forma *bătúș* și, concomitent, la magh. *botos*; în sfîrșit, *bătúș* (rar) „gheată, mai ales de copii" (Brașov) și derivatul acestuia *bătușéi* s.m.pl. (Făgăraș) „călțuni (= pantofi de lînă), pentru copii de țîță", provenit din bg. *bătuš*(*botuš*) „cizmă", cu trimitere și la *botîș*. La SCRIBAN sînt notate două forme: *botóș* (Munt., Dobr.) „pantof gro-

solan de piele'' și *bótăș* (Mold.) „opincă în formă de papuc''; ambele sînt explicate prin magh. *botos*. La CIORANESCU sub *botúș* (Trans. de nord), cu varianta *botîș*, este dată o etimologie dublă : magh. *botos*, bg. *botuš*. Cu toată larga sa răspîndire, cuvîntul nu s-a bucurat de atenție în DEX, fiind înregistrat în DEX—S doar derivatul *botoșel*, amintit mai sus.

Ocupîndu-se de etimologia cuvîntului, Al. Graur (*Etimologii românești*, p. 64—65) acceptă punctul de vedere al lui CIORANESCU, făcînd precizarea că formele cu accent pe finală provin din bg., *ботуш* iar cele cu accent pe inițială din magh. *botos*.

Aparent soluția propusă satisface și principiul repartiției geografice a cuvîntului românesc. Lucrurile nu sînt totuși atît de clare dacă avem în vedere următoarele două constatări.

Prima se referă la vechimea cuvîntului bulgăresc adus în discuție și la originea sa în limba bulgară. Întîi de toate, trebuie precizat că bg. *ботуш* apare prima dată la H. Botev (deci în secolul trecut), cu sensul „gheată înaltă pînă la genunchi; cizmă'', și a dezvoltat o serie de derivate, ca : *ботушар* „cizmar'', *ботушарница* „cizmărie'', *ботушарски* „de cizmar; cizmăresc'', *ботушарство* „meseria de cizmar'' etc. Lingviștii bulgari sînt de părere că *ботуш* este împrumutat din rom. *botuș* (cf. și fr. *botte*), după cum reiese din *Bălgarski etimologičen rečnik*, Sofia, I, 1971.

A doua remarcă privește un fapt esențial în discuția de față : rom. *botuș* este cu mult mai vechi decît bg. *ботуш*, presupusul său etimon. Astfel, în DERS găsim date care atestă acest cuvînt cu multe secole în urmă, în derivatul *botușar*(*butușar*) „cizmar'' : Стоика Бȣтȣшарюл, Ț.R., 1568, ian. 25.

Vechimea rom. *botuș* face deci imposibilă proveniența din bg. *ботуш*, la care s-au oprit unele dicționare. Singura explicație rămîne magh. *botos*, cuvînt intrat în limba maghiară din v. fr. *botte* încă din secolul al XV-lea (cf. TAMAS, Et. W.). Difuziunea cuvîntului în română s-a făcut dinspre nord spre celelalte regiuni ale țării, iar fluctuația accentuării sale nu trebuie explicată prin etimoane diferite, ci în interiorul limbii române; în această privința un argument îl prezintă numeroase cazuri asemănătoare : *bolnáv/bólnav*, *pripór/prípor*, *proclét/próclet* etc.

Cursoriu

adj. și s.m. este una dintre creațiile lexicale ale latiniștilor și se găsește în LM ca sinonim al lui *curier*. Nu știm în ce măsură cuvîntul ca atare a funcționat, dar îl regăsim mai tîrziu în ENC. ROM., III (1904) sub articolul șah, ca termen desemnînd *nebunul*, în contextul următor : „... 8 pioni așezați în rîndul al doilea, 2 turnuri așezate la capetele rîndului prim, 2 cai (sau călăreți) așezați lîngă fiecare turn cîte unul, 2 cursori (șpioni) așezați lîngă cai, 1 regină și 1 rege''.

După toate probabilitățile, reprezintă un calc după germ. *Läufer* și va fi fost folosit în cercurile intelectualilor transilvăneni latinizanți de la sfîrșitul secolului trecut care practicau jocul de șah. A circulat, credem, alături de sinonimul *curier*, altă denumire a aceleiași figuri din jocul de șah, consemnată o singură dată în cel mai vechi tratat de specialitate, al lui Adolf Albin, *Amiculu Joculu de Schach*, București, 1872. Desigur, *curier* cu această semnificație este tot calc după germ. *Läufer*.

La rîndul său, termenul *spion* (*șpion*) face parte din același lanț sinonimic (neavînd o paralelă lexicală în terminologia șahistă străină), anume : *cursor(iu)*, *curier* (= cercetaș), *spion* (*șpion* reprezentînd germ. *Spion*). Cu acest înțeles, *spion* a fost folosit, se pare, vreme mai îndelungată, deoarece este înregistrat la RESMERIȚĂ și SCRIBAN. Notăm, în treacăt, că în terminologia șahistă românească există și alte împrumuturi din limba germană : *șah*(< *Schach*), *turn*(< *Turm*), (înv.) *săritor* „cal'' (< *Springer*), (înv.) *scîndură* „tablă de șah, eșichier'' (calc după *Brett*).

Februarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Andreea Vlădescu

FUNCȚIILE DRAMATICE ALE LIMBII LA I. L. CARAGIALE ȘI EUGEN IONESCU

Lectura comediilor lui Caragiale relevează existența unei semnificații complexe a enunțului dramatic, care implică o relație nuanțată între comic și tragic. Ca elemente ale acestei semnificații, „ceea ce este spus" determină dimensiunea comică a dramaturgiei sale, perspectiva, iar „ceea ce nu este spus" — dar este sugerat — îi conferă caracterul tragic.

Contactul intim între tragic și comic dezvăluie, într-un plan mai profund decît cel al comediei situațiilor individuale, tragicul condiției umane, absurdul existenței mimetice, redusă la automatism, în cadrul mic-burghez, închis, limitat, lipsit de orizont. Reîntoarcerea către tragic, prin depășirea individualului și orientarea către general-uman, realizată prin selectarea anumitor mijloace de expresie, constituie principala premisă a dialogului dintre creația lui I. L. Caragiale și dramaturgia actuală.

Afinitățile dintre Ionescu și Caragiale, recunoscute de primul în *Notes et contre-notes*, Paris, 1966, și evidente în tematica și construcția pieselor, justifică apropierea celor doi mari creatori. Pe lîngă apartenența la același spațiu cultural și crearea operelor în momente de criză a dramaturgiei (dominat de stereotipie și canoane, în cazul lui Caragiale ; marcat de căutări și reformulări, în cel al lui Ionescu), cei doi dramaturgi se regăsesc în primul rînd în descoperirea esenței tragice a comicului. Punctul de plecare în ambele cazuri este reîntoarcerea la conflictul fundamental al tragediei, reformulat în termenii raportului dintre individ și sistem : sistem limitat social (înscris pe coordonate spațio-temporale riguroase, în creația lui Caragiale) și arhetipal (care transcende istoricitatea umană ca destin aflat dincolo de istorie, la E. Ionescu).

La Caragiale, condiția umană este limitată la existența închistată din care individul **nu poate**, dar nici **nu vrea** să evadeze. Personajul caragialian nu poate evada, pentru că lumea exterioară lui, la toate nivelele sociale, este oriunde identică cu sine însăși, guvernată de aceleași principii : apărarea cuplului devenit de mult triunghi conjugal (*O noapte furtunoasă; O scrisoare pierdută*), susținerea și proclamarea „dezinteresată" a adeziunii la înalte „idealuri" (*O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, Conul Leonida față cu reacțiunea*). Personajul lui Caragiale nu vrea să evadeze, nu vrea să se opună sistemului. Eroul trăiește drama acceptării totale a jocului social, într-o societate care ajunge să mimeze ea însăși existența. Sistemul se închide în propriul canon al apărării exasperate a aparenței care ascunde banalitatea și automatismul. În aceste condiții, lumea interioară se dizolvă. Integrarea deplină în societate înseamnă ruperea de sine, personajele ajung să simuleze stări, sentimente, într-un echivoc joc al măștilor interschimbabile. Acțiunea se încheie exact în punctul de pornire, fără să se fi produs vreo schimbare notabilă : cuplurile își

LR, XXXIX, nr. 3, p. 221–228, București, 1990

continuă tihnite existența infidelă (*O noapte furtunoasă*), grupările politice rămîn aceleași (*O scrisoare pierdută*), viața reintră în formele ei convențional-ceremoniale (*Conul Leonida față cu reacțiunea*).

La Eugen Ionescu, individul este agresat din exterior. El este un refuzat al sistemului, constrîns mereu la „supunere". Drama sa constă în voința de a rămîne făptură umană, în încercarea desperată de a-și păstra umanitatea în condițiile unui sistem dezumanizat și dezumanizant.

Revenirea la tragic, atît în cazul lui Caragiale, cît și în cel al lui Ionescu, se realizează prin deplasarea interesului de la dramatismul exterior (de situație) la cel interior (pur) al condiției umane. Pentru reliefarea acestuia, Caragiale și Ionescu pun accentul pe limbaj. În piesele lor, funcția caracterologică, clasică, a limbajului nu se pierde, ci se nuanțează și se completează prin altele: funcția de reprezentare, indisolubil legată de o nouă viziune asupra teatrului, funcțiile de identificare și de generalizare, care depășesc nivelul psihologicului în structurarea personajului, și, în sfîrșit, *crearea prin cuvînt* a unei realități paralele, distinctă de lumea cubului scenic, în care se mișcă eroii.

Funcția de reprezentare este strîns legată de intenția definitorie a teatrului modern de a vizualiza, eliminînd discursul, asigurînd existența personajului dincolo de verb. De aceea, în construcția pieselor, accentul este deplasat de la conținutul mesajului la *actul comunicării*. În cursul comunicării dramatice tradiționale, „progresia dialogului se confundă cu cea a piesei" (Paul Vernois, p. 221). La Caragiale și Ionescu, limbajul dramatic nu transmite, nu prezintă gradat, ci *reprezintă*, deoarece personajele sînt simple forțe dramatice surprinse în momentul de criză. Ele nu comunică, ci *se comunică*. În actul comunicării, lipsește însă una dintre verigi: mesajul real cu conținut propriu — în cazul lui Caragiale; însuși codul comunicării — la Ionescu.

Prezentînd degradarea esenței proprii a mesajului pînă la schema convențională, Caragiale urmărește în comedii mecanismul acestui proces la nivelul locutorului, ceea ce permite, pe de o parte, caracterizarea realistă, pe de alta, depășirea psihologicului prin atingerea zonei general-umanului. Identitatea personajelor caragialiene este conferită de deformările logice și lingvistice ale exprimării. Exacerbarea individualității determină însă pierderea identității, generalizarea, integrarea ei în categorii limitate și distincte în raport cu sistemul. Ceea ce identifică personajul este formula; mecanismul gîndirii și maniera de exprimare sînt integratoare. Replici ca /„Eu am ambiț, domnule, cînd e vorba la o adică de onoarea mea de familist..."; „... eu negustor... să mă pui în poblic cu un bagabont ca ăla, nu face..."; „... eu de! negustor, să mă pui în poblic cu un coate-goale nu vine bine..." (*O noapte furtunoasă*, Actul I, Scena I)/ sau /„Ai puțintică răbdare... zic..." (*O scrisoare pierdută*, II, I)/ori /„...pui mîna întîi și-ntîi pe « Aurora Democratică »,...", I; „Unde mi-este gazeta? (*nervos*) că dacă o fi să fie revuluție, trebuie să spuie la «Ultime știri». Unde mi-e gazeta?", IV (*Conul Leonida față cu reacțiunea*)/ devin clișee verbale, care trădează inerția, stereotipia, Ele sînt specifice personajelor care sînt perfect adaptate și vor să mențină cu orice preț sistemul (Jupîn Dumitrache, Trahanache, Conul Leonida). În plan general-uman, aceste formule obsedant repetate sugerează reducerea existenței la monomanii, limitarea la un derizoriu ceremonial coti-

dian, incapacitatea depășirii universului imediat. Falsul silogism („... unde nu e moral, acolo e corupție, și o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are!...", *O scrisoare pierdută*, I, III), specific aceleiași categorii, subordonează logica, imperativul major al temporizării, al plonjării în pura gratuitate a mimării gîndirii.

Pentru personajele care urmăresc integrarea în sistemul social, *cuvîntul* devine forța propulsoare care le impune. Rică Venturiano, Nae Cațavencu, Tache Farfuridi nu acționează atît cît vorbesc. De aici, abundența stilurilor : epistolar, publicistic, oratoric etc. Pierzîndu-și semnificația prin utilizarea în contexte stereotipe, gata elaborate, cuvîntul nu transmite, ci mimează comunicarea. Dincolo de corectitudinea gramaticală, de menținerea ritmului unui mesaj, articolele nu relatează nimic : „Democrațiunea romană, sau mai bine zis ținta Democrațiunii romane este de a persuada pe cetățeni, că nimeni nu trebuie a mînca de la datoriile ce ne impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfinta Constituțiune..." (*O noapte furtunoasă*, I, IV).

Discursurile trădează totala dizolvare în confuzie a logicii. Ele devin manifestări formale ale unei luări de poziție, simple gesturi oratorice, în esență fără interes, pentru că mesajul este cunoscut. Se pierde astfel conținutul mesajului (prin lipsa de interes a interlocutorilor), dispare posibilitatea comunicării (din incapacitatea intelectuală). Oratorul nu este surdomut (ca în *Scaunele*), dar nu are nici *ce*, nici *cum*, și nici *cui* să transmită.

Scrisorile ilustrează tragica disoluție în platitudine a sentimentelor, absența unei vieți interioare reale. Mesajul erotic este o declarație retorică, mimînd afectul. El este fals chiar și prin înlănțuirea mecanică a cuvintelor, într-o structură specifică epocii : „Angel radios! ... de cînd te-am văzut întîiași dată, pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii..." (*O noapte furtunoasă*, II, II). Astfel, recursul la stilul jurnalistic, oratoric, epistolar înseamnă apelul la mască, frecvent la acea categorie de personaje care urmăresc integrarea în sistem. Utilizarea specifică a acestor stiluri apare ca joc al măștilor în măsura în care sugerează incompatibilitatea dintre imaginea impusă de personaj și structura sa reală.

Contradicția dintre esență (eu) și aparență (mască), vizibilă în efortul de a impune masca, este pregnant subliniată de Caragiale prin *anomaliile* înregistrate la diverse nivele ale limbii. Deformările fonetice și lexicale, mai ales la neologisme (*viritabelului*, *ezirciț*, *prezanți*, *dezvorțat*, *poblic*, *bagabont*), asocierea neologismului romanic cu expresii populare/familiare („țățico, mașer", „pardon, domnule, nu-ți permit să te-ntinzi mai mult la un așa afront", „ce poftești, mă musiu?"), construcțiile ilare („corespunzi la amoarea mea", „monșerul meu", „aminteri mitocanul scosese șicul de la baston pentru ca să mă sinucidă"), confuzia de sens între omografe (*comédie* și *comedíe*, *sufrágiu* și *sufragíu*), inlocuirea unor termeni prin paronime, uneori create ad-hoc (*asinuitate* pentru *asiduitate* ; *modistă* pentru *modestă* ; *a mînca* pentru *a manca* < fr. *manquer* „a lipsi" ; *comportativă* pentru *cooperativă*), folosirea impropriea unor termeni („pentru ca să mă sinucidă", „l-a primit cu refuz") sugerează adeziunea recentă și precară la sistem, prin adoptarea unor forme străine originii umile împămîntenite a fondului.

Nerespectarea topicii normale, rupturile de ritm ale enunțului — prin explicații sau paranteze incomplete —, anacolutul frecvent, transforma-

rea în finale a unor propoziții care nu comunică finalitatea — prin abuzul de *pentru ca să*, în locul conjuncției *să/ca* (...) *să* — trădează precipitarea personajelor de a acționa prin cuvînt, incoerența și confuzia totală : „... cu bun-simț, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să re-recunoască, de la care putem zice depandă...precum — dați-mi voie — precum la 21, dați-mi voie... la 48, la 34, la 54, la 64, 74, asemenea și la 84 și 94, și ețetera, întru cît ne privește... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă !'' (*O scrisoare pierdută*, III, I).

Agresat de o realitate exterioară străină lui, de lumea șabloanelor și convențiilor unei noi societăți, eroul lui Caragiale își trădează eul, din nevoia integrării sociale. Integrarea sa înseamnă însă refuzul afectelor, al gîndirii și acțiunii independente. De aceea în opera lui Caragiale nu există nici măcar un **om**, ci ipostaze denaturate ale umanului, proiectate pe fundalul unor valori absolute, mereu invocate, sugerate prin contrast, dar absente din lumea personajului. Personajele fără mască (cinstite) sînt îmbătate de oratorie (Cetățeanul turmentat), victime ale încrederii mereu înșelate (Catindatul). Omul redus la automatism nu mai are **ce** comunica ; pentru el, esențial rămîne **faptul** de a comunica.

Drama comunicării reprezintă unul dintre principalele puncte de confluență între Caragiale și Ionescu. Ea este dusă pînă la ultimele consecințe în piesele de început ale lui Eugen Ionescu : *Cîntărețа chеală* (1948—1949), *Scaunele* (1951), *Victimele datoriei* (1952). Aparținînd unei alte vîrste a dramaticului, Ionescu refuză actualitatea, temporalitatea determinată a conflictului dramatic, orice reper spațial, în favoarea generalului. Personajele sale, grupate cîte două, capătă un contur generic : cuplurile Martin și Smith, Mary și Pompierul (*Cîntărețа chеală*), Profesorul și Eleva (*Lecția*), Bătrînul și Bătrîna (*Scaunele*), Choubert și Madeleine, Polițistul și Nicolas d'Eu, Doamna și Mallot cu un *t* (*Victimele datoriei*).

Gruparea personajelor în cupluri apare și la Caragiale, ca modalitate fundamentală de a sugera anihilarea individualității. Aici, afinitățile psihologice apropie personajele pînă la pierderea identității (cazul lui Farfuridi). Uneori, afinitățile „jucate'' sugerează relații nuanțate : subordonarea (polițaii Pristanda, Ipingescu), complicitatea (Iordache), complementaritatea indisolubilă (dascălii Ionescu și Popescu).

Prin cuplu, la E. Ionescu umanitatea a fost redusă la factorii săi esențiali : cei doi interlocutori. Problema raporturilor sociale nu se mai pune, cuplul este scos din timp ca exponent al unei civilizații atemporale. În cadrul cuplului ionescian nu se reface însă o unitate, ci se trăiește drama singurătății (în doi). Cuplul devine forma cea mai acută și mai rafinată a universurilor concentraționare. Existența este total degradată. Ea se consumă în banalitatea care anulează eul prin eșecul aspirației, în ostilitatea care devorează energiile printr-o neîncetată mișcare contradictorie, menită să instaureze neantul în relațiile interumane (ca ruptură între sine și ceilalți). Personajele, fiind personalități dizolvate la capătul unei experiențe sociale și existențiale dezastruoase, care trăiesc crepusculul, nu mai au individualitatea și nici unitatea caracterologică a eroului caragialian, eroul începutului unei civilizații. Continuînd demersul caragialian, la Ionescu limbajul subliniază tocmai pierderea identității.

La Caragiale, de la personalități bine conturate, prin integrarea în mecanismul social, eroii erau generalizabili pe plan psihologic, integrabili social în categorii distincte. Depășind nivelul psihologic, personajele deveneau astfel elemente exponențiale pentru faza mimetică a unei civilizații.

La Ionescu, eșecul existențial total și general dizolvă personalitatea pînă la vidul psihologic. În acest context, comunicarea devine o luptă desperată. Ca și în cazul lui Caragiale, personajele mimează comunicarea, vorbesc ca să vorbească. Premisele sînt însă distincte. Ambii dramaturgi descoperă forța logosului, cu care își învestesc însă personajele în scopuri diferite. Eroul lui Caragiale folosește cuvîntul drept mască, menită să îi asigure un loc bine definit în sistemul social. În piesele sale „scurte", Ionescu pune problema dacă mai este posibilă comunicarea la nivelul unei umanități gregare. Prin cuvînt, personajul ionescian încearcă să mențină comunicarea ca ultim atribut definitoriu al umanului. Instrumentul lingvistic devine astfel singura forță ordonatoare a realității, prin logica pe care o presupune. De aceea Ionescu urmărește drama comunicării atît din punctul de vedere al locutorilor (emiterea și receptarea mesajului), cît și din cel al nivelului enunțului în sine. Locutorii — fiind universuri închise — au o logică proprie, raporturile dintre cuvinte și lucruri sînt diferite la fiecare dintre ei. De aceea cuvîntul ajunge, din forță ordonatoare, forță tiranică, care, prin amploarea ei, reușește să-și subordoneze personajele.

În *Cîntăreața cheală*, cuvîntul este singura realitate. El este redus la formă, pentru că fiecare replică îi modifică sensul. Comunicarea devine o falsă comunicare. Logica enunțului este abolită. Afirmația are aspectul și dezvoltarea unei judecăți, dar raporturile de cauzalitate sînt false : /Mme Smith : „Nous avons bien mangé, ce soir. C'est parce que nous habitons dans les environs de Londres et que notre nom est Smith" (Scène I)/

L o g i c a expresiei lipsite de conținut se opune logicii formale, prin absența motivației reale. Ea devine un adevăr independent de personaj. De aici rezultă relativitatea individualității într-o lume pusă sub semnul cuvîntului. Ignorarea logicii cuvîntului duce la neutralizarea identității. În interpretarea jupînesei Mary, logica lui Donald este falsă. Deci el nu este Donald, ea nu este Elisabeth. Logica fiind relativă, Mary este Sherlock Holmes.

C u v î n t u l nu poate transmite informații noi, fiindcă realitatea exterioară lui este lipsită de individualitate : „Comme ils avaient le même nom, on ne pouvait pas les distinguer l'un de l'autre quand on les voyait ensemble" (Scène I).

T i m p u l este anulat atît ca dimensiune a narațiunii („Il est mort il y a deux ans. Tu te rappelles, on a été à son enterrement, il y a un an et demi"), cît și ca moment al acțiunii (Mme Smith, Scène I : „Nous avons bien mangé, ce soir. „Mme Smith, Scène II : „On n'a rien mangé, de toute la journée."). Unicul interval temporal real este prezentul comunicării, imediatul replicii, negat de răspunsul interlocutorului.

Pe măsură ce conversația avansează, iar fluxul verbal devine tot mai intens (mai ales după plecarea pompierului, element exterior echilibrant), funcția enunțului de a transmite este anulată. Enunțul nu mai

comunică, ci înregistrează. Pierderea sensului cuvîntului cunoaște o anumită progresie. De la echivocuri de identificare (ca în cazul subiectului Bobby Watson), jocuri de cuvinte și construcții ilogice /M. Smith : „Le mardi, le jeudi et le mardi." Mme Smith : „Ah ! trois jours par semaine ?"/, se ajunge la evidențe care, prin lipsa raportării la un context, devin absurde. Autorul atinge astfel un domeniu al discontinuității la toate nivelele comunicării : *al locutorului* (între reacție și cuvînt) /Mary, *éclate de rire. Puis, elle pleure. Elle sourit* : „Je me suis acheté un pot de chambre."/ ; *al interlocutorului* (între replică și context)/M. Martin : „Celui qui vend aujourd'hui un boeuf, demain aura un oeuf". Mme Smith : „Dans la vie il faut regarder par la fenêtre"./ ; *al enunțului în sine* (între adevăr și absurd) /M. Smith : „On marche avec les pieds, mais on réchauffe à l'électricité ou au charbon"./.

Comunicarea este dizolvată prin pierderea sensului enunțului. Ca și la Caragiale, ritmul și tonalitatea rămîn elementele care mimează comunicarea. În fluxul verbal, cuvîntul ajunge la autonegare. Mecanismul elaborării enunțului se dereglează. Replicile devin înșiruiri repetate de cuvinte fără sens („Kakatoes, kakatoes"). Cuvintele însești sînt descompuse în sunete. Distrugerea coerenței prin anihilarea cuvîntului duce la izbucnirea violenței verbale, care degenerează în forță brutală. Iar anihilarea cuvîntului determină anularea personajelor, care se înecă în șuvoiul vorbelor.

Acest proces este nuanțat urmărit nu numai la nivelul replicii, ci și al indicației scenice. Pe măsură ce dialogul evoluează către antidialog, „On sent qu'il y a un certain énervement... L'hostilité et l'énervement iront en grandissant. A la fin de cette scène, les quatre personnages devront se trouver debout, tout près les uns des autres, criant leurs répliques, levant les poings, prêts à se jeter les uns sur les autres".

Depășindu-și tiparele înlănțuirii logice, sensul și structura, cuvîntul triumfă asupra realității, pe care o anulează. O dată cu realitatea comunicării se dizolvă întreaga realitate : timpul, spațiul, personajele devin interschimbabile. Pierderea unității dintre sens și formă a cuvîntului are drept urmare neutralizarea individualității personajului.

Un demers similar se înregistrează de asemenea în *Lecția* și în *Victimele datoriei*. În fața puterii cuvîntului descătușat de constrîngerile logice (ale contextului) și lingvistice, omul devine o marionetă. Raporturile dintre interlocutorii inițiali devin raporturi de forță. Puterea unor personaje asupra altora este forța pe care cuvîntul le-o conferă. Aceasta înseamnă subordonarea totală a interlocutorului, care își pierde libertatea de gîndire și de comunicare (*Victimele datoriei*) sau este chiar anulat fizic (în *Lecția* se afirmă că „la philologie mène au crime . . .").

Comunicarea nu salvează deci de absurdul dezumanizării. Dimpotrivă, ea însăși denaturată, operează reducerea la absurd. Cuvîntul, folosit ca material de umplutură al vidului existenței (*Cîntăreața cheală*) sau ca modalitate de a evada din tragic prin plăsmuirea unui mesaj transmisibil (*Scaunele*), devine o forță distructivă a existenței.

Forța logosului este ea însăși demitizată în *Scaunele*. Comunicarea nu mai este posibilă, ca urmare a pierderii naturii umane : *individul* nu

are **ce** transmite, pentru că mesajul nu a existat ; codul nu mai poate funcționa — oratorul este mut — , umanitatea exterioară cuplului nu există, deci nu mai are **cui** să transmită.

Personajele trăiesc astfel drama comunicării pînă la ultimele ei consecințe, pînă la descompunerea dialogului în fals dialog. Aceasta se realizează reducînd la simpla reacție exterioară (în toată prima parte a Scenei I din *Cîntăreața chelă*, M. Smith *fait claquer sa langue*), mimînd o stare de spirit (prin tonalitate și intonație) sau limitînd replica la o construcție lipsită de sens, dar care respectă schema celorlalte personaje de elaborare a enunțului. /Mme Martin : „J'aime mieux un oiseau dans un champ qu'une chaussette dans une brouette". M. Smith : „Plutôt un filet dans un chalet, que du lait dans un palais"./Anularea legăturilor logice dintre replică și răspuns duce de fapt la neutralizarea interlocutorului, la plasarea conflictului la nivelul expresiei : replicile devin simultane sau se schimbă în contratimp, relevînd incoerența și dizolvarea comunicării.

O altă formă a falsului dialog este dialogul cu „absențe prezente" (*Scaunele*). În cadrul acestuia, conflictul se plasează în planul conținutului. Dialogul proiectează în realitate fantasmele existenței spirituale a eroului, care sînt poncifele unei civilizații apuse : relații și poziție socială. El este, în acest caz, anulat prin lipsa de esență a interlocutorului, redus la o prezență materială proliferantă, care sufocă existența. Jocul acestor falși interlocutori este concentrat în indicația scenică : „Au moment où les portes cesseront tout à fait de s'ouvrir et de se fermer, les sonneries de se faire entendre, on devra avoir l'impression que le plateau est archiplein de monde". Dialogul se transformă în monolog, prin înlănțuirea de fapte de la nivelul enunțului.

Falsul dialog, ca modalitate de subliniere a farsei raporturilor sociale și afective, apare și la Caragiale, unde este conturat însă prin faptele de la nivelul interlocutorului. Acesta dispare, în ipostaza de interlocutor „jucat", care nu transmite, ci acceptă și confirmă totul, ca umbră a superiorului. Subordonarea totală este aici subliniată prin ticuri verbale de aprobare (*Rezon!* — Ipingescu ; *Curat!* — Pristanda). La Caragiale, conlocutorul dispare și prin refuzul participării la dialog : nu ascultă ! În comedia *O noapte furtunoasă* (I, VII), dialogul dintre Veta și Zița se transformă în monologul ultimei. Este vorba aici poate de o primă formă a dialogului cu o absență, dar nu fizică, așa cum se întîmplă în *Scaunele*, ci spirituală, personajul fiind întors spre propria sa lume interioară. Acumularea de indicații scenice la personajul ale cărui răspunsuri sînt concise, în timp ce fluxul sonor al locutorului nu este nuanțat astfel, sugerează absența psihologică : „este obosită și distrată, vorbește rar și încet . . .Lucrează adîncită în gînduri. Lucrează înainte. Întrerupînd-o scurt . . . Veta nu răspunde".

Tot dialog cu o absență, dar construit cu o altă finalitate, este și dialogul cu Agamiță (absență „intelectuală"). Dandanache nu înțelege sau înțelege prost ori cu întîrziere, ajungînd să repete mecanic : „Si domnul ?" „Si d-voastră ?"

Dizolvarea dialogului plasează personajele ambilor scriitori în afara comunicării reale. Limbajul devine principala modalitate de demascare a substituirii realității prin aparență (a eului cu masca, la Caragiale; a unei umanități normale, la E. Ionescu).

BIBLIOGRAFIE

Șt. Cazimir, *Caragiale, Universul comic*, București, 1967.
B. Elvin, *Modernitatea clasicului Caragiale*, București, 1967.
Paul Larthomas, *Le langage dramatique. Sa nature, ses procédés*, Paris, 1972.
Ștefan Munteanu, *Stilistica dialogului în proza scurtă a lui Caragiale*, în vol. colectiv *Studii de limbă și stil*, Timișoara, 1973.
Paul Vernois, *La dynamique théatrale chez Eugène Ionesco*, Paris, 1972.

Februarie 1990 *București, Șos. Berceni nr. 9*

Lucreția Mareș

REGIONALISME MUNTENEȘTI ACCEPTATE DE LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ ACTUALĂ (I)

Contribuția de față continuă preocuparea noastră mai veche privitoare la îmbogățirea lexicului literar pe baza elementelor provenite din diferite zone geografice ale țării. M-am ocupat pînă acum, în mod special, de contribuția graiului din Moldova [1]. Cum voi păstra și în prezenta cercetare structura articolelor publicate pînă acum, nu voi relua explicațiile de amănunt privitoare la metoda de lucru și nici la sursele folosite, indicate acolo. Menționez totuși că pentru selectarea termenilor am ținut seama în principal de indicațiile furnizate de atlasele lingvistice și de dicționarele apărute în ultima sută de ani (mai precis după 1880), dicționare care și-au propus să înregistreze limba literară a epocii respective.

Fără îndoială că cercetarea termenilor munteneşti va releva aspecte specifice determinate de faptul că și în domeniul lexicului dialectul muntean stă la baza limbii literare.

Materialul lexical selectat a fost împărțit în două categorii în funcție de izvoarele folosite.

A. Am analizat în primul rînd toți termenii înregistrați de hărțile *Atlasului lingvistic român* în subdialectul muntean, cu limitele acestuia indicate în *Tratatul de dialectologie românească* [2], precum și materialul lexical cuprins în cercetările consacrate descrierii structurii graiurilor dacoromâne [3]. Am reținut aici, desigur, numai pe cei considerați literari în perioada actuală. Dar, cum numărul termenilor astfel selectați depășește cu mult posibilitatea atragerii lor în discuție în limitele cercetării de față, s-au impus noi verificări și eliminări succesive. Am folosit în acest scop, așa cum am amintit, lucrările lexicografice (normative) ale epocii avute în vedere, în principal pe cele care conțin mențiuni privitoare la răspîndirea geografică a cuvintelor (DDRF [4], TDRG, ȘĂINEANU [2], CADE, SCRIBAN, D., DA, DL, DEX sau DLR). Am considerat semnificativă prezența termenului muntenesc și în dicționarele apărute în Transilvania

[1] *Regionalisme moldovenești acceptate de limba română literară actuală*, în LR, XXXIII, 1984, nr. 1, p. 34—43, și nr. 3, p. 199—208.

[2] Craiova, Scrisul Românesc, 1984, *Subdialectul muntean* (redactat de Ion Ionică), p. 191—208.

[3] Din bogata bibliografie a problemei reținem: E. Petrovici, *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, în LR, III, 1954, nr. 5, p. 5—17; id., *Baza dialectală a limbii noastre naționale*, în LR, IX, 1960, nr. 5, p. 60—74; Romulus Todoran, *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în CL, VI, 1961, nr. 1, p. 43—73; pentru alte cercetări, vezi *Tratatul*, p. 202—208.

[4] Vom folosi, în continuare, siglele adoptate de *Dicționarul limbii române* (DLR).

în secolul trecut (POLIZU, BARCIANU, GHEȚIE, R. M.), întrucît, fiind elaborate de oameni de cultură, mărturia lor pare mai convingătoare decît a celor din perioadele anterioare [5]. S-au putut delimita în felul acesta mai multe categorii de termeni.

În prima categorie am inclus termenii cunoscuți și/sau generalizați la nivelul limbii de cultură la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor. Amintim cîțiva dintre cei considerați literari în toate dicționarele pe care le-am avut în vedere : *arpagic*, *ceartă*, *cimitir*, *cireadă*, *ciupi*, *ficat*, *mîngîia*, *naș* (la botez), *rinichi*, *sarmale*, *strungăreață*, *tencuială*, *tutun*, *vizitiu*, *zăpadă*. De fapt atestările vechi și populare din DA, de exemplu, indică o arie de circulație mai largă pentru unii dintre aceștia.

A doua categorie o formează termenii pentru care nu exista la începutul perioadei la care ne referim un consens în acordarea statutului de literar. Nu insistăm aici asupra celor considerați încă regionali numai în unul dintre dicționarele consultate (de fapt TDRG sau SCRIBAN, D.) : localizați numai de Tiktin în Muntenia (*dibui*, *bucea*, *celar*, *firidă*, *putinei*, *șiră*, *tăbăci*) sau în Muntenia și Transilvania (*omușor*, *trîmbă*) sau numai de SCRIBAN, D. în Muntenia (*căpiță*, *cocă* „aluat", *nădușeală*, *porumb* (*Zea mays*)), în vest (*neg*, *pîine*, *scrobeală*, *țuică*), în sud (*macara*), în Muntenia (sau vest) și sudul Moldovei (*pîlnie*, *porumbel*, *varză*).

Rămîn în sfîrșit termenii care pe hărțile ALR formează arii (bine) conturate în limitele subdialectului muntean și a căror circulație în această zonă geografică a fost menționată în două sau mai multe dicționare și susținută de atestările de care dispunem. După o nouă selecție, în oarecare măsură subiectivă, au fost păstrați termenii socotiți frecvenți în vocabularul literar actual. Acestora le-am consacrat analize mai detaliate.

1. barză (*Ciconia ciconia*)

În ALR SN III h 694/6172/ răspunsul *barză* formează o arie clară în Muntenia, Oltenia, sudul Transilvaniei (pc. 130, 157, 172, 182, 192), sudul Moldovei (pc. 605) și Dobrogea ; în restul teritoriului s-a răspuns prin *cocostîrc*. Și în NALR-Olt. III MN pl. 95 /1393/ a fost înregistrat numai răspunsul *barză*, iar în NALR-Mar. III h 604, numai *cocostîrc*.

Este considerat termen muntenesc în TDRG și SCRIBAN, D. și literar în DA (și celelalte dicționare), dar atestările date aici provin numai din Muntenia și sudul Moldovei. A fost inclus în DERS (atestat în documente din Țara Românească) și în DR, localizat în aceeași zonă geografică (și sud-estul Transilvaniei). Atît *barză*, cît și *cocostîrc* sînt înregistrate și de POLIZU și GHEȚIE.

Barză este unul dintre puținele cuvinte unanim recunoscute ca provenind din substrat [6].

2. caragață (*Pica pica*)

În ALR SN III h 692/6170/ cuvîntul formează arie în estul Munteniei, sudul Moldovei și Dobrogea ; în restul teritoriului au fost înregistrate răspunsurile *țarcă*, *ciorcușă*, *coțofană*. În NALR-Olt. III h 560/1390/ răspunsul *caragață* nu a fost înregistrat : apar numai *coțofană* și *știrică*.

[5] Vezi observațiile din *Dicționarul limbii române literare vechi (1640—1780). Termeni regionali*, București, EȘE, 1987, p. 15 (în continuare DR).

[6] Gr. Brîncuș în *Vocabularul autohton al limbii române*, București, EȘE, 1983, p. 37—40, îl include printre cuvintele autohtone sigure.

Este considerat regional, muntenesc, în TDRG și SCRIBAN, D., dar toate atestările populare indicate în dicționare (cele mai multe în DA) provin din aria pe care a fost înregistrat și în ALR.

Pentru etimologie DA trimite la neogreacă, bulgară, turcă, iar DEX optează pentru etimon neogrec.

3. chel „fără păr pe cap, cu chelie"

În ALRM I/I h 16 /14/ răspunsul *chel* formează o arie destul de bine delimitată, cuprinzînd Muntenia, Oltenia, sudul Transilvaniei și sudul Moldovei; mai formează arii răspunsurile *chelbos*, *pleșuv* și *pleș*. *Chel* apare în puncte din aria menționată mai sus și în ALR II/I MN 3, 6815 „chelie". În NALR-Olt. I h 23/92/ este înregistrat compact răspunsul *chel* (în două puncte și *pleșuv*), iar în NALR-Mar. I h 17 apar răspunsurile *copos*, *pleș*, *pleșiv*, *pleșuv*.

TDRG și DA (în 1929) indică circulația cuvîntului în Muntenia și sudul Transilvaniei. Este înregistrat (împreună cu *pleșuv*) și în dicționarele transilvănene din secolul trecut (POLIZU, BARCIANU, GHEȚIE, R.M.).

Chel este un cuvînt de origine turcă (cf. DA, DEX).

4. cocoșat „care are cocoașă"

În ALR II/I h 56 /2197/ răspunsul *cocoșat* formează arie în Muntenia, Oltenia și Dobrogea; în Moldova apare *ghebos*, iar în restul teritoriului s-a răspuns mai ales prin perifrază (*strîmb de spate* sau *de spinare*, *îmbulzit de spate*, *cu coc în spate* etc.). Răspunsul *cocoșat* a fost înregistrat și în NALR-Olt. I MN 7 /310/, alături de alte cîteva răspunsuri izolate (*ghebos*, *cu goguașă* ș.a.), iar în NALR-Mar. I h 111 apar mai ales *îmbulzit*, *cujdit*, *gîrbov*, *gîrb*.

Este un cuvînt regional, cunoscut în Muntenia pentru TDRG și DA și în vest pentru SCRIBAN, D. În 1933 DA menționează și statutul de termen literar al lui *cocoșat*. Atît *cocoșat*, cît și *ghebos* (*ghibos*) sînt înregistrate și de POLIZU, BARCIANU, GHEȚIE, R. M.

Cocoșat a fost considerat derivat fie de la *cocoașă* (DA), fie de la verbul *cocoșa* (CADE, DEX).

5. cocoașă „cifoză"

În ALR I/I h 41 /117/ a fost înregistrat în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și în cîteva puncte din sudul Moldovei; mai formează arie *gheb* (cu numeroase variante), iar în restul teritoriului s-a răspuns *coș*, *cocoș*, *gîb*, *bolfă*, *pup* ș.a. În NALR-Olt. I h 101 /309/ *cocoașă* apare alături de alte răspunsuri izolate (*gîlcă*, *guabă*, *goguașă*); în NALR-Mar. I h 110 au fost înregistrate numai *coc* și *bolfă*.

Pentru TDRG, DA și SCRIBAN, D. *cocoașă* este un cuvînt muntenesc; DA menționează și statutul de termen literar al lui *cocoașă*.

Etimologia cuvîntului este nesigură; DA și DEX trimit la *gogoașă*.

6. coșciug „sicriu"

În ALRM I/II h 416 /567/ răspunsul *coșciug* formează o arie relativ redusă în estul Munteniei și Dobrogea; în restul teritoriului formează arii răspunsurile *tron*, *copîrșeu*, *raclă* (*lacră*) și *sicriu*. În NALR-Olt. II h 183 /645/ predomină răspunsul *tron*, dar a fost înregistrat și *coșciug* și *sicriu*; în NALR-Mar. II 242 s-au înregistrat răspunsurile *copîrșeu* și, izolat, *sălaș*.

Coșciug este considerat termen muntenesc în TDRG și ȘĂINEANU[2] (în ediția a VI-a, de exemplu, este socotit literar) și cunoscut în vest în

dicționarul lui Scriban. Atestările (populare și culte) date în DA pentru acest sens al cuvîntului provin numai din Muntenia [7]. Dicționarele transilvănene din secolul trecut înregistrează ambii termeni, *coșciug* și *sicriu*. Etimologia slavă (veche slavă) a cuvîntului este unanim recunoscută.

7. dovleac (*Cucurbita*)

În ALRM SN I h 137 /6028/ răspunsul *dovleac* a fost înregistrat în Muntenia și în Oltenia (alături de *dovlete*); mai formează arii *bostan*, *ludaie* ș.a. În NALR-Olt. III h 474 /1134/ răspunsul *dovleac* apare în est, iar *dovlete* și *dovleț* în vest.

Este un cuvînt regional, cunoscut în Muntenia pentru ȘIO II_1, 161 și Tiktin și folosit în vest pentru SCRIBAN, D. A fost înregistrat și în dicționarele din Transilvania (POLIZU, BARCIANU, GHEȚIE, R. M.). *Dovleac* devenise literar încă din 1914, constată I. Gheție [8].

Provine din limba turcă (cf. CADE, DEX).

8. magiun, „pastă de fructe fierte fără zahăr''

În ALR SN IV h 1082 /4046/ răspunsul *magiun* formează arie compactă în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și sudul Moldovei (pc. 605); au mai fost înregistrate răspunsurile *povidlă*, *silvoiță*, *lictar* și *pegmez*. În NALR-Olt. III MN pl. 79 /1161/ au fost înregistrate răspunsurile *magiun* și, rar, *marmeladă*, iar în NALR-Mar. II h 458 apare numai răspunsul *lictar* (*licvar*).

Cuvîntul este considerat de Tiktin muntenesc și de Scriban folosit în vest. A fost înregistrat și în LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, prin urmare este cunoscut de timpuriu și în Transilvania.

Proveniența cuvîntului din limba turcă este menționată în toate dicționarele (cf. CADE, DLR, DEX).

9. mălai „făină de porumb''

În ALR SN I h 93 /5123/ răspunsul *mălai* a fost înregistrat în Muntenia, Oltenia, sudul Dobrogei și pc. 182; în restul teritoriului s-a răspuns *făină de cucuruz*, *făină de mălai*, *făină de păpușoi* [9] ș.a.

Este un cuvînt muntenesc pentru Tiktin, folosit în vest pentru Scriban, iar DLR indică Muntenia, Oltenia și Dobrogea (cu atestări din aceste zone), de fapt aria delimitată și în ALR. După indicațiile din DLR pare să se fi impus în ultimele decenii. Prin comerțul de stat, care a pus în vînzare „mălai superior'' și „mălai extra'', probabil nu numai în București, cuvîntul are o largă răspîndire. De altfel DEX îl consideră literar.

DLR și DEX consideră etimologia cuvîntului *mălai* necunoscută [10].

10. mototoli „a face mototol''

În ALR SN V h 1450 /3448/ verbul *mototoli* a fost înregistrat în Muntenia, Dobrogea, sudul Transilvaniei (pc. 130, 182) și sudul Moldovei (pc. 605); au mai fost înregistrate răspunsurile *boțesc*, *cocoloșesc*, *fac mototol*.

Tiktin îl consideră cuvînt muntenesc, iar Scriban folosit în vest. Atît primele atestări, cît și atestările populare incluse în DLR provin

[7] Vezi și I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, EA, 1975, p. 605—606.

[8] Cf. *Baza...*, p. 602.

[9] Vezi și Marius Sala, *În legătură cu denumirea porumbului în limba română*, în FD I, p. 181—187.

[10] Vezi și Andrei Avram, *Etimologia cuvîntului* **mălai** *și o problemă de fonetică istorică a limbii române*, în SCL, XXXVIII, 1987, nr. 2, p. 120—125.

din Muntenia. A fost înregistrat și de POLIZU (alături de *mototol* și *mototolire*), BARCIANU, GHEȚIE.

DLR îl consideră a fi „probabil formație onomatopeică".

Mototol s.n. a fost înregistrat în ALRM SN III h 1216 /3527/ „cocoloș (de pămînt)" în pc. 605, 928, 987 ; s-a mai răspuns *cocoloș*, *gogoloi*, *bulgăr*, *boț*, *bruș* ș.a.

Este un cuvînt regional, muntenesc, tot numai pentru Tiktin și Scriban. Atestările din DLR, cu deosebire cele populare, confirmă aria formată în ALR : Muntenia și sudul Moldovei.

Sensul adjectival al lui *mototol*, „(om) bleg, moale" [11], a fost menționat în TDRG, SCRIBAN, D., CADE, DL, DLR.

Mototol este considerat postverbal de la *mototoli* (cf. DLR).

11. pipotă „stomac la unele păsări"

În ALRM SN I h 246 /5697/ *pipotă* a fost înregistrat compact în Muntenia și Oltenia, dar și în sudul Transilvaniei (pc. 130, 157, 182) și în pc. 2 ; în restul teritoriului formează arie largă *rînză*, în interiorul căreia apare și *bătucă*.

Este considerat cuvînt regional numai în TDRG (Muntenia și Banat) și în SCRIBAN, D. (vest). A fost înregistrat de POLIZU și BARCIANU.

Pentru DLR *pipotă* este un cuvînt cu etimologia necunoscută.

12. pisică (*Felis domestica*)

În ALR SN III h 670 /6053 bis/ răspunsul *pisică* a fost înregistrat compact în Muntenia, jumătatea estică a Olteniei și în sudul Dobrogei ; în restul teritoriului formează o arie întinsă răspunsul *mîță*. În NALR-Olt. III MN pl. 66 /951/ a fost înregistrat răspunsul *pisică* pe tot teritoriul, dar apare, rar, și *mîță*.

Pentru Tiktin și Scriban atît *mîță*, cît și *pisică* sînt cuvinte regionale. *Pisică* este înregistrat și în DR pe baza unor atestări din Țara Românească. Toate dicționarele transilvănene pe care le-am avut în vedere înregistrează ambii termeni. Dar apariția muntenescului *pisică* în lucrări provenite din celelalte zone geografice a fost remarcată și de I. Gheție [12].

Pisică s-a format de la interjecția *pis* (cf. DLR).

13. a răzgîia „a alinta peste măsură, a răsfăța"

În ALR II/I h 150 /2661/ răspunsul *răzgîia* a fost înregistrat în Muntenia și Oltenia ; au fost înregistrate și răspunsurile *dezmiardă*, *nelcoșește*, *mădărește*, *răsfață*.

Tiktin îl consideră cuvînt muntenesc, iar Scriban folosit în limbajul familiar în vest. Atestările din dicționare (cf. DLR) provin numai din Muntenia ; aceeași situație o au și derivatele verbului. POLIZU, BARCIANU, GHEȚIE, R. M. înregistrează atît verbul, cît și derivatele lui (cele mai multe apar la POLIZU).

Dicționarele (cf. DLR, DEX) menționează originea bulgară a verbului *a răzgîia*.

14. sorcovi „a ura cu sorcova"

În ALR II/I MN 109, 2796 *sorcovi* (cu varianta *sorcovăi*) a fost înregistrat în Muntenia, Oltenia, nordul Dobrogei și în sud-estul Transilvaniei (pc. 130, 192) ; în restul teritoriului nu s-a primit nici un răspuns.

[11] Pentru unele comentarii asupra acestui sens, vezi Ștefan Munteanu, *Limba română artistică*, București, EȘE, 1981, p. 33.

[12] Vezi *Baza...*, p. 610.

Este considerat cuvînt muntenesc de Tiktin și folosit în sud de Scriban; muntenești sînt și primele atestări din DLR ms. În secolul trecut pare a fi cunoscut numai în sudul Transilvaniei: este înregistrat de POLIZU (împreună cu *sorcovă* și *sorcovire*) și de BARCIANU.

Sorcovi este împrumut din bulgară (cf. DEX).

Răspunsul *sorcovă* formează, în ALR II/I MN 108, 2795, aceeași arie; dar a fost înregistrat și în pc. 414 din Moldova. DLR îl atestă în izvoare populare și culte din Muntenia, dar și la Sadoveanu, de exemplu.

Este cuvînt regional tot numai pentru Tiktin și Scriban.

15. stei „colț (ascuțit) de stîncă"

În ALRM SN II h 636 /2482/ „colț de stîncă" a fost înregistrat în pc. 836, iar la întrebarea 400 din ALR I în pc. 800, 810, 839, 840, 865. Atestările date în DLR ms. (s. v. *stei*) provin din Muntenia, Oltenia și sud-vestul Transilvaniei.

Tiktin indică Muntenia ca arie de circulație a lui *stei*, iar Scriban indică „vest". A fost înregistrat și în dicționarul lui Gheție din Transilvania.

Pentru etimologia cuvîntului *stei*, DEX trimite la sîrbocroată.

Oricît de sumare ar fi datele prezentate pentru fiecare termen, ele lasă să se vadă destul de clar că cei mai mulți erau bine cunoscuți și folosiți atît în Transilvania, cît și în Moldova. Edificator este în primul rînd faptul că aproape toți sînt incluși în dicționarele elaborate în Transilvania. Unii par a fi considerați termeni literari de vreme ce la sinonimele lor POLIZU, de exemplu, menționează aria de circulație: la *cocostîrc* se spune că este termenul ardelenesc pentru *barză*, iar la *mîță*, definit prin *pisică*, se indică răspîndirea în Transilvania și Moldova. Apoi și lipsa de opțiune a lui Tiktin în multe cazuri este numai aparentă atîta timp cît sinonimele geografice ale unor cuvinte considerate regionale muntenești sînt definite prin acestea din urmă: *cocostîrc* este definit prin *barză*, *bostan* prin *dovleac*, *povidlă* și *lictar* prin *magiun*, *mîță* prin *pisică*.

Privitor la impunerea lui *pipotă* drept termen literar ar putea fi invocate și considerente semantice și nu (sau nu numai) proveniența lui muntenească (*pipotă*, cuvînt monosemantic, față de *rînză*, cu mai multe sensuri, unele greu de delimitat la nivelul limbajului popular).

Mențiunea din DLR referitoare la statutul de cuvînt regional al lui *mălai* ar putea părea mai puțin semnificativă în măsura în care atît dicționarele anterioare (CADE, DL, DM), cît și cele ulterioare (începînd cu DEX) îl consideră literar, dacă nu ar fi susținută, în aceeași perioadă, de constatarea lui Al. Graur[13].

Între cuvintele muntenești și sinonimele geografice acceptate de limba literară se produc specializări semantice (vezi, de exemplu, *chel* și *pleșuv*[14]).

Stei este astăzi un cuvînt deosebit de frecvent mai ales în poezie fie cu sensul propriu, fie ca termen de comparație sau în contexte figurate sugerînd forța, tăria (morală).

Februarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[13] *Tendințele actuale ale limbii române*, București, EȘE, 1968, p. 284—285; cf. și Marius Sala, *art. cit.*, p. 183.

[14] Vezi și Vasile Breban, *În legătură cu formarea lexicului limbii române literare*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, EA, 1965, p. 94.

Alexandru Mareș

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA *TETRAEVANGHELULUI* SLAVO-ROMÂN DE LA SIBIU

Lui Andrei Avram la 60 de ani

După cum este bine cunoscut, din ediția sibiană a *Tetraevanghelului* slavo-român (1551—1553) s-a păstrat un singur exemplar la Biblioteca „M. E. Saltîkov-Șcedrin'' din Leningrad [1]; s-a mai semnalat, de asemenea, prezența a două file aparținînd unui alt exemplar în legătura unei cărți blăjene aflate în biserica ortodoxă din Oiejdea (j. Alba)[2]. Lipsit de început și sfîrșit, exemplarul leningrădean cuprinde pe cele 117 file păstrate textul primei evenghelii, și acesta incomplet (sfîrșitul zecealei 6 — zeceala 113; cf. Matei, cap. 3, v.17—cap. 27, v. 55). Unele indicații de critică textuală acreditează ideea că în momentul apariției ediția sibiană conținea textul integral al celor patru evanghelii [3].

Am reamintit aceste date, de altfel bine cunoscute specialiștilor, pentru a ușura înțelegerea cîtorva aspecte pe care le vom examina în continuare.

Numărul de file al unui exemplar complet. Problema a fost atinsă de L. Demény, care considera că pentru tipărirea unui exemplar din ediție era necesară o „legătură'' de hîrtie, adică 500 de coli [4]. Cum formatul cărții sibiene este in-folio, rezultă că un exemplar ar fi trebuit să cuprindă 1000 de file, cifră care, de la bun început, ni s-a părut extrem de mare.

Pentru stabilirea aproximativă a numărului de file conținut de un exemplar complet, am luat ca punct de referință ediția *Tetraevanghelului* românesc tipărit de Coresi la Brașov în 1561. Din compararea porțiunilor de text comune celor două ediții am desprins următoarea constatare: textului bilingv (slavon și românesc) existent în exemplarul leningrădean pe cele 126 de file de care trebuie să ținem seama în calcul (117 file păstrate + 9 file lipsă [5]) îi corespund în ediția unilingvă de la Brașov 64 de file și încă 8 rînduri pe fila 65^{r}, sau mai exact spus 64,16 file [6]. Cunoscînd

[1] Ferenc Hervay, *L'imprimerie du maître Philippe de Nagyszeben et les premiers livres en langue roumaine*, în ,,Magyar Könyvszemle'', LXXXI, 1965, nr. 2, p. 122—123; L. Demény, *Le premier texte roumain imprimé*, în ,,Revue roumaine d'histoire'', IV, 1965, nr. 3, p. 392.

[2] Eva Mârza, *Un fragment din* **Evangheliarul slavo-român** *de la Sibiu (1551—1553)*, în LR, XXVII, 1978, nr. 2, p. 173—175.

[3] Al. Mareș, *Precizări în legătură cu traducerea* **Tetraevanghelului** *lui Coresi*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 6, p. 656—657.

[4] *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551—1553*, Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici, Studiu introductiv istoric de L. Demény, București, 1971, p. 71, nota 60.

[5] Este vorba de opt file, care alcătuiau primul caiet, și de fila a doua a caietului 16.

[6] 8 rînduri reprezintă 1/6 din totalul rîndurilor unei file, adică 0,16 din suprafața tipărită a filei.

extinderea textului coresian al celor patru evanghelii (234,5 file), putem deduce cu uşurinţă numărul aproximativ de file pe care l-a comportat tipărirea textului similar, în variantă bilingvă, din ediţia sibiană :

$$\frac{126 \times 234,5}{64,16} = 460,5 \text{ file}$$

Foarte probabil că ediţia a beneficiat şi de o „scară" a textului şi de un epilog. Dacă prima a fost redactată, de asemenea, în slavonă şi în română, atunci pentru tipărirea ei trebuie să admitem că erau necesare 26 de file, adică un număr îndoit faţă de cel corespunzător „scării" din *Tetraevanghelul* coresian (13 file). Socotind şi o pagină (1/2 filă) pentru epilog, ajungem în final la un total de 487 de file sau prin rotunjire 488 de file, repartizabile în 61 de caiete, fiecare dintre ele cuprinzînd 8 file. În linii mari, imprimarea unui exemplar din această ediţie a necesitat circa 244 de coli, deci ceva mai puţin de jumătate din cantitatea de hîrtie propusă de L. Demény.

Tirajul aproximativ al ediţiei. În abordarea acestei probleme, singurul element concret care poate fi adus în discuţie îl constituie ştirea despre împrumutul de 100 de florini contractat în 1550 de Filip Moler, alias Moldoveanul, de la magistratul Sibiului, cu condiţia de a-l restitui în 1552 [7]. Cercetătorii care s-au referit la această informaţie sînt de acord că cei 100 de florini, o sumă importantă pentru acele vremuri, trebuie puşi în legătură cu cheltuielile necesitate de imprimarea *Tetraevanghelului* bilingv [8]. Admiţînd o asemenea destinaţie a banilor şi ţinînd, totodată, seama de faptul că Filip Moler dispunea de utilajul tipografic (presă, garnitură de litere) necesar tipăririi ediţiei slavo-române [9], considerăm că suma împrumutată a fost destinată, în primul rînd, pentru achiziţionarea hîrtiei şi a cernelii, fără de care acţiunea imprimării nu putea demara. Este firesc să mai admitem că o parte din această sumă a fost repartizată de tipograful sibian pentru plata meşterilor care îl vor fi ajutat în întreprinderea sa.

Ca o condiţie prealabilă a determinării tirajului înregistrat de ediţia *Tetraevanghelului* bilingv, ar trebui să ştim sau să putem stabili cît anume din suma de 100 de florini a fost investită în cumpărarea hîrtiei. În lipsa informaţiilor şi, în general, a oricărui alt indiciu relevant, o asemenea cerinţă nu poate fi împlinită. În pofida acestei constatări restrictive, ne-am întrebat totuşi care ar fi putut să fie tirajul maxim al acestei ediţii, dacă am presupune că întreaga sumă împrumutată de Filip Moler a fost întrebuinţată pentru achiziţionarea hîrtiei. Formulată în aceşti termeni, problema de faţă nu este insolubilă. Preţurile la care se desfăcea hîrtia bra-

[7] Arnold Huttmann şi Pavel Binder, *Contribuţii la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român. Evoluţia vieţii culturale româneşti la Sibiu în epoca umanistă*, în „Limbă şi literatură", XVI, 1968, p. 155.

[8] *Ibidem*, p. 168; Ion Gheţie şi Alexandru Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985, p. 98—99; Demény Lajos şi Lidia A. Demény, *Carte, tipar şi societate la români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1986, p. 303.

[9] Unele iniţiale (Ѳ, *s* etc.) au trebuit turnate numai în măsura în care nu figurau în garnitura de litere întrebuinţată la imprimarea *Catehismului* românesc din 1544.

șoveană destinată tiparului în anii 1550—1551 nu ne sînt cunoscute. Știm, în schimb, că în 1547 prețul unei „legături" pentru scris (= 480 de coli) oscila între 80 de dinari și 1 florin [10]. Pe de altă parte, la Sibiu în 1553 o „legătură" se vindea la prețul de 1,50 florini, în timp ce două „legături" se desfăceau la un preț ceva mai scăzut : 2,50 florini [11]. Admițînd că Filip Moler a putut cumpăra la Brașov hîrtie pentru tipar (1 „legătură" = = 500 coli), în condiții la fel de avantajoase, deci la un preț situat între 80 de dinari și 1,25 florini „legătura", atunci ar rezulta ca pentru suma de 100 de florini el ar fi putut achiziționa între 80 și 125 de „legături", adică o cantitate variind între 40 000 și 62 500 de coli. După cum s-a văzut, un exemplar din ediția sibiană însuma circa 244 de coli, cifră la care ar trebui adăugat și un rebut minim de 2 coli (intervenit la tipar), ceea ce în final ne indică un total de 246 coli, necesare, în medie, la tipărirea fiecărui exemplar. În funcție de cantitățile de hîrtie care puteau fi achiziționate pentru suma de 100 de florini, tirajele ediției se situează între 126 și 254 de exemplare, după cum urmează :

Prețul unei „legături" de hîrtie (= 500 coli)	80 dinari	1 florin	1,25 florini
Numărul „legăturilor" cumpărate	125	100	80
Numărul total al colilor cumpărate	62 500	50 000	40 000
Numărul exemplarelor tipărite	254	203	162

Experimentul nostru are, fără îndoială, o valoare relativă, întrucît pornește, așa cum am arătat, de la premisa că întreaga sumă împrumutată de Filip Moler a fost alocată cumpărării hîrtiei. În realitate, numai o parte din suma respectivă va fi fost destinată în acest scop, tipograful sibian trebuind să acopere și alte cheltuieli impuse de tipărirea cărții : costul cernelii, plata ajutoarelor etc. Chiar și în aceste condiții experimentul nu este lipsit de o anumită importanță. Cifrele deduse (162, 203, 254), evident superioare celor reale, atrag atenția asupra tirajului scăzut pe care l-a cunoscut ediția sibiană. Desigur că această constatare nu trebuie extinsă și asupra altor tipărituri chirilice românești din secolul al XVI-lea. Merită însă să reținem faptul că, cu tot caracterul lor ipotetic, cifrele înregistrate în cazul *Tetraevanghelului* bilingv sînt apropiate ca valoare de cifrele stabilite de Gebhard Blücher pentru o serie de cărți chirilice tipărite de Coresi și de alți tipografi brașoveni. Examinarea filigranelor l-a condus pe cercetătorul brașovean la încheierea imprimării cărților de format in-folio în tiraje cantitativ reduse, concretizate de obicei în 150—200 de exemplare [12].

[10] Gernot Nussbächer, *Moara de hîrtie din Brașov din secolul al XVI-lea*, în „Cumidava", XII—1, 1979—1980, p. 64.

[11] Demény Lajos și Lidia A. Demény, *op. cit.*, p. 286.

[12] *Bestimmung der Auflagehöhe von Kronstädter Drucken des 16. Jahrhunderts mit Hilfe der Wasserzeichen*, în „Magyar Könyvszemle", 1968, nr. 4, p. 347 ; *Din istoria hîrtiei și a tiparului chirilic din Brașov în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în „Cumidava", III, 1969, p. 174.

Durata tipăririi ediţiei. Discutarea acestui aspect presupune, desigur, cunoaşterea fie şi aproximativă a ritmului mediu de lucru (exprimat prin numărul de coli tipărite zilnic) caracteristic imprimeriei lui Filip Moler. Se ştie că, dintre cele două tipărituri chirilice sibiene cunoscute pe baza exemplarelor păstrate, numai *Tetraevanghelul* slavon din 1546 beneficiază de epilog. Parcurgerea acestuia nu aduce lămurirea necesară, în cuprinsul său nemenţionîndu-se perioada tipăririi, ci doar anul ieşirii de sub tipar. În aceste condiţii, singura modalitate de rezolvare a problemei care ne preocupă o reprezintă recurgerea la analogia cu situaţia din tipografia coresiană. Soluţia are negreşit o valoare probatorie relativă, întrucît porneşte de la ideea, prin nimic demonstrată, a existenţei unei asemănări sub raportul randamentului tipografic, între tiparniţa lui Filip Moler şi cea a lui Coresi. Este însă la fel de adevărat că o anumită concordanţă între cele două imprimerii, în privinţa capacităţii lor de producţie într-o unitate de timp dată, nu poate fi negată, avînd în vedere folosirea de către ambii tipografi a unor procedee de lucru identice.

Într-o comunicare mai veche, ţinută acum două decenii la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, am precizat că majoritatea cărţilor coresiene din perioada 1557—1570 prezintă, sub raportul numărului de coli tipărite zilnic, cifre destul de apropiate, între 0,46 şi 0,75. Apelînd la aceste cifre în cazul *Tetraevanghelului* bilingv, putem stabili cu aproximaţie întinderea perioadei de tipărire a cărţii sibiene. La un ritm de lucru de 0,46 coală/zi, tipărirea a 244 de coli necesita 530 de zile, şi, evident, un interval mai scurt pentru un ritm de lucru de 0,75 coală/zi ; 325 de zile. Prin prisma acestor rezultate, care nu trebuie însă absolutizate, tipărirea ediţiei sibiene acoperă o perioadă de mărime variabilă, cuprinsă între minimum 11 luni şi maximum un an şi jumătate.

Pentru o datare mai precisă a ediţiei. Imprimarea *Tetraevanghelului* bilingv în intervalul 1551—1553, bine argumentată din punct de vedere filigranologic[13], întruneşte în prezent acordul majorităţii specialiştilor. Recent, L. Demény a susţinut posibilitatea restrîngerii acestui interval, aducînd în discuţie ştirea deja amintită referitoare la împrumutul de 100 de florini contractat în 1550 de Filip Moler, cu condiţia de a-l restitui în 1552. În măsura în care suma respectivă a servit la achiziţionarea hîrtiei necesare editării cărţii, afirmă istoricul, tipărirea ei s-a încheiat în a doua jumătate a anului 1551 sau în prima jumătate a anului următor[14]. Consecinţă directă a obligaţiei asumate de tipograf (rambursarea banilor la termenul scadent : o dată neprecizată din cursul anului 1552), ipoteza lui L. Demény ni se pare acceptabilă şi din alt punct de vedere. Examinarea evoluţiei filigranelor braşovene a evidenţiat faptul că cele două variante de pe hîrtia *Tetraevanghelului*, bine reprezentate în documentele emise în anii 1552—1553, nu sînt înregistrate decît în mod cu totul excepţional în anul 1551, mai exact spus într-un document scris în luna mai[15]. După

[13] Al. Mareş, *Observaţii cu privire la* **Evangheliarul din Petersburg**, în LR, XVI, 1967 nr. 1, p. 67—69 ; *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551—1553*, p. 58—71 ; Demény Lajos şi Lidia A. Demény, *op. cit.*, p. 294—306 ; cf. Gebhard Blücher, care susţine datarea ediţiei în anii 1552—1553 (*Contribuţii la istoria hîrtiei şi a tiparului chirilic din a doua jumătate a secolului al XVI-lea de la Braşov*, în *Studia bibliologica*, III, 1969, partea a II-a, p. 449).

[14] Demény Lajos şi Lidia A. Demény, *op. cit.*, p. 303.

[15] *Ibidem*, p. 299.

cum am mai afirmat [16], absența cvasitotală din documentele scrise în 1551 a variantelor respective s-ar putea datora tocmai achiziționării, în vederea tipăririi ediției sibiene, a unui stoc masiv de hîrtie recent fabricată [17]. Dînd curs acestei ipoteze, data la care Filip Moler a cumpărat hîrtia se situează foarte probabil în cursul anului 1551 (luna mai ± cîteva luni). În consecință, acțiunea tipăririi, acoperind o perioadă cuprinsă între 11 luni și un an și jumătate, s-a putut încheia mai curînd în anul 1552 decît spre sfîrșitul anului precedent. Menționînd în continuare, din rațiuni de prudență, datarea mai largă, 1551—1553, considerăm că, în cadrul acestui interval, încheierea ediției în anul 1552 are cele mai mari șanse de a corespunde realității.

Februarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

Ion Gheție

EDITAREA POEZIILOR LUI GR. ALEXANDRESCU ȘI O CHESTIUNE DE PRINCIPIU

Așa cum am arătat într-o lucrare mai veche, practica filologică din zilele noastre recomandă să se accepte drept text de bază ultima ediție apărută în timpul vieții autorului și văzută de el. Precizarea din urmă este absolut necesară, deoarece se pot cita cazurile unor ediții (de regulă comerciale), care, în absența unui control al autorului, au pus în circulație grave corupții ale textului. Nu mai e nevoie să demonstrăm de ce e preferabil să se apeleze la ultima, și nu la cea dintîi ediție a unei lucrări. Marea majoritate a scriitorilor își revăd (modificînd, eliminînd sau adăugînd) textul lucrărilor, care primește forme, uneori sensuri, schimbate față de ediția originală. Oricît de mărunte, modificările trebuie luate în considerare ca o expresie a voinței autorilor [1].

Față de această situație, există unii scriitori ai căror lucrări ridică probleme speciale. În *Introducerea* citată mai sus, am semnalat cazurile lui I. Heliade Rădulescu și Gr. Alexandrescu. Cel dintîi, căzut în mania italienismului (și apoi a latinismului) și-a republicat la bătrînețe, în *Curs întreg de poezie generală*, versurile, operînd diverse modificări, între care

[16] Vezi LR, XXXVII, 1988, nr. 5, p. 479.

[17] Să nu uităm că, potrivit estimărilor noastre, cantitățile maxime de hîrtie care ar fi putut fi cumpărate de tipograf se situează cam între 1/5 și 1/3 din totalul de 400 de „legături" la care se apreciază, în general, producția anuală a unei mori de hîrtie transilvănene din secolul al XVI-lea; pentru ultimul aspect, vezi Bogdán István, *A magyarországi papíripar története (1530—1900)*, Budapest, 1963, p. 273, 441 și 444.

[1] Ion Gheție — Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, București, 1974, p. 158—159.

și substituirea unor cuvinte din vechiul fond al limbii prin barbarisme, de regulă de origine italiană. În această situație, G.Baiculescu și D. Popovici și-au alcătuit edițiile [2] după variantele mai vechi, neatinse de mania italienizantă. Vl. Drimba, ultimul editor al operei marelui om de cultură și scriitor român, a adoptat principiul recurgerii la cea din urmă variantă publicată de autor [3], precizînd însă că într-o serie de cazuri a fost nevoit să reproducă penultima variantă, „cînd ultima formă se resimte prea mult de exagerările etimologizante și italienizante ale scriitorului" [4].

Probleme dificile pune și editarea lui Gr. Alexandrescu. Ultima ediție pe care a văzut-o (1863) datează dintr-o perioadă de declin intelectual al poetului, ceea ce s-a răsfrînt, într-o oarecare măsură, și asupra alegerii și organizării textelor. În plus, Alexandrescu și-a latinizat limba poeziilor și faptul acesta este vizibil, dacă nu șocant, ca în cazul lui Heliade, întrucît înlocuirea cuvintelor din vechiul fond al limbii se face cu mai puțină ostentație. Pus în situația de a opta pentru una din edițiile poeziilor lui Alexandrescu, I. Fischer [5] a ales-o pe cea din 1847. El a respins-o pe cea din 1863, pentru motivele arătate mai sus, la fel ca și pe cele din 1832 și 1838, considerate depășite chiar de poet. Cît privește ediția din 1842, ea devine inutilizabilă prin faptul că, fiind tipărită la Iași, limba ei a suferit o destul de puternică înrîurire moldovenească.

Într-o contribuție consacrată editării poeziei secolului al XIX-lea, inclusă în volumul *Textul și realitatea* [6], Mircea Anghelescu se oprește tocmai asupra acestor două cazuri (pe care le putem numi excepționale) din practica editării clasicilor români. Fără a-l neglija complet pe Heliade (la care problemele sînt sau cel puțin par a fi mai simple) [7], D-sa zăbovește pe larg asupra ediției Alexandrescu, realizată în 1957 de I. Fischer. Dincolo de constatările și observațiile de ordin critic pe care le consemnează, Mircea Anghelescu formulează unele criterii noi de editare a poeziilor lui Alexandrescu, valabile, cel puțin în teorie, și în cazul altor autori „dificili" (în sensul precizat anterior).

Mircea Anghelescu pornește de la constatarea că ediția din 1847 prezintă anumite neajunsuri (recunoscute, în parte, și de I. Fischer [8]), care ne împiedică s-o admitem drept text de bază. Ele se datorează în special împrejurării că, republicîndu-și opera după un anumit număr de ani, Gr. Alexandrescu a omis unele poezii de largă circulație în epocă (cum ar fi, de pildă, *Adio. La Tîrgoviște*), iar *Miezul nopții*, unica reprodusă din ediția 1832, a suferit importante modificări : au fost suprimate nu mai puțin de 12 strofe și adăugate o serie de versuri extrase din poeziile mai vechi *Adio. La Tîrgoviște* și *Prietesugul*, ambele înlăturate din ediția 1847 [9].

[2] *Scrieri literare*, ed. G. Baiculescu, Craiova, 1939, *Scrieri politice, sociale și lingvistice*, ed. G. Baiculescu, Craiova, f.a. : *Opere*, ed. D. Popovici, București, vol. : I. 1939, vol. II : 1943.

[3] În lucrarea citată la nota 1, am afirmat, din eroare, că Vl. Drimba s-ar fi întemeiat pe prima ediție a poeziilor autorului.

[4] I. Heliade Rădulescu, *Opere*, I. *Poezii*, București, 1967, p. LXX.

[5] Gr. Alexandrescu, *Opere*, ed. I. Fischer, București, 1957.

[6] București, 1988. Articolul se intitulează *În marginea editării poeziei din secolul trecut* (p. 95—102).

[7] *Op. cit.*, p. 99.

[8] *Op. cit.*, p. 51—52.

[9] Vezi Gr. Alexandrescu, *Opere*, ed. I. Fischer, p. 454—455.

Poeziile eliminate în 1847 sînt reproduse de I. Fischer după ediția din 1863 (opțiune discutabilă, după cele arătate mai înainte) sau într-o secțiune a *Anexei* intitulată *Poezii tipărite numai în edițiile 1832 și 1842.*

Într-o asemenea situație neobișnuită, Mircea Anghelescu are, fără îndoială, dreptate să întrebe, întemeiat și pe autoritatea lui Jean Varloot [10], dacă e recomandabil să ne orientăm după principiul respectării ultimei ediții văzute de autor (în cazul nostru ediția 1847) și nu e preferabil să ne lăsăm conduși de alte criterii editoriale.

Punîndu-și chestiunea, legitimă, în ce măsură „poate fi reprezentativă pentru poetul din 1832 o versiune refăcută în 1847" [11], D-sa consideră drept justificată îndreptățirea editorului „de a accepta ca text de bază nu o singură ediție a sa [= a autorului], ci mai multe, ca și cînd ar fi vorba de texte independente sub raport cronologic, dar unitare sub acela al apariției în volum" [12]. În concluzie, Mircea Anghelescu apreciază că, pentru o primă secțiune a unei ediții a poeziilor lui Gr. Alexandrescu, ar fi indicat să se apeleze la volumul din 1838, iar pentru a doua la ediția 1847, reprezentînd faza „maturității creatoare" a poetului [13]. Se înțelege că autorul simplifică intenționat datele problemei, întrucît există poezii care apar numai în 1842 și 1863 ori exclusiv în periodice, ca să nu amintim de faptul că versuri tipărite în 1838 reapar, modificate sau nu, în 1847.

În ce ne privește, vedem problema oarecum altfel. Ca și I. Fischer, considerăm că ediția 1847 poate și chiar trebuie luată ca text de bază. Nu credem însă că ea trebuie reprodusă *tale-quale*, urmată apoi de ediția 1863 (evident, e vorba numai de textele absente din ediția 1847) și de o anexă, cuprinzînd mai multe compartimente, cum procedează I. Fischer. După opinia noastră, ediția completă a operelor unui autor e bine să fie guvernată exclusiv de criteriul cronologic, fără a respecta sumarele edițiilor luate ca texte de bază [14]. E necesar, deci, ca ediția Alexandrescu să debuteze cu cea dintîi poezie scrisă (publicată) de autor, încheindu-se cu ultima. În acest sens, pentru a nu fi înțeleși greșit, un *distinguo* e absolut obligatoriu. Vom porni, deci, *în privința titlurilor* de la ediția 1832 și vom termina cu ultima poezie publicată de autor în 1875 (eventual, în 1876, dacă luăm în considerație și cîntecele populare). În ceea ce privește *textul de bază* al acestor poezii, el va fi cel din 1847 (nu ne referim, desigur, la versurile publicate numai în 1863, în periodice sau rămase inedite). Diferențele de ordin textologic vor fi consemnate în aparatul critic. Dacă o poezie nu e reprodusă în 1847, se va apela la ultima formă tipărită (în 1838 și 1842). În cazul că una și aceeași poezie apare în două forme sensibil diferite (vezi *Miezul nopții*), se vor reproduce amîndouă, precizîndu-se sub titlu, în paranteză, anul apariției lor : 1832 și, respectiv, 1847. Republicarea integrală a versiunii 1847 în aparatul versiunii 1832 (sau vice-versa) ni se pare mai puțin recomandabilă.

Potrivit părerii lui Mircea Anghelescu, alegerea de către I. Fischer a ediției 1847 drept text de bază ar avea la origine o opțiune de ordin

[10] *Op. cit.*, p. 100.

[11] *Ibidem.*

[12] *Ibidem.*

[13] *Ibidem*, p. 101.

[14] Sumarele ar putea fi menționate în nota asupra ediției.

estetic : „Referindu-se la « maturitatea creatoare » a autorului și la «forma îmbunătățită » a poeziilor pe care Alexandrescu le-a socotit « demne să-l reprezinte », editorul abandonează criteriul filologic și se reazemă pe unul ale cărui argumente sînt de istorie literară" [15]. Nu încape îndoială că, revăzîndu-și la anumite intervale opera, un scriitor introduce modificări de natură estetică (cînd nu e vorba de corectarea unor simple greșeli de tipar). Opțiunea e a autorului, nu a editorului. Acesta a acceptat ediția 1847 ca reprezentînd, în condițiile date, cea din urmă voință a scriitorului, pe care sîntem obligați s-o respectăm, dar numai din stricte rațiuni filologice.

Atingînd chestiunea ultimei voințe a unui autor, gîndul ne duce la un scriitor contemporan cu noi, și anume la G. Călinescu. Știm foarte bine că la apariție *Bietul Ioanide* (1954), una din capodoperele prozei românești, a fost întîmpinat cu o nedisimulată ostilitate de critica proletcultistă a vremii. Ca urmare a presiunilor exercitate asupra sa, înaintînd la tipar, în 1964, ediția a II-a a romanului (apărută postum, cu numeroase erori tipografice), Călinescu a operat unele modificări și rezecții în text. Nu altă soartă a avut *Scrinul negru* (1960), „corectat" de autor în urma intervenției anumitor persoane și foruri politice. Din punct de vedere strict formal, în ambele cazuri ar trebui să ne adresăm, pentru reeditare, celor din urmă ediții văzute de autor, întrucît ele reprezintă ultimul său cuvînt în ceea ce privește textul operelor sale. Ultimul cuvînt, de acord, dar reprezintă el și voința *liber exprimată* a scriitorului? Să ne fie îngăduit a ne îndoi în această privință. Dar problema reeditării celor două romane ale lui Călinescu merită o discuție aparte, întemeiată pe materialele documentare și mărturiile care nu lipsesc [16].

Cît despre contribuția lui Mircea Anghelescu, o socotim bine venită sub toate aspectele și în special pentru îndrăzneala de a fi pus sub semnul întrebării anumite principii socotite definitive ale editării clasicilor noștri și de a fi sugerat unele căi noi de abordare a problemei.

Februarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[15] *Op. cit.*, p. 97—98.

[16] Unele modificări (impuse sau nu) a suferit și *Cartea nunții*, reeditată în *Opere*, I, București, 1965.

Christian Ionescu

NUMELE DE FAMILIE ROMÂNEȘTI

1. Într-un studiu privind antroponimia românească, publicat nu demult într-o cunoscută revistă occidentală de onomastică, se susține că numele ereditare n-au apărut în România decît în cursul secolului al XVII-lea și numai pentru familiile nobile. Dat fiind că stabilirea vechimii numelor noastre de familie are o importanță deosebită pentru istoria limbii și a poporului român, vom încerca să demonstrăm netemeinicia afirmației de mai sus, oprindu-ne, mai întîi, la numele terminate în *-escu*, specific românești prin ponderea lor deosebită în ansamblu, frecvență ridicată și răspîndire generală.

Primele și cele mai numeroase nume în *-escu* apar în vechile documente interne din Moldova (cel dintîi act slavon datează din 1384). Pînă la 1450 sînt atestate în această parte a țării 22 de asemenea formații: *Belcescul*, *Borzescu(l)*, *Brătescu(l)*, *Călimănescu(l)*, *Cîndescu(l)*, *Crăstiancescu(l)*, *Dragotescul*, *Dulcescul*, *Gănescu(l)*, *Plopescul*, *Popescul*, *Preutescul*, *Preuțescul*, *Purcelescu(l)*, *Sinescul*, *Sîrbescu(l)*, *Vlădescu(l)*, scrise cu sau fără articolul *-l*. În Țara Românească, deși documentele sînt ceva mai vechi (încep din 1352), se înregistrează numai 2 nume, *Florescul* și *Vintilescul*, ambele spre sfîrșitul sec. XV. Specifice deci Moldovei, derivatele cu sufixul *-escu(l)*, de la nume de persoană de origini și cu funcții diferite (nume de botez, de funcții, etnice, porecle), sînt la origine supranume patronimice, formate de la numele tatălui și servind de obicei ca adaosuri pe lîngă numele de botez. Faptul cel mai important este că, în această perioadă, dacă nu toate, cel puțin unele din aceste nume nu mai erau patronime propriu-zise, care să indice descendența paternă. Iată un exemplu: vornicul *Drăghici Vintilescul*, menționat începînd din 1471 nu este fiul unui *Vintilă*, cum ne-am fi așteptat din cauza supranumelui *Vintilescul*, ci al lui *Stoica Vintilov*, al cărui supranume este un genitiv slav, conform cu limba documentului și însemnînd „Stoica al lui Vintilă". Nu avem nici o siguranță că acest Vintilă este tatăl lui Stoica, pentru că, în slavona românească, genitivul în *-ov* sau *-ev* este uneori format nu de la numele tatălui, ci de la acela al unui strămoș al cărui grad de rudenie nu poate fi precizat (bunic, străbunic etc.), iar alteori traduce un nume românesc derivat cu *-escu* și avînd aceeași semnificație („fiul lui ..."). În acest caz, *Vintilescu* și celelalte formații asemănătoare sînt cu siguranță nume ereditare, ale familiei, apărute ca urmare a fixării patronimului, care, transmis din tată în fiu, și-a pierdut semnificația inițială. Româna are deci, cel puțin din secolul al XV-lea, nume de familie moștenite de copii de la părinți dintr-o perioadă care nu poate fi precizată din lipsă de documente mai vechi. La sfîrșitul evului mediu, numele în *-escu* sînt doar vestigiile unei vechi modalități de numire, care își găsește analogia

LR, XXXIX, nr. 3, p. 243–248, București, 1990

la cealaltă margine a *lumii* romanice, în spaniolă și portugheză. De la sfîrșitul secolului al XIII-lea în documentele din nord-estul Peninsulei Iberice (regiune mai tîrziu și slab romanizată, ca și Moldova) apare o nouă modalitate de indicare a descendenței paterne, printr-un sufix special (forma actuală este *-ez* în spaniolă și *-es-* în portugheză) atașat la numele tatălui ; rar în secolul al IX-lea (dovadă a rezistenței cancelariei de limbă latină față de un procedeu local și popular, la fel ca în Țările românești, unde numele în *-escu*, sporadice, par „scăpări" ale pisarilor de limbă slavă). Patronimul iberic se generalizează din secolul al X-lea, devenind supranumele dominant în perioada Reconchistei și a formării conștiinței naționale. Din secolul al XII-lea (în spaniolă) și al XV-lea (în portugheză) numele în *-ez* își pierd funcția patronimică și devin nume de familie, transmise din generație în generație pînă astăzi.

2. Tot din secolul al XV-lea, în documentele slavo-române din Moldova și Țara Românească apare și un alt tip de nume în *-escu*. Este vorba de o formă de singular refăcută după forma de plural în *-ești*, prin care se desemna în mod frecvent grupul familial. Un exemplu din Țara Românească : sluga domnească *Badea*, căreia i se atribuie printr-un act din anul 1452 satul *Coteștii*, este numită într-un document ulterior *Cotescul* nu în virtutea descendenței sale dintr-un *Cote(a)*, ci ca urmare a integrării în neamul *Coteștilor*. Cum majoritatea numelor de grup formate cu *-ești* funcționau și ca nume de așezări, formele corespunzătoare de singular în *-escu* indicau, pe lîngă apartenența la un grup, și originea locală : Dragoș *Albescul* este din *Albești*, Tatul *Berivoiescul* cumpărase selișteа numită *Berivoiești*, frații Baloș și Oană *Horgescul* sînt din *Horgești*, Ivul *Voinescu* era proprietar în *Voinești* (toate exemplele sînt din Moldova din perioada 1449—1486). Acest tip de nume în *-escu* se extinde în secolele următoare, devenind cel mai frecvent nume ereditar înregistrat în documente, mai ales în Moldova, dar și în Țara Românească (cîteva exemple din a doua jumătate a secolului al XVI-lea : Stan *Bodăiescul* din *Bodăiești* — Dolj, Stan *Gîlcescul* din *Gîlcești* — Gorj, Radu *Dădulescul* din *Dăduleşti* — Buzău). Este adevărat că numele în *-escu* desemnează cu predilecție membri ai clasei dominante, dar nu rareori cei astfel numiți sînt țărani și chiar „români", adică membri ai clasei dominate (*Bobocescul*, *Buzescul*, Neagu *Pigunescul* și Neagoi *Păsărescul* sînt țărani din satul Bezdead — Dîmbovița, *Bădescul* este „român" al mănăstirii Topoloveni — Argeș, toți atestați în documente din a doua jumătate a secolului al XVI-lea). În sfîrșit, numeroase nume de familie în *-escu* sînt creații din secolul trecut și de la începutul secolului nostru ; în școală, în armată, în notariate s-au fabricat nume de familie în *-escu* de la numele tatălui, înlocuindu-se astfel vechi nume ereditare de alte tipuri (nume de meserii, porecle etc.). A distinge astăzi cele trei modalități de formare a numelor de familie cu *-escu* este o operație nu numai dificilă (prin amănunțite cercetări de genealogie), ci și imposibilă în multe cazuri. Se poate presupune doar că primul tip de vechi patronime devenite nume ereditare a lăsat puține urme în inventarul numelor de familie actuale, la fel ca în Peninsula Iberică, unde numărul f ostelor patronime spaniole și portugheze în *-ez* sau *-es* este foarte redus (în lista abonaților telefonici din Lisabona doar 30 de astfel de nume, cele mai frecvente fiind *Rodrigues*, *Ruiz*, *Martines*, *Alves*, *Alvares*).

Originea sufixului *-esc* este controversată ; este un element de formare foarte vechi și cu răspîndire generală în Europa (cu excepția maghiarei și a finlandezei). Bine atestat în greaca veche, în limbile germanice, în limbile slave, mai puțin frecvent în latină, *-esc* este comun tuturor limbilor romanice, dar și-a păstrat vitalitatea numai în română (în domeniul numelor de persoană și astăzi se pot crea nume de grup cu formă de plural în *-ești* : *Blîndulești* sînt toți cei din familia *Blîndu*, *Popești* pot fi toți cei numiți *Popa*). Pentru română *-esc* ar putea fi considerat element de origine autohtonă întărit de sufixul latinesc ; pledează în acest sens vechimea și răspîndirea formațiilor în discuție (nume de persoane, dar și adjective de tipul *copilăresc*, *frățesc*, *părintesc* etc.). precum și comparația cu celelalte limbi romanice.

3. În cea mai mare parte, numele de familie românești sînt forme de masculin, invariabile ca gen la nivelul limbii literare (formele populare feminine de tipul *Popeasca* „soția lui Popescu'' sau *Popovicioaia* „soți lui Popovici'' sînt considerate astăzi vulgare). În acest context atrag și mai mult atenția numele de familie cu formă de feminin, care, în marea lor majoritate, sînt la origine **matronimice**, adică nume ereditare indicînd descendența pe linie maternă. Faptul că în desemnarea urmașilor (și a familiei) s-a pornit nu de la numele tatălui, ci de la acela al mamei, se explică, în general, fie prin importanța mai mare a femeii în anumite situații, fie prin caracterul mai puternic distinctiv al numelui acesteia (dacă tatăl avea un nume foarte frecvent, *Ion*, de exemplu, iar mama un nume mai puțin obișnuit, acesta putea fi preferat pentru individualizarea copiilor). Au devenit matronimice și s-au fixat ca nume de familie ereditare toate tipurile de nume individuale feminine — nume de botez (*Anca*, *Gherghina*, *Ioana*, *Marta*, *Paraschiva*, *Voica*), supranume de origine etnică sau locală (*Armeanca*, *Podeana*), nume de meserii și profesii (*Mocănița*, *Dăscălița*), porecle (*Negruța*, *Văduva*). Sînt numeroase formele derivate de obicei de la numele soțului cu sufixele de origine latină *-oaie* sau *-oaia* și *-easă* sau *-easa* (*Păvăloaie*, *Iloaia*, *Moneasa*, *Stănileasa*, *Vlădeasa*). Toate matronimicile citate pînă acum sînt în nominativ ; mai numeroase și mai frecvente sînt însă formele de genitiv, concentrate mai ales în centrul și nordul Moldovei (*Adăscăliței*, *Adumitresii*, *Ahrîțculesei*, *Alanchi*, *Ailenei*, *Ailcaiei*, *Apăvălcaiei*, *Avădanei*), care apar adesea în grafii deformante și cu modificarea accentului (*Aanei* a devenit *Anei*, pronunțat cu accentul pe *-e-*). Nu de puține ori asemenea modificări sînt intenționate, pentru a ascunde caracterul rustic al matronimicelor (*Anegruței* a devenit *Negruți*, iar cu grafie italienizantă *Negruzzi*). Numele de familie în *-oiu* (*Pătroiu*, *Vlădoiu*), în cea mai mare parte refăcute după numele mamei (*Pătroaia*, *Vlădoaia*), sau derivatele masculine de la numele soției (*Preda Floricoiu*, după numele soției, *Florica*, fiica lui Mihai Viteazul) sînt semne ale unei interesante reacții împotriva matronimicelor. Dar nu toate numele de familie feminine indică descendența maternă ; sînt cunoscute situațiile în care soțul, intrat prin căsătorie în casa soției, lua numele acesteia (obicei „ginerire''). Procedeul numirii copiilor după numele mamei este vechi (atestări în latină din perioada imperială tirzie) și comun tuturor popoarelor romanice. Ca și în română, matronimicele franceze, mai frecvente în Gasconia și Normandia, sînt forme în nominativ nearticulate (*Simone*, *Pastourelle*) ori articulate (*Larousse*) sau în genitiv (*Alamartine*, devenit

Lamartine); aceleași tipuri și în italiană, mai ales în regiunile sudice, dar și în Piemont, Liguria ori la Veneția (*Anastasia, Chiara*; *La Bianca, La Marina*; *De Chiara, Dellarossa*).

4. Alături de formațiile care inițial indicau filiația pe linie paternă (patronimice) sau maternă (matronimice), o importantă categorie a numelor de familie românești o constituie numele de origine locală. Foste supranume, adică elemente neobligatorii de identificare suplimentară, acestea desemnau, în mare majoritate, locul nașterii, dar și reședința sau proprietatea. Este de la sine înțeles că numele de origine deveneau funcționale în alte așezări decît cele de origine, atunci cînd individul sau familia se mutau; de exemplu, fiecare din locuitorii Brăilei poate fi desemnat prin derivatul *brăilean*, dar termenul devine distinctiv și capătă valoare de nume personal în alte localități (*Ibrăileanu* este derivat de la *Ibraila*, forma turcească a numelui *Brăila*). În română, ca și în celelalte limbi romanice, originea locală se poate exprima fie prin nume de locuri precedate de prepoziții, adesea eliminate (*Dinvale, Delavrancea, Lorca* sau *Zamora* — în spaniolă, *Dalla Costa* — în italiană etc.), fie prin derivate. Numele românești în discuție sînt, în mare majoritate, derivate cu sufixul *-(e)an*, articulat în ariile de sud și est (*Cîmpeanu, Munteanu, Văleanu* etc. — articolul propriu-zis *-l* a fost eliminat și funcția lui preluată de vocala *-u*), și nearticulat în Transilvania (*Felecan* „de la *Feleac*, sat lîngă Cluj", *Sălăjan* „din Sălaj"). Cele mai multe derivate au la bază nume de așezări, mai ales de sate, ca reflex al emigrației către orașe. Adeseori numele de origine păstrează amintirea unor sate dispărute sau a unor forme vechi ieșite din uz (*Lăncrănjan* „din *Lancrăng*, forma veche a actualului *Lancrăm*", *Romașcanu* „din *Romașcu*", forma veche pentru *Roman*). Unele derivate au la bază nume de regiuni sau provincii (*Ardeleanu* „din *Ardeal*", *Oșanu* „din *Oaș*", *Vrînceanu* „din *Vrancea*"). Formațiile de la nume de ape se referă la așezări de pe cursul acestora (*Jianu, Săbăreanu*). Alte derivate cu valoare locală sînt cele cu sufixele *-ar* (*Poienaru, Rovinaru, Vălenaru*) și *-ianț*, caracteristic pentru Banat (*Gătăianțu* „din *Gătaia*", *Rîmneanțu* „din *Rîmna*"). În unele cazuri forma de singular a numelui de familie este refăcută după cea de plural a numelui așezării (*Cîmpeanu* este din *Cîmpeni*, nu din *Cîmpu*, *Poienaru* din *Poienari*, nu din *Poiana*). Dat fiind numărul destul de mare de localități cu același nume, identificarea originii locale precise a unei familii este dificilă în lipsa unor informații suplimentare (*Vălimăreanu* poate fi din oricare din numeroasele sate numite *Valea Mare*). În toate limbile romanice frecvente și foarte interesante sînt numele de familie care indică habitatul, cu referință mai ales la casă și situarea ei. *Casă* și *Casămîndră* au corespondente în *Lachèze* și *Dumas* din franceză, *Casal(s)* și *Casanova* din spaniolă, *Casa* și *Casabella* din italiană, lui *Pădure* îi corespund *Laforêt* în franceză, *Selva* în italiană și spaniolă, iar lui *Fîntînă* și *Fîntîneanu*, *Lafontaine* în franceză, *Fontana* în italiană etc.

5. Tipurile de nume de familie discutate pînă acum (și acoperind aproximativ 75% din întregul inventar) sînt la origine supranume formate de la nume proprii, fie de persoane (numele de filiație — patronimice și matronimice), fie de locuri (numele de origine locală). A doua mare categorie de nume de familie este constituită din foste supranume care au la bază

cuvinte ale vocabularului românesc (în mare majoritate substantive și adjective), folosite ca atare sau în îmbinări (cel mai adesea scurte propoziții eliptice). De o mare diversitate semantică și reprezentînd contribuția lexicală specifică la îmbogățirea ansamblului de nume de persoane, aceste nume sînt de obicei grupate, după semnificație și intenția denominativă, în determinări de tip social-economic sau cultural și porecle. Cele dintîi, la care ne oprim în acest articol, sînt la origine calificative referitoare la condiția socială, economică, profesională, civilă, militară, religioasă ori familială a individului, adică nume de meserii, profesii și ocupații, nume de funcții și servicii, de titluri și grade ierarhice, nume de rudenie. Cele mai numeroase, variate și cu răspîndire generală, sînt numele de meserii, al căror uz antroponimic este o veche manieră de desemnare personală, întîlnită la greci și romani (dintre cele mai cunoscute, grecescul *Georgios* și sinonimul său latinesc *Agricola* „lucrător al pămîntului, agricultor") și curentă în întregul ev mediu în toate limbile romanice. Dintre acestea, frecvente ca nume de familie sînt în română numele de meserii specifice mediului rural (domeniul agricol, al creșterii animalelor etc.): *Bouaru* (corespondentul lui *Boyer* din provensală), *Căpraru* (în franceză *Chevrier*), *Cosașu*, *Oieru*, *Olaru* (*Ollero* în spaniolă), *Moraru* (*Muraro* în italiană și *Moner* în spaniolă), *Păcuraru* (din *păcurar* „păstor"), *Purcaru* (în italiană *Porcaro*), *Văcaru* (*Vaquero* în spaniolă), *Vieru* (în franceză *Vigneron*). Vechi sînt la noi și *Faur* (sinonim cu mai noul *Fieraru* ori cu *Lefèvre* în franceză, *Fabbro* și *Ferrari* în italiană, *Fabre* și *Herrera* în spaniolă, *Faure* în provensală etc.). *Căldăraru* (*Calderon* în spaniolă), *Cărbunaru* (*Charbonier* în franceză, *Carbonaro* în italiană), *Cordovan* (meseriaș sau negustor de piele de Cordoba), *Croitoru* (echivalent cu *Sartre* în provensală) etc. Important este faptul că numele de familie păstrează adesea amintirea unor meserii dispărute sau a unor termeni ieșiți din uz: *Boiangiu* „vopsitor", *Calangiu* „spoitor", *Cișmigiu*, de unde și numele cunoscutei grădini bucureștene, sinonim cu *Fîntînaru*, *Covaliu* „fierar", *Magheru* „bucătar", *Mindirigiu* „care face mindire, adică saltele de paie", *Răcaru* „care prinde (și vinde) raci", *Suciu* „cojocar" etc. Arhaismele abundă în seria numelor de funcții (publice, militare, ecleziastice) și de servicii: *Armașu*, *Banu*, *Călărașu*, *Cetașu*, *Cluceru*, *Chelaru*, *Comis* și *Comișel*, *Jude*, *Postelnicu*, *Popa*, *Scutaru*, *Serdaru*, *Spătaru*, *Vornicu* etc. Puțin numeroase și mai rare sînt numele de titluri și grade ierarhice (*Boieru*, *Căpitanu*, *Domnu*) și cele de rudenie (*Copil*, *Fiastru*, *Frate*, *Geamănu*, *Neamu*). În general, întreaga categorie de nume de familie discutate aici este de un interes deosebit, atît pentru istoria limbii, cît și pentru istoria românilor.

6. Încheiem sumara prezentare a originii numelor de familie românești cu o categorie remarcabilă prin diversitate și pitoresc: *poreclele*. Subliniind trsăsături specifice persoanelor sau grupurilor (familii, neamuri sau chiar sate) ori făcînd aluzie la comportamente, fapte și situații ocazionale, poreclele sînt elemente comune ale limbii, cuvinte simple (forme de bază și derivate cu valoare mai ales peiorativă), compuse ori îmbinări sub forma unor scurte propoziții. Aplicate de obicei cu intenție ironică (de la gluma nevinovată pînă la batjocura distrugătoare), evocînd direct ori figurat (prin metonimie și metaforă) și de multe ori dificil de interpretat etimologic (necunoscînd situațiile speciale în care au fost create), poreclele apar în cele mai vechi documente românești și uneori sînt deja

fixate ca nume de familie (în Moldova, la începutul secolului al XV-lea, doi frați, boieri în sfatul țării, poartă numele de familie *Limbădulce*; tot moldoveni sînt Petru *Cercel*, Petru *Rareș* „cu părul rar" sau *Majă*, pentru că vindea peștele cu *maja* — unitate de măsură, Petru *Șchiopul*, Nicoară *Potcoavă*, care era în stare să îndoaie o potcoavă cu mîna, Grigore *Ureche*). Ca procedeu de numire, porecla este veche și generală: o foloseau romanii (multe din numile lor de familie erau la origine porecle — *Calvus* „chel", *Plautus* „clăpăug", *Celer* „iute", *Gracchus* „gaiță", *Naso* „năsos"); a fost și este curentă, mai ales în colectivități bine închegate (rurale, muncitorești, școlare) în toată lumea romanică, unde se regăsesc toate tipurile de porecle latine și deseori chiar aceiași termeni (continuitatea acestora este la fel de dificil de probat ca și de respins). Numele de familie românești (și corespondentele lor franceze, italiene, spaniole, portugheze) care provin din porecle de tipul evocării directe se referă, în general, la particularități fizice ori psihice: *Albu* = it. *Lo Bello*, *Roșu* = it. *Rossi* sau *Rosso*, cel mai frecvent nume de familie din Italia, *Pîntece* și *Burtică* = sp. *Panza*, *Chelu* = port. *Careca*, *Cîrnu* = fr. *Camus*, *Surdu* = it. *Sordi* sau *Sordo* *Rău* = sp. *Malo*, *Tîrziu* = it. *Tardo*, *Dulce* = port. *Doce* etc. Pentru evocările figurate se recurge la regnul animal sau vegetal (*Bou* = fr. *Leboeuf*, sp. *Boy*, *Iepure* = port. *Coelho*, *Lupu* = sp. și port. *Lope*, *Pisică* = it. *Gatta*, *Cioară* = fr. *Corneille*, *Porumb* „porumbel" = it. *Colombo*, *Gorun* = = port. *Carasco*, *Meiu* = fr. *Millet* etc.), la domeniul alimentației și al vestimentației (*Pită* = fr. *Pain*, *Cămășoiu* = port. *Camisao*), la nume de instrumente și obiecte diverse (*Topor*, fr. *Martel*, it. *Martelli*, port. *Machado*) etc. Dintre compuse sînt extrem de interesante formațiile verbale (cunoscute și din basmele noastre: *Sfarmă-piatră*, *Strîmbă-lemne*), cu analogii, uneori perfecte, în celelalte limbi romanice: *Belibou*, *Belicîne*, *Belivacă* — fr. *Ecorcheboeuf*, *Tuvache*, it. *Squarcialupo*, port. *Matacaes*; *Roademei* — port. *Picamilho*; *Taiencoș* — it. *Tagliavini* etc.

August, 1989

Violeta Barbu

MĂRTURII DESPRE LIMBA ROMÂNĂ (II). SECOLUL AL XV-LEA (1)

1.1. Atunci cînd am purces la culegerea și ordonarea surselor ce ar putea alcătui un viitor corpus de *Fontes Historiae linguae romanicae*, am înțeles pe dată că aforismul potrivit căruia „orice început e greu" nu s-a dovedit aici valabil. Deschiderea acestui voluminos dosar al mărturiilor despre limba română și îndeosebi despre latinitatea ei prin discutarea pasajului „Torna, torna, fratre" era inevitabilă [1]. Mai greu însă era să se realizeze o punte între secolul al VI-lea, de cînd datează opera lui Teofilact, și următorul moment de densitate și importanță a surselor. Căutînd deci intervalul cel mai apropiat de concentrare a informațiilor care să conveargă spre problema caracterului și a originii limbii române, am ales veacul al XV-lea, secol al consolidării primelor formațiuni statale românești și al intensificării misionarismului catolic în cele trei provincii istorice. Dar, realizînd în felul acesta un salt de aproape opt secole de la prima mărturie lingvistică asupra romanității unei populații locuind în zona muntelui Haemus, sîntem obligați să abandonăm *ab initio* pretenția de a înșirui exhaustiv și *ex professo* izvoarele istoricilor, misionarilor, diplomaților și călătorilor străini privind graiul românesc.

1.2. Cu toate acestea, înainte de a trece la analiza celor două surse pe care le-am selectat din secolul al XV-lea, Manuel Chrysoloras și Ioan de Sultanieh, avem datoria de a aminti alte două mărturii anterioare legate direct sau indirect de limba română. Plasarea lor în veacul al XIII-lea a fost ulterior contestată.

1.3. O interpretare abuzivă a unei notițe din cartea editată de filologul ceh W. Hanka, *Sazavo — Emmauskoje Svjatoje Blagovještovanije nyněze Remeskoje, Sazavo — Emmauntinum Evangelium nunc Remense, vulgo (Texte du Sacre)* (Praga, 1846) [2], a dus pe N. Bălășescu, A. Șaguna și, mai recent, pe D. Șerbu și I. Chițimia [3] la concluzia că liturghia slavă a fost tradusă în românește în secolul al XIII-lea, sub pontificatul lui Inocențiu al IV-lea. Din aceasta, pentru cercetătorii amintiți, decurge cu

[1] V. Violeta Barbu, *Mărturii despre limba română. I. „Torna, torna, fratre" (1—2)*, în LR, XXXIX, 1990, nr. 1, p. 29 — 35, și LR, XXXIX, 1990, nr. 2, p. 143 — 148.

[2] La p. XVII se face următoarea afirmație : „Nam etsi recentissimis quoque temporibus, i.e. vix abhinc sesquiseculo, Daciae Valachi slavicam graeci ritus liturgiam antea apud se quoque usitatum, sensium in vernaculam suam converterunt, tacente et connivente ut videtur, aut velignorante et inconsulta πολυτήϊονι matre constantinopolitana" („În timpurile recente, adică abia de un secol și jumătate, valahii din Dacia au tradus liturghia slavă de rit grecesc, folosită de ei mai înainte, în limba lor, tăcînd și înțelegîndu-se cum se vede sau ignorînd și neîntrebînd prea răbdătoarea maică [biserică] constantinopolitană"), apud Ion Gheție, Alexandru Mareș, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985, p. 117 ; n-am avut acces la unicul exemplar al acestei publicații, ce se păstra în secolul trecut la Sibiu.

[3] V. bibliografia problemei la Ion Gheție și Al. Mareș, *op. cit.*, p. 117—118.

necesitate că cea mai veche atestare a scrierii limbii române ar putea fi plasată în acea epocă. Pe bună dreptate, Alexandru Mareș a respins această teză [4], opinînd că nota lui Hanka se referă la realități petrecute cu un secol și jumătate înainte de apariția cărții editorului ceh, deci în jurul anului 1700. Într-adevăr, la această dată se poate vorbi de acțiunea de naționalizare a serviciului divin, în Moldova și Țara Românească, prin eforturile de traducere și imprimare depuse de mitropoliții Dosoftei și Antim Ivireanul. Opțiunea pentru secolul al XIII-lea ar face absurdă și o a doua afirmație a lui W. Hanka din aceeași notă din care s-a extras pasajul citat. „Toate celelalte popoare catolice din Europa, Africa și America efectuează cele sacre numai în latină" [5]. Această afirmație a scăpat atenției celorlalți cercetători, dar nu și lui Al. Mareș, care a invocat-o în sprijinul opiniilor sale. Interpretarea propusă de Al. Mareș are deci și avantajul că explică și prezența Americii în rîndul continentelor unde serviciul divin catolic se oficiază în latină.

Subscriem întru totul demonstrației lui Alexandru Mareș, pe care am mai putea s-o îmbogățim cu o scurtă precizare. În aceeași notă, W. Hanka este de părere că oficierea liturghiei în limba slavonă în biserica romană este „un privilegiu unic", de vreme ce toate celelalte popoare de pe trei continente practică serviciul divin în latină [6]. Al cui privilegiu unic? Să se fi referit editorul la comunitățile creștine din Moravia și Slovacia care au păstrat slavona ca limbă liturghică pînă la reforma husită? Mai degrabă nu, căci ele aparțineau ritului greco-bizantin și jurisdicției ortodoxe. Bun cunoscător al manuscriselor liturghice slave de redacție mediobulgară, galițiană și ucraineană, pe care le-a studiat și repertoriat într-o fază de pionierat a slavisticii europene [7], W. Hanka avea în vedere, credem, prin afirmația sa, situația particulară și într-adevăr privilegiată a unor biserici catolice din Croația și Dalmația, care au căpătat dispensă pontificală pentru a sluji în slavonă în ritul latin. Poate că se vizau de asemenea bisericile unite, greco-catolice, care, aparținînd Bisericii Catolice, și-au păstrat ritul bizantin, oficiat, potrivit tradiției, în slavonă. Aceasta era într-adevăr situația Bisericii Unite din Ucraina subcarpatică și a celei din Transilvania, al cărei act de naștere a fost semnat tot la 1700.

1.4. Pe la mijlocul secolului al XIII-lea, nu mult după 1242, a fost redactată *Carmen miserabile. Ingressus et processus Tartarorum Hungariam intrantium* [8], de către călugărul italian Rogerius, martor ocular în Transilvania la marea invazie a tătarilor. În capitolul XL, se precizează următoarele : „Et erat ibi ad decem miliaria juxta silvam villa, que *Frata* dicitur in vulgari, et infra silvam ed quatuor miliaria mons mirabilis et excelsus, in cuius summitate lapis et petra fundabatur terribilis" [9]. Menționa-

[4] *O traducere în limba română în jurul anului 1100?*, în „Contemporanul", nr. 20 (1853), din 14 mai 1982, p. 10.

[5] Apud Ion Gheție, Al. Mareș, *op. cit.*, p. 118.

[6] *Ibidem.*

[7] V. de pildă studiile sale *Zlomek staroslovankych nedelnich evangelii*, în „Časopus Českého Musea", XXVIII, 1854, p. 65—70, și *Ostatky slovanského bohosluženi v Čechach*, Praha, 1879.

[8] Prima ediție a acestei scrieri a apărut la Brünn în 1488, ca anexă la *Cronica* lui Thuroczi ; ea a fost îngrijită de Ioannes Pruiss.

[9] Apud G. Popa-Lisseanu, *Românii în izvoarele istorice medievale*, București, 1939, p. 203.

rea satului Frata se face după descrierea cetății Alba Iulia, prădată de tătari. În acest sat, relatează apoi Rogerius, a fost îmbiat de către locuitorii lui cu pîine neagră, coaptă din făină și din coajă de stejar măcinată, „nigrum panem de farina et contritis corticibus quercuum pistatum" [10]. Majoritatea istoricilor români și străini au identificat satul Frata cu localitatea omonimă de lîngă Cluj (magh. Magyarfráta), cu o populație covîrșitor românească [11]. Autenticitatea acestor părți din capitolul XL a fost contestată de Iosif Schiopul [12]. Pe baza contraargumentelor furnizate de G. Popa-Lisseanu [13] și pînă la proba contrarie, ne îngăduim să vedem în acest pasaj o mărturie asupra limbii vorbite de români la jumătatea secolului al XIII-lea în Ardeal pe baza toponimului *Frata* [14] și a precizării făcute de Rogerius : „*in vulgari*", adică în limba poporului, a locuitorilor satului.

2.1. Înaintea istoriografiei umaniste, care, prin vocea lui Flavio Biondo ori Enea Silvio Piccolomini, a răspîndit în opinia publică europeană teza romanității poporului și a limbii române, arhiepiscopul Ioan de Sultanieh se bucură de această prioritate [15]. Scrierea lui, intitulată *Libellus de notitia orbis*, redactată în 1404 [16], a fost semnalată și comentată la noi mai întîi de Gheorghe I. Brătianu [17], iar apoi, în detaliu și cu o situare într-un context general, de către Șerban Papacostea [18]. Prezent în țările române în calitate de mediator în negocierile politice din centrul și estul Europei, Ioan de Sultanieh a călătorit apoi în Bulgaria. Despre populația vlahă din această țară, el afirma următoarele : „Ultra ad aquilonem est Vulgaria sive Bulgaria et fuit bona patria, sed modo devastata per Turcos. Ipsi habent linguam propriam et quasi latinam et, ut fertur, ipsi exiverunt de Romanis quia cum quidam imperator romanus obtinuisset illas terras, scilicet Macedoniam, quaedam societas Romanorum videntes bonam patriam, recipientes uxores, remanserunt ibidem. Ideo vocantur Vulgari a linguam Vulgarica romana. Ipsi ideo jactant se esse Romanos et patet in lingua quia ipsi locuntur quasi Romani" („Dincolo spre miazănoapte este Vulgaria sau Bulgaria și a fost o țară mănoasă, dar acum e devastată de turci. Ei au o limbă a lor și aproape ca latina și, după cum se povestește,

[10] *Ibidem.*

[11] *Ibidem*, p. 204—206.

[12] V. *Contribuțiuni la istoria Transilvaniei în secolele XII și XIII*, Cluj, 1932, p. 152—153, și *Țările românești înainte de secolul al XIV-lea*, București, 1945, p. 90—94.

[13] G. Popa-Lisseanu, *op. cit.*, p. 204—206.

[14] Satul cu populație mixtă s-a scindat în 1391 formînd două așezări : „*Olahfrátha*" și „*Magyarfrátha*". Faptul că populația românească era preponderentă în vechea așezare estedemonstrat de expresia documentului emis în 1391 : „magna villa Olachorum" ; datele despre numărul locuitorilor îl îndreptățesc pe Ștefan Pascu să creadă că Frata Românească era în acea vreme una din cele mai mari așezări rurale din Ardeal ; v. Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, II, Cluj-Napoca, 1979, p. 348, 368.

[15] Date despre activitatea acestei personalități în *Călători străini despre țările române*, ed. îngrijită de Maria Holban, vol. I, București, 1968, p. 36—37.

[16] Textul acestui mic tratat de geografie a fost publicat de Anton Kern în „Archivum Fratrum Predicatorum", VIII (1938), p. 82—123.

[17] *Origines et formation de l'unité roumaine*, Bucarest, 1943, p. 105, și *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, 1945, p. 69—70.

[18] *Un călător în țările române la începutul veacului al XV-lea*, în „Studii", XVIII, 1965, nr. 1, p. 171—174, și în *Les Roumains et la conscience de leur romanité au Moyen Âge*, în „Revue roumaine d'histoire", IV, 1965, nr. 1, p. 15—24, articol republicat în vol. *Geneza statului în Evul mediu românesc*, Dacia, 1988, p. 222—230.

se trag din romani, căci atunci cînd un împărat roman a pus stăpînire pe acele țări — adică pe Macedonia — un grup de romani văzînd că țara e mănoasă, însurîndu-se acolo au rămas acolo. De asemenea sînt numiți vulgari de la limba romană vulgară. De aceea ei se fălesc că sînt romani și lucrul se vădește în limba lor, căci ei vorbesc ca romanii'') [19].

În afară de etimologia fantezistă a autorului, două probleme au o importanță deosebită pentru studiul de față. Ele au fost enunțate cu claritate de Șerban Papacostea [20]. Astfel, din modul în care apare exprimată conștiința romanității vlahilor, ne aflăm în fața fenomenului afirmării ei colective : „ipsi ideo jactant se esse Romanos'' („ei afirmă cu mîndrie că sînt romani''). În al doilea rînd, pentru prima dată, în sprijinul unor afirmații privind originea romană a vlahilor, se aduce în discuție, ca argument decisiv, argumentul lingvistic. Ioan de Sultanieh afirmă răspicat : limba vlahilor e „quasi latinam'', iar vlahii „ipsi locuntur quasi Romani . . .''. Și să nu uităm, aceasta se petrecea în 1404.

2.2. În 1965, Alexandru Duțu [21] punea în atenția istoricilor și a lingviștilor români un document datînd din 1411 : scrisoarea unui umanist bizantin, Manuel Chrysoloras, profesor de greacă la Florența [22]. Într-o epocă favorabilă înlăturării schismei dintre cele două biserici, Chrysoloras relatează că la Roma sosesc pelerini din toate colțurile Europei : din Spania, Franța, insulele britanice, Germania, Sarmația, Panonia și Grecia. Documentul mai arată că acești pelerini s-au spovedit și au primit absoluțiunea chiar în limba lor maternă ; în această situație s-au aflat britanicii, francezii, spaniolii, cei din Dalmația și din Dacia. Un grup important provenind din această ultimă țară putea fi văzut vorbindu-și limba nu numai în biserică, ci și pe stradă sau în piețe. Alexandru Duțu nu se îndoiește de faptul că acești pelerini erau români ; problema pe care și-o pune este aceea de a ști din care provincie a Daciei proveneau. Răspunsul dat le cuprinde pe toate trei : „either of Transylvania, where Catholicism has been powerfully fostered by the Angevins as an instrument of policy (conceived in Guelf sense), or of Wallachia or Moldavia, where the policy of Vlajko and Mircea the Old or Alexander the Good favoured at certain moments the catolic propaganda, connected with the diplomatic relations with Hungary and Poland'' [23]. Argumentul decisiv invocat de Alexandru Duțu [24] este studiul lui Eugen Stănescu [25] întreprins asupra terminologiei etnice la cronicarii bizantini (Sphrantzes, Dukas, Chalcocondil, Critobul), din care reiese că, la capătul unui proces al cărui început se fixează în secolul al XI-lea și care va dura pînă în veacul al XV-lea, termenii de *vlah*, *dac* și *get* au sfîrșit prin a se identifica total cu *român*.

[19] Apud Ș. Papacostea, *Geneza statului* . . ., p. 224.

[20] V. Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 225.

[21] *Some remarks on the Dacians met in Roma by Manuel Chrysoloras*, în „Revue des études sud-est européennes, III, 1965, nr. 3—4, p. 647—650.

[22] Manuel Chrysoloras (1350—1415) a adresat probabil această epistolă lui Ioan, viitorul împărat bizantin Ioan al VIII-lea ; manuscrisele care au transmis epistolele cărturarului bizantin poartă această precizare mai tîrzie. V. Endre von Iványka, *Europa in XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen* Graz—Wien — Köln, 1954, p. 109.

[23] Al. Duțu, *op. cit.*, p. 649.

[24] *Ibidem*, p. 650.

[25] V. Eugen Stănescu, *Les „mixobarbares" du Bas-Danube au XIème siècles (Quelques problèmes de la terminologie des textes)*, în *Nouvelles études d'histoire*, vol. III, București, 1965, p. 43—53.

În același timp, cercetînd textul epistolei, după traducerea germană efectuată de Endre van Ivánka, reputat bizantinolog, am constat că editorul a echivalat, fără să se îndoiască, termenul δάχοι cu *Rumänen* : „Denn in der Kirche der Apostel wird in den verschiedensten Zungen gebeichtet : dort kann man einen Priester im Beichstuhl sitzen sehen, der das Sündenbenkenntnis von Briten anhört, die eigens zu diesem Zweck von ihren Inseln gekommen sind, dort einen mit Dalmatinern oder Rumänen. Auf den Straßen, in der Stadt und in der Kirche schwirren die verschiedenen Sprachern durcheinander'' [26].

Cu toate acestea, ținînd seama de evoluția extrem de labilă a terminologiei geopolitice în evul mediu, interpretarea propusă de Al. Duțu și Endre van Ivánka nu poate fi scutită de arbitrar. Raportîndu-ne numai la trei studii de acest tip, toate avînd ca obiect realitatea acoperită de termenul *Dacia*, constatăm că această realitate este extrem de diversă. Este vorba de cercetările întreprinse de : Constantin I. Karadja, *Cea mai veche mențiune a „Daciei'' în tipar* [27], Eugen Stănescu, *L'unité du territoire roumain à la lumière des mentions extérieures. Le nom de „Valachie'' et ses sens* [28], cu un capitol special consacrat Daciei [29], și, în sfîrșit, Adolf Armbruster, *Evoluția sensului denumirii de „Dacia''. Încercare de analiză a raportului între terminologia politico-geografică și realitatea și gîndirea politică* [30]. Astfel, termenul desemnează pe rînd, în secolele al XV-lea și al XVI-lea : 1) întregul teritoriu locuit de români, 2) Transilvania (Dacia Traiană), 3) Țara Românească, 4) Moldova, 5) Țara Românească și Moldova. Subliniem că studiile repertoriază atestări culese mai ales din literatura istorică, geografică, memorialistică sau cartografică aparținînd zonei culturale vest- și centro-europene.

Tocmai de aceea, este dificil să plasăm opinia lui Chrysoloras într-o multitudine de alte păreri, susținute de învățați cu formații diferite. Înclinăm să credem totuși că prin Dacia, în concepția umanistului bizantin, se înțelege numai Dacia Transalpină, adică Transilvania. Către această concluzie ne-au călăuzit mai multe considerente :

a) Manuel Chrysoloras, întemeietor al studiilor umaniste în limba greacă la Florența, era un savant adevărat, pentru care Dacia însemna, ca și pentru alți umaniști remarcabili, numai Dacia Traiană, teritoriul romanizat intens în secolele al II-lea — al III-lea.

b) Epistola sa consemnează un fapt pe care-l vom regăsi, cîteva decenii mai tîrziu, în 1453, sub pana lui Flavio Biondo : valahi din Dacia Ripensis mergeau anual în pelerinaj la Roma, mîndrindu-se cu originea lor romană, „loquelo ostendant'' („pe care o lasă să se vadă din vorbirea lor'') [31]. Într-un articol consacrat acestei știri, Ion Gheție [32] a demonstrat

[26] E. von Ivánka, *op. cit.*, p. 122.

[27] Extras din AAR, Mem. Secț. Ist, Seria IIII, Tom XXII 1940, Mem. 24, p. 1—6.

[28] În „Revue roumaine d'histoire'', VII, 1968, nr. 6, p. 877—898.

[29] *Ibidem*, p. 894—897.

[30] În „Studii'', XXII, 1969, nr. 3, p. 423—444.

[31] V. A. Marcu, *Riflessi di storia rumena in opere italiene dei secoli XIV e XV*, în „Ephemeris dacoromana'', I, 1923, p. 362—363.

[32] V. *O știre din 1453 a lui Flavio Biondo și începuturile scrierii românești cu litere latine*, în vol. *Începuturile scrisului în limba română*, București, 1974, p. 21—23.

că „dacii ripensi cunoscuți la Roma de Flavio Biondo erau bănățeni sau hunedoreni", știută fiind evoluția propagandei catolice în rîndul românilor din aceste regiuni și modul în care aceștia au reacționat la ea. Sîntem deci în fața unui fenomen care s-a menținut mai multe decenii, un fir prin care, atît de timpuriu, românii s-au legat de Roma ca de un centru al conștiinței originii lor, afirmată puternic mai ales prin limbă.

c) În pasajul citat din scrisoarea lui Chrysoloras, Dacia este pomenită după Dalmația, în conformitate cu linia de graniță estică a lumii catolice.

Într-un alt pasaj e drept că sînt amintite Grecia și Sarmația (Rusia)[33], ceea ce ar putea să ducă la concluzia că autorul, unul din principalii promotori ai unirii celor două biserici [34], despărțite de schismă, avea în vedere, poate, și simpatizanți ai unirii, sosiți din aceste părți ale lumii aflate în sfere de influență a Bisericii Răsăritene. Nu s-ar putea crede atunci că prin Dacia putem înțelege și celelalte două țări române, Valahia și Moldova, care, după cum se știe, și-au trimis delegați la Conciliul de unire de la Baden (Constanța) în 1415 [35], conciliu la care Chrysoloras a participat ca unul din principalii animatori [36]? Mai degrabă nu. Scrisoarea menționează cu claritate faptul că persoanele venite din Dacia, Dalmația, Franța, Spania s-au spovedit și au primit absoluțiunea în limba lor maternă. Nu e vorba deci de simpli pelerini, cum e cazul în pasajul ce-i alătură pe călătorii sosiți din Sarmația, Panonia, Grecia, ci de catolici practicanți.

Februarie 1990

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[33] Al. Duțu, *op. cit.*, p. 480.
[34] V. Joseph Gill, *The Council of Florence*, Cambridge, 1961, p. 20—21.
[35] V. Constantin I. Karadja, *Delegații din țara noastră la Conciliul din Constanța (în Baden) în anul 1415*, București, 1927, p. 7—13.
[36] J. Gill, *op. cit.*, p. 21.

LUIZA SECHE, MIRCEA SECHE, IRINA PREDA, **Dicționar de sinonime**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, 552 p.

Dicționarul de sinonime apărut în 1989, semnat de Luiza și Mircea Seche și Irina Preda, este o variantă prescurtată a dicționarului de sinonime apărut în 1982 și elaborat doar de primii doi autori. Scopul ediției din 1989 declarat și atins este de a fi o ediție uzuală. Nu am putut constata un spor lexical vădit față de ediția precedentă. Este adevărat, apar în plus termeni tehnici sau se întregește seria cu sinonime livrești (de exemplu *fatum* pentru SOARTĂ).

„Sinonimia — spun autorii în prefață — este abordată din punct de vedere lexical". Această precizare este importantă, deoarece deplasează centrul de greutate de la sens (înțeles ca sens denotativ) înspre valoarea pe care o poate avea cuvîntul în limba contemporană în general și în limbaje specializate. Totodată, această perspectivă oferă sinonimiei un spațiu semantic foarte mare și mobil, ajungînd pînă la limita în care orice cuvînt poate deveni sinonim cu oricare alt cuvînt cu condiția ca ele să aibă cel puțin un context comun. În acest sens, autorii consideră sinonime „cuvintele și îmbinările stabile de cuvinte care fiind reciproc substituite într-un context determinat nu alterează conținutul esențial al mesajului comunicat de acest context" (p. 5). Acest mod de a vedea sinonimia ca un fenomen stilistic care servește exprimării și comunicării este perceptibil prin bogata dezvoltare a seriilor sinonimice în ediția primă a dicționarului. Prin urmare, sinonimia este abordată dintr-o perspectivă sincronică și stilistică foarte permisibilă, deoarece tolerează alunecarea de la cuvînt în sine la mesaj.

Un alt unghi din care mai este abordată sinonimia este cel diacronic. Ediția mare introduce în seria sinonimică și sensurile învechite ale unor cuvinte sau chiar arhaisme, ilustrînd o relație de sinonimie diacronică, realizată între un cuvînt contemporan și un cuvînt învechit sau un sens arhaic al unui cuvînt contemporan, relație posibilă, dar care probabil nu s-a actualizat decît în rare ocazii. De exemplu, apar serii ca : *înaintare* — (înv.) *prohonisire* ; *împuțiciune* — (înv.) *smreduire* ; *oaste* — (înv.) *ordie* ; *procedare* — (înv.) *manoperă*, *marșă*, *mediu*, *mijlocire* etc. Aici se simțea nevoia unei nuanțări. Dicționarul nu oferă decît indicația „învechit", care precedă atît arhaismele, cît și sensurile învechite ale unor cuvinte viabile încă.

Autorii conjugă perspectiva istorică cu cea sincronică, încercînd să analizeze fenomenul sinonimiei în absolut. Consecința acestei duble abordări este, printre altele, adoptarea unui procedeu de redactare special.

Ediția mare a dicționarului cuprinde cuvinte comune, dar și nume proprii considerate de vorbitor cuvinte comune (cum sînt *Carul-Mare*, *Capricorn*, *Satana*), unele compuse stabile ca *legătură covalentă*, *semnele citării*, regionalisme, cuvinte populare, arhaisme, cuvinte familiare, argotice, ironice, livrești, unele idiotisme. Ediția mică elimină mare parte din ultimele tipuri de cuvinte, mai ales dintre regionalisme, cuvinte populare și învechite, aici realizîndu-se o mare deosebire cantitativă față de dicționarul anterior.

Organizarea articolelor în ambele ediții este următoarea : cuvîntul-titlu, cu marcarea accentului, indicarea categoriei/categoriilor gramaticale ale cuvîntului de la intrare, după care urmează seriile sinonimice pe sensuri, indicate prin cifre arabe. La sfîrșitul fiecărei serii se dă un citat redacțional ilustrativ, care trebuie să reziste la proba substituției pentru fiecare sinonim din serie. În general, aceste citate sînt elocvente. În interiorul lor, locul sinonimului e marcat prin tildă. Citatele sînt scrise cu litere cursive. Ordinea enumerării sinonimelor se face după două criterii : unul lexical — se începe cu sinonimul literar, după care urmează termenii livrești, rari, populari, regionali, apoi „sinonimele expresive", în această categorie intrînd cuvintele argotice, ironice, depreciative, figurate, improprii, peiorative și, în final, sinonimele învechite. În afara termenilor literari, la toate celelalte se indică accentul. În dicționarul recenzat aici se renunță la acest procedeu. Al doilea criteriu este cel al ordinii alfabetice. Enumerarea alfabetică se face în interiorul fiecărei serii. De asemenea, dicționarul mai cuprinde și indicații de domeniu, care sînt antepuse sinonimului respectiv sau seriei și sînt notate cu majuscule aldine, spre deosebire de indicațiile de natură stilistică, notate cu minuscule. Și la acest aspect diferența dintre cele două dicționare este una cantitativă. Volumul arti-

colelor în dicționarul de sinonime apărut în 1989 este mult redus datorită, nu atît simplificării filiației — în general polisemantismul este un element prioritar în raport cu categoriile lexicale — cît prin eliminarea sinonimelor populare, regionale și învechite, a unor îmbinări stabile de cuvinte sau cuvinte compuse. De exemplu, în dicționarul mic nu mai apar cuvintele *fața-mîței*, *fată-mare*, *faptul-mare*, *făină de păpușoi* etc.

Omonimele apar în lucrare sub articolele-titlu separate, dar fără număr de omonim, deși acesta ar fi ajutat la identificarea cuvîntului atunci cînd se fac trimiteri.

Ca normă de redactare, în ambele dicționare se respectă principiul circuitului lexical închis (la fiecare termen al seriei se repetă întreaga serie). Între cele două dicționare, și aici, inevitabil, diferența este de natură cantitativă.

Tehnica de structurare a materialului adunat asupra căreia s-a convenit încearcă să ilustreze forțele contrare la care este supus fenomenul sinonimiei. Sinonimia este un proces lingvistic palpitant, în interiorul căruia acționează două tendințe contrarii: pe de o parte este tendința de a înghiți cuvinte, de a omogeniza nume diferite, pe de altă parte, contracararea acestei tendințe, și anume prin diferențierea numelor, izolarea lor în stiluri și limbaje, chiar „uitarea" sau „învechirea" lor.

Tehnica adoptată constă în organizarea pe două niveluri a inventarului de cuvinte cuprins în dicționar. Primul este nivelul de bază, descris de autori ca cel „în care sînt incluși toți termenii literari cu circulație curentă și cu valoare stilistică neutră" (p. 6). El este nivelul cel mai bine marcat al dicționarului. Cuvintele care aparțin acestui nivel sînt notate cu majuscule aldine și reprezintă intrările propriu-zise ale dicționarului. Redactarea la aceste cuvinte se face așa cum s-a arătat mai sus — se dau seriile sinonimice pe sensuri în ordinea lexicală respectivă.

Nivelul al doilea este cel al trimiterilor. El cuprinde „termenii neliterari (populari, regionali, învechiți), livrești, rari, cu valoare stilistică explicită (familiari, ironici, depreciativi, peiorativi, figurați), argotici etc." (p. 6), introduși la locul lor alfabetic și, după semnu „v.", urmați de trimiterile la sinonimele din nivelul de bază. Un cuvînt din nivelul al doilea e notat în dicționar cu minuscule aldine, iar cuvintele-trimiteri din nivelul de bază, cu majuscule aldine.

Diferența formală dintre cele două niveluri este aceea că termenul din nivelul de bază *are* una sau mai multe serii sinonimice, în timp ce cuvîntul din nivelul doi *intră* în anumite serii. Problema care se pune este aceea de a găsi un instrument de lucru care să departajeze net un cuvînt din nivelul de bază de unul din nivelul trimiterilor. Consultînd dicționarul, se poate observa că în nivelul de bază intră și termeni ca: *estradiol* cu marca „(FARM.)", *etilenoxid* (CHIM.), *pedalier* (MUZ.), *plenison* (FON.), *îndruga*, *lăptoc*, *mîncău*, *mîrlan*, *mîrlănoi*, care sînt fie termeni tehnici sau specializați, fie cuvinte populare sau argotice. În nivelul secund figurează cuvinte ca: *încetățeni*, *încetățenire*, *îndulci*, *înfrica*, *înfricare*, *însingura*, *flamură*, *fluiditate*, *frînă*, *mîngîios*, *mîț,mîță*, *moare*, *renghi*, *zobi*, *zobire*, care sînt termeni literari, cît și marea majoritate a termenilor livrești.

Aici se simte nevoia existenței unui sistem constant al valorilor lexicale care să hotărască apartenența unui cuvînt *x* la un nivel sau altul. Ar trebui, de asemenea, o descriere exactă a valorilor lexicale cu care se operează și încadrarea lor într-un sistem de opoziții funcționale. Nu se poate circumscrie încă clar conceptul de *literar*. *Literar* se opune în mod cert lui *regional*, *popular*, *argotic*, mai puțin cert lui *învechit*. *Literar* și *familiar* sînt două valori care pot funcționa împreună, la fel *literar* și *figurat*, și *literar* și *științific*. În concepția autorilor dicționarului, termenii tehnici și cei care aparțin domeniului științelor sînt pe același plan cu termenii literari, în schimb cei livrești sînt încadrați într-un etaj inferior, alături de cei populari, regionali, argotici etc.

Există trei tipuri de intrări în dicționar:

a) cuvinte-titlu care aparțin numai nivelului literar:

b) cuvinte-titlu care aparțin numai nivelului trimiterilor. Este cazul cuvintelor populare, regionale, învechite, argotice etc. La aceste cuvinte trimiterile au valoare de indice.

c) Cuvinte care au două intrări succesive, una cu majuscule, alta cu minuscule, ceea ce înseamnă că unul și același cuvînt aparține ambelor niveluri. Acestea sînt, fără excepție, cuvinte polisemantice. De exemplu *pedepsi* are două intrări. Cea cu majuscule conține seriile sinonimice dispuse pe sensuri. Intrarea cu minuscule aldine semnalează că acest cuvînt intră în seriile sinonimice ale altor cuvinte superioare lui din punct de vedere lexical (*pedepsi* vb. v. CANONI. CĂZNI... CREȘTE. EDUCA. etc.). În seriile acestor cuvinte el figurează ca sinonim cu valorile lexicale de *învechit* și *regional* sau numai de *învechit*. În astfel de situații sistemul de lucru ar putea fi rafinat, în sensul că ar trebui să se menționeze valoarea/valorile lexicale care îl fac pe *pedepsi*, de exemplu, să coboare în nivelul secund. Astfel, la intrarea cu aldine mici cuvîntul este preluat numai cu o parte din sfera lui semantică — de regulă cu mărcile *învechit*, *regional* sau *figurat* —, deci el nu apare în totalitatea sa semantică, iar

cititorul ar trebui informat direct de acest fapt. Dacă considerăm că intensiunea unui cuvînt reprezintă sensul denotativ actual al cuvîntului respectiv, iar extensiunea cuprinde valorile lexicale pe care el le poate avea, domeniile în care circulă, deci atît totalitatea mărcilor sale lexicale, cît și sensurile figurate, atunci intrarea de nivel 1 reprezintă o abordare preponderent intensională a sinonimiei, iar intrarea de nivel 2 — una extensională.

De asemenea, ar trebui ca la cuvintele la care se fac trimiteri să se indice, dacă există, numărul de sens al seriei din care face parte cuvîntul-titlu cu minuscule.

La cuvintele cu două intrări, cea cu aldine mici nu mai are decît parțial valoarea de indice. Ea vrea să semnaleze doar locurile din nivelul de bază unde cuvîntul-titlu în calitate de sinonim și indexat cu o anumită valoare lexicală joacă un rol mărginaș.

Datorită absenței acestor corective, pot apărea unele inadvertențe. În seria trimiterilor este posibil să se strecoare cuvinte față de care cuvîntul-titlu să fie tot un sinonim literar, și nu sinonimul care poartă o anumită marcă lexicală.

Prin cele două tipuri de intrări dicționarul realizează implicit și o ierarhizare a sinonimelor. Termenii literari (în dicționar cuvintele cu majuscule) reprezintă sinonimele regente, iar termenii marcați cu o valoare lexicală, cît și cei care la intrare sînt notați cu minuscule reprezintă sinonimele subordonate. Cuvintele care au două intrări au rol atît de sinonim regent, cît și, în anumite condiții, prin indexare lexicală, de sinonim subordonat.

Limita dintre cele două niveluri este foarte elastică. Nivelul de bază cuprinde termeni literari în absolut, dar și cuvinte care, prin raportare la alte sinonime, apar mai uzuale, cu șanse mai mari de a deveni „literare". Important este ce cuvînt la ce alt cuvînt sinonim se raportează. Aceasta apare, în cele din urmă, singura metodă practică care a fost folosită, mai exact, permanenta cîntărire din punct de vedere lexical a ceea ce este la *input* și a ceea ce este la *output*, cu specificarea că doar în cazul sinonimelor perfecte *input*-ul și *output*-ul sînt egale ca valoare lexicală. În cazul sinonimiei parțiale există un dezechilibru lexical natural și perfect valabil. Numai datorită acestui dezechilibru sinonimia are valoare stilistică.

O altă problemă este cea a sinonimelor figurate. De exemplu : *cel-de-pe-comoară* s. v. AGHIUȚĂ. DEMON. DIAVOL... ÎNCORNORATUL. NAIBA. etc. Teoretic vorbind, cuvintele de la *output* ar trebui ca din punct de vedere lexical să fie literare, însă singurii termeni literari propriu-ziși dintre aceștia sînt numai *demon* și *diavol*. Celelalte tind, prin valoarea lor lexicală, să se apropie foarte mult de cuvîntul de la intrare. Toate însă, prin raportare la cuvîntul-titlu, care este o metaforă, sînt simțite ca termeni proprii. Același este cazul lui *necioplit* la figurat, care are o intrare cu minuscule și pentru care s-a făcut analogia cu *bădăran, mitocan, mîrlan, mîrlănoi, țopîrlan*. El vine cu o parte din valoarea sa semantică, și anume cu cea figurată, în timp ce celelalte cuvinte sînt termeni proprii.

Sinonimul figurat este un sinonim subordonat sinonimelor termeni proprii, nu neapărat sinonimelor literare. El primește în dicționar o rezolvare prin intrările cu minuscule aldine, ceea ce este în același timp și o izolare. El este un sinonim „ocazional", mult mai dependent de context decît celelalte.

Conform normelor dicționarului, toate trimiterile trebuie să fie la nivelul de bază al limbii, dar datorită includerii în dicționar a sinonimelor figurate, există locuri în care norma este inevitabil încălcată, apărînd în postură de termeni literari cuvinte care sînt doar termenii proprii pentru sensul denotativ al unei serii sinonimice care cuprinde și un figurat. Unitatea semantică realizată între sensul propriu al unui cuvînt și sensul figurat al altui cuvînt este destul de fragilă, după cum se poate vedea, de exemplu, la PĂLMUI — (fig.) *cîrpi*. Sinonimia se realizează în virtutea coincidenței dintre sensul denotativ al cuvîntului de la intrare și cel conotativ al sinonimului figurat, sărindu-se astfel peste un nivel al cuvîntului. Și la acest aspect, diferența dintre cele două dicționare este tot de natură cantitativă, deoarece multe sinonime figurate au fost eliminate.

În ceea ce privește redactarea articolelor la cuvintele din nivelul de bază, există unele diferențe între dicționarul din 1982 și cel din 1989. La dicționarul mare sînt două tipuri de redactare : pentru cuvintele din nivelul de bază se dau seriile sinonimice pe sensuri, iar pentru cuvintele din nivelul secund se recurge la trimiteri. La dicționarul recenzat aici se păstrează redactarea prin trimiteri în aceleași situații, dar la cuvintele literare și polisemantice redactarea este mixtă : la unele sensuri se dă seria sinonimică urmată obligatoriu de un citat ilustrativ, la altele se dă o trimitere la alt sinonim, fără citat, firește.

Autorii rezolvă prin trimiteri acele sensuri unde cuvîntul la care se face trimitere este sinonimul exponențial, termenul propriu al seriei pentru acel sens. Nu rezolvă prin trimitere acele locuri din filiația semantică unde însuși cuvîntul-titlu este sinonimul cel mai reprezentativ din serie, contextul ilustrativ apărînd aici ca să dezambiguizeze seria.

Acest mod de tratare a cuvintelor polisemantice are două avantaje : este mai eco-

nomicos și oferă o imagine a raportului de forțe dintre cuvîntul-titlu și sinonimele sale, în sensul că există noduri în filiație unde cuvîntul titlu este sinonimul exponențial al seriei (din punct de vedere semantic este cel mai puternic din seria lui), precum și sensuri mai „voalate", unde, cuvîntul-titlu este mai „slab" din punct de vedere semantic decît sinonimul la care se face trimitere.

Prescurtarea unei serii sinonimice prin trimiterea la sinonimul regent este folosită în dicționarul din 1989 și atunci cînd din punct de vedere lexico-gramatical cuvîntul-titlu e simțit ca fiind de rang mai mic decît sinonimul său. Cuvîntul *întroieni* se rezolvă prin trimiterea la *înzăpezi*, deoarece primul este cuvînt compus, unde *troieni*, față de *zăpezi*, e un cuvînt popular. *Neîngrijire* se rezolvă prin *neglijență*, deoarece acesta din urmă are avantajul de a fi un cuvînt literar simplu, *neînfricat* are trimitere la *curaj*, de exemplu, *neîndestulat* la *avid*, *neîncredere* la *suspiciune*. În paranteză fie spus, acesta este cazul majorității cuvintelor compuse cu prefixul *ne-*.

Uneori se întîmplă ca seria sinonimică să fie mai reprezentativă pentru unele dintre sinonimele ei decît pentru celelalte nu atît din punct de vedere semantic, ci dintr-unul formal. De exemplu, avem sinonimele: *continuu*, *încontinuu*, *întruna*, *mereu*, *necontenit*, *necurmat*, *neîncetat*, *neîntrerupt*, *neobosit*, *neostenit*, *permanent*, *pururi*, *veșnic*. Această serie este dată în întregime la cuvîntul-titlu *continuu* și, probabil, datorită existenței dubletului lexical *continua* — *incontinua* în interiorul ei, pentru ca la toți ceilalți membri ai seriei să se recurgă la rezolvarea prin trimiteri. O parte dintre dublete sînt sinonime absolute și în dicționar își găsesc o tratare conformă acestei relații semantice care se stabilește între ele (*fleșcăială* s. 1. v. *fleșcăraie*; *fleșcăraie* s. 1. *fleșcăială*; *irigație* s. *irigare*; *irigare* s.v. *irigație* etc.). Mulți vorbitori ai limbii simt însă dubletele fie ca unul și același cuvînt, fie ca două cuvinte diferite, rod al unei specializări semantice. De aceea, rezolvarea cea mai elocventă la dublete ar fi aceea de a trimite la un al treilea sinonim care este un triplet, în măsura în care el există. Este cazul lui *emancipare*, la care se face trimitere la *dezrobire*, lui *emancipație* v. *dezrobire*, ca la *dezrobire* să se dea întreaga serie: *eliberare*, *emancipare*, *emancipație*, *liberare* (fig.) *descătușare*.

În ciuda atenției acordate filiației sensurilor, există și aici, accidental, două situații:

a) uneori lipsește din filiație un sens, ceea ce duce la absența unor sinonime (*suburban* este sinonim cu *mitocănesc*, dar nu și cu *periferic*);

b) alteori apare o inutilă separație a sensurilor (*continuu* are două sensuri, primul de „încontinuu', al doilea de „întotdeauna"; la *iubit* sinonimul argotic *gagic* aparține unui sens, iar sinonimul *amant* e încadrat la alt sens).

Citatele redacționale sînt indispensabile, ele dezambiguizînd sensul cuvîntului pentru care este dată o serie de sinonime. În aceste situații ele au o valoare pur ilustrativă. Uneori însă ele conțin o valoare demonstrativă, în sensul că numai în cadrul semantic oferit de ele se poate vorbi de sinonimia a două cuvinte. Aceste sinonime sînt fie contextuale (*face* devine în contextul *a* ~ *un chef* sinonim cu *trage*), fie chiar sintagmatice (*ulei* e sinonim cu *unt* numai în sintagmele: ~ *de migdale* sau ~ *de cașalot*).

Februarie 1990

ARIADNA ȘTEFĂNESCU
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, SOCIETATEA DE ȘTIINȚE FILOLOGICE DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, **Dialectologica**, volum îngrijit de Nicolae Saramandu, București, Tipografia Universității București, 1989, 284 p.

Lucrarea colectivă *Dialectologica* este o culegere de articole reprezentînd comunicări și intervenții prezentate la cel de-al IV-lea Simpozion Național de Dialectologie, desfășurat la Sibiu între 31 octombrie și 1 noiembrie 1986. În *Cuvînt înainte* (p. 5) se menționează că revizia parțială a lucrării aparține Lilianei Ionescu-Ruxăndoiu și că unele articole au fost completate de către autorii lor cu informații la zi din bibliografia lingvistică apărută după anul 1986. Volumul este dedicat „memoriei profesorului Boris Cazacu (1919—1987)".

Articolele sînt grupate în două secțiuni, intitulate: *Masă rotundă. Locul dialectologiei între celelalte discipline lingvistice și umaniste* (p. 7—35) și *Comunicări* (p. 37—282); secțiunea a doua se subîmparte tematic în: *Dialectologie română nord- și sud-dunăreană* (p. 37—159), *Limbă literară și grai* (p. 161—

198), *Dialectologie romanică, maghiară, germană, slavă* (p. 199—268), *Din istoria cercetărilor* (p. 269—282). Volumul se încheie cu un *Cuprins* (p. 283—284).

Din cele 38 de articole, 37 conțin, în proporții diferite, referiri la limba română. Cel mai adesea se are în vedere dialectul dacoroman: Ruxandra Pană-Boroianu, *Sintaxă dialectală istorică* (particularități ale sintaxei populare/dialectale în texte neliterare din secolul al XVI-lea); Maria Marin, *Valori modale ale imperfectului în graiurile dacoromâne*; Cristina Călărașu, *Condiționalul cu „a vrea" în dacoromână. Perspectivă istorică* (tipuri morfologice, datare, răspîndire etc.); Viorica Goicu, *Flexiunea verbală în graiul de pe valea Crișului Alb* (particularități); Ion Nuță, *Substantive cu gen dublu în graiurile din nordul Moldovei*; Stelian Dumistrăcel, *Semnificația ariilor regionale ale unor elemente autohtone din vocabularul limbii române* (elementele de substrat cu circulație regională — *gresie, mire* etc. — indică o diferențiere dialectală foarte timpurie a românei); Teofil Teaha, *Elemente lexicale moștenite din latină în graiurile actuale din sudul țării* (caracterul conservator al acestor varietăți regionale); Iulia Mărgărit, *Derivate verbale cu sufixe în graiurile din Muntenia* (structură, sens, poziție în lexic etc.); Radu Sp. Popescu, *Cuvinte dialectale caracteristice Banatului de sud și nord-vestului Olteniei (părțile corpului)*; Radu Scorojitu, *Termeni care denumesc noțiunea de 'peltic' în graiurile din Oltenia (pe baza NALR)*; Iosif Moise-Aldan și Vasile Ioniță, *Lexic dialectal bănățean (I)*; Gheorghe Pop, *Aspecte ale limbajelor profesionale în cercetările dialectologice din Maramureș*; Margareta Magda, *Acte lingvistice inițiatoare în graiul din Mărginimea Sibiului* (tipologie, structură lingvistică, mod de performare); Mihaela Moraru, *Semnificația elementelor dialectale în proza lui Valentin Rasputin și echivalentele lor românești* (implicațiile utilizării regionalismelor în traduceri). Elemente populare și regionale dacoromânești sînt examinate în relație cu elemente de limbă literară; v.: Ion Calotă, *Observații asupra variației pronunțării limbii literare*; Victor Iancu, *O normă supradialectală controversată*: **pîine, cîine, mîine**; Pavel Galea, *Locuțiunile în graiuri și în limba literară — între lexic, gramatică și stilistică*; Ecaterina Țăranu, *Elemente regionale în documentele administrative din Transilvania (1750—1830)*; Mircea Zdrenghea, *Cuvinte și forme regionale în „Elementa linguae daco-romanae sive valachicae"*; Doina Babeu, *Aspecte ale relației dialectologie-etnobotanică în opera științifică a lui Simeon Mangiuca* (termeni botanici regionali înregistrați de acesta).

Unii autori discută (și) probleme ale dialectelor din sudul Dunării: Richard Sârbu, *Observații asupra lexicului istroromân actual*; Nicolae Saramandu, *Raporturile între dialectele românești sud-dunărene și graiurile dacoromâne* (la nivel fonetic, morfosintactice, lexical); Mariana Bara, *Expresii idiomatice în vorbirea aromânilor bilingvi din București*.

Limba română este abordată de asemenea: prin comparație cu alte idiomuri romanice: Tatiana Slama-Cazacu, *Cîteva observații comparative asupra formulelor de politețe din limba română și din cea italiană (trei regiuni din Italia)*; Mircea Homorodean, *Convergențe friulano-române* (explicate pe baza teoriei ariilor laterale). Sînt examinate aspecte ale contactului dintre română și varietăți regionale ale altor limbi, în cadrul fenomenului de bilingvism: Victor Vescu, *Graiurile sîrbești și croate din România. Criterii de clasificare* (influențe ale limbii române în fonetică, în morfosintaxă, în vocabular); Pavel Rozkoš, *Elemente românești, maghiare, germane în lexicul graiurilor slovace din Banatul românesc* (adaptare fonetică și morfologică); Andrei Ivanov și Feodor Chirilă, *Structura actuală a lexicului graiurilor lipovenești (rusești) din România* (împrumuturi din română); Feodor Chirilă, *Sinonimia lexicală într-un grai aloglot din România* (locul împrumuturilor românești în graiul vorbit la Carcaliu, județul Tulcea).

În cîteva articole se discută despre raportul dialectologiei cu alte discipline în cercetările aplicate la limba română: Tatiana Slama-Cazacu, *Dialectologia și psiholingvistica*; Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Dialectologia și istoria limbii*; Ion Vlăduțiu, *Etnografie și dialectologie*; Mircea Homorodean, *Metoda culegerii pe teren a numelor de locuri* (sugestii pentru autorii viitorului dicționar toponimic al României). Se formulează observații asupra unor lucrări dedicate integral sau parțial problemelor limbii române și dialectelor ei: I. Mării, *ALR—Din însemnările unui redactor (IV): cîteva cuvinte despre* **Chestionarul ALR II**; Péntek János, *Cercetările de dialectologie maghiară din R.S.R.* (referitoare la bilingvismul român-maghiar); Constantin Negreanu, *Memorialul unei călătorii de studii (Ioan Maiorescu, „Itinerar în Istria și vocabular istriano-român")* (rolul de precursor al lui Ioan Maiorescu în dialectologia românească); Dumitru Peligrad, *Axente Banciu și Săliștea* (concepția acestuia despre cultivarea limbii române).

Lucrarea conține observații, interpretări, concluzii interesante și argumentate cu competență, dintre care menționăm cîteva: limba română s-a format pe un teritoriu mai întins în sudul Dunării decît așa-numitul „spațiu daco-moesic" (p. 47); influențele croate se manifestă la toate nivelurile sistemului

lingvistic istroromân (p. 153—159); analiza textelor neliterare din secolul al XVI-lea permite lărgirea inventarului cunoscut al conectorilor sintactici, datarea acestora, delimitarea ariei geografice de răspîndire a lor, precizarea distribuției etc. (p. 66—67). Metodele de culegere și/sau de examinare a datelor, modelele teoretice utilizate în interpretare sînt variate: ancheta lingvistică, geografia lingvistică, teoria actelor de comunicare, socio- și psiholingvistica, metoda dinamic-contextuală etc. Materialul faptic este divers și în bună parte inedit: termeni, variante fonetice, sensuri neînregistrate în DA și în DLR (p. 135 ș.u.), termeni înregistrați în cursul anchetelor pentru NALR, dar nediscutați în bibliografia dialectologică (p. 117 ș.u.) etc.

În încheiere semnalăm autorilor unele inexactități și neclarități. Construcțiile (reflexiv-)pasive în care subiectul și verbul-predicat au radical identic (*și această* **ispravă** *și samă, toată* **s-au isprăvit** *pren minule meale*, p. 69) nu conțin „complement" intern; acesta apare în structurile active corespunzătoare (**am isprăvit** *această* **ispravă**). De asemenea, ar trebui menționat că termenul *complement intern* este întrebuințat într-o accepție mai largă decît cea curentă, în ce privește natura verbului regent: tranzitiv sau intranzitiv (toate exemplele cu complement intern conțin verbe regente tranzitive: *pîrî, tocmi* etc., p. 69); de obicei, complementul intern se definește prin raportare la un verb intranzitiv (*Gramatica limbii române*, II, București, 1966, p. 157—158 etc.). Exemplul: *Poate că de multe ori am mîncat legumea și goală, că n-am avut mălai s-le dau, nu mai* **vorbeam** *de pîne, c-atunci pînea n-o mîncam în an de două, trei ori* (p. 94) nu ilustrează situația „serii de IMP [= imperfecte, n.n.] care includ și incidentele"; predicatele *am mîncat, am avut, s-dau* (din secvența care precedă construcția incidentă *nu mai vorbeam de pîne, c-atunci pînea n-o mîncam în an de două, trei ori*) sînt primele la indicativ perfect compus, iar ultimul la conjunctiv prezent. Ca dată a ultimei zile de desfășurare a simpozionului se indică 1 noiembrie la p. 3 și 1 decembrie la p. 5. Greșelile de tipar care pot crea confuzii sînt numeroase: *Românei* în loc de *Romaniei* (p. 214); reproducerea cu aldine, indicînd convențional un verb la imperfect, a mai multor cuvinte alăturate verbului (de ex., **nu mai stăteai**, p. 94) etc.

Prin informația științifică pe care o conține, lucrarea este utilă în general specialiștilor: profesori, cercetători, studenți; în special acestora din urmă le oferă totodată modele de cercetare în domeniul dialectologiei.

Martie 1990

CAMELIA STAN
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

LORENZO RENZI, **The Rumanian Article as a Balkanism**, în **Variatio linguarum**. *Beiträge zu Sprachvergleich und Sprachentwicklung. Festschrift zum 60. Geburtstag von Gustav Ineichen*. Hrsg. von U. Klenk, K.-H. Körner und W. Thümmel, Steiner, Stuttgart, 1989, p. 217—225.

În singurul articol referitor la limba română din volumul *Variatio linguarum*, Lorenzo Renzi se ocupă de articolul hotărît enclitic, element considerat în mod tradițional drept definitoriu pentru uniunea lingvistică balcanică.

Autorul respinge ipoteza lui Al. Graur, conform căreia articolul postpus reprezintă reanalizarea în diacronie a unui articol inițial antepus, de tipul: *băiat [illum sărac] > > [băiat illum] sărac*, considerînd că această explicație este valabilă numai pentru un număr restrîns de cazuri și e nevoită să accepte un număr prea mare de extinderi analogice.

Noua ipoteză formulată de L. Renzi are ca scop să explice toate cazurile de postpunere a articolului hotărît în română, bulgară, macedoneană și albaneză. Autorul consideră că în toate aceste limbi balcanice acționează legea lui Wackernagel, în virtutea căreia elementele clitice tind să ocupe — în limbile indo-europene — a doua poziție în propoziție sau frază, stînd după primul element nonclitic. L. Renzi atrage de asemenea atenția asupra faptului că româna prezintă anumite restricții în comparație cu celelalte limbi balcanice, în sensul că — în situațiile tipice — doar un substantiv sau un adjectiv poate ocupa prima poziție în grupul nominal.

Semnalînd această ipoteză care, din punct de vedere tipologic, aduce noi argumente pentru încadrarea românei în uniunea lingvistică balcanică, aș remarca faptul că, din punct de vedere genealogic, ea nu explică nimic. Întrebarea pe care, dincolo de simpla semnalare a fenomenului, ar fi trebuit să și-o pună L. Renzi era: De ce legea se materializează printr-un articol enclitic exact în

acest grup de limbi? Legea lui Wackernagel funcţiona în greaca veche, dar n-a avut drept consecinţă un articol enclitic în greaca modernă; legea funcţiona şi în latină (după cum remarcă însuşi Renzi), dar, dintre toate limbile neolatine, numai româna a dezvoltat un articol enclitic. Să fie oare vorba de un element de substrat? Propunerea lui L. Renzi ar fi căpătat o oarecare consistenţă dacă, în finalul articolului, ni s-ar fi pus măcar această întrebare.

Februarie 1990

VICTORIA POPOVICI
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, **Dicționar german-român**[1], ediția a II-a, revăzută și îmbogățită, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1989, XLVIII + 1184 p.

S-a scurs aproape un sfert de secol de la apariția primei ediții (1966) a acestui dicționar, timp în care s-au înregistrat firește o serie de schimbări în cele două limbi — română și germană — mai ales la nivelul lexicului, cel mai sensibil la înnoiri. Ținînd cont de acest aspect, a doua ediție a dicționarului în discuție, pregătită în cadrul Institutului de Lingvistică între anii 1981 și 1987, nu și-a propus să fie o simplă reeditare a celei dintîi, ci o formă *revăzută și îmbogățită*.

În acest scop s-a apelat la un număr mare de lucrări lexicografice apărute, aproape toate, în ultimul sfert de veac, deci după definitivarea primei ediții : peste 30 de titluri sînt indicate în lista bibliografică suplimentară a ediției a II-a. Drept urmare, numărul cuvintelor-titlu a crescut de la aproximativ 140 000 la circa 180 000, un spor de peste 2 %. Această creștere se datorează, desigur, în mare parte, introducerii unor termeni din domeniile științei și tehnicii, apăruți masiv în ultimele decenii. Dar îmbogățirea dicționarului — mai ales prin înregistrarea unor sensuri noi — este și o urmare a atenției deosebite acordate limbii vorbite, limbajului colocvial și familiar. Este acesta unul din cele mai însemnate cîștiguri ale noului dicționar, pentru că, dacă termenii tehnici sau științifici pot fi găsiți de către cei interesați și în dicționarele poliglote sau bilingve de specialitate apărute în ultimii 20 de ani (botanic, de metalurgie, tehnic, de transporturi ș.a.m.d.), în schimb, pentru înțelegerea unor termeni noi sau a unor semnificații noi ale unor cuvinte din limba germană *vorbită* (dar și *scrisă* — dacă avem în vedere orientarea prozei și chiar a poeziei actuale către limbajul obișnuit, de zi cu zi), lexicografia din România nu oferă alte instrumente de informare (exceptînd, eventual, pentru unele cazuri, *Dicționarul frazeologic german-român*).

Venind în întîmpinarea necesităților traducătorilor (dar nu numai), autorii ediției a II-a a acestui dicționar au procedat de asemenea — după cum menționează ei înșiși în cuvîntul înainte — „la o diferențiere mai exactă pe de o parte a stilurilor limbii, pe de alta a domeniilor de întrebuințare a cuvintelor", aducînd și „îmbunătățiri substanțiale traducerii în limba română a termenilor, expresiilor și locuțiunilor din limba germană".

În prima sa parte dicționarul oferă — bineînțeles după indicațiile de folosire — o utilă sumă de informații gramaticale, sistematizate sub forma unor tabele de declinare și conjugare, însoțite de precizările și observațiile necesare.

În fine, în privința indicațiilor suplimentare, de natură gramaticală, care însoțesc fiecare cuvînt-titlu în parte, trebuie remarcată tendința către o maximă concentrare de expresie și evitarea repetării, a tautologiei, a oricărui element informațional inutil. Astfel, dincolo de recurgerea la obișnuitele abrevieri ale metalimbajului (indicate într-o listă), se remarcă și alte mijloace folosite în vederea obținerii acestei concizii. De pildă, întrucît în limba germană substantivele sînt marcate prin scrierea cu inițială mare (iar în dicționar este indicat și genul fiecărui substantiv), nu mai este indicată apartenența cuvintelor la această parte de vorbire. De asemenea, transcrierea fonetică se face numai acolo unde pronunțarea unor sunete sau silabe diferă de cea normală, iar, dacă un cuvînt la care a fost indicată transcrierea fonetică intră în componența altor cuvinte care urmează, această transcriere nu se mai repetă.

În concluzie, se poate considera că, prin operațiile de îmbogățire și îmbunătățire efectuate, autorii ediției a II-a a *Dicționarului german-român* oferă un foarte util instrument de lucru.

MIHAI CIOMPEC

[1] Ediția I : coordonare și revizie — Mihai Isbășescu și M. Iliescu ; control științific — B. Colbert ; comisia de revizie finală — Gheorghina Haneș, H. Mantsch, Lia Pușcariu ; au lucrat la redactare și revizie — Ursula Binder, Robert Fettinger, Gabriela Gerota-Varo, Sanda Ioanovici, Alexandrine Kheil, Kurt Kheil, Dumitru Marmeliuc ; au colaborat parțial — Basilius Abager, Barbara Bach, Aurel Barbier, Eugen Filotti, Doina Frumuzache, Iacob Gavrilă, Ion Gertel, Cecilia Ghiorman, Constantin Jacobovici-Boldișor, Ruth Kisch, Grete Klaster-Ungureanu, Joseph Kufleitner, Ion Pătrășcanu, Lotar Rădăceanu, Sevilla Baer-Răducanu, Gisela Richter, Dorothea Sasu-Zimmermann, Horia Stanca, Alice Sterescu, Victor Theiss, acad. Tudor Vianu, Ercha Zoltner-Werner. Ediția a II-a, revăzută și îmbogățită de Ruth Kisch, H. Mantsch, Grete Klaster-Ungureanu ; coordonare — Mihai Isbășescu și Ruth Kisch ; revizie finală — Ruth Kisch și Grete Klaster-Ungureanu.

LR, XXXIX, nr. 3, p. 263, București, 1990

LIMBA ROMÂNĂ

Spiru Haret 12
RO-79638 Bucureşti
ROMÂNIA

Fonded in 1952
Six issues every year

Editor in Chief : I. Coteanu
Assistant Editor : Flora Şuteu
Editorial Board :
Mioara Avram, Ion Gheţie, Laura Vasiliu

Associate Editors :
Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Dumitru Săvulescu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language : grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology ; articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews. The journal publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania. The journal also publishes review articles, bibliographical notes, chronicles.

Editorial address : Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Spiru Haret, 12, RO -79638 Bucureşti 1, ROMANIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10376 prsfi r, RO-78014 Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

„Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie; articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

Revista publică bibliografia anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 10 pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R—79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijenie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliță)**, 1982, 379 p., 75 lei; tom XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom X, partea 1, litera **S (s — sclăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera **S (scladă — semințărie)**, 1987, 303 p., 64 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom III **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei; tom IV **(1982—1983)**, 1984, 192 p., 16,50 lei; tom V **(1933—1984)**, 1984, 182 p., 15 lei; tom VI **(1984)**, 1985, 176 p., 15 lei; tom VII **(1985)**, 1986, 224 p., 19 lei; tom VIII **(1986)**, 1987, 262 p., 21 lei; tom IX **(1987)**, 1989, 196 p., 16,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**. [II.] **Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1985, 169 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1986, 186 p., 17 lei; tom XXV, 1987, 176 p., 17,50 lei.

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice. Antologie** (coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, 1987, 226 p., 16 lei; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșură), 382 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p. (1757 fig.), 92 lei.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (Dex) — Supliment (DEX — S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1182 p., 400 lei.

RM — ISSN 0025—3523

LR, XXXIX, nr. 3, p. 165—264, București, 1990

42 200

UNIVERSUL, c.—2161

Lei 20

129034

2022

SECȚIA DE FILOLOGIE, LITERATURĂ ȘI ARTE

LIMBA ROMÂNĂ

XXXIX

CUPRINS:

Bibliografia românească de lingvistică (BRL, 32, 1989) de ION DĂNĂILĂ ȘI ELEONORA POPA

4/1990

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

(46)

- IUL. 2005

2014

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. I. COTEANU — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ROMPRESFILATELIA — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue «Limba română» paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie Roumaine sera adressée à: ROMPRESFILATELIA — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
Str. Spiru Haret nr. 12
R— 79638 Bucureşti
Telefon 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea Victoriei nr. 125
R— 79717 Bucureşti
Telefon 50 76 80, int. 176

I 29034

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIX 1990 Nr. 4 iulie — august

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, 32, 1989)*

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ȚARA NOASTRĂ ÎN CURSUL ANULUI 1989*

DE

ION DĂNĂILĂ și ELEONORA POPA **

SUMAR

În atenția cititorilor 267

I. *Documentare și informare* 269

1. Bibliografii 269
2. Periodice 270
3. Volume omagiale, culegeri 271
4. Semnalări, referate 273
5. Rezumate de teze de doctorat 273

II. *Generalități* 273

1. Manifestări științifice 273
2. Dări de seamă, cronici 276

III. *Lingvistică generală* 277

1. Lingvistică teoretică 277
2. Lingvistică matematică și aplicată 282

IV. *Limba română* 284

1. Generalități 284
2. Istoria lingvisticii românești 284
3. Istoria limbii române 290
4. Dialectologie 292
   a. Generalități 292

* Au fost incluse și titluri din anii precedenți, extrase din culegeri, din periodice etc. care nu ne-au parvenit la timp.

** A colaborat parțial Rodica Zafiu.

47222

b. Graiurile dacoromâne 292
c. Aromână 293
d. Istroromână 293
e. Meglenoromână 293
5. Filologie 293
6. Fonetică şi fonologie 298
7. Gramatică 298
a. Generalităţi 298
b. Morfologie 298
c. Sintaxă 299
8. Lexicologie 300
a. Semantică 300
b. Formarea cuvintelor 302
c. Etimologii 302
d. Lexicografie 304
9. Limbă literară 305
a. Generalităţi 305
b. Stilistică, poetică, limba scriitorului . 305
c. Cultivarea limbii 313
10. Onomastică 314
a. Generalităţi 314
b. Antroponimie 314
c. Toponimie 315
11. Ortografie, ortoepie, punctuaţie 317

V. *Balcanistică* 317
VI. *Filologie clasică* 317
VII. *Germanistică* 319
VIII. *Orientalistică* 321
IX. *Romanistică* 321
X. *Slavistică* 325
XI. *Tracologie* 327
XII. *Limba albaneză* 327
XIII. *Limba armeană* 327
XIV. *Limba bască* 327
XV. *Limba maghiară* 327
XVI. *Limbi baltice* 328
XVII. *Limbi caucaziene* 328
XVIII. *Limbi celtice* 328
XIX. *Limbi chino-tibetane* 328
XX. *Limbi dravidiene* 329
XXI. *Limbi fino-ugrice* 329
XXII. *Limbi indo-europene* 329
XXIII. *Limbi indo-iraniene* 329
XXIV. *Limbi lapone* 329
XXV. *Limbi malayo-polineziene* 329
XXVI. *Limbi nigero-congoleze* 329
XXVII. *Limbi semitice* 329
XXVIII, *Limbi turcice* 330

XXIX. *Limbi artificiale* 330

XXX. *Metodica predării limbilor* 330

1. Generalități 330
2. Limba română 330
3. Limbi străine 333
4. Manuale, cursuri, ghiduri etc. 336

XXXI. *Varia* 339

XXXII. *In honorem* 340

XXXIII. *In memoriam* 340

Abrevieri 341

Indice alfabetic 346

1. Autori 346
2. Cuvinte 362

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Din dorința de a oferi cititorilor o bibliografie cît mai cuprinzătoare și date fiind dificultățile pe care le întîmpinăm în aflarea, la timp, a lucrărilor de lingvistică de circulație mai restrînsă (locală sau județeană) apărute în țara noastră, ne adresăm — pe această cale — autorilor de astfel de lucrări, rugîndu-i să ni le semnaleze, trimițînd informațiile bibliografice necesare pentru BRL pe adresa :

Redacția revistei „Limba română"
— Pentru BRL —
Str. Spiru Haret nr. 12
79638 București

Ar fi de preferat ca autorii să trimită, dacă este posibil, un exemplar din lucrare la această adresă. Imediat ce au fost fișate pentru BRL și după ce, eventual, au fost citite pentru recenzare, lucrările primite vor fi predate bibliotecii Institutului de Lingvistică din București ca donații din partea autorilor. Confirmarea primirii lucrărilor o va constitui însăși includerea acestora în BRL.

Avem în vedere aici articolele, studiile, notele, recenziile etc. de lingvistică publicate în periodice locale care nu au intrat în circuitul BRL (vezi secțiunea *Abrevieri* a bibliografiei), precum și culegerile, volumele, cursurile universitare etc. editate de centrele universitare din țară, de muzeele municipale, județene sau locale, de filialele societăților științifice etc.

Autorii bibliografiei mulțumesc anticipat tuturor celor care vor răspunde prezentului apel.

I. *DOCUMENTARE ȘI INFORMARE* *

1. BIBLIOGRAFII

1. BERCA, OLIMPIA, BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, DASCĂLU, CRIȘU, FOARȚĂ, MARIA, ROSZKOS, PAVEL, VASILUȚĂ, LIVIA, VLĂDUȚ, DUMITRU, VULTUR, SMARANDA, WÜRTZ, BRUNO, *Text, figură, coerență. Bibliografie selectivă.* Coordonator: Crișu Dascălu, Timișoara, TUT, 98 p. multigr. (UT. CȘS. SectP). Vezi și nr. **812**.
2. DĂNĂILĂ, ION, POPA, ELEONORA, *Bibliografia românească de lingvistică (BRL*, **31**, *1988). Lucrări de lingvistică apărute în țara noastră în cursul anului 1988*, LR, **38**, nr. 4, 1989, 273—408 [a colaborat Rodica Zafiu].

2 bis. HORVAT, SĂLUC, *Contribuția culegerii „Limbă și literatură" la predarea limbii și literaturii române în școală*, BullDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 90—97 [bibl. cu analize de texte și cu art. de metodică a predării lit. rom.; cu ind. de nume și titluri].

3 MANGRA, MARIA, Langue et littérature. *Bulletin de la Section littéraire (1940—1948)*. Indice bibliografic adnotat, [Craiova], [RUCr], 1989, 52 p. multigr. (BUCr) [v. cap. III. 1. *Lingvistică. Filologie*; cu ind. de aut.].

4. SIMIONESCU, LILIANA, *„Limbă și literatură" Indice bibliografic* (vol. I—IV, 1984; I—IV, 1985; I—IV, 1986; I—IV, 1987; I—IV, 1988), LL, nr. 4, 1988, 624—647 [cu ind. bibl. (aut. și titluri) și de colab.]. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 12; **23**, 1980, 6; **27**, 1984, nr. 7.
5. THEBAN, LAURENȚIU, *Bibliographie des ouvrages publiées par le professeur E. Vasiliu*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 517—522.
6. VIȘINESCU, VICTOR, *Etape în elaborarea* **Bibliografiei cărții românești contemporane** *(1919—1952)*, BulSȘF, 1988, 23—25.
7. ZÁGONI JENŐ, *Bibliografia lucrărilor științifice în publicațiile editate de Muzeul Județean din Sfîntu Gheorghe 1890—1984*, Aluta, **17—18**, (1985—1986), 1988, 387—428 [v. mai ales cap. *Lingvistică*, p. 448; cu ind. de mat. și de nume; mag. kin.].
8. * * * *Activitatea științifică a corpului didactic și a cercetărilor 1979—1986. Bibliografie selectivă.* Lucrare elaborată sub auspiciile Biroului Senatului Universității. *Filologie.* Coordonare generală: Maria Breban, Ioan Hentea, Mihai Triteanu. Redactorii fasciculei: Iulia Bán, Ana Mihu, Lia Popescu, Elisabeta Faiciuc, Anca Măniuțiu, Cluj-Napoca, [TUCN], 1988, 388 p. multigr. (UCN. BCU).
9. * * * *A Selective Bibliography. March 1 — May 31, 1988*, RomBooks, nr. 3, 1988, 51—64; *June—August 1988*, nr. 4, 53—63; *Books issued between September 1— November 30, 1988*, nr. 1, 1989, 52—64. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 17; **30**, 1987, nr. 14; **29**, 1986, nr. 5; **27**, 1984, nr. 16; **26**, 1983, nr. 21; **25**, 1982, nr. 19; **24**, 1981 nr. 12; **23**, 1980, nr. 15.
10. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din periodice și seriale*, București, [TBCS], **36**, nr. 1—12, 1988, (BCS).
11. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărți, albume, hărți*, București, [TBCS] **37**, nr. 7—22, 1988 (BCS).
12. * * * *Bibliografia românească modernă (1831—1918)*. Vol. III *(L—Q)*. Prefață de Gabriel Strempel. Coordonare generală: Gabriel Strempel. Coordonare bibliografică: Lucreția Angheluță, Liana Miclescu, Neonila Onofrei. Autori: Lucreția Angheluță (litera *L*). Eva-Maria Marian, Tamara Teodorescu (litera *M*). Grigore Goanță (litera *N*). Liana Miclescu

* Numerele de ordine culese cu caractere aldine trimit la titluri de cărți sau de volume separate.

Pentru a economisi spațiul grafic, numele editurilor sau acelea ale instituțiilor sub egida cărora a apărut lucrarea (ultimele apar în paranteze rotunde, la sfîrșitul indicației bibliografice) au fost abreviate, iar prescurtările respective apar la locul lor alfabetic în secțiunea *Abrevieri*. Același tratament l-au avut și indicațiile referitoare la rezumate, precum și termenii bibliografici uzuali.

Din același motiv, recenziile la volumele și la lucrările incluse în acest număr al bibliografiei nu au mai fost trecute separat, la secțiunea de recenzii, ci imediat după titlul lucrării recenzate, precedate de prescurtarea: Rec. :, titlul recenziei păstrîndu-se ca atare numai atunci cînd din el nu reiese ce lucrare este discutată. În sfîrșit, titlurile recenziilor la cărțile incluse în bibliografiile din anii precedenți au fost reduse la o informație minimă, suficientă numai pentru identificarea lucrării recenzate, după care am pus puncte de suspensie între paranteze drepte; cu ajutorul unei trimiteri, cititorul va putea afla nu numai titlul complet al lucrării recenzate, ci și toate indicațiile bibliografice necesare.

(literele *N—O*). Rodica Fochi, Marilena Apostolescu, Marina Vazaca (literele *P—Q*). Au mai participat la elaborarea fişelor, organizarea fişierelor şi completarea bibliografiei după alte fonduri : Apostolescu Marilena, Bagdasar Ion, Barbosa Octavian, Bălăşescu Sevastia, Băncilă Ileana, Bugeanu Dan, Cortez-Mătasă Elena, Dumitrescu Constanţa, Georgescu Dan, Gilorteanu Cornelia, Haneş Gheorghina, Mischie Maria, Papacostea-Danielopolu Cornelia, Pîrvulescu Titus, Protopopescu Natalia, Radu Vasile, Rotaru Salomea, Sasu-Ţimerman Dorotea, Sălăgean Sergiu, Stoica Maria, Vazaca Marina. Coordonare redacţională : Niculae Gheran, [Bucureşti], [EŞE], 1989, 1112 p. (BARSR). Vezi BRL, **27**, 1984, nr. **15** ; **30**, 1986, nr. **12**.

13. * * * *Ghidul materialelor de referinţă. Dicţionare, enciclopedii, lexicoane*, [Craiova], [RUCr], [1980], 360 p. dact. [foaia-titlul lipsă ; titlul dat după coperta exterioară ; cu 1 488 de titluri aflate în BUCr şi la CŞC din Craiova ; cu ind. de nume, de aut. şi de titluri].
14. * * * *Lista lucrărilor ştiinţifice ale cadrelor didactice şi ale cercetătorilor din Facultatea de Matematică*, Bucureşti, [TUB], 1988, 475 p. multigr. (UB. FMat) [cu titlurile dispuse pe catedre şi pe aut.].
15. * * * *Metodica limbii şi literaturii române — bibliografie generală selectivă —*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 225—227 [întocmită de Vasile Stanca].
16. * * * *Mihai Eminescu pe meridianele lumii. Bibliografie. Centenar 1889—1989*. Lucrare elaborată în cadrul Serviciului bibliografic. Redactori : Rodica Calcan şi Anca Podgoreanu, Bucureşti, [TUB], 1989, 290 p. multigr. (BCU) [cu ind. alf. al titlurilor scrierilor originale, traducerilor, prelucrărilor ; cu ind. cronologic al titlurilor traducerilor din Eminescu ; cu ind. alf. al limbilor în care a fost tradus autorul, al traducătorilor, al autorilor de studii, al antologatorilor, al prefaţatorilor, al ilustratorilor şi al graficienilor].
17. * * * *Repertoriu bibliografic*, Omagiu G. Istrate, 431—453 [cu lucrările prof. G. Istrate]. VEZI şi nr. 122, 1427 , 1508 ,1592.

Recenzii

18. ZGRAON, FLORENTINA, *Bibliografia românească modernă.1831—1918*. Vol. II *(D—K)* [...], LR, **38**, nr. 1, 1989, 72—73. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **12**.
VEZI şi nr. 1270.

2. PERIODICE

19. *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi* (Serie nouă). Secţiunea III. e. *Lingvistică*, Iaşi, [TUI], **34**, 1988.
20. *Analele Universităţii Bucureşti. Limba şi literatura română*, Bucureşti, [TUB], **37**, 1988.
21. *Analele Universităţii Bucureşti. Limbi şi literaturi străine*, Bucureşti, [TUB], **37**, 1988.
22. *Analele Universităţii din Craiova*. Seria : *Ştiinţe sociale şi economice*, [Craiova], [TUCr], **12**, 1989.
23. *Analele Universităţii din Timişoara. Ştiinţe filologice*, Timişoara, [TUT], **26**, 1988.
24. *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, Bucureşti, EARSR, **26**, nr. 1, 2, 1989.
25. *Cercetări de lingvistică*, Cluj-Napoca, EARSR, **34**, nr. 1, 2, 1989.
26. *Forschungen zur Folks- und Landeskunde*, Sibiu, VASRR, **31**, nr. 2, 1988, **32**, nr. **1**, 1989.
27. *Limba română*, Bucureşti, EARSR, **38**, nr. 1—6, 1989.
28. *Limba şi literatura română*. Revistă trimestrială pentru elevi, Bucureşti, [f.e.], **18**, nr. 1—3, 1989 (SŞF).
29. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, Cluj-Napoca, EARSR, **32**, nr. 1, 2, 1988 ; **33**, nr. 1, 1989.
30. *Revue des études sud-est européennes*, Bucureşti, EARSR, **26**, nr. 4, 1988 ; **27**, nr. **1—3**, 1989 (ASSP. IESEE).
31. *Revue roumaine de linguistique*, Bucureşti, EARSR, **34**, nr. 1—6, 1989.
32. *Studia Universitatis „Babeş Bolyai"*. *Philologia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **33**, nr. 2, 1988.
33. *Studii şi cercetări lingvistice*, Bucureşti, EARSR, **40**, nr. 1—6, 1989.
VEZI şi nr. 3, 136, 349, **399**, 454, 577.

Recenzii

34. BARBU, VIOLETA, *„Dacoromania*. Jahrbuch für östliche Latinität", 7, hrsg. v. Paul Miron, Freiburg i. Br. — München, Karl Alber Verlag, 1988, 378 p., LR, **38**, nr. **5**, 1989, 481—487.

35. CHIȚANU, SORIN, *Dacoromania*, Jahrbuch für östliche Latinität, Karl Alber Verlag, Freiburg—München, 3, 1975—1976, 312 p., CL, **9—10**, 1978—1979, 716—718.
36. FLORESCU, CRISTINA, *„Anuar de lingvistică și istorie literară"* [...], SCL, **40**, nr. 4, 1989, 405—406 [**31**, 1986—1987, A. *Lingvistică*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **32**.
37. GHERMAN, MIHAI, *„Dacoromania"*. Jahrbuch für östliche Latinität, herausgegeben von Paul Miron, 7 (1988), Freiburg/München, Verlag Karl Alber, 378 p., CL, **34**, nr. 2, 1989, 177—179.
38. IONESCU, ANDREI, *Dacoromania* (Jahrbuch für östliche Latinität), nr. 7, 1988, LL, nr. 2, 1989, 271—272.
39. STANCIU, DUMITRU, *„Proverbium"*, vol. I, 1 (1965)—15 (1970); vol. II, 16 (1971)—25 (1975), J. Krzyzanowski, M. Kunsi, D. Loukatos, A. Taylor (Editors), Edited by Wolfgang Mieder, Bern — Frankfurt am Main — New York — Paris, Editura Peter Lang, 1987, 1052 p., REF, **34**, nr. 1, 1989, 89—91.
40. ZAFIU, RODICA, *„Language"*. Journal of the Linguistic Society of America, LXIII, 1987, nr. 3, 96 p., SCL, **40**, nr. 1, 1989, 77—78.
41. * * * *Dacoromania*. Jahrbuch für östliche Latinität, Transilvania, **18**, nr. **2**, 1989, 55 [vol. 7, ed. de Paul Miron, Freiburg im Breisgau; vol. închinat tricentenarului *Bibliei de la București*].
42. * * * *Geschichte und Kultur*. Band 31 (Nr. 2/1989) der *„Forschungen zur Volks- und Landeskunde"*, NW, **41**, nr. 12348, 11 febr. 1989, 4.
43. * * * *„Proverbium"*. Yearbook of International Proverb Scholarship, 5/1988, The University of Vermont, 244 p., REF, **34**, nr. 2, 1989, 171—172.
VEZI și nr. 284, 298, 331, 1183, 1255, 1256, 1269.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI

44. * * * *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*. Seria — A. *Comunicări. Sesiuni științifice 1987—1988*. Volumul apare sub îngrijirea colectivului de autori. Coordonator: Ioan Ilișiu, București, [f. e.], 1989, 218 p. multigr. [autori: Vasile Vetișanu, Stanca Ciobanu, Ion Vlăduțiu, Alexandru Popescu, Ion Ionică, Andrei Avram, Ileana Vântu, Ion T. Alexandru, Haralambie Culea, Irina Nicolau, Cornelia Călin, Germina Comănici, Șerban Broché, Maria Marin, Saramandu Nicolae].
45. * * * *Buletin de documentare a personalului didactic*, [Satu Mare], [f. e.], [1987], 80 p. (SȘF Fil Satu Mare. IȘJ. SĂ).
46. * * * *Buletin de informare și documentare*. Comitetul de redacție: Melania Fusariu, Pavel Galca, Iulian Negrilă (coordonator), Arad, [f. e.], 1988, 164 p. (SȘF Fil Arad). Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **58**.
47. * * * *Buletin de informare și documentare*. Partea a II-a. Colegiul de redacție: Irina Nicolaescu, Livia Popa, Gabriela Toană, Petre Tudose, Ion Lică-Vulpești, Alexandru Nica, Pitești, [f.e.], 1987, 132 p. (IȘJ Argeș. SȘF Fil Pitești). Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **59**.
48. * * * *Buletin de informare și documentare metodico-științifică. Studii și articole*. Vol. II. Comitetul de redacție: Ardeleanu Sanda, Froicu Petru, Giurcă Gheorghe, Mărincă Natalia, Viorescu Modesta, Suceava, [f.e.], 1988, 168 p. (SȘF Fil Suceava). Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **60**.
49. * * * *Buletin de informare și documentare științifică (Studii, articole, sinteze, proiecte didactice)*. Coordonator: Cezar Calenic. *Centenar Eminescu*, Tulcea, [f. e.], 1989, 111 p. (IȘJ Tulcea. SȘF Fil Tulcea. Liceul „Spiru Haret" Tulcea. Societatea Literar-Științifică „Constantin Moisil").
50. * * * *Buletin de informare și documentare științifică. Studii și articole*. Vol. IV. Comitetul de redacție: Gheorghe Pop, redactor responsabil, Augustin Cozmuța, secretar de redacție, membri: Adrian Bejan, Ioan Chiș Șter, V.R. Ghenceanu, Victor Iancu, Ioan Mociran, Valeriu Oros, Gheorghe Radu, Gheorghe Vartic, Baia Mare, [f.e.] 1988, 180 p. (SȘF Fil Baia Mare). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **88**; **16**, 1973, sigla **SA**.
51. * * * *Buletinul Societății pe anul 1988*. Comitetul de redacție: Marica Anghelescu, redactor principal, acad. Ion Coteanu, președintele S. Ș. F., I.C. Chițimia, I. Hangiu, secretar S. Ș. F. redactor-șef, Gh. Mihăilă, vicepreședinte al S. Ș. F., București, [f. e.], 1988, 184 p. (SȘF).
52. * * * *Caiet de semiotică*. [Vol.] (**5**), **6**. Colectivul de redacție: Ivan Evseev, Livius Ciocîrlie, Maria Foarță, Smaranda Vultur, Pia (Teodorescu-)Brînzeu, Timișoara, TUT, (**5**): 1986, 114 p. multigr.; **6**: 1989, 158 p. multigr. (UT. FF). Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **44**; **29**, 1986, nr. **295**.
53. * * * *Collegium*. Buletin de informare și documentare metodico-științifică. [Vol.] **4**. Colegiul de redacție: Al. Andriescu — redactor-șef, C. Dram, P. Filpescu, Al. Husar, președin-

tele Filialei Iași a S. Ș. F., D. Irimia, secretar al Filialei—redactor principal, Dan Mănucă, Constantin Parfene, Eugenia Stoleriu, vicepreședintă a Filialei Iași a S. Ș. F. (SȘF Fil. Iași). Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **70**; **29**, 1986, nr. **29**.

54. * * * *Comunicări ale cercurilor științifice studențești.* [Vol]. [I]—II. *Filologie*. Cluj-Napoca, TUCN, [I]: 1983, 66 p. multigr.; II: 1984, 126 p. (UCN. Cercurile științifice studențești).

55. * * * *Limbă și literatură*. Colegiul de redacție: Mioara Avram, Ion Dodu Bălan, Constanța Bărboi, Gh. Bulgăr, I. C. Chițimia, C. Ciopraga, Nicolae Constantinescu, Paul Cornea, Ioa Coteanu, Olga Duțu, Narcisa Forăscu, Mircea Frînculescu (redactor), Mircea Handoca, I. Hangiu (redactor-șef), Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Lucia Jucu-Atanasiu, Gh. Lăzărescu, Mihai Moraru, Ștefan Munteanu, Ion Negreț, A.Gh. Olteanu, D. Păcurariu, Nicolae Saramandu, D. Săvulescu, Roxana Sorescu, București [f. e.], nr. 4, 1988, nr. 1, 2, 1989 (SȘF).

57. * * * *Memoriile Secției de Științe Filologice. Literatură și Arte*. Seria IV. Tomul IX, *1987* Comitetul de redacție: acad. Al. Graur (redactor responsabil), Jean Livescu, membru corespondent al Academiei R. S. România (redactor responsabil adjunct), acad. Șerban Cioculescu, acad. Ion Coteanu, acad. Virgil Vătășianu, Al. Balaci, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, membri corespondenți ai Academiei (membri), Al. Ionașcu și I. Oprișan (secretari științifici), București, EARSR, 1989, 196 p.

58. * * * *Pro didactica*. Buletin de informare și documentare metodico-științifică. [Vol]. IV. *1986—1988*. Colegiul de redacție: Gavril Scridon, Kozma Dezső, Vasile Stanca, Iuliu Pârvu, Ioan Andrău. Cluj-Napoca, [f.e.], 1988, 243 p. (SȘF Fil Cluj-Napoca), Vezi BRL, **29**, 1986, nr. **1969**.

59. * * * *Profesorul Gavril Istrate la 70 de ani*, Iași, [TUI], 1984, 456 p. multigr. (UI).

60. * * * *Proverbium. Dacoromania*. Vol. 4. Îngrijit de Constantin Negreanu, Drobeta—Turnu-Severin, [f. e.], 1989, 63 p. multigr. (ARSR. SȘF Fil Drobeta—Turnu-Severin. IȘJ Mehedinți) [cuprinde com. prezentate la al III-lea Simpozion Național de Paremiologie, Drobeta—Turnu-Severin, 11—12 iun. 1988]. Vezi BRL, **31**, 1988, sigla **Proverbium**; **30**, 1987, sigla **Proverbium**; **27**, 1984, nr. **153**.

VEZI și nr. 2 bis, **135**, **136**, **137**, **142**, **458**, **461**, **1013**, **1091**, **1123**, **1422**, **1503**.

Recenzii

61. ANGELESCU, SILVIU, *Buletin informativ metodico-științific*. III—IV [1984—1985]. Societatea de Științe Filologice, Filiala Timișoara, 1986 [. . .], LL, nr. 4, 1988, 622—624. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **64**.

62. COMAN, MIHAI, *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, seria IV, tomul VIII, 1986 [. . .], REF, **34**, nr. 1, 1989, 85—86. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **75**.

63. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, *Analiza textului literar. Aplicări în școală ale metodei dinamic-contextuale* [. . .], LL, nr. 1, 1989, 133—134. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **63**.

64. GHEORGHE, MANUELA, *Proverbium*. Yearbook of International Proverb Scholarship, The Ohio State University, volume 4, 1987, 405 p., LL, nr. 2, 1989, 273—275 [vol. omagial dedicat lui Lutz Röhrich din Freibugr, ed. de Wolfgang Mieder].

65. KABÁN ANNAMÁRIA, *Text și textualitate. Semiotică și poetică* 3 [. . .], NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 190—191. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **76**.

66. POPOVICI, VICTORIA, **Akten der Theodor Gartner-Tagung** *(Rätoromanisch und Rumänisch)* in Vill/Innsbruck 1985, herausgegeben von G.A. Plangg und M. Iliescu, Innsbruck, 1987, 413 p. (=**Romania Aenipontana** XIV), SCL, **40**, nr. 2, 1989, 167—170.

67. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *STIL — Geschichten und Funktionen eines kulturwissenschaftlichen Diskurselments*. Hrsg. Hans Ulrich Gumbrecht, Ludwig Pfeiffer, Frankfurt am Main, Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft, 1986, 803 p., SCL, **40**, nr. 5, 1989, 500—502.

68. SARAMANDU, NICOLAE, **Energia und Ergon.** *Sprachliche Variation — Sprachsgeschichte — Sprachtypologie. Studia in honorem Eugenio Coseriu*, herausgegeben von Jörn Albrecht, Jens Lüdtke und Harald Thun, vol. I—III, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1988, SCL., **40**, nr. 2, 1989, 165—167.

69. SARAMANDU, NICOLAE, **Espaces romanes**. *Études de dialectologie et de géolinguistique offertes à Gaston Tuaillon*, Grenoble, I, 1988, 306 p.; II, 1989, 608 p., SCL, **40**, nr. 5, 1989, 502—503.

70. UDRIȘTE, MICHAELA, *Proverbium*. Yearbook of International Proverb Scholarship. Editor Wolfgang Mieder, vol. 4, Ohio State University, 1987, 405 p., Proverbium, **4**, 1989, 61 [vol. omagial dedicat lui Lutz Röhrich din Freiburg].

VEZI și nr. 34, 35, 41, 146, 291, 538, 1043, 1258, 1505, 1572.

4. SEMNALĂRI, REFERATE

71. * * * *Buletin de informare documentară în cultură.* Seria: *Literatură*, Bucureşti, [TBCS], nr. 2—6, 1988 (BCS).
72. * * * *Cărţi în curs de apariţie*, Bucureşti, [f. e.], nr. 1—2, 1989 (CEd).
73. * * * *Cărţi noi în ştiinţele istorice.* Referate şi recenzii. Material documentar în sprijinul cadrelor didactice şi catedrelor de ştiinţe sociale, Bucureşti [f. e.], nr. 2, 1988.
74. * * * *Cărţi străine intrate în bibliotecile din România:* Seria 4: *Lingvistică*, Bucureşti, [TBARSR], nr. 1—5, 1989 (BARSR).
75. * * * *Din sumarul periodicelor străine.* Seria: *Literatură—Lingvistică*, Bucureşti, [TBCUB], nr. 4, 1988, nr. 1, 1989 (BCUB).
76. * * * *Publicaţii primite între 1 ianuarie 1986 şi 31 decembrie 1987*, StCl, 26 (1988), 1989, 147—151.
77. * * * *Romanian Books.* Quarterly Magazine brought out în English, French, German and Russian by Publishing Centre. Bucharest, nr. 3—4, 1988, nr. 1, 1989.
78. * * * *Ştiinţele sociale în România. Progrese şi realizări*, Bucureşti, [f. e.], nr. 1—2, 1988 (OIDŞSP).
79. * * * *Ştiinţele sociale şi politice peste hotare. Direcţii şi tendinţe.* Pentru documentarea cercetătorilor şi cadrelor didactice de specialitate, Bucureşti [f.e.], nr. 1—4, 1988 (OIDŞSP).

5. REZUMATE DE TEZE DE DOCTORAT

80. DIMA, EUGENIA, *Limba traducerilor laice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din Muntenia.* — Rtd — .Conducător ştiinţific: Profesor dr. doc. şt. Gavril Istrate, [Iaşi], [TUI], 1989, [IV]+27 p. multigr. (UI. FF).
81. HOYE, LEO FRANCIS PAUL, *O gramatică a co-ocurenţei auxiliar modal/adverb în limba engleză.* —Rtd—. Conducător ştiinţific: Prof. dr. Dumitru Chiţoran, Bucureşti, [TUB], 1989, [II]+16+16 p. multigr. (UB. FF); English Version: *A Grammar of Model Auxiliary/Adverb Co-occurence in English*, p. 1—16 [text în rom. p. 1—16].
82. KABÁN ANNAMÁRIA, *A tudományos stílus kialakulása és fejlődése a felvilágosodás korái Formarea şi dezvoltarea limbajului ştiinţific maghiar pînă în perioada iluminismului.* —Rtd—. Conducător ştiinţific: Prof. dr. Szabó Zóltan, [Cluj-Napoca], [TUGN], 1987, [II] + 39 p. multigr. (UCN. FF) [mag. kin. p. 1—18; rez. rom. p. 19—39].
83. MARIN, MARIA, *Timpuri ale indicativului în graiurile dacoromâne.* —Rtd—. Conducător ştiinţific: Dr. Teofil Teaha, Bucureşti, [TUB], 1989 [II] + 26 p. multigr. (UB. FF).
84. MIKLÓS-TAMÁS IREN, *Lexicul graiului maghiar din Hăbmeag/ Cobor (jud. Braşov) şi Săcădat (jud. Sibiu) — Cu privire specială la regionalisme. Három falu (Halmágy, Kóbor és Oltszakadát). Tájszavainak Rendszere.* —Rtd—. Conducător ştiinţific: Szabó Zoltán [Cluj-Napoca], [TUCN], 1988, [II]+19 p. multigr. (UCN. FF).
85. VASILIU, GABRIEL, *Preocupări de limbă în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.* Rtd. Conducători ştiinţifici: Prof. dr. doc. Béla Kelemen, Prof. dr. doc. Romulus Todoran, Cluj-Napoca, [TUCN], 1989, [IV] +26 p. multigr. (UCN. FF).

II. *GENERALITĂŢI*

1. MANIFESTĂRI ŞTIINŢIFICE

86. ALEXANDRU, DOMNIŢA, *Sesiunea „Probleme ale predării limbilor şi literaturilor moderne" (Timişoara, 24 octombrie)*, BulSŞF, 1988, 116—118 [org. de SŞF, IŞJ Timiş şi FF a UT].
87. BINDER, ŞTEFAN, *Colocviul ştiinţific al Secţiei de romanistică a Universităţii Humboldt din Berlin cu tema „Limba şi literatura română în ansamblul limbilor şi literaturilor romanice"*, AUT, 26,1988, 74—76 [2 dec. 1987].
88. BÎRLEA, PETRE GHEORGHE, *Sesiune de comunicări „Tîrgovişte în cultura şi literatura română" (Tîrgovişte, 3—4 iunie 1988)*, BulSŞF, 1988, 137—139 [org. în cadrul „Zilelor şcolii dîmboviţene"].

89. BUZAȘI, ION, *Sesiunea „Centenar Timotei Cipariu" (Blaj, 3—4 octombrie 1987)*, BulSȘF 1988, 115—116 [org. de Subfiliala Blaj a SȘF, a SȘI, a ARSR].
90. CHIȚIMIA, I. C., *Lucrările Comisiei Internaționale pentru Istoria Slavisticii*, RS, **26**, 1988, 349—351 [Varșovia, 30 sept. 2 oct. 1987].
91. CORNEA, LUMINIȚA, *Dezbaterea „Perfecționarea modalităților de pregătire a activității didactice de limba și literatura română" (Sfîntu Gheorghe, 23—24 mai 1988)*, BulSȘF, 1988, 130—131 [org. de SȘF Fil Sfîntu Gheorghe și IȘJ Covasna].
92. COTRĂU, LIVIU, *The English Language and Literature Seminar (May 26—27, 1988. University of Cluj-Napoca)*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 104.
93. CRĂCIUN, CORNELIU, *Simpozionul „Valori formative ale studiului limbii și literaturii române în gimnaziu și liceu" (Oradea, 11—12 martie 1988)*, BulSȘF, 1988, 122—123 [org. de SȘF Fil Oradea, IȘJ Bihor].
94. CRIȘAN, ALEXANDRU, *Sesiunea „Relații interdisciplinare ale lingvisticii aplicate" (Cluj-Napoca, 18—19 septembrie 1987)*, BulSȘF, 1988, 114—115 [org. de GRLA].
95. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Sesiunea „Predarea limbilor moderne în corelație cu limba și literatura română" (Zalău, 21 mai 1988)*, BulSȘF, 1988, 132—133 [org. de SȘF Fil Zalău, IȘJ Sălaj, CJASÎ].
96. DELEANU, MARCU MIHAIL, *Dezbaterea „Probleme specifice ale predării limbii și literaturii române în clasele a VIII-a și a IX-a" (Reșița, 6—7 noiembrie 1987)*, BulSȘF, 1988, 1 [org. de SȘF Fil Reșița, Subfil Oțelul Roșu și Caransebeș].
97. FRANGA, LIVIU, *Cercetare și creație*, LMȘ, vol. 1, 1989, 132—133 [ses. șt. a cadrelor didactice de la FF a UB, Buc., 24—26 n. 1988].
98. GALAȚANU, OLGA, *Al VIII-lea Congres al Federației Internaționale a Profesorilor de Franceză (FIPF), Salonic, Grecia*, LMȘ, vol. 2, 1988, 174—176 [10—16 iul. 1988].
99. GALAȚANU, OLGA, *Condiționări reciproce în istoria limbii, literaturii și mentalităților*, LMȘ, vol. 2, 1988, 172—174 [mese rotunde org. de CLLF a UB, 29 ian., 4—5 febr. 1988].
100. ITU, IUSTINA, *Sesiunea „Coresiana", ediția a II-a: 150 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania" (Brașov, 7—8 martie 1988)*, BulSȘF, 1988, 121—122.
101. JURMA, GHEORGHE, *Simpozionul „Aspecte actuale în cercetarea filologică: de la Eminescu la generația '80" (Oravița, Oțelul Roșu, 2—4 iunie 1988)*, BulSȘF, 1988, 136—137 [org. de SȘF Subfil Reșița, Oțelul Roșu, IȘJ Caraș-Severin; Oțelul Roșu, 3—4 iun.].
102. LICĂ VULPEȘTI, ION, *Sesiunea „Prezențe argeșene în literatura română" (Pitești, 25 mai 1988)*, BulSȘF, 1988, 133—134 [org. de SȘF Fil Pitești, IȘJ Argeș].
103. LUPU, CONSTANTIN, *Les cours d'été de l'Université de Bucarest. La culture, un moyen de se connaître*, AR, **12**, nr. 36, 1989, 14 [aug. 1989].
104. MARCUS, S., *The Fourth Congress of Natural and Formal Languages (Lerida, Spain, 19—23 September 1988)*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 93—95.
105. MĂRĂCINEANU, GEORGE, *Limbajul medical și terapia lui*, Flacăra, **38**, nr. 31, 1989, 17 [A XXV-a „Reuniunea științifică de istorie a medicinei și farmaciei", cu secțiunile „Evoluția limbajului medical și farmaceutic" și „Varia", Iași, 30 iun.—1 iul. 1989].
106. MODORAN, FILOFTEIA, *„Toponimia românească: tipologie, stratificare, lexicografie". (București, 5—6 decembrie 1988)*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 185—187.
107. N. D. L. R., *Conditionnement réciproques dans l'histoire de la langue, de la littérature et des mentalités*, AUBLLS, **37**, 1988, 102—103 [mese rotunde, v.l.d.nr. 99].
108. NEGRILĂ, IULIAN, *Probleme actuale ale cercetării filologice (Arad, 17 mai 1988)*, BulSȘF, 1988, 127 [org. de SȘF Fil Arad, IȘJ, în cadrul ed. a XIV-a a festivalului „Primăvara arădeană"].
109. NEIESCU, PETRU, *Reuniunea anuală de lucru a Redacției Internaționale a* **Atlasului Limbilor Europei**, CL, **34**, nr. 1, 1989, 80—81 [Balaton Szabadi, Ungaria, 18—22 mai 1988].
110. NEȚ, MARIANA, *„Eterogenități: rupturi, tăceri, elipse" (Urbino, 11—14 iulie 1988)*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 83—84.
111. PARASCHIV, MIHAELA, *Simpozion Iorgu Iordan (Iași, 19 noiembrie 1988)*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 184—185.
112. PEDESTRAȘU, ANATOL, *Sesiunea „Inventivitate, participare, creativitate în orele de limbi străine"*, PredLLR, **3**, 1988, 264—265 [Constanța, 25—26 mai 1987].
113. PENIȘOARĂ, ION, *Al VI-lea Congres Internațional de Turcologie (Istanbul, 19—23 septembrie 1988)*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 411.
114. POEDE, CRISTINA, *Colocvii, simpozioane organizate de Filială*, Collegium, **4**, 1988, 189—190 [Fil Iași a SȘF].
115. POEDE, CRISTINA, *Participarea la manifestări științifice organizate de alte filiale S.Ș.F. sau de diferite instituții de învățămînt, știință și cultură*, Collegium, **4**, 1988, 190—191.

116. POPESCU, FLORIN D., *The Summer Courses and Scientific Colloquia, Bucharest, 1988*, AUBLLR, **37**, 1988, 99—101 [ed. a 29-a, 21 iul. —16 aug.].
117. POPESCU, RADU SP., *Al V-lea Simpozion Național de Dialectologie*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 77—78 [Craiova, 27—28 mai 1988, org. de SȘF, FF a UCr, IȘJ Dolj și Mehedinți].
118. POPOVICI, VICTORIA, *Colocviu de eminescologie*, RPed, **33**, nr. 3, 1989, 38, 54 [Buc., 14—15 ian. 1989, org. de BCP].
119. POPOVICI, VICTORIA, *Sesiune omagială: Centenar Iorgu Iordan (București, 14—15 noiembrie 1988)* SCL, **40**, nr. 2, 1989, 181—182.
120. ROTARU, FLORIN, *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național*, Contemporanul, nr. 27, 1989, 11 [ses. șt., Piatra Neamț, 1989].
121. ROTARU, MARIAN, *O nouă etapă în progresul și dezvoltarea standardizării denumirilor geografice: cea de-a cincea Conferință a Organizației Națiunilor Unite*, SCGeorgr., **35**, 1988, 75—79 [Montreal, 18—31 aug. 1987].
122. SANDU, AURICA, *Sesiunea „Conexiuni filologice; al V-lea Simpozion de dialectologie; Cercetări interdisciplinare; Bibliografia națională retrospectivă a cărților și periodicelor românești (Craiova, 27—28 mai 1988)*, BulSȘF, 1988, 134—135.
123. SARAMANDU, NICOLAE, *Congresul Internațional al „Atlasului Limbilor Europei (ALE)" (Saint-Vincent, Italia, 5—9 iunie 1989)*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 507—508.
124. SĂLIȘTEANU, OANA, *Colocviul Internațional „Limbă și Cultură Italiană în Europa" (Amsterdam, 17—20 octombrie 1988)*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 85—86.
125. SĂLIȘTEANU-CRISTEA, OANA, *Convegno internazionale. Lingua e Cultura Italiana in Europa (Amsterdam, 17—20 ottobre 1988)*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 95—96.
126. STAN, CAMELIA, *„Figuri textuale și artă poetică" (București, 8—13 mai 1989)*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 563—565.
127. STAN, CAMELIA, *„Probleme de etimologie" (București, 17—18 noiembrie 1988)*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 182—183.
128. STOICA, ION, *Dezbaterea „Optimizarea tehnicilor de predare/învățare a limbii și literaturii române" (Bacău, 2—24 mai 1988)*, BulSȘF, 1988, 128—129 [org. de SȘF, IȘJ și CSÎ Bacău, la ed. a VI-a a „Zilelor școlii băcăuane"].
129. STOICHICI, ILEANA, *Parametric Grammars — Yes or No*, AUBLLS, **37**, 1988, 104 [simpozion org. de CLLG a FF a UB la 30 apr. 1988].
130. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Sesiunea științifică anuală a Facultății de Filologie din București (24—26 noiembrie 1988)*, LR, **38**, nr. 2, 1989, 161—163.
131. ȘIMĂNDAN, EMIL, *Sub semnul centenarului Eminescu: O elevată manifestare cultural-științifică închinată limbii și literaturii române*, Orizont, **50**, nr. 23, 1989, 3 [simpozionul „Valori ale limbii și literaturii române", ed. a X-a, Chișinău Criș, 18—20 mai 1989].
132. ȚENCHEA, MARIA, *Al XIV-lea Congres Internațional al Lingviștilor (Berlin, 1987)*, AUT, **26**, 1988, 73—74 [10—15 aug.].
133. VINȚELER, ONUFRIE, *Al X-lea Congres Internațional al Slaviștilor*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 79—80 [Sofia, 15—21 sept. 1988].
134. * * * *Dezbaterea „Probleme ale editării textelor literare vechi", 9 iulie*, AA, **36**, 1989, Anul 120 (1986), 88.
135. * * * *Études romanes publiées à l'occasion du XIXe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes (Saint-Jacques de Compostelle) — 4—9 septembre 1989.* Comité de-rédaction : Marius Sala, Teodora Cristea, Sanda Reinheimer Ripeanu. Secrétaires : Alexandra Nicolescu, Victoria Popovici, București, [TUB], 1989, 335 p. multigr. (UB. FF **Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane**, XVI).
136. * * * *Lucrările cercurilor științifice studențești 1973—1974*, Timișoara, [TUT], 1975, 137 p. multigr. ; *Lucrările cercurilor științifice studențești. Seria filologie.* Volum îngrijit de Elena Ghiță, Victoria Stroescu, Timișoara, TUT, 1985, 99 p. multigr. ; *Lucrările cercurilor științifice studențești. Seria filologie.* [Vol. XIV]. Volum îngrijit de Elena Ghiță, Victoria Stroescu, Timișoara, TUT, 1987, [IV] + 127 p. multigr. (UT).
137 * * * *Perfecționarea procesului de învățământ. Simpozion. Craiova, 29 mai 1975*, Craiova, RUCr 1975, 266 p. ; *Comunicările sesiunii științifice: Secția limba și literatura română. Limbi moderne, Craiova, 15 mai 1976*, Craiova, RUCr, 1976, 126 p. ; *Comunicări. Secția filologie. Craiova, 15 mai 1977*, Craiova, RUCr, 1977, 124 p. (Seminarul pedagogic. Institutul Central de Perfecționare a Personalului Didactic, Filiala Craiova).
138. * * * *Sesiune științifică*, VR, **34**, nr. 6, 1989, 8 [„Mihai Eminescu — poet național și universal", iun. 1989, org. de ARSR].
139. * * * *Sesiunea științifică „Probleme de etimologie", 26—27 noiembrie*, AA, **36**, 1989, Anul 120 (1986), 149—150 [Al. Graur, *Despre contaminare*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1160 ; **Lucia Wald**, ***Implicații semantice în reconstrucția unui etimon indo-european. Aspecte***

metodologice, vezi BRL, **31**, 1988, nr. 352 ; Gh. Mihăilă, *Etimologii românești pe baza* **DLR (Serie nouă)** ; Mihai Mitu, *Polonisme în opera lui Gh. Asachi* ; Pandele Olteanu, *Etimologia unor cuvinte rare din cele mai vechi pravile românești* ; Maria Sitaru, **Sturi, sturenie, sturai-nainâ**. *Sensuri și etimologie*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 907 ; Ion Robciuc, *Note etimologice (anchir, berezină, izvarniță, repucșablie)*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1174 ; Oana Sălișteanu, *O problemă privind împrumuturile latinești din limba italiană*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 1452 ; Marius Sala, *Din problematica elementului latin moștenit*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1175 ; Sanda Reinheimer Rîpeanu, *Despre cuvintele românești de origine franceză*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 966 ; Andrei Avram, *Etimologia cuvîntului „mălai" și o problemă de fonetică istorică a limbii române*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 945 ; Jana Balacciu-Matei *„Poamă" și „rod". Structură semantică și etimologie* ; Mona Muscă, *Lat. „orare" și „rogare" în limba română* ; Aurelia Mihailovici, *Un punct de vedere asupra etimologiei cuvîntului „oraș"* ; Magdalena Popescu-Marin, *Note etimologice* : *„fară"*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 965 ; Alexandru Ionașcu, *Articolul invariabil „alde". Note lexicale și etimologice*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1089 ; Nicolae Saramandu, *Noi concordanțe lexicale și etimologice româno-albaneze (II)* ; Emil Suciu, *Note etimologice privind unele împrumuturi din limba turcă*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 974 ; Dorin Gămulescu, *Împrumuturi vechi sud-slave occidentale în limba română* ; Constantin Dominte, *Originea drom. fam. „ferches"*, vezi BRL, **30**, 1987, nr. 943].

140. * * * *Simpozionul „Valori ale culturii vechi românești" Tîrgoviște, 2 aprilie 1988*), BulSSF, 1988, 125.

141. * * * *Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România. Ședințele de comunicări*, StCl **26**, (1988), 1989, 153—155 [din București, Cluj-Napoca, Iași, Constanța, Craiova și Timișoara].

142. * * * *Symposia thracologica*. [Vol.] IV, Oradea, [f. e.], 1986, 135 p. multigr. (IT. Comisia pentru răspîndirea cunoștințelor științifice și tehnice. Complexul Muzeal Județean Bihor) [cu ref., com. și rez. la al IX-lea Simpozion Anual de Tracologie, Oradea, oct. 1986] ; *Al X-lea Simpozion Național de Tracologie. Symposia thracologica*, Nr. 5. *Miercurea-Ciuc, septembrie 1987*. Comitetul de redacție : Dumitru Berciu — redactor responsabil, Petre Roman — redactor responsabil adjunct, Șoiom Viorica, Beldiman Corneliu, secretari de redacție, Miercurea-Ciuc, [f. e.], 1987, 168 p.+4 h.i.a.t. (IT. Complexul Muzeal Județean) ; *Al XI-lea Simpozion Anual de Tracologie. Symposia thracologica*. Nr 6. *Piatra Neamț, septembrie 1988*. Comitetul de redacție : Dumitru Berciu — redactor responsabil, Petre Roman — redactor responsabil adjunct, Marius Alexianu, Gheorghe Dumitroaia, secretari de redacție, Piatra Neamț, [f. e.], 1988, 192 p.+6 an. cu pl. (IT. Complexul Muzeal Neamț) ; *Al XIII-lea Simpozion Național de Tracologie, Symposia thracologica, Tulcea, septembrie 1989*, Nr. 7. Comitetul de redacție : Dumitru Berciu — redactor responsabil, Petre Roman — redactor responsabil adjunct, Gavrilă Simion — redactor responsabil adjunct, Mihaela Mănucu-Adameșteanu, Saviana Diamandi — secretari de redacție, Tulcea, [f. e.], 1989, 464 p. (MEÎ. IT. Muzeul, „Delta Dunării").

143. * * * *Ședința publică de comunicări a Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte. 24 septembrie*, AA, **36**, 1989, 96 [G. Ivănescu, *Principiile și metodele istoriei limbilor*].

VEZI și nr. **60**, 152— 155, **1091**.

Recenzii

144. DUDA, GABRIELA, *Communications. Variations sur le thème*, 47, Paris, Seuil, 1988, 219 p., SCL, **40**, nr. 6, 1989, 557—560.

145. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *„Rätoromanisch" Heute. Kolloquiumsakten, Mainz, 20.12.1986*. Herausgegeben von Günter Holtus und Johannes Kramer, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1987, 134 p., SCL, **40**, nr. 2, 1989, 175—176.

146. SĂLIȘTEANU-CRISTEA, OANA, *Elementi stranieri nei dialetti italiani (1). Atti del XIV Convegno del C. S. D. I. (Ivrea, 17— 19 ottobre 1984)*. Consiglio Nazionale delle Ricerche. Centro di Studio per la Dialettologia Italiana, Pisa, Pacini Editore, 1986, 259 p., SCL, **40**, nr. 6, 1989, 554—556.

VEZI și nr. 63.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI

147. BERCIU, DUMITRU, *Institutul de Tracologie după primii 10 ani de activitate (1979— 1989)*, SThrac, **7**, 1989, 15—20.

148. HANGIU, I., *Patru decenii de la înființarea S. Ș. I. F.*, BulSSF, 1988, 8—14 [cu 4 fot. și 2 facs.].

149. MITU, MIHAI, *Din activitatea membrilor Asociației Slaviștilor din Republica Socialistă România (iulie 1985 — iunie 1988)*, RS, **26**, 1988, 353—356.
150. POP, GHEORGHE, *Cronica activității comitetelor Filialei Baia Mare și a subfilialelor din Sighetu Marmației și Târgu Lăpuș în perioadele dintre adunările generale de alegeri*, BullDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 172—177.
151. ȘTREMPEL, GABRIEL, *Amintiri dintr-un început de drum și realizări ale S. Ș. F.*, BulSȘF, 1988, 20—22.
152. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Activité scientifique de l'Institut juin 1987 — juin 1988*, RESEE, **26**, nr. 4, 1988, 349—354.
153. * * * *Activitatea Filialei în anii 1986—1987*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 239—242.
154. * * * *Activitatea filialelor și a subfilialelor în anul 1987*, BulSȘF, 1988, 140—158.
155. * * * *Cronica activității Filialei Arad a S.Ș.F. pe anul 1987*, BullD—Arad, 1988, 150—153.

VEZI și nr. 141.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

156. AFLOROAEI, ȘTEFAN, *Antinomii ale determinării sensului*, CEA, 1988, 261—281.
157. ANTOHI, SORIN, *Metoda și discursul. Note asupra utopiei narative*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 63—68.
158. ANTONESEI, LIVIU, *Preliminarii la o disciplină a consensului*, CEA, 1988, 282—293.
159. AVĂDANEI, ȘTEFAN, *Totul este traducere*, Cronica, **24**, nr. 6, 1989, 12 [s.t.c.: Valoarea și criteriile identificării ei în dialogul generațiilor].
160. AVRAM, ANDREI, *Sur les contrastes consonantiques à distance*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 389—392.
161. AVRAM, MIOARA, *Omul și limbajul*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 3—5.
162. BACONSKY, RODICA, *« Questa coda non è di queso gato » sau despre metamorfozele românești ale criticii franceze actuale*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 36—38.
163. BANU, ION, *Filozofia lui Gorgias. O antologie a logos-ului (I)*, în *Studii de istorie a filozofiei universale*. X, Coordonatori: Alexandru Boboc, Simion Ghiță, Radu Pantazi, București, EA, 1989, (IF), 9—21.
164. BERCEANU, BARBU B., *Despre semnificația logică și lingvistică a negației*, RF, **36**, nr. 2, 1989, 174—180.
165. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Aspecte ale funcției reflexive a limbii în terminologiile tehnico-științifice*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 417—422 [rés. fr.].
166. BÎTEA, IOAN N., *The Reinhart — Abbot Hypothesis Revisited*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 513—515.
167. BOARI, VASILE, *Redescoperirea metaforei (1)*, Tribuna, **33**, nr. **27**, 1989, 5; *(2)*, nr. 28, 5.
168. BORCILĂ, MIRCEA, *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii*, Echinox, **20**, nr. 5, 1988, 1, 4—5.
169. BRATU, LUCIAN, *Montajul — logica și gramatica*, CRom, **10**, nr. 4, 1989, 42.
170. BRĂTESCU, GH., *Antropogeneza în ipostaze noi [I]*, Magazin, **32**, nr. 24, 1989, 5; *(II)*, *Genetica și lingvistica. Limbile pe Terra și arborele lor genetic. Modelul lingvistic al Terrei*, nr. 26, 7; *(III)*, nr. 27, 6.
171. BRÎNZEI, PIA, *Codurile teatrale*, CSem, **6**, (1987), 1989, 15—26 [Engl. Ab.].
172. BUCĂ, MARIN, *Nekotorye problemy semantiki*, LexSem, 1987, 17—28 [rez. rom.].
173. BURGHELEA, DOINA LUMINIȚA I., *Semn distinctiv al mitului: metafora*, Publicitate, mart. 1989, [IV], în Ateneu, **26**, nr. 3, 1989.
174. CARAVIA, PAUL, *Unitatea culturii și stilul (I)*, Vatra, **18**, nr. 10, 1988, 3; *(II)*, **19**, nr. 3, 1989, 4; *(III)*, nr. 4, 4.
175. CHETRINESCU, GABRIELA, *Traducerea ca proces intertextual*, CSem, **5**, 1986, 2—10.
176. CODOBAN, AUREL, *Eugenio Coseriu, un filozof al limbii pentru secolul XXI*, Echinox, **20**, nr. 5, 1988, 2.
177. CODREANU, THEODOR, *Spiritul științific*, Luceafărul, **31**, nr. 52, 1988, 3. Vezi și nr. 178.
178. COMĂNESCU RADU, *Empirism?*, Luceafărul, **32**, nr. 6, 1989, 2 [pe marginea art. lui Theodor Codreanu de la nr. 177].

179. CONSTANTIN, LAURENȚIU, *A traduce — „traducere"*, Cronica, **24**, nr. 6, 1989, 12 [v.t.c.nr. 159].
180. COSĂCEANU, ANCA, *Contrastivitate și gramatica universală*, AUBLLS, **37**, 1988, 49—51 [rés. fr.].
181. COSĂCEANU, ANCA, *La lecture — modèles théoriques et applications didactiques*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 89—95.
182. COSERIU, EUGENIO, *Timp și limbaj*, Echinox, **20**, nr. 5, 1988, 6—7, 12 [trad. din it. de Ana Covaciu].
183. COSTACHE, IULIAN, *Discursul dedicațional*, AUBLLR, **37**, 1988, 50—58.
184. COTEANU, I., *Coerență, coeziune, figură*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 423—426 [Engl. Ab.].
185. COTEANU, ION, *Cum vorbim despre text (Fragment)*, MALS, 1989, 114—151 [reprod. din vol. *Analize de texte poetice...*, p. 7—35]. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. 150 și **1208**.
186. CRISTEA, TEODORA, *Le lexique — grammaire et l'approche contrastive*, AUBLLS, **37**, 1988, 52—55.
187. CRIȘAN, ALEXANDRU, *Dialogue Analysis: Background and Prospects*, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 3.—32.
188. CUCOȘ, CONSTANTIN, *Un model al situației — semn artistic*, CEA, 1988, 337—350.
189. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Modalități axiologice și discurs: cu privire la distincția „clasificator"/„neclasificator"*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 231—237 [rés. fr.]; version en français: *Modalités axiologiques et discours: à propos de la distinction „classifiant"/„non classifiant"*, ÉR, 1989, 91—100.
190. DIACONESCU, MIHAIL, *O lucrare de referință, I*, Argeș, **24**, nr. 5, 1989, 7 [pe marginea vol. lui Vasile Florescu, *Conceptul de literatură veche*, Buc., EȘ, 1968]; *II*, nr. 6, 6 [idem și despre pref. lui Vasile Florescu la vol. lui Renato Barilli, *Poetică și retorică*, trad. de Niculina Bengus, Buc., EU, 1975, vezi BRL, **19**, 1976, nr. 160]; *III*, nr. 7, 11 [pe marginea vol. lui Vasile Florescu *Retorica și neoretorica*, Buc., EA, 1973; pentru vers. fr. vezi BRL, **25**, 1982, nr. **335**].
191. DOINAȘ, ȘTEFAN AUGUSTIN, *Poemul ca inițiativă a limbii*, VR, **83**, nr. 12, 1988, 35—47.
192. DOINAȘ, ȘTEFAN AUGUSTIN, *Poezia ca* Erratum *la proza lumii*, Flacăra, **33**, nr. 14, 1989, 9, 15.
193. DRAGOȘ, ELENA, *Discursul, discursul literar și problematica analizei lor*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 19—28.
194. EGYED EMESE, *A versforditas idöszerü kérdései*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 176—179 [rez. rom.].
195. FARKÁS ÁGNES, *Cod și coeziune în textul literar*, CCȘS, [1], 1983, 7—9.
196. FILLIOZAT, PIERRE-SYLVAIN, *Poetica sanscrită*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 46—56 [fragm. din *La traversée des signes*, Paris, Seuil, 1975, colecția „Tel Quel", p. 145—165; trad. și prez. de Alexandru Baciu].
197. FÜLEI-SZÁNTÓ ENDRE, *Unavoidable „Seme" (Meaning-Element) in Componential Analysis*, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 33—43.
198. FULGA, DANIELA, *O posibilă dihotomie: semn lingvistic vs. semn verbal*, CCȘS, **2**, 1984, 68—76.
199. GHEORGHE, MANUELA, *PRO-VERBUL: pentru vorbire?*, Proverbium, **34**, 1989, 22—25 [pe marginea art. lui Frank A. De Caro, *Talks is Cheap: The Nature of Speech According to American Proverbs*, în „Proverbium". Yearbook of International Proverb Scholarship, Ohio State University, **4**, 1987, p. 17—37].
200. GHICA, MARIUS, *Omul poietic pe tărîmul limbajului*, Craiova, SR, 1989, 220 p. Rec.: Monica Joița, Luceafărul, **32**, nr. 36, 1989, 1, 7; Adrian Marino, *Limbajul în discuție*, Tribuna, **33**, nr. 14, 1989, 8; Marian Papahagi, *„Răspîntiile limbajului"*, Ramuri, nr. 5, 1989, 5; Constantin Popescu, AUC, **22**, 1989, 79—81; Monica Spiridon, *Omul și limbajul făgăduinței*, Familia, **25**, nr. 8, 1989, 11; Radu G. Țeposu, *La răspîntiile limbajului*, Amfiteatru, **33**, nr. 5, 1989, 8.
201. GYURCSIK, ILIE, *Problèmes de l'interférence du théâtre de mersonnettes et du théâtre dramatique*, CSem, **5**, 1986, 35—36 [rez. rom.].
202. GYURCSIK, MARGARETA, *Reactualizarea unui concept: „scriitura"*, AUT", **26**, 1988, 25—30.
203. HARTULAR, ANCA, *Abstract or Concrete Phonology*, RCL, **34**, nr. 6, 1989, 501—503, fr.].
204. HODIȘ, VIOREL, *Semantic — sintactic: interferențe*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 23—33, [rés. fr.].

205. ILIESCU, ADRIAN PAUL, *Filozofia limbajului și limbajul filozofiei. O investigație privind identitatea și autenticitatea filozofică*, București, EȘE, 1989, 319 p.

206. IOAN, PETRU, *Adevăr și performanță. Pretexte și contexte semiologice*, București, EȘE, 1987, 279 p. Rec.: Ioan N. Bîtea, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 171—173.

207, IOAN, PETRU, *Paradigma gramaticalității și programul logicii integrale*, CEA, 1988, 129—155.

208. IOVA, GHEORGHE, *Acțiunea textuală*, VR, **34**, nr. 3, 1989, 54—56.

209. IVANCIU, NINA, *Figuri textuale și / sau efecte de real*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 521—526 [rés. fr.].

210. KABÁN ANNAMARIA, *A szöveg szemiotika megközelitéréhez*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 69—75 [rez. rom.].

211. KIRÁLY MARIA, *Aspecte lexicale și gramaticale ale analizei sintagmatice*, LexSem, 1987, 41—47 [русс. рез.].

212. KIS EMESE, LASCU, RUXANDRA, *La lecture interprétative — une source du comique chez Caragiale*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 105—112 [cu 2 sch.].

213. LEROI-GOURHAN, ANDRÉ, *Gestul și cuvîntul*. Volumul I. *Tehnică și limbaj*. Volumul II. *Memoria și ritmurile*. Traducere de Maria Berza. Prefață de Dan Cruceru, București, EMer, 1983, 315 p. Rec.: Al. Tănase, *Limbaj își simbolizare*, RLit, **22**, nr. 25, 1989, 8.

214. LOBIUC, IOAN, *O concepție structural-semiotică actuală în unele gramatici generale din secolul al XIX-lea*, Omagiu G. Istrate, 261—277.

215. LUCUȚA, YVONNE, MICULESCU, SILVIA, *Despre limitele actuale ale lexicologiei contrastive*, LexDid, 1987, 31—37 [cu ex. din engl. și germ.; deutsch. Zus.]

216. MADA, MIHAI, *Fenomene de recurență la nivel compozițional*, BullD—Arad, 1988, 51—56.

217. MALIȚA, MIRCEA, *Metafora organismului*, Ramuri, nr. 7, 1989, 8.

218. MARCUS, SOLOMON, *Invenție și descoperire*, Eseuri, București, CR, 1989, 296 p. Rec: Ioana Bot, *Știința și arta*, Tribuna, **33**, nr. 29, 1989, 5.

219. MARCUS, SOLOMON, *Syntactics in Several Hypostases*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 393—397.

220. MÁTHÉ DÉNES, *Nyelvfilozófiai problémák Bretter György írásaiban*, NyIK, **33**, nr.1, 1989, 13—22 [rez. rom.].

221. MĂGUREANU, ANCA, *Ce este o figură? Pe marginea clasificării figurilor*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 513—519 [rés. fr.].

222. MIHĂILĂ, RODICA, *Relevanța lingvistică a metaforei în cadrul componentei lingvistice a universului poetic*, AUBLLR, **37**, 1988, 19—25 [cu aplicație la Hart Crane].

223. MILAȘ, CONSTANTIN, *Introducere în stilistica oralității*, București, EȘE, 1988, 272 p. Rec.: D. D. Drașoveanu, CL, **34**, nr. 1, 1989, 67—69.

224. MOLDOVAN, VALENTIN, *Terminologizarea sensurilor și disocierea semantică a lexemelor*, LexDid, 1987, 39—44 [în rusă; русс. рез.].

225. MOTAȘ, DOINA, *Translating and Creativity*, AUBLLS, **37**, 1988, 94—96.

226. MURĂREȚ, MARIA, MURĂREȚ, ION, *Observații cu privire la tehnicile de analiză a textului literar propuse de școlile stilistice*, AUBLLS, **37**, 1988, 40—43.

227. NEȚ, MARIANA, *Autour de quelques stratégies métalinguistiques du discours litteraire*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 137—141.

228. NEȚ, MARIANA, *Figura textuală: emblemă, motiv, simbol*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 91—106 [cu ex. din M. Eminescu; Engl. Ab.].

229. NEȚ, MARIANA, *Figură și artă poetică*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 527—533 [la M. Eminescu, *Te duci...*; Engl. Ab.].

230. NEȚ, MARIANA, *Metalimbaj și conversație într-un text literar clasic*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 325—330 [Molière, *Critica „Școlii nevestelor"*; rés. fr.]; version en français: *Métalangage et conversation dans un texte littéraire classique*, ÉR, 1989, 189—198.

231. NEȚ, MARIANA *O poetică a atmosferei. Rochia de moar.* București, EU, 1989, 364 p. [cu 3 an.: I. Lista vol. din care au fost extrase citatele; II. Textele fragm. analizate. III. *The Moire Gown. A Poetry of Athmosphere* — Abstract]. Rec.: Radu Călin Cristea, *Poetici intensive*, Familia, **25**, nr. 9, 1989, 14.

232. NICA, DUMITRU, *Conceptul de părți de vorbire (III). Părțile de vorbire în lingvistica structurală*, Omagiu G. Istrate, 313—323. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 296; **28**, 1985, nr. 255.

233. NUBERT, ROXANA, *Zur Intertextualitätspoetik — Ergebnisse der neusten Forschung*, CSem, **5**, 1986, 63—74 [rez. rom.].

234. OANCEA, ILEANA, *Valențele integrative ale conceptului de stil și importanța lor pentru stilistica*, AUT, **26**, 1988, 37—44 [rés. fr.].

235. PASAT, MIHAELA, *Cîteva aspecte ale antonomiei în raportul discurs direct/discurs raportat*, AUT, **26**, 1988, 66—71.

236. PAȘALIU, IULIAN, *Fenomenologia limbajului sau teoria imposibilității dialogului*, CEA, 1988, 351—363.
237. PÂNZARU, IOAN, *Cercetare de estetică a oralității. Eseu despre cîntecele de gestă*, București, EU, 1989, 420 p.
238. PEÑA, LORENZO, *La atribución como función sintáctica y algunos problemas de método en lingüística*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 531—554.
239. PÉNTEK JÁNOS, *Teremtő nyelv*, București, KK, 1988, 248 p.
240. PETRI, LUCREȚIA, HANGA CALCIU, RODICA, *Intonation and Punctuation*, AUBLLS, **37**, 1988, 97—98.
241. POP, LIANA, *Délinéarisation du texte par la lecture*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 113—121.
242. POP, LIANA, *Exprimarea concesiei într-o „gramatică a vorbirii": mărci și nivele de incidență*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 331—344 [rés. fr.].
243. POP, LIANA, *Les opérations discursives dans une description plurinivellaire*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 483—493.
244. POPA, GEORGE, *Funcția filozofică a rimei (I)*, Cronica, **24**, nr. 21, 1989, 2; *Filozofia rimei (II)*, nr. 25, 5 [la M. Eminescu].
245. POPÂRDA, OANA, *Paliers fonctionnels dans la sphère de la négativité*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 173—179.
246. POPESCU, CONSTANTIN, *Pledoarie pentru o nouă metodă a analizei stilistice*, PPÎ, 1976, 109—115 [cu aplicație la Ch. Baudelaire, *L'Albatros*].
247. POPESCU, ELENA, *Une rhétorique de la Renaissance*: **Elocutionis rhetoricae doctrina** *de M. Dresser*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 43—53 [Engl. Ab.].
248. RĂILEANU, PETRE, *Despre scris și adevăr*, Ramuri, nr. 3, 1989, 11.
249. ROȘCA, CARMEN MARIA, *Nichita Stănescu, poet „cosmic". O psihologie a cunoașterii și a limbajului poetic (II)*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 234—240, 250. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 377.
250. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *À propos de quelques dichotomies fondamentales de la pensée et du langage*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 129—136.
251. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Cognitif et expressif dans l'étude de la métaphore*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 523—529.
252. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Observații privind mecanismul metaforei în discursul științific*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 295—302 [rés. fr.]; version en français: *Remarques sur le fonctionnement de la métaphore dans le discours scientifique*, ÉR, 1989, 251—260.
253. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Standardizarea implicației conversaționale*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 3—9 [rés. fr.].
254. SARAMANDU, NICOLAE, **„Atlas Linguarum Europae" (ALE)**. *Metodologia culegerii și interpretării datelor*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 203—215.
255. SÂRBU, RICHARD, *Aspecte ale recurenței semice în sintagmatica lexicală*, LexDid, 1987, 45—64 [rés. fr.].
256. SÂRBU, RICHARD, *De la sintaxa sensurilor la sintaxa cuvintelor în solidaritățile sintagmatice*, LexSem, 1987, 79—94 [русс. рез.].
257. SELEA, DORALINA, *„Ulise" — domeniu al performanței comunicaționale*, CSem, **5**, 1986, 75—85 [Engl. Ab.].
258. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Niveau linguistique et décodage complexe en lecture*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 123—140.
259. STEINTHAL, H., *Assimilation und Attraktion psychologisch beleuchtet*. Transliterare și traducere de G. Pintea, Manuscriptum, 20, nr. 1, 1989, 16—44 [transcr. de M. Eminescu, ms. nr. 2285 din BARSR]. Vezi și nr. 270.
260. SURDU, ALEXANDRU, *Actualitatea relației gîndire-limbaj. Teoria formelor prejudicative*, București, EARSR, 1989, 191 p. [interpretarea logico-matematică a primelor cap. din Aristotel, *Categoriae*; Engl. Ab.].
261. SZABÓ, ZOLTÁN, *Reflections on Schmidt's Constructivist and Empirical Science of Literature*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 37—42.
262. SZABÓ, ZOLTÁN, *Stylistic Aspects of Text Semiotics*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 141—162.
263. ȘUTEU, FLORA, *Experiență și teorie în lingvistică*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 411—413 [la Emanuel Vasiliu].
264. THOMKA, LIGIA, *Pentru o morfo-semantică a motivului literar*, CCȘS, **2**, 1984, 77—83.
265. TSUTOMU AKAMATSU, *'Once a Phoneme, Always a Phoneme'. With Special Reference to Neo-Bloomfieldians*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 555—565.
266. TUPAN, MARIA-ANA, *Scenarii și limbaje poetice*, București, EM, 1989, 224 p. **(Confluența)** [cu ind. de nume].

267. TURCU, AURELIA, *Perspectiva metonimică nefiguralâ în discursul realist*, AUT, **26**, 1988, 45—50 [rés. fr.].
268. TURCU, FLAVIUS, *Suggestions informatiques et physiques dans l'approche des textes littéraires (La noce chez Eminescu et chez Coşbuc)*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 163—169.
269. TUTESCU, MARIANA, *La sémantique pragmatique*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 203—215.
270. VATAMANIUC, D., *M. Eminescu. Lingvistică şi psihologie. Pagini germane*, Manuscriptum, **20**, nr. 1, 1989, 15 [despre transcr. lui M. Eminescu a studiului lui H. Steinthal de la nr. 259, prez. crit. a lucrării lui Jakob Grimm, *Ueber einige Fälle der Attraktion*, Berlin, 1858]. Vezi nr. 259.
271. VÂNTU, ILEANA, *Some Remarks on the Dialogue*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 399—403.
272. VÂNTU, ILEANA, BROCHÉ, ŞERBAN, *Dimensiuni interdisciplinare ale lingvisticii*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 161—166.
273. VIANU, TUDOR, [*Stilul şi atributele sale*] *I. Dubla intenţie a limbajului şi problema stilului*, MALS, 1989, 79—84 [reprod. după vol. Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I, Buc., EPL, 1967 (**Biblioteca pentru toţi**. *Cultură generală*, nr. 363), p. 11—10] ; *II. Atitudinea stilistică*, 84—90 [reprod. din „Steaua", **9**, nr. 6, 1958, p. 76—79] ; *III. Cercetarea stilului*, 90—112 [reprod. după vol. Tudor Vianu, *Probleme de stil şi artă literară*, Buc., ESPLA, 1955, p. 199—224]. Vezi [BRL], [1], [1944/1959], anii 1955 şi 1958.
274. VÎRTOSU, ILEANA, *Emphase et traduction*, AUBLLS, **37**, 1988, 89—93.
275. VOICU, MIHAELA, *De la représentation dans la littérature médiévale ou „la quête du sens"*, AUBLLS, **37**, 1988, 7—10.
276. VRACIU, ARITON, *Tipologia limbilor literare*, Omagiu G. Istrate, 401—419.
277. VULTUR, IOAN, *Narafiune şi imagine. Preliminarii la o teorie a fantasticului*, Bucureşti, EM, 1987, 204 p. [cu ind. de nume ; rés. fr.]. Rec.: Monica Spiridon, *Efectul de „mai mult ca real"*, Ramuri, nr. 2, 1989, 13.
278. VULTUR, SMARANDA, *Proiecţia intertextuală. De la Bănulescu la Rebreanu (I)*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 288—293 ; *(II)*, **37**, nr. 1—2, 1989, 218—224.
279. WALD, HENRI, *Impasuri prevestitoare*, VR, **84**, nr. 5, 1989, 58—62.
280. WALD, HENRI, *Spiritul limbii*, RLit, **22**, nr. 23, 1989, 9.
281. WALD, LUCIA, *Moştenirea lingvistică a antichităţii greco-latine*, RN, **18**, nr. 143—145, 1989, 2825—2826.
282. * * * *Cunoaştere, eficienţă, acţiune*. Coordonator : Petru Ioan, Bucureşti, EP, 1988 p. (**Filozofie şi ştiinţă**). Rec. : Constantin Schifirneţ, *Metodologie*, Flacăra, **38**, nr. 1, 1989, 10.
283. * * * *Lexicologie şi semnatică*. Colectivul de redacţie : Richard Sârbu, Marin Bucă, Maria Király, Timişoara, 1987, 100 p. multigr. (UT. FF).
VEZI şi nr. 1, 5, **52**, 99, 107, 109, 110, 123, 126, 129, 144, 317, 318, 321, 324, 359, 367, 377, 392, 401, 422, 426, 428, 429, 431, 433, 443, 452, 454, 517, **612**, 682, 811, 812, 842, 859, 879, 886, 907, 909, 956, 961, 1008, 1148, 1206, 1213, 1216, 1220, 1231, 1343, 1355, 1369, 1369, 1384, **1392**, 1393, 1445, 1489, **1493**, **1538**, **1539**, 1583, 1584, 1586 bis, 1599, 1601, 1602, 1610, 1613, 1619, 1621, 1614, 1615.

Recenzii

284. AVRAM, ANDREI A., „*International Journal of the Sociology of Language*", **64**, 1987, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 176—177.
285. BOLDUREANU, IOAN VIOREL, Ivan Evseev, *Simboluri folclorice* [. . .], FL, **7**, (1986—1987), 1988, 298—302. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **282**.
286. CIOCÎRLIE, LIVIUS, Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii* [. . .], LL, nr. 1, 1989, 119—121. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **265**.
287. CONSTANTINESCU, NICOLAE, Ivan Evseev, *Simboluri folclorice* [. . .], LL, nr. 4, 1988, 620—622. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **282**.
288. EVSEEV, IVAN, *O nouă carte românească de semiotică*, CSem, **5**, 1986, 103—107 [Henri Wald, *Expresivitatea ideilor . . .*]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **350**.
289. GHIŢA, MARIUS, *Poetica imaginarului*, Ramuri, nr. 3, 1989, 6 [Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului . . .*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **251**.
290. GHILIMESCU, ŞTEFAN ION, „*Traducerea*" *ca operaţie clepsidrică*, Ramuri, nr. 8, 1989, 13 [Sorin Mărculescu, *Semne de carte*, Buc., 1989].
291. HAŞDEU, IULIA, „*Travaux de linguistique et de littérature*" édités par le Centre de philologie et de littérature romanes à l'Université de Strasbourg, XXV, 1, *Linguistique — Philologie — Stylistique*, 385 p., SCL, **40**, nr. 6, 1989, 560—561.
292. ILIESCU, NICOLAE, *O poetică a imaginarului*, RLit, **22**, nr. 14, 1989, 20 [Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului . . .*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **251**.

294. IVANCIU, NINA, Timothy J. Reiss, *The Uncertainty of Analysis. Problems in Truth Meaning and Culture*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1988, 298 p., RRL, **34**, nr. 5, 1989, 496—497.
295. KABÁN ANNAMÁRIA, *Handbook of Discourse Analysis. I — IV.* Edited by Tenn A. Van Dijk, Academic Press (Harcourt Brace Jovanovich, Publishers), London, Orlando, San Diego, New York, Toronto, Montreal, Sydney, Tokyo, 1985. I: 302 l., II: 279 l., III: 239 l., IV: 286 l., NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 92—94.
296. LASCU-POP, RODICA, Gérard Genette, *Seuils*, Paris, Éditions du Seuil, 1987, 389 p., StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 91—92.
297. MARCUS, SOLOMON, Carlos Martín Vide ed., *Lenguajes Naturales y Lenguajes Formales*, vol. I, Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia, Departament de Linguistica General, Promociones Publicaciones Universitaria, 1987, 462 pp., CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 71—72.
298. MAREȘ, LUCREȚIA, *„Cahiers de lexicologie"*. Revue internationale de lexicologie et de lexicographie, XLVII, 1985 — II, 140 p., SCL, **40**, nr. 1, 1989, 78—79; Vol. XL VIII, 1986 — 1, 146 p., nr. 2, 178—179.
299. PAPADIMA, LIVIU, Paul Cornea, *„Introducere în teoria lecturii"*, TribRom, **18**, nr. 382, 1989, 12. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **265**.
300. PARFENE, CONSTANTIN, Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii* [...], Collegium, **4**, 1988, 179—181. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **265**.
301. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Pragmatik, Handbuch pragmatischen Denkens.* Hrsg. von Herbert Stachowiak. Band I: *Pragmatisches Denken von den Ursprungen bis zum 18. Jahrhunderts*, 1986, Band II: *Der Aufstieg pragmatischen Denken im 19. und 20. Jahrhunderts*, Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1987, 481 p., CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 173—176.
302. STAN, CAMELIA, René Dirven, Günter Radden (eds.), *Concepts of Case*. Tübingen, Günter Narr Verlag, 1987, 177 p., SCL, **40**, nr. 5, 1989, 499.
303. SZABÓ ZOLTÁN, *Teorii ale limbajului. Teorii ale învățării* [...], NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 100—101. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **431**.
304. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, A. Manteca Alonso-Cortés, *Lingüística general*, Madrid, Ediciones Cátedra, 1987, 249 p., SCL, **40**, nr. 4, 1989, 399—400.
305. TĂNASE, AL., *Valoarea expresivă a cuvîntului*, RLit, **22**, nr. 43, 1989, 19 [Henri Wald, *Expresivitatea ideilor*...]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **350**.
306. VÂNTU, ILEANA, Jack Feuillet, *Introduction à l'analyse morphosyntaxique*, Presses Universitaires de France, 1988, 223 p., RRL, **34**, nr. 5, 1989, 495—496.
307. VULTUR, SMARANDA, *Arheologie poetică, Orizont*, **50**, nr. 6, 1989, 2 [Eugen Negrici, *Sistematica poeziei*...]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **338**.
308. VULTUR, SMARANDA, *Lectură și comunicare*, Orizont, **50**, nr. 23, 1989, 2 [Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*...]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **265**.
309. ZAFIU, RODICA, Eugen Negrici: *„Sistematica poeziei"*, TribRom, **18**, nr. 382, 1989, 12. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **338**.
310. ZDRENGHEA, MIHAI M., D. A. Cruse, *Lexical Semantics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987, XIV + 310 p., CL, **34**, br. 2, 1989, 179—180.
311. ZDRENGHEA, MIHAI M., Victoria Fromkin, Robert Rodman, *An Introduction to Language*, fourth edition, New York, Holt, Reinehart and Winston, Inc., 1988, XIV + 474 p., CL, **34**, nr. 2, 1989, 180—181.
312. ZGRAON, FLORENTINA, *Arte poetice. Renașterea* [...], LR, **38**, nr. 1, 1989, 67—72. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **360**.

VEZI și nr. 40, 64, 65, 67, 68, 70, 144, 334—338, 467, 470, 475, 669, 720, 722, 723 726, 1015—1017, 1124, 1136, 1183, 1184, 1189, 1254, 1257, 1269.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ȘI APLICATĂ

313. BARBU, ELISABETA, *Al II-lea Congres Internațional de Psiholingvistică Aplicată*, LMȘ, vol. 2, 1988, 176—177 [Kassel, R. F. a Germaniei, 27—31 iul. 1987].
314. BLEOCA, LIVIU, *Informaticieni și filologi*, Tribuna, **33**, nr. 2, 1989, 8.
315. GRIGORAȘ, G., *Generating Context Sensitive Language by Attribute Grammars*, AUIM, **33**, nr. 4, 1987, 339—344.
316. IANCU, MARIUS, *Some Information — Probabilistic Aspects of Literary Texts*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 97—104.

317. IANCU, MARIUS, *The Narrative Structure in Terms of Simple Contextual Grammars*, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 53—59.

318. ILIOANE, CORNEL, *Textualitate și gramaticalitate. Investigații de psihologie genetică*, Timișoara, [TUT], 1988, 179 p. multigr. (UT. CȘS.) [cu 12 an.].

319. JEBELEAN, T., *On Semantics of Compiling*, AUTM, **25**, nr. 3, 1987, 49—68.

320. JURCĂU, EMILIA, JURCĂU, NICOLAE, *Cum vorbesc copiii noștri. Ghid psihopedagogic pentru educatoare, învățători și părinți*, Cluj-Napoca, ED, 1989, 232 p.

321. LĂZĂROIU, AURELIAN, *On Human and Synthetic Vocal Vibrato*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 431—454.

322. LUCANU, DOREL, CRISTEA, DAN, *Contextual Systems and Contextual Transducers*, AUIM, **33**, nr. 4, 1987, 357—364.

323. MARCUS, SOLOMON, *Interplay of Innate and Acquired in Some Mathematical Models of Language Learning Processes*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 101—116.

324. NGUYEN XUAN MY, *On Pure Grammars and Pure Languages*, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 61—70.

325. ORMAN, GABRIEL V., *A Random Variable Connected with the Process of Generation of the Words*, BUBrM, **30**, 1988, 17—24.

326. PĂTRUȚ, ȘTEFAN, *On the Informational Stratification of Romanian Language*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 41—63 [cu 9 tab., 7 fig. și 6 an. cu frecvențe și valori informaționale pentru M. Eminescu, *Călin (File de poveste)*, Nichita Stănescu, *11 elegii*, balade de D. Bolintineanu, fragm. din proza lui M. Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, L. Rebreanu, M. Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, M. Preda, E. Barbu, A. Buzura și din texte științifice de Constantin Noica, Mihai Drăgănescu].

327. PĂUN, GHEORGHE, *On the Power of Synchronization in Parallel Communicating Grammar Systems*, SCMatem, **41**, nr. 3, 1989, 191—197.

328. SCHEEL, HARALD, *Computer und Linguistik. Interdisziplinäre Zusammenarbeit an der Karl Marx Universität Leipzig*, NW, **41**, nr. 12390, 1 apr. 1989, 4.

329. * * * *Computerele aud?*, Magazin, **32**, nr. 11, 1989, 12.

330. * * * *Sintetizator al vorbirii*, Magazin, **32**, nr. 6, 1989, 12.
VEZI și nr. 24, 94, 104, 187, 912, 1446, 1452, 1494.

Recenzii

331. AVRAM, ANDREI A., *Review of Applied Linguistics*, **73—80**, 1988, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 505.

332. GHIRUȚĂ, C., R. E. Frederking: *Integrated Natural Language Dialogue. A Computational Model*, Kluwer Academic Publishers, Granz, Boston, Dordrecht, Lancaster, 1988, XVII+178 p., AUIM, **34**, nr. 4, 1988, 21—22.

333. CRISTEA, DAN, R. Hausser: *NEWCAT: Parsing Natural Language Using Left-Associative Grammar*, Lecture Notes in Computer Science, vol. 231, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo, 1986, 540 p., AUIM, **33**, nr. 4, 1987, 8.

334. NICOLAU, EDMOND, *Natural Language Generation System*, David D. McDonald, and Leonard Bolc Editors, Springer-Verlag, New York, 1988, IX+389 p., 84 figs., Hard Cover, DM 68, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 73—74.

335. NICOLAU, EDMOND, *Natural Language Parsing Systems*, Leonard Bolc (ed.), Springer-Verlag, Berlin, 1987, VII+367 p., 151 figs., Hard Cover, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 72—73.

336. POMOJNICU, I., *Artă și știință*, Transilvania, **18**, nr. 1, 1989, 46—47 [de Solomon Marcus]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **246**.

337. ȘUTEU, MARILENA, *Thesaurus Guide: Analytical Directory of Selected Vocabularies for Information Retrieval, 1985*, Biblioteca, nr. 1, 1989, 32—33 [ed. Gerstenkorn A., Rolland M. Th., Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, Amsterdam].

338. ŽIGIĆ, DARKO, Smiljka Vasić, *Definitions, Defining and the Nature of the Sentences and Language — A Contribution to the Psycholinguistic Investigations*, The Institute for Pedagogic Investigations, Belgrade, Prosveta, 1988, 144 p. (English and Russian Abstracts), CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 74.
VEZI și nr. 297, 1268.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂȚI

339. ALMAȘ, DUMITRU, *Istoria României prin limba națională*, Contemporanul, nr. 22, 1989, 1, 10 [s.t.c.: Limba română, forță spirituală a națiunii noastre; la rubr.: Dezbaterile „Contemporanului"].
340. BULGĂR, GH., *Confluențe franco-române la Bordeaux*, LL, nr. 4, 1988, 572—575.
341. GRIGURCU, GHEORGHE, *Viața limbii române*, Orizont, **40**, nr. 15, 1989, 3.
342. IANCU, GEORGE, *Acasă — în limba română*, ScTin SLA, **9**, nr. 2, 1989, 8.
343. ILIEȘ, IOAN, *Dulcea rostire*, Tribuna, **33**, nr. 2, 1989, 7.
344. LEONTE, LIVIU, *Expresie a specificului național*, Contemporanul, nr. 22, 1989, 8, 11 [v.t.c. nr. 339].
345. SPINEI, NICOLAE N., *Despre limba noastră în preajma lui 1 decembrie 1918*, MO, **40**, nr. 2, 1988, 106—113 [despre poezia „Limba noastră" de Alexie Mateevici].
346. URICARU, EUGEN, *Limba română*, Steaua, **40**, nr. 1, 1989, 13.
347. VETIȘANU, VASILE, *Toată truda spiritului românesc*, Flacăra, **38**, nr. 8, 1989, 10 [la rubr.: „Creșterea limbii românești și-a patriei cinstire"].
VEZI și nr. 103, 116, 339.

Recenzii

348. POPOVICI, VICTORIA, Graham Mallinson, *Romanian*, în: Bernard Comrie (ed.), *The World's Major Languages*, London & Sydney, 1987, p. 303—321 și în Martin Harris, Nigel Vincent (eds.) *The Romance Languages*, London & Sydney, Crom Helm, 1988 p., 391—419, LR, **38**, nr. 5, 1989, 492—493.
VEZI și nr. 66, 1561.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

349. ALEXANDRU, ION T., **Anuarul Arhivei de Folclor a Academiei Române** *din Cluj-Napoca — revista de etnografie și folclor a tuturor românilor*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 96—106.
350. ANDRIESCU, AL., *Concepția lui G. Ivănescu despre limba română literară*, AUI, **34**, 1988, 21—36 [deutsch. Zus.].
351. ANGELESCU, SILVIU, *Ovid Densusianu (1874—1938)*, BulSȘF, 1988, 82—84.
352. ARVINTE, VASILE, *Alexandru I. Philippide 1859—1933*, DȘ, 1986, 60—62.
353. AVRAM, ANDREI, *Muzeul Limbii Române și studiile de istorie a limbii române în perioada interbelică*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 82—86.
354. AVRAM, MIOARA, *Timotei Cipariu, părintele filologiei românești*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 13—18.
355. BADEA, ȘTEFAN, *„Limba română actuală"* [1], RLit, **22**, nr. 7, 1989, 8 [de Iorgu Iordan; la rubr.: Limba noastră]; [2], nr. 10, 4 [3], nr. 13, 9; [4], nr. 19, 8; [5], nr. 28, 6; [6], nr. 35, 8; [7], nr. 41, 8.
356. BARBU, VIOLETA, *Mărturii transilvănene din secolul al XVIII-lea despre limba română (II)*: *Glosarul latino-român al lui József Benkő*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 31—43 [rés. fr.]; *(III)*: *„Valachica" sau „wallica"?*, nr. 5, 1989, 467—475 [despre Köleséri Samuel, Szalagy István, Johann Seivert, Daniel Cornides și Karl Gottlieb von Windisch, în legătură cu *oratio dominica*; rés. fr.].
357. BOGREA, VASILE, *Originea rom. sat*, IGLR, II, 2, 1989, 231—238 [apărut în „Dacoromania", **1**, 1920—1921, p. 253—257; repr. după Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice* ed. de Mircea Borcilă și Ion Mării, Cluj, ED, 1971, p. 256—259]; [*Note de filologie și istorie*], 238—240 [apărut în *Lui Nicolae Iorga. Omagiu*, Craiova, 1921, p. 51—63, sub titlul: *Urme bizantine în românește;* repr. după ed. cit., p. 25—26, 28]; *O problemă semantică*, 241—243 [apărut în „Dacoromania", **2**, 1921—1922, p. 644—646; repr. după ed. cit., p. 67—68]; **Cordun** 243—244 [apărut în „Dacoromania", **3**, 1922—1923; repr. după ed. cit., p. 280]; *IX — „Ungro-Vlahia"*, 244—246 [apărut în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", Cluj, **2**, nr. 1, 1923, p. 351—363; fragm. repr. după ed. cit., p. 37—38, 44]; *Etimologii*, 247—250 [moșneag, boscorodesc, otozbir, pițigoi; repr. după ed. cit.,

p. 183—184, 197, 229, 234; notă introd. (p. 227—231) și comen. de Constantin Dominte. Vezi BRL, **14**, 1971, nr. 364.

358. BRÂNCUȘ, GR., *Substratul limbii române în opera lui B.P. Hasdeu. Cu ocazia împlinirii unui secol și jumătate de la nașterea sa*, TD, **9**, nr. 1—2, 1988, 9—14.

359. BRÂNCUȘ, GR., *Probleme de lingvistică teoretică în opera lui Timotei Cipariu*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 7—12.

360. BRÂNCUȘ, GR., *150 de ani de la nașterea lui B.P. Hașdeu*, SThrac, **6**, 1988, 14—19.

361. BRÎNCUȘ, GRIGORE, *Substratul lingvistic românesc în opera lui B.P. Hașdeu*, SThrac, **5**, 1987, 35—36 [rez.].

362. BULGĂR, GH., *„O operă esențială, un neprețuit tezaur de limbă literară...”*, ScTin SLA, **9**, nr. 31, 1989, 9 [despre *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, Buc., 1968]. Vezi [BRL], [11], 1968/1969, nr. 529.

363. BULGĂR, GH., *Un mare umanist, critic, poet, editor: Perpessicius*, RN, **17**, nr. 140—142, 1988, 2686—2689.

364. BUȚUREANU, SILVIA, *Charles Drouhet 1879—1940*, DȘ, 1986, 75—77.

365. BUZAȘI, ION, *Cipariu și Eminescu*, RLit, **22**, nr. 30, 1989, 7.

366. CANDREA, IOAN AUREL, *Straturi de cultură și straturi de limbă la popoarele romanice*, IGLR, II, 2, 1989, 8—12 [lecție de deschidere la Facultatea de Litere, 19 n. 1913]; *Etimologii (1928)*, 14 [sînziene; din „Grai și suflet”, **3**, fasc. 2, 1928, p. 422]; *Etimologii (1934)*, 15 [seca; din „Grai și suflet”, **6**, 1934]; *Raporturi între limbă și cultură*, 15—17 [curs litografiat, Buc., 1937—1938; notă introd. (p. 3—8) și note (p. 12—14, 17) de Ecaterina Goga].

367. CAPIDAN, THEODOR, *Limbă și cultură*, IGLR, II, 2, 1989, 191—206 [fragm. din vol. cu același titlu din 1943]; *Limba noastră națională*, 208—226 [fragm. din op. cit.; notă introd. (p. 188—191 și comen. (p. 207—208, 226) de Lucia Wald].

368. CHIȚANU, SORIN, *Karl Kurt Klein 1897—1971*, DȘ, 1986, 81—82.

368 bis. CHIȚANU, SORIN, *Traian Bratu 1875—1940*, DȘ, 1986, 69—70.

369. CHIȚIMIA, I.C., *B.P. Hasdeu, promotor al cercetării moderne în științele filologice*, Istros, **2—3**, 1983, 587—599 [rés. fr.].

370. CHIVU, GHEORGHE, *Din nou despre* **Anonymus Caransebesiensis**. *În așteptarea editării textului*, LR, **38**, nr. 2, 1989, 133—140 [răspuns la art. lui Fr. Király de la nr. 410]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. 487; **29**, 1986, nr. **444**.

371. CIHAC, ALEXANDRU, *Dicționar de etimologie daco-română. Elemente latine, comparate cu celelalte limbi romanice*, IGLR, II, 1, 1989,9—15 [fragm. din A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I, *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort A/M — Berlin — Bucarest, 1870: *Prefață*, 9—13; cîteva exemple din dicționar (bătrîn, carte, plac), 14—15; *Despre cîteva cuvinte din Rabelais*, 18—21 [fragm. din art. din „Convorbiri literare”, **1**, 1876—1877]; *Dicționar de etimologie daco-română. Elemente slave, maghiare, turce, grecești moderne și albaneze*, 22—23 [fragm. din op. cit., vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-modernes et albanais*, 1879: *Prefață*, 22—23; notă introd. (p. 5—9), trad și note (p. 16—17, 33—36) de Ioana Prioteasa].

372. CIOPRAGA, C., *Centenar Leca Morariu*, BulSȘF, 1988, 48—51 [100 de ani de la naștere]; și în BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 28—31.

373. COBEȚ, DOINA, *Noțiunea „nume” în gramatica românească de pînă la 1870*, Omagiu G. Istrate, 65—78.

374. COBEȚ, DOINA, *Primul curs de gramatică a limbii române al lui Gavriil Munteanu*. LR, **38**, nr. 2, 1989, 81—89 [ms. BARSR nr. 1772, *Gramatica*, de Iosif Naniescu, ms. BARSR nr. 1310, din 1837, *Gramatica românească*, de Vasile Caloianu și ms. BARSR nr. 1288 din prima jumătate a sec. al XIX-lea, *Gramatică românească*, autor necunoscut, reprezintă cursul ținut de Gavriil Munteanu la Seminarul din Bacău în perioada 1836—1837, publicat în 1860—1861, în 2 vol., sub titlul *Gramatica românească pentru clasili gimnasiali și inferiori*].

375. CORDOȘ, SANDA, *Mihai Eminescu — limbajul poetic*, Tribuna, **33**, nr. 24, 1989, 9.

376. DAN, ILIE, *G. Pascu 1882—1951*, DȘ, 1986, 73—75.

377. DENSUSIANU, OVID, *Obiectul și metoda filologiei*, IGLR, II, 2, 1989, 29—38 [fragm. din lecția inaugurală de la Facultatea de Litere din Buc., 29 oct. 1897). *Istoria limbii române*. Capitolul II. *Elementul autohton*, 39—55 [fragm. din Ovid Densusianu, Opere, Vol. II. *Lingvistica. Histoire de la langue roumaine*, ed. de B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, Buc., EM, 1975, p. 42—49, 50—54]; *Încredere în știință*, 55—59 [apărut în „Viața nouă”, **4**, nr. 20, 1908, p. 359—364; fragm. repr. din ed. cit., vol. I, p. 7—11 și vol. VI, ed. de B. Cazacu, Ioan Șerb și Florica Șerb, Buc., EM, 1985, p. 331—337]; *Cuvinte latine cu semantism păstoresc*, 59—71 [bimus, callis, cohors, egregius, fecundus, fertilis,

manouetus, petulans, petulcus, servare, servus, ubertas; apărut în „Grai și suflet", 4, nr. 1, 1929, p. 137—145; fragm. repr. după ed. cit., vol. I, p. 616—619, 620—621, 624, 626, 628—629, 629—631; trad., note din subsol, nota introd. (p. 18—28) și comen. (p. 72—77) de Constantin Dominte]. Vezi BRL, 18, 1975, nr. 449.

378. DIACONESCU, PAULA, *O istorie generativă a limbii române*, AUI, **34**, 1988, 5—20 [G. Ivănescu, *Istoria limbii române...*: rés. fr.]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 659.

379. DIACONESCU, PAULA, *Rima la Eminescu. Concepția despre limbajul poeziei*, LR, **38**, nr. 3, 1989, 223—233.

380. DIACONESCU, TRAIAN, *Constantin I. Balmuș 1898—1957*, DȘ, 1986, 78—79.

381. DIACONESCU, TRAIAN, *Th. Simenschy 1892—1968*, DȘ, 1986, 80—81.

382. DIMITRIU, C., *Le dictionnaire général de la langue roumaine, un projet resté inaccompli*, AUI, **34**, 1988, 75—81.

383. DINUȚZ, MIRCEA, *Școala clasicistă românească*, RN, **13**, nr. 143—145, 1989, 2820—2822.

384. DOBRE, ALEXANDRU, *Proverbul în* **Dicționarul limbii române** *al lui Laurian și Massim*, Proverbium, **4**, 1989, 6—14 [Engl. Ab.].

385. DOBRE, ALEXANDRU, *Timotei Cipariu la Academia Română*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 19—28.

386. DOMINTE, CONSTANTIN, *Remarcabile lucrări*, Albina, **92**, nr. 8, 1989, 10 [lingvistica românească în ultimii 45 de ani].

387. DRĂGANU, NICOLAE, *Conjuncțiile „de" și „dacă". Un capitol de sintaxă românească*, IGLR, II, 2, 1989, 258—273 [fragm. din vol. cu același titlu apărut la Cluj, 1924]; *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească*, București, 1943, 275—295 [fragm. din *Introducere. I. Nașterea formelor în acuzativ*]; *Belșug și scurtime în vorbire*, 298—302 [fragm. din vol. *Elemente de sintaxă a limbii române*, Buc., 1945, p. 26—28; notă introd. (p. 253—257) și comen. (p. 274, 285—298, 303) de Ioana Prioteasa].

388. DRĂGOESCU, ION I., *Iulian Chiffa — un chestionar etnografic inedit din 1909*, AMP, **12**, 1988, 841—843 [cu textul chestionarului: rés. fr.].

389. EMINESCU, M., [*Limba română*], Flacăra, **38**, nr. 23, 1989, 10 [selecție de George Arion].

390. ENE, ILEANA, *O istorie necunoscută a limbii și literaturii române*, ScTin SLA, **9**, nr. 25, 1989, 9 [de G. Dem. Teodorescu]. Vezi nr. 446.

391. FRĂȚILĂ, VASILE, *Contribuția lui G. Weigand la cercetarea subdialectului bănățean*, FL, **7**, (1986—1987), 1988, 151—178 [deutsch. Zus.].

392. FRISCH, HELMUTH, *Le positivisme et l'idéalisme chez Sextil Pușcariu*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 117—125.

393. GASTER, MOSES, *Originea alfabetului și ortografia română*, IGLR, II, 1, 1989, 215—237 [fragm. din conferința din 3 febr. 1895, publicată în broșură, Buc., 1885, p. 12—43; notă introd. (p. 211—215) și comen. (237—245) de Constantin Dominte].

394. GĂITĂNARU, ȘTEFAN, *Vocația filologică*, Luceafărul, **32**, nr. 24, 1989, 6 [a lui M. Eminescu].

395. GHERMAN, MIHAI, *Despre dicționarul și gramatica lui Grigore Maior*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 5—9 [*Lexicon compendiarum Latino-Valachicum, complectens ac phrases Latinas cum Valachica earum interpretatione* și *Institutiones linguae Valachicae sive Grammatica compendio exhibita*, ms. din Biblioteca Arhiepiscopiei Kalocsa din Ungaria: rés. fr.].

396. GHEȚIE, ION, *„Au fost cu totul 80.000 de fișe..."*, ScTin SLA, **9**, nr. 23, 1989, 6—7 [v.t.c. nr. 362]. Vezi [BLR], [**11**], 1968/1969, nr. 529.

397. GIOSU, ȘTEFAN, *Dialectul meglenoromân în concepția lui G. Ivănescu*, AUI, **34**, 1988, 53—63 [Engl. Ab.].

398. GOȚA, DORIN, *Contribuții la relațiile „Astrei" cu Jan Urban Jarnik în anii primului război mondial*, Apulum, **25**, 1989, 419—426 [deutsch. Zus.].

399. GRECU, VICTOR V., *Limbă și națiune. Unitatea limbii în periodicele românești*, Timișoara, EF, 1988, 260 p. [cu ind. de nume]. Rec.: Alexandru Ruja, Orizont, **40**, nr. 47, 1989, 14.

400. HANDOCA, MIRCEA, *G. T. Kirileanu despre M. Eminescu în documente edite și inedite*, LL, nr. 1, 1989, 54—61.

401. HASDEU, BOGDAN PETRICEICU, *Principie de filologie comparativă ario-europee*, IGLR, II, 1, 1989, 44—58 [fragm. din vol. *Principie de filologia comparativă ario-europee cuprinzînd grupurile indo-perso-tracic, greco-italo-celtic și leto-slavo-germanic, cu aplicațiuni la istoria limbei române*, Buc., 1875]; *Fragmente pentru istoria limbei române*, 62—64 [art. apărut în „Columna lui Traian", **7**, nr. 1, 1876, p. 17—19]; *Principie de linguistică (1881)*, 66—93 [fragm. din *Cuvente din bătrîni*. Tomul III. *Istoria limbii române*. Partea I.

Principie de Linguistică, ed. de G. Mihăilă, Buc., EDP, 1984; § *17. Limba amestecată*, 66—74; § 18. *Limba națională*, 75—78; § 20. *Limba în circulațiune*, 79—87; § *21. Limbile antice și limbile moderne*, 87—92; § *23. Etimologia*, 92—93]; *Un nou punct de vedere asupra semnificațiunilor gramaticei comparative*, 98—103 [fragm. din art. apărut în „Columna lui Traian", **3**, nr. 1, 1882, p. 27—31; § *4. Fisio-glotica și psiho-glotica;* notă introductivă (p. 37—43) și comen. (p. 58—61, 93—97), note (p. 65) de Lucia Wald]. Vezi BRL, **27**, 1984, nr. **871**.

402. IANCU, VICTOR, *Timotei Cipariu — lingvist și militant pe tărîm social*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 122—124.

403. IONESCU-NIȘCOV, TRAIAN, *Școala românistului ceh*, Manuscriptum, **19**, nr. 4, 1989, 59—61 [J. Urban Jarník, Hertvík Jarník, Jaroslav Kramerius, Jindra Flajšhansová, Josef Špachta, Method Zavoral]. Vezi și nr. 459.

404. IONICĂ, ION, *Unirea din 1918 și dezvoltarea dialectologiei românești*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 68—81.

405. IRIMIA, D., *Eminescu și limba română*, Cronica, **24**, nr. 2, 1989, 3.

406. IRIMIA, D., *G. Ivănescu despre limbajul poetic*, AUI, **34**, 1988, 37—45 [Engl. Ab.].

407. IRIMIA, DUMITRU, *Iorgu Iordan și stilistica limbii române*, Collegium, **4**, 1988, 174—178.

408. IVĂNESCU, G., *Iorgu Iordan*, DȘ, 1986, 91—92.

409. JUCAN, GRAȚIAN, *M. Eminescu și Timotei Cipariu*, Steaua, **40**, nr. 6, 1989, 27.

410. KIRÁLY, FR., *„Opinii recente asupra celui mai vechi dicționar românesc"*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 51—66 [pe marginea art. cu același titlu al lui Gh. Chivu din LR, **36**, nr. 3, 1987, care se referea la vol. aut. *Din istoricul ortografiei românești...* și în care contesta paternitatea lui Mihail Halici-tatăl stabilită de aut. asupra lucrării *Anonymus Caransebesiensis*]. Vezi și nr. 370, BRL, **30**, 1987, nr. 487; **29**, 1986, nr. **444**.

411. LAMBRIOR, ALEXANDRU, *Limba română veche și nouă (Traducerea românească a scrierilor lui Oxenstiern)*, IGLR, II, 1, 1989, 139—144 [fragm. din art. apărut în „Convorbiri literare", **7**, nr. 9, 1875, p. 325—334]; *Îndreptariu*, 146—150 [fragm. din art. apărut în „Convorbiri literare", **16**, nr. 4, 1881, p. 330—338]; *Ceva despre conjunctivul românesc*, 151—154 [fragm. din art. apărut în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", **1**, vol. 1, fasc. 1, 1882, p. 37—40]; *Introducere la „Cartea de citire" (1882)*, 155—164 [notă introd. (p. 134—138) și note (p. 145, 150, 154, 165) de Lucia Wald].

412. MAIORESCU, TITU, *Despre scrierea limbei române (1866)*. IGLR, II, 1, 1989, 110—123 [fragm. din Titu Maiorescu, *Critice*. Vol. II, Buc., EPL, 1967, p. 7—112 (selectiv)]; *Neologismele*, 1881, 128—131 [fragm. din op. cit.; notă introd. (p. 105—109) și note (p. 123—127, 131—135) de Ecaterina Goga].

413. MANU, EMIL, *Un Eminescu preocupat de problemele limbii românești*, Contemporanul, nr. 22, 1989, 9 11 [v.t.c. nr. 339].

414. MARINO, ADRIAN, *Alexandru Macedonski: Poetica*, MALS, 1989, 225—255 [repr. după vol. Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedoski*, Buc., EPL, 1967, cap. *Ideile*, p. 640—668].

415. MAZILU, DAN HORIA, *Conștiința apartenenței la o Europă latină*, Contemporanul, nr. 22, 1989, 8—9, 11 [v.t.c nr. 339].

416. MIHAIL, ZAMFIRA, *La primera encuesta lingüística románica: Bogdan Petriceicu Hasdeu (1877—1883)*, ÉR, 1989, 149—157.

417. MIHĂILĂ, G., MITU, MIHAI, *Rumynskie filologg na meždunarodnyh sъezdah slavistov*, RS, **25**, 1987, 221—257.

418. MINCU, MARIN, *Un model critic posibil: D. Caracostea*, VR, **84**, nr. 7, 1989, 52—54.

419. MIOC, SIMION, *„Criticilor mei" și poetica modernă (I)*, Orizont, **40**, nr. 13, 1989, 8; (II), nr. **18**, 3.

420. NEAMȚU, GELU, IANCU, GHEORGHE, *Un document de la Alexandru Sterca Șulușiu privind apărarea limbii române (3 noiembrie 1849)*, AMP, **12**, 1988, 807—816 [cu textul doc. în mag. și trad. în rom. în an.; deutsch. Zus.].

421. NEGRILĂ, IULIAN, *Sextil Pușcariu în corespondență*, Orizont, **40**, nr. 8, 1989, 14.

422. NICA, DUMITRU, *Teoria părților de vorbire la G. Ivănescu și la alți lingviști contemporani*, AUI, **34**, 1988, 93—95 [Otto Jespersen, Eugenio Coseriu, J. Kuriłowicz].

424. OPREA, IOAN, *Contribuția lui C. Ivănescu la cercetarea terminologiei filozofice românești*, AUI, **34**, 1988, 46—52 [rés. fr.].

425. PĂTRAȘCU, ION, *„Vocabularul român" al lui I. D. Negulici, din 1848*, Ramuri, nr. **10**, 1989, 12.

426. PHILIPPIDE, ALEXANDRU, *Principii de istoria limbii (1894)*, IGLR, II, 1, 1989 251—269 [fragm. *Cauzele care provoacă schimbarea vorbirii ocazionale*, 251—252; *Crearea*

inedită, 252—253 ; *Elementele componente ale cuvîntului*, 253 ; *Amestecul vorbirilor*, 253—257 ; *Principiul clarificării. Lămurirea psihică a cunoștinților*, 257—259 ; *Diferențierea cuvintelor*, 259—262 ; *Legiuirea. Legiuirea în general*, 262—263 ; *Limba într-un moment dat. Uzul. Limba comună*, 263—265 ; *Limba scrisă*, 265—266 ; *Concluzie*, 266—269 ; repr. după Alexandru Philippide, *Opere alese. Teoria limbii*, ed. de G. Ivănescu și Carmen Gabriela Pamfil, Buc., EARSR, 1984] ; *Introducere în știința limbii (1920—1921). Lingvistica și celelalte științe sociale*, 273—275 [fragm. din op. cit., p. 277—278] ; *Originea românilor*. [Vol.] *II (1927)*, 277—278 [fragm. din op. cit., p. 338—343 ; notă introd. (p. 246—251) și comen. (p. 269—272, 276, 289) de Lucia Wald]. Vezi BRL, **27**, 1984, nr. **311**.

427. POPA, ȘTEFAN, *Petru Caraman 1898—1980*, DȘ, 1986, 83—85.

428. POPÂRDA, OANA, *Logique et psychologique dans la conception de G. Ivănescu sur la syntaxe*, AUI, **34**, 1988, 70—74.

429. POPOVICI, IOSIF, *Din pragul comunității romano-slave*, IGLR, II, 2, 1989, 85—88 [apărut în „Transilvania", **33**, nr. 1, 1902, p. 1—12 ; fragm. repr. după vol. Iosif Popovici, *Scrieri lingvistice*, Timișoara, EF, 1979, ed. de Maria Purdela-Sitaru și Livia Vasiluță, p. 205—207] ; *Pronunție, fonetică și scriere*, 89—95 [apărut în „Transilvania", **34**, nr. 3, 1903, p. 93—107 ; fragm. repr. după ed. cit., p. 20, 21—23, 24—26] ; *Fonetica experimentală și aplicarea ei la studiul limbilor*, 96—98 [apărut în vol. *I-iul Congres al Filologilor Români, 13, 14 și 15 aprilie 1925*, Buc., 1926, p. 105—115 ; fragm. repr. după ed. cit., p. 46—48] ; *Vocalele românești*, 98—101 [apărut în culegerea *Lucrări de fonetică*, Cluj, **5**, 1927 ; fragm. repr. după ed. cit., p. 85—86, 115—117 ; notă introd. (p. 78—85) și comen. (p. 102—107) de Constantin Dominte]. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 370.

430. PORUCIC, ADRIAN, *G. Ivănescu's Contribution to the Study of Indo-European*, AUI, **34**, 1988, 82—92.

431. PROCOPOVICI, ALEX(I)E, *Mic tratat de lingvistică generală*, IGLR, II, 2, 1989, 310—321 [fragm. din vol. cu același titlu, Cernăuți, 1930, p. 118—120, 153—161 ; *Limba un fapt social*, 310—312 ; *Originile limbii*, 312—316 ; *De la accentul muzical la cel expiratoric*, 316—321 ; notă introd. (p. 304—309) și comen. (p. 321—324) de Constantin Dominte].

432. PROTZE, HELMUT, *Theodor Frings und Iorgu Iordan — zwei Förderer des Siebenbürgisch—Sächsischen Wörterbuches*, FVL, **32**, nr. 1, 1989, 78—93.

433. PUȘCARIU, SEXTIL, *Limba română*. [Vol.] *I (1940)*, IGLR, II, 2, 1989, 116—135 [fragm. din cap. *Limbă și expresie*, 116—117 ; *Clasificarea materialului lingvistic, graiul individual și limba comună, economia limbii*, 117—135] ; *Limba română*. Vol. *II (1959)*, 139—182 [fragm. din cap. *Fonemul*, 139—166 ; *Fonologia*, 166—182 ; notă introd. (p. 108—115) și comen. (p. 136—138, 183—187) de Ion Coja].

434. RADU, GHEORGHE, *Ovid Densusianu în actualitatea lingvistică*, BullDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 137—140.

435. RAVEICA, TITUS, *Haralambie Mihăescu — savantul și clasicistul*, Cronica, **24**, nr. 23, 1989, 6 [la rubr. : Memoria amfiteatrelor].

436. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Iorgu Iordan și istoria lingvisticii romanice*, ER, 1989, 243—249.

437. ROGOJANU, ION C., *Lucian Predescu* : **Enciclopedia „Cugetarda"**, Amfiteatru, **23**, nr. 10, 1989, 10.

438. SALA, MARIUS, *Bogdan Petriceicu Hasdeu (1836—1907)*, TribRom, **13**, nr. 382, 1989, 11 ; *Alexandru Philippide (1859—1933)*, nr. 384, 11 ; *Lazăr Șăineanu (1859—1934)*, nr. 386, 11 [s.t.c. : Limba noastră. Mult e dulce... ; la rubr. : Mari lingviști români].

439. SALA, MARIUS, *Iorgu Iordan, un secol de la naștere*, BulSȘF, 1988, 56—58.

440. SECHE, LUIZA, *„Azi, după 20 de ani, lucrarea nu a pierdut nimic din interes, prospețime și utilitate...*", ScTin SLA, **9**, nr. 26, 1989, 10 [v.t.c.nr. 362].

441. SIENERTH, STEFAN, *Zur Biographie und zum Werk von Andreas Scheiner (I. Teil)*, FVL, **31**, nr. 2, 1988, 69—77 ; *(II. Teil)*, **32**, nr. 1, 1989, 65—77.

443. ȘĂINEANU, LAZĂR, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre transițiunea sensurilor (1887)*, IGLR, II, 1, 1989, 294—310 [fragm. din cap. *Importanța studiilor semasiologice*, 294—296 ; *Principiile semasiologice*, 296—301 ; *Metafora*, 301—302 ; *Psihologia populară română*, 302—306 ; *Concluziune*, 307—310] ; *Lingvistica contemporană sau Școala neogramaticală (1890)*, 312—320 ; *Raporturile dintre gramatică și logică*, Buc., 1891, 321—329 [fragm. din cap. *I. Gramatica și logica*, 321—323 ; *Domeniul gramaticii și al logicii*, 323—325 ; *Limba și cugetarea*, 325—328 ; notă introd. (p. 290—294) și comen. (p. 311, 320, 329—330) de Lucia Wald].

444. ȘERBAN, FELICIA, *Lexicul postumelor eminesciene în dicționarele limbii române*, LR, **38**, nr. 3, 1989, 247—255.

445. ȘUTEU, FLORA, *„Este necesară elaborarea unei noi lucrări, exhaustive, enciclopedice...*", ScTin SLA, **9**, nr. 23, 1989, 7 [v.t.c.nr. 362].

446. TEODORESCU, G. DEM., *Din* **istoria limbii şi literaturii române** de... *Fragment*, ScTin, SLA, **9**, nr. 25, 1989, 9. Vezi nr. 390.
447. TIKTIN, HARITON, *Viaţa cuvintului*, IGLR, II, 1, 1989, 171—193 [conferinţă ţinută în Aula Universităţii din Iaşi, la 25 febr. 1870, apărută în „Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi Literare" din Iaşi, **1**, 1889—1990, p. 729—746]; *Gramatica română pentru învăţământul secundar. I*, 197—204 [fragm. din cap. *XIX. Pronumele*, cap. *XX. Pronumele personale*, ed. a II-a, revăzută de I.-A. Candrea, Buc., 1945 a vol. H. Tiktin, *Gramatica română pentru învăţământul secundar. Teorie şi practică*. Partea I: *Etimologia*, Iaşi, 1891]; *Gramatică română. II. Sintaxa (1893)*, 205—209 [fragm. din cap. *XVI. Analiza logică a propoziţiei simple*; notă introd. (p. 166—170) şi comen. (p. 193—196, 204—205, 210) de Ioana Prioteasa].
448. TROCIN, DUMITRU, *Ilie Bărbulescu 1875—1945*, DŞ, 1986, 67—69.
449. ŢONE, NICOLAE, *Un monument al limbii române — Dicţionarul Eminescu (I)*, ScTin, SLA, **9**, nr. 23, 1989, 6—7; (II), nr. 26, 10; *(III)*, nr. 31, 9 [v.t.c.nr. 362].
451. URSACHE, PETRU, *Filologia*, DŞ, 1986, 33—59.
452. VASILIU, EMANUEL, *Gramatică şi ontologie*, AUI, **34**, 1988, 64—69 [concepţia lui G. Ivănescu în *Gramatica şi logica*, AUT, **1**, 1963, 259—267; **2**, 1964, 193—214; Engl. Ab.]. Vezi [BRL], [**8**], 1965/1966, nr. 9.
453. VASILIU, GABRIEL, *Din istoria gîndirii lingvistice: Emiliu Bran şi Vasile Vaida, printre primii cercetători ai graiului sălăjean*, AMP, **12**, 1988, 835—837 [Engl. Ab.].
454. VÂNTU, ILEANA, *Începuturile lingvisticii structurale în România interbelică. Revista „Dacoromania"*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 87—95.
455. VINŢELER, ONUFRIE, *Onomastika slavjanskogo proishoždenija v koncepcii rumynskih lingvistov*, RS, **26**, 1988, 5—13.
456. VLAD, TUDOR, *Lecţia Poetului*, Tribuna, **33**, nr. 25, 1989, 5 [M. Eminescu şi corectitudinea limbii].
457. ZUGUN, PETRU, *Iorgu Iordan despre limba poeziei lui Eminescu*, ConvLit, **46**, nr. 4, 1989, 13 [art. *Limba lui Eminescu*, în „Revista Fundaţiilor", **7**, 1940, nr. 5, 334—352 şi *Observaţii cu privire la limba poeziilor lui Eminescu*, în VR, **18**, nr. 4—5, 1964, 190—197]. Vezi [BRL], [**7**], 1964/1965, nr. 326, 327, 328.
458. * * * *Istoria gîndirii lingvistice românești — Texte comentate —*. Vol. II. Partea I. Partea a II-a. Redactor responsabil: Lucia Wald. Colectivul de redacţie: Constantin Dominte, Ecaterina Goga, Ioana Prioteasa, Lucia Wald, Bucureşti, [TUB], 1989, partea I: 332 p. multigr.; partea a II-a: 327 p. multigr. (UB, FF). Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **533**.
459. * * * *„Limba română este limbă universală" — corespondenţă (transcrisă şi adnotată de Traian Ionescu-Nişcov)*, Manuscriptum, **19**, nr. 4, 1989, 62—71 [corespondenţă de J. Urban Jarník, Hertvík, Jarník, Jaroslav Kramerius, Jindra Flajšhansová, Josef Špachta Method Zavoral]. Vezi şi nr. 403.
460. * * * *Scrisori către Ovid Densusianu*. Vol. IV. Ediţie îngrijită, introducere, note, tabel cronologic şi indici de Liviu Onu, Ileana Vîrtosu şi Maria Rafailă. Sub redacţia lui Liviu Onu, Bucureşti, EM, 1989, 206 p. **(Documente literare)** [vezi scrisorile lui Tache Papahagi (p. 3—20), Gaston Paris (p. 32—39), Emmanuel-Marie Philipot (p. 147—151), Iosif Popovici (p. 172—183), Alexe Procopovici (p. 192—197), Sextil Puşcariu (p. 211—226). Vezi BRL, **27**, 1984, nr. 604; **24**, 1981, nr. 564; **22**, 1979, nr. 430.
461. * * * *Universitatea din Iaşi 1860—1985. Dezvoltarea ştiinţei*, [TUI], 1986, 373 p. [v. cap. *Filologie*, p. 33—92].
VEZI şi nr. 89, 147, 170, 270, 487, 545, 582, **606**, 830, 970, 1101, 1517, 1578.

Recenzii

462. ANGHEL, IOANA, George Giuglea, *Fapte de limbă* [...], CL, **34**, nr. 2, 1989, 171—172. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **617**.
463. CHIVU, GH., Ileana Oancea, *Istoria stilisticii româneşti* [...], LR, **38**, nr. 2, 1989, 157. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **650**.
464. CHIVU, GH., Timotei Cipariu, *Opere. I* [...], LR, **38**, nr. 5, 1989, 487—490. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **489**.
465. CRAIA, SULTANA, *New Works of Linguistics and Philology*, RomBooks, nr. 1, 1989, 32 [*Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice...*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1740**; B.P. Hasdeu, *Studii de lingvistică...*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. **628**; G. Giuglea, *Fapte de limbă...*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. **617**; Ileana Oancea, *Istoria stilisticii...*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. **650**].

466. DRAGOȘ, ELENA, Ileana Oancea, *Istoria stilisticii românești* [...], CL, **34**, nr. 1, 1989, 71—72. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **650**.
467. GHEȚIE, ION, B. P. Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie* [...], LR, **38**, nr. 1, 1989, 75. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **628**.
468. GHIȚĂ, ANDREEA, Ileana Oancea, *Istoria stilisticii românești* [...], LL, nr. 1, 1989, 111—116. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **650**.
469. MĂRII, I., B. P. Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie* [...], CL, **34**, nr. 1, 1989, 66—67. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **628**.
470. MÂȚĂ, CORNELIA, Timotei Cipariu, *Opere*, vol. I [...], AnIst Iași, **25**, nr. 1, 1988, 600—601. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **489**.
471. OANCEA, ILEANA, *Istoria gîndirii lingvistice românești* [...], AUT, **26**, 1988, 76—77 [vol. I]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **553**.
472. PAVEL, EUGEN, Valeriu Nițu, Traian Vedinaș, *Timotei Cipariu. Arhetipuri* [...], CL, **34**, nr. 1, 1989, 65—66. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **648**.
473. SARI, VASILE, *O restituire editorială binevenită*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 5, 1989, 86—89 [George Giuglea, *Fapte de limbă...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **717**.
474. ȘUTEU, FLORA, Valeriu Nițu, Traian Vedinaș, *Timotei Cipariu. Arhetipuri* [..]. LR, **38**, nr. 1, 1989, 75. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **648**.
475. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, B.P. Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie* [...], RESEE, **27**, nr. 3, 1989, 283—285. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **628**.
476. ZAMFIR, MIHAI, *Originile stilisticii*, RLit, **22**, nr. 2, 1989, 11 [Ileana Oancea, *Istoria stilisticii românești...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **650**.

3. ISTORIA LIMBII ROMÂNE

477. ANDREI, M., *Elementul autohton*, Publicitate, ian. 1989, [I], în Ateneu, **26**, nr. 1, 1989.
478. ANDRIESCU, AL., *Contribuția* **Bibliei de la București** *la dezvoltarea limbii române literare*. Collegium, **4**, 1988, 159—171.
479. BIHOREANU, M.S., *Latinitatea limbii române*, TribRom, **18**, nr. 384, 1989, 11 [v.t.c.nr. 438].
480. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Răspîndirea geografică a fondului autohton al limbii române*, SThrac, **6**, 1988, 175 [rez.].
481. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Tendințe ale latinei dunărene favorizate de acțiunea substratului traco-dac*, SThrac, **7**, 1989, 452—453 [rez.].
482. BUCURESCU, ADRIAN, *Un deseîntec get de la Sfințești*, PagTel, mart. 1989, în Argeș, **24**, nr. 3, 1989.
483. BULGĂR, GH., *Momentul Eminescu în evoluția limbii române*, RN, **18**, nr. 146—148, 1989, 2872.
484. CĂLIMAN, VALERIA, *Dovezi ale continuității românilor în Țara Bîrsei*, AnIst Cluj-Napoca, **28**, 1987—1988, 451—460.
486. CIOBANU, ȘTEFAN, *Istoria literaturii române vechi*. Ediție îngrijită, note și prefață de Dan Horia Mazilu, București, EE, 1989, 473 p. Rec.: Nicolae Manolescu, *O (re)editare necesară*, RLit, **22**, nr. 10, 1989, 9.
487. CUCERZAN, EUGEN S., *Ipostaze ciparіene ale conceptului de existență*, Astra, **24**, nr. 2, 1989, 11 [absolutul, a fi, ceea ce este, existența, esența, estimea, ființa, firea, lumea, mund, natura, real, realitate, totul, universul].
488. DIMITRIU, C., *Formarea cuvintelor în limba română (1780—1880)*, Omagiu G. Istrate, 115—150.
489. DOMINTE, CONSTANTIN, *Vocabularul autohton al românei și tracismele din greaca veche*, SThrac, **7**, 1989, 455 [rez.]
490. FLORESCU, CRISTINA, *Gradări ale intensității metaforei în subcodul poetic al textelor artistice istorice din secolul al XIX-lea*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 543—548 [rés. fr.].
491. FOARȚĂ, MARIA, *Bilinguisme ou diglossie dans le style épistolaire à l'époque de la révolution de 1848*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 253—259.
492. FRÂNCU, C., *Neologisme de origine latină și germană în documentele din Oltenia din timpul administrației austriece (1618—1738)*, Omagiu G. Istrate, 181—228.
493. GHEȚIE, ION, *În legătură cu formele analoge* **înțelegut, înțelegui, înțelegusem**, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 433—435.
494. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Mărturii privind limba română înainte de primele atestări scrise*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 239—245 [rés. fr.]; version en français: *Témoignages concernant la langue roumaine avant les premières attestations écrites*, ÉR, 1989, 111—122.

495. IANCU, VICTOR, *Originea lui* **sînt**, CL, **34**, nr. 1, 1989, 35—37 [riass. it.].
496. IVĂNESCU, G., *Studii de istoria limbii române literare*. Ediție îngrijită și postfață de Al. Andriescu, Iași, J, 1989, 267+XII p.
497. LANGA, VASILE, *Formarea limbii române*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 132—141.
498. MARINESCU, LUCIA, *Considerații privind sinteza daco-română*, SThrac, **5**, 1987, 97 [rez.].
499. MIHAIL, EUGENIA-ZAMFIRA, *Aspecte etnolingvistice ale civilizației tradiționale românești. Elemente autohtone*, SThrac, **7**, 1989, 446 [rez.].
500. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Nuclee și explozii lexicale*, PagBuc, **8**, nr. 8, 1989, III, în ConvLit, **46**, nr. 8, 1989.
501. PROTASE, D., *Unitate și continuitate pe teritoriul Daciei vechi în perioada finală a etnogenezei românilor (sec. IV—VII)*, RN, **18**, nr. 143—145, 1989, 2808—2810.
502. REGUȘ, CORNELIU, REGUȘ, ASPAZIA, *Alternanțe fonetice românești în documentele slavo-române*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 107—116 [русс. рез.].
503. RUSU, DUMITRU D., *Cu privire la introducerea alfabetului latin în Principatele Unite*, MemAnt, **6—8** (1974—1976), 1981, 201—205.
504. SARAMANDU, NICOLAE, *Cuvinte moștenite din substrat sau împrumuturi?*, SThrac, **7**, 1989, 453—454 [rez.].
505. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Rapports linguistiques bulgaro-roumains (IXe—XIe siècles)*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 171—184.
506. TANAȘOCA, ANCA, *Caracterul etnic al vlahilor nord-vest balcanici*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 41—47.
507. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Prefixe și sufixe românești de origine autohtonă*, SThrac, **7**, 1989, 454—455 [rez.]
508. * * * *Evoluția limbii poetice românești (1880—1985)* (Adunare și clasificare de material; redactare parțială; redactare finală). *Figurile în poezia română modernă. Poeți simboliști (I)*. Timișoara, [TUT], 1989, 309 foi dact. (UT. CȘS. SectP) [autori: D. Vlăduț, p. 2—37; C. Dascălu, p. 38—66; L. Vasiluță, p. 67—113; P. Rozskoš, p. 114—164; O. Berca, p. 165—197; I. Funeriu, p. 198—225; M. Foarță, p. 226—264; S. Vultur, p. 265—302; D. Dascălu, p. 303—307]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **735**.
509. * * * *Evoluția limbii poetice românești (1880—1985). Figura și transformările textului*. Documentare. Adunare de material. Redactare parțială. Redactare definitivă, Timișoara, [TUT], 1987, 195 foi dact. (UT. CȘS. SectP) [autori: Doina Bogdan-Dascălu, p. 3—44; Olimpia Berca, p. 45—83; Crișu Dascălu, p. 84—118; Livia Vasiluță și Ionel Funeriu, p. 120—169; Cornel Ilioane, p. 170—194].
510. * * * *Evoluția limbii poetice românești (1880—1985). Relația dintre figură și text*. Introducere, adunare de material, redactare parțială, redactare definitivă, Timișoara, [TUT], 1986, 338 foi dact. (UT. CȘS. SectP) [autori: Smaranda Vultur, p. 5—29; Olimpia Berca, p. 30—57; Cornel Ilioane, p. 58—76; Dumitru Vlăduț, p. 78—101; Pavel Rozkoš, p. 102—138; Livia Vasiluță, p. 139—165; Maria Foarță, p. 166—184; Bruno Würtz, p. 223—242; Doina Bogdan-Dascălu, Crișu Dascălu, p. 243—338].
511. * * * *Limba română literară în secolul al XVIII-lea*. [Vol.] *V. Lexicul tipăriturilor blăjene în perioada 1750—1760*. Colectivul de elaborare: Doina Babeu, Paulina Cheie, Mihaela Chioreanu, Sergiu Drincu, Maria Purdela-Sitaru, Elena Šalinački, Livia Vasiluță. Redactor responsabil al volumului al V-lea: Livia Vasiluță. Redactori coordonatori: Sergiu Drincu, Maria Purdela-Sitaru, Timișoara, TUT, 1987, 93 p. multigr. (UT. CȘS. ColL) [litera *D*]. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. **522**; **26**, 1983, nr. **639**.
VEZI și nr. 6, 80, 85, 353, 356, 358, 361, 377, 378, 393, 401, 415, 426, 438, 446, 544—546, 555, 594, 644, 709, 738, 740, 751, 767, 825, 1054, 1064, 1094, 1111, 1240, 1421, 1611, 1617.

Recenzii

512. ABRUDAN, PETRU, G.I. Brătianu, *O enigmă și un miracol* [...], MMS, **65**, nr. 2, 1989, 121—124. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **717**.
513. GHEȚIE, ION, Antonie Plămădeală, *Romanitate* [...], LR, **38**, nr. 2, 1989, 151—152. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **730**.
514. STOICESCU, NICOLAE, Antonie Plămădeală, *Romanitate* [...], MA, **33**, nr. 5, 1988, 129—133. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **730**. VEZI și nr. 1570.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalități

VEZI nr. 122.

b. Graiurile dacoromâne

515. AVRAM, ANDREI, *Pentru o descriere sistematică a alternanțelor fonologice din graiurile românești*, AnICED—A, **3—9**, 1989, 167—174.
516. CUCEU, ION, CUCEU, MARIA, *Vechi obiceiuri agrare românești*, București, EM, 1988.
517. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Variabila geografică și variație semantică în răspunsurile din ancheta dialectală*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 17—29 [cu 1 h.].
518. FRĂȚILĂ, V., *Graiul de pe Tîrnave. Texte și glosar*, Timișoara, TUT, 1986, 274 p. multigr. (UT. FF. CLLR).
519. GAZDA KLÁRA, *Cămăși provenite din județul Covasna aflate în colecția de port popular a Muzeului Județean Covasna din Sfîntu Gheorghe*, Aluta, **16**, 1984, 63—96 [cu 3 fot. și 9 pl.; mag. kin.; Engl. Ab.].
520. GAZDA KLÁRA, LŐRINCZI ETELKA, *Puncte de cusături, aplicate în portul popular din județul Covasna*, Aluta, **16—18**, (1985—1986), 1989, 251—291 [cu num. fig., 1 tab.; mag. kin.].
521. IANCU, VICTOR, *Din consecințele diglosiei*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 459—462.
522. IONESCU, GABRIELA, LUCIA, *Valoarea stilistică a neologismului în graiul contemporan (cu aplicație asupra basmului)*, BulȘtSSEF—Baia Mare, **1**, 1978, 24—28.
523. IONICĂ, ION, *Textul folcloric ca document dialectal*, AnICED—A, **8—9**, 1989, 174—189.
524. MARIN, MARIA, *Note despre graiurile românești din estul Transilvaniei pe baza datelor* **AFLR** *și* **ALR**, AnICED—A, **8—9**, 1989, 190—202.
525. MĂRII, I., **ALR** — *Din însemnările unui redactor (VI)*: *Probleme (= întrebări) lexicale suplimente în ancheta* **ALR II**, CL, **34**, nr. 2, 1989, 141—146. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. 568; **28**, 1985, nr. 579.
526. NUȚĂ, ION, *Pluralul substantivelor în graiurile populare din nordul Moldovei*, Omagiu G. Istrate, 325—340.
527. OIȘTEANU, ANDREI, *Mătrăguna și alte plante psihotrope*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 134—146.
528. POPESCU, CONSTANTIN, *Catalogul selectiv al uneltelor de pescuit din colecția secției de etnografie și artă populară a Muzeului Județean Vaslui*, AMM, **3—4**, 1981—1982, 197—215 [cu 1 h., 21 fig., 3 fot.; rés. fr.].
529. ROGOZ, DANIEL, *Codrul — zonă de trecere*, BulDPD—Satu Mare, 71—80.
530. TURCULEȚ, ADRIAN, *Articolul* **lui** *în graiurile dacoromâne*, Omagiu G. Istrate, 365—389 [cu 2 h.].
531. URIȚESCU, DORIN, *Fonologie, morfofonologie și structură morfemică (Statutul dentalelor, palatalelor și labialelor în nord-vestul dacoromânei)*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 451—458 [cu 2 h.; Engl. Ab.].
532. URIȚESCU, DORIN, *Sincronie și diacronie. Fonetismul unor graiuri din nordul Banatului*, Timișoara, TUT, 1987, 343 p. multigr. (UT. CȘS).
533. VIORESCU, MODESTA, *Din terminologia industriei casnice textile în zona lingvistică a județului Suceava*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 73—80.
534. * * * *Balade populare românești (Cîntece bătrînești). Antologie*, prefață, glosar și bibliografie de Al.I. Amzulescu, București, EM, 1988, 216 p.
534 bis. * * * *Chestionarul* **Atlasului lingvistic român I**, elaborat în cadrul Muzeului Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Pușcariu, de Sever Pop și editat în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad. Coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, [TUCN], 1989, 1989, 149 p. multigr. (UC. ILIL) [cu *Chestionarul* **ALR I**, indicele problemelor anchetate; cu 3 an.: 1. Indicele denumirilor latinești din textul chestionarului; 2. Indicele hărților fonetice și morfologice interpretative; 3. Sumarul *Chestionarului*].
535. * * * *Dicționarul subdialectului bănățean*. Vol. IV. *BÎCA—BUZUNAR*. Redactorul volumului al IV-lea: Maria Purdela Sitaru. Redactori coordonatori: Vasile Șerban, Sergiu Drincu, Timișoara, TUT, 1988, 243 p. dact. (UT. CȘS. FF) [cu bibl. și ind. de cuv.]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **768**.

VEZI și nr. 83, 117, 122, 349, 376, 388, 391, 404, 416, 453, 480, 499, **642**, 643, **689**, 703, 715, 759, **866**, 962, 1060, 1078, 1079, 1373, 1418, **1524**, **1548**, 1603, 1605, 1609, 1611, 1617

Recenzii

536. BEJAN, D., *Studii și materiale privitoare la terminologia românească de etnobotanică* [...], CL, **34**, nr. 2, 1989, 176—177. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **929**.
537. BELTECHI, EUGEN, *Chestionarul* **Atlasului lingvistic român II** [...]; Emil Petrovici, **Atlasul lingvistic român II**. *Introducere* [...], CL, **34**, nr. 2, 1989, 167—170. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **767**, **761**.
538. BERCEA, LIVIUS, *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar* [...], FL, **7**, (1986—1987), 1988, 295—298. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **711**.
539. BIDIAN, VIOREL, *Texte dialectale și glosar Bistrița-Năsăud* [...], CL, **34**, nr. 2, 1989, 175—176. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **639**.
540. ENĂCHESCU, T.A., *Dumitru Mărtinaș în italiană*, DCon, nr. 4, B, în Vatra, **19**, nr. 4. 1989 [*Originea ceangăilor din Moldova* în vers. it.: *L'origine dei cattolici di Moldavia*, trad. de Anca Giurescu, Padova, 1987]. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **580**.
541. FAICIUC, I., Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan A. Florea, Ion Nuță, Adriana Turculeț, *Noul Atlas lingvistic al României, Moldova și Bucovina*, vol. I [...], CL, **34**, nr. 1, 1989, 59—63. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **635**, **636**.
543. MAREȘ, LUCREȚIA, Emil Petrovici, **Atlasul lingvistic român II**. *Introducere* [...]; *Chestionarul* **Atlasului lingvistic român II** [...], LR, **38**, nr. 6, 1989, 537—538. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **761**, **767**.
543. SALA, MARIUS, Dumitru Șandru, *Folclor românesc* [...], LR, **38**, nr. 5, 1989, 491. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **765**.
VEZI și nr. 285.

c. Aromână

544. SALA, MARIUS, *Un fenomen fonetic aromânesc: l'>i*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 441—443 [rés. fr.].
545. SARAMANDU, NICOLAE, **Gramatica română sau macedoromână** *de G. Boiagi — 175 de ani de la apariție*, LL, nr. 4, 1988, 600—602.
546. SARAMANDU, NICOLAE, *Probleme ale studierii substratului aromânei*, SThrac, **6**, 1988, 178 [rez.].
547. TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, *Din istoria aromânilor din regiunea Veria. Un izvor inedit*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 48—55 [3 mss de la sfîrșitul sec. trecut red. în aromână de Petre Badralexi]. VEZI și nr. 1242.

d. Istroromână

VEZI nr. 1242.

e. Meglenoromână

VEZI nr. 1242.

5. FILOLOGIE

548. ANANIA, VALERIU, *Din nou despre „Biblia lui Șerban"*, RITL, **36**, nr. **3—4**, 1988, 12—17.
549. AVRAM, MIRCEA, *Două manuscrise moral-filozofice din secolele XVII și XVIII în colecțiile bibliotecii „Astra"*, AnIst, Iași, **25**, nr. 1, 1988, 307—309 [copii după *Al lui Dimitrie Constantin Voievoda* **Divanul lumii cu înțeleptul sau de giudețul sufletului cu trupul** din 1703 și *Înțeleptul Varnava minunată arătare a vederii lui cu pildă tuturor*. **Despre un trup bogat și despre un suflet care după multă jaloba lor cu amar unul către altul în ce chip au pogorît în iad**, Biblioteca „Astra", cota C.M. 44, ambele de Popa Ioan din Ocna Sibiului].
550. BARBU, VIOLETA, **Valachica** *ou* **Wallica**: *l'érudition en confusion*, ÉR, 1989, 52—61.
551. BERCA, OLIMPIA, DORCESCU, EUGEN, *Despre geneza poeziei* **Ce te legeni...**, LR, **38**, nr. 3, 1989, 215—222 [de M. Eminescu].
552. BUCUR, MARIN, *Textul eminescian nu „interpretat", ci re-dat*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 29—34.
553. CAPROȘU, IOAN, *Documente românești din secolul al XVII-lea*, AUII, **34**, 1988, 79—90.
554. CÂNDEA, VIRGIL, *Interférences culturelles au Levant: les écrits de Paolo Segneri en arabe, grec, roumain et turc*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 49—63.

555. CÂNDEA, VIRGIL, *Secolul al XVII-lea: biruința scrisului românesc (I)*, LL, nr. 2, 1989, 177—188 [importanța trad. textelor biblice].
556. CHINDRIȘ, IOAN, *Atribuiri eronate*, RITL, **37**, nr. 1—2, 1989, 353 [pe marginea art. lui Florian Dudaș, *Contribuții privind cartea românească veche. Epoca luminilor...*]. Vezi BRL **23**, 1980, nr. 865.
557. CONSTANTINESCU, RADU, *Originea* **Liturghierului Slavon** *din România*, GB, **47**, nr. 2, 1988, 107—116.
558. CREȚIA, PETRU, *Interpretări eminesciene: „Luceafărul"*, TribȘc, **19**, nr. 324, 1989, 5.
559. C[REȚIA], P[ETRU], *M. Eminescu: un monolog poetic inedit*, VR, **34**, nr. 7, 1989, 35—36 [repr. *Sunetul păcii*, din ms. BARSR nr. 2287, text identificat și descifrat de Aurelia Creția-Dumitrașcu].
560. CREȚIA, PETRU, *Scurtă privire critică asupra ediției Perpessicius a operei eminesciene*, LR, **38**, nr. 3, 1989, 169—173.
561. DAN, ILIE, *Un monument al culturii românești:* **Biblia de la București**, MMS, **64**, nr. 6, 1988, 85—89 [s.t.c.: 1688—1988, *Biblia de la București*].
562. DIȚĂ, ALEXANDRU V., *Despre un pretins cronicar: Axinte Uricariul*, Luceafărul, **32**, nr. 23, 1989, 6. Vezi și nr. 570.
563. DOCA, GHEORGHE, *Un proiect editorial*, Luceafărul, **32**, nr. 23, 1989, 3 [propune ed. vers. manuscrise ale „Luceafărului" lui M. Eminescu în ordine cronologică].
564. DUDAȘ, FLORIAN, *De la frați la frați*, Familia, **25**, nr. 2, 1989, 10, 14 [circulația cărții rom. vechi în Transilvania în sec. al XVIII-lea].
565. EMINESCU, M., *Opere*. Ediția critică întemeiată de Perpessicius. [Vol.] *X. Publicistică. 1 noiembrie 1877—15 februarie 1880. „Timpul"*. Cu 16 reproduceri după publicații și manuscrise. Ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române. Dimitrie Vatamaniuc: responsabilul secțiunii de publicistică, stabilirea paternității textelor, comentariile. Petru Creția: responsabilul filologic al ediției. Oxana Busuioceanu, Simona Cioculescu, Anca Costa-Foru, Aurelia Creția, Claudia Dimiu, Eugenia Oprescu, Alexandru Surdu: transcrierea filologică a textelor. Ion Bulei: colaborator extern pentru istorie. Secretar tehnic: Ileana Rațiu. Coordonator: Dimitrie Vatamaniuc. [Vol.] *XVI. Corespondență. Documentar*. Cu reproduceri după manuscrise și documente. Ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române. Dimitrie Vatamaniuc: responsabilul secțiunii de corespondență și documentar și comentariile. Petru Creția: responsabilul filologic al ediției. Oxana Busuioceanu, Simona Cioculescu, Anca Costa-Foru, Claudia Dimiu, Aurelia Dumitrașcu, Alexandru Surdu: transcrierea filologică a textelor. Secretar tehnic: Ileana Rațiu. Coordonator: Dimitrie Vatamaniuc, București, EARSR, 1989, X: 737 p.; XVI: 857 p. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **826**; **28**, 1985, nr. **645**; **27**, 1984, nr. **800**; **26**, 1983, nr. **787**; **23**, 1980, nr. 872; **21**, 1978, nr. 899; **19**, 1976, nr. 799. Rec.: Paul Cornea, *Cu Eminescu: despre sine și despre alții*, VR, **34**, nr. 6, 1989, 67—72 [*Opere. XVI*].
566. EMINESCU, MIHAIL, *Poesii* de ..., București, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1884 [ed. facsimilată, București, EARSR, 1989, 307 + XXXI p.; cu o *Notă asupra ediției* (p. I—IX) și *Corectări și emendări* (p. XI—XXXI) de Petru Creția]. Rec.: Ion Gheție, LR, **38**, nr. 6, 1989, 533; N. P., *Eveniment editorial*, VR, **34**, nr. 6, 1989, 95—96.
567. FLORESCU, AURELIA, *Semnificația filologică și culturală a unuia dintre cele mai vechi manuscrise din țara noastră*, AO, **6**, 1989, 109—127.
568. FUNERIU, I., *Note pentru o nouă ediție Macedonski (sinereza, eliziunea, apocopa și afereza)*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 387—398 [cu 3 facs.; Engl. Ab.].
569. GHEȚIE, ION, *Sediul brașovean al tipografiei lui Coresi*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 47—49 [pe marginea art. lui Vasile Oltean, *Izvoare coresiene...*]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. 844.
570. GOROVEI, ȘTEFAN S., *Axinte Uricariul: „false argumente ale unei biografii"*, Luceafărul **32**, nr. 35, 1989, 6 [pe marginea art. lui Alexandru V. Diță de la nr. 562].
571. GOROVEI, ȘTEFAN S., *Între Vasile Buhăescul și Vasile Buzilă — O problemă de „paternitate" literară* — „AnIst Iași, **25**, nr. 1, 1988, 445—451 [aut. consideră că Vasile Buzilă a scris *Istoriile a Țării Românești și a Țării Moldovei*, BARSR, ms. nr. 3442].
572. HASDEU, IULIA, *Scrieri alese*. Ediție îngrijită și prefață de Crina Decusară-Bocșan. Traduceri de B.P. Hasdeu, Ciprian Doicescu, Traian-Demetrescu, Monica Pillat, Victoria Ana Tăușan, Crina Decusară-Bocșan, București, EM, 1988, XVIII + 318 p. [ed. bilingvă]. Rec.: Nicolae Mecu, LL, nr. 1, 1989, 126—128.
573. IERCOȘAN, SARA, *O problemă mai mult decît centenară: adevăratul autor al poemului „Cîntarea României"*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 54—63 [aut. susține paternitatea lui Alecu Russo; Engl. Ab.].

574. IONAȘCU, AL., *Transcrierea și translitterarea din punct de vedere semiotic*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 35—40.
575. ISTRATE, GAVRIL, *Cu prof. univ. dr. docent...de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" — Iași*, Orizont, **40**, nr. 43, 1989, 11 [despre integrala Eminescu; int. cons. de Alexandru Ruja].
576. I[STRATE], GH[EORGHE], [**Triodul** *tipărit la Buzău, 1700*], TribRom, **18**, nr. 382, 1989, 11 [cu 2 facs.: v.t.c.nr. 438].
577. LĂSCUȘ, VOICU, *„Romania" — primul cotidian în limba română*, Steaua, **40**, nr. 1, 1989, 16—17 [Buc., 1 ian.—31 dec. 1838].
578. LĂUDAT, I.D., **Biblia de la București** — *1688*, MMS, **64**, nr. 6, 1988, 92—93 [v.t.c.nr. 561].
579. MANOLESCU, NICOLAE, *Istoria critică a literaturii române. Partea I. Literatura medievală. Capitolul I: Poezia*, RITL, **36**, nr. 1—2, 1988, 234—249; *Capitolul 2 — Proza (1)*, nr. 3—4, 241—250.
580. MARCU, LIVIU P., *Une variante roumaine du code d'Etienne Douĉhan*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 145—158 [ms. Thököly, din 1776; cu 4 facs.].
581. MAREȘ, ALEXANDRU, *„Interpolarea" din* **Cartea cu multe întrebări** *a lui Nicolae Spătarul (Milescu). O chestiune de paternitate*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 145—159.
582. MĂLINAȘ, CONSTANTIN, *Alte exemplare din* **Gramatica**, *de la 1826 a lui Ioan Alexi. Militantismul lor intertextual*, Apulum, **25**, 1989, 385—393 [rés. fr.].
583. MIHAIL, PAUL, *Manuscris miscelaneu din secolul al XVIII-lea*, CE, **4**, 1973, 411—413.
584. MIHAIL, PAUL, *Recherches dans les archives d'Athos*, RESEE, **26**, nr. 4, 1988, 342—344 [pe marginea vol. lui D. Năstase și Florin Marinescu, *Les actes roumaines de Simonopétra (Mont Athos)* Atena, Ed. Manoutios, 1987, 155 p.+12 il f.t., reluare din Σύμμεικτα, **7**, (1987), p. 275—420].
585. MIHOC, V., **Biblia de la București** *la a 300-a aniversare*, MA, **33**, nr. 6, 1988, 98—99.
586. MORĂRESCU, DRAGOȘ, *Din volumele disimulate ale Blajului*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 297—299 [vol. din sec. XVIII—XIX, cu specificări eronate; cu 2 facs.].
587. MOXA, MIHAIL, *Cronica universală*. Ediție critică însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indice de G. Mihăilă, București, EM, 1989, 588 p. **(Ediții critice)** [cu textul în 316 facs. (p. 429—585); cu 2 facs. reprezentînd foaia-titlu și coperta interioară; cu ind. de nume și de cuv.].
588. MUNTEANU, ION, *Un document de epocă,* **Cazania** *lui Varlaam de la Pribești—Vaslui*, AMM, **3—4**, 1981—1982, 289—298 [cu 3 facs.; Engl. Ab.].
589. NEGRILĂ, IULIAN, *Valorificarea moștenirii culturale românești. O tipăritură coresiană la Păuliș*, Orizont, **40**, nr. 47, 1989, 14.
590. NUSSBÄCHER, GERNOT, *Noi contribuții documentare cu privire la legăturile lui Constantin Brîncoveanu cu Brașovul (Într-o scrisoare inedită din anul 1709)* [1], Astra, **23**, nr. 12, 1988, 7; (*2*), **24**, nr. 3, 1989, 10.
591. NUSSBÄCHER, GERNOT, *Johannes Benkner. Sein Leben und Wirken in Wort und Bild*, București, KV, 1988, 93 p.+31 pl. il. Rec.: Violeta Barbu, LR, **38**, nr. 5, 1989, 491—492.
592. ONU, LIVIU, *Acribie filologică și organizare în valorificarea moștenirii culturale (II)*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 41—46. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 878.
593. PAVEL, EUGEN, *Pentru un corpus al însemnărilor manuscrise românești*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 53—58 [rés. fr.].
594. PĂRVU, IULIU I., *Zorii culturii românești scrise*. 1. *Cultura română în limba slavonă*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 142—146; 2. **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie**, 146—149.
595. PETROVAN, G., *Surse pentru însemnări și fișe eminesciene cu caracter istoric*, LR, **38** nr. 3, 1989, 175—193.
596. PIRU, AL., *Despre edițiile Eminescu*, VR, **84**, nr. 6, 1989, 73—78.
597. PLĂMĂDEALĂ, ANTONIE, *Alte file de calendar de inimă românească*, Sibiu, [TTES], 1988, 373 p.
598. PLĂMĂDEALĂ, ANTONIE, *Calendar de inimă românească*, Sibiu, [TTES], 1988, 407 p.
599. POPA, LILIANA, *Petrus Parthis Drucke in rumänischer Sprache*, FVL, **31**, nr. 2, 1988, 85—93.
600. POPOVICI, VICTORIA, *Primele bucoavne*, Albina, **92**, nr. 2, 1989, 10.
601. PORCESCU, SCARLAT, *Un „monument literar fără pereche": Biblia lui Șerba Cantacuzino—1688, act de cutezanță*, MMS, **64**, nr. 6, 1988, 90—92 [v.t.c.nr. 561].
602. PUNGĂ, GH., *Adevărata identitate a cronicarului Eftimie*, AnIst Iași, **25**, nr. 1, 1988, 275—280 [ieromonahul Eftimie al Humorului].

603. ROGOJANU, ION C., *Edițiile Maiorescu ale poeziilor lui Mihai Eminescu*, Trib Rom, **18**, nr. 380, 1989, 4.

604. SCURTU, NICOLAE, *Eminescu — Opera omnia*, ScTin SLA, **9**, nr. 23, 1989, 3 [ed. Perpessicius].

605. STOIANOVICI, VOISLAVA, *Eminescu — traducător al folclorului sîrb*, Orizont, **40**, nr. 24, 1989, 11.

606. ȚEPELEA, GABRIEL, *Opțiuni și retrospective*, București, EE, 1989, 372 p. Rec.: Mihail Diaconescu, *Opinii și retrospective*, Astra, **24**, nr. 6, 1989, 16.

607. URSU, N.A., *Noi informații privitoare la manuscrisul autograf și la textul revizuit al* **Vechiului Testament** *tradus de Nicolae Milescu (III)*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 32—46; *(IV)*, nr. 2, 107—121; *(V)*, nr. 5, 463—470. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 906.

608. VATAMANIUC, D., *Istoria unei ediții*, Flacăra, **38**, nr. 24, 1989, 14 [M. Eminescu, *Opere*, ed. Perpessicius].

609. VELCIU, DUMITRU, *Cronicarul Radu Popescu*, București, EM, 1987, 252 p. (**Universitas**). Rec.: Andrei Pippidi, *Pornind de la o carte nouă despre Radu Popescu*, AnIst Iași, **25**, nr. 1, 1988, 425—444; Cătălina Velculescu, LL, nr. 2, 1989, 260—263.

610. VELCIU, DUMITRU, *Versuri ale lui Șt. O. Iosif atribuite lui George Coșbuc*, LL, nr. 1, 1989, 34—37 [poezia *Un voinic și un cuminte*, din vol. George Coșbuc, *Poezii*, vol. II, ed. de Cornelia Botez, Buc., ECR, 1982, p. 258—259, reluare după George Coșbuc, *Opere alese*, vol. III, ed. de Gavril Scridon, Buc., EM, 1977, p. 296—297, este poezia *Doi voinici*, din vol. Șt. O. Iosif, *Poezii*, ed. de Ion Dodu Bălan, Buc., EM, 1975, p. 37—39].

611. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Alte două manuscrise cu „Fiziologul" românesc*, RITL, **37**, nr. 1—2, 1989, 325—328 [ms. nr. 2516 și 3590 din BARSR].

612. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Între scriere și oralitate*, București, EM, 1988, 228 p. Rec.: Ștefan Găitănaru, Luceafărul, **32**, nr. 15, 1989, 2; Mircea Muthu, *Oralitate și scriere*, Tribuna, **33**, nr. 14, 1989, 7.

613. ZGRAON, FLORENTINA, **O samă de cuvinte** *sau între Nicolae Costin și Ion Neculce* LR, **38**, nr. 6, 1989, 525—532 [pe marginea lucrărilor lui I. Dumitriu-Snagov pertinente la problemă]. Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 653; **24**, 1981, nr. 848; **25**, 1982, nr. 1049; **29**, 1986, nr. 644, 645; **30**, 1987, nr. 675, 701.

614. ZUGUN, PETRU, *Ultimele versuri ale* **Scrisorii II**, LR, **38**, nr. 3, 1989, 195—199.

615. * * * *Biblia adecă Domnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*. Tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești. Retipărită după 300 de ani în facsimile și transcriere cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, EIBMBOR, 1988, [I — X] + XX [= XI] — XXXIII [= XXIII] + 990 p., din care p. 1—933 duble, pe verso — facsimilul, pe recto — transcrierea [transcrierea textului chirilic în caractere latine s-a realizat de către o comisie de specialiști alcătuită din Teodor Bodogae, Valentin Chelaru, I. C. Chițimia, Alexandru Ciurea, Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Anca Cristina Gherman, Mihai Gherman, Ecaterina Ionașcu Zamfira Mihail, Aurelia Mihailovici, Ion Radu Mircea, Mihai Mitu, Alexandra Moraru, Mihai Moraru, Pandele Olteanu, Liviu Onu, Viorica Pamfil, Ion Rizescu, Octavian Schiau, Sabina Stroescu, Niculae Șerbănescu, Stela Toma, Cătălina Velculescu, Ileana Zamfirescu, Florentina Zgraon. Controlul filologic al ediției a fost asigurat de o comisie de revizie formată din: I.C. Chițimia, Alexandru Ciurea, Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Mihai Mitu, Alexandra Moraru, Mihai Moraru, Pandele Olteanu, Dan Simonescu, Florentina Zgraon. Coordonator: I. C. Chițimia. Secretar științific: Mihai Moraru; cu un „Cuvînt înainte" de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (p. V—VII), cu glosar (p. 934—948), note (p. 949—972), notă asupra ediției (p. 973—977) și studiul lui I.C. Chițimia, *Un monument de valoare literară perenă — „Biblia lui Șerban Cantacuzino" (1688)* (p. 978—986)]. Rec. Antonie Plămădeală, MA, **33**, nr. 6, 1988, 94—97.

616. * * * *Bucoavna Bălgrad 1699*. Ediție critică tipărită din inițiativa și cu binecuvîntarea P. S. Emilian, Episcop al Alba Iuliei. Colaboratori Teodor Bodogae, Dumitru Călugăru, Mihai Gherman, Anton Goția, Eva Mârza, Iacob Mârza, [Alba Iulia], [f. e.], 1988, 292 p. (EOR Alba Iulia) [*Cuvînt înainte* de Emilian, Episcop al Alba Iuliei (p. 5—23); Iacob Mârza, Dumitru Călugăru, *Însemnătatea didactică a* **Bucovinei de la Bălgrad** *(1699)* (p. 25—42; cu 2 facs.); Teodor Bodogae, *Dimensiunea spiritual-religioasă a* **Bucovinei** *de la 1699* (p. 43—72; cu 7 facs.); Alin Mihai Gherman, Eva Mârza, *Studiu filologic* (p. 73—93; cu 5 facs.); Anton Goția, *Studiu lingvistic* (p. 94—120); Anton Goția, Notă asupra ediției (p. 121—129); textul *Bucoavnei*, în facsimil și în transcriere (p. 131—263); cu ind. de cuv., gl. de A. Goția, A. Mihai Gherman și Eva Mârza]. Rec.: Octavian Șchiau, *Pri-*

mul abecedar românesc, Steaua, **40**, nr. 5, 1989, 40 [reeditarea *Bucoavnei* lui Mihail Istvanovici].

617. * * * *Cronici brâncovenești*. Antologie, postfață, glosar și bibliografie de Dan Horia Mazilu, București, EM, 1988, 408 p.

618. * * * *Documenta Romaniae Historica*. Comitetul de redacție: Ștefan Pascu, Constantin Cihodaru, Damaschin Mioc, Ioan Caproșu, Aurel Răduțiu. B. *Țara Românească*. Volumul *XXV (1635—1636)*. Volum întocmit de Damaschin Mioc, Maria Bălan, Ruxandra Cămărășescu, Coralia Fotino, București, EARSR, 1985, 598 p. (IIB) [cu ind. onom. și de mat., cu listă de cuv. și de expr. slave în dc. rom. și cu 10 facs.]. Rec.: Gabriel Țepelea, *„Limba veche și-nțeleaptă". Texte originale din epoca lui Matei Basarab*, RLit., **19**, nr. 52, 1986, 8.

619. * * * *Noul Testament*. Tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan, Mitropolitul Transilvaniei. Reeditat după 340 de ani din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Sfințitului Emilian, Episcop al Alba Iuliei, [Alba Iulia], Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988, 907 p. [cu un *Cuvînt înainte* de Emilian, Episcop al Alba Iuliei (p. 7—30), English Version, *Introduction* (p. 633—655), version en français, *Avant-propos* (p. 656—677), deutsche Version, *Vorwort* (p. 678—699); material ilustrativ 16 p. î.a.t. cu 44 fig, fot., fasc.; cu un *Studiu introductiv* (p. 31—107; cu material ilustrativ 8 p. î.a.t. cu 28 facs.); *Temeiuri pentru prefuirea* **Noului Testament** de Nicolae Neaga (p. 31—40; Engl. Ab. p. 700—701; rés. fr. p. 711—712; deutsch. Zus. p. 716—717); **Noul Testament** *în limba română ca act de spiritualitate și cultură* de Virgil Cândea (p. 41—56; Engl. Ab. p. 703—704; rés. fr. p. 711—712; deutsch. Zus. p. 719—720); *Mitropolitul Simion Ștefan, slujitor al bisericii și poporului român* de Mircea Păcurariu (p. 57—67; Engl. Ab. p. 702—703; rés. fr. p. 710—711; deutsch. Zus. p. 718—719); *Valoarea isogogică și biblico-teologică a celor 24 de predoslovii* de Grigorie T. Marcu (p. 67—76; Engl. Ab. p. 701—702; rés. fr. p. 709—710 ; deutsch. Zus. p. 717); *Importanța lingvistică a* **Noului Testament de la Bălgrad** de Florica Dimitrescu (p. 77—96; Engl. Ab. p. 704—706; rés. fr. p. 713—714; deutsch. Zus. p. 721—722); *Alba Iulia, important centru tipografic românesc, locul apariției* **Noului Testament** de Eva Mârza, Iacob Mârza (p. 97—103; Engl. Ab. p. 706—707; rés. fr. 714—715; deutsch. Zus. 722—723); cu *Notă asupra ediției* de Dalila Lucia Aramă (p. 105—107). Transliterare de Ileana Zamfirescu, revizuită de Dalila Lucia Aramă și Stela Nicolau. Transliterarea trimiterilor marginale de V. Micle (p. 600—601); cu note (p. 602—617) și gl. (p. 633—655)]. Rec.: Doina Curticăpeanu, *Tezaure de limbă română și spiritualitate umanistă (I). Zile alchionidice*, DCon, nr. 3, 1989, D. în Vatra, **19**, nr. 3, 1989; *(II)*, DCon, nr. 4, 1989, B, în Vatra, **19**, nr. 4; Ioan Ivan, MMS, **65**, nr. 2, 1989, 113—114; Vasile Mihoc, MA, **33**, nr. 4, 1988, 118—124; Gabriel Țepelea, *Reeditarea unui monument al literaturii noastre vechi. Considerații lingvistice și literare*, MA, **34**, nr. 2, 1989, 139—141.

620. * * * *Pitești. Mărturii documentare. 1388—1944*. Vol. I, Ediție întocmită de Teodor Mavrodin, Mircea Gîlcă, Violeta Sima, Lucian Pribreagu, Dan Pintilie. Responsabil de carte: Filofteia Rînziș, București, [f. e], 1988, 468 p. (DGAS) [cu gl.].
VEZI și nr. 6, 12, 100—102, 118, 120, 134, 140, 363, 365, 369, 370, 394, 400, 410, 411, 451, 478, 486, 1100, 1295, 1300, 1591, 1596, 1600, 1604, 1607, 1618, 1620.

Recenzii

621. BARBU, VIOLETA, Luisa Valmarin, *Studii de literatură română* [...], LR, **38**, nr. 2, 1989, 157—158. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **907**.

622. BĂNESCU, MARCU, Ion B. Mureșianu, *Cartea veche bisericească din Banat* [...], MO, **39**, nr. 6, 1987, 131—133. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **869**.

623. CHIVU, GH., *Grija pentru sănătate* [...], LR, **38**, nr. 2, 1989, 159—160. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **804**.

624. CHIVU, GHEORGHE, Giuseppe Piccillo, *Il ms. romeno Asch 223 di Göttingen (sec. XVIII)*, extras din „Travaux de linguistique et de littérature", XXV, 1987, nr. 1, p. 7—148, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 161—165.

625. CORNEA, PAUL, *Cifrul superbului mozaic. Pe marginea volumului* M. Eminescu, *„Opere"*, VIII, VR, **84**, nr. 3, 1989, 57—61. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **826**.

626. G. B., *Călătorie în lumea scrierii și tiparului. Travels to the Writing and Printing World* by Victor Duță, RomBooks, nr. 4, 1988, 33. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **825**.

627. HANDOCA, MIRCEA, Gh. Bulgăr, *Filologie și istorie* [...], LI., nr. 1, 1989, 117—11 8. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **807**.

628. JOIȚA, VIRGIL, Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar și societate* [...], AO, **6**, 1989, 285—288. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **668**.
629. LEON, ANGHEL, *Fascinanta lume a semnelor*, Cronica, **24**, nr. 11, 1989, 2 [Victor Duță, *Călătorie în lumea scrierii și tiparului...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **825**.
630. MUNTEAN, ADRIANA FLORICA, Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar și societate* [...], AnIst Cluj-Napoca, **28**, 1987—1988, 672—674. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **668**.
631. OLTEANU, VIRGIL, *Memoria hrisovului*, Biblioteca, nr. 1, 1989, 29—30 [Gernot Nussbächer, *Din cronici și hrisoave...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **873**.
632. PLATON, GH., Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764—1815)* [...], AUII, **34**, 1988, 93. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **670**.
633. POP, GHEORGHE, Antonie Plămădeală, *Lazăr Leon Asachi* [...], Bul IDȘ-Baia Mare, **4**, 1988, 165—166. Vezi BRL, **29**, 1987, nr. **697**.
634. SANDU, D.D., Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764—1815)* [...], GB, **46**, nr. 8, 1987, 151—152. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **670**.
635. STĂNCIULESCU-BÎRDA, AL., Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764—1815)*, MO, **39**, nr. 6, 1987, 141—144. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **670**.
636. ȘEFAN, MIRCEA, *Manual de bibliofilie*, Orizont, **40**, nr. 8, 1989, 13 [Al. Mareș, *Filigranele hîrtiei...*]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **682**.
637. TURC, CORINA, Florian Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare* [...], AnIst Cluj-Napoca, **28**, 1987—1988, 674—676 [Vol. I]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **824**.
638. ȚEPELEA, GABRIEL, *Glose despre „Creșterea limbii românești"*, Argeș, **24**, nr. 1, 1989, 11 [Gh. Bulgăr, *Filologie și istorie* ...]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **807**.
VEZI și nr. 18, 41, 467, 470, 475.

6. FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

639. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *Despre intonația declarativă de continuitate și de finalitate*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 345—353 [cu 4 sch.; rès. fr.].
640. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *On the Intonation of the Predicative in Romanian*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 425—429.
641. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, *Some Notes on the Predicative Intonation*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 225—229 [cu 2 fig.]
642. DASCĂLU-JINGA, LAURENȚIA, TEODORESCU, MARIA, ULIVI, ANCA, *Antologie fonetică a limbii române*. Coordonator: Andrei Avram, București, [f. e.], 1988, 835 p. multigr. (ICED, SFLS) [cu ind. de mat., și cuv.].
643. MĂRDĂRESCU-TEODORESCU, MARIA, *Le spectre du segment fricatif des afriquées prépalatales des parlers dacoroumains*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 415—418.
644. ROSETTI, A., *Sur les voyelles roumaines* **ă** *et* **î**, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 99.
645. ULIVI, ANCA, *Sur le rendement fonctionnel de certaines oppositions phonologiques dans la langue roumaine actuelle*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 419—423.
VEZI și nr. 5, 160, 355, 429, 433, 515, 531, 532, 665, 827, **1532**.

7. GRAMATICĂ

a. Generalități

646. BOGZA-IRIMIE, RODICA, *Gramatică practică în texte literare românești*, București, EȘE, 1989, 228 p.
647. ȚOIU, CONSTANTIN, *„Ce este gramatica, măi Trăsne?"* (1), RLit, **22**, nr. 41, 1989, 9; (*II*), nr. 42, 9.
VEZI și nr. 5, 186, 276, 367, 374, 408, 438, 439, 443, 447, 452, 545, 1349, 1355, 1366, 1389, 1405, 1413, 1603, 1605, 1606, 1606, 1614, 1615, 1622.

Recenzii

VEZI nr. 1042.

b. Morfologie

648. AVRAM, LARISA, *Verbele de modalitate în limba română*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 203—206 [Engl. Ab.]; version en français: *Verbes de modalité en roumain*, ÉR, 1989, 28—33.

649. BEJAN, D., **Cel, cea, cei, cele**, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 10—12.
650. BÎTEA, IOAN N., *Statutul morfematic al formelor* **un** *și* **o**, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 117—126 [rés. fr.].
651. CAPOTĂ, TEODOR, *Comparația — categorie gramaticală a limbii române?*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 15—21 [riass. it.].
652. COSMA, DORIN, *Hierarchies interprétatives du datif possessif en roumain et en français*, CCSS, [**1**], 1983, 57—60.
653. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Conceptualisation et analyse contrastive: remarques sur une classe de verbes à argument incorporé*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 471—476 [în rom. și în fr.].
654. FĂGĂRĂȘANU, FLORIN, *Pronumele de politețe și formulele de aderesare*, LLR, **18**, nr. 2, 1989, 19—22.
655. GUȚU ROMALO, VALERIA, *În legătură cu categoria de „gen"*, LL, nr. 1, 1989, 5—10.
656. HAZY, ȘTEFAN, *Pentru o reinterpretare a verbelor modale*, ProDid, **4**, (1986—1988), **1988**, 32—48.
657. HODIȘ, VIOREL, *Statutul morfosintactic al unor adverbe*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 135—140 [rés. fr.].
658. IANCU, VICTOR, *Structura morfologică a cuvintelor*, LLR, **18**, nr. 2, 1989, 14—16.

660. NEAMȚU, G. G., *Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii/distincții*, București, EȘE, 1989, 334 p.
661. POPESCU, MARCEL, *Einige Bemerkungen zum Anredesystem im Rumänischen und Deutschen*, AUBLLS, **37**, 1988, 56—59.
662. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Adverbul în lucrări românești recente*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 55—68 [pe marginea vol. Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc*... și Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire*...]. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **776**; **31**, 1988, nr. **1003**.
663. TRETA, PETRIȘOR, *Considerații asupra tranșei sonore* **de**, LCȘS, [**24**], 1987, 1—8 [îndr. șt. Vasile Șerban; rés. fr.].
664. ȚICALO, IOAN, *Echivalențe stilistice ale superlativului absolut al adjectivului*, LL,R **18**, nr. 3, 1989, 15—17.
665. URIȚESCU, DORIN, *O evoluție morfofonologică similară în română și italiană*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 355—364 [Engl. Ab.]; version en français: *Une évolution morpho-phonologique similaire en roumain et en italien*, ÉR, 1989, 311—324.
666. ZUGUN, PETRU, *Aspecte recente ale folosirii articolului hotărît*, Omagiu G. Istrate, 421—429.

VEZI și nr. 83, 355, 373, 374, 387, 411, 422, 447, 494, 495, 502, 526, 530, 631, 673, 678, 679, 682, 690, 697, 700, 713, **732**, 815, 882, 923, 987, 1019 bis, 1046, 1071, 1156, 1178, 1199, 1201, 1207, 1218, 1222, 1245, 1290, 1292, 1293, 1336, 1348, 1349, 1355, 1362, 1364, 1366, 1376, 1380, 1385, 1389, 1399, 1405, 1413, 1420, 1427, 1483, **1534**.

Recenzii

667. IANCU, GEORGE, *Părțile de vorbire — o perspectivă inedită*, Contemporanul, nr. 3, **1989**, 13 [Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire*...]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1003**.
668. NUȚĂ, ION, *Teoria părților de vorbire*, Cronica, **24**, nr. 30, 1989, 6 [de Dumitru Nica]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1003**.
669. RĂDULESCU, MARINA, Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire* [...], LR, **38**, nr. 2, 1989, 152—153. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1003**.

VEZI și nr. 1567, 1570.

c. Sintaxă

670. BERCEANU, BARBU B., *De l'assertion implicite et de l'assertion extrapolée dans la langue roumaine*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 249—252.
671. BOSIANU, GH., *Din nou despre „Elemente de sintaxă modernă"*, Ramuri, nr. 10, 1989, 14. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. 795, 794; **29**, 1086, nr. 826, 827, 828; **30**, 1987, nr. 832, 852; **31**, 1988, nr. 1018, 1019, 1029.
672. CILIANU-LASCU, CORINA, *Tematizare și Dislocare Stîngă în română și franceză*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 213—218 [rés. fr.]; version en français: *Thématisation et dislocation gauche en roumain et en français*, ÉR, 1989, 63—71.
673. CRIȘAN, MARCELA, *Polivalența și polifuncționalitatea pronumelor relative*, LCȘS, 1985, 71—76 [Engl. Ab.].
674. DIACONESCU, ION, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, București, EȘE, 1989, 295 p.

675. DOMINTE, CONSTANTIN, *Pornind de la o scrisoare*, Albina, **92**, nr. 7, 1989, 10 [complementul direct și indirect; la rubr. Limba noastră-i o comoară].
676. DRAȘOVEANU, D. D., *Propoziții* **contrase** *și propoziții* **abreviate** *(II)*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 123—134 [cu 1 tab.; rés. fr.]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1025.
677. IRIMIA, DUMITRU, *Funcții sintactice realizate prin constituenți multipli*, Collegium, **4**, 1988, 128—136.
678. MIHĂESCU, MARIAN, *Implicații sintactice ale adverbului „cum"*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 5—7.
679. MILAȘ, C., *Structurări sintactice pentru timpul nondeterminabil*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 49—54.
680. MILITARU, DOINA, *Anacolutul — o greșeală de construcție sintactică*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 7—10.
681. MOLEA, AMELIA, *Conceptul de „evaluare graduală" în română și engleză. Sintaxa grupului cuantificator — Schiță de analiză contrastivă*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 11—20 [Engl. Ab.].
682. POP, LIANA, *Vers une grammaire des marqueurs pragmatiques (domain roumain-français)*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 217—224.
683. POPEANGĂ, VASILE, *Funcția exploratorie a interogației*, BullD—Arad, 1988, 12—17.
684. STAN, CAMELIA, *Relația de coordonare prin conjuncția* **ci** *în română (tipuri sintactico-semantice)*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 309—313 [rés. fr.]; version en français *La coordination par* **ci** *en roumain (types syntaxiques et sémantiques)*, ÉR, 1989, 279—289.
685. STAN, CAMELIA, *Un tip de structuri sintactice cu elemente corelative în limba română*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 445—450 [nu numai (că), ci (încă) încă și/mai virtos și/nici/și); rés. fr.].
686. TRANDAFIR, GH. D., *Observații asupra clasificării relațiilor sintactice*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 3—12 [pe marginea vol. lui Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă...*, vol. I]. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. **1769**.
687. TRANDAFIR, GH.D., *Precizări asupra coordonării*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 415—428 [răspuns la replica lui Ioan N. Bitea, *Din nou despre coordonare...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1017.
688. ZAMȘA, ELEONORA, *Apoziția*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 10—12.

VEZI și nr. 164, 189, 204, **223**, 355, 374, 387, 428, 447, 641, 657, 659, **660**, 706, 813, 834, 843, 1009, 1019 bis., 1146, 1198, 1200, 1201, 1355, 1362, 1366, 1380, 1385, 1389, 1401, 1413, 1427, 1480.

Recenzii

VEZI nr. 1560, 1564.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

689. ALEXAN, MIRCEA, BOJOR, OVIDIU, CRĂCIUN, FLORENTIN, *Flora Medicinală a României*. Vol. I, București, EC, 1988, 224 p. [cu dicț. de termeni botanici, de termeni medicali, ind. de denumiri șt. și de denumiri populare].
690. ARJOCA IEREMIA, EUGENIA, *O posibilă interpretare semantică a verbelor de „gîndire" din română și franceză*, ÉR, 1989, 7—15 [cu 1 tab.].
691. AVRAM, MIOARA, *Abrevierea „etc" și echivalentele sale*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 3—5.
692. BOGDAN, CONSTANTIN, *Elemente de lexic medical în scrierile eminesciene*, [I], Contemporanul, nr. 35, 1989, 6; *(II)*, nr. 36, 6.
693. BUCĂ, MARIN, *Tipurile de opoziții în sistemul lexical*, AUT, **26**, 1988, 51—55 [рус. рез.].
694. CAZACU, IANINA, *Ofensiva profesionalităților în teritoriul limbii române*, Astra, **24**, nr. **7**, 1989, 12—13.
695. CERNEA, EMIL, **Seliște**, RS, **26**, 1988, 275—285.
696. CIUBÎCĂ, ALEXANDRU, *Termeni cu sensul „vîrstă" în limba română*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 13—16.
697. DETA, LUCIA, *Corespondențe lexico-gramaticale ale limbilor română și rusă, sub aspect contrastiv*, BullD—Arad, 1988, 111—114.
698. ENĂCHESCU, T. A., *Cuvinte uitate*, DCon, nr. 1, ian. 1989, C, în Vatra, **19**, nr. 1, 1989 [chit, gadină, herb, armorii, peș, prevaricațiune, tempestă]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1077; **30**, 1987, nr. 885; **29**, 1986, nr. 866; **28**, 1985, nr. 835.

699 EVSEEV, IVAN, *Semiotica ghicitorii* (*I*), CSem, **5**, 1986, 11—32; (*II*), **6**, 1987, 43—66 [рус. рез.].

700 FORĂSCU, NARCISA, *Aspecte ale îmbogățirii vocabularului. Conversiunea*, LLR, **18**, nr. 2, 1989, 17—19.

701. FRĂȚILĂ, V., *Note lexicale și etimologice*, LexSem, 1987, 29—40 [beicoane, cărpător, chegătoare, închegătoare, chilimin, chip, ciobăni, ciulea, drept, învolbător, jurat, logodac, logoditor, logodan, logondă, lojni, mosoli, nădai, papainoagă, sufireag, sufireang; deutsch. Zus.].

702. GRECU, DOINA, **A zbura** — *polisemie sau omonimie?*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 39—42 [a zbura laptele, a zbura brînza, brînză zburată; rés. fr.].

703. HEDEȘAN, OTILIA, *Vocabular și cod epic tradițional (Analiză de caz)*, FL, **7**, (1986—1987), 1988, 115—124 [rés. fr.].

704. HRISTEA THEODOR, *Din nou despre paronime*, RLit, **22**, nr. 31, 1989, 7, 8 [la rubr.: Limba noastră].

705. LOZBĂ, MIHAI, *Cuvîntul* **rediu** *și derivatele lui în limba română*, Omagiu, G. Istrate, 279—284.

706. MANCAȘ, MIHAELA, **Mica enciclopedie a limbii române**. *Anacolutul*, LL, nr. 2, 1989, 169—176.

707. MIHAIL, ZAMFIRA, *Aspecte de civilizație materială rurală românească în secolele XIV—XV pe baza cercetărilor etnolingvistice*, CICSEE, **3** (1986), 1987, 68—75.

708. MIHAIL, ZAMFIRA, *Cercetări etnolingvistice privind uneltele populare:* **tesla**, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 165—171.

709. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Un termen actual cu atestări românești mai vechi:* **scriitură**, Orizont, **40**, nr. 6, 1989, 6 [v.r.nr. 355]

710. NEDELCU, G.A., *Dicționar de termeni fitosociologici*, Natura, **42**, nr. 2, 1989, 23—31 [abundență, aglomerație, agregație, alianță, areal continuu, areal discontinuu, areal geografic, areal vicariant, aria minimă, asociație vegetativă, biogeocenoză, cenobionți, clasă, climax, combinație caracteristică, complexitate, comunitate de plante, constanță, conviețuire socială, densitate, dinamica comunităților, disclimax, dominantă, ecesis, ecologie, ecosistem, edificator, endemite, eurienee, facies, factori ecologici direcți, fidelitate, fitocenoză, fitocenologie, fitocenotip, fitogenosferă, fitomediu, fitosociologie, floră, formă biologică, formație, formă morfologică, frecvență, fragment de asociație, geobotanică, limită de asociație, localitate, microfitocenoză, mozaicare, negentropie, omogenitate, ordin, panclimax, paraclimax, populație, postclimax, preclimax, prezență, proclimax, pseudoendemite, regiune botanică, releveu, semiasociație, serie, sindinamică, sinecologie, singeografie, sinmorfologie, sinecosistem, sinuzie, sociabilitate, sociație, sociologie vegetală, specie (caracteristică, accesorie, dominantă, codominantă, însoțitoare, întîmplătoare, diferențială), spectru, stadiu, stațiune, strat, stratificare a vegetației, subasociație, succesiune (alogenă, antropogenă, autogenă), valoare de asociere, variantă, vegetație, viață socială a plantelor, vitaminitate].

710. bis. NEGREA, RADU, *Cofinanțare*, RE, nr. 8, 1989, 31; *Piața interbancară a a eurovalutelor*, nr. 9, 31; *Riscurile transferurilor de fonduri*, nr. 10, 31 [riscul de credit, riscul de lichiditate, riscul restricțiilor de transfer, riscul valutar, riscul de descoperit]; *Cursuri valutare de echilibru*, nr. 11, 29; *Societatea în comandită pe acțiuni*, nr. 13, 31; *Operațiuni bancare extrabilanțiere*, nr. 16, 31; *Asistență bancară (I)*, nr. 18, 31, *(II)*, nr. 20, 31; *Euroefecte comerciale*, nr. 21, 31; *Informarea financiară*, nr. 22, 31; *Neregularități ale acreditivului documentar*, nr. 23, 31; *Autonomia acreditivului documentar*, nr. 28, 31; *Separația dintre contract și garanție*, nr. 29, 31; *Asocierea pentru cercetare — dezvoltare*, nr. 34, 31; *Avantajele sistemului „forfaiting"*, nr. 38, 29 [forfetare; La rubr.: Glosar]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1096; **30**, 1987, nr. 901; **29**, 1986, nr. 881; **28**, 1985, nr. 851; **27**, 1984, nr. 1065; **26**, 1983, nr. 1049; **25**, 1982, nr. 1501.

711. OALLDE, PETRU, *Note lexicale și etimologice*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 165—166 [pasant, raion].

712. OPREA, IOAN, **Minte**, *ca termen filozofic*, Omagiu G. Istrate, 341—350.

713. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, **Mica enciclopedie a limbii române**. *Impersonal(ă) (verb~, construcție~, valoare~a diatezei)*, LL, nr. 1, 1989, 22—25.

714. PÂRÂU, STELUȚA, **Vatra** — *valențe lingvistice și etnografice*, FL, **7**, (1986—1987), 1988, 255—267 [rés. fr.].

715. STĂNCIULESCU-BÂRDA, EMILIA, STĂNCIULESCU-BÂRDA, ALEXNDRU, **Boli, și remedii, în proverbele românești**, (rez.), Proverbium, **4**, 1989, 45—46 [rés. fr.]

716. ȘERBAN, VALENTINA, *Valori expresive în terminologia unităților de măsură*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 43—47 [rés. fr.]

717. * * * *Mic dicționar de neologisme*, TribRom, **18**, nr. 382, 1989, 11 [oximoron, funambulesc, evanescent, redempțiune, desuetudine, halou, resurecție, a reifica, a exorciza, obedient, calofil, a expurga, numenal, superbie, sepulcral, egolatru] ; nr. 384, 11 [factologic, benefic, disemina, ezoteric, epistemologie, scientism, afin, comprehensiune, propedeutică, obstinație, exfolia] ; nr. 386, 11 [teozofie, premptoriu, turpitudine, disjuncție, acribie, sincronie, implanta, insolit, periplu, peren ; v.t.c.nr. 438].
VEZI și nr. 161, 165, 186, 189, 204, 255, **283**, 355, 357, 376, 424, 443, 444, 487, 494, 500, **516**, 517, **518**, 519, 520, 522, 527—529, 533, 679, 684, 737, 741, 744, 745, 762, 807, 829, 837, 839, 843, 847, 858, 864, 872, 902, 955, 978, 987, 1022, 1028, 1036—1038, 1083, 1088, 1111, 1165, 1166, 1170, 1171, 1202, 1240, **1295**, 1350—1352, 1357, 1358, 1361, 1363, 1366, 1370, 1372, 1382, 1395, 1401, 1409, 1412, 1416, 1419, 1247, **1509**.

Recenzii

718. DĂNILĂ, SIMION, Vasile Frățilă, *Lexicologie și toponimie românească* [...], LL, nr. 4, 1988, 608—610. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1079**.
719. EVSEEV, IVAN, Mihai Coman, *Mitologie populară românească. I. Viețuitoarele pământului și ale apei* [...], FL, **7**, (1986—1987), 1988, 281—288 [1986].
720. GHEȚIE, ION, Vasile Frățilă, *Lexicologie și toponimie română* [...], LR, **38**, nr. 6, 1989, 534—535. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1079**.
721. GHIȚĂ, ANDREEA, Angela Vidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte și sensuri* [...], LL, nr. 4, 1988, 610—616. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1058**.
722. MUREȘANU, ILEANA, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte și sensuri* [...], CL, **34**, nr. 1, 1989, 68—71. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1058**.
723. NEGOMIREANU, DOINA, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte și sensuri* [...], AUCr, **22**, 1989, 77—78. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1058**.
724. SCOROBETE, AUREL, Vasile Frățilă, *Lexicologie și toponimie românească* [...], AUT, **26**, 1988, 84—85. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1079**.
725. SITARU, MARIA, SUFLEȚEL, RODICA, V. Frățilă, *Lexicologie și toponimie românească* [...], SCL, **40**, nr. 1, 1989, 72—73. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1079**.
726. STOICHIȚOIU, ADRIANA, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte și sensuri* [...], SCL, **40**, nr. 1, 1989, 69—71. Vezi N BRL, **31**, 1988, nr. **1058**.
VEZI și nr. 536.

b. Formarea cuvintelor

727. BEJAN, D., *Despre compunerea cuvintelor în limba română*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 93—100.
728. BEJAN, D., *Despre compunerea cuvintelor în limba română : compuse prin contopire*, Tribuna, **33**, nr. 27, 1989, 5.
729. CONSTANTINESCU, STELICA, *Formarea cuvintelor prin derivare*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 13—14.
730. FLOREA, ION A., *Observații asupra sufixului* **-ea**, Omagiu G. Istrate, 169—180.
731. FORĂSCU, NARCISA, *Observații asupra formării cuvintelor pornind de la analiza de text*, LL, nr. 4, 1988, 582—588.
732. * * * *Formarea cuvintelor în limba română*. Redactori responsabili : Acad. Al. Graur, Mioara Avram. Volumul al III-lea. *Sufixarea*. 1. *Derivarea verbală* de Laura Vasiliu, București, EARSR, 1989, 192 p. (UB. ILB).
VEZI și nr. 488, 507, 691, 705, 758, 1019 bis, 1059, 1378, 1419.

c. Etimologii

733. AVRAM, ANDREI, *Note etimologice*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 441—447 [taft, tanău, tartilă, tașuieț, tăujer, tăuși, teaucă, techești, tejgherea, tichilean, ticlui, tiute, tilhoci, tîrnoav, toifui, topală].
734. AVRAM, ANDREI, *Substituirea lui* **po-** *cu* **to-** *în limba română și unele probleme de etimologie*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 549—552 [tologi, tonoh, tonoveală, tojera ; rés. fr.].
735. BINDER, ȘTEFAN, *Problematica unor etimologii în lexicul graiurilor populare românești*, LexSem, 1987, 1—15 [abțaig, hapțugui, abțigui, bleh, bleahă, bleau, brodăr, cantă, cander, cofă, corfă, plat, plit, șaf, șparhet, șteamp, știomp, șteomp, știump, știmp, știmp, știop].
736. BRÂNCUȘ, GRIGORE, **Moș**, TribRom, **18**, nr. 382, 1989, 11 ; **Turtă**, nr. 384, 11 ; **Lapte**, nr. 386, 11 [v.t.c.nr. 438 ; la rubr. : Povestea cuvintelor].

737. CHIODARU, CONSTANTIN, *Originea unor termeni referitori la vîrfurile societății feudale din țara noastră*, MemAnt, **6—8** (1974—1976), 1981, 389—401 [rés. fr.]
738. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Continuitate la Dunărea de Jos : cuvinte autohtone din vocabularul limbii române raportate la realități etnoarheologice*, SThrac, **7**, 1989, 447—451 [cu 1 h. ; rez.].
739. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Numele traco-dacice de tipul* **Muca** (μουκα), **Moca-** (μοκα-) *raportate la cuvintele românești de substrat* **muc¹-mugure** *(I)*, AnIst Iași, **25**, nr. 1, 1988, 391—408 [cu 2 tab. și 1 h. î.a.t.].
740. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Reflexe lingvistice dacoromânești ale „pustiului geților"*, SThrac, **4**, 1986, 104 [rez.].
741. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Semnificația primară a cuvîntului* **arșea**, *un termen autohton referitor la construcția locuinței*, SThrac, **6**, 1988, 176—177.
742. FLORA, RADU, *Etimologii românești, românii și informații despre aceștia în* **Dicționarul** lui *Vuk Karadžić* **(Rječnik)**, RS, **26**, 1988, 89—107.
743. GHORGHE, GABRIEL, *În legătură cu așa-zisa influență orientală asupra limbii (paremiologiei) și culturii române*, Proverbium, **4**, 1989, 19—21 [rez. ; rés. fr.].
744. GIUGLEA-DUMA, EUGENIA, *Locuțiuni verbale românești calchiate după limba turcă*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 429—439.
745. HOMORODEAN, MIRCEA, *Aspecte ale străvechii culturi românești în lumina lexicului romanic. Rom.* **pată**, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 252—255 [rés. fr.] ; version en français : *Quelques aspects de l'ancienne culture roumaine à la lumière du lexique roman. Roum.* **pată**, ÉR, 1989, 132—135.
746. HRISTEA, THEODOR, *Dublete și triplete etimologice*, RLit, **22**, nr. 38, 1989, 8 [v.r.nr. 355].
747. IONAȘCU, AL., *Note etimologice. 1. Rom.* **alită**, *s.f.2. Rom.* **a (a)pești**, *v. IV*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 127—133.
748. IONESCU, I., *Cuvîntul* **daș**, LR, **38**, nr. 6, 1989, 521—523.
749. IONIȚĂ, VASILE C., *Cu privire la oronimul* **Carpați**, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 53—55 [pe margine a art. Magdalenei Popescu-Marin *Cu privire la etimologia numelui propriu* **Carpați**.]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1170.
750. IONIȚĂ, VASILE C., *Etimologia cuvîntului* **moean** *și implicațiile lui etimologice*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 477—487 [rés. fr.].
751. IVĂNESCU, GEORGE, *Cuvinte românești de origine dacă formate cu sufixul indo-european* ***-men, *-mn***, SThrac, **4**, 1986, 102—103 [rez.].
752. MIHĂILĂ, GHEORGHE, *Paralele lingvistice ale unor cuvinte autohtone în limba română*, SThrac, **6**, 1988, 179 [rez.].
753. PALIGA, SORIN, *Zeități feminine ale basmelor românești :* **zînele și sfînzienele**, *Originea cuvintelor și a cultului profan*, LR, **38**, nr. 2, 1989, 141—149.
754. PĂDURARIU, N., *De unde provine cuvîntul...*, AP, **45**, nr. 14, 1989, 10 [bombardă, oaste : la rubr. : Lingvistică]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1167 ; **30**, 1987, nr. 960.
755. PĂTRUȚ, IOAN, *L'élément de provenance slave dans l'anthroponymie roumaine*, RS, **25**, 1987, 9—14.
756. PLETER, TIBERIU, **Zacherlină**, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 135—136.
757. POPOVICI, VICTORIA, *Cuvintele latine moștenite numai în română din perspectivă romanică*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 289—294 [deutsch. Zus.] ; versión en español : *Sobre las palabras latinas heredadas únicamente en rumano*, ÉR, 1989, 231—241.
758. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Derivat sau împrumut?*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 373—379 [pe baza împrumuturilor din fr. din DEX și DEX-S ; rés. fr.].
759. ROBCIUC, ION, *Împrumuturi de origine slavă în lumina geografiei lingvistice*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 369—379 [bolótă, bolătău, coléjnă, iéșniță, cobilíță, jabrác ; rés. fr.].
760. S[ALA], M[ARIUS], *Cum se face o etimologie*, TribRom, **13**, nr. 382, 1989, 11 [v.t.c.nr. 438 : la rubr. : Consultații].
761. SLUȘANSCHI, DAN, *Doina, doina...*, RP, **13**, nr. 1, 1989, 8 ; *Calea și drumul*, nr. 3, 15 ; *Valea Uzului, Valea Cumanilor*, nr. 5, 19 [nume cumane în rom.] ; *Eu merg, tu mergi, el merge*, nr. 7, 8 [a merge] ; *Patria*, nr. 8, 11 [țară, moșie, patrie : la rubr. : Limba noastră-i o comoară]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1176 ; **30**, 1987, nr. 970.
762. STĂNCULESCU-BÂRDA, EMILIA, *Proverbele — documente ale originii și continuității românești*, Proverbium, **4**, 1989, 42—44 [rez. ; rés. fr.].
763. SUCIU, EMIL, *Note (lexicale și) etimologice privitoare la unele împrumuturi din limba turcă (V)*, LR, **38**, nr. 2, 1989, 91—95 [gaitangíu, ief, murmulúc, șisíc, temergíu, maiá, maié, mandár, pinír, pirpilíu, saúră, saz, toitán, -ă, tug, tagivérde, mandaneá, mischíu,

-íe, parcealagíu, raiát, reízicol, schélă, top, lampagíu, lustragíu, pas'ramagíu]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. 974; **27**, 1984, nr. 1116; **24**, 1981, nr. 1242; **23**, 1980, nr. 1291].

764. TEAHA, TEOFIL, *Verbul* **(a) căpăra** — *element moștenit în limba română*, MSȘFLA, **9**, (1987), 1989, 47—55.

765. TODORAN, ROMULUS, *Lat.* **dēligĕre** *dans la langue roumaine*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 465—470.

766. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Roumain* **ogór**: *albanais* **úgar** — *discussion sémantique*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 185—188.

767. ZGRAON, FLORENTINA, **Copil** *cu sensul de „slugă" în limba română?* LR, **38**, nr. 2, 1989, 97—105 [contestă acest sens atribuit de *Dicționarul Academiei (DA)*, de Adriana Ionescu, *Lexicul românesc...* și de Ion Coteanu și Marius Sala, *Etimologia și limba română* ...]. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. 1783, **30**, 1987, nr. **952**.

VEZI și nr. 127, 139, 356, 357, 361, 366, 371, 376, 377, 447, 477, 480, 489, 492, **499**, 504, 505, 507, 522, 546, 695, **701**, 705, 708, 955, 1044, 1045, 1053, 1059, 1060, 1063—1067, 1075, 1086—1088, 1094, 1119, 1240, 1358, 1381, 1419, 1599, 1602, 1610, 1613, 1619, 1621.

Recenzii

768. IANCU, VICTOR, Ion Coteanu — Marius Sala, *Etimologia și limba română* [...], BullDȘ— Baia Mare, **4**, 1988, 164—165. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **952**.

769. STOICHIȚOIU, ADRIANA, Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia și limba română* [...], AUBLLR, **37**, 1988, 93—95. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **952**.

770. SZÁSZ LŐRINC, Ion Coteanu — Marius Sala, *Etimologia și limba română* [...], NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 188—190. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **952**.

VEZI și nr. 462, 465, 473, 789.

d. Lexicografie

771. ARHIP, DORINA, URSULEANU, DAN, *Dicționar de scrabble. Cuvinte din 2, 3 și 4 litere*. Ediția a II-a revizuită și adăugită, București, Editat de RECOOP, 1989, 127 p. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1212**.

772. CONSTANTINESCU, DINU-TEODOR, *Construcții monumentale*, București, EȘE, 1989, 492 p. **(Mici enciclopedii și dicționare ilustrate)** [cu un studiu introductiv, *Generații de construcții* (p. 11—104) și un *Mic glosar de termeni specifici* (p. 485—490)].

773. COSMA, VIOREL, *Muzicieni din România. Lexicon. bio-bibliografic*. Vol. I. (*A—C*), București, EMuz, 1989, 335 p.

774. CRĂCIUN, TEOFIL, CRĂCIUN, LUANA-LEONORA, *Dicționar de biologie*, București, EA1, 1989, 285 p. **(Dicționarele Albatros)**.

775. GORGOS, CONSTANTIN, *Despre necesara competență a actului critic specializat*, Contemporanul, nr. 29, 1989, 11 [răspuns la rec. lui Leonard Gavriliu, de la nr. 776]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1201**.

776. GORGOS, CONSTANTIN, — sub redacția —, *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*. Vol. III. *M.—R.* Lista autorilor: Andriescu Nicolae Teofil, Barbu Gabriela, Botezat Antonescu Ileana, Botezat Antonescu Liviu, Crăciun Dan, Gorgos Constantin, Litinschi Gheorghe, Năstase Ștefania Coca, Păunescu Adrian, Prelipceanu Dan, Puiu Olga Valeria, Săndulescu Maria Carmen, Stoltz Gabriela, Stroian Gabriela, Șandor Veronica, Ștefănescu Mugur Gabriel, Talaban Andrucovici Irina, Tudose Cătălina, Tudose Florin. Coordonare lexicografică: Ionescu Ruxăndoiu Liliana, Ruxăndoiu Pavel, București, EMed, 1989, 991 p. [cu ind. de boli și de medicamente]. Rec.: Leonard Gavriliu, *Scăpări și inadvertențe la un dicționar*, Orizont, **39**, nr. 50, 1988, 3 [la vol. I—II]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1201**.

777. KERNBACH, VICTOR, *Dicționar de mitologie generală*. Postfață de Gh. Vlăduțescu, București, EȘE, 1989, 667 p. [ed. a II-a]. Rec.: Mihai Coman, *Retușuri necesare*, Tribuna **33**, nr. 33, 1989, 4. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **1130**.

778. MEDVEDEV, TATIANA, *Mic dicționar român-rus*, București, EST, 1989, 256 p.

779. MEDVEDEV, TATIANA, *Mic dicționar rus-român*, București, EST, 1989, 256 p.

780. MEMET, GAFAR, RADU, GLORIA, STANCIU, ELENA, *Mic dicționar de stomatologie*. Redactare și coordonare lexicografică: Iulia Cojocaru Plopeanu, București, EȘE, 1989 186 p.

782. PREDA, IRINA, *Cuvinte noi neînregistrate în dicționarele generale. Pe marginea* **Suplimentului la DEX (DEX-S)**, LR, **38**, nr. 2, 1989, 123—132; nr. 5, 471—480. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1219**.

783. PREDA, MILEA, *Dicționar dendrofloricol*, București, EȘE, 1989, 559 p. [cu 76 pl. color].
784. PUIA, ILIE, *Mic dicționar pentru tineret de istorie a economiei românești*, București, EP, 1988, 448 p.
785. SECHE, LUIZA, SECHE, MIRCEA, PREDA, IRINA, *Dicționar de sinonime*, București, EȘE, 1989, 551 p.
786. * * * *Dicționar de procedură penală*. Autori: George Antoniu, Nicolae Volonciu, Nicolae Zaharia. Coordonare: George Antoniu. Control științific: Vasile Papadopol. Redactare și coordonare lexicografică: Gheorghe Gheorghe, București, EȘE, 1988, 276 p.
787. * * * *O carte în dezbatere:* **Dicționar al presei literare românești**, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 342—357 [de I. Hangiu; participă Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Eugen Todoran, Dumitru Micu, Dan Mănucă, Mircea Popa, Geo Șerban, Iordan Datcu, Cornelia Ștefănescu, I. C. Chițimia, Nicolae Florescu, Rodica Florea, Al. Săndulescu, I. Hangiu]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **986**.

VEZI și nr. 105, 106, 356, 362, 370, 377, 382, 395, 396, 410, 425, 437, 438, 440, 444, 445, 449, **535**, 706, 717, 758, 767, 978, 1049, **1061**, 1074, **1544**, **1552**, 1575, 1606, 1610, 1613, 1616, 1619, 1621, 1622.

Recenzii

788. COZMUȚĂ, AUG., I. Hangiu: *Dicționar al presei literare*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 161. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **986**.
789. DĂNILĂ, SIMION, Nicolae Andrei, *Dicționar etimologic de termeni științifici* [...], LL, nr. 2, 1989, 258—260. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **977**.
790. GIUROIU, ELENA, Iulia Hașdeu — Gabriela Sîrbu, *Dicționar de cuvinte și expresii comune limbilor română și franceză* [...], LR, **38**, nr. 1, 1989, 87—88; și LMȘ, vol. 1, 1989, 135—136. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1202**.
791. HORVAT, SĂLUC, Prof. dr. Constanța Bărboi, prof. Iustina Ilu: *Dicționar de personaje literare* [...], BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 161—162. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1216**.
792. NEGRILĂ, IULIAN, *Dicționar de personaje literare*, BulID—Arad, 1988, 144—146. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1216**.
793. SZÁSZ LŐRINC, *Magyar-roman műszaki szótár. Dicționar tehnic maghiar-român*, NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 85—86 [coordonat de Pálfalvi Attila și Jenei Dezső]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1207**.
794. SZÁSZ LŐRINC, Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române* [...], NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 97—98. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **932**.
795. TRUȚĂ, OLGA, *Un dicționar original*, „Vremuri noi". Organ al Consiliului Popular Județean, Călărași, **8**, nr. 368, 6 febr. 1988, 2 [Nicolae Andrei, *Dicționar etimologic* ... la rubr.: Să vorbim și să scriem corect]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **977**.
796. WOLF, S., Virgil Șoptereanu, Mihaela Moraru, *Dicționar român-rus (Termeni și sintagme)* [...], PredLLR, **4**, 1989, 363—365. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1213**.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalități

VEZI nr. 134, 350, 446, 496.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorului

797. ALEXIU, LUCIAN, *Note la o poetică a prozei lui Emil Botta*, Orizont, **40**, nr. 30, 1989, 12.
798. ANDONE, IRINA, *Oximoronul la Eminescu*, CE, **8**, 1987, 315—324.
799. ANDRĂU, IOAN, POPA, THÉODOR, Vara, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 116—120 [de G. Coșbuc].
800. ANDRIESCU, AL., *Eminescianismul ca limbaj*, Omagiu G. Istrate, 55—63.
801. ANGHELESCU, MIRCEA, *Recitind „Însemnarea" lui Dinicu Golescu*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 18—23.
802. ANGHELESCU, MIRCEA, *Valori etice și valori literare în opera lui Nicolae Bălcescu*, RLit, **22**, nr. 27, 1989, 12—13.
803. ARDELEAN, PETRU M., *Metafora aurului în lirica lui Eminescu*, BulID—Arad, 1988, 32—39.
804. ARMAN, MIRCEA, *Pe marginea unei traduceri din Heidegger*, Tribuna, **33**, nr. 15, 1989, 5 [M. Heidegger, *Repere pe drumul gîndirii*, trad. și note introd. de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Buc., EP, 1988].

805. AVRAM, MAGDALENA, *Traducerile* **Eneidei** *în limba română*, LCŞS, 1975, 4—11 [rés. fr.].
806. BADEA, ŞTEFAN, *Codrul şi alte simboluri din* **Serisoarea III**, LL, nr. 2, 1989, 201—209.
807. BADEA, ŞTEFAN, *Din vocabularul eminescian:* **apă**, VR, **34**, nr. 6, 1989, 94—95.
808. BARA, MARIANA, *I. Rebreanu:* ,,*Proştii*", LLR, **18**, nr. 3, 1989, 24—25.
809. BARA, MARIANA, *Motivul lunii în poezia românească*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 22—25.
810. BĂRBAT, RODICA, *Sens şi armonie muzicală*, Orizont, **40**, nr. 7, 1989, 4 [la M. Eminescu].
811. BERCA, OLIMPIA, *La relation titre — texte (Sur la prose de Sorin Titel)*, CSem, **6**, (1987), 1989, 1—13 [rés. fr.].
812. BERCA, OLIMPIA, BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, DASCĂLU, CRIŞU, FOARŢĂ, MARIA, ROSZKOŠ, PAVEL, VASILUŢĂ, LIVIA, VLĂDUŢ, DUMITRU, VULTUR, SMARANDA, WÜRTZ, BRUNO, *Text, figură, coerenţă*. Coordonator: Crişu Dascălu, Timişoara, TUT, 1987, 261 p. multigr. (UT. CŞS. SecP). Vezi şi nr. **1**.
813. BERCA, OLIMPIA, VULTUR, SMARANDA, *Funcţia dinergentă a repetiţiei într-un poem de George Bacovia*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 459—465 [*Decor*: rés. fr.].
814. BERCEA, LIVIUS PETRU, *T. Arghezi:* ,,*Bună-dimineaţa, Primăvară!*", LLR, **18**, nr. 3, 1989, 26—27.
815. BERTEA, MIRCEA, *Creangă între două structuri verbale*, ProDid, **4**, (1986—1988), **1988**, 105—111.
816. BITAN, ADA, *Propunere pentru o nouă interpretare a poeziei* ,,*Sara pe deal*", CE, **8**, 1987, 345—352.
817. BÎRĂ, ELENA, *Salutul în limbile română şi engleză*, AUBLLS, **37**, 1988, 80—84.
818. BOGDĂNESCU, SIMION, *Sinestezia eminesciană*, Astra, **24**, nr. 6, 1989, 7—8.
819. BORCILĂ, MIRCEA, *Jakobson şi Eminescu*, Steaua, **40**, nr. 3, 1989, 9—11 [R. Jakobson şi B. Cazacu despre poezia ,,Revedere"]. Vezi [BRL], [**5**], 1962/1963, nr. 447; **28**, 1985, nr. 969.
820. BOTEZ, ADRIAN, *Despre statutul hesperian (comentariu semantic-stilistic asupra ciclului* **Hesperia** *de Ştefan Augustin Doinaş)*, Collegium, **2**, 1988, 77—88.
821. BRAGA, CORIN, *Două mari poeme eminesciene:* ,,*Călin (file din poveste)*" şi ,,*Luceafărul*", LLR, **18**, nr. 2, 1989, 10—13.
822. BUCUR, MARIN, ,,*Eminescianismul*" *ziarului* ,,*Timpul*" *până la sosirea în redacţie a lui Eminescu*, VR, **34**, nr. 2, 1989, 29—35.
823. BULGĂR, GH., *Amintirea lui Goga la o jumătate de secol de la moarte*, BulSŞF, **1988**, 76—81.
824. BULGĂR, GH., *Arta limbajului*, RLit, **22**, nr. 50, 1989, 8 [la I. Creangă].
825. BULGĂR, GH., *Limbajul poetic, etalon al romanităţii orientale*, Steaua, **40**, nr. 1, 1989, 26—27 [despre M. Eminescu].
826. BUZERA, ION, *Observaţii privind poeticitatea textelor ştiinţifice ale lui Eminescu*, CE, **8**, 1987, 21—27.
827. CALOTĂ, ION, *Accentul în poezia eminesciană*, AUCr, **22**, 1989, 17—29.
828. CAPOTĂ, TEODOR, *Mihai Eminescu:* ,,*Călin (file din poveste)*", LLR, **18**, nr. 1, 1989, 28—30.
829. CAPOTĂ, TEODOR, *Semnificaţii ale cuvîntului* ,,*dulce*" *în lirica eminesciană*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 18—19.
830. CARACOSTEA, D., *Semnificaţia lui Vasile Alecsandri. Pastelurile*, MALS, 1989, 189—193 [repr. din vol. D. Caracostea,] *Critice literare*, II, Buc., ERLA, 1944 (**Scriitori români contemporani**), p. 40—46].
831. CAZACU, BORIS, *Cîteva aspecte ale stilului în romanul* ,,*Desculţ*", MALS, 1989, 398—414 [repr. după vol. Boris Cazacu, *Studii de limbă literară...*, p. 195—213]. Vezi [BRL], [**3**], 1960/1196**1**, secţiunea *Limbă literară*.
832. CĂLINESCU, G., *Creangă* ,,*scriitor poporal*", MALS, 1989, 331—372 [repr. după vol. G. Călinescu, *Ion Creangă (viaţa şi opera)*, ed. nouă, revăzută, Buc., EPL, 1964, p. 293—347].
833. CĂLINESCU, G., [*Mihai Eminescu*] — *Tehnica exterioară*, MALS, 1989, 194—224 [repr. după vol. G. Călinescu, *Opere, 13. Operă lui Mihai Eminescu* (2), Buc., EM, 1970, 616—643].
834. CERCEL, IOAN, *Observaţii asupra negaţiei şi a termenilor echivalenţi ai negaţiei în expresiile negative eminesciene*, CE, **8**, 1987, 289—294.
835. CHIRILĂ, GEORGE, *Neîntrecut creator de limbă literară*, Magazin, **32**, nr. 18, 1989, **6** [la rubr.: Centenar Eminescu].
836. CHIŢU, OLGA, *Ceremonia rostirii în* ,,*Hanu Ancuţei*", Publicitate, mart. 1989, [IV], în Ateneu, **26**, nr. 3, 1989.

837. CIOBANU, LIZUCA, *Étude lexico-sémantique des traductions roumaine de la „Ballade des pendus"*, LCŞS, 1985, 55—63 [de François Villon, trad. de Zoe Verbiceanu, Dan Botta, Romulus Vulpescu, Francisc Păcurariu, Al. Alexianu, Neculai Chirica ; rez. rom.].
838. CIOBANU, MARA, *Raportul sinonimie — polisemie lexicală la Eminescu (timp şi vreme în poezie)*, CE, **8**, 1987, 361—368.
839. CIOPANU, RADU, *Cuvintele lui Eminescu*, Orizont, **40**, nr. 5, 1989, 4.
840. CIOCÎRLIE, LIVIUS, *Ofranda poeziei*, Orizont, **40**, nr. 10, 1989, 8 [Stéphane Mallarmé, *Album de versuri*, trad., glose şi iconografie de Şerban Foarţă, pref. de Mihai Pop, Buc., EU, 1988].
841. CIOCULESCU, ŞERBAN, *Valori muzicale în opera lui Mihail Sadoveanu*, MALS, 1989, 385—396 [repr. după vol. Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Buc., EPL, 1966, p. 350—361].
842. CIOLAC, MARINA, *Les énoncés au signifié implicite dans le discours formel des élèves*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 505—512.
843. CIOLOCA, MIHAELA, *Semantica şi sintaxa epitetului în poezia lui Nichita Stănescu*, LCŞS, 1985, 64—70 [Engl. Ab.].
844. CIOPRAGA, CONSTANTIN, *Lucian Blaga — vocile nebănuitelor „euri" (II)*, LL, nr. 1, 1989, 38—46.
845. CONDREA, DERER, DOINA, *Eugenio Montale într-o nouă versiune românească*, Luceafărul, **32**, nr. 10, 1989, 8 [în vol. *Poezii*, antologie, trad., pref., note şi repere critice de Marian Papahagi, Cluj-Napoca, ED, 1988].
846. CONSTANTINESCU, NICOLAE, *Structuri şi expresii proverbiale în nuvela „Duios Anastasia trecea" de D. R. Popescu*, Proverbium, **4**, 1989, 2—5 [Eng. Ab.].
847. CONSTANTINOVICI, SIMONA, *„Lacul". Convergenţe semantice*, CE, **8**, 1987, 330—344.
848. CONSTANTINOVICI, SIMONA, *M. Eminescu, Lacul. Convergenţe şi structuri semantice*, CSem, **6**, (1987), 1989, 28—42 [cu 5 sch. ; rés. fr.].
849. CORDOŞ, SANDA, *„Cu gîndiri şi cu imagini". Deschidere spre o poetică eminesciană*, CE, **8**, 1987, 271—280.
850. COSMA, GEORGETA, *Ion Luca Caragiale — Eugen Ionescu — între oglinzi paralele —*, BulIDPD—Satu Mare, 51—55.
851. COSTEA, OCTAVIA, *Paralelă între „Scrisoare mamei" de N. Labiş şi „Amintiri din copilărie" (fragment) de I. Creangă*, LLR, **13**, nr. 1, 1989, 18—19.
852. COTEANU, I., *Despre compunere sau compoziţie (V)*, LLR, **13**, nr. 1, 1989, 15—17; *(VI)*, nr. 2, 23—25. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1287.
853. COTEANU, ION, *Eminescu, înnoitor al limbii române*, TribRom, **13**, nr. 387, 1989, 4 [de Ilie Traian].
854. CRĂCANĂ, LUCIA, *Consideraţii poetice privind obiectele în poezia eminesciană*, CE, **8**, 1987, 261—270.
855. CREŢIA, GABRIELA, *Tălmăciri româneşti ale „Eneidei"*, RN, **13**, nr. 143—145, 1989, 2822—2824 [de George Coşbuc — 1896, Nicolae Pandelea — 1913, Eugen Lovinescu — 1938, Dimitrie Murărăşu — 1956].
856. CRISTEA, MIRCEA, *D.R. Popescu: „Muntele"*, LLR, **13**, nr. 3, 1989, 28—30.
857. CRISTOFOR, PETRICA, *Observaţii asupra expresivităţii textelor filozofice la Eminescu*, CE, **8**, 1987, 29—34.
858. CUCERZAN, EUGEN S., *Ipostaze ale cuvîntului la Mihai Eminescu*, Steaua, **40**, nr. 4, 1989, 8—9.
859. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, *Limbajul figurativ şi receptarea textului (Cu referire la poezia lui Alexandru Philippide)*, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 535—541 [rés. fr.].
860. DANCIU, MAXIM I., *În nemarginile limbii române*, Steaua, **40**, nr. 3, 1989, 5, 30 [M. Eminescu].
861. DASCĂLU, GHEORGHE, *Un motiv orientalist în „Scrisoarea III" de M. Eminescu*, BulIDŞ—Tulcea, 1989, 14—21.
862. DIACONESCU, PAULA, *Labirintul eminescian*, Ramuri, nr. 6, 1989, 5.
863. DOINAŞ, ŞTEFAN AUG., **Mistreţul cu colţi de argint.** MALS, 1989, 415—423 [repr. după vol. *Modalităţi de interpretare a textului literar...*, p. 204—218]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1522.
864. DOMINTE, CONSTANTIN, *Efigia graiului*, Albina, **92**, nr. 2, 1989, 10; *Cuvinte rare în primele poezii*, nr. 3, 10; *Rime rare în poeziile antume*, nr. 4, 10; *Grafie şi ritm la Eminescu*, nr. 5, 10; *„Dintre sute de catarge", versul 9*, nr. 6, 10 [v.r.nr. 675; s.t.c.: Eminesciana].
865. DRAGHINCESCU, RODICA, **În dulcele stil clasic.** Luceafărul, **32**, nr. 20, 1989, 6 [Nichita Stănescu].

866. DRĂGAN, GHEORGHE, *Poetică eminesciană. I. Temeiuri folclorice*, Iași, J, 1989, 204 p. (**Eminesciana, 49**) [cu ind. de nume].
867. DRĂGHICI, CAMELIA-FELICIA, *Le théâtre de Marin Sorescu: un paradoxe croisé d'ironie et d'humour*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 13—28.
868. DRĂGHICI, CAMELIA-FELICIA, *Simbol și reprezentare în romanul* **Păsările** *de A l. Ivasiuc*, LL, nr. 2, 1989, 152—162.
869. DRĂGHICI, DAN, *Funcțiile poetice ale epitetului arghezian — partea a II-a* —, BulIID—Pitești, **2**, 1987, 29—34; pentru partea I, cu titlul: *Epitetul arghezian*, vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1301.
870. DUGNEANU, PAUL, *Structuri românești moderne*, Luceafărul, **32**, nr. 8, 1989, 2 [în proza rom.].
871. DUMISTRĂCEL, STELIAN, **MOROMEȚII**: *momentul psihologic al parimiei și statutul personajelor*, Omagiu G. Istrate, 151—167.
872. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Valori cognitive ale contextelor paremiologice*, Proverbium, **4**, 1989, 15—18 [despre cuv. *țară*; rés. fr.].
873. DUMITRESCU-BUȘULENGA, ZOE, *„Sara pe deal" — interpretare de text*, RN, **18**, nr. 146—148, 1989, 2874—2876.
74. EVSEEV, IVAN, *Receptarea operei lui Creangă*, Orizont, **40**, nr. 47, 1989, 12.
875. FANACHE, V., *Erotica lui Bacovia. II. „Masca de culori"*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 13—18.
876. FĂGĂRĂȘANU, IULIANA, *Poetica și simbolica gestului la Eminescu*, CE, **8**, 1987, 281—288.
877. FĂGĂRĂȘANU, SIMONA, *Poetica și simbolica gestului la Eminescu*, CSem, **6**, (1987), 1989, 67—74 [Engl. Ab.].
878. FLUIERAȘ, VASILE, *Eminescu și Dosoftei*, Steaua, **40**, nr. 6, 1989, 26—27.
879. FOARȚĂ, MARIA, *(Poe)etica versificării*, CSem, **6**, (1987), 1989, 75—88 [pe marginea vol. Șerban Foarță, *Aventurile lui A. G. Pim*, titlu sugerat de romanul omonim al lui Edgar Allan Poe].
880. FODOR, MIHAI, *Logos și ființare*, BulDPD—Satu Mare, 28—30 [la I. L. Caragiale].
881. GALBUR, ANA-MARIA, *Mihai Eminescu — poetul „nepereche"*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 87—92.
882. GAVRIL, CODRUȚA, *Stilistica și poetica pronumelui în „Luceafărul"*, CE, **8**, 1987, 295—300.
883. GĂITĂNARU, ȘTEFAN, *Zaharia Stancu: „Patria"*, LLR, **18**, nr. 2, 1989, 35—38.
884. GHERGHINA, DUMITRU, *Vasile Alecsandri: „Chirița în provincie"*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 25—28.
885. GHIDIRMIC, OVIDIU, *Spectacolul lingvistic*, Ramuri, nr. 8, 1989, 4 [în proza lui Romulus Cojocaru].
886. GHICA, GEORGETA, *Phatic Elements of Communication in Romanian Every Day Dialogues*, CLTA, **26**, nr. 1, 1989, 45—52.
887. GUY MARICA, VIORICA, *Metafora plastică*, Steaua, **40**, nr. 6, 1989, 38—39 [la M. Eminescu].
888. HĂLMĂGEAN, ANGELA, *„Ochii Maicii Domnului" de Tudor Arghezi — roman poetic (Comentariu stilistic)*, LCȘS, 1985, 16—27 [Engl. Ab.].
889. HĂRĂGUȘ, PAUL, *Posibila povestire*, BulDPD—Satu Mare, 36—41 [la I.L. Caragiale].
890. HUSAR, AL., *Eminescu: Mai am un singur dor*, LL, nr. 2, 1989, 218—223.
891. IANCU, VICTOR, *Nuvela „Proștii". O posibilă analiză*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 63—69 [de Liviu Rebreanu].
892. IBRĂILEANU, G., *George Coșbuc: „Vara" (Considerații tehnice)*, MALS, 1989, 256—262 [repr. după vol. G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini. I*, Buc., EPL, 1968 (**Biblioteca pentru toți. Cultură generală**, nr. 431), p. 348—355]; *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*, 373—384 [repr. după vol. cit., p. 278—294].
893. IGNAT, CORINA, *Dialogul absurd în opera lui I. L. Caragiale*, LCȘS, [**24**], 1987, 6—75 [îndr. șt. Virgil Vintilescu; rés. fr.].
894. ILIESCU, NICOLAE, *Portretul limbii române*, RLit, **22**, nr. 24, 1989, 15.
895. IONESCU, EMIL, *„Inspecțiune": o oglindă a incomunicabilității*, AUBLLR, **27**, 1988, 45—50.
896. IORDACHE, DOINA, *M. Sadoveanu:* **Hanu-Ancuței**, LL, nr. 4, 1988, 562—570.
897. IVĂNESCU, CEZAR, *Lingua adamica*, Luceafărul, **32**, nr. 28, 1989, 6 [M. Eminescu].
898. IVĂNESCU, CORNEL N., *G. Coșbuc: „Mama"*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 22—23.
899. IVĂNESCU, G., *Terminologia filozofică și politică a lui C. Dobrogeanu-Gherea*, AUI, **34**, 1988, 96—100.

900. IVĂNESCU, G., *Versificația românească*, Omagiu G. Istrate, 149—160.
901. KOHN, IOAN, *Înspre nemarginî de gîndire...*, Familia, **25**, nr. 3, 1989, 8 [limba trad. de tinerețe ale lui M. Eminescu].
902. LASCU, IOAN, *Creangă și neologismele*, Ramuri, nr. 11, 1989, 13.
903. LIVESCU, CRISTIAN, *Provocarea fantasmatică a textului*, Tribuna, **33**, nr. 8, 1989, 1, 2 [la M. Eminescu].
904. LIVESCU, CRISTIAN, *Relația text — avantext în poemul „Din străinătate"*, Familia, **25**, nr. 4, 1989, Supliment, IV [s.t.c. Eminescu, 1889—1989. Lumina stelei ce-a murit...].
905. LIVESCU, CRISTIAN, *Tainele nopții și experiența profunzimilor*, Familia, **25**, nr. 1, 1989, 8 [v.t.c.nr. 904].
906. MADA, ELISABETA, *Nichita Stănescu: „Cîntec"*, BulID—Arad, 1988, 63—68.
907. MALIȚA, MIRCEA, *Două metafore cheie*, Ramuri, nr. 6, 1989, 3, 8 [„focul" și „rîul" (și) la M. Eminescu].
908. MANCAȘ, MIHAELA, *L'interférence des codes stylistiques dans la poésie contemporaine*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 405—414.
909. MANCAȘ, MIHAELA, *Metaforă, metonimie, comparație: analogii și delimitări ale figurilor*, LL, nr. 4, 1988, 489—500.
910. MANILICI, CĂLIN, *Modalități ale retoricii de substituție*, Steaua, **40**, nr. 2, 1989, 22—23 [la Ion Barbu].
911. MANOLESCU, NICOLAE, *Traducere și politețe*, Ateneu, **26**, nr. 10, 1989, 14 [Marcel Proust, *O iubire a lui Swann*, trad. de Irina Mavrodin].
912. MARCUS, SOLOMON, *Bacovia. Cîmpuri și propagare (I)*, Ateneu, **25**, nr. 11, 1988, 6; *(II)* **26**, nr. 1, 1989, 10—11.
913. MARIAN, MARIN, *Expresia populară: de la psihologie la rit*, Steaua, **40**, nr. 1, 1989, 48—49.
914. MARIN, VLAICU GH., *Ion Horea: „Cartea"*, LLR, **18**, nr. 2, 1989, 40—41.
915. MIHĂESCU, N., *Cel din eternitate*, Săptămîna, nr. 8, 1989, 2 [M. Eminescu]; *Resursele artistice ale rimei*, nr. 11, 2 [la M. Eminescu]; *Formele fixe de poezie*, nr. 45, 2; *Stilul eminescian*, nr. 46, 2.
916. MIHĂESCU, VALENTIN, F., *Exerciții de interpretare*, Luceafărul, **32**, nr. 2, 1989, 5 [M. Eminescu, *De ce nu-mi vii*].
917. MOCANU, DRAGOȘ, *Sublinierea grafică, procedeu stilistic în opera lui Mihail Sadoveanu*, Omagiu, G. Istrate, 285—294.
918. MOLDOVAN, MARIA, *Analiza poeziei „Mamă Țară" de T. Arghezi*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 73—75.
919. MUNTEANU, CORNEL, *Pentru o poetică a titlului*, Steaua, **40**, nr. 4, 1989, 11—12.
920. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Eminescu. Note filologice*, Orizont, **40**, nr. 19, 1989, 3.
921. MUREȘAN, VIOREL, *Glose la două „melancolii"*, Familia, **25**, nr. 6, 1989, 9 [M. Eminescu, *Melancolie* și G. Bacovia, *Plumb de iarnă*; v.t.c. nr. 904].
922. MUREȘANU, ION MATEI, *Eros și geniu*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 101—104 [sonetele lui Vasile Voiculescu].
923. NEGOMIREANU, DOINA, *Ipostaze lingvistice ale „superlativului" în poezia eminesciană*, AUCr, **22**, 1989, 57—59.
924. NEGREANU, ANGELA, *Analiza poeziei „Oltul" de Octavian Goga*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 76—78.
925. NEGREANU, CONSTANTIN, *Aforistica lui Nicolae Filimon*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 40—42.
926. NEGREANU, CONSTANTIN, *Cîteva observații asupra elementelor paremiologice din limba povestirilor lui Petre Ispirescu*, Proverbium, **4**, 1989, 26—30 [Engl. Ab.].
927. NICULESCU, M., *Perspectiva stilistică*, Luceafărul, **32**, nr. 36, 1989, 6 [G.I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă...*]. Vezi BRL, **12**, 1969/1970, nr. 1087.
928. NISTIRIUC-IVANCIU, TRAIAN, *Complexitatea figurativă a epitetului adjectival*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 81—84.
929. OANCEA, ILEANA, *Despre poetica lui Eminescu*, Orizont, **40**, nr. 38, 1989, 3.
930. OANCEA, ILEANA, *Eminescu și conștiința formei poetice*, LL, nr. 2, 1989, 141—151.
931. OANCEA, ILEANA, *„Ne-nțeles rămîne gîndul..."*, Orizont, **40**, nr. 32, 1989, 3 [M. Eminescu].
932. OLOȘ, ANA, *„Somnoroase păsărele..." — o revedere cu textul*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 70—72.
933. OPREA, MIRCEA, *Virtuți stilistice ale publicisticii eminesciene*, PN, **33**, nr. 6, 1989, 12—13 [s.t.c.: Simpozionul omagial dedicat lui M. Eminescu, Ateneu, 13 iun. 1989].
934. PAPU, EDGAR, *Poetul nuanțelor profunde*, VR, **34**, nr. 5, 1989, 12—14 [M. Eminescu]

935. PARFENE, CONSTANTIN, *Text, intertext, personaj, umor în „Vocile nopții"*, Collegium, **4**, 1988, 106—114 [de Augustin Buzura].
936. PAVEL, LAURA, *„Ne-nțeles rămîne gîndul"*, Tribuna, **33**, nr. 3, 1989, 5 [M. Eminescu, *Dintre sute de catarge*].
937. PAVELESCU, AURELIAN, *Metafora obsedantă a stelei în poezia lui Eminescu*, CE, **8**, 1987, 176—184.
938. PĂCURARU, MIHAI, *„Floare albastră" — o modalitate de interpretare. Planuri și structură*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 44—47.
939. PERIAN, GHEORGHE, *Poezii cu formă fixă*, Familia, **25**, nr. 10, 1989, 11 [v.t.c.nr. 904].
940. PESTREA, STELUȚA, *Nicolae Iorga: „Lupta de la Podul Înalt"*, LLR, **13**, nr. 1, 1989, 30—32.
941. PETER, GHEORGHIȚA, *Motivul privirii și limbajul ochilor în romanul „Neamul Șoimăreștilor" de Mihail Sadoveanu*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 128—131.
942. PETRAȘ, IRINA, **Magicianul** *(Un punct de vedere diferit)*, Steaua, **40**, nr. 2, 1989, 46—47 [de John Fowles; pe marginea art. lui Alexandru Vlad de la nr. 1001].
943. PETRESCU, IOANA EM., *Despre comparație*, Familia, **25**, nr. 1, 1989, 8 [la M. Eminescu; v.t.c.nr. 904].
944. PETRESCU, IOANA EM., *Eminescu. 1889—1989. Lumina stelei ce-a murit...*, Familia, **25**, nr. 9, 1989, 10.
945. PETRESCU, IOANA EM., *„Parafrazele" lui Ion Barbu*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 23—29.
946. PETRESCU, IOANA EM., *„Vedere" și viziune (Între pașoptism și M. Eminescu)*, LL, nr. 4, 1988, 523—531.
947. PETREU, MARTA, *Caragiale — limbaj și structuri*, RLit, **22**, nr. 37, 1989, 12—13.
948. PIRU, AL., *Metafore obsedante la Eminescu*, RLit, **22**, nr. 2, 1989, 7.
949. PIRU, AL., *„Țiganiada" de Ion Budai-Deleanu*, MALS, 1989, 154—184 [repr. după vol. Al. Piru, *Istoria literaturii române. II. Epoca premodernă*, ed. a II-a, Buc., EDP, 1970, cap. *Ion Budai-Deleanu*, p. 96—123]. Vezi BRL, **13**, 1970/1971, nr. 783.
950. PÎRVULESCU, MARIA-RODICA, **Ex libris**, *Tudor Arghezi. Analiza stilistică*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 18—23.
951. PLEȚOSU, IONEL, *Traducerea operei în universalitate*, Ateneu, **26**, nr. 6, 1989, 15 [trad. poeziei lui M. Eminescu; în special despre vol. *Poezii/Poésies*. Présentation, traduction de Jean-Louis Courriol].
952. POP, AUGUSTIN, *Numele proprii în „Joc secund"*, Steaua, **40**, nr. 2, 1989, 21—22 [de Ion Barbu].
953. POP, ION, *Adaos la o lectură din Urmuz*, Steaua, **40**, nr. 2, 1989, 24—25 [pe marginea art. lui Aurel Rău de la nr. 960].
954. POP, RODICA-ELENA, *Recurență și reverberație în elegia eminesciană (Și dacă...)*, CCȘS, **2**, 1984, 84—90.
955. POPESCU, FELICIA, *Unele observații asupra elementului neologic în poezia eminesciană*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 29—37.
956. POPESCU, GEORGE, *Iscodirea hazardului*, Ramuri, nr. 6, 1989, 11, 15 [limba scrierilor lui M. Eminescu].
957. RAD, DOINA, *Sfera de dor a cuvintelor la Blaga*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 112—115.
958. RAD, ILIE, **Amintiri din copilărie** *de Ion Creangă*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 124—127.
959. RĂDULESCU, GHEORGHE, *Cîteva considerații asupra poeziei „Mai am un singur dor" de Mihai Eminescu*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 54—57.
960. RĂU, AUREL, *Noapte cu Urmuz*, Steaua, **39**, nr. 10, 1988, 26—27 [despre *Fabulă*]. Vezi și nr. 953.
961. REZUȘ, PETRU, *Arhetipuri paramiologice*, Proverbium, **4**, 1989, 31—34 [rés. fr.].
962. ROBEA, MIHAIL M., *Creațiile paremiologice în monografiile sătești ale cadrelor didactice în deceniile 4 și 5 din secolul nostru*, Proverbium, **4**, 1989, 35—38 [rés. fr.].
963. ROSETTI, AL., *Eminescu și stilul său artistic*, RLit, **22**, nr. 2, 1989, 5.
964. ROTARU, ION, *I. Heliade Rădulescu: „Sburătorul"*, MALS, 1989, 185—188 [repr. după vol. Ion Rotaru, *Analize literare și stilistice...*, p. 52—56]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1125**.
965. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Conținut și expresie în universul lui Creangă*, Contemporanul, nr. 48, 1989, 15.
966. RUNCAN, MIRUNA, *Timpul crizei de timp. 4. Teme*, Astra, **23**, nr. 9, 1988, 2; [...] *6. Teme*, nr. 11, 11; *7. Teme*, nr. 12, 9; *Rostul rostirii. Teme (8)*, **24**, nr. 2, 1989, 4; *Timpul crizei de timp (9). Teme*, nr. 4, 9; *(10). Figuri*, nr. 5, 2; *(11). Figuri*, nr. 7, 2; *(12). Figuri*.

nr. 8, 2. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1387. [despre Nichita Stănescu; la rubr.: Creșterea limbii românești].

967. SAS-MARINESCU, ADRIANA, *Modernitatea clasicului Caragiale*, BulDPD—Satu Mare, 56—60.

968. SĂNMIHĂIAN, FLORENTINA, *Tehnica discontinuității la nivelul aspectelor narațiunii (I)*, LL, nr. 4, 1988, 508—515; (II), nr. 1, 1989, 11—17.

969. SCHIPPEL LARISA, *Zur Übersetzbarkeit der deutschen Partikel* **doch** *ins Rumänische*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 381—385.

970. SIMION, EUGEN, *Stilul confesiunii*, RLit, **22**, nr. 10, 1989, 10 [Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. III]. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 2153.

971. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Structurarea inspirată de Mite Kremnitz a poemului „Atît de fragedă": adaptarea lingvistică la „destinatară"*, LR, **38**, nr. 3, 1989, 235—246.

972. SORESCU, CONSTANTIN, *Cît de ușor este să scrii în codul poeziei populare?*, CRom, **10**, nr. 4, 1989, 36—37.

973. STATE, FELICIA, *Vorbirea cu copiii*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 44—46.

974. STAVRI, CLOTILDA, *Metaforă și spațiu imaginar în „Rime alegorice"*, CBot, **7**, nr. 8, 1989, în Ateneu, **26**, nr. 8, 1989 [de M. Eminescu].

975. STAVRI, CLOTILDA, *Observații asupra comparației ca tipar al gîndirii producătoare în poezia „Cum negustorii din Constantinopol"*, CE, **8**, 1987, 325—330 [de M. Eminescu].

976. STERPU, IOLANDA, *Cîmpul semantic „timp" la Eminescu*, CE, **8**, 1987, 353—360.

977. STROE, PETRE, *Caracterul popular al limbii și stilului*, Astra, **24**, nr. 11, 1989, 11 [la I. Creangă].

978. ȘERBAN, FELICIA, *Cuvîntul în poezie:* **Lumina** *eminesciană (Schiță pentru un dicționar)*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 111—121 [rés. fr.].

979. ȘERBAN, GHEORGHE I., *„Corpus Tibullianum" în limba română*, Luceafărul, **32**, nr. 32, 1989, 8 [*Albius Tibullus și autorii* **Corpusului tibulian**. ed. îngrijită, text stabilit, cuvînt înainte, trad. în metru original și note de Vasile Sav, Buc., EU, 1988].

980. ȘERBAN, SERGIU, **Amintiri din copilărie.** *Structuri compoziționale (secvență analitică)*, Publicitate, febr. 1989, [I], în Ateneu, **26**, nr. 2, 1989.

981. ȘERBAN, SERGIU, *V. Alecsandri: „Iarna"*, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 20—21.

982. ȘERBĂNESCU, CARMEN, *Tihna poeziei*, Tribuna, **33**, nr. 5, 1989, 8 [*Albius Tibullius...*; vezi vol. de la nr. 979].

983. ȘTEFĂNESCU, ALEX., *Cuvîntul ce exprimă adevărul*, Magazin, **32**, nr. 19, 1989, 6 [la rubr.: Centenar Eminescu].

984. TOHĂNEANU, G. I., *Caragiale și Unirea*, Orizont, **40**, nr. 4, 1989, 5 [la rubr.: Limba română].

985. TOHĂNEANU, G. I., *De la „bucle" la „plete"*, RLit, **22**, nr. 3, 1989, 8 [la M. Eminescu]; *„Iscoditorii firii"*, nr. 12, 4 [M. Eminescu]; *„Ca luna lui april"*, nr. 15, 8; *„Cînd amintirile ..."*, nr. 20, 4; *O creație lexicală*, nr. 24, 18 [la M. Eminescu: *heiniza*]; *De la „rariște" la „ochi de mare"*, nr. 33, 11 [M. Eminescu și L. Blaga]; *„Zimbrul sombru..."*, nr. 37, 19; *„Un moale pas..."*, nr. 49, 8 [v.r.nr. 355].

986. TOHĂNEANU, G. I., *Eminesciene (Eminescu și limba română)*, Timișoara, EF, 1989, 316 p. Rec.: Ion Buzași, Tribuna, **33**, nr. 47, 1989, 6; Cornel Ungureanu, *Un Eminescolog: G.I. Tohăneanu*, Orizont, **40**, nr. 40, 1989, 2.

987. TOHĂNEANU, G. I., *„Ielacul tăinuit"*, Orizont, **40**, nr. 2, 1989, 5; *„Reverse dulci scintei..."*, nr. 6, 5; *Lumineze stelele*, nr. 9, 5 [limba scrierilor lui M. Eminescu].

988. TOHĂNEANU, G. I., *Marginalii stilistice la elegia* **Despărțire**, LR, **38**, nr. 3, 1989, 257—263.

989. TOHĂNEANU, G. I., **Talaz, tălăzui** *(„Marea" în* **Cartea Oltului**), LL, nr. 4, 1988, 501—507.

990. TOMA BOZERO, STELA, *Notația climatică la I. L. Caragiale*, BulDPD—Satu Mare, 47—50.

991. TOMEGEA, P., *Aspecte ale antroponimiei sadoveniene*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 85—88.

992. ȚĂRANU, ECATERINA, *Despre stilul administrativ*, Omagiu G. Istrate, 391—399.

993. ȚIBRIAN, CONSTANTIN, *Cîteva considerații lingvistice pe marginea romanului „Călătorie spre zei" de Mihai Diaconescu*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 35—37.

994. ȚIRIOI, NICOLAE, *Arta povestitorului*, Orizont, **40**, nr. 43, 1989, 12 [I. Creangă].

995. UNGAR, CHRISTEL, *Kant în traducere eminesciană*, CE, **8**, 1987, 382—386.

996. VASILESCU, MIRCEA, *Descrierea literară și descrierea științifică*, LLR, **18**, nr. 2, 1989, 25—27.

997. VELEA, STAN, *Eliza Orzeszkowa în românește*, RS, **26**, 1988, 321—325.
998. VIANU, TUDOR, *Ion Barbu: Ciclul ermetic*, MALS, 1989, 286—309 [repr. după vol. Tudor Vianu, *Ion Barbu*, Buc., Cultura Națională, 1935, p. 62—108].
999. VIANU, TUDOR, *Observații asupra limbii și stilului lui A. I. Odobescu*, MALS, 1989, 323—330 [repr. după vol. *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea. I*, EA, 1956, p. 122—128]. Vezi [BRL], [1], 1944—1959, anul 1956.
1000. VICOLEANU, IOAN, *Analiză stilistică. Ion Creangă*, **Amintiri din copilărie**, Publicitate, ian. 1989, [I], în Ateneu, **26**, nr. 1, 1989.
1001. VLAD, ALEXANDRU, *Mediocritatea pedepsită*, Steaua, **39**, nr. 7, 1988, 51—52 [pe marginea trad. Liviei Deac și a Marianei Chițoran a romanului lui John Fowles, *Magicianul*, Buc., EU, 1987]. Vezi și nr. 942.
1002. VLAD, CARMEN, *Coerență și coeziune într-un text eminescian*: **Replici**, LR, **38**, nr. 3, 1989, 265—271.
1003. VLĂDUȚ, D., *Eminescu în receptare simbolistă*, Orizont, **40**, nr. 11, 1989, 2—3.
1004. VLĂDUȚ, DUMITRU, *Teoriile simboliste românești*, Timișoara, TUT, 1987, 200 p. multigr. (UT. CȘS).
1005. VLĂDUȚ PEGULESCU, ANCA, *Determinarea referențială în proverbe*, Proverbium, **4**, 1989, 47—51 [Engl. Ab.].
1006. VOICULESCU, DAN, *Lirica și problematica muzicală*, Steaua, **40**, nr. 6, 1989, 36—37, 39 [M. Eminescu].
1007. VULTUR, SMARANDA, *Construirea și deconstruirea simbolului poetic al „pădurii de argint" la M. Ivănescu*, CSem, **5**, 1986, 87—101 [rés. fr.].
1008. VULTUR, SMARANDA, *Rescriere și refigurare într-un caz de poem în replică: „traducerea infidelă"*, CSem, **6**, (1987), 1989, 131—158 [poemele *Nevasta mincinoasă*, *Cîntec de fată neagră* și *Cîntic de lună* din vol. *Cîntice țigănești* de M. n Radu Paraschivescu, replici ale poemelor *La casada infidel*, *Romance Sonambulo* și *Romance de la luna, luna* din vol. *Romanceros gitanos* de Frederico García Lorca; rés. fr.: cu textele poemelor în sp. și în rom., ultimele în vers. din 1968 ale lui Miron Radu Paraschivescu și Teodor Balș, într-o an., p. 147—154].
1009. ZAFIU, RODICA, *Cîteva observații asupra conectorilor pragmatici din limba română*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 315—319 [rés. fr.]; version en français: *Les connecteurs pragmatiques en roumain*, ÉR, 1989, 325—334.
1010. ZAMFIR, MIHAI, *Arheologia unui imn*, VR, **34**, nr. 1, 1989, 17—21 [*Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșeanu].
011. ZUGUN, PETRU, *Dosoftei și Eminescu*, ConvLit, **56**, nr. 7, 1989, 13.
1012. ZUGUN, PETRU, *Temeiurile populare ale limbii poeziei eminesciene*, Cronica, **24**, nr. 14, 1989, 9.
1013. * * * *Modele de analize literare și stilistice. De la I. Budai-Deleanu și Ștefan Aug. Doinaș*. Ediție îngrijită și prefață de Al. Hanță. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, EA1, 1989, 432 p. **(Sinteze Lyceum)** [ed. I: Buc., EA1, 1971, 363 p.]. Rec.: Valeria Baciu, TribȘc, **19**, nr. 324, 1989, 2; Const. Miu, LLR, **18**, nr. 3, 1989, 59—60.
1014. * * * *„Tehnica exterioară" în poezia lui Eminescu (I)*, RN, **18**, nr. 146—148, 1989, 2906—2907.

VEZI și nr. 1, 2 bis, 16, 17, **55**, **60**, 80, 87, 91, 105, 118, 126, 131, 138, 165, 173, 184, 212, **223**, 225, 228, 229, 244, 249, **266**, 268, 271, 273, 274, 278, 326, 345, 350, 355, 362, 379, 384, 396, 406—408, 414, 418, 419, 440, 445, 449, 457, 459, 478, 483, 490, 491, **496**, **508**—**511**, 522, 523, 558, 559, 561, 563, 568, 579, 594, **606**, 647, 654, 664, 692, 706, 715, 716, 762, 1028, 1030, 1032, 1101, 1151, 1152, 1166, 1202, 1230, 1232, 1233, 1239, 1247, 1258, 1286, 1302, 1313, 1350, 1353, 1356, 1358, 1361, 1363, 1366, 1368, 1371, 1377, 1379, 1384, 1388, 1395—1397, 1402, 1403, 1406, 1409—1412, 1416, 1419, **1518**, 1574, 1590, 1595, 1606, 1611, 1617, 1622.

Recenzii

1015. DUGNEANU, PAUL, *Philosophy and language*, RomBooks, nr. 3, 1988, 22 [Constantin Noica, *Cuvînt împreună...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1363**.
1016. EVSEEV, IVAN, *Crișu Dascălu, Dialectica limbajului poetic* [...], CSem, **5**, 1986, 109—114. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. **1060**.
1017. KOHN, IOAN, *Fidelitatea ca performanță*, Familia, **25**, nr. 2, 1989, 5 [*Atlas de sunete fundamentale*. Antologie, prez., trad. și postfață de Ștefan Aug. Doinaș, Cluj-Napoca, ED, 1988].

1018. NEGREANU, ION M., Gabriel Gheorghe, *Proverbele românești* [...]. MO, **40**, nr. 1, 1988, 138—140. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. **1077**.
VEZI și nr. 65, 287, 463, 465, 466, 468, 476, 543, 627, 638, 791, 792, 1250.

c. Cultivarea limbii

1019. ANDREI, M., *Nume proprii străine și românești*, Publicitate, dec. 1988, [IV], în Ateneu, **25**, nr. 12, 1988.

1019 bis. ANDREI, NICOLAE, *Derivate toponimice cu sufixul* **-eni**, „Vremuri noi". Organ al Consiliului Popular Județean Călărași, **8**, nr. 382, 14 mai 1988, 7; *Dublete verbale la indicativ prezent*, nr. 407, 5 n., 7; *Acolo unde!*, nr. 434, 13 mai, 7; *Despre paronime*, **9**, nr. 459, 4 n. 1989, 7 [la rubr.: Să vorbim și să scriem corect].

1020. ANGHEL, VALERIU, *Aplicarea riguroasă a normelor ortografiei actuale*, TribȘc, **19**, nr. 324, 1989, 2.

1021. AVRAM, MIOARA, *Plăcut și util în cultivarea limbii*, LL, nr. 1, 1989, 18—21.

1022. BOSIANU, GH., *Câteva remarci*, Flacăra, **38**, nr. 40, 1989, 10 [pe marginea art. lui Dorin N. Uritescu din Flacăra, **38**, nr. 36, 1989 de la nr. 1036].

1023. B[UDUCA], I[OAN], *Dionysos și Orfeu, liceeni*, Amfiteatru, **33**, nr. 3, 1989, 2 [pe marginea vol. lui George Nițu *Elemente mitologice în creația populară românească*, Buc., EAI 1988].

1024. CARP, NICOLAE, *Limbaj de agrement*, Flacăra, **38**, nr. 43, 1989, 18.

1025. CHIORALIA, V., *Limba română în unele manuale școlare*, Cronica, **24**, nr. 38, 1989, **6** [Petre Bărgăuanu, Ion Sucitu și Valentina Stoica, *Geografia*, Manual pentru clasa a VI-a, Buc., EDP, 1989].

1026. IOAN, PETRU, *Manualele la capitolul restanțe (II)*, Cronica, **24**, nr. 25, 1989, 6; *(III)*, nr. 26, 6 [*Filozofie*. Manual pentru clasa a XII-a, Buc., EDP, 1987].

1027. LUNCĂ, GHEORGHE, *Preocupări pentru cultivarea limbii române*, ÎnvLicTehn, **37**, nr. 5, 1989, 30—31 [s.t.c.: Din corespondențele sosite la redacție; grupaj realizat de Mircea Rosoga].

1028. MIHĂESCU, N., *O scrisoare, o dublă controversă și o concluzie*, Săptămîna, nr. 1, 1989, 7; *Apropo de arta portretului*, nr. 2, 2; *Cum scriu unii comentatori literari (1)*, nr. 3, 2; *(2)*, nr. 5, 2; *Arta sonetului*, nr. 6, 2; *Unele „procedee" stilistice*, nr. 9, 2; *În jurul unei interesante construcții*, nr. 12, 2; *Sinonimele în context...*, nr. 16, 2; *Funcția expresivă a reportajului*, nr. 17, 7; *Unele comentarii literare (1)*, nr. 18, 2; *(2)*, nr. 19, 2; *Cuvintele amăgitoare...*, nr. 20, 2; *Ținuta textului utilitar*, nr. 22, 2; *Unele „contribuții" literare*, nr. 24, 2; *Scriitura prozaistică*, nr. 25, 2, 7; *Construcții „contaminate"...*, nr. 28, 2; *Lucruri „minore"?*, nr. 30, 2; *Pe marginea unui eseu (1)*, nr. 31, 2; *(2)*, nr. 32, 2; *Semnificația unui reportaj*, nr. 33, 2; *Ce sînt „paronimele"*, nr. 35, 3; *Arta portretului într-o carte*, nr. 36, 2; *Apropo de o formulă maioresciană*, nr. 37, 2; *Din paginile unei reviste*, nr. 38, 2 [VinPesc, **41**, nr. 3, 1989]; *Comentariile de artă plastică*, nr. 39, 2; *Etimologiile aparente*, nr. 41, 2; *Integrala Baudelaire (1)*, nr. 42, 2. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1456; **30**, 1987, nr. 1230; **29**, 1986, nr. 1276; **28**, 1985, nr. 1115; **27**, 1984, nr. 1368; **26**, 1983, nr. 1376; **25**, 1982, nr. 1946.

1029. MORARU, DOINA, *Corectitudine și expresivitate*, TribȘc, **17** [=**19**], nr. 321, 1989, 2.

1030. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Conformitate și varietate în limba literară*, LL, nr. 2, 1989, 163—168.

1031. NEBUNU, MIHAI, *Cultivarea limbii române*, Tribuna, **33**, nr. 2, 1989, 8.

1032. PAVEL, DAN, *Rostirea parafilozofică*, Amfiteatru, **23**, nr. 4, 1989, 8 [despre art. lui Tudor Ghideanu *Mitologia entropică a pluralului*, OS, **15**, nr. 6—7, 1988, 18].

1033. PRUTEANU, GEORGE, *Găuri negre în galaxia Gutenberg*, Astra, **24**, nr. 1, 1989, 15; nr. 2, 15 [*bikini, condescendent, petulanță* și diferite prescurtări]; nr. 3, 9. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. 1283.

1034. TABARCEA, CEZAR, *Ce înseamnă astăzi „educația lingvistică"*, Contemporanul, nr. 22, 1989, 10 [s.t.c. nr. 339].

1035. T[EPOSU], R[ADU] G., *Dali, Buñuel și acordul gramatical*, Amfiteatru, **33**, nr. 2, 1989, 2; *Praf în ochi*, nr. 5, 2 [despre expresia „finalitate fără scop"].

1036. URITESCU, DORIN N., *Greșeală deghizată. (1)*, Flacăra, **38**, nr. 36, 1989, 10 [pleonasmul *„probabilități care ...se pot"*; vezi și nr. 1022]; *(2) „Nimbînd" o „aură"*, nr. 37, 10; *(3) „Autobiografia vieții"*, nr. 38, 10; *Cum se deghizează o greșeală (IV) „Perfecționare" și „desăvîrșire"*, nr. 39, 190; *(V) Cu bunăvoință despre solicitudine*, nr. 40, 10; *(VI) Alte „cîteva remarci"*, nr. 41, 1989, 10 [răspuns la art. lui Gh. Bosianu de la nr. 1022 în legătură cu sensurile lui *posibil, potențial probabil* și *virtual*]; *(VII) Nu numai „celebru"*,

dar și... „faimos”, nr. 41, 10; *Cum se deghizează o greșeală (VIII) Cuvinte care exprimă locul natal*, nr. 42, 10; *(IX) Nu numai „echivalent... valoric”, dar și „general... al tuturor”*, nr. 44, 10; *(X) Asocieri*, nr. 45, 10; *Sensuri ale anticipării*, nr. 49, 10; *Cînd te atrage „hăul abisurilor...”*, nr. 50, 10 [la rubr.: Vorbiți și scrieți românește].

1037. URITESCU, DORIN N., *Răvașe...„lingvistice”*, PN, **32**, nr. 11—12, 1988, 50; *Mărțișoare... „lingvistice”*, **33**, nr. 3, 1989, 28; *Păcăleli... lingvistice*, nr. 4, 32—33; *Ortografierea unor elemente lexicale și construcții gramaticale*, nr. 6, 32; *Să cunoaștem și să folosim corect noțiunile și categoriile economice*, nr. 7, 26; *Repetiția nu este întotdeauna binevenită!*, nr. 8—9, 42.

1037 bis. URITESCU, DORIN N., UȚĂ-URITESCU, RODICA, *Pleonasme semantice*, PN, **33**, nr. 1, 1989, 36; *Dificultăți ortografice*, nr. 2, 17; *Dificultatea ortografierii unor secvențe lingvistice*, nr. 3, 29; *Cuvinte cu dificultăți de scriere în limba română*, nr. 4, 26; *Încă o dată despre utilizarea corectă a formațiilor locuționale*, nr. 5, 30 [la rubr.: Limbajul presei]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1467; **30**, 1987, nr. 1253.

1038. UȚĂ-URITESCU, RODICA, **Remont**, Magazin, **32**, nr. 34, 1989, 11; **A afluí; afluit(ă); afluire**, nr. 35, 11 [la rubr.: Din viața cuvintelor tehnice].

1039. ZAFIU, RODICA, *Construcții prepoziționale*, TribRom, **18**, nr. 386, 1989, 11 [v.t.c.nr. 438; la rubr.: Cum e corect]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1471.

1040. *.*.*. *De prin presă adunate...*, PN, **32**, nr. 11—12, 1988, 48—49; **33**, nr. 1, 1989, 34—35; nr. 2, 18—19; nr. 3, 30—31 [semnat: Bref]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1973; **30**, 1987, nr. 1258; **29**, 1986, nr. 1400; **28**, 1985, nr. 1098; **27**, 1984, nr. 1335; **26**, 1983, nr. 1399; **25**, 1982, nr. 1911; **24**, 1981, nr. 1564.
VEZI și nr. 105, 408, 680, 691, 704, 1083, 1405.

Recenzii

1041. COMȘULEA, ELENA, Mioara Avram, *Probleme ale exprimării corecte* [...], CL, **34**, nr. 1, 1989, 63—65. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1201**.

1042. TOMA, ION, Al. Graur, *Puțină gramatică*, vol. II [...], LL, nr. 4, 1988, 606—608. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1453**.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalități

VEZI nr. 1060.

Recenzii

1043. VASILIU, GABRIEL, *Studii de onomastică*. Vol. I (1976); vol. II (1981); vol. III (1982); vol. IV (1987) [...], NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 191—192. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1271**: **25**, 1982, nr. **218**; **24**, 1981, nr. 1612; **19**, 1976, nr. 1185.

b. Antroponimie

1044. CONSTANTINESCU, ILINCA, *Asimilarea numelor proprii englezești în limba română*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 219—223 [Engl. Ab.]; version en français: *L'intégration des noms propres anglais en roumain*, ÉR, 1989, 74—80.

1045. DOMINTE, CONSTANTIN, *Numele poetului*, Albina, **92**, nr. 1, 1989, 10 [M. Eminescu; v.r.nr. 675].

1046. ICHIM-TOMESCU, DOMNIȚA, *Opoziția de gen la numele proprii de persoane în limba română. Prenumele*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 45—52 [Engl. Ab.].

1047. IONESCU, CHRISTIAN, *Numele de familie românești (V)*, TribRom, **18**, nr. 382, 1989, 11 [Bouaru, Căpraru, Cosașu, Oieru, Olaru, Moraru, Păcuraru, Purcaru, Văcaru, Vieru, Faur, Fieraru, Căldăraru, Cărbunaru, Cordovan, Croitoru, Boiangiu, Calangiu, Cișmigiu, Fîntînaru, Covaliu, Magheru, Mindirigiu, Răcaru, Suciu, Armașu, Banu, Călărașu, Cetașu Cluceru, Chelaru, Comis, Comișel, Jude, Postelnicu, Popa, Scutaru, Serdaru, Spătaru, Vornicu, Boieru, Căpitanu, Domnu, Copil, Fiastru, Frate, Geamănu, Neamu; gr. Georgios, lat. Agricola, prov. Boyer, Faure, Charbonier; Sartre; fr. Chevrier, Vigneron, sp. Ollero, Moner, Vaquero; it. Muraro, Porcaro, Fabbro, Ferrari, Carbonaro]; *(VI)*, nr. 384, 11 [Limbă Dulce, Cercel, Raieș, Majă, Șchiopul, Potcoavă, Ureche, Albu, Roșu, Pîntece, Burtică, Chelu, Cîrnu, Surdu, Rău, Tîrziu, Dulce, Bou, Iepure, Lupu, Pisică, Cioară Porumb, Gorun, Meiu, Pită, Cămășoiu, Tepor, Belibou, Belciug, Belivacă; lat. Calius, Plautus, Celer, Gracchus, Naso; it. Lo Bello, Rossi, Rosso, Sordi, Sordo, Tardo, Gatta, Colombo, Martelli, Squacialupo; sp. Panza, Malo, Boy, Lope; port. Careca, Doce, Coelho,

Lope, Carasco, Camisão, Machado; fr. Camus, Leboeuf, Corneille, Millet, Pain, Martel, Ecorcheboeuf, Tuvache; v.t.c.nr. 438; la rubr.: Povestea numelor]. Vezi BRL, **31**, 1987, nr. 1488; **28**, 1985, nr. 1135; **27**, 1984, nr. 1385; **26**, 1983, nr. 1402; **25**, 1982, nr. 1994; **24**, 1981, nr. 1624.

1048. PĂTRUȚ, IOAN, *Antroponime și toponime românești în* **-man**, CL, **34**, nr. 1, 1989, 49—52 [rés. fr.].

1049. PĂTRUȚ, I. *Pentru un nou dicționar antroponimic românesc*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 153—157 [rés. fr.].

1050. TABARCEA, CEZAR, *Nume românești*. 1. *Omul literă?*, Luceafărul, **32**, nr. 7, 1989, 1, 10 [rom. Dulce, Grama, Gramma, Gramatică, Gramatic(u), Gramaticescu; bg. Dulča, Dulčo; gr. Gramma; rus. Grammatihov; gr. gramatikós; rom. graa ic, grama, diacon, diac]; *Premise*, nr. 12, 6 [rom. Tot, Tăutu, Tatu, Totea, Totu, Tot(t)a, Tăuții de Sus, Tăuții Măgheraș, Tăut, Tăutan, Tăutelec, Totoreni, Tăuți, Tothaza, Totești, Totoi, Totia, Tăutești, Totocești, Totoiești, Totan, Toteanu, Totescu, Totoiu, Totcianu, tăut, tot; mag. tót, tout, telek, haza; bg. Tote, Toto Tc tc, Tota]; *Amănunte necesare*, nr. 14, 6 [rom. Colceag, Colceac, colceag; bg. Kolčag, Kolčagov; tc. kcçak, kolçak]; *Un nume dintr-o baladă*, nr. 16, 6 [rom. Malcoci, Marcoci, Coci, Cociu, Cocea, Cochea, Marcu, coc; tc. Malkoč, Malkooglu, koč, mal; bg. Malkoč]; *Oameni și zile* (*I*), n. 19, 7 [rom. Lunaia, Lunica, Mărțaia, Miercureana, Miercana, Joiana, Lunel, Lunescu, Lunea, Lunici, Lunică, Marțian, Marcian, Marcu, Marțoiu, Marțică, Mărțică, bg. Leno; pol. Martsjan]; (*II*), nr. 21, 7 [rom. Mart, Marțu, Martea, Marțiu, Marțian, Mirțea, Morțun, Miercurie, Mercore, Mercuș, Miercan, Mircan, Mercan, Mercă, Mercuță, Mercaș, Marcu, Miercure, Merdorie, Mercuț, Sereda, Ser(e)dean, Șerban, Seredin, Curie, Curea; germ. Martz, magh. Martsi, Márton; rus. Merkurij; bg. Merko, Mirkan; pol. Sereda; slav. sreda; mag., szereda; lat. Mercurius]; (*III*), nr. 25, 7 [rom. Joia, Joie, Joian(u), Zce, Zcia, Zoița, Azoiții, Azoitei, Ajoiții, Joicel, Joița, Joiță, Joițescu, Joițeanu, Joilă, Joilescu, Zorilă, Murgilă, Gerilă, Lunilă, a joi, joi, vineri, Vinerică, Vinerea, Vinerean(u), Vinea, Vinica, Vinerica, Paraschiv, Chiva, Chivu, Petcu, Petcan, Petcuș, Petculescu; bg. Vina, Vine, Vino; gr. Paraskené; slav. Petka]; (*IV*), nr. 35, 7 [rom. Simbotin, Simboteanu, Simboteni, Simbăta, Simbeteanu, Simbetescu, Subotici, Subotea, Duminică, Duman, Dumănoiu, Dominic, Dominecă, Chiriac, Nedelea, Nedelcu, Nedu, Nedici, Nediță, Nedioglu, Delea, Delcă, Delcea, Delciu, zori, a zori, Zorilă, Zorilescu, Zorileanu, amurg, Murgilă, Noapteș; lat. Dominus; gr. Kyriaki; slav. Nedealea; alb. murk, murgu]; *Un nume foarte vechi și răspîndit*, nr. 42, 7 [Șerban; la rubr.: Nume românești].

1051. TURCUȘ, HORIA, **Horea**. *Numele—renumele*. Orizont, **40**, nr. 32, 1989, 6.

VEZI și nr. 494, 755, 952, 991, 1019, 1055, 1058, 1060, 1219, 1307, 1606, 1622.

Recenzii

VEZI nr. 1043.

c. Toponimie

1052. BARASCHI, SILVIA, *Numele orașului Brăila în sursele medievale (secolele XIV—XV)*, Istros, **5**, 1987, 221—229 [rés. fr.].

1053. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Constanta semantică în relația toponim — nume comun — termen abstract. Un model de analiză structurală a semnificației în elementele de substrat*, SThrac, **7**, 1989, 425—426 [rez.].

1054. BUCUREȘCU ADRIAN, *Geticele* **Vlașca**, **Teleorman** *și* **Vedea**, PagTel, iul., 4, în Argeș, **24**, nr. 7, 1989.

1055. BUREȚEA, EMILIAN N., *Nume de locuri provenite din antroponime în Vîlcea de nord*, AO, **6**, 1989, 236—239.

1056. CIHODARU, C., *Continuitatea populației băștinașe romanizate în regiunile nord-dunărene și urmele ei în toponimie*, CE, **8**, 1987, 249—265 [rés. fr.].

1057. CIHODARU, C., *Vechi toponime din Transilvania — reflexe ale continuității populației băștinașe romanizate în regiunile nord-dunărene*, AUII, **34**, 1988, 35—50.

1058. COLȚEA, DUMITRU, *Nume, prenume și porecle tradiționale în cîteva dintre satele sud-bihorene*, Crisia, **18**, 1988, 553—566 [Căpîlna, Cărăsău, Cociuba Mare, Chești, Dumbrăvița de Codru, Crișul Negru, Hodișel, Olcea, Petid, Poclușa de Beiuș, Rohani, Săldăbagiu Mic, Sînicolaul de Beiuș, Suplacul de Tinca, Șoimi, Ursad, Ucuriș].

1059. DAN, ILIE, *Cu privire la vechimea și răspîndirea unor sufixe în toponimia românească* Omagiu G. Istrate, 79—90.

1060. DOBRE, MARIA, *Elemente de onomastică provenite din terminologia meseriilor*, LR, **38**, nr. 6, 1989, 511—514 [Bardagiu, Beschieru, Beșcher, Bînaru, Brînași, Butnărașu, Caen-

giu, Canegiu, Canagiu, Caneciu, Căpăstrari, Chitieru, Coceriu, Copăieru, Copuzaru, Crav, Curăraru, Daeragiu, Drindaru, Scobaru, Tăierari, Tălveri, Tifănari, Untaru].

1061. FRĂȚILĂ, VASILE, GOICU, VIORICA, SUFLEȚEL, RODICA, **Tezaurul toponimic al României.** *Banatul, Dicționarul toponimic al Banatului, R—Z*; *Dicționarul toponimic al Banatului*. Vol. VI. *M—N*, Timișoara, TUT, *R—Z* : 1987, 139 p. multigr. : VI : 1989, 93 p. multigr. (UT. CȘS). Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1526**; **30**, 1987, nr. 1927; **27**, 1984, nr. **1399.**

1062. GHIAȚĂ, ANCA, *Elemente de continuitate în toponimia Dobrogei în cadrul unității carpato-dunăreano-pontice*, SThrac, **4**, 1986, 127—129 [rez.].

1063. GOICU, VIORICA, SUFLEȚEL-MOROIANU, RODICA, *Probleme de etimologie a numelor de localități*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 449—454.

1064. GURUIANU, VIOREL, *Toponimul* **Vîrghiș** — *un exemplu de palatalizare a labialei atestat la sfîrșitul secolului al XV-lea*, LR, **38**, nr. 6, 1989, 499—510.

1065. HOMORODEAN, MIRCEA, *Toponimia Țării Lăpușului. Originea toponimelor*, AnIst Cluj-Napoca, **28**, 1987—1988, 91—96 [rés. fr.].

1066. HOMORODEAN, MIRCEA, *Toponime latinești în sudul Olteniei*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 147—152 [rés. fr.].

1067. HOMORODEAN, MIRCEA, **Vădastra** *(jud. Olt), un nume de localitate de origine latină (română)*, AnIst Cluj-Napoca, **28**, 1987—1988, 439—441.

1068. IONESCU, CHRISTIAN, *Vechi urme de limbă în toponimia românească*, TribRom, **18**, nr. 386, 1989, 11 [Mocu, moc, moacă, a mocăi, mocirlă, mocirțan, mocodan, mocofan, mogîldan, mogîldău, mogîldeață, mogîrzan; sp. mueca; fr. moche, moque; it. moca, mocar; germ. Moque; v.t.c. și rubr. la nr. 1047].

1069. LOBIUC, IOAN, *O problemă controversată: toponimele dacoromâne cu radicalul* **rus-** (II), AnIst Iași, **25**, nr. 1, 1988, 409—424. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1509.

1070. MIHĂILESCU, HARALAMBIE, *Nume și locuri*, MemAnt, **2**, 1970, 551—558 [Engl. Ab].

1071. MOLDOVANU, DRAGOȘ, *Aspecte ale interpenetrației sistemelor toponimice: toponimele descriptive cu articol hotărît proclitic*, Omagiu G. Istrate, 295—311.

1072. OLTEANU, FLORIN, CÂRSTEA, PETRE, DAVID, ZOE, *Contribuții hermeneutice la o geografie istorică* [*I*], Astra, **23**, nr. 7, 1988, 12; [...] (*3*), **24**, nr. 4, 1989, 13.

1073. PÂRVU, VASILE, *Despre arealul geografic și semnificația toponimelor* **Ceptura — Cepturar — Cepturaș**, SCGeogr, **35**, 1988, 101—103.

1074. POP, AUGUSTIN, *Cîteva principii de redactare a* **Dicționarului toponimic al României**, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 137—143.

1075. POPESCU, RADU SP., *Le toponyme roumain* **Bulz**, RRL, **34**, nr. 3, 261—266.

1076. SIMIONESE, V., *La toponymie de la localité de Salva*, Timișoara, TUT, 1987, 23 p. multigr. (UT. FF. *Seminarul de lingvistică*, 43).

1077. ȘEGA, VASILE GH., *Toponimie gilorteană*, Litua, **1**, 1978, 263—267.

1078. TOMA, ION, *Categorii sociogeografice în toponimia din Oltenia. Hileonimele*, CL, **34**, nr. 2, 1989, 159—163 [rés. fr.].

1079. TOMA, ION, *Categorii sociogeografice în toponimia din Oltenia. Hodonimele*, LR, **38**, nr. 5, 1989, 455—458.

1080. TUDOSE, PETRE, *Toponimia comunei Mălureni*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 10—17.

1081. TUFESCU, VICTOR, **Cîmpulung, cîmp, deal...**, ȘCGeorgr. **35**, 1988, 69—73.

1082. VASILIU, GABRIEL, *Din toponimia satelor Turbuța, Crișeni, Gîrcei*, AMP, **12**, 1988, 857—861 [rés. fr].

1083. VULPE, MAGDALENA, *Toponimie turistică*, RP, **18**, nr. 2, 1989, 4 [Greotișul la Poliță, Vîrful dintre Țimbale, Vîlcelul Caprelor, Degetul lui Călineț, Fășura Jderului, Capra Moartă, Muchia Ploilor, Trandafirul Negru, Lespezele Lirei, Creasta Prieteniei, Hornul Suspinelor, Fisura de Cristal, Acele Cleopatrei, La Termopile, Creasta Viilor Senzații];, *Colțul Corugilor*, nr. 4, 16—17 [corugă, șurugă]; *Padină*, nr. 6, 17; *Pe cărări și pe poteci*,, nr. 9, 16 [cale, drum, potecă, cărare, plai, hățaș, lăsătoare, brînă, drumeag, drumeacă, hulă; v.r. nr. 761].

VEZI și nr. 106, 121, 388, 408, 484, 494, 705, 749, 761, 952, 1019, 1019 bis, 1044, 1050, 1314, 1329, **1548**, 1606, 1622.

Recenzii

VEZI nr. 462, 465, 473, 718, 720, 724, 725, 1043.

11. ORTOGRAFIE, ORTOEPIE, PUNCTUAȚIE

1084. BEJAN, D., *Semnele de ortografie și de punctuație*, Tribuna, **33**, nr. 42, 1989, 8.
1085. CALOTĂ, ION, *Observații asupra* **DOOM**. *Corespondanța dintre litere și sunete (VI)*, RN, **17**, nr. 140—142, 1988, 2743—2744 [la rubr.: Limbă și stil]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. 1531; **30**, 1987, nr. 1330; **29**, 1986, nr. 1339; **25**, 1982, nr. **2087**.
1086. IUGA, NICOLAE, **Filosofie**. *De la greci sau de la latini?*, Astra, **24**, nr. 9, 1989, 13. Vezi și nr. 1087.
1087. PAVEL, DAN, *Gradul zero al ortografiei*, Amfiteatru, **23**, nr. 11, 1989, 10 [pe marginea art. lui Nicolae Iuga de la nr. 1086].
VEZI și nr. 393, 412, 429, 503, 1019, 1020, 1037, 1354, 1360, 1375, 1380, 1387, 1390, 1400, 1404, 1420.

V. *BALCANISTICĂ*

1088. MIHAIL, ZAMFIRA, *South-East European Mining Terminology (13th-18th Centuries) as Reflected in Terminology*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 189—194.
1089. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Contribuția lingvisticii la cunoașterea istoriei romanității balcanice*, CICSEE, **3**, (1986), 1987, 16—25.
1090. TANAȘOCA, ANCA, TANAȘOCA, NICOLAE-ȘERBAN, *Ancienneté et diffusion du ,,cătun'' vlaque dans la Péninsule Balkanique au Moyen Âge*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 139—144.
1091. * * * *Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană. 1988* [Vol.] V, București, [TUB], 1989, 254 p. multigr. (UB. ISSEE) [cuprinde com. de la Sesiunea științifică de validare a rezultatelor activității de cercetare, Buc., 5—7 iul. 1988, org. de ISSEE, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la înființare].
VEZI și nr. 30, 109, 123, 152, 254, 505, 506, 1099, 1242, 1289, 1297, 1300, 1342.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1092. ARDEVAN, RADU, *Parolissum și Augusta Traiana. Observații asupra inscripției IGB, III/2, 1590*, AMP, **12**, 1988, 291—295 [rés. fr.].
1093. BARBU, DANIEL, *Note on the Bucharest* **Penitential Canon** *(Library of the Academy, Ms. Gr. 1294)*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 15—25 [cu 5 facs.].
1094. BARNEA, ION, *Romanitatea și creștinism la Dunărea de Jos*, SThrac, **7**, 1989, 163—178.
1095. BĂLUȚĂ-SKULTÉTY, MARIANA, *Poezii epigramatică elină. Limbajul artistic și epigramele lui Calimah. Probleme de stil și versificație*, București, TUB, 1989, 220 p. multigr. (UB. FF).
1096. BERECHET, FLORICA, *O altă față a prostiei (Petronius,* **Satyricon**, *57—58)* StCl, **26**, (1988), 1989, 27—34 [rés. fr.].
1097. BÖHM, RICHARD GREGOR, *Hier baut die Firma ,,Giulio Cesare e Compagni. Costruttori di ponti''. O Giuglio, Schande!* (**Bellum Hispaniense**, 5, 1), StCl, **26**, (1988), 1989, 103—109.
1098. BORDEA, CARMEN, *Norma unității de timp, spațiu și acțiune în poetica Cinquecento-ului). (Aspecte ale receptării* **Poeticii** *aristotelice)*, StCl, **26**, (1988), 1989, 87—95 [rés. fr.].
1099. BREZEANU, STELIAN, *La ,,terra'' dans les Balkans au XIIe siècle — Une institution latine échouée*, RESEE, **27**, nr. 1—2, 1989, 3—9.
1100. CIUCĂ, MARIAN, *Observații asupra traducerii în limba latină a cronicii lui Miron Costin*, LR, **38**, nr. 6, 1989, 515—520.
1101. DIACONESCU, TRAIAN, *Poeți antici în versiunea lui V. Bogrea*, Omagiu G. Istrate, 91—102.
1102. DRĂGULIN, GHEORGHE I., DRĂGULIN, M.GH., *O operă necunoscută a lui Dionisie Exiguul*, Astra, **24**, nr. 4, 1989, 12.

1103. GEORGESCU, CONSTANT, *Misterioșii kalás*, RN, **18**, nr. 143—145, 1989, 2795—2798.
1104. GOSTAR, NICOLAE, *Inscripțiile grecești și latine privind istoria provinciilor panonice și a provinciei Dacia*, ArhMold, **9**, 1980, 125—138.
1105. GOSTAR, NICOLAE, *Studii epigrafice (II)*, ArhMold, **4**, 1966, 175—188 [rés. fr.]; *(III)*, **7**, 1972, 259—266 [rés. fr.].
1106. GUDEA, NICOLAE, *Contribuții epigrafice la cunoașterea sistemului vamal din provinciile dacice. Vama de la Porolissum*, AMP, **12**, 1988, 185—189 [cu 7 fig.; deutsch. Zus.].
1107. GUDEA, NICOLAE, *Despre inscripțiile cu scriere cursivă din Dacia, cu specială privire la Dacia Porolissensis*, SThrac, **4**, 1986, 92 [rez.].
1108. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Note privind lexicul latinei de cancelarie din țările române*, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 21—26 [rés. fr.].
1109. KEARSLEY, R.A., *Asiarchs: Titulature and Function. A Reappraisal*, StCl, **26**, (1988), 1989, 57—65.
1110. MATEI, CRISTIAN, *Un nou epitet al Cavalerului Trac, Irsaios*, SThrac, **6**, 1988, 159—160.
1111. MIHUȚ, EMANUELA, *Reflectarea autonomiei interne a puterii domnești în texte juridice din vremea domniilor fanariote*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 98—105 [termenul *serbest* în proiectele de cod ale lui Mihai Fotino din 1765, 1766].
1112. NARDONI, DAVIDE, *Ad declarandum quantae...* (CIL, VI, 960), *I*, StCl, **26**, (1988), 1989, 45—55.
1113. PARASCHIV, MIHAELA, *Considerații asupra lexicului diplomaticii latine din Moldova*, Omagiu, G. Istrate, 351—363.
1114. PETRE, ZOE, *Filologia clasică și istoria*, RN, **18**, nr. 143—145, 1989, 2806—2807.
1115. SILVESTRI, ARTUR, *Etape în definirea unui concept*, Argeș, **24**, nr. 1, 1989, 8 [lit. străromână].
1116. SLUȘANSCHI, DAN, *Poarta latinității*, RN, **18**, nr. 143—145, 1989, 2804—2806.
1117. SUCEVEANU, AL., ZAHARIADE, M., *Du nom antique de la cité romaine et romaine tardive d'Independența (dep. de Tulcea)*, Dacia, **31**, nr. 1—2, 1987, 87—96 [Halmyris].
1118. SUCIU, MIORIȚA, **Attis** *(Analiză stilistică)*, LCȘS, 1975, 12—17[de Valerius Catullus; rés. fr.].
1119. WOLF, HEINZ JÜRGEN, *Das Gelbe vom Ei oder : lat.* **vitellus** *und die Folgen*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 143—146.
1120. ZAHARIA, CIPRIAN, *Un model de continuitate a literaturii române*, Argeș, **24**, nr. 1, 1989, 9 [lit. străromână].
1121. ZAHARIADE, MIHAIL, *Noi descoperiri epigrafice la Independența (jud. Tulcea)*, SThrac, **6**, 1988, 158 [rez.].
1122. ZOICAȘ, LAURENȚIU, *Poétique des éléments dans l'***Énéide**. *I. Le feu*, StCl, **26**, (1988), 1989, 5—10.
1123. * * * *Studii clasice*. [Vol.] XXVI. 1988. Publicația apare sub îngrijirea acad. Al. Graur, D. M. Pippidi, membru corespondent al Academiei Române, I. Fischer, Zoe Petre, București, EAR, 1989, 116 p. (SSC) [cu ind. de mat., cuv. și nume ale vol. **21**—**25**].
VEZI și nr. 30, 109, 123, 141, 163, 254, **260**, 281, 356, 371, 380, 381, 383, 401, 415, 435, 479, 481, 482, 489, 492, 494, 501, 504, 554, 557, 745, 757, 761, 764, 765, 825, 855, 942, 982, 1047, 1066, 1067, 1086, 1090, 1150, 1195, 1240, 1307, 1419, 1457, 1490, 1578, 1599, 1602, 1610, 1612, 1613, 1619, 1621.

Recenzii

1124. BERCEA, RADU, *Prestigiul și umilitatea lui „a scrie"*, VR, **84**, nr. 4,1989, 64—67 [Andrei Cornea, *Scriere și oralitate...*]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1551**.
1125. BORDEA, CARMEN, Henri Cottez, *Dictionnaire des structures du vocabulaire savant. Éléments et modèles de formation*, Paris, Les usuels du Robert, 4e éd., 1985, XXXV+615, p., SCL, **40**, nr. 5, 1989, 495—498.
1126. BRĂTESCU, G., Vincenzio Di Benedetto, *Il medico e malattia (La scienza di Ipprocrate)*. Torino, Giulio Einaudi, 1986, 302 p. (Einaurdi Paperbacks, 172), StCl, **26**, (1988), 1989, 123.
1127. CÂMPEANU, ILIEȘ. Poetarum elegiacorum, *Testimonia et fragmenta*. Pars II. Ediderunt Bruno Gentili et Carolus Prato, Leipzig, Teubner, XXIII+181 p., 63 M., StCl, **26**,(1988), 1989, 123.
1128. CIUCĂ, MARIAN, Anonymi *De rebus bellicis*. Edidit R.I. Ireland. Leipzig, Teubner, 1984, XXXIII + 26 p. + 12 fig., 20 M., StCl, **26**, (1988), 1989, 129.

1129. CIUCĂ, MARIAN, *Carmina Anacreontea*. Edidit M.I. West. Leipzig, Teubner, 1984, XXVI + 65 p., 28,50 M., StCl, **26**, (1988), 1989, 124.
1130. COSTA, OANA, *Musaeus*, Hero et Leander. Edidit Henricus Livrea, adiuuante Paulo Eleuteri. Leipzig, Teubner, XXV [—XXVI] + 19 [—22] p. 14 M., StCl, **26**, (1988), 1989, 129—130.
1131. COSTA, IOANA, Hipponactis, *Testimonia et fragmenta*. Edidit Hentzius Degani, Leipzig, Teubner, 1983, XXIX [—XXX] + 226 p., 75 M., StCl, **26**, (1988), 1989, 124.
1132. COSTA, TRAIAN, Caton, *De l'agriculture*. Texte établi, traduit et commenté par Raoul Goujard. Paris, Les Belles Lettres, 1975, LVI + 342 [—346] p. (din care p. 2—111 duble) și opt planșe, StCl, **26**, (1988), 1989, 125.
1133. COSTA, TRAIAN, Ovide, *Halieutiques*. Texte établi, traduit et commenté par E. De Saint-Denis. Paris, Les Belles Lettres, 1975, 68 [—70] p. (din care p. 30—39 duble), StCl, **26**, (1988), 1989, 126—127.
1134. JOIȚA, V., Dr. Nestor Vornicescu, *Un filozof străromân* [...], AO, **6**, 1989, 271—273. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1567**.
1135. MANOLESCU, NICOLAE, *Scribul și retorul*, RLit, **22**, nr. 2, 1989, 9 [Andrei Cornea, *Scriere și oralitate*...]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1551**.
1136. MIHĂESCU, VALENTIN F., *„Scriere și oralitate în cultura antică"* de Andrei Cornea, Luceafărul, **32**, nr. 5, 1989, 2. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1551**.
1137. NEGREANU, CONSTANTIN, Démétrios Loukatos, *Neoelliniki parimiomisi* (Proverbia e fabulis), Atena, Biblioteca Neoclenică, 1979, IV + 201 p., REF, **34**, nr. 3, 1989, 271—272.
1138. OANCĂ, TEODOR, Jean Bouffartique, Anne Marie Defrieu, *Trésors des racines grecques*, Paris, 1988, 285 p., AUGr, **22**, 1989, 83—85.
1139. PAPU, EDGAR, *„Scrieri străromâne"*, Argeș, **24**, nr. 1, 1989, 8—9 [Nestor Vornicescu, *Primele scrieri patristice*...]. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **1224**.
1140. PETRE, ZOE, Jacques Cazeaux, *Les échos de la sophistique autour de Libanios ou Le style „simple" dans un traité de Basile de Césarée*. Paris, Les Belles Lettres, 1980, 136 p. **(Collection d'Etudes Anciennes)**, StCl, **26**, (1988), 1989, 134—136.
1141. POPESCU-FISCHER, SEBASTIANA, Pierre Grimal, *Cicéron*. Paris, Presses Universitaires de France, 1984, 128 p. (**Que sais-je?** 2199), StCl, **26**, (1988), 1989, 130—131.
1142. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Elke Kurschildgen, *Untersuchungen zu Funktionsveränderungen bei Suffixen im Lateinischen und Romanischen*, Rheinische Beiträge zur lateinisch-romanischen Wortbildungslehre, 1, Bonn, Romanisch-Historischer Verlag Hans Becker, 1983, 300 p., SCL, **40**, nr. 4, 1989, 400.
1143. SLUȘANSCHI, DAN, Censorini *De die natali liber ad Q. Caerellium*. Accedit Anonymi cuiusdam *Epiloma disciplinarum (Fragmentum Censorini)*, Edidit Nicolaus Sallman Leipzig. Teubner, 1983, XXXVIII + 106 p., 2 planșe, 36 M, StCl, **26**, (1988), 1989, 128.
1144. SLUȘANSCHI, DAN, Cornelii Nepotis, *Vitae cum fragmentis*. Edidit Peter K. Marshall. Leipzig, Teubner, 1985, 122 p., StCl, **26**, (1988), 1989, 125—126.
1145. SLUȘANSCHI, DAN, M. Minuci Felicis *Octauius*. Edidit Bernhard Kytzler, Leipzig, Teubner, 1982, XIV + 41 p., 16 M., StCl, **26**, (1988), 1989, 127—128.
VEZI și nr. 35, 37, 38, 41, 513, 514, 789, 795, 1563.

VII. *GERMANISTICĂ*

1146. BACIU, ILEANA, *Syntactic Behaviour of EH-Interrogatives in English and Romanian* AUBLLS, **37**, 1988, 69—73.
1147. BALOGH SZABÓ, *Die Herausbildung eines Gemeinschfatskasus in der deutschen Gegenwartssprache*, LCȘS, 1975, 24—29 [Engl. Ab.].
1148. BANTAȘ, ANDREI, *A Few Hypotheses on Translating Poetry*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 147—171.
1149. BANTAȘ, ANDREI, *Lirica eminesciană în versiune engleză*, LR, **38**, nr. 3, 1989, 201—214.
1150. BANTAȘ, ANDREI, *O ipoteză de lucru pentru o abordare globală în predare : engleza, dextrogiră vs. româna etc. levogire*, AUBLLR, **37**, 1988, 74—86 [cu 4 sch.].
1151. BANTAȘ, ANDREI, *Translation in Romania (with Special Reference to the English-Romanian Relationship)*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 65—85.

1152. BEHRING, EVA, *Receptarea lui M. Eminescu în spațiul culturii germane*, LL, nr. 2, 1989, 224—229.
1153. BOȘCOV, CHRISTINE, *Lexikalische Besonderheiten der ostfränkischen Mundart von Sanktmartin (Kreis Arad)*, LCȘS, 1985, 49—54 [rez. rom.].
1154. BRÎNZEU, PIA, *The Dialogue in Ivy Compton-Burnett's Novel: Semantic Indeterminacy and Meaning Gaps*, AUT, **26**, 1988, 31—36 [rez. rom.].
1155. CONSTANTINESCU, AURELIA, *The Dickensian Comic Character and the Uses of Rhetoric*, AUBLLS, **37**, 1988, 23—26.
1156. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Remarks on the Genitive Case in English and Romanian*, AUBLLS, **37**, 1988, 74—79.
1157. FĂGĂRĂȘANU, IULIANA, *The Expressive Value of Speech Sounds as Reflected in Poetry*, LCȘS, [**24**], 1987, 1 —29 [cu exemplificări din engl.; rez. rom.; îndr. șt. Mariana Popa].
1158. HALDENWANG, SIGRID, *Das Wort „Rabisch (Rosch)". Mögliche Entlehnungswege ins Siebenbürgisch-Sächsische*, FVL, **32**, nr. 1, 1989, 101—104.
1159. HALDENWANG, SIGRID, MAURER, UTE, THUDT, ANNELIESE, *Aus den Arbeiten des Siebenbürgisch-Sächsischen Wörterbuchs: Das Wort* **Ohr**, FVL, **31**, nr. 2, 1988, 97—99.
1160. HĂNGĂNUȚ, FLAVIA, *Habitual Progressive*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 214—219 [cu 1 sch.].
1161. HOYE, LEO, *Aspects of Epistemic Modal/Adverb Co-Occurence in English*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 3—13 [cu 3 sch.; Engl. Ab.]
1162. JAVOR, ANDREA, *The Function of Word-Corruption*, LCȘS, [**24**], 1987, 90—106 [cu ex. din Shakespeare și Becket; rez. rom.; îndr. șt. Pia Teodorescu-Brînzeu].
1163. KOHN, IOAN, *Randamentul traducerilor artistice în relatarea specificului expresiv al limbilor confruntate*, LMȘ, vol. 1, 1989, 119—125 [în trad. din rom. în germ.].
1164. KUFLEITNER, ILSE, *Maxie Wander* **Guten Morgen, du Schone** — *eine Stil- und Sprachuntersuchung*, CCȘS, [**1**], 1983, 30—38.
1165. LUCUȚA, YVONNE, *Zur Konstituentenanalyse des adjektivischen Infellektualfeldes im Deutschen und Rumänischen*, LexSem, 1987, 48—59 [rez. rom.].
1166. MOISE, DOINA, CORNELIA, *Characteristic Features of Socio-Political Discourse*, LMȘ, vol. 2, 1988, 112—113 [în engl. și în rom.].
1167. MÜLLER, HANS, *Georg Büchner und die Nachwelt. Anmerkungen zu Werk und Wirkung*, LMȘ, vol. 2, 1988, 144—149.
1168. NICOLAESCU, MĂDĂLINA, *Theatrical Illusion Discarded and Reconsidered. Modernist versus Postmodern Treatment of the Illusion (Harold Pinter's Plays)*, LMȘ, vol. 2, 1988, 106—111.
1169. NICOLAESCU, MĂDĂLINA, *The Transition from Direct Communication to Indirect Communication in the Elisabethan Drama*, AUBLLS, **37**, 1988, 15—18.
1170. OGRIN, MIHAELA, *Pre-Theoretical Linguistic Terms in English and Romanian*, LCȘS, [**24**], 1987, 30—37 [rez. rom.; îndr. șt. Mariana Popa].
1171. OGRIN, MIHAELA, *The Semantic Structure of Some Linguistic Terms in English and Romanian — Major Points of Conflict*, LCȘS, 1985, 77—82 [rez. rom.].
1172. PÂRLOG, HORTENSIA, *On English Colour Terms (As Found in Car Advertisements)*, LexSem, 1987, 60—63 [cu 2 an.; rez. rom.].
1173. POPA, MARIANA, *Asupra termenilor nominali englezi din limbajul mecanicii*, LexDid, 1987, 69—80 [Engl. Ab.].
1174. POPA, MARIANA, *Sinonimia în vocabularul științific englez*, LexSem, 1987, 73—78 [Engl. Ab.].
1175. POPICI, RODICA, *The Semantic Structure of English Adjectives Denoting Nationality*, LCȘS, 1986, 83—85 [rez. rom.].
1176. SCHMIDT, GERTRUDE, *Caracteristici lexicale ale varietății orale a limbajului medical englez*, LexDid, 1987, 81—86 [Engl. Ab.]
1177. SNAGOVEANU, ILEANA, *Über den deutschen Sprechrhytmus*, LMȘ, vol. 2, 1988, 138—143.
1178. STĂNESCU, SPERANȚA, *Eine deutsch-rumänische kontrastive Beschreibung des „Artikels" aus textlinguistischer Perspektive*, LLR, **34**, nr. 2, 1989, 185—193 [cu. 2 tab.].

1179. STĂNESCU, SPERANȚA, *Zur Abgrenzung der Modalwörter im Deutschen*, AUBLLS, **37**, 1988, 60—64.
1180. STUHL, IOHANNA, *Iconic Signs in Modern American Poetry*, LCȘS, [**24**], 1987, 118—126 [cu 1 fig.; rez. rom.; indr. șt. Doralina Selea].
1181. SZAKÁCS, ILDIKO, *Position of Attributes as Modifiers of Nouns*, LCȘS, [**24**], 1987, 49—55 [rez. rom.; indr. șt. Hortensia Pârlog].
1182. TELEAGĂ, MARIA, *Metaphor in the Language of Business*, LexSem, 1987, 95—100 [în engl.; rez. rom.].
VEZI și nr. 26, 81, 92, 109, 123, 215, 222, 225, 240, 254, 257, 271, 274, 368, 369, 422, 432, 441, 492, **591**, 599, 611, 681, 804, 816, 879, 969, 979, 995, 1001, 1044, 1047, 1068, 1225, **1295**, 1433, 1435, 1439, 1448, **1451**, 1452, 1455, 1459, 1464, 1468, 1470, 1474, 1482—1485, 1494—1496, 1499, 1501, 1504, **1512**, **1514**, **1520**, **1528**, **1531**, **1537**, **1537**, **1543**, **1550**, **1553**, 1601.

Recenzii

1183. AVRAM, ANDREI A., *„Nysvenska Studier"*. Tidskrift för svensk stil—och språkforskning, **66**, 1986, SCL, **40**, nr. 1, 1989, 79—80, **67**, 1987, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 179—180.
1184. AVRAM, ANDREI A., O. Semenec, *Social'nyj kontekst i jazykovoe razvitie. Territorial'naja i social'naja differenciacii anglijsko jazyka v razivajuščihsja stranah*, Kiev, Višča Škola, 1985, 175 p., SCL, **40**, nr. 2, 1989, 172—173.
1185. ILIESCU, OCTAVIAN, *Lexikon des Mittelalters*. Vierter Band/Erste Lieferung: *Erzkanzler-Fachwerkban*; Zweite Lieferung: *Facio-Filigran*; Dritte Lieferung: *Filioque-Fossonbrone*; Vierte Lieferung: *Fosterage-Freiheit, Freie*. Artemis Verlag, München und Zürich, 1987—1988, RESEE, **27**, nr. 3, 1989, 286—287.
1186. STOICA, DAN, M. Benson, E. Benson, R. Ilson: *The BBI Combinatory Dictionary. A Guide to Word Combinations in English*, Amsterdam, John Benjamins B. V., 1986, XXXVI + 286 p., AUIM, **33**, nr. 4, 1987, 1 [secțiunea de rec.].
1187. STOICA, DAN, G. Eisenreich, R. Sube: *Technik-Wörterbuch. Mathematik. English—Deutsch, Französisch-Russisch. A—Z*, und Registen, Berlin, VEB Verlag Technik Berlin, 1982, 2. bearbeitete Auflage, 1987, AUIM, **34**, nr. 3, 1988, 3—4 [secțiunea de rec.].
1188. SZABÓ ZOLTÁN, Geoffrey N. Leech and Michael H. Short, *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. London and New York: Longman, 1981 [reprinted 1986], XIII + 402 p., NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 193—194.
1189. ZDRENGHEA, MIHAI M., David Crystal, *Rediscover Grammar*, London, Longman, 1988, 224 p., CL, **34**, nr. 1, 1989, 73—74.
1190. ZDRENGHEA, MIHAI M., Rodney Huddleston, *English Grammar. An Outline*, Cambridge, Massachusetts, Cambridge University Press, 1988, XIII + 212 p., CL, **34**, nr. 1, 1989, 74—75.
VEZI și nr. 42, 1505, 1565, 1566, 1568, 1569, 1571.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

VEZI nr. 109, 113, 123, 254, 438, 743, **1511**, **1519**, **1530**, 1597.

IX. *ROMANISTICĂ*

1191. AJIBOYE, TUNDE, *L'élément négatif* **in-**: *problèmes de variation préfixale*, CLTA, **26**, nr. 2, 1989, 77—87.
1192. BACIU, IOAN, *Que croyez-vous qui explique ce qui?*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 20—25 [Engl. Ab.].
1193. BACIU, IOAN, *Une espèce particulière de relatives infinitives*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 11—14 [rez. rom.].

1194. BALACCIU MATEI, JANA, *Poziția catalanei între Galoromania și Ibero-romania din perspectiva lexicului moștenit*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 207—211 [rés. fr.]; version en français: *La position du catalan entre la Gallo-Romanie et Ibéro-Romanie à la lumière du lexique d'origine latine*, ÉR, 1989, 35—42.
1195. BANTAȘ, ANDREI, *Pour une analyse globale des faux amis dans les langues romanes et en anglais*, ÉR, 1989, 42—49.
1196. BLASCO FERER, EDUARDO, *Sulla genesi dell'accusativo preposizionale in spagnolo. Una nuova propòsta*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 455—464.
1197. CIOCÎRLIE, CONSTANȚA, *Diminutivele: probleme ale traducerii din română în franceză*, LexDid, 1987, 5—18 [rés. fr.].
1198. CRISTEA, TEODORA, *Conectori de cooperare în franceză și în română*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 2 5—230 [rés. fr.]; version en français: *Du quelques connecteurs de coopération en français et en roumain*, ÉR, 1989, 81—90.
1199. CRISTEA, TEODORA, *Interactivitate și autoimplicare. Note despre verbele epistemice de atitudine în franceză și în română*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 427—431 [cu 3 tab.: rés. fr.].
1200. CRISTEA, TEODORA, *Négation et contrastivité*, LMȘ, vol. 2, 1988, 118—130.
1201. CRISTEA, TEODORA, *Opérateurs de causation pronominaux en français et en roumain*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 3—11 [cu 2 tab.].
1202. CRISTEA, TEODORA, *Propriétés sémantiques — propriétés pragmatiques et contrastivité*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 197—202 [adv. fr. *déja* și corespondentele lui în rom.].
1203. CUCIUREANU, SONIA, *O modalitate de abordare a simbolismului fonetic*, PPÎ, 1977, 110—115 [la Stéphane Mallarmé].
1204. DÂRȚUL, ȘTEFANIA, *L'image du cachot dans* **Les Pensées** *de Pascal*, LCȘS, **[24]**, 1987, 82—89 [rez. rom.; îndr. șt. Margareta Gyurcsik].
1205. DIACONU, DANA, *Eminescu în spațiul iberic*, ConvLit, **46**, nr. 6, 1989, 16.
1206. DOBRE, DAN, *Discours direct vs. discours rapporté*, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 29—40.
1207. DRĂGHICESCU, JANETA, *Pour une grammaire du transcodage du ,,gérondif" roumain*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 267—272.
1208. DUCA DIANA, *Interogația în limba franceză scrisă și vorbită*, BulID—Arad 1988, 106—110.
1209. EMILIAN, ALEXANDRA, *Molière*, LMȘ, vol. 2, 1988, 131—137.
1210. FLOREA, LIGIA STELA, *Transitif vs. intransitif une division dichotomique en francais?*, StUBB **33**, nr. 2, 1988, 26—36 [Engl. Ab.].
1211. FÜLEI-SZÁNTÓ ENDRE, ZAVALETA, JULIO, *A 'marad' ige el mzse a spanyol és a magyar nyelvben*, NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 123—132 [rez. rom.].
1212. GHEORGHIU, MĂRIOARA, *Procédés stylistiques d'expression de l'intensité forte (haut degrée) en français contemporain*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 241—248.
1213. GYURCSIK, MARGARETA, *Povestire, discurs, metadiscurs*, CSem, **6**, (1987), 1989, 89—120 [pe marginea romanului *Mănăstirea din Parma* de Stendhal, ed. rom. din *Opere alese*, vol. II, Buc., ELU, 1961; rés. fr.].
1214. GYURCSIK, MARGARETA, *Signe et symbole dans le texte médiéval*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 231—240 [cu 1 sch.].
1215. GYURCSIK, MARGARETA, *Théâtralité et poéticité. Observations sur le théâtre français du moyen âge*, ÉR, 1989, 101—109.
1216. GYURCSIK, MARGARETA, *Un récit métasémiotique: ,,Le nom de la rose"*, CSem, **5**, 1986, 51—69 [de Umberto Eco; rez. rom.].
1217. HAȘDEU, IULIA, *Particularitățile lexicului francez standard în Africa neagră*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 247—251 [cu 4 sch.; rés. fr.]; version en français: *Particularités du lexique français standard en Afrique Noire*, ÉR, 1989, 123—129.
1218. HOMORODEAN, MIRCEA, *Despre genul neutru în limbile romanice. Cu privire specială asupra limbii române*, StUBB, **33**, nr. 2, 1988, 14—19 (Engl. Ab.].
1219. IONESCU, CHRISTIAN, *Patronimele sufixate în spaniolă, portugheză și română*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 257—260 [suf. sp. *-ez*, port. *-es* și rom. *-escu* în antrop.; rés. fr.]; version en français: *Les patronimiques suffixés en espagnol, portugais et roumain*, ÉR, 1989, 137—141.
1220. IONESCU, CORNEL MIHAI, *Palimpsestul centenar*, RITL, **36**, nr. 3—4, 1988, 94—100 [G. Ungaretti].
1221. LUPU, COMAN, *Vocabularul reprezentativ și galiciana*, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 365—367 [rés. fr.]; version en français: *Le vocabulaire représentatif et le galicien*, ÉR, 1989, 143—148.
1222. MADERER, SONIA, *Realizarea opoziției de gen la adjectivele din limba franceză și română*, DCȘS, 1975, 18—23 [rés. fr.].

1223. MIGHETTO, DAVID, *„Ratificar problemas" (Ratificar problemas). Notas o errores de lengua escrita*, RRL, **34**, nr. 6, 1989, 567—589 [cu 1 sch., 1 tab. și 1 an.].
1224. MUNTEANU, DAN, *Organizarea paradigmei pronominale în idiomul papiamentu*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 261—272 [res. esp.]; version en español: *Organización del paradigma en el papiamento*, ÉR, 1989, 160—167.
1225. NEAGU, VALERIA, *Influența engleză în lexicul spaniolei americane — distribuția sinonimelor*, SCL, **34**, nr. 3, 1989, 267—272 [res. esp.]; versión en español: *Los anglicismos en el léxico del español americano — la distribución de los sinónimos*, ÉR, 1989, 169—178.
1226. NECHEȘ, GABRIELA, *Sobre la estructura de las formas narrativas anteriores al* **Quijote**, ÉR, 1989, 179—187.
1227. NEȚ, MARIANA, *Le texte littéraire „art poétique" — métalangage ou fiction?*, RRL, **34**, nr. 5, 1989, 477—481 [Molière, *L'Impromptu du Versailles*].
1228. NICOLESCU, ALEXANDRA, *Influența catalanei asupra dialectelor sarde*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 273—276 [rés. fr.]; version en français: *L'influence du catalan sur les dialectes sardes*, ÉR, 1989, 194—204.
1229. OANCEA, ILEANA, *„Criza" romanisticii în lumina istoriei*, ÉR, 1989, 205—213.
1230. OLARIU, LETIȚIA, *Asupra unor traduceri în franceză ale sonetului „Trecut-au anii..."*, CE, **8**, 1987, 439—446.
1231. PAȘCA HARSÁNYI, DOINA, *Le parti pris de l'aventure*, CSem, **6** (1987), 1989, 121—129 [analiza cap. *Cagliostro* din romanul lui Gérard de Nerval *Les Illuminés*: rez. rom.].
1232. PAVĂL, DANIELA, *„Melancolie" în traducere spaniolă*, CE, **8**, 1987, 465—473.
1233. PIRU, AL., *Eminescu în franțuzește*, Ateneu, **26**, nr. 10, 1989, 14 [trad. de Paul Miclău].
1234. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Observații asupra vocalelor nazale în creola portugheză din Africa*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 437—440 [Engl. Ab.].
1235. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Propunere pentru descrierea sistemului vocalic galician*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 277—282 [cu 2 sch. și 2 tab.; res. port.]; version en français: *Pour une description du système vocalique galicien*, ÉR, 1989, 215—222 [cu 2 sch. și 1 tab.].
1236. POGORILOVSCHI, LIANA, *Osservazioni su alcuni verbi medi dell'italiano*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 279—281.
1237. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Asupra vocabularului reprezentativ al retoromanei*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 283—287 [rés. fr.]; version en français: *Sur le vocabulaire représentatif du rhéto-roman*, ÉR, 1989, 223—241.
1238. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Retoromana într-un text englez despre limbile romanice*, SCL, **40**, nr. 5, 1989, 489—494 [Martin Harris și Nigel Vincent (eds.), *The Romance Languages*, London — Sydney, Croom Helm, 1988, 473 p.].
1239. RUS, SIMONA, *Eminescu în italiană*, CE, **8**, 1987, 447—454.
1240. SALA, MARIUS, *Vocabularul reprezentativ și limba română*, ÉR, 1989, 261—265.
1241. SĂLIȘTEANU-CRISTEA, OANA, *Semicultismele limbii italiene: o problemă etimologică și lexicografică*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 303—308 [riass. it.]; versione in italiano: *Le voci semidotte dell'italiano: un problema etimologico e lessicografico*, ÉR, 1989, 267—277.
1242. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Romanitatea balcanică. Repere lingvistice*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 17—30.
1243. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, *Tipos productivos de nombres compuestos en el español de América*, ÉR, 1989, 289—298.
1244. TĂNASE, EUGENIA-MIRA, *Quelques particularités morphologiques du français Canadien (Acadie)*, LCȘS, 1986, 90—98 [rez. rom.].
1245. TĂNASE, EUGENIA-MIRA, *Valori ale numeralelor în expresii și locuțiuni în franceză și în română*, LCȘS, [**24**], 1987, 9—18 [cu 2 tab.; rés. fr.; indr. șt. Eugenia Arjoca].
1246. ȚENCHEA, MARIA, *Le niveau transphrastique dans l'analyse des structures clivées en français*, ÉR, 1989, 299—309.
1247. VASILE, GEO, *Eminescu în italiană*, Luceafărul, **32**, nr. 23, 1989, 8 [în red. aut. ms predat la EM].
1248. VIȘAN, VIOREL, *Structure négatives en français populaire-argotique*, RRL, **34**, nr. 3, 1989, 273—277.
1249. * * * *Enciclopedia limbilor romanice* de Mioara Avram, Jana Balacciu-Matei, Alexandra Cuniță, I. Fischer, Christian Ionescu, Coman Lupu, Sebastiana Popescu-Fischer, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Marius Sala, Oana Sălișteanu-Cristea, Ion Toma, Mariana Tuțescu, Laura Vasiliu, Ioana Vintilă-Rădulescu. Coordonator: Marius Sala, București, EȘE, 1989, 835 p.
VEZI și nr. 87, 93, 109, 123—125, 136, 186, 189, 230, **237**, 246, 254, 269, 340, 364, 366, 371, 401, 415, 435, 439, 470, 481, 550, **606**, 652, 653, 665, 672, 682, 690, **745**,

756, 758, 825, 838, 840, 845, 951, 1 008, 1 047, 1 056, 1 068, 1 094, 1 119, 1 298, 1 338, 1430, 1432, 1434, 1446, 1449, 1450, 1453, 1457, 1458, 1461, 1465, **1471**, 1473, 1475, 1481, 1487, 1488, 1491—1493, 1497, 1500, 1504, **1510**, **1515**, **1516**, **1521**, **1527**, **1533**, **1535**, **1544**, **1551**, **1552**, **1554**, 1577, 1584, 1585 bis, 1606, 1616, 1622.

Recenzii

1250. CONDREA DERER, DOINA, Marin Sorescu, *Poesie d'amore* con testo romeno a fronte, a cura di Gheorghe Carageani. Traduzione di Gheorghe Carageani e Gabriela Bertini. Disegni di Horea Cucerzan, Napoli, Dick Peerson, 1987, 205 p., LL, nr. 2, 1989, 268—270.

1251. GHEORGHE, GABRIEL, Elisabeth Schulze-Busacker, *Proverbes et expressions proverbiales dans la littérature narrative du moyen âge français. Requeil et analyse*, Paris, Librairie Honoré Champion Éditeur, 1985, 365 p., REF, **33**, nr. 4, 1988, 363—369.

1252. HOMORODEAN, MIRCEA, Aniello Gentile, *Carte campane del secolo decimo nell' abbazia di Montecassino. I giudicati di Capua Sesa e Teano con formule testimoniali in volgare*, Napoli, 1988, 63 p. + 7 facsimile, CL, **34**, nr. 1, 1989, 73.

1253. HOMORODEAN, MIRCEA, Mihaela Bîrlădeanu, M. Iliescu, Liliana Macarie, Ioana Nichita, Mariana Ploae-Hanganu, Marius Sala, Maria Theban, Ioana Vintilă-Rădulescu (coordonator: Marius Sala), *Vocabularul reprezentativ* [...], CL, **34**, nr. 2, 1989, 172—175. Vezi BRL, **30**. 1987, **1740**.

1254. JEANRENAUD, MAGDA, Armelle Damblemont, *Le Français pour la profession*, Larousse, Paris, 1987, 198 pag., Collegium, **4**, 1989, 183—184.

1255. LUPU, COMAN, *„Lingüística española actual"*, IX, 1987, Madrid, SCL, **40**, nr. 4, 1989, 408—409.

1256. LUPU, COMAN, *„Revista de filología románica"*, Facultad de Filolgía. Universidad Complutense de Madrid, IV, 1986, SCL, **40**. nr. 5, 1989, 506.

1257. MARINO, ADRIAN, *Poetica romantismului italian*, Tribuna, **33**. nr. 3, 1989, 8 [despre Michel Orcel, *„Langue Mortelle". Études sur la poétique du premier romantisme italien (Alfieri, Foscolo, Leopardi)*. Préface de J. Starobinscki, Paris, L'Alphée, 1987].

1258. MIHUȚESCU, EMILIA, E. V. Junghietu, *Proverbe și zicători*. Alcătuirea, articol introductiv și comentarii de.... Sub redacția lui V. A. Cirimpei, Editura „Știința", Chișinău, 1981, Proverbium, **4**, 1989, 87.

1259. MUNTEANU, DAN, *Contactul între limbi — o problemă mereu actuală*, RLit, **22**, nr. 21, 1989, 20 [Marius Sala, *El problema de las languas en contactos*, México, 1988].

1260. NICOLESCU, ALEXANDRA, *Vocabularul reprezentativ* [...], LR, **38**, nr. 1, 1989, 76. Vezi BRL, **31**. 1988, nr. **1740**.

1261. PLOAE HANGANU, MARIANA, António Geraldo Da Cunha, *Indice de Vocabulário* do Português Medieval (IVPM), volumul 1: A, Rio de Janeiro, Fundação Casa de Rui Barbosa, 1986, 107 p., SCL, **40**, nr. 4, 1989, 401—402.

1262. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, P. Ambros Widmer, *Ils nums locals da Mustér*, Eigenverlag Kloster Disentis, [1987], 167 p., SCL, **40**. nr. 1, 1989, 73—75.

1263. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Lucia Walther, *Deutsches Wortgut im Bünderromanischen. Dargestellt am Beispiel der Terminologie der Bekleidung*, Zürich, 1987, 262 p. [= „**Romanica Raetica**", 5], SCL, **40**, nr. 2, 1989, 170—172.

1264. POPOVICI, VICTORIA, Karl Peter Linder, *Grammatische Untersuchungen zur Charakteristik des Rätoromanischen in Graubünden*, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1987, 285 p., SCL, **40**, nr. 6, 1989, 553—554.

1265. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Fernande Krier, *La zone frontière du franco-provençal et de l'alémagnique dans le Valais*, Forum Phoneticum, 32/1, 2, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1985, 2, vol., 315 + 245 p., SCL, **40**, nr. 4, 1989, 400—401.

1266. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Gerhard Ernst, *Gesprochenes Französisch zu Beginn des 17. Jahrhunderts. Direkte Rede in Jean Héroards „Histoire particulière de Louis XIII" (1605—1610)*, Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie, Band 204, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1985, 623 p., SCL, **40**. nr. 4, 1989, 402.

1267. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Heinz Fuchs, *Untersuchungen zur Belgizismen. Zu Ursprung und Verbreitung lexikalischer Besonderheiten des belgischen Französische*, Bonner Romanistische Arbeiten, Band 20, Frankfurt am Main — Bern — New York — Paris, Verlag Peter Lang, 1987, 433 p., SCL, **40**, nr. 4, 1989, 403.

1268. SARAMANDU, NICOLAE, Michel Contini, *Étude de géographie phonétique instrumentale du sarde*. I. *Texte*, 611 p.; II. *Atlas et album phonétique*, 16 p. + 114 hărți + XVIIp. + 98 planșe. Alessandria, 1987, SCL, **40**, nr. 6, 1989, 556—557.

1269. SCURTU, GABRIELA, *„Langue française"*, 1986, nr. 69, 128 p., SCL, **40**, nr. 1, 1989, 80—82; nr. 72, 122 p., SCL, nr. 4, 407—408.
1270. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, Antonio Viudas Camarasa, *Dialectología Hispánica y Geografía Lingüística en los estudios locales (1920—1984). Bibliografía crítica y comentada.* Confederación Española de Centros de Estudios Locales. Institución cultural „El Brocense". Excma. Deputación Provincial de Cáceres, Cáceres, 1986, 345 págs., RRL **34**, nr. 3, 1989, 286—289.
1271. URIȚESCU, DORIN, Universitatea București, Institutul de Lingvistică, *Vocabularul reprezentativ* [...], RRL, **34**, nr. 3, 1989, 283—286, Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1740**.
1272. ZAFIU, RODICA, *Lingvistică romanică*, VSt, **32**, nr. 36, 1988, 8 [Vocabularul reprezentativ...]. Vezi BRL, **31**. 1988, nr. **1740**.
VEZI și nr. 35, 37, 38, 41, 66, 69, 145, 146, 293, 465, 513, 514, 789, 1142, 1187, 1560.

X. *SLAVISTICĂ*

1273. ANDRAȘI, ILONA, *Problema terminologiei filozofice în romanul „Ana Karenina" de L. N. Tolstoi*, CCȘS, [1], 1983, 39—44.
1274. CĂLIN, GHEORGHE, *Un aspect stilistic al liricii romantice slovace: antinomia tematică*, AUBLLS, **37**, 1988, 44—45 [Ján Botto, *Moartea lui Jánošik*].
1275. CHIRILĂ, FEODOR, *Intonacionnye konstrukcii russkogo jazyka*, PrelLLR, **3**, 1988, 88—106 [cu 1 tab.].
1276. DEMÉNY, LIDIA, *Importanța cărților în limbile sud-slave tipărite în țările române în raport cu producția de carte în Europa centrală și de sud-est*, CICSEE, **2**, (1986), 1987, 136—140.
1277. DUMITRESCU, MARIA, *O slovare proizvedenij Vladimira Majakovskovo*, RS, **25**, 1987, 27—35.
1278. DUMITRESCU, MARIA, *Revoluția tehnico-științifică și lexicul limbii ruse*, AUBLLS, **37**, 1988, 85—88 [cu 2 tab. și 1 sch.].
1279. FELEA, RUXANDRA, *Posibilități de asociere a verbelor de mișcare*, CCȘS, [1], 1983, 13—18 [în rusă].
1280. FODOR, ECATERINA, *A. S. Puškin i sovremennyj russkij literaturnyj jazyk*, RS, **26**, 1988, 59—67 [rez. rom.].
1281. FODOR, ECATERINA, *Imja čislitel'noe*, PrelLLR, **4**, 1989, 68—79.
1282. FODOR, ECATERINA, *Paradigmatičeskij i sintagmatičeskij aspekty leksiki sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, PrelLLR, **3**, 1988, 7—25.
1283. FODOR, ECATERINA, *Semantičeskaja struktura slova v russkom jazyka*, PrelLLR, **4**, 1989, 5—18.
1284. FODOR, ECATERINA, *Semantičeskoe razvitie svetoobozančenij v russkom i polskom jazykah*, RS, **25**, 1987, 15—25.
1285. GHEORGHIU, MIRCEA, *Složnye predloženija s odnorodnym sopodčineniem treh pridatočnyh v sovremennom russkom literaturnom jazyke*, PrelLLR, **4**, 1989, 176—234 [cu num. sch.].
1286. IONESCU-NIȘCOV, TR., *M. Eminescu în versiune cehă*, LL, nr. 2, 1989, 230—232.
1287. IVANOV, ANDREI, *Pristavočnye glagoly dviženija*, PrelLLR, **3**, 1988, 107—127 [cu 1 tab.:] **4**, 1989, 80—97 [cu num. tab.].
1288. IVANOV, ANDREI, CHIRILĂ, FEODOR, *Leksika russkih (lipovanskih) govorov na territorii Rumynii*, RS, **25**, 1987, 37—49.
1289. MARCU, LIVIU P., **Legea de judecată pentru poporeni**. *Analiză sistemică*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 74—83 [*Zakon sudny ljudem*, preluare a părții penale a Eclogei bizantine; cu 1 pl.].
1290. MORARU, MIHAELA, *Konstrukcii s kategoriej refleksiva / nerefleksiva v russkom jazyke i ih korrespondenty v rumynskom jazyke*, PrelLLR, **4**, 1989, 98—113.
1291. OIȚĂ, ION, *Klassifikacija kontrastov na urovne predloženija. Istočniki i kriterii kontrastivnogo analiza na urovne predloženija*, PrelLLR, **3**, 1988, 25—44.
1292. OIȚĂ, MARIA, *Vyraženie opredelenija v russkom jazyke i ego rumynskie ekvivalenty*, PrelLLR, **4**, 1989, 137—175.

1293. OIȚĂ, MARIA, OIȚĂ, ION, *Vyraženie vremennyh otnošenij v russkom jazyke i ih rumynskie ekvivalenty*, PrelLLR, **3**, 1988, 63—87.

1294. OLTEANU, PANDELE, *Uloha starých slovanských a středobulgarských nomokanonu ve vývoji právi slovansko-rumunske literatury*, RS, **26**, 1988, 15—24.

1295. ROZKOS, PAVEL, *Contribuții la studiul elementelor străine (românești, maghiare, germane) în lexicul graiurilor slovace din Banatul Românesc*, Timișoara, TUT, 1988, 21 p. multigr. (UT. FF. CȘS. **Seminarul de lingvistică**, 48).

1296. RUS, VIDA, *Savantul sloven Bartolomeu Kopitar — îndrumător științific al lui Vuk Stefanović Karadžić*, RS, **26**, 1988, 129—136.

1297. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Problemy balkanskogo substrata i formirovanie južnoslavjanskih jazykov*, RS, **26**, 1988, 47—55.

1298. SCRIPCARU, MARIANA, *„Venere și madonă" de Mihai Eminescu în traducerea Anei Ahmatova*, CE, **8**, 1987, 455—464 [Moscova, 1958].

1299. SIMIONESE, VASILE, *Sintagme terminologice în domeniul construcțiilor de mașini*, LexDid, 1987, 87—92 [în rusă; рус. рез.].

1300. TANAȘOCA, ANCA, *Despre accepțiunile termenului „vlah" în istoriografia iugoslavă*, CICSEE, **3**, (1986), 1987, 37—50.

1301. TOMIĆ, MILE, *Po Dunavskoj klisuri*, Bukurešt, Izdavačko produzeće Kriterion, 1989, 355 p. + 8 f. pl. l.a.t. [v. cap. III, *Osnovne srte klisurkih govore* (p. 138—169)); IV *Kakvə sve imena, prezimena i nadimke imajn klisurci* (p. 170—222); V *Klisurske zgode i nezgode* (p. 223—344)].

1301 bis. VAIMBERG, S., *Nekotorye voprosy russkoj frazeologii. Sinonimija i klassifikacija frazeologizmov*, PrelLLR, **4**, 1989, 31—52.

1302. VELEA, STAN, *Poeți români contemporani în limba polonă*, Steaua, **40**, nr. 2, 1989, 44—46 [T. Arghezi, *Ex libris*, 1966, trad. de E. Zegadłovicz; Eug. Jebeleanu, *Wiersze (Poezii)*, trad. de Zbigniew Szuperski; Marin Sorescu, *Punkt widzenia (Unghi)*, Varșovia, 1970, trad. de Irena Harasimowicz; Lucian Blaga, *Poematy światła i inne utwary (Poemele luminii și alte creații)*, 1978, trad. de Zbigniew Szuperski; Nichita Stănescu, *Niesłowa i inne wierze (Necuvintele și alte poezii)*, 1977, trad. de Zbigniew Szuperski].

1303. * * * *Romanoslavica*. [Vol.] **25**. *Referate și comunicări la al X-lea Congres Internațional al Slaviștilor (Sofia, 14—22 septembrie 1988). Doklady i soobščenija na X Meždunarodnom Sŭezde Slavistov (Sofia, 14—22 sentjabrja 1988). Rapports et communications au Xe Congrès international de slavistes (Sofia, 14—22 septembre 1988)*. [Vol.] **26**. Comitetul de redacție: Mihai Novicov (redactor responsabil), Gheorghe Mihăilă (redactor responsabil adjunct), Ion C. Chițimia, Ecaterina Fodor, Ioan Pătruț, Constantin V. Velichi, Corneliu Barborică, Dorin Gămulescu, Dan Horia Mazilu, Virgil Șoptereanu (membri), Mihai Mitu (secretar), București, TUB, **25**: 1987, 263 p. multigr.; **26**: 1988, 360 p. multigr. (UB. FF. CLS. AS).
VEZI și nr. 109, 123, 133, 149, 211, 224, 254, 371, 401, 417, 422, 427, 448, 455, 502, 505, 557, 567, 580, 594, 605, 695, 697, 708, 742, 752, 755, 759, **778**, **779**, 997, 1437, 1438, 1440—1442, 1454, **1462**, 1466, 1472, 1476, 1479, 1480, 1486, 1502, **1513**, **1522**, **1523**, **1525**, **1526**, **1541**, **1545**, **1546**, **1549**, **1556—1558**, 1575, 1591, 1592, 1601, 1614, 1615.

Recenzii

1304. DUMITRESCU, MARIA, IVANOV, ANDREI, *Slovar' russkogo jazyka XI — XVII vv.*, vypuski 1—11 *(A-NŽ)*, glavnyj redaktor S. G. Barhudarov, (1—6), F. P. Filin (7—10), D. N. Šmelev (11), redaktor G. A. Bogatova, Moskva, Izdatel'stvo „Nauka", 1976—1986, RS, **26**, 1988, 295—296.

1305. IUFFU, Z., *Manuscrise slaov-române în biblioteci străine*. K. Ivanova, *Manuscrise chirilice bulgărești, sîrbești și moldo-valahe din fondul M. P. Pogodin*, Sofia, 1981, 578 p., GB, **47**, nr. 1, 1988, 165—172.

1306. IVANOV, ANDREI, CHIRILĂ, FEODOR, Iruda Grek-Pabisowa, Irena Maryniakowa, *Słownik gwary starowierców mieszkających w Polsce* (Slovar' govorov staroobrjadcev, proživajuščih v Pol'še), Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk, Zakład Narodowy imienija Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1980, 404 s., RS, **26**, 1988, 301—303.
VEZI și nr. 796, 1187, 1559, 1562.

XI. *TRACOLOGIE*

1307. BARNEA, ION, *Nume traco-geto-dace în inscripții și pe sigilii romano-bizantine*, SThrac, **4**, 1986, 105 [rez.].
1308. GOSTAR, N., *Numele și originea costobocilor*, CI, **1**, 1970, 109—117.
1309. SAVU, AL. GH., *Din limba geto-dacilor*, „Almanahul oștirii" '89, București, edita t de revista VM, [1988], 41.
1310. URSACHI, VASILE, *Dovezi de scriere la geto-daci*, SThrac, **4**, 1986, 72—73 [rez.].
1311. VRACIU, ARITON, *On the Linguistic Balto-Slavic Relations*, RS, **25**, 1987, 3—7.
1312. VULPE, ALEXANDRU, *Cu privire la agatîrși*, SThrac, **7**, 1989, 62—70.
VEZI și nr. 142, 147, 360, 361, 377, 401, 477, 480, 481, 489, 498, 499, 504, 507, 546, 738—741, 751, 752, 1053, 1054, 1062, 1110, 1121, 1601, 1614, 1615.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1313. IONILĂ, FLORIN LAZĂR, DOBRESCU, MARIUS, *Asupra unor ecouri eminesciene în poezia albanezului Lasgush Poradeci*, AUCr, **22**, 1989, 69—72.
VEZI și nr. 109, 123, 139, 254, 371, 766.

XIII. *LIMBA ARMEANĂ*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XIV. *LIMBA BASCĂ*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XV. *LIMBA MAGHIARĂ*

1314. BINDER PÁL, DEÁK SALA ANDRÁS, *Krizba' helynevei*, Aluta, **14—15**, 1983, 135—148 [rez. rom.].
1315. BURUS JÁNOS, *Șiclod helynevei*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 84—90.
1316. CSOMORTÁNI MAGDOLNA, *Egy ermelleki falu utò- és becenerei*, NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 133—148 [rez. rom.].
1317. FERENCZI GÉZA, *Szekely rovásszövek megfejtéséhez*, NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 51—56.
1318. JANITSEK JENŐ, *Feiurdeni helynevei*, NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 171—184.
1319. KACSÓ GIZELLA, *Czóbel Minka és a szecessió*, NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 43—50.
1320. KÓSA FERENC, *Mészöly Gedeon Octavia fordítása*, NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 70—78.
1321. KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA, *Havasalja ragadványöü-nevei*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 49—62 [rez. rom.].
1322. KOZMA DEZSŐ **A szépség megigézettje** *(Tóth Árpád születésének századik évfordulojára)*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 180—183.

1323. MOZES HUBA, *A nyolc szótagos sor mértékváltozatai*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 63—68 [rez. rom.].

1324. MURÁDIN LÁSZLÓ, *A mezőségi* **a-** *zás*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 23—48 [rez. rom.].

1325. MURÁDIN LÁSZLÓ, *A rovarnevek nyelvjárási szókincséből*, NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 153—162 [rez. rom.].

1326. MURÁDIN LÁSZLÓ, *Nyelvföldrajzi adatok a* **kukorika** *szókincséhez*, NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 19—42 [rez. rom.].

1327. PÁL EVA, *A Csíki-medence helyneveiből*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 81—83.

1328. SALAMAN SÁNDOR, *Rétyi tájszótár (D—E)*, Aluta, **6—7**, 1974—1975, 331—334; *II(F)*, **8—9**, 1976—1977, 401—411; *(I—Ő, IV. Közlemény)*, **14—15**, 1983, 121—133 [rez. rom.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2 500.

1329. TÖRÖK BRIGITTA, *A jelenkori és történeti adatok egyevetése Sepsibcsenyő helynevei alapján*, Aluta, **14—15**, 1983, 149—161 [rez. rom.].

VEZI şi nr. 29, 82, 84, 109, 123, 254, 397, 420, 519, 520, 1211, **1295**, 1335, 1447, 1598, 1608.

Recenzii

1330. DÁNIELISZ ENDRE, Pásztor Emil, *Toldi-szótar*. Arany János Toldi jának szókészlete. Tankönyvkiadó. Bp., 1986, 272 l., NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 86—88.

1331. P. DOMBI ERZSÉBET, Büky Béla, *A psichikumra vonatkozó szókincs korai rétege a magyarban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, 189 l., NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 98—100.

1332. CS. FARKAS MAGDA, *Magyar verbalis asszociációk I.* Szerkesztette és a bevezetést írta Ballo Larissza. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola. Szeged, 1983, 422 l., NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 88—90.

1333. PÉNTEK JÁNOS, Balász János, *Hermész nyomában. A magyar nyelvbölcselet alap kérdései*. Magvető Könyvkiadó. Bp., 1987, 718 l., NyIK, **32**, nr. 2, 1988, 195—196.

VEZI şi nr. 295, 371, 793.

XVI. *LIMBI BALTICE*

VEZI nr. 109, 123, 254, 401, 1311, 1601, 1614, 1615.

XVII. *LIMBI CAUCAZIENE*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XVIII. *LIMBI CELTICE*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XIX. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

1334. VIŞAN, FLORENTINA, *Notes sur le caractère déférent du chinois*, RRL, **34**, nr. 2, 1989, 181—183.

1335. ZÁGONI JENŐ, *Kőrösi Csoma Sándor, fondatorul filologiei tibetane*, Aluta, **17—18**, (1986—1988), 1988, 317—331 [cu 1 fot. şi 9 facs.; mag. kin.].

VEZI şi nr. 109, 123, 254.

XX. *LIMBI DRAVIDIENE*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XXI. *LIMBI FINO-UGRICE*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XXII. *LIMBI INDO-EUROPENE*

VEZI nr. 109, 123, 254, 401, 430, 751, 1601, 1614, 1615.

XXIII. *LIMBI INDO-IRANIENE*

VEZI nr. 401, **1511**, 1593, 1601, 1614, 1615.

XXIV. *LIMBI LAPONE*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XXV. *LIMBI MALAYO-POLINEZIENE*

VEZI nr. 109, 123, 254.

XXVI. *LIMBI NIGERO-CONGOLEZE*

VEZI nr. 1415.

XXVII. *LIMBI SEMITICE*

1336. ANGHELESCU, NADIA, *Le genre arabe en perspective typologique et contrastive*, AUBLLS, **37**, 1988, 65—68.

1338. AVRAM, ANDREI A., *Împrumuturile lexicale romanice din malteză. Perspectivă diacronică*, SCL, **40**, nr. 3, 1989, 197—202 [Engl. Ab.]; version en français: *Les emprunts lexicaux romans en maltais. Perspectives diachroniques*, ÉR, 1989, 17—25.

1339. CIUREA, ALEXANDRU I., *Text timpuriu al* **Noului Testament** *descoperit recent la Qumran*, GB, **46**, nr. 6, 1987, 146—148.
VEZI și nr. 109, 123, 254, 554.

Recenzii

1340. ANGHELESCU, NADIA, Bahmani Nedjar, *Grammaire fonctionnelle de l'arabe du Coran*: t. 1, *Inventaire des classes d'unités significatives* (première partie), 486 p.; t. 2, *Inventaire des classes d'unités significatives* (deuxième partie), 540 p.; t. 3, *Syntaxe*, 524 p.; t. 4, *Synthématique. Accidents phonétiques et morphologiques*, 284 p.; auteur-éditeur Bahmani Nedjar, Karlsruhe (R.F.A.), 1988, RRL, **34**, nr. 1, 1989, 88—91.

XXVIII. *LIMBI TURCICE*

1341. MATEI, IOAN, *Unele probleme privind autonomiile locale în Imperiul Otoman în spaţiul sud-est european*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 65—73.
1342. MEHMET, MUSTAFA ALI, *Legislaţia otomană (Kanunname) ca factor de organizare a societăţii balcanice (Consideraţii generale)*, CICSEE, **5**, (1988), 1989, 84—97.
VEZI şi nr. 109, 113, 123, 254, 371, 554, 743, 744, 763, 1597.

XXIX. *LIMBI ARTIFICIALE*

VEZI nr. 104, 123.

XXX. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂŢI

1343. PAŞAT, MIHAELA, *A asculta, a vedea, a vorbi. A comunica?*, DMod, **3**, 1988, 80—87.
1344. PÉTER TÜNDE, *Nonverbális kommunikáció a tanítási óran*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 184—187 [rez. rom.].
1345. POP, GHEORGHE, *Aspecte privind modernizarea metodelor de predare la disciplinele filologice*, BulIDŞ — Baia Mare, **4**, 1988, 9—20.
VEZI şi nr. 323, 1365.

2. LIMBA ROMÂNĂ

1346. ALEXANDRU, DOMNIŢA, COSTE-MĂRIEŞ, ILEANA, VLAD, FELICIA, *Tipuri de teste în verificarea cunoştinţelor de limba română ca limbă străină*, DMod, **3**, 1988, 5—12.
1347. AMARIEI, ANA, *Modalităţi eficiente de îmbunătăţire a predării limbii române la clasa I*, BulIDMŞ—Suceava, **2**, 1988, 10—13.
1348. ANDRUS, ŞTEFAN, *Creşterea valorii practic-aplicative a cunoştinţelor de limba română*, TribŞc, **17** [= **19**], nr. 320, 1989, 5, 6.
1349. ARDEVAN, SUSANA, *Instrumente de muncă independentă şi diferenţiată, la gramatică, pentru elevii claselor II — IV din ciclul primar*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1989, 160—166.
1350. AVRAM, PETRE, MATEESCU, ADRIAN, ŞOŞA, ELISABETA, *Vocabular general ştiinţific de chimie (VGŞC)*, DMod, **3**, 1988, 13—20 [cu o listă de cuv. în an.].
1351. BARTA, GRAŢIANA-EMILIA, *Îmbogăţirea şi activizarea vocabularului elevilor din clasele I — IV*, RPed, **38**, nr. 4, 1989, 52—54.
1352. BARTA, GRAŢIANA-EMILIA, *Organizarea muncii la clasele I — IV pentru îmbogăţirea şi activizarea vocabularului elevilor*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 40—43.
1353. BLAGA, MARIANA, *Lectură suplimentară: Moment poetic — Mihai Eminescu (clasa a VI-a)*, BulIDŞ—Tulcea, 1989, 66—74.
1354. BOGDAN, DOINA, *Optimizarea scrierii corecte în învăţământul gimnazial folosind metoda de grup*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 30—32.
1355. BOLDUREANU, ADRIANA, BOLDUREANU, IOAN V., *„Teoria" într-o gramatică practică*, DMod, **3**, 1988, 21—29.
1356. CATAROS, ANGELA, DUŢIANU, DANA, STAICU, TATIANA, *Text, intertext. Tehnici de explicare a textului*, BulID—Piteşti, **2**, 1987, 50—55.
1357. CERKEZ, MATEI, *Asimilarea terminologiei tehnico-ştiinţifice*, ÎnvLicTehn, **37**, nr. 1, 1989, 26—27.
1358. CHIDEŞA, ELENA, *Locul neologismelor în cadrul studiului limbii române*, BulIDMŞ—Suceava, **2**, 1988, 93—94.

1359. CIOBANU, GEORGETA, *Procedee ale tehnicii simulării în predarea limbii române ca limbă străină*, DMod, **3**, 1988, 30—35.
1360. CIOFLICA, SMARANDA-MARIA, *Diversificarea activităţii de dezvoltare a limbajului şi a comunicării orale la preşcolari în vederea formării deprinderilor de însuşire a scrierii*, RPed, **38**, nr. 5, 1989, 28—30.
1361. CORNIŢĂ, GEORGETA, *Exerciţiile de creativitate la clasele din gimnaziu*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 33—35.
1362. COSMESCU, MARIN, *Teste de limba română*, Publicitate, apr. 1989, [VI], în Ateneu, **26**, nr. 4, 1989.
1363. COSTEA, LETIŢIA, *Asupra unei caracteristici a limbajului ştiinţific*, DMod, **3**, 1988, 36—38.
1364. COSTIN, ILEANA, *Munca diferenţiată în vederea optimizării studiului gramaticii*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 36—39.
1365. CRAŞOVAN, FIBIA, *Dezvoltarea limbajului, exerciţii grafice, activităţi plastice*, TribŞc, **19**, nr. 322, 1989, 4.
1366. CREŢU, ECATERINA, *Exerciţii de analiză lingvistică*, TribŞc, **19**, nr. 323, 1989, 6.
1367. CRIŞAN, EMANUELA, CRIŞAN, ALEXANDRU, *Exigenţe ale dezvoltării competenţei comunicative la elevi*, LL, nr. 2, 1989, 239—247.
1368. DOCA, GHEORGHE, *Dialogul relatat — semnificaţie contextuală şi implicaţii pentru predarea limbii române ca limbă străină*, AUBLLR, **37**, 1988, 59—73 şi DMod, **3**, 1988, 39—60.
1369. DRĂGOTOIU, ION, *Corelaţia etic-estetic în procesul receptării literaturii în şcoală*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 55—63.
1370. DUMITRAŞ, IOAN, *Câteva modalităţi de explicare, activizare şi nuanţare a vocabularului elevilor din şcolile ajutătoare*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 44—48.
1371. GANCZ, MARGARETA, *Abordarea textului poetic în cadrul cursului de limbă română*, DMod, **3**, 1988, 61—64.
1372. GHERASIM, MIROSLAVA, *Sistemul muncii de îmbogăţire a vocabularului elevilor*, TribŞc, **19**, nr. 325, 1989, 7.
1373. GROZA, LIVIU, *Despre unele aspecte regionale în exprimarea orală şi scrisă a elevilor*, LL, nr. 1, 1989, 67—71.
1374. GUGIUMAN, ANA, *Formularea obiectivelor specifice la clasele I — IV. Limba română*, TribŞc, **17** [= **19**], nr. 321, 1989, 4.
1375. ILC, VIORICA, *Tipuri de exerciţii folosite la clasele I — IV în scopul prevenirii şi înlăturării greşelilor de scriere*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 49—52.
1376. IONILĂ, FLORIN-LAZĂR, *Asupra predării pronumelui interogativ-relativ „care" (în şcoală şi la studenţii străini)*, PPÎ, 1975, 102—109.
1377. ISPAS, BUJOREL, *Citirea de pătrundere a textelor specializate*, DMod, **3**, 1988, 65—74.
1378. IVĂNUŞ, DUMITRU, *Analiza structurii cuvintelor în lecţiile de literatură română*, PPÎ, 1976, 49—53.
1379. MARINACHE, MIHAI, *Proiect didactic: Mihai Eminescu „Sărmanul Dionis" (prezentare generală). Clasa a XI-a*, BulIDŞ—Tulcea, 1989, 93—100.
1380. MORARU, DOINA, *O modalitate eficientă de corectare a greşelilor*, TribŞc, **19**, nr. 326, 1989, 6.
1381. MURARIU, VIOREL, *Explicarea etimologiei conceptelor, condiţie a înţelegerii lor*, RPed, **38**, nr. 6, 1989, 32—34.
1382. MUREŞAN, ANA, *Modalităţi de îmbogăţire, precizare şi activizare a vocabularului elevilor mici*, BulID—Arad, 1988, 82—87.
1383. NEBUNU, MIHAI, *O strategie a abordării textului tehnico-ştiinţific*, ÎnvLicTehn, **37**, nr. 2, 1989, 23—24.
1384. NEBUNU, MIHAI, *Unele probleme ale însuşirii stilului tehnico-ştiinţific în liceele industriale*, Tribuna, **33**, nr. 22, 1989, 7.
1385. NECHILCIUC, EUGEN, *Importanţa exerciţiilor şi locul lor în structura lecţiilor de limba română*, BulIDMŞ—Suceava, **2**, 1988, 89—92.
1386. NEGREANU, ANGELA, *Câteva metode şi tehnici de lucru în sprijinul creşterii randamentului şcolar la limba şi literatura română*, BulIDŞ—Baia Mare, **4**, 1988, 21—24.
1387. NEGRILĂ, IULIAN, *Unele metode şi procedee pentru însuşirea ortografiei în gimnaziu*, RPed, **38**, nr. 5, 1989, 39—42.
1388. NICOLESCU, CARMEN, *Rolul conversaţiei în formarea deprinderilor de exprimare orală*, DMod, **3**, 1988, 75—79.
1389. NISTOR, VASILE V., *Câteva dificultăţi în analiza gramaticală*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 6—7.

1390. OPRESCU, MIHAIL, *Un demers pentru deprinderea scrierii corecte*, RPed, **38**, nr. 7, 1989, 43—46.
1391. PARFENE, CONSTANTIN, *Analiza textului literar. Aplicarea în școală a metodei dinamic-contextuale*, Collegium, **4**, 1988, 154—157.
1392. PASAT, MIHAELA *Communication et apprentissage (Le roumain—langue étrangère — /RLE/)*, Timișoara, TUT, 1988, 14 p. multigr. (UT. FF. **Seminarul de pedagogie**, 24).
1393. PAVEL VIRGINIA, VĂSCU, TEODORA, *Optimizarea jocului didactic de dezvoltare a vorbirii și a comunicării orale în vederea pregătirii copilului pentru școală*, RPed, **38**, nr. 2, 1989, 36—39.
1394. PECA, ELENA, *Operaționalizarea obiectivelor. Citire — clasa a II-a*, TribȘc, **17** [= **19**], nr. 321, 1989, 4—5.
1395. POP, GH., *Lexicul tehnico-științific în școală*, LL, nr. 4, 1988, 590—593.
1396. POP, LIANA, *Mărci ale concesiei în dialog*, DMod, **3**, 1988, 88—94.
1397. POPESCU, FELICIA, *Proiect didactic: "Revedere" de Mihai Eminescu. Clasa a X-a*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 80—86.
1398. PROROCU, ELENA, PUIU, ZVETLANA, *Diversificarea exercițiilor cu caracter creator — condiție hotărîtoare pentru însușirea conștientă și asigurarea operaționalității cunoștințelor de limba română la ciclul primar*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 18—22.
1400. RADU, DOINA, *Temeinice cunoștințe și deprinderi ortografice*, TribȘc, **19**, nr. 326, 1989, 6.
1401. RĂDULESCU, ANGELICA, *Lexic și gramatică*, DMod, **3**, 1988, 95—100.
1402. RĂDULESCU, GHEORGHE, *Proiect didactic clasa a VIII-a: „Mai am un singur dor" de Mihai Eminescu*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 77—79.
1403. RIZU, LAURA, *O posibilă abordare didactică a poemului „Călin (file din poveste)" de Mihai Eminescu, la clasa a VII-a*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 65—69.
1404. ROMAN, IOAN C., ȘTEFĂNESCU, ELENA, *Învățarea citirii și scrierii prin procedee active la clasa I.* RPed, **38**, nr. 5, 1989, 24—26.
1405. SĂVULESCU, DUMITRU, *Limba și literatura română*, TribȘc, **19**, nr. 323, 1989, 4 [s.t.c.: Concursurile pe discipline din învățămîntul gimnazial — Etapa pe țară].
1406. SÂNTEA, GABRIELA, *Considerații metodice privind predarea metaforei în clasele gimnaziale, cu aplicare, în special, pe textele eminesciene*, BulIDȘ—Tulcea, 1989, 70—76.
1407. STANCA, FLORICA, *Structura lecțiilor de citire cu conținut literar în ciclul primar*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 155—159 [M. Sadoveanu, *Panciuc*; Al. Vlahuță, *Giurgiu — Călugăreni*; B. Șt. Delavrancea, *Iarna*; cu 5 tab. și 1 sch.].
1408. STANCA, VASILE, *Predarea limbii și literaturii române în viziune integratoare*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 73—92 [cu 1 tab.].
1409. STANCIU, ALINA, *Noțiuni de cultură și civilizație românească implicate în predarea intensivă a limbii române ca limbă străină*, DMod, **3**, 1988, 101—107.
1410. STOICA, ANGELA, *Compunerea sub semnul creativității*, BulID—Arad, 1988, 56—63.
1411. STOICHIȚOIU, ADRIANA, *Aspecte teoretice și metodologice privind predarea limbajului juridic studenților străini*, DMod, **3**, 1988, 108—117.
1412. STOICHIȚOIU, ADRIANA, *Implicații didactice ale relației lexic comun — lexic specializat*, LL, nr. 3, 1989, 248—255.
1413. ȘERBĂNESCU, ANDRA, *Analiza morfo-sintactică*, LLR, **18**, nr. 1, 1989, 8—10.
1414. ȘOȘA, ELISABETA, *Aspecte ale predării limbii române la studenții străini*, PPÎ, 1975, 110—115.
1415. ȘOȘA, ELISABETA, BUZ, MARIA, *Probleme ale predării limbii români la vorbitorii de swahili*, PPÎ, 1975, 116—121.
1416. ȘOȘA, ELISABETA, IONILĂ, FLORIN, ROMAN, ȘTEFAN, *Vocabularul de interferență (biologie — chimie) — sursă de polisemie*, DMod, **3**, 1988, 118—123 [cu 1 fig.].
1417. TIMOFTE, FELICIA, *Contribuția lecturilor după imagini la dezvoltarea vorbirii și comunicării*, RPed, **38**, nr. 6, 1989, 49—51.
1418. TUDOSE, PETRE, *Investigarea realităților lingvistice și istorice locale — modalitate de educare patriotică a tinerei generații*, RPed, **38**, nr. 4, 1989, 42—44.
1419. ȚEGHIU, LIVIU, *Elemente de compunere de origine greco-latină în terminologia medicală*, DMod, **3**, 1988, 124—129.
1420. VAIDA, ȘARLOTA, *Modalități de însușire a sistemului gramatical al limbii române și de formare și consolidare a deprinderilor de scriere corectă în gimnaziu*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 25—29.
1421. ZUGRAVU, NELU, *Aspecte metodologice ale predării capitolului „Formarea poporului român și a limbii române"*, RPed, **38**, nr. 8, 1989, 29—32.

1422. * * * *Didactica modernă. Aspecte ale predării limbii române ca LS.* [Vol.] III. Volum îngrijit de Vasile D. Țâra, Domnița Alexandru, Timișoara, TUT, 1988, 129 p. multigr. (UT. FF. SȘF Fil Timișoara).

1423. * * * *Examenul pentru definitivat — română. Subiectele probelor scrise*, ProDid, 4, (1986-1988), 1988, 229—231 [la ses. din sept. 1982—1987 de la FF a UCN].

1424. * * * *Examenul pentru gradul II. Subiectele probelor scrise*, ProDid 4, (1986—1988), 1988, 228—231 [la ses. din sept. 1981—1987 de la FF a UCN, specialitatea limba și literatura rom.; repr. de Vasile Stanca].

1425. * * * *Limba și literatura română în liceu (Texte literare, teme și exerciții).* Coordonarea generală: Constanța Bărboi, Constantin M. Popa, Radu Diaconescu. Autori: Ioan Neacșu, Radu Diaconescu, Marcela Beșteliu, Marin Budică, Bucur Demetrian, Sorina Georgescu, Carmen Petre, Florica Tăiatu, Constantin M. Popa, Dumitru Răducanu, Valeriu Călin, Rodica Firescu, Silvia Nuță, Daniela Nedelcuț, Marian Barbu, Mioara Alexandrescu, Aurica Sandu, Adriana Muș, Liliana Neagoe, Doina Iancu, Rodica Teofănescu Cocan, Otilia Maria Tatoi, Cezar Calenic, Gheorghe Manolache, Mihai Gafencu, Ion Buzași, Ruxandra Braga, Corin Braga, Olga Lazăr, Gheorghe Lăzărescu, Livia Ciorogar, Elena Coman, Pavel Petroman, Petru Ludușan, Craiova, Revista „Ramuri", 1988, 536 p. (SȘF).

1426. * * * *Programa pentru examenul de gradul didactic I. Tematica lucrărilor metodico-științifice*, ProDid, 4, (1986—1988), 1988, 232—234 [la limba și literatura rom.].

1427. * * * *Programele de perfecționare pentru profesorii de limba și literatura română (definitivare în învățământ, reciclare, gradele II și I)*, LL, nr. 1, 1989, 79—110.

1428. * * * *Propuneri de teme suplimentare pentru elaborarea lucrărilor metodico-științifice*, ProDid, 4, (1986—1988 , 1988, 237—238 [la FF a UCN, gradul I, specialitatea limba și literatura rom.].

1429. * * * *Propuneri de teme suplimentare pentru lucrările de gradul I*, ProDid, 4, (1986—1988), 1988, 235—237 [la FF a UCN, specialitatea limba și literatura rom.].

VEZI și nr. 2 bis, 15, 28, **47, 48, 50, 51, 53, 58,** 91, 93, 95, 96, 128, 137, 181, **594,** 731, **799,** 806, 821, 828, 854, 883, 884, 914, 918, 924, 925, 932, 940, 980, 1000, 1027, 1150, 1343, 1440, **1508, 1542, 1547, 1555,** 1583, 1594.

Recenzii

VEZI nr. 63, 1567, 1572.

3. LIMBI STRĂINE

1430. AGRIGOROAIEI, VALENTINA, *Expansiunea lingvistică — o practică discursivă și o eventuală strategie didactică*, Collegium, 4, 1988 121—127 [cu 2 sch.].

1431. ARDELEANU, SANDA, *Lingvistica discursului și didactica limbilor străine*, BulIDMȘ—Suceava, 2, 1988, 95—97.

1432. BLAJOVICI, LILIANA, *Jocurile de cuvinte, o posibilitate de îmbogățire a vocabularului*, LMȘ, vol. 2, 1988, 82—85 [la fr.].

1433. BOTEZ, MONICA, *Creativitate în predarea elementelor de literatură engleză*, LMȘ, vol. 2, 1988, 64—67.

1434. BOTEZAT, GABRIELA, *Predarea verbului francez cu ajutorul exercițiilor structurale*, PPÍ, 1975, 154—160.

1435. BURDESCU, FELICIA, *Creativitatea prin exerciții gramaticale vizînd complementul ca obiect*, LMȘ, vol. 2, 1988, 68—73 [în engl.].

1436. BURLACU, LILIANA ELENA, *Utilizarea textului poetic în procesul de predare a limbilor străine*, LMȘ, vol. 2, 1988, 60—63.

1437. BURUIANĂ, DUMITRU, *Modalități de realizare în cadrul orelor de limbi moderne*, RPed, 38, nr. 4, 1989, 45—46.

1438. CEAMPURU, STELIAN, *Procedee de stimulare a gîndirii și învățării creative în lecțiile de limbi moderne*, LMȘ, vol. 2, 1988, 21—26 [de rusă].

1439. CEHAN, ANCA, *Brainstorming în predarea scrierii*, Collegium, 4, 1988, 144—147.

1440. CHIRILĂ, FEODOR, *Influența limbii materne în procesul însușirii limbii străine*, LMȘ, vol. 1, 1989, 116—118 [rusa învățată de rom.].

1441. CHIRILĂ FEODOR, *Obučenie jazykah special'nosti*, PrelLLR, 4, 1989, 235—260.

1442. CHIVESCU, ROMEO, *Učebnye slovari — ih specifika i učebnaja poleznost'*, PrelLLR, 4, 1989, 53—67.

1443. CIOBANU, GEORGETA, *Valorificarea particularităților gîndirii matematice în raport cu limbajul matematic în predarea limbilor străine*, LexDid, 1987, 65—68 [Engl. Ab.].
1444. CLONȚEA, PROCOPIE, RĂDULESCU, VASILE, *Predarea limbilor străine între concept și practică*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 5, 1989, 40—47.
1445. COLIBABA, ANCA CRISTINA, *Tendințe noi în psiholingvistică: rolul lor în studierea limbilor străine în școală*, Collegium, **4**, 1988, 148—153.
1446. COSMIN, LUCIA, *Modalități de integrare ale psiholingvisticii și lingvisticii aplicate în procesul de perfecționare a cadrelor didactice (specialitatea l. franceză)*, ProDid, (1986—1988), 1988, 192—201.
1447. DALY ÁGNES, *A tudatos nyelvhasználat megvalósításának lehetőségei. A kontraszív nyelvoktatás alkalmazásával*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 172—175 [rez. rom.].
1448. DAN, CRISTINA, *Modalități de predare contrastivă a structurilor negative în limba engleză*, LMȘ, vol. 1, 1989, 126—131 [la români].
1449. DANALACHE, RODICA, *Rolul elementelor de cultură și civilizație în predarea limbii franceze*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 104—105.
1450. DONEA, DORINA MIHAELA, *Caietul de muncă independentă în orele de franceză*, LMȘ, vol. 2, 1988, 103—105.
1452. DRAGOȘ, LILIANA, *Direcții de aplicare a psiholingvisticii în studiul limbilor străine*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 210—213 [engl.].
1453. DRĂGHICESCU, JANETA, *Textul autentic — cadru specific de formare a competenței creative și de pregătire pentru comunicare reală*, LMȘ, vol. 2, 1988, 44—48 [la fr.].
1454. DUMITRESCU, MARIA, BRAȘOVEANU, AURICA ȘERBĂNESCU, PARASCHIVA, *Novaja leksika russkogo jazyka (ee harakternye čerty) i voprosy prepodavanija*, PrelLLR, **4**, 1989, 19—30 [cu num. tab.].
1455. FILATOV-DODUL, CARINA, *Tehnici participative în predarea și fixarea vocabularului la începători*, LMȘ, vol. 2, 1988, 86—88 [engl.].
1456. GRIGOROVIȚĂ, MIRCEA, *Autocontrolul și autocorectarea în învățarea limbilor moderne*, RPed, **38**, nr. 1, 1989, 42—44.
1457. HÂNCU, BOGDAN, *Predarea limbii latine în perspectiva studierii limbilor moderne*, LMȘ, vol. 2, 1988, 35—38.
1458. IBRAM, NICOLETA, *Încercare de abordare sugestopedică la orele de limba franceză*, LMȘ, vol. 2, 1988, 94—99.
1459. IGNAT, CORINA, *Jocul didactic în predarea limbii engleze*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 74—76.
1460. IORDACHE, RODICA, *Rolul gramaticii diferențiale în formarea unei metodologii necesare viitorului profesor*, PPÎ, 1975, 61—66 [de limbi străine].
1461. IORDACHE, RODICA, *Trăsături contextuale în predarea vocabularului: verbul*, PPÎ, 1976, 71—80 [în fr.].
1462. KIRÁLY, MARIA, *Aspecte lingvo-metodice ale sintagmaticii verbale*, Timișoara, TUT, 1988, 14 p. multigr. (UT. FF. **Seminrul de lingvistică**, 45) [în predarea rusei].
1463. KIRÁLY, MARIA, *Locul și importanța dicționarului tematic în învățarea limbilor străine*, LexDid, 1987, 19—28 [Engl. Ab.].
1464. LĂZĂRESCU, IOAN, *Die Paronymie im Deutschen und ihre Anwendung im Fremdsprachenunterricht*, LMȘ, vol. 2, 1988, 150—158.
1465. MARINESCU, IONEL, *Explorarea desenului în predarea paradigmelor verbale*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 109—112 [în fr.].
1466. MARINESCU, M., VAIMBERG, S., *Funcționalitate și spirit creator în predarea gramaticii*, LMȘ, nr. 2, 1988, 16—20 [limbii ruse].
1467. MICU PERICLE, MICHAELA, *Programele de limbi moderne, clasele V — VIII (anii I — IV de studiu)*, TribȘc, **17** [= **19**], nr. 319, 1989, 7.
1467 bis. MIHALCIUC, MARIA, MUREȘAN, LAURA, *Structuri morfo-sintactice în textele din domeniul științelor economice (selecție didactică)*, AUT, **26**, 1988, 61—66 [în germ.; cu 4 texte în an.].
1468. MIHĂILĂ, RODICA, *Textul dramatic autentic și învățarea limbilor străine*, LMȘ, vol. 2, 1988, 27—30 [engl.].
1469. MUNTEANU, DOINA, *Operaționalizarea obiectivelor. Limbi moderne — clasele V — VIII*, TribȘc, **17** [= **19**], nr. 321, 1989, 5.
1470. MURAR, IOANA, *Exerciții creative pentru formarea competenței textuale*, LMȘ, vol. 2, 1988, 55—59 [engl.].
1471. MUREȘANU, MARINA, *Didactique du français langue étrangère*, [Iași], CMUI, 1987, 147 p. multigr. (UI. FF), Rec.: Alexandra Cuniță, LMȘ, vol. 2, 1988, 183—184; Ana Dorobăț, Collegium, **4**, 1988, 184—185.

1472. MUȘAT, LELIA, *Sugestii privind redactarea unor sinteze-compuneri*, LMȘ, vol. 2, 1988, 100—102 [la rusă].
1473. NASTA, DAN ION, *Utilizarea benzii desenate în ora de limbi moderne*, LMȘ, vol. 2, 1988, 78—81 [la fr.].
1474. NICOARĂ, MARINELA, *Valențele formative ale jocului didactic la clasele de începători*, BulID—Arad, 1988, 101—106 [la engl.].
1475. NICOLAU, MĂDĂLINA, *Valoarea formativă a proverbelor în orele de limbi moderne*, LMȘ, vol. 2, 1988, 91—93 [la fr.].
1476. OIȚĂ, ION, *Creativitate lingvistică și învățarea limbilor străine*, LMȘ, vol. 2, 1988, 32—34 [rusă].
1477. PĂTRAȘCU, ION, *Creșterea randamentului învățării limbilor străine*, PPÎ, 1975, 122—127.
1478. PĂTRAȘCU, ION, *Procedeul dictării în predarea limbilor străine*, PPÎ, 1976, 41—47.
1479. PEDESTRAȘU, ANATOL, *Vyraženie podležaščego v russkom jazyke i trudnosti ego usvoenija rumynskimi učaščimsja*, PrelLLR, **3**, 1988, 45—62.
1480. PEDESTRAȘU, ANATOL, *Vyraženie skazuemogo v russkom jazyke i trudnosti ego usvoenija rumunskimi učaščimsja*, PrelLLR, **4**, 1989, 114—136.
1481. PITICARI, AURORA, *Implicațiile didactice ale interferenței în predarea limbii franceze la ciclul gimnazial*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 106—108.
1482. RAȚĂ, GEORGETA, *Discriminare și pronunție în predarea — învățarea limbii engleze*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 111—113.
1483. ROTARIU, SIMONA-LIANA, *On Interlanguage of Romanian Learners of English within Transitivity*, LCȘS, [24], 1987, 38—48 [cu 5 tab.; rez. rom.; îndr. șt. Hortensia Pârlog].
1484. SANDU, DOINA, *Traducerea textului de specialitate. Aspecte relevante pentru procesul didactic*, LMȘ, vol. 2, 1988, 49—54 [germ.].
1485. SĂLCEANU, MIHAELA, *Dezvoltarea creativității la elevi și sporirea eficienței predării — învățării limbii engleze*, BulIDMȘ—Suceava, **2**, 1988, 109—110.
1486. SOFRONIE, VERONICA, *Dialogul — tehnică de învățare a limbii ruse*, BulID—Pitești, **2**, 1987, 117—119.
1487. SPIȚĂ, DOINA, *Textul literar la ora de limbi străine*, Collegium, **4**, 1988, 137—143.
1488. STĂNCIOIU, ANA-MARINA, *Modalități de optimizare a procesului de predare a limbilor moderne*, ProDid, **4**, (1986—1988), 1988, 202—209 [fr.].
1489. STĂNESCU, SPERANȚA, *Creativitate și inventivitate — agentul și obiectul lor în predarea limbilor moderne*, LMȘ, vol. 2, 1988, 11—15.
1490. STOIANOVICI DONAT, LILETA, *Îmbunătățirea predării limbii latine în liceu prin revizuirea manualelor actuale*, PPÎ, 1975, 128—137.
1491. SULȚI, CARMEN, *Modalități de stimulare a conversației libere la lecțiile de limba franceză*, ÎnvLicTehn, **37**, nr. 7, 1989, 30.
1492. TROCAN, LELIA, *Noi orientări în predarea limbilor moderne — analiza de text la Rimbaud*, PPÎ, 1975, 146—153.
1493. TUDORAȘCU, MARIA, *Rolul cîntecului în predarea limbii franceze*, LMȘ, vol. 2, 1988, 89—91.
1494. ȚURCANU, RODICA-CRISTINA, *Momente asistate de calculator la o lecție de limba germană*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 59—62.
1495. ȚURCANU, RODICA-CRISTINA, *Transfer, interferență și interdisciplinaritate în predarea limbilor moderne în liceu*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 53—58 [germ.].
1496. URZICĂ, ANA-MARIA, *Dezvoltarea vorbirii dialogate în orele de limba germană*, LMȘ, vol. 2, 1988, 75—77.
1497. VLAD, FELICIA, *Romanele lui Georges Simenon, „prelexte" pentru seminarul de conversație (anul al III-lea, secția franceză—română)*, PPÎ, 1976, 81—90.
1498. * * * *Lexicologie didactică*. Volum îngrijit de conf. univ. dr. Richard Sârbu, Timișoara TUT, 1987, 97 p. multigr. (UT. FF).
1499. * * * *Limba și literatura engleză. 1. Programa pentru definitivat*, LMȘ, vol. 1, 1989, 13—17; *2. Programa pentru reciclare*, 18—22; *3. Programa pentru gradul II*, 23—25; *Teme pentru lucrări metodico-științifice în vederea obținerii gradului I*, 26—27 [elaborate de CLLG a FF, UB, în colaborare cu catedrele de specialitate din celelalte centre universitare și cu cadre didactice din învățământul postuniversitar].
1500. * * * *Limba și literatura franceză. 1. Programa pentru definitivat*, LMȘ, vol. 1, 1989, 29—36; *2. Programa pentru reciclare*, 37—41; *3. Programa pentru gradul II*, 42—49, *Teme pentru lucrări metodico-științifice în vederea obținerii gradului I*, 50—51 [elaborate de CLLF a FF, UB, în colaborare cu catedrele de specialitate din celelalte centre universitare și cu cadre didactice din învățământul postuniversitar].

1501. * * * *Limba și literatura germană. 1. Programa pentru definitivat*, LMȘ, vol. 1, 1989, 52—57; *2. Programa pentru reciclare*, 58—63; *3. Programa pentru gradul II*, 64—71; *Teme pentru lucrări metodico-științifice în vederea obținerii gradului I*, 72—73 [elaborate de CLLG a FF, UB, în colaborare cu catedrele de specialitate din celelalte centre universitare și cu cadre didactice din învățământul postuniversitar].

1502. * * * *Limba și literatura rusă. 1. Programa pentru definitivat*, LMȘ, vol. 1, 1989, 74—80; *2. Programa pentru reciclare*, 81—88; *3. Programa pentru gradul II*, 89—97; *Teme pentru lucrări metodico-științifice în vederea obținerii gradului I*, 98—100 [elaborate de CLS a FF, UB, în colaborare cu catedrele de specialitate din celelalte centre universitare și cu cadre didactice din învățământul preuniversitar].

1503. * * * *Limbile moderne în școală*. Colectivul de redacție: Marica Anghelescu (redactor principal), Ecaterina Comișel, Alexandra Cuniță, Angela Ion (redactor responsabil), Monica Dumitrache, Anca Măgureanu, Michaela Micu-Pericle, Olga Murvai, Adrian Nicolescu, Ion Oiță, Speranța Stănescu, București, [f. e.], vol. 2, 1988, 103 p. (SȘF).

1504. * * * *Prelegeri destinate cursurilor de perfecționare pentru profesori, publicate în culegerea „Limbile moderne în școală" (1980—1987)*, LMȘ, vol 1, 1989, 101—103 [engl.: p 100; fr.: p. 100—101; germ.: p. 102—103; rusă: p. 103].

VEZI și nr. **50**, 86, 95, 111, 181, 211, 255, 256, 659, 1150, 1166, 1168, 1173, 1177, 1200, 1208, 1343, **1531**, 1536, 1594.

Recenzii

1505. NEGREANU, C., *Arbeitstexte für den Unterricht. Deutsche Sprichwörter und Redensarten*. Herausgegeben von Wolfgang Mieder, Philipp Reclam Jun., Universal-Bibliothek, Nr. 9 550 (2), Stuttgart, 1980, 200 p., Proverbium, **4**, 1989, 62—63.

1506. NOVICOV, MIHAI, *Prelegeri de limbă, metodică și literatură rusă* [...], RS, **26**, 1988, 297—298 [vol. II, 1986]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2204**.

1507. RUTHNER, IVAN, *Un original și util îndrumător metodic*, RPed, **38**, nr. 6, 1989, 38, cop. III [E. I. Passov, *Kommunikativnyj metod obučenija inojazyčnomu govoreniju. Posobie dlja učitelej inostrannyh jazykov*, „Prosveščenije", Moskva, 1985].

VEZI și nr. 1560, 1562.

4. MANUALE, CURSURI, GHIDURI ETC.

1508. ALEXANDRU, DOMNIȚA, VLAD, FELICIA, CRAȘOVEANU, DUMITRU (coordonator), *Exerciții de scriere. I.* — Pentru studenții din pregătire —, Timișoara, TUT, 1988, 176 p. multigr. (UT. FF).

1509. ALEXEEV, ILEANA, BERCEA, LIVIUS, *Exerciții de vocabular*, Timișoara, TUT, 1988, 11 p. multigr (UT. Seminarul pedagogic universitar. **Perfecționarea procesului instructiv-educativ**).

1510. BACIU, IOAN, *Grammaire française contemporaine (syntagme nominal, pronom, préposition)*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1987, 194 p. multigr. (UCN. FF. CFilR).

1511. BAGEACU, VIOREL, *Limba persană* [Vol.] I — II, București, [TUB], 1988, I: 334 p. multigr.; II: 225 p. multigr. (UB. FF) [în vol. II, gl. persan-român (p. 57—148) și român-persan (p. 149—254), lista de nume proprii în română și persană].

1512. BETTISCH, IOAN, *Die Technik auf Deutsch*. Curs practic audio de limbaj tehnic german pentru cursurile serale de subingineri, anul II, Reșița—Timișoara, CMIPT, 1988, 107 p. multigr. (IPT. Institutul de Subingineri Reșița).

1513. BLĂNARU, EUGEN, ILIESCU, VERONICA, *Limba rusă*. Pentru studenții din I. M. F. Partea I, București, [CMIMFB], 1988, 118 p. multigr. (IMFB. DLM).

1514. CHIȚORAN, DUMITRU, PÂRLOG, HORTENSIA, *Ghid de pronunție a limbii engleze*, București, EȘE, 1989, 208 p.

1515. CIUCHINDEL, LUMINIȚA, *Esthétique et rhétorique dans la poésie lyrique des premiers troubadours*, București, TUB, 1986, 295 p. Rec.: Mihaela Voicu, LMȘ, vol. 2, 1988, 181—182.

1516. CONSTANTINESCU, ILEANA, BONDREA, EMILIA, ROȘIU BOERU, ILEANA, *Gramatica limbii franceze — Morfologie. Exerciții*, București, APASE, 1989, 319 p. multigr. (UCȘB).

1517. CRĂCIUN, CORNELIU, *George Topîrceanu — coautor de manuale școlare*, LL, nr. 1, 1989, 62—66.

1518. DAVID, DOINA, *Sinteze de limbă literară.* [Vol.] II. Pentru uzul studenților și al cadrelor didactice care urmează cursurile de perfecționare sau pentru obținerea gradului II, Timișoara, TUT, 1988, 198 p. multigr. (UT. FF). Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **1691.**

1519. DOBRIȘAN, NICOLAE, *Curs de fonetica și morfologia limbii arabe contemporane*, București, TUB, 1988, 608 p. multigr. (UB. FF. CLO).

1520. DRAGOȘ, CLARA LILIANA, HOYE, LEO, *A Practical Course in the Teaching of English as a Foreign Language*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1988, 135 p. multigr. (UCN. FF).

1520 bis. DRĂGULINESCU, CORNELIA, CUTURICU, MAGDA, ENACHE, ILEANA, *Limba engleză pentru studenții din I.M.F.*, [București], [CMIMFB], 1988, 263 p. multigr. (IMFB. DLM).

1521. DUMITRESCU BRATEȘ, MARIA, *Le français par des images*, București, EȘE, 1987, 216 p.

1522. FILIPOVICI, ALEXANDAR, VESNICI, SLAVKO, *Čitanka i gramatika za III razred*, București, EDP, 1988, 236 p. Vezi BRL, **27**, 1984, nr. **2000.**

1523. FODOR, ECATERINA, IVANOV, ANDREI, *Exerciții de gramatică și vorbire în limba rusă*, București, EAI, 1987, 312 p. Rec.: Romeo Chivescu, LMȘ, vol. 1, 1989, 140—141.

1524. FRĂȚILĂ, VASILE, *Probleme de dialectologie română* — Pentru uzul studenților — , Timișoara, TUT, 1987, 251 p. multigr. (UT. FF. CLLR).

1525. GHEORGHE, NICOLAE GH., *Russko-rumynskij razgovornik. Ghid de conversație rus-român*, Buharest, Izdatel'stvo „Sport — Turizm", București, EST, 1989, 316 p.

1526. GHEORGHIU, MIRCEA, *Sovremennyj russkij literaturnyj jazyk. Morfologija. Limba rusă literară contemporană. Morfologia.* Ediția a III-a, București, TUB, 1989, 234 p. (UB. FF. CLS). Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1762; **18**, 1975, nr. 1261.

1527. GORUNESCU, ELENA, *Învățați limba franceză prin exerciții*, București, EAI, 1989, 256 p.

1528. GRUIȚĂ, MARIANA, POPA, ECATERINA, TROFIN, AUREL, ZDRENGHEA, MIHAI N., *Studies in English for In-Service Training*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1986, 188 p. multigr. (UCN. CLL. DELL).

1529. HĂULICĂ, CRISTINA, *Morfosintaxis española. Sintagma nominal — Predeterminantes* — , București, TUB, 1989, 217 p. multigr. (UB. FF).

1530. HOGEA VELIȘCU, ILEANA, *Limba chineză veche (Morfo-sintaxa. Lexic)*, București, TUB, 1989, 423 p. multigr. (UT. FF).

1531. HULBAN, HORIA, *The Sentence from Syntax to Morphology. A Pedagogic Grammar of English.* Part I. *Syntax.* Part II. *Morphology*, Iași, CMUI, 1988, I: 124 p.; II: 374 p. multigr. (UI. FF).

1532. ISPAS, BUJOREL, *Fonetica practică a limbii române, Exerciții de pronunțare* — Pentru uzul studenților din anul pregătitor — . Coordonator: Dumitru Crașoveanu, Timișoara, TUT, 1988, 81 p. multigr. (UT. FF).

1533. IVANCIU, N., STOICESCU, R., BONDREA, E., BURADA-IACOV, D., DIJMĂRESCU, G., *Manual de limba franceză* pentru studenții din anul II de la Facultatea de Economia Industriei și Agriculturii. Anul II, zi, seral, fără frecvență, București, APASE, 1989, 291 p. multigr. (ASE. CF. CLMCC).

1534. MARIN, DINUȚA, TUNSOIU, OLGA, *Formele verbale. Modurile personale.* Exerciții de limba română pentru anul pregătitor, București, TUB, 1989, 200 p. multigr. (UB. FF).

1535. MARINESCU, RAREȘ, *Manual de limba franceză. I. Autovehicule rutiere. II. Mașini agricole.* Anul II, Brașov, [RUBr], 1988, 149 p. multigr. (UBr).

1536 MARINESCU-MASCA, MIHAELA, *Folosirea creatoare a manualului unic în scopul însușirii limbajelor de specialitate*, LMȘ, vol. 2, 1988, 39—43 [la engl.; cu 1 tab.].

1537. MIHĂESCU, ALEXANDRA, *Limba engleză. Chimie și inginerie chimică*, [București], CMCIPB, 344 p. multigr. (IPB).

1538. MURĂREȚ, ION, MURĂREȚ, MARIA, *Petit traité de rhétorique. L'élocution et les figures de style*, București, [TUB], 1989, 455 p. multigr. (UB. FF).

1539. NEȚ, MARIANA, *Metalimbajul textului literar*, București, [TUB], 1989, 178 p. (UB. FF).

1540. OBROCEA, NICULINA, NICOLAU, ELENA, *Limba română.* Manual pentru clasa a III-a a școlilor ajutătoare, București, EDP, 1988, 136 p.

1541. PLETER, TIBERIU, *Gramatica limbii cehe.* Partea I — II. I: *Morfologia numelui.* II: *Morfologia verbului. Părțile de vorbire neflexibile*, București, TUB, I: 1986, 342 p. multigr.; II: 1989, 464 p. multigr. (UB. FF. CLS).

1542. POP, LIANA, MOLDOVAN, VICTORIA, MUREȘANU, ILEANA, *Româna în 15 lecții*. Curs intensiv de limba română, Cluj-Napoca, [TUCN], 1989, 210 p. multigr. (UCN).

1543. RADEȘ, LĂCRĂMIOARA, *Manual de limba engleză* pentru Facultatea de Aeronave, București, CMCIPB, 1988, 172 p. multigr. (IPB).

1544. RADU, ANCUȚA, BREAZU, GABRIELA, *Dicționar selectiv explicativ francez-român de termeni medicali*, Cluj-Napoca, LIMFCN, 1986, 313 p. multigr. (IMFCN).

1545. SAVU, ECATERINA, *Limba rusă (profil mecanic)* pentru studenții Facultății de T.C.M., București, CMCIPB, 1988, 131 p. multigr. (IPB. CLStP).

1546. SURJICOV, AURELIA, GEAMURIAN, AȘEN, *Limba rusă*. Anul II. *Ingineri și subingineri. Facultatea de Utilaj Tehnologic*, București, [AMICB], 1988, 67 p. multigr. (ICB).

1547. ȘERDEAN, IOAN, *Metodica predării limbii române la clasele I — IV*. Manual pentru licee pedagogice, clasele a XI-a și a XII-a. Specialitatea învățători, București, EDP, 1988, 151 p.

1548. TOMA, ION, *Toponimia Olteniei*. Pentru uzul studenților, [Craiova], [RUCr], [1988], 229 p. multigr. [cu 28 h.].

1549. VĂRLAN, TATIANA, *Manual de limba rusă*. Anul II. *Agricultura și horticultura*, București, [AMIAgB], 1987, 114 p. multigr. (IAgB. CLM).

1550. * * * *Deutsch-rumänischer Sprachführer*, București, EST, 1989, 199 p.

1551. * * * *Ghid de conversație în limba franceză pentru specializarea personalului care asigură asistența tehnică*, Pitești, [f. e.], [f. a.], 50 p. multigr. (Întreprinderea de Autoturisme).

1552. * * * *Ghid de conversație român-francez pentru agenți de circulație*, [București], Serviciul editorial și cinematografic, 1988, 159 p. (Ministerul de Interne. Inspectoratul General al Miliției).

1553. * * * *Ghid de conversație român-german*, București, EST, 1989, 184 p.

1554. * * * *Lecții de limba franceză*. Pentru anul I al Facultății de Îmbunătățiri Funciare București, [AMIAgB], 1987, 23 foi nenumerotate multigr. (IAgB).

1555. * * * *Limba română contemporană*. Manual pentru studenții străini — Recidtare — I. Acest curs a fost redactat de: Grigore Brâncuș, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu. Coordonator: Grigore Brâncuș. Au colaborat cu redactarea parțială a unor lecții membrii subcolectivului de limba română pentru studenții străini: Florica Caloianu, Mirona Doană, Gh. Doca, Melania Florea, Mariana Guiu, Elena Pană, Florin Popescu, George Sanda, Maria Steriu, Adriana Stoichițoiu, Mioara Vrcioroveanu, Silvia Tunșoiu, București, [TUB], 1988, 245 p. (UB. FLLR. CLRC). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3060**: **24**, 1981, nr. 2599.

1556. * * * *Manual de limba rusă*. Partea I. Remultiplicare. Pentru uzul studenților, București, APASE, 1988, 124 p. multigr. (ASE. FC. CLMGG. ColLR). Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1823**; **27**, 1984, nr. **2110**.

1557. * * * *Prelegeri de limbă și literatură rusă pentru perfecționarea profesională a cadrelor didactice*. Vol. III. Coordonatori: Ion Oiță, Virgil Șoptereanu. Vol. IV. Coordonatori: Ion Oiță, Virgil Șoptereanu, Solomon Vaimberg, București, TUB, III: 1988, 268 p. multigr.; IV: 1989, 368 p. multigr. (UB. FF. CLS). Vezi BRL, **23**, 1985, nr. **1762**.

1558. * * * *Učebnik russkogo jazyka. Manual de limba rusă*. Volumul I. Redactor principal: Ecaterina Fodor. Colectivul de autori: Maria Arvinte, Sima Borlea, Aurica Brașoveanu, Elena Iosub, Romeo Chivescu, Maria Cotovschi, Mihai Marinescu, Anatol Pedestrașu, *Manual de limba rusă pentru secțiile de specialitate*. Volumul II. Redactor responsabil: Ecaterina Fodor. Colectivul de autori: Aurica Brașoveanu, Feodor Chirilă, Romeo Chivescu, Ecaterina Fodor, Andrei Ivanov, Mihai Marinescu, Anatol Pedestrașu, Paraschiva Șerbănescu. *Manual de limba rusă pentru secțiile de specialitate* Volumul III. Redactori responsabili: Ecaterina Fodor, Mihail Marinescu. Colectivul de autori: Aurica Brașovcanu, Feodor Chirilă, Romeo Chivescu, Ecaterina Fodor, Andrei Ivanov, Mihail Marinescu, Anatol Pedestrașu, Ion Petrescu, Paraschiva Șerbănescu. *Manual de limba rusă pentru secțiile de specialitate*. Volumul IV. Redactori responsabili: Ecaterina Fodor, Mihail Marinescu, Feodor Chirilă. Colectivul de autori: Aurica Brașoveanu Feodor Chirilă, Romeo Chivescu, Ecaterina Fodor, Andrei Ivanov, Mihail Marinescu Anatol Pedestrașu, Ion Petrescu, Paraschiva Șerbănescu, București, [TUB], I: 1987, 502 p. multigr.; II: 1985, 520 p.; III: 1988, 442 p.; IV: 1989, 296 p. (Buharestskij universitet. Fakul'tet inostrannyh jazykov i literatur. Kafedra russkoj fililogii. UB. FF. CFilRs) [textul în rusă; la vol. I: foaia-titlu în rusă, cu anul 1983; la vol: II: foaia-titlu în rusă, cu anul 1985; la vol. III: foaia-titlu în rusă, cu anul 1987;

vol. IV: foaia-titlu în rusă, cu anul 1988]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2265**; **28**, 1985 nr. **1761**.

VEZI și nr. 411, **616**, **646**, 1026, 1594.

Recenzii

1559. CHIVESCU, ROMEO, *Gramatica practică a limbii ruse. Morfologia* [...], LMȘ, vol. 1, 1989, 139—140. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1822**.

1560. COSĂCEANU, ANCA, *Études contrastives* [...], LMȘ, vol. 1, 1989, 134—135. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2274**.

1561. DOMINTE, CONSTANTIN, Universitatea din București, Facultatea de Filologie. *Introducere în cultura și civilizația poporului român / Introduction to the Culture and Civilization of Romanian People* [...], AUBLLR, **37**, 1988, 87—92. Vezi BRL, 31, 1988, nr. **2218**.

1562. DUMITRESCU, MARIA, FODOR, ECATERINA, Ivanka Vaseva, *Teorija i praktika perevoda. Učebnik dlja studentov II — III kursa russkoj filologii*, vtoroe ispravlennoe izdanie, Sofia, 1982, 254 p., RS, **26**, 1988, 299—300.

1563. GEORGESCU, CONSTANT, Eugen Cizek, Dan Slușanschi, Mariana Bălușă, *Romano-Dacica. I. Izvoarele antice ale istoriei României* [...], StCl, **26**, (1988), 1989, 138—139. Vezi BRL, **29**, 1986, nr. **1765**.

1564. MARIN, DINUȚA, *O sintaxă a limbii române*, Forum, **31**, nr. 6, 1989, 74—75 [Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale* ... 1986]. Vezi BRL, **28**, 1986, nr. **1769**.

1565. POPESCU, MARCEL, Stănescu Speranța, *Sinteze de sintaxă a propoziției germane* [...], AUBLLS, **37**, 1988, 100—101. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2263**.

1566. SANDU, DOINA, Speranța Stănescu, *Sinteze de sintaxă a propoziției germane* [...], LMȘ, vol. 1, 1989, 138—139. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2263**.

1567. SARAMANDU, MANUELA, *Noi materiale auxiliare pentru studenții străini aflați la studii universitare în R. S. România*, AUBLLR, **37**, 1988, 96—97 [Dinuța Marin, Olga Tunșoiu, *Formele verbale compuse* ...]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1865**.

5168. STĂNESCU, SPERANȚA, Doina Sandu, *Limba germană contemporană. Morfo-sintaxă* [...], LMȘ, vol. 1, 1989, 138. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2261**.

1569. STERIU, MIHAELA, Mariana Chițoran, *An English Language Teaching Reader* [...], LMȘ, vol. 2, 1988, 179. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2228**.

1570. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Gabriela Pană-Dindelegan, *Aspecte ale dinamicii sistemului morfologic verbal* [...], LL, nr. 4, 1988, 603—606. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1810**.

1571. UNGUREANU, NUȚI, Georgiana Gălățeanu-Fârnoagă, *Sinteze de gramatică engleză* [...], LMȘ, vol. 2, 1988, 179—180. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **1795**.

1572. ZOTTA, ALEXANDRU, *O valoroasă realizare didactică*, Ramuri, nr. 5, 1989, 14 [*Limba și literatura română în liceu* ...]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **2275**.

XXXI. *VARIA*

1573. BABEȚI, ADRIANA, *Magister*, Orizont, **40**, nr. 26, 1989, 2 [G. I. Tohăneanu].

1574. BERCA, OLIMPIA, *Crișu Dascălu*, Orizont, **40**, nr. 29, 1989, 6; *Eugen Dorcescu*, nr. 33, 5; *Alexandra Indrieș*, nr. 40, 5; *Mirco Jivcovici*, nr. 49, 5 [la rubr.: Dicționar literar].

1576. DĂNĂILĂ, LEON, *Materie și conștiință*, Magazin, **32**, nr. 20, 1989, 5 [int. cons. de Gh Brătescu].

1577. DEL CONTE, ROSA, *„Te poți îmbolnăvi de traducere"*, VR, **34**, 1989, 87—92 [int. de Sanda Anghelescu].

1578. FISCHER, I., *„...Sînt foarte departe de a fi pesimist în legătură cu destinul umanismului românesc"*. — Interviu realizat de prof. Petrache Dima —, RN, **18**, nr. 143—145, 1989, 2748—2756, 2789—2792.

1579. MARCUS, SOLOMON, *Orizont spiritual*, Magazin, **32**, nr. 26, 1989, 6 [la rubr.: Centenar Eminescu].

1580. MESTAS, JEAN-PAUL, *Universul Eminescu — limba, limbajele, infinitul*, VR, **34**, nr. 6, 1989, 79—86 [int. și prez. de Constantin Crișan].

1581. MIHĂESCU, N., *Nume de profesori*, Săptămîna, nr. 7, 1989, 2 [Ion Crețu, Gh. D. Trandafir, Nicolae Andrei; v. r. nr. 915].

1582. MIHĂIEȘ, MIRCEA, *G. I. Tohăneanu: cuvîntul irepetabil*, Orizont, **40**, nr. 13, 1989, 9.

1583. MODOLA, DOINA, *Contribuții românești. Metoda dinamic-contextuală*, Tribuna, **33** nr. 23, 1989, 6 [Tatiana Slama-Cazacu].
1583. bis. NICU, DUMITRU, *Un mare interpret al limbii noastre*, Contemporanul, nr. **22**, 1989, 8—9 [Al Rosetti; v. t. c. nr. 339].
1584. PILCH, HERBERT, *Limba ca text infinit*, Cronica, **24**, nr. 13, 1989, 8 [int. cu prof. ..., de la Universitatea „Albert Ludwig" din Freiburg, R. F. a Germaniei, cons. de Adrian Poruciuc].
1585. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Cuvintele*, Cronica, **24**, nr. 9, 1989, 1, 2.
1585. bis. SPÎNU, PETRUȚA, *Necăilai Șerban*, DȘ, 1986, 77—78.
1586. UDRESCU, ȘTEFAN, *Tînăr, bogat și analfabet ...*, Flacăra, **38**, nr. 8, 1989, 28 [despre nivelul competenței lingvistice a italienilor].
1586 bis. URIAN, TUDOREL, *Fascinația cuvîntului*, Orizont, **40**, nr. 35, 1989, 3 [G. I. Tohăneanu].
1587. * * * *Limbă oficială*, RE, nr. 32, 1989, 31.
VEZI și nr. 168, 192.

Recenzii

1588. IANCU, VICTOR, Gheorghe Pop, *Profesor și vocație* [...], BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 162—163. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **57**.
1589. VERZAN, SABIN, Paul-Gerhard Müller, *Lexikon exegetischer Fachbegriffe*, în col. „Biblische Basis Bücher", Band 1, Verlag Katholisches Bibelwerk, Verlag Butzon & Bercher, Stuttgart, 1985, 256 p., GB, **46**, nr. 8, 1987, 143—147.

XXXII. *IN HONOREM*

1590. DIMITRIU, C., *În slujba lingvisticii și filologiei românești*, Cronica, **24**, nr. 8, 1989, 5 [Gavril Istrate la 75 de ani].
1591. MITU, MIHAI, *Ion C. Chițimia la optzeci de ani*, BulSȘF, 1988, 59—61.
1592. MITU, MIHAI, *Profesoara Lucia Djamo-Diaconiță la a 70-a aniversare*, RS, **26**, 1988, 333—335 [cu o listă a lucrărilor publicate (p. 335—342) și o listă selectivă a lucrărilor de referință privind viața și activitatea sărbătoritei (p. 343)].
1593. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Traian Cantemir — octogenar*, BulSȘF, 1988, 62—64.
1594. VINȚELER, ONUFRIE, *Simion Morărescu la 75 de ani*, BulSȘF, 1988, 68—69.
1595. * * * [Alocuțiuni rostite la omagierea prof. Gavril Istrate, cu ocazia împlinirii a 70 de ani], Omagiu G. Istrate, 2—54 [de Viorel Barbu (p. 2), Silvia Buțureanu (p. 4—5), Al. Andriescu (p. 6—8), G. Ivănescu (p. 9—16), Maria Platon (p. 17—20), Ariton Vraciu (p. 21—23), Ștefan Giosu (p. 24), Ion Nuță (p. 25—27), Dragoș Mocanu (p. 28), Petru Zugun (p. 29—30), C. Dimitriu (p. 31); răspunsul sărbătoritului (p. 32—54)].
VEZI și nr. 111, 119, 263, 352, 358, 360, 364, 368, 372, 381, 408, 439.

Recenzii

VEZI nr. 64, 70.

XXXIII. *IN MEMORIAM*

1596. ALMAȘ, DUMITRU, *Vasile Netea — cărturarul patriot*, DCon, nr. 3, D, în Vatra, **19**, nr. 3, 1989.
1597. APOLZAN, MIOARA, *Un destin împlinit*, RLit, **22**, nr. 21, 1989, 2 [Mihail Guboglu (1911—1989)].
1598. BALOGH DEZSÖ, *Teiszler Pál 1932—1988*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 104.

1599. BULGĂR, GH., *Un filolog erudit: Alexandru Graur*, RN, **17**, nr. 140—142, 1988, 2712—2713 [1900—1988].
1600. CHIVU, GHEORGHE, *Mariana Costinescu* (1943—1989), LL, nr. 2, 1989, 256—257.
1601. DAN, ILIE, *Un mare lingvist: Ariton Vraciu*, Ramuri, nr. 3, 1989, 3 [20 ian. 1927—24 aug. 1987].
1602. FISCHER, I., *Al. Graur (1900—1988)*, StCl, **26**, (1988), 1989, 157—160.
1603. GHEȚIE, ION, *Dimitrie Macrea (1907—1988)*, LR, **38**, nr. 1, 1989, 77—78.
1604. GHEȚIE, ION, *Mariana Costinescu (1943—1989)*, LR, **38**, nr. 2, 1989, 165—166.
1605. IANCU, VICTOR, *Dimitrie Macrea (1908—1988)*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 170—171; Steaua, **40**, nr. 1, 1989, 50.
1606. IRIMIA, DUMITRU, *Iorgu Iordan (1888—1986)*, Collegium, **4**, 1988, 172—173.
1607. MAREȘ, ALEXANDRU, *Mariana Costinescu (1943—1989)*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 189—190.
1608. MURÁDIN LÁSZLÓ, *Gálffy Mózes 1915—1988*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 103—104.
1609. PĂTRUȚ, IOAN, *Dimitrie Macrea (1907—1988)*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 85—87.
1610. PÉNTEK JANOS, *Alexandru Graur 1900—1988*, NyIK, **33**, nr. 1, 1989, 102.
1611. POP, GHEORGHE, *Boris Cazacu (15 ianuarie 1919 — 24 august 1987)*, BulIDȘ—Baia Mare, **4**, 1988, 169—170.
1612. POPESCU, EMILIAN *Louis, Robert (1904—1985)*, StCl, **26**, (1988), 1989, 161—164.
1613. ROȘIANU, IOAN, *Alexandru Graur (1900—1988)*, CL, **34**, nr. 1, 1989, 83—85.
1614. ROTUNDU, V., *Ariton Vraciu 1927—1988*, AUI, **34**, 1988, 100—103.
1615. ROTUNDU, V., PANȚIRU, M., *Ariton Vraciu (1927—1987)*, RS, **26**, 1988, 345—348.
1616. SALA, MARIUS, *Constant Maneca (1926—1989)*, SCL, **40**, nr. 2, 1989, 193—194.
1617. SZABÓ ZOLTÁN, *Boris Cazacu (1919—1987)*, NyIK, **32**, nr. 1, 1988, 95.
1618. TANCO, TEODOR, *Vasile Netea — cărturarul patriot*, DCon, nr. 3, D, în Vatra, **19**, nr. 3, 1989.
1619. TOHĂNEANU, G. I., *Alexandru Graur*, BulSȘF, 1988, 89—92 [1900—1988].
1620. ȚEPELEA, GABRIEL, *O personalitate dinamică — Vasile Netea*, RLit, **22**, nr. 10, 1989, 8.
1621. WALD, LUCIA, *Al. Graur — o viață închinată școlii și științei*, LL, nr. 4, 1988, 594—599 [(1900—1988)].
1622. * * * *Acad. Iorgu Iordan (29 septembrie/11 octombrie 1888 — 20 septembrie 1986)*, AA, **36**, 1989, Anul 120 (1986), 287—299 [cuvîntări de la adunarea de doliu ținute de Radu Voinea, G. Ivănescu, Al. Hanță, Gavril Istrate, Marius Sala].
1623. * * * *Mariana Guiu*, AUBLLR, **37**, 1988, 102 [(1934—1988)].

VEZI și nr. **59**, 89, 351, 354, 359, 365, 380, 385, 402, 404, 469.

*ABREVIERI**

AA = *Analele Academiei* [...]. Seria a IV-a, București, FA, **1**, 1952 [**36**, 1989, Anul 120 (1986)]; *abr.* = abreviere, abrevieri; abreviat(ă); *acad.* = academician; *adv.* = adverb(e); adverbial(ă); *alb.* = albanez(ă); **Albina** = *Albina*. Fondată de Spiru Haret în 1897. Revistă pentru sate [...]; București, **1**, 1987 [**92**, nr. 8, 1989; inc.]; *alf.* = alfabet(e); alfabetic(ă); **Aluta** = *Aluta*. Studii și comunicări, Sfîntu Gheorghe, **1**, 1969 (Muzeul Județean Covasna) [**14—15**, 1983; **16**, 1984; **17-18** (1985—1986), 1988; **Amfiteatru** = *Amfiteatru*. Revistă literară și artistică [...], București, **1**, 1966 [**23**, nr. 11, 1989; inc.]; *AMIAgB* = Atelierul de multiplicare al Institutului Agronomic „Nicolae Bălcescu" din București; *AMICB* = Atelierul de multiplicare al Institutului de Construcții din București; **AMM** = *Acta Moldaviae Meridionalis*. Anuarul Muzeului Județean Vaslui, Vaslui, **1**, 1979 [3—4, 1981—1982]; **AMP** =

* Abrevierile culese în această secțiune cu caractere **aldine** sînt sigle care trimit la cărți, la culegeri și la publicații periodice sau seriale; cele culese cu caractere *cursive* sînt prescurtări ale unor termeni bibliografici uzuali, ale numelor unor instituții de învățămînt, științifice, culturale etc. Parantezele drepte la publicațiile periodice și seriale indică ultimele numere fișate; indicația „inc." de la sfîrșitul acestor paranteze arată goluri (mari) în colecția publicației din anul respectiv. Închiderea marilor biblioteci din București la sfîrșitul lunii decembrie 1989 și distrugerea sediului central al BCU ne-au împiedicat accesul la unele publicații și la ultimele numere din an ale majorității periodicelor.

Acta Musei Porolissensis. Zalău, 1, 1977 (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău) [12, 1988]; *an.* = anexă, anexe: **AnICED—A** v. nr. 44; **AnIst Cluj-Napoca** = *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, EA, 1, 1948 (UCN) [28, 1987—1988]; **AnIst Iași** = *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași*, Iași, 1, 1964 (UI) [25, nr. 1, 1988]: *antrop.* = antroponim(e); antroponimie: **AO** = *Arhivele Olteniei*. Serie nouă, Craiova, EA, 1, 1981 (CȘS. Craiova) [6, 1989]; **AP** = *Apărarea patriei*. Organ central al Ministerului Apărării Naționale, București, 1, 1944 [45, nr. 14, 1989; inc.]; *APASE* = Atelier poligrafic. Academia de Studii Economice din București; **Apicultura** = *Apicultura în România*. Revistă lunară de schimb de experiență și îndrumare metodologică apicolă editată de Asociația Crescătorilor de Albine [...], București, 1, 1948 [62, nr. 5—8, 11—2, 1987: 63, nr. 1—7, 1988]; *apr.* = aprilie; **AP Supl** = *Apărarea patriei*. Supliment pentru Forțele Sistemului Național de Apărare. Apare din două în două luni, București, 1, nr. 1, dec. 1986 [4, nr. 4, 1989; inc.]; **Apulum** = *Apulum. Acta Musei Apulensis. Arheologie — Istorie — Etnografie*, Alba Iulia, 1, 1939—1942 [25, 1989]; **AR** = *Actualités roumaines*. Hebdomadaire d'information et commentaires édité par l'Agence roumaine de presse — AGERPRES, București, 1, 1978 [nr. 1—39, 1989; inc.]; *AR* = Academia Română: **Argeș** = *Argeș*. Revistă lunară, Pitești, 1, 1966 [24, nr. 10, 1989]: **ArhMold** = *Arheologia Moldovei*, Iași, 1, 1961 (Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" Iași) [1, 1961: 2—3, 1964; 4, 1966; 5, 1967; 6, 1969: 7, 1972; 8, 1975; 9, 1980: 10, 1985: 11, 1987; 12, 1988]: *art.* = articol(ul), articole(le); *AS* = Asociația Slaviștilor din România: *ASE* = Academia de Studii Economice din București: **Astra** = *Astra*. Revistă de cultură. Apare lunar. Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român — ASTRA — 1861 Brașov, 1, 1966 [24, nr. 11, 1989]: **Ateneu** = *Ateneu*. Revistă social-culturală. Fondatori: George Bacovia și Grigore Tabacariu, Bacău, 1, 1964 [26, nr. 10, 1989]; **AUBF** = *Analele Universității București. Filozofie*, București, 1, 1954 [37, 1988]; **AUBLLR** v. nr. 20: **AUBLLS** v. nr. 21: **AUCr** v. nr. 22: **AUCrM** = *Analele Universității din Craiova. Seria Matematică, fizică—chimie*, Craiova, [TUCr], 1, 1973 [16, 1988]; *aug.* = august; **AUI** v. nr. 19; **AUII** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea III. d. *Istorie*, Iași, [TUI], 1, 1954 [34, 1988]; **AUIM** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea I. a. *Matematică — Informatică*, [TUI], 1, 1954 [33, nr. 4, 1987; 34, nr. 1-4, 1988]; *aut.* = autor(ul); autori(i); **AUT** v. nr. 23: **AUTM** = *Analele Universității din Timișoara. Seria Științe matematice*, Timișoara, [TUT], 1, 1963 [25, nr. 1—3, 1987: 26, nr. 1—2, 1988].

BAR = Biblioteca Academiei Române, București; *BCP*; Biblioteca Centrală Pedagogică, București; *BCS* = Biblioteca Centrală de Stat, București; *BCU* = Biblioteca Centrală Universitară; *BCUB* = Biblioteca Centrală Universitară din București; *bg.* = bulgar(ă); *bibl.* = bibliografie; **Biblioteca** = *Biblioteca*. Buletin trimestrial de biblioteconomie editat de revista „Cintarea României", București [nr. 4, 1988; nr. 1—2, 1989; inc.]; **BN** = *Banatske novine*. Društveno-politički nedeljnik. Izdavači: Timiški Zupanijski narodni odbor, Timișoara, 1, 1949 [45, nr. 4021—4032 (1 apr. — 17 iun.), 4034—4044 (1 iul. — 26 aug.) 1988; inc.]; **BO** = *Biserica Ortodoxă Română*. Buletinul oficial al Patriarhiei Române, București, 1, 1883 [106, nr. 1—6, 1988]; **BRL** = *Bibliografia românească de lingvistică*; **BUBrM** = *Buletinul Universității din Brașov*. Seria C. *Matematică. Fizică. Chimie*, Brașov, [RUBr], 1, 1948 [30, 1988]; *Buc.* = București; *BUcr* = Biblioteca Universității din Craiova: **BulDPD—Satu Mare** v. nr. 45, **BulID—Arad** v. nr. 46; **BulID—Pitești** v. nr. 47; **BulIDMȘ—Suceava** v. nr. 48; **BulIDȘ—Baia Mare** v. nr. 50; **BulIDȘ—Tulcea** v. nr. 49; **BulSȘF** v. nr. 51; **BulȘtSȘEF** = *Buletin științific*. Societatea Științifică de Etnografie și Folclor, București [1, 2, (1987), 1988]; **BulȘtSSEF—Baia Mare** = *Buletinul științific al Societății Studențești de Etnografie și Folclor*. Lucrări prezentate la cel-de-al XI-lea Colocviu Național, Cluj-Napoca, 14—16 aprilie 1977, Baia Mare, 1, (1978), 1979.

cap. = capitol(ul); capitole(le); **CBot** = *Caiete botoșănene*. Editor: revista „Ateneu", Bacău, 1, 1983 [7, nr. 1—8. 1989; inc.]; **CCȘS** v. nr. 54; **CE** = *Caietele Eminescu*. Colocviul Național Studențesc, ed. a XII-a, 1986, [Iași], [TUI], 7, vol. 2, 1986; ed. a XIII-a, Iași, 14—17 mai 1987, [Iași], [TUI], 8, 1987, 478 p.; **CEA** v. nr. 282; *CEd* = Centrala Editurilor; *CFilR* = Catedra de filologie romanică ; *CFilRs* = Catedra de filologie rusă; **CI** = *Cercetări istorice*, Iași, 1, 1970 (Muzeul de istorie Iași) [1, 1970; 2, 1971; 3, 1972; 4, 1973; 5, 1974; 6, 1975; 7, 1976; 8, 1977; 9—10, 1978—1979; 11, 1980; 14—15, 1983—1984]; **CICSEE** v. nr. 1091; *cit.* = citat(ă), citați, citate: *CJASÎ* = Comitetul Județean pentru Activitatea Sindicatelor din Învățământ; **CL** v. nr. 25; **CLTA** v. nr. 24: *CLL* = College of Languages and Literatures; *CLLF* = Catedra de limba și literatura franceză; *CLLG* = Catedra de limbi și literaturi germanice; *CLLR* = Catedra de limba și literatura română; *CLM* = Colectivul de limbi moderne; *CLMCE* = Catedra de limbi moderne și corespondență comercială; *CLO* = Catedra de limbi orientale; *CLRC* = Catedra de limba română contemporană; *CLS* = Catedra de limbi slave; *CLSt* = Colectivul de limbi străine; *CLStP* = Colectivul de limbi străine și peda-

gogie; *CMCIPB* = Centrul de multiplicare a cursurilor al Institutului Politehnic din București; *CMIFB* = Centrul de multiplicare al Institutului de Medicină și Farmacie din București; *CMIPT* = Centrul de multiplicare al Institutului Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara; *CMUI* = Centrul de multiplicare al Universității „Al. I. Cuza" din Iași; **CNȘI** v. nr. 73: *colab.* = colaboratori(i); **Collegium** v. nr. **53**: *ColL* = Colectivul de lingvistică; *ColLRs* = Colectivul de limba rusă; *com.* = comunicare, comunicări; comunicat(ă); *comen.* = comentariu, comentarii; comentat(ă); *cons.* = consemnat(ă), consemnați, consemnate; **Contemporanul** = *Contemporanul*. Revistă fondată în 1881. Săptămînal politic-social-cultural, București [nr. 1—50, 1989]; **ConvLit** = *Convorbiri literare*. Revistă literară fondată de Societatea „Junimea" din Iași la 1 martie 1867, editată de Uniunea Scriitorilor din România, Iași, 1, 1867 [**95.** nr. 1—11, 1989]; *cop.* = copertă, coperta; *CR* = Cartea Românească, București [editură]; **Crisia** = *Crisia*, Oradea, 1, 1971 (Complexul Muzeal Județean Bihor) [**18.** 1988]; *crit.* = critic(ă); **CRom** = *Cîntarea României*, București, 1, 1980 [**10.** nr. 1—8, 1989; inc.]; **Cronica** = *Cronica*, Săptămînal politic-social-cultural, Iași, 1, 1966 [**24.** nr. 1—46, 1989; inc.]; **CSem** v. nr. **52**; *CȘS* = Centrul de Științe Sociale; *cuv.* = cuvînt(ul); cuvinte(le).

Dacia = *Dacia*. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle série, Bucarest, EA, 1, 1957 [**30.** nr. 1—2, 1986; **31.** nr. 1—2, 1987]; *dact.* = dactilografiat(ă); dactilografiate; *dc.* = document(ul), documente(le); *dec.* = decembrie; **DCon** = *Documentele continuității*. Supliment la revista „Vatra", Tîrgu Mureș [iul. 1989, în „Vatra", **19.** nr. 7, 1989; inc.]; *DELL* = Department of English Language and Literature; *deutsch. Zus.* = deutsche Zusammenfassung; *DGAS* = Direcția Generală a Arhivelor Statului din România; *dicț.* = dicționar(e); *DLM* = Disciplina limbi moderne; **DMod** v. nr. **1422**; *doc.* = docent; *dr.* = doctor în științe; **DȘ** v. nr. **461**.

EA = Editura Academiei, București; *EAl* = Editura Albatros, București; *EAR* = Editura Academiei Române, București; *EC* = Editura Ceres, București; **Echinox** = *Echinox*. Revistă de cultură, Cluj-Napoca, 1, 1969 (UCN) [**20.** nr. 4, 1988; inc.]; *ECR* = Editura Cartea Românească, București; *ed.* = ediție, ediții; editat(ă), editați, editate; editor(i); *ED* = Editura Dacia, Cluj-Napoca; *EDP* = Editura Didactică și Pedagogică, București; *EE* = Editura Eminescu, București; *EF* = Editura Facla, Timișoara; *EIBMBOR* = Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București; *ELU* = Editura pentru Literatura Universală; *EM* = Editura Minerva, București; *EMed* = Editura Medicală, București; *EMer* = Editura Meridiane, București; *EMuz* = Editura Muzicală; *engl.* = englez(ă); *Engl. Ab.* = English Abstract; *EOR* = Episcopia Ortodoxă Română; *EP* = Editura Politică, București; *EPL* = Editura pentru Literatură; **ER** v. nr. **135**; **Era socialistă** = *Era socialistă*, București, 1, 1929 [**69.** nr. 18, 1989; inc.]; *ESPLA* = Editura de Stat pentru Literatură și Artă; *EST* = Editura Sport-Turism, București; *EȘ* = Editura Științifică; *EȘE* = Editura Științifică și Enciclopedică, București; *EU* = Editura Univers, București; *ex.* = exemplu, exemple; exemplificare, exemplificări; *expr.* = expresie, expresii.

f. = foaie, foi; *f. a.* = fără an; *facs.* = facsimil(e); **Familia** = *Familia*. Revistă de cultură. Fondator: Iosif Vulcan. Seria a II-a, Oradea, 1, 1965 [**25.** nr. 10, 1989]; *fasc.* = fascicul(e); *FC* = Facultatea de Comerț; *f. e.* = fără editură; *febr.* = februarie; **Femeia** = *Femeia*, București, 1, 1948 [**42.** nr. 9, 1989]; *FF* = Facultatea de Filologie; *FFI* = Facultatea de Filologie-Istorie; **FI Bistrița** = *File de istorie*, Bistrița, 5, 1985 (Muzeul Județean Bistrița-Năsăud); *fig.* = figură, figuri; *Fil.* = filială; **FL** = *Folclor literar*. Coordonatorii volumului: Eugen Todoran, Vasile T. Crețu, 7 (1986—1987), Timișoara, TUT, 1988, 324 p.; **Flacăra** = *Flacăra*, București, 1, 1952 [**38.** nr. 50, 1989]; *FLLR* = Facultatea de Limba și Literatura Română; *FLLS* = Facultatea de Limbi și Literaturi Străine; *FMat* = Facultatea de Matematică; **Forum** = *Forum*. Revista învățămîntului superior. Publicație lunară editată de Ministerul Învățămîntului, București, 1, 1959 [**31.** nr. 1—8, 1989]; *fot.* = fotografie, fotografii; *fr.* = franceză(ă); *fragm.* = fragment(e); *FRIA* = Fundația Regală pentru Literatură și Artă; **FVL** v. nr. 26.

GB = *Glasul bisericii*. Revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, București, 1, 1942 [**45.** nr. 6, 1986; **46.** nr. 1—6, 1987; **47.** nr. 1—2, 1988; inc.]; *germ.* = german(ă); *gl.* = glosar(e); *gr.* = grec, greacă; *GRIA* = Grupul Român de Lingvistică Aplicată.

h. = hartă, hărți.

IAE = Institutul de Arhitectură „Ion Mincu" din București; *IAgB* = Institutul Agronomic „Nicolae Bălcescu" din București; *ian.* = ianuarie; *ICB* = Institutul de Construcții din București; *ICID* = Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice din București; *IF* = Institutul de Filozofie din București; **IGIR** v. nr. **458**; *IIAI* = Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași; *IIB* = Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din București; *IMFB* = Institutul de Medicină și Farmacie din București; *IMFCN* = Institutul de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca; *inc.* = incomplet(ă); *ind.* = indice; *int.* = inter-

viu(ri); *introd.* = introductiv(ă); *IPB* = Institutul Politehnic din București; *IPT* = Institutul Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara; *ISSEE* = Institutul de Studii Sud-Est Europene din București; **Istros** = *Istros*. Buletinul Muzeului Brăilei. Studii, comunicări, note, Brăila [2—3, 1983; 4, 1985; 5, 1987]; *IȘJ* = Inspectoratul Școlar Județean al Județului; *it.* = italian(ă); *IT* = Institutul de Tehnologie; *iul.* = iulie; *iun.* = iunie.

i.a.l. = în afară de text; *îndr. șt.* = îndrumător științific; **ÎnvLicTehn** = *Învățământul liceal și tehnic profesional*. Revistă editată de Ministerul Învățământului, București, 1, 1963 [37, nr. 8, 1989]; *i.t.* = în text.

J = Junimea, Iași [editură].

KK = Kriterion Könyvkiadó, București; *KV* = Kriterion Verlag, București.

lat. = latin(ă); latinesc(ul); **LCȘS** v. nr. 136; **LexDid** v. nr. 1498; **LexSem** v. nr. 283; *LIMFCN* = Litografia de multiplicare a Institutului de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca; *lit.* = literă, litere; literatură; **Litua** = *Litua*. Studii și cercetări, Târgu Jiu, 1, 1978 (Muzeul Județean Gorj) [1, 1978; 2, 1982]; **LL** v. nr. 55; **LLR** v. nr. 28; **LMȘ** v. nr. 1503; **LR** v. nr. 27; **Luceafărul** = *Luceafărul*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor, București, 1, 1958 [32, nr. 50, 1979]; **Lumea** = *Lumea*. Săptămînal de politică externă, București, 1, 1963 [nr. 40, 1989].

MA = *Mitropolia Ardealului*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei, Sibiu, 1, 1956 [33, nr. 4—6, 1988; 34, nr. 2, 1989; inc.]; *mag.* = maghiar(ă); **Magazin** = *Magazin*. Revista săptămînală, București, 1, 1959 [32, nr. 1—40, 1989; inc.]; *mag. kin.* = magyar kinovat; **MALS** v. nr. 1013; **Manuscriptum** = *Manuscriptum*. Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române. Director fondator: D. Panaitescu Perpessicius, București, 1, 1969 [19, nr. 4, 1988; 20, nr. 1, 1989; inc.]; *mart.* = martie; *mat.* = materii; material(e); **MemAnt** = *Memoria antiquitatis*, Piatra Neamț, 1, 1969 (Muzeul de Istorie Piatra Neamț) [1, 1969; 2, 1970; 3, 1971; 4—5 (1972—1973); 1976; 6—8 (1974—1976), 1981]; **MI** = *Magazin istoric*. Revistă de cultură istorică, București, 1, 1967 [23, nr. 3, 1989; inc.]; *MÎ* = Ministerul Învățământului; **MMS** = *Mitropolia Moldovei și Sucevei*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Iași, 1, 1924 [65, nr. 2, 1989; inc.]: **MO** = *Mitropolia Olteniei*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, Craiova, 1, 1948 [39, nr. 6, 1987; 40, nr. 1—4, 1988; inc.]; *ms(s)* = manuscris(e); **MSȘFLA** v. nr. 57; *multigr.* = multigrafiat(ă), multigrafiate.

n. = noiembrie; **Natura** = *Ocrotirea mediului înconjurător. Natura. Terra*. Subtitlul *Natura*, București, 1, 1948 (Societatea de Științe Biologice din România), [39 nr. 4, 1988; 40, nr. 1—2, 1989; inc.]; *nr.* = număr(ul), numere(le); *num.* = numeros, numeroși, numeroase; **NW** = *Neuer Weg*, Bukarest, 1, 1949 [41, nr. 12612, 19 dec. 1989; inc.]; **NyIK** v. nr. 29.

oct. = octombrie; **Omagiu G. Istrate** v. nr. 59; *onom.* = onomastic(ă); *op.* = operă, opere(le); *op. cit.* = opera citată; *org.* = organiza(ă); **Orizont** = *Orizont*. Săptămînal social-politic și literar-artistic editat de Uniunea Scriitorilor, Timișoara, 1, 1951 [40, nr. 49, 1989]; **Ortodoxia** = *Ortodoxia*. Revista Patriarhiei Române, București, 1, 1949 [40, nr. 3, 1988].

p. = pagină, pagini(le); **PagBuc** = *Pagini bucovinene*. Supliment [al periodicului „Convorbiri literare"], Suceava, Iași, 1, 1982 [8, nr. 11, 1989]; **PagTel** = *Pagini teleormănene*. [Editate de revista „Argeș", Pitești, 1, 1989 [mart., iul. 1989; inc.]; *pl.* = planșă, planșe; **PN** = *Presa noastră*. Revistă editată de Consiliul Ziariștilor din România, București, 1, 1956 [33, nr. 9, 1989; inc.]; *pol.* = polonez(ă); *port.* = portughez(ă); **PPÎ** = *Perfecționarea procesului de învățămînt. Simpozion. Craiova, 29 mai 1975; Comunicările sesiunii științifice: Secții limba și literatura română. Limbi moderne. Craiova, 15 mai 1976; Comunicări. Secția filologie. Craiova, 15 mai 1977*. Craiova, [RUCr.], 1975: 1975, 266 p.; 1976: 1976, 125 p.; 1977: 1977, 124 p. (UC. Seminarul pedagogic. Institutul Central de Perfecționare a Personalului Didactic. Fil Craiova); prel. = prelucrare; prelucrat; **PrelLLR** v. nr. 1537; *prez.* = prezentare; prezentat(ă); **ProDid** v. nr. 58; *prof.* = profesor (universitar); *prov.* = provensal(ă); **Proverbium** v. nr. 60; **Publicitate** = *Publicitate* [Supliment al revistei „Ateneu"; ian.-aug. 1989, în „Ateneu", 26, nr. 1—8, 1989].

Ramuri = *Ramuri*. Revistă lunară, Craiova, 1, 1964 [nr. 11, 1989]; **RE** = *Revista economică*, București (Institutul Central de Cercetări Economice) [nr. 39, 1989; inc.]; *Rec.* = recenzie, recenzii; *ref.* = referat(e); **REF** = *Revista de etnografie și folclor*, București, 1, 1955 [34, nr. 3, 1989]; *repr.* = reproducere, reproduceri; reprodus(ă); **RESEE** v. nr. 30; *res. esp.* = resumen en español; *rés. fr.* = résumé en français; *res. port.* = resumo em portugues; *rez.* = rezúmat(e); *rez. rom.* = rezumat în română; *riass. it.* = riassunto in italiano; **RITL** = *Revista de istorie și teorie literară*, București, (Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu" al Universității din București) [37, nr. 1—2, 1989]; **RLit** = *România literară*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor, București, 1, 1968 [22, nr. 50, 1989]; **RN** = *Revista noastră*. Publicație

a elevilor Liceului „Unirea" din Focșani, fondată în 1912 (Serie nouă). Fondator: Prof. Dimitrie Papadopol. Coordonator (din 1972): Prof. Petrache Dima, Focșani [**18**, nr. 143 — 145, 1989; inc.]; *rom.* = român(ă); **RomBooks** v. nr. 77; **RP** = *România pitorească*. Revistă lunară editată de Ministerul Turismului, București, **1**, 1972 [**18**, nr. 9, 1989; inc.]; **RPed** = *Revista de pedagogie*, București, **1**, 1952 (Ministerul Învățământului) [**37**, nr. 8, 1989; inc.]; **RR** = *Revue roumaine*. Revue mensuelle de culture et civilisation roumaines. Paraît en français, allemand, anglais et russe, Bucarest, **1**, 1947 (Agence roumaine de presse „Agerpres" — Rédaction des publications pour l'étranger „La Roumanie") [**43**, nr. 8, 1989; inc.]; **RRG** — **Geogr.** = *Revue roumaine de géologie, géophysique et géographie. Géographie*, Bucarest, EA, **1**, 1957 (AR) [**32**, 1988]; **RRL** v. nr. 31; **RRMPA** = *Revue roumaine de mathématique pure et appliquée*, București, EA, **1**, 1956 (AR) [**34**, nr. 6, 1989; inc.]; **RS** v. nr. **1303**; *Rîd* = Rezumatul tezei de doctorat; *rubr.* = rubrică; *RUBr* = Reprografia Universității din Brașov; RUCr = Reprografia Universității din Craiova; *rus.* = rusă; rusesc: рус. рез. = русское резюме.

Săptămîna = *Săptămîna culturală a capitalei*, București, **1**, 1970 [nr. 46, 1989; inc.]; **SCGeogr** = *Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie. Geografie*, București, EA, **1**, 1953 (AR) [**35**, 1988]; *sch.* = schemă, scheme; **SCL** v. nr. 33; **SCMatem** = *Studii și cercetări matematice*, București, EA, **1**, 1948 (AR) [**41**, nr. 3, 1989]; **ScTin SLA** = *Scînteia tineretului. Supliment literar-artistic*, București, **1**, 1981 [**9**, nr. 50, 1989]; *sec.* = secol(ul), secole(le); *SectP* = Sectorul de poetică; **Sec 20** = *Secolul 20*. Revistă de literatură universală editată de Uniunea Scriitorilor, București [nr. 313—315, 1987]; *sept.* = septembrie; *ses.* = sesiune, sesiuni; *SFLS* = Sectorul de fonetică și lingvistică structurală; *SÎ* = Sindicatul Învățămîntului; *sl.* = slav(ă); *sp.*; spaniol(ă); *SR* = Scrisul Românesc, Craiova [editură]; *SSC* = Societatea de Studii Clasice; *SȘF* = Societatea de Științe Filologice; *SȘI* = Societatea de Științe Istorice; **ST** = *Studii teologice*. Revista institutelor teologice din Patriarhia Română, București, **1**, 1949 [**40**, nr. 4, 1988; inc.]; *s.t.c.* = sub titlul comun; **StCl** v. nr. **1123**; **Steaua** = *Steaua*. Revistă a Uniunii Scriitorilor. Literatură. Artă. Cultură, Cluj-Napoca, **1**, 1950 [**40**, nr. 7, 1989; inc.]; **SThrac** v. nr. **142**; **StUBB** v. nr. 32: *Subfil.* = Subfilială.

șt. = științific(ă).

t. = tom(ul), tomuri(le); *tab.* = tabel(e); *TBAR* = Tipografia Bibliotecii Academiei Române, București; *TBCS* = Tipografia Bibliotecii Centrale de Stat, București; *TBCUB* = Tipografia Bibliotecii Centrale Universitare din București; *TBCUI* = Tipografia Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu" din Iași; *t.c.* = titlu(l) comun; *tc*, = turc(ă). **TD** = *Thraco-Dacica*, București, EA, **1**, 1976 (Institutul de Tracologie) [**9**, nr. 1—2, 1988]; **Terra** = Revista *Ocrotirea mediului înconjurător. Natura. Terra*. Subtitlul *Terra*, București, **1**, 1969 (Societatea de Științe Geografice) [**21**, nr. 1—2, 1989]; **Tomis** = *Tomis*, Revistă lunară, Constanța, **1**, 1966 [**24**, nr. 8, 1989; inc.]: *trad.* = traducere, traduceri; tradus(ă); traducător, traducătoare: *transcr.* = transcriere; transcris(ă); **Transilvania** = *Transilvania*. Revistă politică, social-culturală și literară. Serie nouă, Sibiu, **1**, 1972 [**18**, nr. 7, 1989; inc.]; **TribRom** = *Tribuna României*. Revistă editată de Asociația „România", București, **1**, 1972 [**18**, nr. 389, 1989; inc.]; **TribȘc** = *Tribuna școlii*. Revistă editată de Ministerul Învățămîntului, București, **1**, 1971 [**19**, nr. 329, 1989; inc.]; **Tribuna** = *Tribuna*. Săptămînal de cultură. Director fondator: Ioan Slavici (1884), Cluj-Napoca, **1**, 1957 [**33**, nr. 49, 1989; inc.]; *TTES* = Tiparul Tipografiei Episcopiei Sibiului; *TUB* = Tipografia Universității din București; *TUCN* = Tipografia Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *TUCr* = Tipografia Universității din Craiova; *TUI* = Tipografia Universității „Al. I. Cuza" din Iași; *TUT* = Tipografia Universității din Timișoara.

UB = Universitatea din București; *UBr* = Universitatea din Brașov; *UCN* = Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca; *UCr* = Universitatea din Craiova; *UCȘB* = Universitatea Cultural-Științifică din București; *UI* = Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași; *univ.* = universitar(ă); *UT* = Universitatea din Timișoara.

v. = vezi; *VA* = Verlag der Akademie; **Vatra** = *Vatra*. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor. Serie nouă. Directori fondatori: I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc (1894), Tîrgu-Mureș, **1**, 1971 [**19**, nr. 7, 1989; inc.]; *vers.* = versiune(a), versiuni(le); *v. l. d. nr.* = vezi locul și data la numărul; **VN** = *Veac nou*. Revistă editată de Centrul Național pentru Promovarea Prieteniei și Colaborării cu alte Popoare, București, **1**, 1946 [nr. 8, 1989; inc.]; *vol.* = volum(ul), volume(le); **VR** = *Viața românească*. Revistă întemeiată la Iași, în martie 1906, de un grup de intelectuali în frunte cu Constantin Stere și G. Ibrăileanu. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor, București, **1**, 1906 [**34**, nr. 6, 1989; inc.]; *v.r.nr.* = vezi rubrica la nr.; *v.t.c.nr.* = vezi titlul comun la nr.

INDICE ALFABETIC

1. *AUTORI**

Abbot, N. [166]
Abrudan, Petru *512*
Achiţei, Eugenia [541]
Aftoroaiei, Ştefan 156
Agrigoroaiei, Valentina 1430
Ahmatova, Ana [1298]
Ajiboye, Tunde 1191
Albrecht, Jörn [68]
Alecsandri, Vasile [830], [884], [981]
Alexan, Mircea **689**
Alexandrescu, Mioara **1425**
Alexandru Domniţa [61], 86, 1346, **1422**, **1508**
Alexandru, Ion T. **44**, 349
Alexe, Dan [312]
Alexeev, Ileana **1509**
Alexi, Ioan [582]
Alexianu, Al. [837]
Alexianu, Marius **142**
Alexiu, Lucian 797
Alfieri, Vittorio [1257]
Almaş, Dumitru 339, 1596
Amariei, Ana 1347
Amzulescu, Al. I. **534**
Anania, Valeriu 548
Andone, Irina 798
Andrasi Ilona 1273
Andrău, Ioan **58**, 799
Andreescu, Vasile **1556**
Andrei, M. 477, 1019
Andrei, Nicolae [789], [795], 1019 bis, [1581]
Andriescu, Al. **53**, 350, 478, **496**, 800, 1595
Andriescu, Nicolae Teofil **776**
Andrus, Ştefan 1348
Angelescu, Silviu *61*, 351, [1561]
Anghel, Ioana *462*
Anghel, Valeriu 1020
Anghelescu, Marica **51**, **1503**
Anghelescu, Mircea 801, 802
Anghelescu, Nadia 1336, *1340*
Anghelescu, Sanda 1577
Anghelescu-Irimie, Mihaela [312]
Angheluţă, Lucreţia **12**, [18]
Antohi, Sorin 157
Antonesei, Liviu 158
Antoniu, George **786**
Apolzan, Mioara 1597
Apostol, Nicolae [1561]
Apostolescu, Marilena **12**
Aramă, Dalila Lucia **619**
Arany János [1330]
Ardelean, Petru M. 803
Ardeleanu, Sanda **48**, 1431
Ardevan, Radu 1092
Ardevan, Susana 1349
Arghezi, Tudor [814], [869], [888], [918], [950], [1302]
Arhip, Dorina **771**
Arion, George 389
Aristotel [260], [1098]
Arjoca Eugenia 1245 v. şi mai jos
Arjoca Ieremia, Eugenia 690 v. şi mai sus
Arman, Mircea 804
Arsene, Doru [538]
Arvinte, Maria **1553**
Arvinte, Vasile 352, [541]
Asachi, Gheorghe [139]
Asachi, Lazăr-Leon [633]
Avădanei, Ştefan 159
Avram, Andrei **44**, 160, 353, 515, **642**, 733, 734
Avram, Andrei A. *284*, *331*, *1183*, *1184*, 1337
Avram, Larisa 648
Avram Magdalena 805
Avram, Mioara **55**, 161, 354, 691, **732**, 1021, [1041], [1085], **1249**
Avram, Mircea 549
Avram, Petre 1350
Axinte Uricariul [562], [570]

Babeţi, Adriana 1573
Babeu, Doina **511**
Baciu, Alexandru 196
Baciu, Ileana 1146
Baciu, Ioan 1192, 1193, **1510**
Baciu, Valeria *1013*
Baconsky, Rodica 162
Bacovia, George [813], [875], [912], [921], v. şi sigla **Ateneu**
Badea, Ştefan 355, 806, 807
Badralexi, Petre [547]
Bagdasar, Ion **12**, [18]
Bageacu, Viorel **1511**
Balacciu Matei, Jana 1194, **1249**
Balaci, Al. **57**, [62]
Balász János [1333]

* Numerele culese cu caractere **aldine** trimit la autori de cărţi, de volume separate; numerele culese cu caractere *cursive* trimit la autori de recenzii; numerele culese cu caractere obişnuite se referă la autori de articole, de studii etc. apărute în culegeri, în publicaţii periodice şi seriale; în sfîrşit, numerele puse între paranteze drepte [ ] trimit la autori recenzaţi sau discutaţi în mod special în articole sau în cărţi.

Balmuș, Constantin I. [380]
Ballo Larissza [1332]
Balogh Dezső 1598
Balogh Szabó 1147
Balș, Teodor [1008]
Bán, Iulia **8**
Bantaș, Andrei [782], 1148, 1149, 1150, 1151, 1195
Banu, Ion 163
Bara, Mariana 808, 809
Baraschi, Silvia 1052
Barboricâ, Corneliu **1303**
Barbosa, Octavian **12**, [18]
Barbu, Daniel 1093
Barbu, Elisabeta 313
Barbu, Eugen [326]
Barbu, Gabriela **776**
Barbu, Ion [910], [945], [952], [998]
Barbu, Marian **1425**
Barbu, Violeta *34*, 356, 550, *591*, *621*
Barbu, Viorel 1595
Barhudarov, S. G. [1304]
Barilli, Renato [190]
Barnea, Ion 1094, 1307
Barta, Grațiana-Emilia 1351, 1352
Basarab, Neagoe [594]
Baudellaire, Charles [246], [1028]
Bălan, Ion Dodu **55**, [610], [1561]
Bălan, Maria **618**
Bălan-Mihailovici, Aurelia 1053
v. și Mihailovici, Aurelia
Bălașa, Dumitru [632], [634], [635]
Bălănescu, Sorina [1506]
Bălășescu, Sevastia **12**, [18]
Bălcescu, Nicolae [802]
Bălțăceanu, Francesca [312]
Băluță, Mariana [1563]
Băluță Skultéty, Mariana **1095**
Băncilă, Ileana **12**, [18]
Bănescu, Marcu *621*
Bănulescu, Ștefan [278]
Bărbat, Rodica 810
Bărboi, Constanța **55**, [791], [792], [1425], [1572]
Bărbulescu, Ilie [448]
Bărgăuanu, Petre [1025]
Becket, Samuel [1162]
Behring, Eva 1152
Bejan, Adrian **50**
Bejan, D. *536*, 649, 727, 728, 1084
Beldiman, Corneliu **142**
Beltechi, Eugen *537*
Benguș, Niculina [190]
Benkner, Johannes [591]
Benkő József [356]
Benson, E. [1186]
Benson, M. [1186]
Berca, Olimpia **1**, **508**, **509**, **510**, 551, 811, **812**, 813, 1574
Bercea, Livius *638*, **1509** v. și mai jos
Bercea, Livius Petru 814 v. și mai sus
Bercea, Radu *1124*
Berceanu, Barbu B. 164, 670
Berecescu, Sorina [312]
Berciu, Dumitru **142**, 147
Berechet, Florica 1096
Berindan, Emilia [538]
Bertea, Mircea 815
Bertini, Gabriela [1250]
Berza, Maria **213**
Beșteliu, Marcela **1425**
Bettisch, Ioan **1512**
Bidian, Viorel *539*
Bidu-Vrănceanu, Angela 165, [721], [722], [723], [726]
Bihoreanu, M. S. 479 v. și Sala, Marius
Binder, Pál 1314
Binder, Ștefan 87, 735
Biró András [793]
Bitan, Ada 816
Bîră, Elena 817
Bîrlădeanu, Mihaela [465], [1253], [1260], [1271], [1272]
Bîrlea, Ovidiu [543]
Bîrlea, Petre Gheorghe 88
Bîtea, Ioan N. 166, *206*, 650, [687]
Blaga, Lucian [844], [957], [985], [1302]
Blaga, Mariana 1353
Blajovici, Liliana 1432
Blasco Ferrer, Eduardo 1196
Blănaru, Eugen **1513**
Bleoca, Liviu 314
Bloomfield, Louis [265]
Boari, Vasile 167
Boboc, Alexandru 163
Bodogae, Teodor **615**, **616**
Bogatova, G. A. [1304]
Bogdan, Constantin 692
Bogdan, Doina 1354 v. și mai jos
Bogdan-Dascălu, Doina **1**, **509**, **510**, **812** v. și mai sus
Bogdănescu, Simion 818
Bogrea, Vasile 357, [1101]
Bogza, Geo [989]
Bogza-Irimie, Rodica **646**
Böhm, Richard Gregor 1097
Boiagi, G. [545]
Bojor, Ovidiu **689**
Bolc, Leonard [334], [335]
Boldureanu, Adriana 1355
Boldureanu, Ioan Viorel *285*, 1355
Bolintineanu, D. [326]
Bondrea, Emilia **1516**, **1533**
Borcilă, Mircea 168, 357, 819
Bordea, Carmen 1098, *1125*
Borlea, Sima **1558**, [1559]
Bosianu, Gh. 671, 1022, [1038]
Boșcov, Christine 1153
Bot, Ioana *218*
Botez, Adrian 820
Botez, Cornelia [610]
Botez, Monica 1433
Botezat, Gabriela 1434
Botezat Antonescu, Ileana **776**

Botezat Antonescu, Liviu **776**
Botta, Dan [837]
Botta, Emil [797]
Botto, Ján [1274]
Bouffartique, Jean [1138]
Braga, Corin 821, **1425**
Braga, Ruxandra **1425**
Bran, Emiliu [453]
Braşoveanu, Aurica 1454, **1558**, [1559]
Bratu, Lucian 169
Bratu, Traian [368 bis]
Brădăţeanu, Virgil [1561]
Brătescu, G. [623], *1126*
Brătescu, Gh. 170, 1576
Brătianu, G. I. [512]
Brâncuş, Grigore 358, 359, 360, [467], [469], [475], 480, 481, 736, **1555** v. şi Brîncuş Grigore
Breazu, Gabriela **1544**
Breban, Maria **8**
Breban, Vasile [794]
Bref. 1040
Bretter György [220]
Brezeanu, Stelian [512], 1099
Brîncoveanu, Constantin [590], [617]
Brîncuş, Grigore 361 v. şi Brâncuş, Grigore
Brînzeu, Pia **52**, 171, 1154 v. şi Teodorescu-Brînzeu, Pia
Broché, Şerban **44**, 272
Bucă, Marin 172, **283**, 693
Büchner, Georg]1167]
Bucur, Marin 552, 822
Bucurescu, Adrian 482, 1054
Budai-Deleanu, Ioan [949], [1013]
Budică, Marin **1425**
Buduca, Ioan 1023
Bugeanu, Dan **12**,]18]
Buhăescu, Vasile [571] v. Buzilă, Vasile
Büky Béla [1331]
Bularca, Cornelia [791], [792]
Bulei, Ion **565**
Bulgăr, Gh. **55**, 340, 362, 363, [396], [440], [445], [449], 483, [627], [638], 823, 824, 825, 1599
Burada-Iacov, D. **1533**
Burdescu, Felicia 1435
Bureţea, Emilian N. 1055
Burghelea, Doina Luminiţa I. 173
Burgos, Jean [289], [292]
Burlacu, Liliana Elena 1436
Buruiană, Dumitru 1437
Burus, János 1315
Busuioceanu, Oxana **565**,]625]
Buţureanu, Silvia 364, 1595
Buz, Maria 1415
Buzaşi, Ion 89, 365, *986*, **1425**
Buzera, Ion 826
Buzilă, Vasile]571] v. Buhăescu, Vasile
Buzura, A. [326], [935]

Calcan, Rodica **16**
Calenic, Cezar **49**, **1425**
Calimah [1095]
Caloianu, Florica **1555**
Caloianu, Vasile [374]
Calotă, Ion 827, 1085
Candrea, Ioan Aurel 366, 447
Cantacuzino, Şerban [34], [35], [37], [38], [41], [478], [548], [561], [578], [585],]601], **615**
Cantemir, Dimitrie [549]
Cantemir, Traian [1593]
Capidan, Theodor 367
Capotă, Teodor 651, 828, 829
Caproşu, Ioan 553, **618**
Carabulea, Elena [1085]
Caracostea, D. [418], 830
Carageani, Gheorghe [1250]
Caragiale, I. L. [212], [326], [850], [880], [889], [892], [893], [895], [947], [967], [984], [990] v. şi sigla **Vatra**
Caraman, Petru [427]
Caravia, Paul 174
Carp, Nicolae 1024
Cataros, Angela 1356
Cato, Marcus Porcius Maior [1132]
Catullus, Valerius [1118]
Cazacu, Boris [62], 377, [819], 831, [863], [1611], [1617]
Cazacu, Ianina 694
Cazeaux, Jacques [1140]
Căliman, Valeria 484
Călin, Cornelia 44
Călin, Gheorghe 1274
Călin, Valeriu **1425**
Călinescu, G. [326], 832, 833
Călugăru, Dumitru **616**
Cămărăşescu, Ruxandra **618**
Cîmpeanu, Ilieş, *1127*
Cândea, Virgil 554, 555, **619**
Cârstea, Petre 1072
Ceampuru, Stelian 1438
Ceamurian, Aşen **1546**
Cehan, Anca 1439
Censorinus [1143]
Cercel, Ioan 834
Cerkez, Matei 1357
Cernea, Emil 695
Cervantes Saavedra, Miguel de [1226]
Cheie, Paulina **511**
Chelaru, Valentin **615**
Chetrinescu, Gabriela 175
Chideşa, Elena 1358
Chiffa, Iulian [388]
Chindriş, Ioana 556
Chioralia, V. 1025
Chioreanu, Mihaela **511**
Chirica, Neculai [837]
Chirilă, Teodor 1275, 1288, *1306*, 1440, 1441, **1558**, [1559]
Chirilă, George 835
Chiruţă, C. *332*
Chiş Şter, Ioan **50**, [538]
Chiţanu, Sorin *35*, 368, 368 bis

Chițimia, Ion C. **51**, **55**, 90, 369, **615**, 787, **1303**, [1591]
Chițimia, Dumitru 81, **1514**
Chițoran, Mariana [942], [1001], [1569]
Chițu, Olga 836
Chivescu, Romeo 1442, *1523*, **1553**, *1559*
Chivu, Gheorghe 370, [410], *463*, *464*, *623*, *624*, 1600
Chomsky, Noam [303]
Cicero, Marcus Tullius [1141]
Cihac, Alexandru 371
Cihodaru, Constantin **618**, 737, 1056, 1057
Cilianu-Lascu, Corina 672
Ciobanu, Elena [782]
Ciobanu, Fulvia [1085]
Ciobanu, Georgeta 1359, 1443
Ciobanu, Lizuca 837
Ciobanu, Mara 838
Ciobanu, Stanca **44**
Ciobanu, Ștefan **486**
Ciocîrlie, Constanța 1197
Ciocîrlie, Livius **52**, *286*, 840
Cioculescu, Simona **565**
Cioculescu, Șerban **57**, [62], [362], [396], [440], [445], [449], 841
Cioflica, Smaranda-Maria 1360
Ciolac, Marina 842
Cioloca, Mihaela 843
Ciompec, Georgeta [662]
Ciopraga, Constantin **55**, 372, 844
Ciorogar, Livia **1425**
Cipariu, Timotei [89], [354], [359], [365], [385], [402], [409], [464], [470], [472], [474], [487]
Cîrimpei, V. A. [1258]
Ciubică, Alexandru 696
Ciucă, Marian 1100, *1128*, *1129*
Ciuchindel, Luminița **1515**
Ciurea, Alexandru **615** v. și mai jos
Ciurea, Alexandru I. 1339 v. și mai sus
Cizec, Eugen [1563]
Clonțea, Procopie 1444
Cobeț, Doina 373, 374
Codoban, Aurel 176
Codreanu, Theodor 177, [178]
Coja, Ion 433, [471], [540]
Cojocaru, Romulus [885]
Cojocaru Plopeanu, Iulia **780**
Colibaba, Anca Cristina 1445
Colțea, Dumitru 1058
Coman, Elena **1425**
Coman, Mihai *62*, [719]
Comănescu, Radu 178
Comănici, Germina **44**
Comișel, Ecaterina **1503**
Compton-Burnett, Ivy [1154]
Comrie, Bernard [348]
Comșulea, Elena *1041*
Condrea-Derer, Doina [312], 845, *1250*
Constantin, Laurențiu 179
Constantinescu, Aurelia 1155
Constantinescu, Dinu-Teodor **772**
Constantinescu, Ileana **1516**
Constantinescu, Ilinca 1044
Constantinescu, Nicolae **55**, *287*, 846, [1561]
Constantinescu, Radu 557
Constantinescu, Stelica 729
Constantinovici, Simona 847, 848
Contini, Michel [1263]
Cordoș, Sanda 375, 849
Coresi [100], [569], [589]
Cornea, Andrei [286], [299], [300], [308], [1124], [1135], [1136]
Cornea, Luminița 91
Cornea, Paul **55**, [286], [299], [300], [308], *565*, *625*
Corneanu, Nicolae [622]
Cornides, Daniel [356]
Cornilescu, Alexandra 1156
Corniță, Georgeta 1361
Cortez-Mătasă, Elena **12**, [18]
Corzan, Rodica [538]
Cosăceanu, Anca 180, 181, *1560*
Coseriu, Eugenio [68], [168], [176], 182, [422]
Cosma, Dorin 652
Cosma, Georgeta 850
Cosma, Viorel **773**
Cosmescu, Marin 1362
Cosmin, Lucia 1446
Costa, Ioana *1130*, *1131*
Costa, Traian *1132*, *1133*
Costa-Foru, Anca **565**
Costache, Iulian 183
Coste-Măries, Ileana 1346
Costea, Letiția 1363
Costea, Octavia 851
Costin, Ileana 1364
Costin, Miron [1100]
Costin, Nicolae [613]
Costinescu, Mariana **615**, [1600], [1604], [1607]
Coșbuc, George [268], [610], [799], [855], [892], [898] v. și sigla **Vatra**
Coteanu, Ion **51**, **55**, **57**, [62], 184, 185, [767], [768], [769], [770], [782], 852, 853, [1561]
Cotovechi, Maria **1558**
Cotrău, Liviu 92
Cottez, Henri [1125]
Courriol, Jean-Louis [951]
Covaci, Aurel [312]
Covaciu, Ana 182
Cozmuța, Augustin, **50**, *788*
Craia, Sultana *465*
Crane, Hart [222]
Crașovan, Fibia 1365
Crașoveanu, Dumitru **1508**, **1532**
Crăcană, Lucia 854
Crăciun, Corneliu 93, 1517
Crăciun, Dan **776**
Crăciun, Florentin **689**
Crăciun, Gheorghe [791], [792]
Crăciun, Luana-Leonora **774**
Crăciun, Teofil **774**

Creangă, Ion [325], [815], [824], [832], [851], [874], [902], [927], [958], [965], [977], [980], [994], [1000]
Creţa, Zorela [782]
Creţia, Aurelia **565** v. şi Creţia-Dumitraşcu Aurelia
Creţia, Gabriela 855
Creţia, Petru 558, 559, 560, **565**, **566**, [625]
Creţia-Dumitraşcu, Aurelia [559], [625] v. şi Creţia, Aurelia
Creţoiu, Gheorghe [1561]
Creţu, Ecaterina 1366
Creţu, Ion [1581]
Creţu, Vasile T. v. sigla **FL**
Cristea, Dan 322, *333*
Cristea, Mircea 856
Cristea, Radu Călin *331*
Cristea, Teodora **135**, 186, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202
Cristofir, Petrica 857
Crişan, Alexandru 94, 187, 1367
Crişan, Constantin 1580
Crişan, Emanuela 1367
Crişan, Marcela 678
Cruceru, Dan **213**
Crudu, Maria [63]
Cruse, D. A. [310]
Crystal, David [1189]
Csomortáni Magdolna 1316
Cucerzan, Eugen S. 487, 858
Cucerzan, Horea [1250]
Cuceu, Ion **516**
Cuceu, Maria **516**
Cuciureanu, Sonia 1203
Cueoş, Constantin 168
Culea, Haralambie **44**
Cuniţă, Alexandra 95, 189, 653, **1249**, *1471*, **1503**
Curticăpeanu, Doina *619*
Cuturicu, Magda **1520**
Cvasnii Cătănescu, Maria *63*, 859
Czóbel Minka [1319]

Da Cunha, António Geraldo [1261]
Daicoviciu, Constantin 357
Daly Ágnes 1447
Damblemont, Armelle [1254]
Dan, Cristina 1448
Dan, Ilie 376, 516, 1059, 1601
Dan, Mărioara [538]
Danalache, Rodica 1449
Danciu, Maxim I. 860
Dánielisz Endre *1330*
Dascălu, Crişu **1**, **508**, **509**, **510**, **812**, [1016], [1574]
Dascălu, D. **508** v. şi Bogdan-Dascălu, Doina
Dascălu, George 861
Dascălu-Jinga, Laurenţia 639, 640, 641, **642**
Datcu, Iordan 787
David, Doina **1518**
David, Zoe 1072
Dănăilă, Ion 2, [782]
Dănăilă, Leon 1576
Dănilă, Simion *718*, *789*
Dârţul Ştefania 1204
Deac, Livia [942], [1001]
Deák Sala András 1314
De Caro, Frank A. [199]
Decusară-Bocşan, Crina **572**
Degani, Enzo [1131]
Delavrancea, B. Şt. [1407]
Del Conte, Rosa 1577
Deleanu, Marcu Mihail 96
Delrieu, Anne Marie [1138]
Demény, Lajos [628], [630]
Demény, Lidia 1276
Demény, Lidia A. [628], [630]
Demetrescu, Traian **572**
Demetrian, Bucur **1425**
Densusianu, Ovid [351], 377, [434], [460]
De Saint-Denis, E. [1133]
Deta, Lucia 697
Diaconescu, Ion **674**, [686], [1564]
Diaconescu, Mihai [993]
Diaconescu, Mihail 190, *606*
Diaconescu, Paula 378, 379, 862
Diaconescu, Radu **1425**
Diaconescu, Traian, 380, 381, 1101
Diaconu, Dana 1205
Diamandi, Saviana **142**
Di Benedetto, Vincenzio [1126]
Dickens, Charles [1155]
Dijmărescu, G. **1533**
Dima, Eugenia 80
Dima, Petrache 1578 v. şi sigla **RN**
Dimitrescu, Florica **619**
Dimitriu, C. 382, 1590, 1595
Dimitriu, C. 488
Dimiu, Claudia **565**
Dinutz, Mircea 383
Dionisie Eclesiarhul [632], [634], [635]
Dirven, René [302]
Diţă, Alexandru V. 562, [570]
Djamo-Diaconiţă, Lucia [1592]
Doană, Mirona **1555**
Dobre, Alexandru 384, 385
Dobre, Dan **1206**
Dobre, Maria 1060
Dobrescu, Marius 1313
Dobrişan, Nicolae **1519**
Dobrogeanu-Gherea, C. [899]
Doca, Gheorghe 563, 1368, **1555**, [1561]
Doicescu, Ciprian **572**
Doinaş, Ştefan Aug. 191, 192, [820], 863, [1013], [1017]
P. Dombi Erzsébet *1331*
Dominte, Constantin [139], 357, 377, 386, 393, 429, 431, **458**, [471], 489, 675, 864, 1045, *1561*
Donea, Dorina Mihaela 1450
Dorcescu, Eugen 551, [1574]
Dorobăţ, Ana *1471*
Dosoftei [878], [1011]
Draghincescu, Rodica 865

Dragnev, Donca **1556**
Dragoș, Clara Liliana **1519**
Dragoș, Elena 193, *466*
Dragoș, Liliana 1452
Dragu, Gheorghe [1561]
Dram, C. **53**
Drașoveanu, D. D. *223*, 676
Drăgan, Gheorghe **866**
Drăganu, Nicolae 387
Drăgănescu, M. [326]
Drăghicescu, Janeta 1207, 1453
Drăghici, Camelia-Felicia 867, 868
Drăghici, Dan 869
Drăgoescu, Ion I. 388
Drăgotoiu, Ion 1369
Drăgulin, Gheorghe 1102
Drăgulin M. Gh. 1102
Drăgulinescu, Cornelia **1520**
Dresser, Matthias [247]
Drincu, Sergiu **511**, **535**
Drouhet, Charles [364]
Duca, Diana 1208
Duda, Gabriela *144*, [289], [292]
Dudaș, Florian [556], 564, [637]
Dugneanu, Paul 870, *1015*
Dumistrăcel, Stelian 517, [547], 738, 739, 740, 741, 871, 872
Dumitrache, Monica **1503**
Dumitraș, Ioan 1370
Dumitrașcu, Aurelia **565**
Dumitrescu, Constanța **12**, [18]
Dumitrescu, Ion [362], [396], [440], [445], [449]
Dumitrescu, Maria 1277, 1278, *1304*, 1454, *1562*
Dumitrescu Brateș, Maria **1521**
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe **57**, [62], 787, 873
Dumitriu-Șnagov, I. [540], [613]
Dumitroaia, Gheorghe **142**
Dușan, Ștefan [580]
Duță, Victor [626], [629]
Dutianu, Dana 1356
Duțu, Olga **55**, [63]

Eco, Umberto [1216]
Eftimie, cronicarul [602]
Egyed, Emese 194
Eisenreich, G. [1187]
Eleuteri, Paolo [1130]
Emilian, Alexandra [312], 1209
Emilian, Episcop al Alba Iulici **616**, **619**
Eminescu, Mihail [16], [49], [101], [118], [131], [138], [228], [229], [244], [259], [268], [270], [326], [362], [365], [375], [379], [389], [394], [396], [400], [405], [409], [413], [419], [440], [444], [449], [456], [457], [483], [551], [552], [558], [559], [560], [563], **565**, **566**, [595], [603], [604], [605], [608], [614], [625], [798], [800], [803], [806], [807], [810], [816], [818], [819], [821], [822], [825], [826], [827], [828], [829], [833], [834], [835], [837], [847], [848], [849], [853], [854], [857], [858], [860], [861], [862], [864], [866], [873], [876], [877], [878], [881], [882], [887], [890], [897], [901], [903], [904], [905], [907], [915], [916], [920], [921], [923], [929], [930], [931], [932], [933], [934], [936], [937], [938], [939], [943], [944], [946], [948], [951], [954], [955], [956], [959], [963], [971], [974], [975], [976], [978], [983], [985], [986], [987], [988], [995], [1002], [1003], [1006], [1011], [1012], [1014], [1045], [1149], [1152], [1205], [1230], [1232], [1233], [1239], [1247], [1286], [1298], [1313], [1353], [1379], [1397], [1402], [1403], [1406], [1579], [1585] v. și sigla **CE**
Enache, Ileana **1529**
Enache, Puiu [63]
Enăchescu, T. A. *540*, 698
Ene, Ileana 390
Ernst, Gerhard [1266]
Evseev, Ivan **52**, [285], [287], *288*, 699, *719*, 874, *1016*
Exiguul, Dionisie [1102]

Faiciuc, Elisabeta **8**
Faiciuc, I. *541*
Fanache, V. 875
Farkas Ágnes 196
Cs. Farkas Magda *1332*
Făgărășanu, Florin 654
Făgărășanu, Iuliana 876, 1157
Făgărășanu, Simona 877
Felea, Ruxandra 1279
Felecan, Nicolae [538]
Feleszeghy Ödön [793]
Fenești, Costin [631]
Ferenczi Géza 1317
Feuillet, Jack [293], [306]
Filatov-Dodul, Carina 1455
Filimon, Nicolae [925]
Filin, F. P. [1304]
Filip, Tănase [538]
Filipaș, Avram [1561]
Filipescu, P. **53**
Filipovici, Alexandar **1522**
Fillicozat, Pierre Sylvain 196
Firescu, Rodica **1425**
Fischer, I. **1123**, **1249**, 1578, 1602
Flašhanová, Jindra [403], 459
Flora, Radu 742
Florea, Ion A. [541], 750
Florea, Ligia Stela 1210
Florea, Melania **1555**, [1561]
Florea, Rodica 787
Florescu, Aurelia 567
Florescu, Cristina *36*, 490
Florescu, Nicolae 787
Florescu, Vasile [190]
Florian, Elena [538]
Fluieraș, Vasile 878
Foarță, Maria **1**, **52**, 491, **508**, **510**, **812**, 879
Foarță, Șerban [840], [879]
Fochi, Rodica **12**, **[18]**

Fodor, Ecaterina 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, **1303**, **1523**, **1558**, [1559], *1562*
Fodor, Mihai 880
Forăscu, Narcisa **55**, 700, [721], [722], [723], [726], 731
Foscolo, Ugo [1257]
Fotino, Coralia **618**
Fotino, Mihai [1111]
Fowles, John [942], [1001]
Franga, Liviu 97
Frățilă, V. 701
Frățilă, Vasile 391, **518**, [718], [720], [724], [725], **1061**, **1524**
Frâncu, C. 492
Frederking, R. E. [332]
Frings, Theodor [432]
Frisch, Helmuth 392
Frînculescu, Mircea **55**
Froicu, Petru **48**
Fromkin, Victoria [311]
Fuchs, Heinz [1267]
Fülei-Szántó Endre 197, 1211
Fulga, Daniela 198
Funariu, Ion [791], [792]
Funeriu, Ionel **508**, **509**, 568
Fusariu, Melania **46**
Füstös Kálmán [793]

Gafencu, Mihai **1425**
Galațanu, Olga 98, 99
Galbur, Ana-Maria 881
Galea, Pavel **46**
Gálffy Mózes [1608]
Gancz, Margareta 1371
García Lorca, Frederico [1008]
Gartner, Theodor [66]
Gaster, Moses 393
Gavril, Codruța 882
Gavriliu, Leonard [775], *776*
Gazda Klára 519, 520
Găitănaru, Ștefan 394, *612*, 883
Gălățeanu-Fârnoagă, Georgiana [1571]
Gămulescu, Dorin]139], **1303**
G. B. *626*
Genette, Gérard [296]
Gentile, Anielle [1252]
Gentili, Bruno [1127]
Georgescu, Constant 1103, *1563*
Georgescu, Dan **12**, [18]
Georgescu, Magdalena **615**
Georgescu, Sorina **1425**
Gerstenkorn, A. [337]
Ghenceanu, V. R. **50**
Gheorghe, Gabriel 743, [1018], *1251*
Gheorghe, Gheorghe **786**
Gheorghe, Manuela *64*, 199
Gheorghe, Nicolae Gh. **1525**
Gheorghiu, Mărioara 1212
Gheorghiu, Mircea 1285, **1526**
Gheran, Niculae **12**
Gherasim, Miroslava 1372
Gherghina, Dumitru 884
Gherman, Alin Mihai **616**
Gherman, Anca Cristina **615**
Gherman, Mihai *37*, 395, **616**
Gheție, Ion [362], 396, [440], [445], [449], *467*, 493, *513*, *566*, 569, *720*, 1603, 1604
Ghiață, Anca 1062
Ghica, Marius 200, *289*
Ghideanu, Tudor [1032]
Ghidirmic, Ovidiu 885
Ghiga, Georgeta 886
Ghilimescu, Ștefan Ion *290*
Ghiță, Andreea *468*, *721*
Ghiță, Elena **136**
Ghiță, Simion 163
Ghițulescu, Eliza **1556**
Ghițulescu, Emil [1561]
Gilorteanu, Cornelia **12**, [18]
Giosu, Ștefan 397, 1595
Giuglea, George [462], [465], [473]
Giuglea-Duma, Eugenia 744
Giurcă, Gheorghe **48**
Giurescu, Anca [540]
Giuroiu, Elena *790*
Gîlcă, Mircea **620**
Goanță, Grigore **12**
Goga, Ecaterina 366, 412, **458**, [471]
Goga, Octavian [823], [924]
Goicu, Viorica **1061**, 1063
Golescu, Dinicu [801]
Gorgias [163]
Gorgos, Constantin 775, **776**
Gorovei, Ștefan S. 570, 571
Gorunescu, Elena **1527**
Gostar, Nicolae 1104, 1105, 1308
Goța, Dorin 398
Goția, Anton **616**
Goujard, Raoul [1132]
Graur, Al. **57**,]62], [139], **732**, [1042], **1123**, [1599],]1602], [1610], [1613], [1619], [1621]
Greceanu, Radu [34], [35], [37], [38], [41], [478], [548], [561], [578], [585], [601], **615**
Greceanu, Șerban [34], [35], [37], [38], [41], [478], [548], [561], [578], [585], [601], **615**
Grecu, Doina **534 bis**, [537], [542], 702
Grecu, Victor V. **399**
Grek-Pabisowa, Iruda [1306]
Grigoraș, G. 315
Grigore, Paul [791], [792]
Grigorescu, Dan [1561]
Grigoroviță, Mircea 1456
Grigurcu, Gheorghe 341
Grimal, Pierre [1141]
Grimm, Jacob [259], [270]
Groza, Liviu 1373
Gruiță, Mariana **1528**
Guboglu, Mihail [1597]
Gudea, Nicolae 1106, 1107
Gugiuman, Ana 1374
Guiu, Mariana **1555**, [1623]
Gulea, Michaela [289], [292]
Gumbrecht, Hans Ulrich [67]
Guruianu, Viorel 1064

Guțu Romalo, Valeria 655
Guțulescu, Eugenia [782]
Guy Marica, Viorica 887
Gyurcsik, Ilie 201
Gyurcsik, Margareta 202, 1204, 1213, 1214, 1215, 1216

Haldenwang, Sigrid 1158, 1159
Halichias, Ana-Cristina 494, 1108
Halici, Mihail — tatăl [370], [410]
Handoca, Mircea **55**, 400, *627*
Haneș, Gheorghina **12**, [18]
Hanga Calciu, Rodica 240
Hangiu, Ion **51**, **55**, 148, [787], [788]
Hanță, Al. **1013**, [1561], 1622
Harasimowicz, Irena [1302]
Harris, Martin [1238]
Hartular, Anca 203, *1253*
Hasan, Finuța [1085]
Hasdeu, Bogdan Petriceicu [358], [369], 401, [416], [438], [467], [469], [475], **572** v. și Hașdeu, B. P.
Hasdeu, Iulia **572**
Hașdeu, B. P. [360] [361] v. și Hasdeu, Bogdan Petriceicu
Hașdeu, Iulia *291*, [790], 1217
Hathazy Ferenc [793]
Hausser, R. [333]
Hazy, Ștefan 655
Hălmăgean, Angela 888
Hăngănuț, Flavia 1160
Hărăguș, Paul 889
Hăulică, Cristina **1529**
Hâncu, Bogdan 1457
Hârlăoanu, Alfred **1556**
Hedeșan, Otilia 703
Heidegger, M. [804]
Heliade Rădulescu, I. [964]
Hentea, Ion **8**
Héroard, Jean [1266]
Hipocrat [1126]
Hipponax din Efes [1131]
Histricus, Aethicus [1134]
Hodiș, Viorel 204, 657
Hogea Velișcu, Ileana **1530**
Holtus, Günter [145]
Homorodean, Mircea 745, 1065, 1066, 1067, 1218, *1252*, *1253*
Horea, Ion [914]
Horvat, Săluc 2 bis, *791*
Hoye, Leo Francis Paul 81, 1161, **1519**
Hristea, Theodor 704, 746
Hristea, Valentina [782]
Huddleston, Rodney [1190]
Hulban, Horia **1531**
Husar, Al. **53**, 890

Iancu, Doina **1425**
Iancu, George 342, *667*
Iancu, Gheorghe 420
Iancu, Marius 316, 317
Iancu, Victor **50**, 402, 495, 521, [538], 658, *768*, 891, *1586*, 1605
Ibram, Nicoleta 1458
Ibrăileanu, G. 892 v. și sigla VR
Ichim-Tomescu, Domnița 1046
Iercoșan, Sara 573
Ignat, Corina 893, 1459
Ilc, Viorica 1375
Iliescu, Adrian-Paul **205**
Iliescu, M. [66], [465], [1253], [1260], [1271], [1272]
Iliescu, Nicolae *292*, 894
Iliescu, Octavian *1185*
Iliescu, Veronica **1513**
Ilieș, Doina [538]
Ilieș, Ioan 343
Ilioane, Cornel **318**, **509**, **510**
Ilișiu, Ion **44**
Ilson, R. [1186]
Indrieș, Alexandra [1574]
Ioan, popa din Ocna Sibiului [549]
Ioan, Petru **206**, 207, **282**, 1026
Ion, Angela **1503**
Ionașcu, Al. **57**, [62], [139], 574, 747
Ionașcu, Ecaterina **615**
Ionescu, Adriana [767], **1555**
Ionescu, Andrei *38*, [312]
Ionescu, Christian 1047, 1068, 1219, **1249**
Ionescu, Cornel Mihai 1220
Ionescu, Cristina [1572]
Ionescu, Emil 895
Ionescu, Eugen [850]
Ionescu, Gabriela Lucia 522
Ionescu, I. 748
Ionescu-Nișcov, Traian 402, 459, 1286
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana **55**, **776**
Ionică, Ion **44**, 404, 523
Ionilă, Florin 1416 v. și mai jos
Ionilă, Florin Lazăr 1313, 1376 v. și mai sus
Ioniță, Vasile C. 749, 750
Iordache, Doina 896
Iordache, Rodica 1460, 1461
Iordan, Iorgu [1111], [1191], [355], [407], [408], [432], [436], [439], [457], [970], [1606], [1622]
Iorga, Nicolae 357, [940]
Iosif, Șt. O. [610]
Iosub, Elena **1558**
Iova, Gheorghe 208
Ireland, R. I. [1128]
Irimia, Dumitru **53**, 405, 406, 407, 677, 1606
Ispas, Bujorel 1377, **1532**
Ispirescu, Petre [926]
Istrate, Adriana [538]
Istrate, Gavril [17], [59], 80, [464], [470], 575, [1590], [1595], 1622
Istrate, Gheorghe 576
Istvanovici, Mihail **616**
Itu, Iustina 100, [791], [792]
Iuffu, Zlatca *1305*
Iuga, Nicolae 1086, [1087]
Ivan, Ioan *619*
Ivanciu, Nina 209, *293*, *304*, **1533**

Ivanov, Andrei 1287, 1288, *1304*, *1306*, **1523**, **1558**
Ivanova, K. [1305]
Ivasiuc, Al. [868]
Ivănescu, Cezar 897
Ivănescu, Cornel N. 898
Ivănescu, G. [62], [143], [350], [378], [397], [406], 408, [422], [424], **426**, [428], [430], [452], **496**, 899, 900, 1595, 1622 v. și mai jos
Ivănescu, George 751 v. și mai sus
Ivănescu, M. [1007]
Ivănuș, Dumitru 1378

Jakobson, Roman [819]
Janitsek Jenő 1318
Jarník, Hertvík [403], 459
Jarník, Urban J. [398], [403], 459
Javor, Andrea 1162
Jeanrenaud, Magda *1254*
Jebelean, T. 319
Jebeleanu, Eugen [1302]
Jenei Dezső [793]
Jespersen, Otto [422]
Jivănescu, V. **1556**
Jivcovici, Mirco [1574]
Jodal Endre [793]
Joița, Monica *200*
Joița, Virgil *628*, *1134*
Joyce, James [257]
Jucan, Grațian 409
Jucu-Atanasiu, Lucia **55**, [61]
Juhász Gyula [1332]
Junghietu, E. V. [1258]
Jurcău, Emilia **320**
Jurcău, Nicolae **320**
Jurconi, Ion **1556**
Jurma, Gheorghe 101

Kabán Annamária *65*, 82, 210, *295*
Kacsó Gizella 1319
Kant, Immanuel [995]
Karadžić, Vuk Stefanović [742], [1296]
Kearsley, R. A. 1109
Kelemen Béla 85, [793]
Kernbach, Victor **776**
Király, Fr. [370], 410, [485]
Király, Maria 211, **283**, **1462**, 1463
Kirileanu, G. T. [400]
Kis Emese 212
Klein, Karl Kurt [368]
Kleininger, Thomas [804]
Kohn, Ioan 901, [1017], 1163
Kohut Cseh Edit [793]
Kőleséri Samuel [356]
Kopitar, Bartolomeu [1296]
Kőrösi Csoma Sándor [1335]
Kósa Ferenc 1320
Kovácsné József Magda 1321
Kozma Dezső **58**, 1322
Kramer, Johannes [145]
Kramerius, Jaroslav [403], 459
Kremnitz, Mite [971]
Krier, Fernando [1265]
Krzyzanowski, J. [39]
Kufleitner, Ilse 1164
Kurschildgen, Elke [1142]
Kuriłowicz, J. [422]
Kuusi, M. [39]
Kytzler, Bernhard [1145]

Labina, Georgeta [538]
Labiș, Nicolae [851]
Lambrior, Alexandru 411
Langa, Vasile 497
Lascu, Ioan 902
Lascu, Ruxandra 212
Lascu-Pop, Rodica *296*
Laurian, August Treboniu [384]
Lavendula, Florica [538]
Lazăr, Olga **1425**
Lăscuș, Voicu 577
Lăudat, I. D. 578
Lăzărescu, Gheorghe **55**, **1425**, [1572]
Lăzărescu, Ioan 1464
Lăzăroiu, Aurelian 321, [782]
Leech, Geoffrey N. [1188]
Leon, Aurel *629*
Leonte, Liviu 344
Leopardi Giacomo [1257]
Leroi-Gourhan, André **213**
Lică-Vulpești, Ion **47**, 102
Liiceanu, Gabriel [804]
Linder, Karl Peter [1264]
Litinschi, Gheorghe **776**
Livescu, Cristian 903, 904, 905
Livescu, Jean **57**, [62]
Livrea, Enrico [1130]
Lobiuc, Ioan 214, 1069
Lőrinczi Etelka 520
Loșonți, Dumitru [1043]
Loukatos, Démétrios [39], [1137]
Lovinescu, Eugen [855]
Lozbă, Mihai 705
Lucanu, Dorel 322
Lucuța, Yvonne 215, 1165
Lüdtke, Jens [68]
Ludușan, Petru **1425**
Luncă, Gheorghe 1027
Lupu, Coman 1221, **1249**, *1255*, *1256*
Lupu, Constantin 103

Macarie, Liliana [465], [1253], [1260], [1271], [1272]
Macavei, Areta [541]
Macedonski, Alexandru [414], [568]
Macrea, Dimitrie [1603], [1605], [1609]
Mada, Elisabeta 906
Mada, Mihai 216
Maderer, Sonia 1222
Magyarósy Gyöngyvér [793]
Magyarósy János [793]
Maiakovski, Vladimir [1277]
Maior, Grigore [395]
Maiorescu, Titu 412, **566**, [603], [1028]

Maliţa, Mircea 217, 907
Mallarmé, Stéphane [840], [1203]
Mallinson, Graham [348]
Mancaş, Mihaela 706, 908, 909
Maneca, Constant [1616]
Mangra, Maria 3
Manilici, Călin 910, [1572]
Manolache, Gheorghe **1425**
Manolescu, Nicolae *486*, 579, 911, *1135*
Manteca-Cortez, Alonso A. [304]
Manu, Emil 413
Marcu, Grigorie T. **619**
Marcu, Liviu P. 580, *1289*
Marcus, Solomon 104, *218*, 219, *297*, 323, [336], 912, 1579
Mare, Călina [303]
Mareş, Alexandru 581, [636], 1607
Mareş, Lucreţia *298*, *542*, [782]
Marian, Eva [18] v. şi mai jos
Marian, Eva-Maria **12** v. şi mai sus
Marian, Marin 913
Marin, Dinuţa **1534**, *1564*, [1567]
Marin, Elisabeta [631]
Marin, Maria **44**, 83, 524, [539]
Marin, Vlaicu Gh. 914
Marin Curticeanu, Valentina [1561]
Marinache, Mihai 1379
Marinescu, Florin [584]
Marinescu, Ionel [312], 1465
Marinescu, Lucia 498
Marinescu, M. 1466
Marinescu, Maria [538]
Marinescu, Mihai(l) **1558**
Marinescu, Rareş **1535**
Marinescu-Masca, Mihaela **1536**
Marino, Adrian *200*, 414, *1257*
Marmeliuc, Dimitrie [362], [396], [440], [445], [449]
Marshall, Peter K. [1144]
Maryniakowa, Irena [1306]
Massim, I. C. [384]
Mateescu, Adrian 1350
Mateevici, Alexie [345]
Matei, Cristian 1110
Matei, Ioan 1341
Máthe Dénes 220
Maurer, Ute 1159
Mavrodin, Irina [911]
Mavrodin, Teodor **620**
Mazilu, Dan Horia 415, **617**, **1303**
Măgureanu, Anca 221, **1503**
Mălinaş, Constantin 582
Măniuţiu, Anca **8**
Mănucă, Dan **53**, 787
Mănucu-Adameşteanu, Mihaela **142**
Mărăcineanu, George 105
Mărculescu, Sorin [290]
Mărdărescu-Teodorescu, Maria 643 v. şi Teodorescu, Maria
Mării, I. 357, *469*, 525, **534 bis**, [537], [542],
Măriuţă, Natalia **48**
Mărtinaş, Dumitru [540]
Mârza, Eva **616**, **619**
Mârza, Iacob, **616**, **619**
Mâţă, Cornelia *470*
McDonald, David D. [334]
Mecu, Nicolae *572*
Medvedev, Tatiana **778**, **779**
Mehmet, Mustafa Ali 1342
Memet, Gafar **780**
Mestas, Jean-Paul 1580
Mészöly Gedeon [1320]
Miclău, Paul [1233]
Micle, V. **619**
Miclescu, Liana **12**, [18]
Micu, Dumitru 787
Micu-Pericle, Michaela 1467 bis, **1503**
Miculescu, Silvia 215
Mieder Wolfgang [39], [64], [70], [1505]
Mighetto, David 1223
Mihail, Eugenia-Zamfira 499 v. şi Mihail Zamfira
Mihail, Paul 583, 584
Mihail, Zamfira 416, **615**, 707, 708, 1088 v. şi Mihail, Eugenia-Zamfira
Mihailovici, Aurelia [139], **615** v. şi Bălan-Mihailovici, Aurelia
Mihalciuc, Maria 1467 bis
Mihăescu, Alexandra **1537**
Mihăescu, Haralambie [435],
Mihăescu, Marian 678
Mihăescu, N. 915, 1028, 1581
Mihăescu, Valentin F. 916, *1136*
Mihăieş, Mircea 1582
Mihăilă, Gheorghe **51**, [139], 401, 417, **587**, 752, **1303**
Mihăilă, Rodica 222, 1468
Mihăilescu, Haralambie 1070
Mihoc, Vasile 585, *619*
Mihu, Ana **8**
Mihuţ, Emanuela 1111
Mihuţescu, Emilia *1258*
Miklós-Tamás Iren 84
Milaş, Constantin **223**, 679
Milescu, Nicolae Spătarul [581], [607]
Militaru, Doina 680
Mincu, Marin 418
Minucius, Felix [1145]
Mioc, Damaschin **618**
Mioc, Simion 419
Mircea, Ion Radu **615**
Miron, Paul [34], [35], [37], [38], [41]
Mischie, Maria **12**, [18]
Mitran, Georgeta [782]
Mitu, Mihai [139], 149, 417, **615**, **1303**, 1591 1592
Miu, Const. *1013*
Mocanu, Dragoş 917, 1595
Moceanu, Ovidiu, [791], [792]
Mociran, Ioan **50**
Modola, Doina 1583
Modoran, Filofteia 106
Moise, Doina Cornelia 1166
Moldovan, Codreanu [538]

Moldovan, Maria 918
Moldovan, Valentin 224
Moldovan, Victoria **1542**
Moldovanu, Dragoș 1071
Molea, Amelia 681
Molière [230], [1209], [1227]
Montale, Eugenio [845]
Morariu, Leca [372]
Moraru, Alexandra **615**
Moraru, Doina 1029, 1380
Moraru, Mihaela [796], 1290
Moraru, Mihai **55**, [312], **615**
Morărescu, Dragoș 586
Morărescu, Simion [1594]
Motaș, Doina 225
Moxa, Mihail **587**
Mózes, Huba 1323
Müller, Hans [312], 1167
Müller, Paul-Gerhard [1589]
Munteanu, Adriana Florica *630*
Munteanu, Cornel 919
Munteanu, Dan 1221, *1259*
Munteanu, Doina 1469
Munteanu, Gavriil [374]
Munteanu, Ion 588
Munteanu, Melania [190]
Munteanu, Ștefan **55**, 709, 920, 1030
Murádin László 1324, 1325, 1326, 1608
Murar, Ioana 1470
Murariu, Viorel 1381
Murărașu, Dimitrie [855]
Murăreț, Ion 226, **1538**
Murăreț, Maria 226, **1538**
Mureșan, Ana 1382
Mureșan, Laura 659, 1467 bis
Mureșan, Viorel 921
Mureșanu, Andrei [1010]
Mureșanu, Ileana *722*, **1542**
Mureșanu, Ion Matei 922
Mureșanu, Marina **1471**
Mureșianu, Ion B. [621]
Murvai, Olga **1503**
Musaios Grammatikos [1130]
Muscă, Mona [139]
Muș, Adriana **1425**
Mușat, Lelia 1472
Muthu, Mircea *612*

Naniescu, Iosif [374]
Nardoni, Davide 1112
Nasta, Aurora [312]
Nasta, Dan Ion 1473
Năstase, D. [584]
Năstase, Maria [791], [792]
Năstase, Ștefania Coca **776**
N. D. L. R. 107
Neacșu, Ioan **1425**
Neaga, Nicolae **619**
Neagoe, Liliana **1425**
Neagu, Valeria 1225
Neamțu, G. G. **660**
Neamțu, Gelu 420
Nebunu, Mihai 1031, 1383, 1384
Necheș, Gabriela 1226
Nechilciuc, Eugen 1385
Neculce, Ion [613]
Nedelcu, G. A. 710
Nedelcuț, Daniela **1425**
Nedjar, Bahmani [1340]
Negomireanu, Doina *723*, 923
Negrea, Radu 710 bis
Negreanu, Angela 924, 1386
Negreanu, Constantin **60**, 925, 926, *1137*, *1505*
Negreanu, Ion M. **1018**
Negreț, Ion **55**, [1572]
Negrici, Eugen [307], [309]
Negrilă, Iulian **46**, 108, 421, 589, *792*, 1387
Negulici, I. D. [425]
Neiescu, Petru 109
Nepos Cornelius [1144]
Nerval, Gérard de [1231]
Netea, Vasile [1596], [1618], [1620]
Neț, Mariana 110, 227, 228, 229, 230, **231**, 1227, **1539**
Nguen Xuan My 324
Nica, Alexandru **47**
Nica, Dumitru 232, 422, [662], [667], [668], [669]
Nichita, Ioana [465], [1253], [1260], [1271], [1272]
Nichitina, V. **1556**
Nicoară, Adriana [1506]
Nicoară, Marinela 1474
Nicolaescu, Irina **47**
Nicolaescu, Mădălina 1168, 1169
Nicolau, Edmond *334*, *335*
Nicolau, Elena **1540**
Nicolau, Irina **44**
Nicolau, Mădălina 1475
Nicolau, Stela **619**
Nicolescu, Adrian **1503**
Nicolescu, Alexandra **135**, 1228, *1260*
Nicolescu, Carmen 1383
Nicu, Dumitru 1583 bis
Niculai, Anton [791], [792]
Niculescu, M. 927
Nigel, Vincent [1238]
Nistiriuc-Ivanciu, Traian 928
Nistor, Vasile V. 1389
Nistorică, Eugenia [538]
Nițu, George [1023]
Nițu, Valeriu [472], [474]
Noica, Constantin [326], [1015]
Novicov, Mihai **1303**, *1506*
N. P. *566*
Nubert, Roxana 233
Nussbächer, Gernot 590, **591**, [631]
Nuță, Ion 526, [541], *668*, 1595
Nuță, Silvia **1425**

Oallde, Petru 711
Oancă, Teodor *1138*

Oancea, Ileana 234, [463], [465], [466], [468], *471*, [476], 929, 930, 931, 1229.
Obrocea, Niculina **1540**
Odobescu, A. I. [999]
Ogrin, Mihaela 1170, 1171
Oișteanu, Andrei 527
Oiță, Ion 1291, 1293, 1476, **1503**, **1557**
Oiță, Maria 1292, 1293, [1559]
Olariu, Letiția 1230
Olos, Ana 932
Oltean, Vasile [569]
Olteanu, A. Gh. **55**, [1572]
Olteanu, Florin 1072
Olteanu, Pandele [139], **615**, 1294
Olteanu, Virgil *631*
Onofrei, Neonila **12**, [18]
Onu, Liviu **460**, 592, **615**
Oprea, Ioan 424, 712
Oprea, Mircea 933
Oprescu, Eugenia **565**
Oprescu, Mihail 1390
Oprișan, I. **57**,]62]
Orcel, Michel [1257]
Orlea Paul [538]
Orman, Gabriel V. 325
Oros, Valeriu **50**
Orza, Rodica **534 bis**, [537], [542]
Orzezkowa, Eliza [997]
Ovidiu [1433]
Oxenstiern, Gabriel Thureson [411]

Pál, Eva 1327
Palaghiță, Valeriu [538]
Palfálvi Anna-Mária [793]
Palfálvi Attila [793]
Paliga, Sorin 753
Pallos István [793]
Pamfil, Carmen-Gabriela 426, [464], [470]
Pamfil, Viorica **615**
Panaitescu-Perpessicius, D. v. sigla **Manuscriptum** și Perpessicius
Panaitiu, Magdalena [1572]
Pană, Elena **1555**
Pană-Dindelegan, Gabriela 713, [1570]
Pandelea, Nicolae [855]
Pantazi, Radu 163
Panțiru, M. 1615
Papacostea-Danielopolu, Cornelia **12**, [18]
Papadima, Liviu *299*, [1572]
Papadopol, Dimitrie v. sigla **RN**
Papadopol, Vasile **786**
Papahagi, Marian *200*, [845]
Papahagi, Tache **460**
Papu, Edgar 934, *1139*
Paraschiv, Mihaela 111, 1113
Paraschivescu, Miron Radu [1008]
Parfene, Constantin **53**, *300*, 935, 1391
Paris, Gaston **460**
Parth, Petrus [599]
Pasat, Mihaela 235, 1343, **1392**
Pascal, Blaise]1204]
Pascu, G. [376]
Pascu, Ștefan **618**, [1043]
Passov, E. I. [1507]
Pásztor Emil [1330]
Pașaliu, Iulian 236
Pașca Harsányi, Doina 1231
Pavăl, Daniela 1232
Pavel, Dan 1032, 1087
Pavel, Eugen *472*, 593, [1043]
Pavel, Laura 926
Pavel, Virginia 1393
Pavelescu, Aurelian 937
Păcurariu, D. **55**
Păcurariu, Dan [1561]
Păcurariu, Francisc [837]
Păcurariu, Mircea **619**
Păcuraru, Mihai 938
Pădurariu, N. 754
Pătrașcu, Ion 425, 1477, 1478
Pătruț, Ioan 755, [1043], 1048, 1049, **1303** 1609
Pătruț, Ștefan 326
Păun, Gheorghe 327
Păun, Maria [782]
Păun, Octavian [1561]
Păunescu, Adrian **776**
Pânzaru, Ioan **237**
Pârâu, Steluța 714
Pârlog, Hortensia 1172, 1181, 1483, **1514**
Pârvu, Iuliu **58**, 594, [1572]
Pârvu, Vasile 1073
Peca, Elena 1394
Pedestrașu, Anatol 112, 1479, 1480, **1558**
Pena, Lorenzo 238
Penișoară, Ion 113
Péntek, János **239**, *1333*, 1610
Perian, Gheorghe 939
Perpessicius [363], [560], **565**, [604], [608],]625] v. și Panaitescu-Perpessicius, D.
Pestrea, Steluța 940
Peter, Gheorghița 941
Péter Tűndę 1344
Petraș, Irina 942
Petre, Carmen **1425**
Petre, Zoe 1114, **1123**, *1140*
Petrescu, Camil [326]
Petrescu, Ioana Em. 943, 944, 945, 946
Petrescu, Ion **1558**
Petreu, Marta 947
Petri, Lucreția 240
Petrică, Ion [312]
Petroman, Pavel **1425**
Petroniu [1096]
Petrovan, G. 535
Petrovici, Emil [537], [542]
Pfeiffer, Ludwig]671
Philipot, Emmanuel-Marie **460**
Philippide, Alexandru I. [352], 426, [438]
Philippide, Alexandru [859]
Piaget, Jean [303]
Piccillo, Giuseppe [621]
Pilch, Herbert 1584
Pillat, Monica **572**

Pintea, G. 259
Pinter, Harold]1168]
Pintilie, Dan **620**
Pippidi, Andrei *669*
Pippidi, D. M. **1123**
Piru, Al. 596, 948, 949, 1233
Piticari, Aurora 1481
Pîrvulescu, Maria-Rodica 950
Pîrvulescu, Titus **12**, [18]
Plangg, G. A.]66]
Platon, Gh. *632*
Platon, Maria 1595
Plămădeală, Antonie [513], [514], **597**, **598**, *615*, [633]
Pleter, Tiberiu, [312], 756, **1541**
Pletosu, Ionel **951**
Ploae Hanganu, Mariana [465], 1234, 1235, [1253], [1260], *1261*, [1271], [1272]
Podgoreanu, Anca **16**
Poe, Edgar Allan [879]
Poede, Cristina 114, 115
Pogodin, M. P.]1305]
Pogorilovschi, Liana 1236
Pomojnicu, I. *336*
Pop, Augustin 952]1043], 1074
Pop, Gheorghe **50**, 150, [538], *633*, 1345, 1395, [1588], 1611
Pop, Ioan [791], [792]
Pop, Ion 953
Pop, Liana 241, 242, 243, 682, 1396, **1542**
Pop Mihai [840]
Pop, Rodica-Elena 954
Pop, Sever **534 bis**
Popa, Constantin M. **1425**
Popa, Ecaterina [303], **1523**
Popa, Eleonora 2
Popa, George 244
Popa, Ioan A. [303]
Popa, Liliana 599
Popa, Livia **47**
Popa, Mariana 1157, 1170, 1173, 1174
Popa, Mircea 787
Popa, Ștefan 427
Popa, Theodor 799
Popârda, Oana 245, 428
Popeangă, Vasile 683
Popescu, Alexandru **44**
Popescu Constantin *200*, 246
Popescu, D. R. [846], [856]
Popescu, Elena 247, [312]
Popescu, Emilian 1612
Popescu, Felicia 955, 1397
Popescu, Florin **1555**, [1561] v. și mai jos
Popescu, Florin D. 116 v. și mai sus
Popescu, George 956
Popescu, Lia **8**
Popescu, Marcel 661, *1565*
Popescu, Radu [609]
Popescu, Radu Sp. 117, 1075
Popescu-Fischer, Sebastiana *1141*, **1249**
Popescu-Marin, Magdalena [139], *145*, [749], [1085], 1237, 1238, *1262*, *1263*
Popescu-Sireteanu, Ion 500, 1585, 1593
Popici, Rodica 1175
Popovici, Iosif 429, **460**
Popovici, Victoria 66, [119], **135**, *348*, 757, *1264*
Popovici, Victoria 118, 600
Poradeci, Lasgush [1313]
Porcescu, Scarlat 601
Porucic, Adrian 430, 1584
Potra, Florian [1561]
Prato, Carlo [1127]
Preda, Irina 782, **785**
Preda, Marin [326], [871]
Preda, Milea **783**
Predescu, Lucian [437]
Prelipceanu, Dan **776**
Pribeagu, Lucian **620**
Prioteasa, Ioana 371, 387, 447, **458**, [471]
Procopovici, Alex(i)e 431, **460**
Prorocu, Elena 1398
Protase, D. 501
Protopopescu, Natalia **12**, [18]
Protze, Helmut 432
Proust, Marcel [911]
Pruteanu, George 1033
Puia, Ilie **784**
Puiu, Olga Valeria **716**
Puiu, Zvetlana 1398
Pungă, Gh. 602
Purdela-Sitaru, Maria 429, **511**, **535** v. și Sitaru, Maria
Pușcariu, Sextil [353], [392], [421], 433, [454], **460**, **534 bis**, [537], [542]
Pușchin, A. S. [1280]

Rad, Doina 957
Rad, Ilie 958
Radden, Günter [302]
Radeș, Lăcrămioara **1543**
Radu, Ancuța **1544**
Radu, Doina 1400
Radu, Gheorghe **50**, 434, [538]
Radu, Gloria **780**
Radu, Vasile **12**, [18]
Rafailă, Maria **460**
Rață, Georgeta 1482
Rațiu, Ileana **565**, [625]
Raveica, Titus 435
Răducanu, Dumitru **1425**
Rădulescu, Angelica 1401
Rădulescu, Gheorghe 959, 1402
Rădulescu, Marina [512], *669*, [1085]
Rădulescu, Vasile 1444
Răduțiu, Aurel **618**
Răileanu, Petre 248
Rău, Aurel [953], 960
Rebreanu, Liviu [278], [326], [808], [891]
Reguș, Aspazia 502
Reguș, Corneliu 502
Reinhart, T. [166]
Reinheimer Rîpeanu, Sanda **135**, [139], 436, 758, *1142*, **1249**, *1265*, *1266*, *1267*
Reiss Timothy J. [294]
Rezuș, Petru 961

Rimbaud, Jean Nicolas Arthur [1492]
Rizescu, Ionel **615**, [1085]
Rizu, Laura 1403
Rînziș, Filofteia **620**
Robciuc, Ion [139], 759
Robea, Mihail M. 962
Robert, Louis [1612]
Rodman, Robert [311]
Rogojanu, Ion C. 437, 603
Rogoz, Daniel 529
Rohony Zoltán [793]
Röhrich, Lutz [64], [70]
Rolland, M. Th. [337]
Roman, Ioan C. 1401
Roman, Petre **142**
Roman, Ștefan 1416
Rosetti, Al. 644, 963, [1583 bis]
Rostas, Ștefan [312]
Roszkos, Pavel **1**, **508**, **510**, **812**, **1295**
Roșca, Carmen-Maria 249
Roșianu, Ioan [1043], 1613
Roșiu Boeru, Ileana **1516**
Roșoga, Mircea 1027
Rotariu, Simona-Liana 1483
Rotaru, Florin 120
Rotaru, Ion 964
Rotaru, Marian 121
Rotaru, Salomea **12**
Rotund, Nicolae [63]
Rotundu, Vasile [1506], 1614, 1615
Rovența-Frumușani, Daniela *67*, 250, 251, 252, 253, *301*, 965
Ruja, Alexandru *399*, 575
Runcan, Miruna 966
Rus, Simona 1239
Rus, Vida 1296
Russo, Alecu [573]
Rusu, Dumitru D. 503
Rusu, Valeriu 377
Ruthner, Ivan *1507*
Ruxăndoiu, Pavel **776**, [1561]

Sadoveanu, Mihail [326], [836], [841], [896], [917], [941], [991], [1407]
Sala, Marius **135**, [139], 438, 439, [465], *543*, 544, 760, [767], [768], [769], [770], 1240, **1249**, [1253], [1259], [1260], [1271], [1272], 1616, 1622
Salaman Sándor 1328
Šalinački, Elena **511**
Sallmann, Klaus [1143]
Sanda, George **1555**
Sandu, Aurica 122, **1425**
Sandu, D. D. *634*
Sandu, Doina 1484, *1566*, [1568]
Saramandu, Manuela **1555**, *1567*
Saramandu, Nicolae **44**, **55**, *68*, *69*, 123, [139], 254, 504, 545, 546, *1268*, *1567*
Sari, Vasile *473*
Sas-Marinescu, Adriana 967
Sasu-Țimerman, Dorotea **12**, [18]
Sav, Vasile [979], [982]
Savu, Al. Gh. 1309
Savu, Ecaterina **1545**
Sădeanu, Florența [18], [462], [465], [473]
Sălăgean, Sergiu **12**, [18]
Sălceanu, Mihaela 1485
Sălișteanu, Oana 114, [139] v. și mai jos
Sălișteanu-Cristea, Oana 115, *146*, 1241, **1249** v. și mai sus
Săndulescu, Al. 787
Săndulescu, Maria Carmen **776**
Săndulescu Radu [312]
Săvulescu, D. **55**, 1405
Sânmihăian, Florentina 968
Sântea, Gabriela 1406
Sârbu, Richard 255, 256, **283**, **1498**
Scărlătoiu, Elena 505, 1089, 1242, 1297
Scheel, Harald 328
Scheiner, Andreas [441]
Schiau, Octavian **615**, **616**
Schifirnet, Constantin *282*
Schippel, Larisa 969
Schmidt, Gertrude 1176
Schmidt, Siegfried J. [261]
Schulze-Busacker, Elisabeth [1251]
Scorobete, Aurel *724*
Scridon, Gavril **58**, [610]
Scripcaru, Mariana 1298
Scurtu, Gabriela *1269*
Scurtu, Ion [1561]
Scurtu, Nicolae 604
Seche, Luiza [362], [396], 440, [445], [449], **785**
Seche, Mircea [782], **785**
Segneri, Paolo [554]
Seivert, Johann [356]
Selea, Doralina 257, 1180
Semenec, O. [1184]
Shakespeare, William [1162]
Short, Michael M. [1188]
Sienerth, Stefan 441
Silvestri, Artur 1115
Sima, Violeta **620**
Simenon, Georges [1497]
Simenschy, Th. [381]
Simion, Eugen 970
Simion, Ștefan **619**
Simionescu, Liliana 4
Simionese, Vasile **1076**, 1299
Simonescu, Dan **615**
Sitaru, Maria [139], *725* v. și Purdela-Sitaru, Maria
Sîrbu, Gabriela [790]
Slama-Cazacu, Tatiana [63], 258, 971, [1583]
Slavici, Ioan v. sigla **Vatra**
Slușanschi, Dan [312], 761, 1116, *1143*, *1144*, *1145*, [1563]
Šmelev, D. N. [1304]
Snagoveanu, Ileana 1177
Sofronie, Veronica 1486
Solomon, Maria **1556**
Soreanu, Șerban [1561]
Sorescu, Constantin 972
Sorescu, Marin [867], [1250], [1302]

Sorescu, Roxana **55**
Špachta, Josef [403], 459
Spinei, Nicolae N. *345*
Spiridon, Monica *200*, *277*
Spiță, Doina 1487
Spînu, Petruța [1585 bis]
Stachowiak, Herbert [301]
Staicu, Tatiana 1356
Stan, Camelia 126, 127, *302*, 684, 685
Stanca, Florica 1407
Stanca, Vasile 15, **58**, 1408, 1424
Stanciu, Alina 1409
Stanciu, Dumitru *39*
Stanciu, Elena **780**
Stancu, Zaharia [831], 883
Starobinski, J. [1257]
State, Felicia 973
Stavri, Clotilda 974, 975
Stăncioiu, Ana-Marina 1483
Stănciulescu-Bârda, Alexandru *635*, 715
Stănciulescu-Bârda, Emilia 715, 762
Stănescu, Nichita [249], [326], [843], [865], [906], [966], [1302]
Stănescu, Speranța 1178, 1179, 1489, **1503**, [1565], [1566], *1568*
Steinthal, H. 259, [270]
Stendhal [1213]
Stepan, Mircea *636*
Sterca Șuluțiu, Alexandru [420]
Stere, Constantin v. sigla **VR**
Steriu, Maria **1555**
Steriu, Mihaela *1569*
Sterpu, Iolanda 976
Stoianovici, Voislava 605
Stoianovici-Donat, Lileta 1490
Stoica, Angela 1410
Stoica, Dan *1156*, *1187*
Stoica, Ion 128
Stoica, Maria **12**, [18]
Stoica, Valentina [1025]
Stoicescu, Nicolae *514*, [632], [634], [635]
Stoicescu, R. **1533**
Stoichici, Ileana 129
Stoichițoiu, Adriana *726*, *769*, 1411, **1412**, **1555**
Stoleriu, Eugenia **54**
Stoltz, Gabriela **776**
Streinu, Vladimir [362], [396], [440], [445], [449]
Stroe, Petre 977
Stroescu, Victoria **136**, **615**
Stroian, Gabriela **776**
Stuhl, Iohanna 1180
Sube, R. [1187]
Suceveanu, Al. 1117
Sucitu, Ion [1025]
Suciu, Emil [139], 763
Suciu, Miorița 1118
Suflețel, Rodica *725*, **1061** v. și mai jos
Suflețel-Moroianu, Rodica 1963 v. și mai sus
Sulți, Carmen 1491
Surdu, Alexandru **260**, **565**
Surjicov, Aurelia **1546**
Szabó Lajos [793]
Szabó Zoltán 82, 84, 261, 262, *303*, *1188*, 1617
Szabolcs Molnár [312]
Szakács Ildiko 1181
Szalagy István [356]
Szász Lőrinc *770*, *793*, *794*
Székely Győző [793]
Szuperski, Zbigniew [1302]

Șandor, Veronica **776**
Șandru Dumitru [543]
Șandru, P. **1556**
Șandru Olteanu, Tudora *304*, [543], 1243, *1270*
Șăineanu, Lazăr [438], 443
Șega, Vasile Gh. 1077
Șerb, Florica 377
Șerb, Ioan 377
Șerban, Felicia 444, 978
Șerban, Geo 787
Șerban, Gheorghe I. 979
Șerban, Neculai [1585 bis]
Șerban, Sergiu 980, 981
Șerban, Valentina 716
Șerban, Vasile **535**, 663
Șerbănescu, Andra 130, 662, 1413, *1570*
Șerbănescu, Carmen 982
Șerbănescu, Niculae **615**
Șerbănescu, Paraschiva 1454, **1558**
Șerdean, Ioan **1547**
Șimăndan, Emil 131
Șindrilaru, Florin [791], [792]
Șoiom, Viorica **142**
Șoptereanu, Virgil [796], **1303**, **1557**
Șoșa, Elisabeta 1350, 1414, 1415, 1416
Ștefan, Mircea *636*
Ștefănescu, Alex. 983
Ștefănescu, Cornelia 787
Ștefănescu, Mugur Gabriel **776**
Ștefănescu-Goangă, Zizi [782]
Ștrempel, Gabriel **12**, [18], 151
Șuteu, Flora 263, [362], [396], [440], 445, [449], *474*
Șuteu, Marilena *337*

Tabacariu, Grigore v. sigla **Ateneu**
Tabarcea, Cezar 1034, 1050, [1572]
Talaban Andrucovici, Irena **776**
Tanașoca, Anca 506, 1090, 1300
Tanașoca, Nicolae-Șerban 547, 1090
Tanco, Teodor 1618
Tatoi, Otilia Maria **1425**
Taylor, A. [39]
Tăiatu, Florica **1425**
Tănase, Al. *213*, *305*
Tănase, Eugenia-Mira 1244, 1245
Tăușan, Victoria Ana **572**
Teaha, Teofil 83, 764
Teiszler Pál [1598]
Teleagă, Maria 1182

Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române **615**
Teodorescu, G. Dem. [390], 446
Teodorescu, Maria **642** v. și Mărdărescu-Teodorescu, Maria
Teodorescu, Tamara **12**, [18]
Teodorescu-Brînzeu, Pia **52**, 1162 v. și Brînzeu, Pia
Teofănescu Cocan, Rodica **1225**
Theban, Laurențiu 5
Theban, Maria [465], [1253], [1260],]1271], [1272]
Thomka, Ligia 264
Thudt, Anneliese 1159
Thun, Harald [68]
Tibullus Albius [979], [982]
Tiktin, Hariton 447
Timofte, Felicia 1417
Titel, Sorin [811]
Tiugan, Marilena [539]
Tiugan, Nicoleta [782]
Toader, Mihaela [303]
Toader, Tiberiu [303]
Toană, Gabriela **47**
Todoran, Eugen 787 v. și sigla **FL**
Todoran, Romulus 85, 765
Tohăneanu, G. I. [927], 984, 985, **986**, 987, 988, 989, [1573], [1582], [1586 bis], 1619
Tolstoi, L. N. [1273]
Toma, Ion *1042*, 1078, 1079, **1249**, **1543**
Toma, Stela **615**
Toma Bozero, Stela 990
Tomegea, P. 991
Tomić, Mile **1301**
Toplîrceanu, G. [1517]
Török, Brigitta 1329
Tóth Árpád [1322]
Traian, Ilie [853]
Trandafir, Gh. D. 686, 687, [1581]
Treta, Petrișor 663
Trifu, Valeria [18]
Triteanu, Mihail **8**
Trocan, Delia 1492
Trocin, Dumitru 448
Trofin, Aurel **1528**
Trösler, Johannes]513], [514]
Truță, Olga *795*
Tsutomu Akamatsu 265
Tuaillon, Gaston [69]
Tudorașcu, Maria 1493
Tudose, Cătălina **776**
Tudose, Florin **776**
Tudose, Petre **47**, 1080, 1418
Tufescu, Victor 1081
Tunsoiu, Olga **1534**, **1555**, [1567]
Tupan, Maria-Ana **266**
Turc, Corina *637*
Turcu, Aurelia 267
Turcu, Flavius 268
Turculeț, Adrian 530, [541]
Turcuș, Horia 1051
Tuțescu, Mariana 269, **1249**
Tuzson Gábor [793]

Țăranu, Ecaterina 992
Țâra, Vasile D. [61], **1422**
Țârșar, Aurelia [538]
Țeghiu, Liviu 1419
Țenchea, Maria 132, 1246
Țepelea, Gabriel **606**, *618*, *619*, *638*, 1620
Țeposu, Radu G. *200*, 1035
Țibrian, Constantin 993
Țicalo, Ioan 664
Țion, Alexandru [791], [792]
Țirioi, Nicolae 994
Țințar, Maria [538]
Țoiu, Constantin 647
Țone, Nicolae 449
Țugulea, Tatiana [782]
Țurcanu, Rodica-Cristina 1494, 1495

Udrescu, Ștefan 1586
Udrițte, Michaela *70*
Ulici, Aurelia [782]
Ulivi, Anca **642**, 645
Ungar, Christel 995
Ungaretti, G. [1220]
Ungureanu, Cornel *986*
Ungureanu, Nuți *1571*
Ungureanu, V. M. [540]
Urian, Tudorel 1586 bis
Uricaru, Eugen 346
Uritescu, Dorin N. [1022], 1036, 1037, 1037 bis
Uriței, Dorin 531, **532**, 665, *1271*
Urmuz [953], [960]
Ursache, Petru 451
Ursachi, Vasile 1310
Ursu, N. A. 607
Ursuleanu, Dan **771**
Urzică, Ana-Maria 1496
Uță-Uritescu, Rodica 1037 bis, 1038

Vaida, Șarlota 1420
Vaida, Vasile 453
Vaimberg, Solomon 1301 bis, 1466, **1557**
Valmarin, Luisa [621]
Van Dijk, Teun A. [295]
Varlaam [588]
Varna, Ana [538]
Varnava [549]
Vartic, Gheorghe **50**
Vaseva, Ivanka [1562]
Vasić, Smiljka [338]
Vasile cel Mare [1140]
Vasile, Geo 1247
Vasilescu, Mircea 996
Vasiliu, Emanuel]5], [263], 452
Vasiliu, Gabriel 85, 453, *1043*, 1082
Vasiliu, Laura **732**, [1085], **1249**
Vasiluță, Livia **1**, 429, **503**, **509**, **510**, **511**, **812**
Vatamaniuc, D. 270, **565**, 608, [625]
Vazaca, Marina **12**

Vătăşescu, Cătălina 152, *475*, 507, 766
Vătăşianu, Virgil **57**, [62]
Vâjiac, Eugenia [63]
Vântu, Ileana **44**, 271, 272, *306*, 454
Vârlan, Tatiana **1549**
Vârsta, Izolda **1556**
Vâscu, Teodora 1393
Vedinaş, Traian [471], [474]
Velciu, Dumitru **609**, 610
Velculescu, Cătălina, *609*, 611, **612**, **615**
Velea, Stan 997, 1302
Velichi, Constantin **1303**
Verbiceanu, Zoe [837]
Verzan, Sabin *1589*
Vesnici, Slavko **1522**
Vetişanu, Vasile **44**, 347
Vianu, Tudor 273, [362], [396], [440], [449], 998, 999
Vicoleanu, Ioan 1000
Vide, Carlos Martin [297]
Villon, Francois [837]
Vincent, Nigel [348], [1238]
Vintilă-Rădulescu, Ioana [465], **1249**, [1253], [1260], [1271], [1272]
Vintilescu, Virgil 893
Vinţeler, Onufrie 133, 455, 1594
Viorescu, Modesta **48**, 533
Virgiliu [805], [855], [1122]
Vişan, Florentina 1334
Vişan, Viorel 1248
Vişinescu, Victor 6
Viudas Camarasa, Antonio [1270]
Vîrcioroveanu, Mioara **1555**
Vîrtosu, Ileana 274, **460**
Vlad, Alexandru [942], 1001
Vlad, Carmen [65], 1002
Vlad, Felicia 1346, 1497, **1508**
Vlad, Sabin **534 bis**, [537], [542], [1043]
Vlad, Tudor 456
Vlahuţă, Al. [1407]
Vlăduţ, D. 1003
Vlăduţ, Dumitru **1**, **508**, **510**, **812**, **1004**
Vlăduţ Pegulescu, Anca 1005
Vlăduţiu, Ion **44**
Vlăduţescu, Gh. **777**
Voicu, Mihaela 275, *1515*
Voiculescu, Dan 1006
Voiculescu, Vasile [922]
Voinea, Radu 1622
Voloncîu, Nicolae **786**
Vornicescu, Nestor [1134], [1139]
Vraciu, Ariton 276, 1311, 1595, [1601], [1614], [1615]
Vulcan, Iosif v. sigla **Familia**
Vulpe, Alexandru 1312
Vulpe, Magdalena 1083
Vulpescu, Romulus [837]
Vultur, Ioan **277**
Vultur Smaranda **1**, **52**, 278, *307*, *306*, **502**, **510**, **812**, 813, 1007, 1008

Wald, Henri **279**, 280, [288], [305]
Wald, Lucia [139], 281, 367, 401, 411, 426, 443, **458**, [471], 1621
Walther, Lucia [1263]
Wander, Maxie [1164]
Weigand, Gustav [391]
West, M. I. [1129]
Widmer, P. Ambros [1262]
Windisch, Karl Gottlieb von [356]
Wolf, Heins Jürgen 1119
Wolf, Siegfried *796*, [1559]
Würtz, Bruno **1**, **510**, **812**

Zafiu, Rodica 2, *40*, *309*, [782], 1009, **1039**, *1272*
Zágoni Jenő 7, 1335
Zaharia, Ciprian 1120
Zaharia, Nicolae **786**
Zahariade, Mihail 1117, 1121
Zamfir, Mihai *476*, 1010
Zamfirescu, Ileana **615**, **619**
Zamşa, Eleonora 683
Zavaleta, Julio 1211
Zavoral, Method [403], 459
Zâl-Rece, G. **1556**
Zdrenghea, Mihai M. *310*, *311*, *1139*, *1190*, **1528**
Zegadłowicz, E. [1302]
Zgraon, Florentina *18*, *312*, 613, **615**, 767
Zigić, Darko *338*
Zoicaş, Laurenţiu 1122
Zotta, Alexandru *1572*
Zugravu, Nelu 1421
Zugun, Petru 457, 614, 666, 1011, 1012, 1595

2. *CUVINTE**

ALBANEZĂ : ugar 766.

BULGARĂ : Vina, Vine, Vino, Dulča, Dulčo, Kolčag, Kolčagov, Lono, Malkoč, Merko, Mirkan, Tota Tote, Toto 1050.

FRANCEZĂ : Camus, Charbonier, Chevrier, Corneille, Ecorcheboeuf, Leboeuf, Lefèvre, Martel, Millet 1047, moche, moque 1068, Pain, Tuvache, Vigneron 1057.

* Au fost incluse cuvintele din titluri şi subtitluri.

GERMANĂ : doch 969, Martz 1050, Moque 1068, Ohr 1159, Rabisch 1158.

GREACĂ : Georgios 1047, gramatikós, Gramma, Kyriaki, Paraskené 1050.

ITALIANĂ : Carbonaro, Colombo, Fabbro, Ferrari, Gatta, Lo Bello, Martelli 1047, moca, mocar 1048, Muraro, Porcaro, Rossi, Rosso, Sordi, Sordo, Squacialupo, Tardo 1047.

LATINĂ : Agricola 1047, bimus, callis 377, Calvus, Celer 1047, cohors 377, dēligĕre 765, Dominus 1050, egregius, fecundus, fertilis 377, Gracchus 1047, Halmyris 1118, manouetus 377, Mercurius 1050, Naso 1047, petulans, petuleus 377, Plautus 1047, serbest, servare, servus, ubertas 377, valachica 356, vitellus 1119, wallica 356.

MAGHIARĂ : haza 1050, kukorika 1326, marad 1211, Márton, Martsi, szereda, telek, tót, tout 1050.

POLONĂ : Martsjan, Sereda 1050

PORTUGHEZĂ : Camisão, Carasco, Caelho, Careca, Doce, Lope, Machado 1047.

PROVENSALĂ : Boyen, Faure, Sartre 1047.

ROMÂNĂ : abis 1036, absolut 487, abțag, abțigui 735, abundență 710, Acele Cleopatrei 1083, acreditiv 710 bis, acribie, afin 717, aflui, afluire, afluit(ă) 1038, aglomerație, agregație 710, Ajoiții 1050, Albu 1047, alianță 710, altiță 747, amurg 1050, anacolut 706, apă 807, (a)pesti 747, areal 710, argea 741, arie 710, Armașu 1047, armorii 698, asistență 710 bis, asociație 710, asociere 710 bis, autobiografie 1036, autonomie, avantaj 710 bis, Azoița, Azoiții 1050, Banu 1047, Bardagiu 1060, bătrîn 371, beicoane 701, Belibou, Belictine, Belivacă 1047, benefic 717, Bescher, Beschieru 1060, bikini 1033, biogeocenoză 710, Bînaru 1060, bleahă, bleau, bleh 735, Boaru, Boiangiu, Boieru 1047, bolătău, bolotă 759, bombardă 754, boscorodesc 357, Bou 1047, Brăila 1052, Brînași 1060, bîrnă 1083, brodăr 735, Bulz 1075, Burtică 1047, Butnărașu, Caengiu 1060, Calangiu 1047, cale 761, 1083, calofil 717, Canagiu 1060, cander 735, Caneciu 1060, cantă 735, Capra Moartă 1083, care 13 76, Carpații 749, carte 371, Călărașu, Căldăraru, Cămășoiu 1047, Căpăstrari 1060, căpăta 764, Căpitanu 1047, Căpîlna 1058, Căpraru 1047, cărare 1083, Cărăsău 1058, Cărbunaru 1047, cărpător 701, cătun 1090, ceea ce 487, cel 649, celebru 1036, cenobionți 710, Ceptura, Cepturar, Cepturaș 1073, Cercel 1047, cercetare 710 bis, Cetașu 1047, chegătoare 701, Chelaru, Chelu 1047, Chesa 1058, chilimin, chip 701, Chiriac 1050, chit 698, Chitieru 1060, Chiva, Chivu 1050, ci 684, 685, Cicară 1047, ciobăni 701, Cișmigiu 1047, ciulea 701, cîmp, Cîmpulung 1081, Cîrnu 1047, clasă, climax 710, Cluceru 1047, cobiliță 759, coc, Cocea 1050, Coceriu 1060, Cochea, Coci, Cociu 1050, Cociuba Mare 1058, cofă 735, Colceac, colceag, Colceag 1050, colejnă 759, Colțul Corugilor 1083, combinație 710, Comis, Comișel 1047, complexitate 710, comprehensiune 717, comunitate 710, condescendent 1033, constantă 710, contract 710 bis, convietuire 710, Copăieru 1060, copil 767, Copil 1047, Copuzaru 1060, Cordovan 1047, Cordun 357, corfă 735, corugă 1083, Cosașu, Covaliu 1047, Crav 1060, Creasta Prieteniei, Creasta Viilor Senzații 1083, credit 710 bis, Crișul Negru 1058, Croitoru 1047, Curăraru 1060, Curea, Curie 10540, curs 710 bis, dacă 387, Daeragiu 1060, daș 748, de 387, 663, deal 1081, Degetul lui Călinet 1083, Delcă, Delcea, Delciu, Delea 1050, densitate 710, desăvîrșire 1036, descoperit 710 bis, desuetudine 717, dezvoltare 710 bis, diac, diacon 1050, dinamică, disclimax 710, disemina, disjuncție 717, doină 761, dominantă 710, Domineeă, Dominic 1050, Domnu 1047, drept 701, Drîndaru 1060, drum 761, 1083, drumeacă, drumeag 1083, dulce 829, Dulce 1047, 1050, Duman, Dumănoiu 1050, Dumbrăvița de Codru 1058, Duminică 1050, ecesis 710, echilibru 710 bis, echivalent 1036, ecologie, ecosistem, edificator 710, egolatru 717, endemite 710, epistemologie 717, esență, estime 487, etc. 691, euriene 710, euroefect, eurovalută 710 bis, evanescent, exfolia 717, existență 487, exorciza, expurga, ezoteric 717, facies 710, factologic 717, factor 710, faimos 1036, Faur 1047, fi 487, 495, Fiastru 1047, fidelitate 710, Fieraru 1047, ființă 487, filosofie 1086, finalitate 1035, fire 487, Fisura de Cristal, Fisura Jderului 1083, fitocenologie, fitocenotip, fitocenoză, fitogenosferă, fitomediu, fitosociologie 710, Fintinaru 1047, floră 710, forfaiting, forfetare 710 bis, formație, formă, fragment 710, Frate 1047, frecvență 710, funambulesc 717, gadină 698, gaitanagiu 763, garanție 710 bis, Geamănu 1047, general 1036, geobotanică 710, Gerilă 1050, Gorun 1047, grama, Grama, gramatic, Gramatică, Gramaticescu, Gramatic(u), Gramma 1050, Greotișul la Polițe 1083, halou 717, hapțigui 735, hățaș 1083, hău 1036, heiniza 985, herb 698, Hodișel 1058, Hornul Suspinelor, hulă 1083, Iepure 1047, ieșniță 759, impersonal 713, implanta 717, informare 710 bis, insolit 717, încă, încă și 685, închegătoare 701, înțelege 493, învolbător 701, jabrac 759, joi, joi, Joia, Joiana, Joian(u), Joicel, Joie, Joilă, Joilescu, Joița, Joiță, Joițeanu, Joițescu 1050, Jude 1047, jurat 701, lagiverde, lampagiu 763, lapte 736, La Termopile, lăsătoare 1083, lef 763, Lespezele Lirei 1083, lichiditate 710 bis, Limbă Dulce 1047, limigentropie 710, logodac, logodan, logoditor, logondă Jojni 701, lui 530, lume 487, Lunaia, Lunea, Lunel, Lunescu, Lunica, Lunică, Lunici, Lunilă, 1050, Lupu 1047, lustragiu 763, Magheru 1047, maia, maie 763, mai virtos și 685, Mață 1047, Malcoci 1050, mandanea, mandar 763, Marcian, Marcoci, Marcu, Marț, Marțea, Marțian,

Marţică, Marţoiu, Marţu, Mărţaia, Mărţică 1050, Meiu 1047, Mercan, Mercaş, Mereă, Mercore, Mecorie, Mereuş, Mercuţ, Mercuţă 1050, merge 761, Miercan, Miercana, Miercure, Miercureana, Miercurie 1050, Mindirigiu 1047, minte 710 bis, Mircan 1050, mischiu, -ie 763, Mirţea 1050, moacă, moc 1068, mocan 749, mocăi, mocirlă, mocirţan, mocodan, mocofan, Mocu, mogildan, mogildău, mogildeaţă, mogirzan 1068, Moraru 1047, Morţun 1050, mosoli 701, moş 736, moşie 761, moşneag 537, muc 739, Muchia Ploilor 1083, mugure 739, murmuloc 763, Murgilă 1050, natură 487, nădai 701, Neamu 1047, Nedelcu, Nedelea, Nedici, Nedioglu, Nediţă, Nedu 1050, neregularitate 710 bis, nici 685, nimba 1036, Noapteş 1050, nu numai (că) 685, nume 373, numeral 717, o 650, oaste 754, obedient, obstinaţie 717, ogor 766, Oieru, Olaru 1047, Olcea 1058, omogenitate 710, operaţiune 710 bis, ordin 710, otozbir 357, oximoron 717, Padină 1083, panclimax 710, papainoagă 701, paraclimax 710, Paraschiv 1050, parcealagiu, pastramagiu 763, pată 745, patrie 761, Păcuraru 1047, peremptoriu, peren 717, perfecţionare 1036, periplu 717, peş 698, Petcan, Petcu, Petculescu, Petcuş 1050, Petid 1058, petulanţă 1033, pinir, pirpiliu 763, Pisică, Pită 1047, piţigoi 357, Plntece 1047, plac 371, plaf 1083, plat, plit 735, Poclușa de Belcu 1058, Popa 1047, populaţie 710, Porumb 1047, posibil 1036, postclimax 710, Postelnicu, Potcoavă 1047, potecă 1083, potenţial 1036, preclimax 710, prevaricaţiune 698, prezenţă 710, probabil 1036, proclimax 710, propedeutică 717, pseudoendemite 710, Purcaru 1047, raiat 763, Rareş, Răcaru, Rău 1047, real, realitate 487, redempţiune 717, rediu 705, regiune 710, reifica 717, reizicol 763, releveu 710, remont 1038, resurecţie 717, risc 710 bis, Rohani 1058, Roşu 1047, saură, saz 763, Săldăbagiu Mic 1058, schelă 763, scientism 717, Scobaru 1060, scriitură 709, Scutaru 1047, seca 366, Seliște 695, semiasociţie 710, separaţie 710 bis, sepulcral 717, Serdaru 1047, Sereda, Ser(e)dean, Seredîu 1050, serie 710, sincronie 717, sindinamică, sinecologie, sinecosistem, singeografie, sinmorfologie, sinuzie 710, Sîmbăta, Sîmbeteanu, Sîmbetescu, Sîmboteanu, Sîmboteni, Sîmbotin 1050, Sinicolaul de Beiuş 1058, sînziene 366, 753, sociabilitate, sociaţie 710, societate 710 bis, so-, ciologie 710, solicitudine 1036, sparhet 735, Spătaru 1047, specie, spectru, stadiu, staţiune, strat, stratificare, subasociaţie 710, Subotea, Subotici 1050, succesiune 710, Suciu 1047, s ufireag, sufireang 701, superbie 717, Suplacul de Tinca 1058, Surdu 1047, şaf 735, Schiopul 1047, Şerban 1050, şi 685, şisic 763, Şoimi 1058, şteamp, şteomp, ştiomp, ştiop, ştiump, ştimp 735, şurugă 1083, taft, tanău, tartilă, taşuieţ 733, Tatu 1050, Tăierari, Tălveri 1060, tăujer, tăuşi 733, tăut, Tăut, Tăutan, Tăutelec, Tăuteşti, Tăutu, Tăuţi, Tăuţii de Sus, Tăuţii Măgheraş 1050, teaucă, techeşteu, tejgherea 733, Teleorman 1054, temergiu 763, tempestă 698, teozofie 717, teslă 708, tichilean, ticlui 733, Tifănari 1060, tiute, tilhoci, tirnoav 733, Tîrziu 1047, toifui 733, toitan, -ă 763, tojera, tologi, tonoh, tonoveală 734, top 763, topală 733, Topor 1047, tot, Tot, Totan, Totea, Toteanu 1050, Totescu, Toteşti, Tothaza, Totia, Totoeşti, Totoi, Totoianu, Totoieşti, Totoiu, Totoreni, Tot(t)a, Totu 1050, Trandafirul Negru 1083, transfer 710 bis, tug 763, turpitudine 717, turtă 736, ţară 761, Ucuriș 1058, un 650, univers 487, Untaru 1060, Ureche 1047, Ursad, 1058, Valea Cumanilor, Valea Uzului 761, valoare 710, valutar 710 bis, variantă 710, vatră 714, Văcaru 1047, Vădastra 1067, Vedea 1054, vegetaţie, viaţă 710, Vieru 1047, Vinea, Vinerea, Vinerean(u), vineri, Vinerica, Vinerică, Vinica 1050, virtual 1036, vitaminitate 710, Vîlcelul Caprelor, Vîrful dintre Ţimbale 1083, Vîrghiş 1064, Vlaşca 1054, Vornicu 1047, zacherlină 756, zbura 702, zînă 753, Zoe, Zoia, Zoiţa, zori, zori, Zorilă, Zorileanu, Zorilescu 1050.

RUSĂ: Grammatihov, Merkurij 1050.

SÎRBOCROATĂ: vlah 1300.

SLAVĂ: Nedealea, Petka, sreda 1050.

SPANIOLĂ: Boy, Lope, Malo, Moner 1047, mueca 1068, Ollero, Panza, Vaquero 1047.

TRACO-DACĂ: Moca-, Muca 739.

TURCĂ: koč, koçak, kolčak, mal, Malkoč, Malkočoglu 1050.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini bătute la mașină. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R—79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom VIII, partea a 4-a, litera **P (pogrijanie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom XI, partea a 2-a, litera **T (t — tocăliță)**, 1982, 379 p. 75 lei; tom XI, partea 3-a, litera **T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei; tom VIII, partea a 5-a, litera **P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom X, partea 1, litera **S (s — sclăbuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom X, partea a 2-a, litera **S (scladă — semințărie)**, 1987, 303 p., 64 lei.

* * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte**, seria IV, tom III **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei; tom IV **(1982—1983)**, 1984, 192 p., 16,50 lei; tom V **(1983—1984)**, 1984, 182 p., 15 lei; tom VI **(1984)**, 1985, 176 p., 15 lei; tom VII **(1985)**, 1986, 224 p., 19 lei; tom VIII **(1986)**, 1987, 262 p., 21 lei; tom IX **(1987)**, 1989, 196 p., 16,50 lei; tom X **(1988)**, 1990, 232 p. 21 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1984, 1050 p., 250 lei.

AL. PHILIPPIDE, **Opere alese**, 1984, 442 p., 48 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. V, 1984, XXXV + 202 p., 225 lei.

ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.

* * * **Studii clasice**, tom XXIII, 1985, 170 p., 15,50 lei; tom XXIV, 1986, 186 p., 17 lei; tom XXV, 1987, 176 p., 17,50 lei;

MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.

* * * **Analize de texte poetice. Antologie** (coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.

FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.

AL. GRAUR, **Puțină gramatică**, [vol. I], 1987, 226 p., 16 lei; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.

MIOARA AVRAM, **Probleme ale exprimării corecte**, 1987, 282 p., 25 lei.

* * * **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV+ 286 p. + 420 p. (broșura), 382 lei.

AL. MAREȘ, **Filigranele hîrtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p., (1757 fig.).

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p., 53 lei.

ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română**, 1987, 160 p., 11,50 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române — Supliment (DEX— S)**, 1988, 200 p., 37 lei.

* * * **Dicționar german-român**, ediția a II-a, 1989, XLVIII + 1184 p., 400 lei.

MIOARA AVRAM, **Ortografi pentru toți**, 1990, 196 p., 17 lei.

RM—ISSN 0025—3523

LR, ANUL XXXIX, nr. 4, p. 265 — 364, București, 1990

42 200

I. P. UNIVERSUL c. 1561

Lei 20